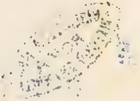
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 A
4
5.8.E.13

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM VOLVMEN SECVNDVM, COLLATIS LIBRIS MANVSCRIPTIS, ET ADHIBITO IVDICIO DILIGENTER EMENDATVM.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

PAVLVS MANVTIVS ALDI F.

M. D. XLI.

GVLIELMO BELLAIO LANGEO, APVD SVBALPINAS GENTES PRO REGE, PAVLVS MANVTIVS ALDI FILIVS S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MAGNI refert, Bellai ornatiſſime, quo quidque tempore agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum ſolet occaſio quædam, et commoditas, qua uti dicuntur ij, qui nihil, niſi loco, facere conſueuerunt. nam quemadmodum pictorum tabulæ certo loco poſitæ delectant; eædemq; minus bono lumine conſtitutæ, non item eorum, qui ſpectant, oculos tenere ſolent: ſic actiones noſtræ, mirum eſt, quantum opportunitate commendentur: ut interdum plus in tempore, quàm in ipſa re poſitum eſſe uideatur. quod ego cum ſemper iudicaſſem, tamen non ſum ueritus, quin tibi in ijs rebus uel maxime occupato, quas Rex Chriſtianiſſimus, & poſt hominum memoriam maximus tuæ fidei, diligentiæq; mandauit, hoc ipſum, quod nunc à me proficiſcitur, officium futurum eſſet uel iucundiſſimum. nam etſi magna tibi eſt grauiſſimorum negotiorum impoſita moles, quam tu ſumma tua cum laude, & omnium penè gentium admiratione ſuſtines: tamen in ipſa illa occupatione ita te literarum tractatio delectat, ut & legas cum uoluptate quæ alij ſcripta reliquerunt, & ſcribas ipſe quæ à poſteris cum admiratione legentur. ex quo illud con-

ſequeris, ut non modo Regis *uoluntati ſeruias, quod eſt ſumma laude dignum; ſed etiam poſteritati conſulas, quo laudabilius eſſe nihil poteſt. itaq; tantum abeſt, ut à maioribus tuis omni decore affluentibus ad te ornandum quicquam haurias, ut etiam in te ſit, quod ad illos redundet. nam ſi tibi aliunde petenda ſit laus, unde plura ſuppetant ornamenta, quàm à fratribus tuis, maximeq; ab eo, qui à* Paulo III. *ita eſt in* Cardinalium *collegium cooptatus, ut ei ſummus* Pontifex *ampliſſimam dignitatem non quaſi optatam conceſſiſſe, ſed quaſi debitam perſoluiſſe uideatur? cui quidem uiro cum ad ſummam gloriam nihil deſit; cumq; item tibi eæ res abunde adſint, quibus homines hominibus antecellere uidentur: tamen fit ueſtra bonitate & ſapientia, ut uiciſſim & tu in illius dignitate atque amplitudine, & ille in ingenio atque in uirtute conquieſcat tua. uterq; uero magna apud* Regem *prudentiſſimum, & ſummo iudicio præditum auctoritate, magno eſtis apud omnes nomine & gloria. nam tu quidem, quis eſt tam longinquus, cui notiſſimus non ſis? non ex præſenti corporis forma (quanq̃ multas prouincias* Regis Legatus *obyſti) ſed ex imagine ingenij tui, quam ueriſſimis eloquentiæ coloribus expreſſam in tuis ſcriptis licet intueri. in hac cum & naturæ tuæ bonitas, & uirtutis eximia præſtantia cernatur: ſequitur, ut, ex ea qui te norunt, ijdem ament. quorum ego in numero cum ita eſſem, ut nemini concederem: tamen non eſt credibile, quantum ad illam ipſam animi erga te mei uoluntatem addiderit Gulielmi* Pellicerrij, *oratoris in hac urbe* Regij, *hominis præſtantiſſimi prædicatio, cuius mul-*

ti, & egregij de tua laude ſermones me iam antea com motum impulerunt, ut ex orationibus Ciceronis, cuius tu libros è manibus dimittere non ſoles, alteram partem cum tui nominis inſcriptione diuulgarem. qua in parte ab erroribus & mendis uindicanda quantum operæ ſtudijq; poſuerim, mihi ipſe ſum teſtis; quantum autem profecerim, & tu, & alij indicabunt. tibi quidem, ſi conſequar, ut noſtra diligentia probetur: ſanè meos labores non exiguo compenſatos eſſe fructu exiſtimabo. Vale. Venetijs.

INDEX ORATIONVM CICERONIS, QVAE SECVNDO VOLVMINE CONTINENTVR.

Pro lege Manilia ad populum, oratio XIII. pagina 4
Pro A. Cluentio Habito, oratio XIIII. 18
De lege agraria contra P. Seruilium Rullum Trib. pl. in ſenatu, oratio XV. 61
De lege agraria contra Rullum Trib. pl. ad populum, oratio XVI. 66
De lege agraria contra Rullum Trib. pl. ad populum, oratio XVII. 87
Pro C. Rabirio perduellionis reo ad Quirites, oratio XVIII. 90
In L. Catilinam in ſenatu, oratio XIX. 97
In L. Catilinam ad Quirites, oratio XX. 104
In L. Catilinam ad Quirites, oratio XXI. 111
In L. Catilinam in ſenatu, oratio XXII. 118
Pro L. Muræna, oratio XXIII. 124
Pro L. Flacco, oratio XXIIII. 146
Pro P. Sylla, oratio XXV. 167
Pro A. Licinio Archia poeta, oratio XXVI. 185
Ad equites R. anteq̃ iret in exiliũ, oratio XXVII. quam tamen Ciceronis non eſſe, manifeſtum eſt: 192
Ad Quirites poſt reditum ſuũ, oratio XXVIII. 198
Poſt reditum in ſenatu, oratio XXIX. 204
Pro domo ſua ad Pontifices, oratio XXX. 213
De aruſpicũ reſponſis, in ſenatu, oratio XXXI. 243
Pro Cn. Plancio, oratio XXXII. 259

PRO LEGE MANILIA, AD POPVLVM. ORATIO XIII.

QVANQVAM mihi ſemper frequens conſpectus ueſter multo iucundiſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt uiſus Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui ſemper optimo cuiq; maxime patuit, non mea me uoluntas, ſed meæ uitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ prohibuerunt. nam cum antea per ætatem non dum huius auctoritatem loci contingere auderem; ſtatueremq́; nihil huc, niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria, afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. ita neq; hic locus uacuus unq̃ ab ijs, qui ueſtram cauſam defenderent: & meus labor in priuatorum periculis caſte integréq; uerſatus, ex ueſtro iudicio fructum eſt ampliſſimum conſecutus. nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus centurijs cunctis renunciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid alijs præſcriberetis. nam cum & auctoritatis in me tantum ſit, quantum uos honoribus mandandum eſſe uoluiſtis; & ad agendum facultatis tantum, quantum homini uigilanti ex forenſi uſu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe, & ſi quid etiam dicendo conſequi poſſum, ijs oſtendam potiſſimum, qui ei quoq; rei fructum ſuo iudicio

tribuendum eſſe cenſuerunt. atq; illud in primis mihi lætandum iure eſſe uideo, quòd in hac inſolita mihi ex hoc loco ratione dicendi cauſa talis oblata eſt, in qua oratio nemini deeſſe poteſt: dicendum eſt enim de Cn. Pompeij ſingulari eximiáq; uirtute: huius autem orationis difficilius eſt exitum, quam principium inuenire: itaque non mihi tam copia, quàm modus in dicendo quærendus eſt. Atque ut inde oratio mea proficiſcatur, unde hæc omnis cauſa ducitur: bellum graue & periculoſum ueſtris uectigalibus atque ſocijs à duobus potentiſſimis Regibus infertur, Mithridate, & Tigrane: quorum alter relictus, alter laceſſitus, occaſionem ſibi ad occupandam Aſiam oblatam eſſe arbitratur. equitibus R. honeſtiſſimis uiris, afferuntur ex Aſia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur in ueſtris uectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro neceſſitudine, quæ mihi eſt cum illo ordine, cauſam Reip. periculaq; rerum ſuarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc ueſtra prouincia eſt, uicos exuſtos eſſe cõplures: Regnum Ariobarzanis, quod finitimum eſt ueſtris uectigalibus, totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum magnis rebus geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit, non ſatis eſſe paratum ad tantum bellum adminiſtrandum: unum ab omnibus ſocijs, & ciuibus ad id bellum imperatorem depoſci atq; expeti: eundem hũc unum ab hoſtibus metui, præterea neminem. Cauſa quæ ſit, uidetis: nunc, quid agendum ſit, conſiderate. Primum mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo eſſe dicendum. genus eſt enim eiuſmodi, quod maxime ueſtros animos excitare, atq; inflammare

debet: in quo agitur populi R. gloria, quæ uobis à maiori bus cum magna in rebus omnibus, tum ſumma in re militari tradita eſt: agitur ſalus ſociorũ atq; amicorum, pro qua multa maiores ueſtri magna et grauia bella geſ ſerũt: aguntur certiſſima populi R. uectigalia, & maxi ma, quibus amiſſis, & pacis ornamenta, & ſubſidia belli fruſtra requiretis: agũtur bona multorum ciuiũ, quibus eſt et à uobis, & ab imperatoribus Reip. conſulendũ. & quoniã ſemp appetẽtes gloriæ præter cæteras gẽtes, atq; auidi laudis fuiſtis, delẽda eſt uobis illa macula Mithrida tico bello ſuperiore ſuſcepta, quæ penitus iam inſedit, atq; inueterauit in populi R. nomine, ꝙ is, qui una die tota Aſia, tot in ciuitatibus, uno nuncio, atq; una literarũ ſignifi catione ciues R. necãdos, trucidandosq; denotauit, nõ mo do adhuc pœnam nullam ſuo dignã ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tempore annum iam tertiũ, & uigeſimũ regnat, & ita regnat, ut ſe non Ponto, neq; Cappadociæ latebris occultare uelit, ſed emergere è patrio regno, atq; in ue ſtris uectigalibus, hoc eſt in Aſiæ luce uerſari. etenim ad huc ita ueſtri cũ illo Rege cõtenderũt imperatores, ut ab illo inſignia uictoriæ, nõ uictoriã reportarent. triũpha uit L. Sylla, triũphauit L. Muræna de Mithridate, duo for tiſſimi uiri, & ſummi imperatores: ſed ita triũpharũt, ut ille pulſus, ſuperatusq; regnaret. uerũtamen illis impera toribus laus eſt tribuẽda, ꝙ egerunt: uenia danda, ꝙ re liquerũt: propterea ꝙ ab eo bello Syllã in Italiam Reſp. Murænã Sylla reuocauit. Mithridates autem omne reli quum tempus nõ ad obliuionẽ ueteris belli, ſed ad cõpa rationem noui cõtulit. qui poſteaꝗ maximas ædificaſſet ornaſſetq; claſſes, exercitusq; permagnos quibuſcunq; ex

gentibus potuiſſet comparaſſet, Boſphoranis finitimis ſuis bellum inferre ſimulaſſet, uſque in Hiſpaniam Legatos Ecbatanis miſit ad eos duces, quibuſcum tum bellum gerebamus: ut, cum duobus in locis diſiunctiſſimis maximeq; diuerſis uno conſilio ab unis hoſtium copijs bellum terra, mariq; gereretur, uos ancipiti contentione diſtracti de imperio dimicaretis. ſed tamen alterius partis periculum Sertorianæ atque Hiſpanienſis, quæ multo plus firmamenti ac roboris habebat, Cn. Pompeij diuino conſilio, ac ſingulari uirtute depulſum eſt: in altera parte ita res à L. Lucullo ſummo uiro eſt adminiſtrata, ut initia illa geſtarum rerum magna atque præclara non felicitati eius, ſed uirtuti, hæc autem extrema, quæ nuper acciderunt, non culpæ, ſed fortunæ tribuenda eſſe uideantur. ſed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam Quirites, ut neque uera laus ei detracta oratione noſtra, neque falſa afficta eſſe uideatur. Sed pro ueſtri imperij dignitate atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ, uidete quem uobis animum ſuſcipiendum putetis. maiores ueſtri ſæpe, mercatoribus ac nauiculatoribus iniurioſius tractatis, bella geſſerunt: uos, tot ciuium R. millibus uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? Legati quòd erant appellati ſuperbius, Corinthum patres ueſtri totius Græciæ lumen extinctum eſſe uoluerunt: uos eum Regem inultum eſſe patiemini, qui Legatum populi R. conſularem, uinculis, ac uerberibus, atque omni ſupplicio excruciatum necauit? illi libertatem ciuium R. imminutam non tulerunt: uos uitam ereptam negligetis? ius legationis uerbo uiolatum illi perſecuti ſunt: uos

Legatum populi R. omni ſupplicio interfectum, inul=
tum relinquetis? uidete, ne, ut illis pulcherrimum fuit
tantam uobis imperij gloriam relinquere, ſic uobis tur
piſſimum ſit, illud, quod accepiſtis, tueri & conſerua
re non poſſe: quid, quòd ſalus ſociorum ſummum in
periculum ac diſcrimen uocatur? regno expulſus eſt A=
riobarzanes Rex, ſocius populi R. atque amicus: immi
nent duo Reges toti Aſiæ non ſolum uobis inimiciſſimi,
ſed etiam ueſtris ſocijs atque amicis: ciuitates autem o=
mnes cuncta Aſia, atque Græcia ueſtrum auxilium
expectare propter periculi magnitudinem coguntur:
imperatorem à uobis certum depoſcere, cùm præſer=
tim uos alium miſeritis, neque audent, neque ſe id
facere ſummo ſine periculo poſſe arbitrantur: uident,
& ſentiunt hoc idem, quod & uos, unum uirum eſ=
ſe, in quo ſumma ſint omnia, & eum propè eſſe, quo
etiam carent ægrius: cuius aduentu ipſo, atque no=
mine, tametſi ille ad maritimum bellum uenerit, ta=
men impetus hoſtium repreſſos eſſe intelligunt, ac re=
tardatos. hi uos, quoniam libere loqui non licet, ta=
cite rogant, ut ſe quoque, ſicut cæterarum prouincia
rum ſocios, dignos exiſtimetis, quorum ſalutem tali
uiro commendetis, atque hoc etiam magis quàm cæte=
ros, quòd eiuſmodi in prouinciam homines cum imperio
mittimus, ut, etiam ſi ab hoſte defendant, tamen ipſorum
aduentus in urbes ſociorum non multum ab hoſtili ex=
pugnatione differant. hunc audiebant antea, nunc præ
ſentem uident, tanta temperantia, tanta manſuetudine,
tanta humanitate, ut ij beatiſſimi eſſe uideantur, apud
quos ille diutiſſime commoratur. quare ſi propter ſocios

nulla ipſi iniuria laceſſiti maiores ueſtri cum Antiocho, cum Aetolis, cum Pœnis bella geſſerunt: quanto uos ſtudio conuenit, iniurijs prouocatos, ſociorum ſalutem unà cum imperij ueſtri dignitate defendere? præſertim cum de ueſtris maximis uectigalibus agatur. nam cæterarũ prouinciarum uectigalia Quirites tanta ſunt, ut his ad ipſas prouincias tuendas uix contenti eſſe poſſimus. Aſia uero tam opima eſt, & fertilis, ut & ubertate agrorũ, & uarietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat. itaque hæc uobis prouincia Quirites, ſi & belli utilitatem, & pacis dignitatem ſuſtinere uultis, non modo à calamitate, ſed etiam à metu calamitatis eſt defendenda. nam cæteris in rebus, cum uenit calamitas, tum detrimentum accipitur: at in uectigalibus non ſolum aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem. nam cum hoſtium copiæ non longe abſunt, etiam ſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora relinquũtur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura uectigal conſeruari poteſt. quare ſæpe totius anni fructus uno rumore periculi, atque uno belli terrore amittitur. quo tandem animo eſſe exiſtimatis aut eos qui uectigalia uobis penſitant, aut eos qui exercẽt, atque exigunt, cum duo Reges cum maximis copijs propè adſint, cum una excurſio equitatus perbreui tempore totius anni uectigal auferre poſſit, cum publicani familias maximas, quas in ſalinis habẽt, quas in agris, quas in portubus atque cuſtodijs, magno periculo ſe habere arbitrẽtur? putatis'ne, uos illis rebus frui poſſe, niſi eos, qui uobis

fructuoſi ſunt, conſeruaueritis, non ſolum (ut antea dixi) calamitate, ſed etiam calamitatis formidine liberatos? ac ne illud quidem uobis negligendum eſt, quod mihi ego extremum propoſueram, cum eſſem de belli genere dictu rus, quod ad multorum bona ciuium R. *pertinet: quorũ uobis pro ueſtra ſapientia Quirites habenda eſt ratio diligenter. nam & publicani, homines & honeſtiſſimi, & ornatiſſimi, ſuas rationes, & copias in illam prouinciam contulerunt: quorum ipſorum per ſe res, & fortunæ curæ uobis eſſe debét: etenim ſi uectigalia neruos eſſe* Reip. *ſemper duximus, eum certe ordinem, qui exercet illa, firmamentum cæterorum ordinum recte eſſe dicemus. deinde cæteris ex ordinibus homines naui & induſtrij partim in* A*ſia negociãtur, quibus uos abſentibus conſulere debetis: partim ſuas & ſuorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. erit igitur humanitatis ueſtræ, magnum eorum ciuium numerum calamitate prohibere; ſapientiæ, uidere, multorum ciuium calamitatem à* Rep. *ſeiunctam eſſe non poſſe. etenim illud primum parui refert, uos publicanis amiſſa uectigalia poſtea uictoria recuperare: neque enim iiſdem redimendi facultas erit propter calamitatem, neque alijs uoluntas propter timorem. deinde quod nos eadem* A*ſia atque idem iſte* Mi*thridates initio belli* A*ſiatici docuit, id quod certe calamitate docti memoria retinere debemus: nam tum, cum in* A*ſia res magnas permulti amiſerunt, ſcimus* Romæ *ſolutione impedita fidem concidiſſe: non enim poſſunt una in ciuitate multi rem atque fortunas amittere, ut non plures ſecum in eandem calamitatem trahant. à quo periculo prohibete* Remp. *& mihi credite id quod ipſi ul-*

detis: hæc fides atque hæc ratio pecuniarum, quæ Romæ, quæ in foro uerſatur, implicita eſt cum illis pecunijs Aſiaticis, & cohæret. ruere illa non poſſunt, ut hæc non eodem labefactata motu concidant. quare uidete, num dubitandum uobis ſit omni ſtudio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis ueſtri, ſalus ſociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum Rep. defenduntur. *Quoniam de genere belli dixi, nũc de magnitudine pauca dicam: poteſt enim hoc dici; belli genus eſſe ita neceſſarium, ut ſit gerendum; non eſſe ita magnum, ut ſit pertimeſcendum. in quo maxime laborandum eſt, ne forte à uobis, quæ diligentiſſime prouidenda ſunt, contemnenda eſſe uideantur. atque ut omnes intelligant me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti uiro, & ſapientiſſimo homini, & magno imperatori debeatur: dico, eius aduentu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque inſtructas eſſe deletas, urbemq́; Aſiæ clariſſimam, nobiſq́; amiciſſimam, Cyzicenorum, obſeſſam ab ipſo Rege maxima multitudine, & oppugnatam uehementiſſime, L. Luculli uirtute, aſſiduitate, conſilio ſummis obſidionis periculis liberatam: ab eodem imperatore claſſem magnam, & ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam ſtudio inflammato raperetur, ſuperatam eſſe, atq; depreſſam: magnas hoſtium præterea copias multis prælijs eſſe deletas: patefactumq́; noſtris legionibus eſſe Pontum, qui ante populo R. ex omni aditu clauſus eſſet: Sinopem atque Amiſum, quibus in oppidis erant domicilia Regis, omnibus rebus ornata atque referta, cæteraſq́; urbes Ponti, & Cappadociæ permultas uno adi-*

tu, atque aduentu eſſe captas: Regem ſpoliatum regno patrio atque auito, ad alios ſe Reges atque alias gentes ſupplicem contuliſſe: atque hæc omnia ſaluis populi R. *ſocijs atque integris uectigalibus eſſe geſta. ſatis opinor hoc eſſe laudis: atque ita reputo, ut hoc uos intelligatis, à nullo iſtorum, qui huic obtrectant legi atque cauſæ,* L. Lucullum *ſimiliter ex hoc loco eſſe laudatum.* Requiretur *fortaſſe nunc, quemadmodum, cum hæc ita ſint, reliquum poſſit eſſe magnum bellum. cognoſcite* Quirites: *non enim ſine cauſa quæri uidetur.* Primum *ex ſuo regno ſic* Mithridates *profugit, ut ex eodem* Ponto Medea *illa quondam profugiſſe dicitur: quam prædicant in fuga fratris ſui membra in ijs locis, quà ſe parens perſequeretur, diſſipauiſſe, ut eorum collectio diſperſa, mœrorq́; patrius celeritatem perſequendi retardaret. ſic* Mithridates *fugiens, maximam uim auri atque argenti, pulcherrimarumq́; rerum omnium, quas & à maioribus acceperat, & ipſe bello ſuperiore ex tota* Aſia *direptas in ſuũ regnum congeſſerat, in* Ponto *omnem reliquit. hæc dum noſtri colligunt omnia diligentius,* Rex *ipſe è manibus effugit. ita illum in perſequendi ſtudio mœror, hos lætitia retardauit. hunc in illo timore et fuga* Tigranes Rex Armenius *excepit, diffidentemq́; rebus ſuis confirmauit, & afflictũ erexit, perditumq́; recreauit. cuius in regnum poſteaq̃* L. Lucullus *cum exercitu uenit, plures etiam gentes contra imperatorem noſtrum concitatæ ſunt: erat enim metus iniectus ijs nationibus, quas nunquam populus* R. *neque laceſſendas bello, neque tentandas putauit: erat etiam alia*

grauis atque uehemens opinio, quæ per animos gentium barbararum peruaſerat, fani locupletiſſimi & religioſiſſimi diripiendi cauſa in eas oras noſtrum exercitum eſſe adductum. ita nationes multæ atque magnæ nouo quodam terrore ac metu concitabantur. noſter autem exercitus, & ſi urbem ex Tigranis regno ceperat, & prælijs uſus erat ſecundis, tamen nimia longinquitate locorum ac deſiderio ſuorum commouebatur. hic iam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex ijs locis à militibus noſtris reditus magis maturus, quàm proceſſus longior quæreretur. Mithridates autem & ſuam manum iam confirmarat, & eorum, qui ſe ex eius regno collegerant, & magnis aduentitijs multorum Regum et nationum copijs iuuabatur. hoc iam ferè ſic fieri ſolere accepimus, ut Regum afflictæ fortunæ facile multorũ opes alliciant ad miſericordiam, maximéq; eorum, qui aut Reges ſunt, aut uiuunt in regno, quòd regale ijs nomen magnum & ſanctum eſſe uideatur. itaque tantum uictus efficere potuit, quantum incolumis nunquam eſt auſus optare. nam cum ſe in regnum recepiſſet ſuum, nõ fuit eo contentus, quod ei præter ſpem acciderat, ut illã, poſteaquam pulſus erat, terram unquam attingeret, ſed in exercitum ueſtrum clarum atq; uictorem impetum fecit. ſinite hoc loco Quirites (ſicut poetæ ſolent, qui res Romanas ſcribunt) præterire me noſtram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures L. Luculli nõ ex prælio nũcius, ſed ex ſermone rumor afferret. hic in ipſo illo malo, grauiſſimáq; belli offenſione L. Lucullus, qui tamẽ aliqua ex pte ijs incõmodis mederi fortaſſe potuiſſet, ueſtro

iuſſu

*iuſſu coactus, ꝙ imperij diuturnitati modum ſtatuen-
dum ueteri exemplo putauiſtis, partem militũ, qui iam
ſtipendijs confectis erant, dimiſit, partem Glabrioni tra
didit. multa prætereo cõſulto, ſed ea uos cõiectura per-
ſpicitis, quantum illud bellum futurum putetis, quod cõ
iungant Reges potentiſſimi, renouẽt agitatæ nationes, ſu
ſcipiant integræ gentes, nouus Imperator ueſter accipiat
uetere expulſo exercitu. Satis mihi multa uerba feciſſe
uideor, quare hoc bellum eſſet genere ipſo neceſſariũ, ma
gnitudine periculoſum. reſtat, ut de Imperatore ad id
bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo dicendum
eſſe uideatur. utinam Quirites uirorum fortium atq;
innocentium copiam tantam haberetis, ut hæc uobis deli
beratio difficilis eſſet, quemnam potiſſimũ tantis rebus,
ac tanto bello præficiendum putaretis. nũc uero, cum ſit
unus Cn. Pompeius, qui non modo eorum hominum, qui
nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriã uir
tute ſuperarit: quæ res eſt, quæ cuiuſquam animũ in hac
cauſa dubiũ facere poſſit? ego enim ſic exiſtimo, in ſum
mo Imperatore quatuor has res ineſſe oportere, ſciẽtiam
rei militaris, uirtutem, auctoritatem, felicitatẽ. quis igi-
tur hoc homine ſciẽtior unquã aut fuit, aut eſſe debuit?
qui è ludo atque pueritiæ diſciplina, bello maximo, atq;
acerrimis hoſtibus, ad patris exercitũ, atq; in militiæ di-
ſciplinam profectus eſt: qui extrema pueritia miles fuit
ſummi Imperatoris, ineũte adoleſcẽtia maximi ipſe exer
citus Imperator: qui ſæpius cum hoſte conflixit, quàm
quiſquã cum inimico cõcertauit: plura bella geſſit, quàm
cæteri legerunt: plures prouincias cõfecit, quàm alij cõ-
cupiuerunt: cuius adoleſcentia ad ſcientiã rei militaris*

non alienis præceptis, ſed ſuis imperijs;non offenſionibus belli,ſed uictorijs ; nõ ſtipendijs,ſed triumphis eſt tradu cta.quod deniq; genus belli eſſe poteſt,in quo illum non exercuerit fortuna Reip? ciuile, Africanum, Trãſalpinũ, Hiſpanienſe,miſtum ex ciuitatibus,atq; ex bellicoſiſſimis nationibus, ſeruile,nauale, uaria & diuerſa genera & bellorũ,& hoſtium nõ ſolum geſta ab hoc uno, ſed etiã cõfecta,nullam rem eſſe declarant in uſu militari poſi= tam,quæ huius uiri ſcientiã fugere poſſit.Iam uero uir tuti Cn.Põpeij quæ poteſt par oratio inueniri? quid eſt, quod quiſquã aut dignum illo,aut uobis nouũ,aut cui= quam inauditum poſſit afferre? nõ enim illæ ſunt ſolæ uirtutes Imperatoriæ,quæ uulgo exiſtimantur,labor in negotijs,fortitudo in periculis,induſtria in agẽdo,celeri tas in cõficiendo,cõſilium in prouidendo : quæ tãta ſunt in hoc uno , quanta in omnibus reliquis Imperatoribus, quos aut uidimus,aut audiuimus,nõ fuerũt.teſtis eſt Ita lia,quã ille ipſe uictor L.Sylla huius uirtute, & cõſilio cõfeſſus eſt liberatam.teſtis eſt Sicilia,quã multis undiq; cinctã periculis,nõ terrore belli, ſed celeritate cõſilij ex= plicauit . teſtis eſt Africa,quæ magnis oppreſſa hoſtium copijs,eorum ipſorum ſanguine redũdauit.teſtis eſt Gal lia, per quã legionibus noſtris in Hiſpaniã iter, Gallorũ internecione patefactum eſt. teſtis eſt Hiſpania,quæ ſæ= piſſime plurimos hoſtes ab hoc ſuperatos proſtratoſq; cõ ſpexit.teſtis eſt iterum,& ſæpius Italia,quæ cum ſeruili bello tetro periculoſoq; premeretur,ab hoc auxiliũ abſen te expetiuit : quod bellum expectatione Põpeij attenuatũ atq; imminutum eſt,aduẽtu ſublatum ac ſepultum.te= ſtes uero iam omnes oræ , atq; omnes exteræ gentes ac

nationes: deniq; maria omnia, tum uniuerſa, tum in ſin gulis oris omnes ſinus atq; portus. quis enim toto mari lo cus per hos annos aut tam firmum habuit præſidiũ, ut tutus eſſet; aut tam fuit abditus, ut lateret? quis naui gauit, qui nõ ſe aut mortis, aut ſeruitutis periculo cõmit teret? cum aut hieme, aut referto prædonum mari naui garetur. hoc tãtum bellum, tam turpe, tam uetus, tam late diuiſum atq; diſperſum quis unquam arbitraretur aut ab omnibus Imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno Imperatore cõfici poſſe? quã prouinciã te nuiſtis à prædonibus liberã per hoſce annos? quod uecti gal uobis tutum fuit? quẽ ſocium defendiſtis? cui præ ſidio claſſibus ueſtris fuiſtis? quã multas exiſtimatis in ſulas eſſe deſertas? quàm multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes eſſe ſociorũ? ſed quid ego lon ginqua cõmemoro? fuit hoc quõdam, fuit propriũ po puli R. longe à domo bellare, & propugnaculis imperij ſociorum fortunas, nõ ſua tecta defendere. ſocijs ueſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicã fuiſſe? cum exer citus noſtri Brũduſio nunquã niſi ſumma hieme trãſmi ſerint. quid, ad nos cum ab exteris nationibus uenirẽt, ca ptos querar? cum Legati populi R. redempti ſint, merca toribus tutum mare nõ fuiſſe dicã? cum duodecim ſecu res in prædonum poteſtatem peruenerint. quid aut Colo phonem aut Samum, nobiliſſimas urbes, innumerabilesq; alias captas eſſe cõmemorem? cũ ueſtros portus, atq; eos portus, quibus uitam & ſpiritum ducitis, in prædonum fuiſſe poteſtatẽ ſciatis. an uero ignoratis portũ Caietæ, ce leberrimũ atq; pleniſſimum nauiũ, inſpectãte Prætore à prædonibus eſſe direptũ? ex Miſeno autem, eius ipſius libe

ros, qui cũ prædonibus antea ibi bellum geſſerat, à prædonibus eſſe ſublatos? nam quid ego Hoſtienſe incommodum, atq; illam labem, atq; ignominiam Reip. querar? cum, propè inſpectantibus uobis, claſſis ea, cui Cõſul populi R. præpoſitus eſſet, à prædonibus capta, atq; oppreſſa eſt. Pro dij immortales, tanta'ne unius hominis incredibilis ac diuina uirtus tam breui tempore lucem afferre Reip. potuit, ut uos, qui modo ante oſtium Tyberinum claſſem hoſtium uidebatis, ij nunc nullam intra oceani oſtium prædonum nauem eſſe audiatis? atq; hæc qua celeritate geſta ſint, quanquã uidetis, tamen à me in dicendo prætereunda nõ ſunt. quis enim unquã aut obeundi negotij, aut cõſequendi quæſtus ſtudio tam breui tẽpore tot loca adire, tantos curſus cõficere potuit, quã celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauigauit? qui Siciliam adijt, Africam explorauit, inde Sardiniã cum claſſe uenit, nõdum tẽpeſtiuo ad nauigãdum mari: atq; hæc tria frumentaria ſubſidia Reip. firmiſſimis præſidijs, claſſibusq; muniuit. inde ſe cũ in Italiã recepiſſet, duabus Hiſpanijs, et Gallia Ciſalpina præſidijs, ac nauibus cõfirmata, miſſis itẽ in orã Illyrici maris, et in Achaiã, omnemq; Græciam nauibus, Italiæ duo maria maximis claſſibus, firmiſſimisq; præſidijs adornauit: ipſe autem, ut à Brunduſio profectus eſt, undequinquageſimo die totã ad imperium populi R. Ciliciã adiunxit: omnes, qui ubiq; prædones fuerunt, partim capti, interfectiq; ſunt, partim unius huius imperio ac poteſtati ſe dediderũt. idem Cretenſibus, cum ad eum uſq; in Pamphyliã Legatos deprecatoresq; miſiſſent, ſpem deditionis non ademit, obſideſq; imperauit. ita tantũ bellum, tam diuturnũ, tam longe la

teq; diſperſum, quo bello omnes gẽtes ac nationes preme bantur, Cn. Pōpeius extrema hieme apparauit, ineũte ue re ſuſcepit, media æſtate cōfecit. Eſt hæc diuina atq; incredibilis uirtus Imperatoris. quid cæteræ? quas paulo ante cōmemorare cœperam, quantæ atq; quàm multæ ſunt? nō enim ſolum bellandi uirtus in ſummo atq; perfecto Imperatore quærenda eſt, ſed multæ ſunt artes eximiæ, huius adminiſtræ comiteſq; uirtutis. Ac primum, quãta innocentia debent eſſe Imperatores? quãta deinde omnibus in rebus temperãtia? quãta fide? quãta facilitate? quãto ingenio? quãta humanitate? quæ breuiter, qualia ſint in Cn. Pōpeio, cōſideremus: ſumma enim omnia ſunt Quirites, ſed ea magis ex aliorũ cōtentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci atq; intelligi poſſunt. Quem enim poſſumus Imperatorem aliquo in numero putare, cuius in exercitu ueneãt Cẽturiatus, atq; uenierint? quid hũc hominem magnũ, aut amplum de Rep. cogitare, qui pecuniam ex ærario deprōptam ad bellum adminiſtrandum, aut propter cupiditatem prouinciæ magiſtratibus diuiſerit, aut propter auaritiã Romæ in quæſtu reliquerit? ueſtra admurmuratio facit Quirites, ut agnoſcere uideamini, qui hæc fecerint. ego autem neminẽ nomino. quare iraſci mihi nemo poterit, niſi qui ante de ſe uoluerit cōfiteri. itaq; propter hãc auaritiã Imperatorũ quantas calamitates, quocũq; uẽtum ſit, noſtri exercitus ferãt, quis ignorat? itinera, quæ per hoſce annos in Italia per agros atq; oppida ciuiũ R. noſtri Imperatores fecerunt, recordamini: tum facilius ſtatuetis, quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis. utrũ, plures arbitramini per hoſce annos militũ ueſtrorũ armis hoſtiũ urbes, an hiber-

nis,ſociorum ciuitates eſſe deletas? neq; enim poteſt exercitũ is cõtinere Imperator,qui ſe ipſum nõ cõtinet; neq; ſeuerus eſſe in iudicando,qui alios in ſe ſeueros eſſe iudices nõ uult. hic miramur hunc hominẽ tãtum excellere cæteris,cuius legiones ſic in Aſiã peruenerunt,ut nõ modo manus tãti exercitus, ſed ne ueſtigiũ quidẽ cuiquam pacato nocuiſſe dicatur? Iam uero quemadmodũ milites hibernent, quotidie ſermones ac literæ perferũtur: non modo,ut ſumptũ faciat in militem,nemini uis affertur, ſed ne cupiẽti quidem cuiquã permittitur: hiemis enim, nõ auaritiæ perfugiũ maiores noſtri in ſociorũ atq; amicorum tectis eſſe uoluerunt. Age uero,cæteris in rebus quali ſit temperãtia,cõſiderate.unde illam tantã celeritatem,& tam incredibilem curſum initum putatis? nõ enim illum eximia uis remigũ, aut ars inaudita quædã gubernandi,aut uenti aliqui noui tam celeriter in ultimas terras pertulerũt: ſed hæ res,quæ cæteros remorari ſolent,nõ retardarunt: nõ auaritia ab inſtituto curſu ad prædã aliquã reuocauit,nõ libido ad uoluptatem, nõ amœnitas ad delectationem,nõ nobilitas urbis ad cognitionem,nõ deniq; labor ipſe ad quietem.poſtremo ſigna,& tabulas,cæteraq; ornamenta Græcorum oppidorum,quæ cæteri tollenda eſſe arbitrãtur,ea ſibi ille ne uiſenda quidem exiſtimauit. itaq; omnes quidem nũc in his locis Cn.Põpeium ſicut aliquem nõ ex hac urbe miſſum,ſed de cœlo delapſum intuentur: nunc deniq; incipiunt credere,fuiſſe homines Romanos hac quõdam abſtinentia,quod iam nationibus exteris incredibile ac falſo memoriæ proditũ uidebatur.nũc imperij noſtri ſplendor illis gentibus lucet.nũc intelligunt,nõ ſine cauſa ma

iores ſuos tum,cum hac temperantia magiſtratus habe bamus,ſeruire populo R.quàm imperare alÿs maluiſſe. iam uero ita faciles aditus ad eum priuatorum,ita libe ræ querimoniæ de aliorū iniurÿs eſſe dicuntur,ut is,qui dignitate principibus excellit, facilitate par infimis eſſe uideatur.iam quātum cōſilio,quātum dicendi grauita te & copia ualeat,in quo ipſo ineſt quadā dignitas imperatoria,uos Quirites hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis. fidem uero eius inter ſocios quantam exiſtimari putatis, quā hoſtes omniū gentium ſanctiſſimā eſſe iudicarint? humanitate iam tāta eſt,ut difficile dictu ſit,utrū hoſtes magis uirtutem eius pugnātes timuerint,an māſuetudinē uicti dilexerint.Et quiſquā dubitabit,quin huic tantum bellum hoc trāſmittendū ſit? qui ad omnia ueſtræ memoriæ bella conficienda diuino quodam cōſilio natus eſſe uideatur. & quoniam auctoritas multum in bellis quoq; adminiſtrādis atq; imperio militari ualet,certe nemini dubiū eſt,quin ea in re idem ille Imperator plurimum poſſit.uehementer autem pertinere ad bellā admi niſtrāda,quid hoſtes,quid ſocÿs de Imperatoribus ueſtris exiſtiment,quis ignorat? cū ſciamus homines in tātis rebus,ut aut cōtemnāt,aut metuāt,aut oderint,aut amēt, opinione nō minus famæ,quàm aliqua certa ratione cōmoueri.quod igitur nomen unquā in orbe terrarum clarius fuit? cuius res geſtæ pares? de quo homine uos,id quod maxime facit auctoritatem,tanta,& tam præclara iudicia feciſtis? an uero ullam uſquā eſſe oram tam deſertā putatis,quò nō illius diei fama peruaſerit,cū uniuerſus populus R.referto foro,repletiſq; omnibus templis,ex quibus hic locus cōſpici poteſt,unum ſibi ad com

mine omnium gentium bellum Cn. Pompeium Imperatorem depopoſcit? itaq; ut plura nõ dicam, neq; aliorũ exemplis cõfirmem, quãtum huius auctoritas ualeat in bello; ab eodem Cn. Põpeio omnium rerum egregiarum exempla ſumantur: qui quo die à uobis maritimo bello præpoſitus eſt Imperator, tãta repente uilitas annonæ ex ſumma inopia & caritate rei frumẽtariæ cõſecuta eſt unius ſpe & nomine, quantam uix ex ſumma ubertate agrorũ diuturna pax efficere potuiſſet. Iã uero accepta in Ponto calamitate ex eo prælio, de quo uos paulo ante inuitus admonui, cum ſocij pertimuiſſent, hoſtiũ opes, animiq; creuiſſent, cũ ſatis firmũ præſidiũ prouincia nõ haberet, amiſiſſetis Aſiã Quirites, niſi ipſum id tẽporis diuinitus Cn. Põpeiũ ad eas regiones fortuna populi R. attuliſſet. huius aduẽtus & Mithridatẽ inſolita inflãmatum uictoria cõtinuit, & Tigranẽ magnis copijs minitãtem Aſiæ retardauit. & quiſquã dubitabit, quid uirtute profecturus ſit, qui tantũ auctoritate profecerit? aut quàm facile imperio atq; exercitu ſocios, et uectigalia cõſeruaturus ſit, qui ipſo nomine ac rumore defenderit? Age uero, illa res quãtam declarat eiuſdẽ hominis apud hoſtes populi R. auctoritatẽ, ꝙ ex locis tam lõginquis, tamq; diuerſis, tam breui tẽpore omnes unà huic ſe dediderunt? ꝙ Cretenſium Legati, cum in eorum inſula noſter Imperator, exercitusq; eſſet, ad Cn. Põpeium in ultimas propè terras uenerũt, eiq; ſe omnes Cretenſium ciuitates dedere uelle dixerunt? quid? idem ipſe Mithridates, non ne ad eũdem Cn. Pompeium Legatum uſq; in Hiſpaniam miſit? eumq; Pompeius Legatum ſemper iudicauit: ij, quibus ſemper erat moleſtũ ad eum potiſſimũ eſſe miſſum,

ſpeculatorem, quàm Legatum iudicare maluerunt. Poteſtis igitur iam conſtituere Quirites, hanc auctoritatem multis poſtea rebus geſtis, magniſq; ueſtris iudicijs amplificatam, quantum apud illos Reges, quantum apud exteras nationes ualituram eſſe exiſtimetis. Reliquum eſt, ut de felicitate, quam præſtare de ſe ipſo nemo poteſt, meminiſſe & cõmemorare de altero poſſumus, ſicut æquum eſt homini de poteſtate deorũ, timide & pauca dicamus. Ego enim ſic exiſtimo, Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cæteris magnis Imperatoribus, non ſolum propter uirtutem, ſed etiã propter fortunam, ſæpius imperia mãdata, atq; exercitus eſſe cõmiſſos. fuit.n. profecto quibuſdam ſummis uiris quædam ad amplitudinem, & gloriã, & ad res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna. de huius autem hominis felicitate, quo de nunc agimus, hac utar moderatione dicendi: non ut in illius poteſtate fortunã poſitam eſſe dicam, ſed ut præterita meminiſſe, reliqua ſperare uideamur: ne aut inuiſa dijs immortalibus oratio noſtra, aut ingrata eſſe uideatur. itaq; non sũ prædicaturus Quirites, quãtas ille res domi, militiæq;, terra, mariq;, quãtaq; felicitate geſſerit, ut eius ſemper uolũtatibus nõ modo ciues aſſenſerint, ſocij obtẽperarint, hoſtes obedierint, ſed etiã uenti tẽpeſtateſq; obſecundarint. hoc breuiſſime dicã, neminem unquã tã impudẽtem fuiſſe, qui à dijs immortalibus tot, & tantas res tacitus auderet optare, quot & quantas dij immortales ad Cn. Põpeiũ detulerunt. quod ut illi propriũ, ac perpetuũ ſit Quirites, cũ cõmunis ſalutis atq; imperij, tum ipſius hominis cauſa (ſicuti facitis) uelle, & optare debetis. Quare cum & bellũ ita neceſſarium ſit, ut negligi nõ poſſit; ita ma-

gnum,ut accuratiſſime ſit adminiſtrandum; & cum ei Imperatoré præficere poſſitis,in quo ſit eximia belli ſcientia,ſingularis uirtus,clariſſima auctoritas,egregia fortuna:dubitabitis Quirites,quin hoc tantũ boni, quod à dijs immortalibus oblatum & datum eſt,in Remp.conſeruã dam,atq; amplificandam conferatis? ꝙ ſi Romæ Cn.Põpeius priuatus eſſet hoc tempore, tamen ad tantum bellũ is erat deligendus atq; mittendus. nunc cum ad cæteras ſummas utilitates hæc quoq; opportunitas adiungatur, ut in his ipſis locis adſit,ut habeat exercitũ,ut ab ijs, qui habent,accipere ſtatim poſſit: quid expectamus?aut cur non,ducibus dijs immortalibus,eidem,cui cætera ſumma cum ſalute Reip.commiſſa ſunt, hoc quoq; bellum regiũ committimus? At enim uir clariſſimus,Reip.& ueſtris beneficijs ampliſſimis affectus, Q. Catulus, itemq; ſummis ornamẽtis honoris,fortunæ,uirtutis,ingenij præditus Q. Hortenſius,ab hac ratione diſſentiũt: quorum ego auctoritatem apud uos multis locis plurimum ualuiſſe,& ualere oportere confiteor: ſed in hac cauſa,tãetſi cognoſcitis auctoritates contrarias fortiſſimorum uirorũ & clariſſimorum,tamẽ omiſſis auctoritatibus,ipſa re & ratione exquirere poſſumus ueritatem, atq; hoc facilius,ꝙ ea omnia,quæ adhuc à me dicta ſunt, ijdem iſti uera eſſe concedunt;& neceſſarium bellũ eſſe,& magnũ;et in uno Cn.Põpeio ſumma eſſe omnia.quid igitur ait Hortenſius?ſi uni omnia tribuenda ſunt,unũ digniſſimum eſſe Pompeiũ: ſed ad unũ tamen omnia deferri nõ oportere. obſoleuit iã iſta oratio re multo magis, quàm uerbis refutata. nam tu idem Q. Hortenſi multa pro tua ſumma copia ac ſingulari facultate dicẽdi & in ſe-

natu contra uirum fortem A. Gabinium *grauiter, ornateq́; dixiſti, cum is de uno* Imperatore *contra prædones conſtituendo legem promulgaſſet: et ex hoc ipſo loco per multa idem contra legẽ uerba feciſti. quid tum per deos immortales, ſi plus apud populũ* R. *auctoritas tua, quàm ipſius populi* R. *ſalus & uera cauſa ualuiſſet, hodie hanc gloriam atq; hoc orbis terræ imperium teneremus? an tibi tum imperium eſſe hoc uidebatur, cum populi* R. Legati, Prætores, Quæſtoresq́; *capiebantur? cum ex omnibus prouincijs cõmeatu & priuato, & publico prohibebamur? cũ ita clauſa erãt nobis omnia maria, ut neq; priuatam rem maritimã, neq; publicã iam obire poſſemus? quæ ciuitas antea unquam fuit, non dico* Athenienſium, *quæ ſatis late quondam mare tenuiſſe dicitur; nõ* Carthaginenſium, *qui permultum claſſe, maritimisq́; rebus ualuerunt; non* Rhodiorum, *quorum uſq; ad noſtram memoriã diſciplina naualis & gloria remanſit: quæ ciuitas antea unquam tam tenuis, quæ tam parua inſula fuit, quæ nõ portus ſuos, & agros, & aliquã partem regionis atq; oræ maritimæ per ſe ipſa defenderet?* At hercle aliquot annos *continuos ante legem* Gabiniam *ille populus* R. *cuius uſq; ad noſtram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permãſerat, magna ac multo maxima parte non modo utilitatis, ſed dignitatis atq; imperij caruit. nos, quorũ maiores* Antiochum Regem *claſſe,* Perſenq́; *ſuperarunt, omnibusq́; naualibus pugnis* Carthaginenſes, *homines in maritimis rebus exercitatiſſimos paratiſſimosq́; uicerũt: ij nullo in loco iam prædonibus pares eſſe poteramus. nos quoq;, qui antea nõ modo* Italiam *tutam habebamus, ſed omnes ſocios in ultimis oris aucto-*

ritate noſtri imperij ſaluos præſtare poteramus, tum cũ inſula Delos tã procul à nobis in Aegæo mari poſita, quò omnes undiq; cum mercibus atq; oneribus cõmeabant, referta diuitijs, parua, ſine muro nihil timebat: ijdem nõ modo prouincijs, aque oris Italiæ maritimis, ac portubus noſtris, ſed etiã Appia iam uia carebamus: & his temporibus non pudebat magiſtratus populi R. in hunc ipſum locũ aſcendere, cũ eum uobis maiores ueſtri exuuijs nauticis, & claſſiũ ſpolijs ornatum reliquiſſent. Bono te animo tũ Q. Hortenſi populus R. & cæteros, qui erant in eadẽ ſententia, dicere exiſtimauit ea, quæ ſentiebatis: ſed tamen in ſalute cõmuni idem populus R. dolori ſuo maluit, quàm auctoritati ueſtræ obtẽperare. itaq; una lex, unus uir, unus annus nõ modo nos illa miſeria ac turpitudine liberauit, ſed etiã effecit, ut aliquando uere uideremur omnibus gentibus ac nationibus terra, mariq; imperare. quo mihi etiã indignius uidetur obtrectatũ eſſe adhuc, Gabinio dicã, an'ne Pompeio, an utriq; ? id quod eſt uerius, ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio expetenti ac poſtulanti? utrũ, ille, qui poſtulat Legatum ad tantum bellum quẽ uelit, idoneus non eſt, qui impetret, cũ cæteri ad expilandos ſocios, diripiẽdaſq; prouincias, quos uoluerunt, Legatos eduxerint: an ipſe, cuius lege ſalus ac dignitas populo R. atq; omnibus gentibus cõſtituta eſt, expers eſſe debet gloriæ eius imperatoris, atq; eius exercitus, qui conſilio ipſius atq; periculo eſt cõſtitutus? an C. Falcidius, Q. Metellus, Q. Celius Latinienſis, Cn. Lentulus, quos omneis honoris cauſa nomino, cum Tribuni pl. fuiſſent, anno proximo Legati eſſe potuerunt: in hoc uno Gabinio ſunt tam diligentes? qui in hoc bello, quod lege Gabinia

geritur, in hoc imperatore atq; exercitu, quem per ſe ipſe conſtituit, etiam præcipuo iure eſſe deberet. de quo legan do ſpero Conſules ad ſenatū relaturos. qui ſi dubitabunt, aut grauabuntur, ego me profiteor relaturū: neq; me im pediet cuiuſquā Quirites inimicū edictū, quo minus fre tus uobis, ueſtrū ius, beneficiumq; defendā: neq; præter in terceſſionē quicquam audiā: de qua (ut arbitror) iſti ipſi, qui minantur, etiā atq; etiam, qui id liceat, conſiderabūt. mea quidē ſententia Quirites unus A. Gabinius belli ma ritimi, rerumq; geſtarū auctor, comes Cn. Pōpeio adſcri bitur, propterea ꝙ alter uni id bellū ſuſcipiēdum ueſtris ſuffragiis detulit, alter delatū, ſuſceptumq; confecit.

Reliquū eſt, ut de Q. Catuli auctoritate, & ſententia di cendū eſſe uideatur. qui cum ex uobis quæreret, ſi in uno Cn. Pōpeio omnia poneretis, ſi quid de eo factum eſſet, in quo ſpem eſſetis habituri: cepit magnū ſuæ uirtutis fru= ctum ac dignitatis, cū omnes propè una uoce, in eo ipſo uos ſpem habituros eſſe, dixiſtis. etenim talis eſt uir, ut nul la res tanta ſit, ac tā difficilis, quam ille nō & conſilio re gere, & integritate tueri, & uirtute cōficere poſſit. ſed in hoc ipſo ab eo uehementiſſime diſſentio, ꝙ quo minus certa eſt hominum ac minus diuturna uita, hoc magis Reſp. dū per deos immortales licet, frui debet ſummi ho minis uita atq; uirtute. At. n. nihil noui fiat contra exem pla, atq; inſtituta maiorū. Non dico hoc loco, maiores no ſtros ſemper in pace cōſuetudini, in bello utilitati paruiſ ſe, ſemper ad nouos caſus temporum, nouorum conſilio= rum rationes accōmodaſſe: nō dicam, duo bella maxima, Punicum & Hiſpanienſe, ab uno imperatore eſſe confe= cta: duas urbes potentiſſimas, quæ huic imperio maxime

minabantur, Carthaginem atq; Numantiam, ab eodem Scipione eſſe deletas: non cõmemorabo, nuper ita uobis patribusq; ueſtris eſſe uiſum, ut in uno C. Mario ſpes imperij poneretur, ut idem cũ Iugurtha, idem cũ Cimbris, idẽ rum Theutonis bellum adminiſtraret: in ipſo Cn. Põpeio in quo noui conſtitui nihil uult Q. Catulus, quàm multa ſint noua, ſummáq; Catuli uoluntate cõſtituta, recordamini. quid tã nouum, quàm adoleſcentulũ priuatum, exercitũ difficili Reip. tẽpore conficere? confecit: huic præeſſe? præfuit: rem optime ductu ſuo gerere? geſſit. quid tam præter conſuetudinem, quàm homini peradoleſcẽti, cuius à ſenatorio gradu ætas longe abeſſet, imperiũ atq; exercitum dari? Siciliam permitti atq; Africã, bellumq; in ea adminiſtrandum? fuit in his prouincijs ſingulari innocentia, grauitate, uirtute: bellum in Africa maximum confecit, uictorem exercitum deportauit. quid uero tam inauditum, quàm Equitem R. triumphare? at eam quoq; rem populus R. nõ modo uidit, ſed etiam ſtudio omni uiſendam putauit. quid tam inuſitatum, quàm ut, cũ duo Conſules clariſſimi, fortiſſimiq; eſſent, Eques R. ad bellũ maximum, formidoloſiſſimumq; pro Conſule mitteretur? miſſus eſt. quo quidem tempore, cum eſſet non nemo in ſenatu qui diceret, non oportere mitti hominem priuatum pro Conſule: L. Philippus dixiſſe dicitur, non ſe illum ſua ſententia pro Cõſule, ſed pro Cõſulibus mittere. tanta in eo Reip. bene gerendæ ſpes cõſtituebatur, ut duorum Conſulum munus unius adoleſcentis uirtuti cõmitteretur. quid tam ſingulare, quàm ut ex S. C. legibus ſolutus, Conſul ante fieret, quàm ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet? quid tam incredibile,

quàm ut iterum Eques R. ex S. C. triumpharet? quæ in omnibus hominibus noua, poſt hominum memoriam cõſtituta ſunt, ea tã multa non ſunt, quàm hæc, quæ in hoc uno homine uidimus. atq; hæc tot exempla, tanta ac tam noua profecta ſunt in eundem hominem à Q. Catulo, atq; à cæterorũ eiuſdem dignitatis ampliſſimorum hominũ auctoritate. quare uideant, ne ſit periniquũ, & nõ ferendũ, illorum auctoritatem de Cn. Põpeij dignitate à uobis cõprobatam ſemper eſſe, ueſtrum ab illis de eodem homine iudicium, populiq; R. auctoritatẽ improbari: præſertim cum iam ſuo iure populus R in hoc homine ſuam auctori atem uel contra omnes, qui diſſentiunt, poſſit defendere: propterea ꝙ iſtis reclamantibus uos unum illũ ex omnibus delegiſtis, quem bello prædonũ præponeretis. hoc ſi uos temere feciſtis, & Reip. parum conſuluiſtis: recte iſti ſtudia ueſtra ſuis conſilijs regere conãtur. ſin autem uos plus tum in Rep. uidiſtis, uos his repugnantibus per uoſmet ipſos dignitatẽ huic imperio, ſalutem orbi terrarũ attuliſtis: aliquando iſti principes & ſibi, & cæteris populi R. uniuerſi auctoritati parendũ eſſe fateãtur.

Atq; in hoc bello Aſiatico & regio non ſolũ militaris illa uirtus, quæ eſt in Cn. Põpeio ſingularis, ſed aliæ quoque uirtutes animi multæ, & magnæ requirũtur. difficile eſt, in Aſia, Cilicia, Syria, regniſq; exterarum nationũ ita uerſari ueſtrũ Imperatorem, ut nihil aliud, quàm de hoſte ac de laude, cogitet. deinde etiã, ſi qui ſunt pudore ac tẽperantia moderatiores, tamẽ eos eſſe tales propter multitudinẽ cupidorũ hominũ nemo arbitratur. difficile eſt dictu Quirites quanto in odio ſimus apud exteras nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum

imperio miſimus, iniurias ac libidines. quod enim fanum putatis in illis terris, noſtris magiſtratibus religioſum, quam ciuitatem ſanctam, quam domum ſatis clauſam ac munitam fuiſſe? urbes iam locupletes ac copioſæ requiruntur, quibus cauſa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libenter hæc coràm Q. Catulo & Q. Hortenſio diſputarem, ſummis & clariſſimis uiris. nouerunt.n. ſociorum uulnera: uident eorum calamitates, querimonias audiunt. pro ſocijs uos contra hoſtes exercitum mittere putatis, an hoſtium ſimulatione contra ſocios atq; amicos? quæ ciuitas eſt in Aſia, quæ non modo unius Imperatoris, aut Legati, ſed unius Tribuni mil. animos ac ſpiritus capere poſſit? quare etiam ſi quem habetis, qui collatis ſignis exercitus regios ſuperare poſſe uideatur, tamen, niſi erit idem, qui ſe à pecunijs ſociorum, qui ab eorum coniugibus ac liberis, qui ab auro, gazáq; regia manus, oculos, animum cohibere poſſit, non erit idoneus, qui ad bellum Aſiaticum, regiumq; mittatur. ecquã putatis ciuitatem pacatã fuiſſe, quæ locuples ſit? ecquam eſſe locupletem, quæ iſtis pacata eſſe uideatur? ora maritima Quirites Cn. Põpeium non ſolum propter rei militaris gloriam, ſed etiã propter animi continentiam requiſiuit. uidebat.n. populus R. non locupletari quotannis pecunia publica, præter paucos, neq; eos quicquã aliud aſſe qui claſſium nomine, niſi ut detrimẽtis accipiendis maiore affici turpitudine uideremur. nũc quã cupiditate homines in prouincias, quibus iacturis, quibus cõditionibus proficiſcantur, ignorãt uidelicet iſti, qui ad unũ deferenda eſſe omnia nõ arbitrãtur. quaſi uero Cn. Põpeium nõ cũ ſuis uirtutibus, tum etiam alienis uitijs magnum eſſe uideamus.

uideamus. Quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia, qui inter annos tot unus inuẽtus ſit, quem ſocij in urbes ſuas cum exercitu ueniſſe gaudeát. Quòd ſi aucto ritatibus hãc cauſam Quirites cõfirmandam putatis, eſt uobis auctor uir bellorum omniũ, maximarumq; rerum peritiſſimus, P. Seruilius, cuius tantæ res geſtæ terra, ma riq; extiterũt, ut, cũ de bello deliberetis, auctor uobis gra uior eſſe nemo debeat: eſt C. Curio, ſummis ueſtris bene ficijs, maximisq; rebus geſtis, ſummo ingenio, & pruden tia præditus: eſt Cn. Lentulus, in quo omnes pro ampliſſi mis ueſtris honoribus ſummum cõſiliũ, ſummã grauita tem eſſe cognoſcitis: eſt C. Caſſius, integritate, uirtute, cõ ſtãtia ſingulari. quare uidete, num horũ auctoritatibus illorũ orationi, qui diſſentiũt, reſpõdere poſſe uideamur. Quæ cum ita ſint C. Manili, primũ iſtam tuã & legem, & uoluntatẽ, & ſentẽtiam laudo, uehemẽtiſſimeq; com probo: deinde te hortor, ut auctore populo R. maneas in ſentẽtia, ne'ue cuiuſquã uim, aut minas pertimeſcas. pri mum in te ſatis eſſe animi cõſtantiæq; arbitror; deinde cum tãtã multitudinẽ, cum tãto ſtudio adeſſe uideamus, quãtã nõ iterũ in eodẽ homine præficiẽdo uidimus: quid eſt, ꝙ aut de re, aut de perficiẽdi facultate dubitemus? ego autem, quicquid in me eſt ſtudij, cõſilij, laboris, inge nij, quicquid hoc beneficio populi R. atq; hac poteſtate Prætoria, quicquid auctoritate, fide, cõſtantia poſſum, id omne ad hanc rem cõficiendam tibi & populo R. polli ceor & defero: teſtorq; omnes deos, & eos maxime, qui huic loco temploq; præſident, qui omnium mentes eorũ, qui ad Remp. adeunt, maxime perſpiciunt, me hoc neq; rogatu facere cuiuſquam, neq; quo Cn. Pompeij gra

tiam mihi per hanc cauſam conciliari putem, neq; quo mihi ex cuiuſquam amplitudine aut præſidia periculis, aut adiumenta honoribus quæram: propterea quòd pericula facile, ut hominem præſtare oportet, innocentia tecti pellemus, honores autem neq; ab uno, neq; ex hoc loco, ſed eadem noſtra illa laborioſiſſima ratione uitæ, ſi ueſtra uoluntas feret, conſequemur. Quamobrem, quicquid in hac cauſa mihi ſuſceptum eſt Quirites, id omne me Reip. cauſa ſuſcepiſſe confirmo: tantumq; abeſt, ut aliquam bonam gratiam mihi quæſiſſe uidear; ut multas etiam ſimultates, partim obſcuras, partim apertas, intelligam, mihi non neceſſarias, uobis non inutiles, ſuſcepiſſe. ſed ego me hoc honore præditum, tantis ueſtris beneficijs affectum, ſtatui Quirites ueſtram uoluntatem, & Reip. dignitatem, & ſalutem prouinciarum atque ſociorum meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

PRO A. CLVENTIO HABITO, ORATIO XIIII.

ANimaduerti iudices, omnẽ accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes. quarum altera mihi niti, & magnope re cõfidere uidebatur inuidia iam inueterata iudicij Iuniani: altera tãtummodo cõſuetudinis cauſa, timide, et diffidenter attingere rationẽ uenefi cij criminũ: qua de re lege eſt hæc quæſtio cõſtituta. itaq; mihi certũ eſt hãc eandem diſtributionẽ, inuidiæ, & criminũ, ſic in defenſione ſeruare, ut omnes intelligant, nihil me nec ſubterfugere uoluiſſe reticẽdo, nec obſcurare dicẽdo. ſed cũ conſidero quomodo mihi in utraq; re ſit elaborandũ: altera pars, ea, quæ propria eſt iudicij ueſtri, et legitimæ ueneficij quæſtionis, ꝑ mihi breuis, et nõ magnæ in dicẽdo cõtẽtionis fore uidetur: altera autẽ, quæ procul à iudicio remota eſt, quæ cõcionibus ſeditioſe cõcitatis accõmodatior eſt, quã trãquillis, moderatisq; iudicijs, proſpicio quantũ in agẽdo difficultatis, & quantũ laboris ſit habitura. ſed in hac tanta difficultate illa me res tamen iudices cõſolatur, ꝙ uos de criminibus ſic audire cõſueuiſtis, ut eorum omnem diſſolutionem ab oratore quæratis, ut non exiſtimetis plus uos ad ſalutẽ reo largiri oportere, quàm quantũ defenſor purgandis criminibus cõſequi, & dicẽdo probare potuerit. De inuidia autem ſic inter uos diſceptare debetis, ut, non quid dicatur à nobis, ſed quid oporteat dici, cõſideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentij propriũ periculum: in inuidia, cauſa cõmunis. quãobrẽ alterã partem

cauſæ ſic agemus, ut uos doceamus; alteram ſic, ut oremus. in altera diligẽtia ueſtra nobis adiũgenda eſt, in altera fides implorãda: nemo eſt enim, qui inuidiæ ſine ueſtro ac ſine taliũ uirorũ ſubſidio poſſit reſiſtere. Equidẽ, quod ad me attinet, quò me uertã, neſcio. negẽ fuiſſe illã infamiã iudicij corrupti? negem illam rẽ agitatã in concionibus? iactatam in iudicijs? cõmemoratã in ſenatu? euellam ex animis hominum tãtam opinionem? tam penitus inſitam? tam uetuſtam? nõ eſt noſtri ingenij. ueſtri auxilij eſt iudices, huius innocentiæ ſic in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flãma, atq; in cõmuni incendio, ſubuenire. etenim ſicut alijs in locis parum firmamẽti, et parum uiriũ falſitas habet: ſic in hoc loco falſa inuidia imbecilla eſſe debet. dominetur in concionibus, iaceat in iudicijs: ualeat in opinionibus ac ſermonibus imperitorũ, ab ingenijs prudentiũ repudietur: uehementes habeat repẽtinos impetus, ſpatio interpoſito, et cauſa cognita, cõſeneſcat: deniq; illa definitio iudiciorum æquorum, quæ nobis à maioribus tradita eſt, retineatur, ut in iudicijs & ſine inuidia culpa plectatur, & ſine culpa inuidia ponatur. quãobrẽ à uobis iudices, antequã de ipſa cauſa dicere incipio, hoc poſtulo: primum id, quod æquiſſimum eſt, ut ne quid huc præiudicati affeଁratis: etenim nõ modo auctoritatem, ſed etiã nomen iudicum amittemus, niſi hic ex ipſis cauſis iudicabimus, ac ſi ad cauſas iudicia iam facta domo deferemus: deinde, ſi quam opinionẽ iam ueſtris mentibus cõprehendiſtis; ſi eam ratio cõuellet, ſi ratio labefactabit, ſi deniq; ueritas extorquebit, ne repugnetis, eamq; animis ueſtris aut libẽtibus, aut æquis remittatis: tum autẽ, cum ego una-

quaq; de re dicam,& diluã,ne ipſi,quæ contraria ſunt, taciti cogitationi ueſtræ ſubijciatis,ſed ad extremum expectetis,et me meũ dicendi ordinem ſeruare patiamini: cum peroraro,tum,ſi quid erit præteritum,à me requiratis. Ego me Iudices *ad eam cauſam accedere,quæ iam per annos octo cõtinuos ex cõtraria parte audiatur,atq; ipſa opinione hominũ tacita propè conuicta atq; dãnata ſit,facile intelligo.ſed ſi quis mihi deus ueſtrã ad me audiendum beneuolentiã cõciliarit,efficiã profecto,ut intelligatis,nihil eſſe homini tam timendũ,quàm inuidiã; nihil innocẽti ſuſcepta inuidia tam optãdũ,quàm æquũ iudiciũ,q: in hoc uno deniq; falſæ infamiæ finis aliquis atq; exitus reperiatur.quamobrẽ magna me ſpes tenet, ſi ea,quæ ſunt in cauſa,explicare atq; omnia dicẽdo cõſequi potuero,hunc locũ,conſeſſumq; ueſtrum,quẽ illi horribilem* A. Cluentio *ac formidoloſum fore putauerunt, cum tãdem eius fortunæ miſeræ,multumq; iactatæ portum ac perfugiũ futurum. tametſi permulta ſunt,quæ mihi,antequã de cauſa dicam,de cõmunibus inuidiæ periculis dicenda eſſe uideãtur: tamen ne diutius oratione mea ſuſpenſa expectatio ueſtra teneatur,aggrediar ad crimen cum illa deprecatione iudices, qua mihi ſæpius utendũ eſſe intelligo; ſic ut me audiatis,quaſi hoc tẽpore hæc cauſa primũ dicatur,ſicuti dicitur,nõ quaſi ſæpe iam dicta,& nunquã probata ſit.hodierno enim die primum ueteris iſtius criminis diluendi poteſtas eſt data: ante hoc tempus error in hac cauſa atq; inuidia uerſata eſt.quamobrem,dum multorũ annorũ accuſationi breuiter,dilucideq; reſpõdeo,quæſo ut me iudices,ſicuti facere inſtituiſtis,benigne,attẽteq; auditis.* Corrupiſſe dici-

tur A. Cluétius iudicium pecunia, quo inimicum ſuum innocentem Statium Albium cõdemnaret. oſtẽdam iudices primũ, quoniam caput illius atrocitatis atq; inuidiæ fuit, innocẽtem pecunia circũuentum; neminem unquã maioribus criminibus, grauioribus teſtibus eſſe in iudicium uocatum: deinde ea de eo præiudicia eſſe facta ab ipſis iudicibus, à quibus cõdemnatus eſt, ut nõ modo ab iiſdem, ſed ne ab alijs quidẽ ullis abſolui ullo modo poſſet. cum hæc docuero, tum illud oſtendam, quod maxime requiri intelligo, iudiciũ illud pecunia eſſe tentatum, non à Cluentio, ſed cõtra Cluentium: faciamq;, ut intelligatis, in tota illa cauſa quid res ipſa tulerit, quid error affinxerit, quid inuidia cõflarit. Primum igitur illud eſt, ex quo intelligi poſſit, debuiſſe Cluẽtiũ magnopere cauſæ confidere, ꝙ certiſſimis criminibus & teſtibus fretus ad accuſandũ deſcenderit. hoc loco faciendum mihi iudices eſt, ut uobis breuiter illa, quibus Albius cõdemnatus eſt, crimina exponam. Abs te peto Oppianice, ut me inuitum de patris tui cauſa dicere exiſtimes, adductum fide atq; officio defenſionis. etenim tibi ſi in præſentia ſatisfacere nõ potuero, tamen multæ mihi ad ſatisfaciendum reliquo tempore facultates dabũtur: Cluentio niſi nũc ſatisfecero, poſtea mihi ſatisfaciendi poteſtas nõ erit. ſimul & illud, quis eſt, qui dubitare debeat, cõtra damnatum, & mortuum, pro incolumi, & uiuo dicere? cum illi, in quẽ dicitur, damnatio omne ignominiæ periculum iam abſtulerit, mors uero etiam doloris: huic autem, pro quo dicitur, nihil poſſit offenſionis accedere ſine acerbiſſimo animi ſenſu ac dolore, & ſine ſummo dedecore uitæ ac turpitudine. atq; ut intelligatis Cluentium nõ accuſa

torio animo, non oſtentatione aliqua, aut gloria adductum, ſed nefarijs iniurijs, quotidianis inſidijs, propoſito ante oculos uitæ periculo, nomẽ Oppianici detuliſſe, paulo longius exordiũ rei demonſtrandæ repetã: quod quæſo iudices ne moleſte patiamini: principijs enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis. A. Cluẽtius Habitus fuit, pater huiuſce iudices, homo nõ ſolum municipij Larinatis, ex quo erat, ſed etiam regionis illius, & uicinitatis, uirtute, exiſtimatiõe, nobilitate facile princeps. is cum eſſet mortuus Sylla, & Põpeio Coss. reliquit hunc annos XV. natum, grandem autem & nubilem filiam: quæ breui tempore poſt patris mortẽ nupſit A. Aurio Melino conſobrino ſuo, adoleſcẽti in primis, ut tum habebatur, inter ſuos & honeſto, & nobili. cum eſſent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ cõcordiæ, repente eſt exorta mulieris importunæ nefaria libido, non ſolum dedecore, uerum etiã ſcelere cõuicta. nam Saſſia mater huius Habiti, mater enim à me nominis cauſa, tãetſi in hũc hoſtili odio, & crudelitate eſt, mater inquã appellabitur: neq; unquã illa ita de ſuo ſcelere, et immanitate audiet, ut naturæ nomen amittat: quo enim eſt ipſum nomẽ amantius, indulgẽtiusq; maternũ, hoc illius matris, quæ multos iam annos, & nunc, cũ maxime, filiũ interfectum cupit, ſingulare ſcelus maiore odio dignum eſſe ducetis. ea igitur mater Habiti, Melini illius adoleſcẽtis generi ſui, cõtra quàm fas erat, amore capta, primo, neq. id ipſum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate cõtinebatur: deinde ita flagrare cœpit amẽtia, ſic inflãmata ferri libidine, ut eã nõ pudor, nõ pudicitia, nõ pietas, nõ macula familiæ, nõ hominũ fama, nõ filij dolor, nõ filiæ mœror

à cupiditate reuocaret.animum adoleſcentis,nõdum cõſilio,ac ratione firmatũ, pellexit ijs omnibus rebus,quibus illa ætas capi ac deliniri poteſt: filia, quæ nõ ſolum illo cõmuni dolore muliebri in eiuſmodi uiri iniurijs angeretur,ſed nefariũ matris pellicatũ ferre non poſſet,de quo ne queri quidẽ ſine ſcelere ſe poſſe arbitraretur,cæteros ſui tãti mali ignaros eſſe cupiebat,in huius amantiſſimi ſui fratris manibus,& gremio,mœrore, & lacrymis cõſeneſcebat.ecce autẽ ſubitum diuortiũ,quod ſolatium malorũ omniũ fore uidebatur.diſcedit à Melino Cluẽtia;ut in tãtis iniurijs,nõ inuita; ut à uiro,nõ libenter.tũ uero illa egregia,ac præclara mater palàm exultare lætitia,ac triũphare gaudio cœpit,uictrix filiæ,non libidinis.itaq; diutius ſuſpicionibus obſcuris lædi famam ſuã noluit,lectũ illũ genialem,quẽ biẽnio ante filiæ ſuæ nubẽti ſtrauerat,in eadẽ domo ſibi ornari,& ſterni,expulſa,atq; exturbata filia,iubet.nubit genero ſocrus,nullis auſpicibus,nullis auctoribus,funeſtis ominibus omnium. ò mulieris ſcelus incredibile,&,præter hãc unam, in omni uita inauditum.ò libidinẽ effrenatã,& indomitam.ò audaciã ſingularẽ.nõ timuiſſe,ſi minus uim deorum,hominumq; famã,at illam ipſam noctem, faceſq; illas nuptiales? nõ limen cubiculi? nõ cubile filiæ?nõ parietes deniq; ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum? perfregit,ac proſtrauit omnia cupiditate ac furore: uicit pudorem libido,timorem audacia,rationem amentia.tulit hoc cõmune dedecus iam familiæ, cognationis, nominis grauiter filius.augebatur autem eius moleſtia quotidianis querimonijs,& aſſiduo fletu ſororis. ſtatuit tamen nihil ſibi in tantis iniurijs,ac tanto ſcelere matris gra=

uius faciendũ, quàm ut illa matre ne uteretur: ne, quam uidere ſine ſummo animi dolore nõ poterat, ea ſi matre uteretur, non ſolũ uidere, ſed etiã probare ſuo iudicio pu taretur. Initiũ quod huic cum matre fuerit ſimultatis, au diuiſtis. pertinuiſſe hoc ad cauſam, tunc, cũ reliqua cogno ueritis, intelligetis. nã illud me nõ præterit; cuiuſmodicũ= que mater ſit, tamẽ in iudicio filij de turpitudine paren tis dici uix oportere. nõ eſſem ad ullã cauſam idoneus iu dices, ſi hoc, quod in cõmunibus hominum ſenſibus, atq; in ipſa natura poſitũ atq; infixum eſt, id ego, cũ ad ami= ci pericula depellẽda adhiberer, nõ uiderem. facile intelli go, nõ modo reticere homines parentũ iniurias, ſed etiam animo æquo ferre oportere. ſed ego ea, quæ ferri poſsũt, ferẽda; quæ taceri, tacenda eſſe arbitror. nihil in uita ui= dit calamitatis A. Cluẽtius, nullũ periculũ mortis adijt, nihil mali timuit, quod nõ totũ à matre eſſet conflatũ, et pfectũ. quæ hoc tẽpore ſileret omnia, atq; ea ſi obliuione nõ poſſet, tamẽ taciturnitate ſua tecta eſſe pateretur. ſed ea uero ſic agit, ut prorſus reticere nullo modo poſſit: hoc enim ipſum iudiciũ, hoc periculũ, illa accuſatio, omnis te= ſtiũ copia, quæ futura eſt, à matre initio eſt adornata, à matre hoc tẽpore inſtruitur, atq; omnibus eius opibus, et copijs cõparatur: ipſa deniq; nuper Larino huius oppri= mendi cauſa Romã aduolauit: præſto eſt mulier, audax, pecunioſa, crudelis: inſtruit accuſatores: inſtruit teſtes: ſqualore huius & ſordibus lætatur: exitiũ exoptat: ſan= guinẽ ſuum profundere omnẽ cupit, dũmodo profuſum huius ante uideat. hæc niſi omnia perſpexeritis in cauſa, temere à nobis illã appellari putatote. ſin autẽ erunt & aperta, & nefaria, Cluẽtio ignoſcere debetis, quòd hæc à

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

me dici patiatur: mihi ignoſcere non deberetis, ſi tacerē. Nunc iam ſummatim exponā, quibus criminibus Oppianicus dānatus ſit: ut & conſtantiam A. Cluentij, & rationē accuſationis perſpicere poſſitis. Ac primum, cauſa accuſandi quæ fuerit, oſtendam, ut id ipſum A. Cluentiū ui & neceſſitate coactū feciſſe uideatis. Cū manifeſto uenenū deprehendiſſet, quod uir matris Oppianicus ei parauiſſet; & res non coniectura, ſed oculis ac manibus teneretur, neq; in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe: accuſauit Oppianicum; quàm conſtanter, & quàm diligenter, poſtea dicā: nunc hoc ſcire uos uolui, nullam huic aliam accuſandi cauſam fuiſſe, niſi uti propoſitum uitæ periculum, & quotidianas capitis inſidias hac una ratione uitaret. Atq; ut intelligatis ijs accuſatum eſſe criminibus Oppianicum, ut neq; accuſator timere, neq; reus ſperare debuerit, pauca uobis illius iudicij crimina exponā. quibus cognitis, nemo ueſtrum mirabitur, illum diffidentem rebus ſuis ad Stalenum, atq; ad pecuniā confugiſſe. Larinas quædā fuit Dinea, ſocrus Oppianici, quæ filios habuit M. & Numeriū Aurios, & Cn. Magiū, & filiā Magiam, nuptam Oppianico. M. Aurius adoleſcētulus bello Italico captus apud Aſculū, in Q. Sergij ſenatoris, eius, qui inter ſicarios dānatus eſt, manus incidit, & apud eū fuit in ergaſtulo. Numerius aūt Aurius frater mortuus eſt, hæredemq; Cn. Magiū fratrē ſuū reliquit. poſtea Magia uxor Oppianici mortua eſt. poſtremo, unus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn. Magius ē mortuus. is fecit hæredē illū adoleſcentē Oppianicū ſororis ſuæ filiū, eumq; partiri cū Dinea matre iuſſit. interim uenit index ad Dineā neq; obſcurus, neq; incertus, qui nūciaret ei, filiū eius

*M. Auriũ uiuere, & in agro Gallico eſſe in ſeruitute. mu
lier amiſſis liberis, cũ unius filij recuperãdi ſpes eſſet oſtẽ
tata, omnes ſuos propinquos, filijq́; ſui neceſſarios cõuoca
uit, & ab his flens petiuit, ut negociũ ſuſciperent, adole=
ſcentẽ inueſtigarent, ſibi reſtituerent eum filiũ, quem tan
tum unũ ex multis fortuna reliquũ eſſe uoluiſſet. hæc cũ
agere inſtituiſſet, oppreſſa morbo eſt. itaq; teſtamentũ fe
cit eiuſmodi, ut illi filio HS CCCCIↃↃↃↃ millia
legaret, hæredem inſtitueret eundẽ illum Oppianicũ ne=
potem ſuũ: atq; his diebus paucis eſt mortua. propinqui
tamen illi, quẽadmodũ uiua Dinea inſtituerant, ita, mor=
tua illa, ad inueſtigandũ Aurium cũ eodem illo indice in
agrũ Gallicũ profecti ſunt. interim Oppianicus, ut erat,
ſicuti multis ex rebus reperietis, ſingulari ſcelere, & au
dacia, per quendã Gallicanum familiarem ſuũ primum
illũ indicem pecunia corrupit, deinde ipſum Auriũ non
magna iactura facta tollendũ interficiendumq́; curauit.
illi autẽ, qui erant ad propinquũ inueſtigandum, & re=
cuperandũ profecti, literas Larinum ad Aurios illius a=
doleſcentis propinquos, ſuosq́; neceſſarios mittunt, ſibi
difficilem eſſe inueſtigandi rationem, quòd intelligerent
indicem ab Oppianico eſſe corruptum. quas literas A.
Aurius, uir fortis & experiens, & domi nobilis, M. illi=
us Aurij propinquus, in foro palàm, multis audientibus,
cum adeſſet Oppianicus, recitat, & clariſſima uoce, ſe no
men Oppianici, ſi interfectum M. Aurium comperiſſet,
delaturũ eſſe teſtatur. interim breui tẽpore illi, qui erant
in agrum Gallicũ profecti, Larinũ reuertuntur, interfe
ctum eſſe M. Auriũ renunciant. animi nõ ſolum propin=
quorum, ſed etiam omnium Larinatium odio Oppia=*

nici,& illius adoleſcentis miſericordia cõmouentur.itaq; cum A.Aurius,qui antea denunciarat,clamore hominẽ, ac minis inſequi cœpiſſet,Larino profugit,et ſe in caſtra clariſſimi uiri Q.Metelli contulit.poſt illam fugam & ſceleris,& conſcientiæ teſtem,nunquam ſe iudicijs, nunquam legibus,nũquam inermẽ inimicis cõmittere auſus eſt: ſed per illam L.Syllæ uim,atq; uictoriam Larinũ in ſummo timore omnium cum armatis aduolauit. Quatuoruiros,quos municipes fecerant,ſuſtulit:ſe à Sylla,& alios præterea tres factos eſſe dixit,& ab eodem ſibi eſſe imperatum,ut Aurium illũ, qui ſibi delationẽ nominis, & capitis periculũ oſtentarat,& alterũ Auriũ, & eius C. filium,& Sex.Virbiũ,quo ſequeſtre in illo indice cor rũpendo dicebatur eſſe uſus,proſcribẽdos interficiẽdosq; curaret.itaq; illis crudeliſſime interfectis,nõ mediocri ab eo cæteri proſcriptionis,& mortis metu terrebantur.his rebus in cauſa iudicioq; patefactis, quis eſt,qui illum abſolui potuiſſe arbitraretur? Atq; hæc parua ſunt:cognoſcite reliqua,ut nõ aliquando condẽnatum eſſe Oppianicum,ſed aliquandiu incolumem fuiſſe miremini. Primũ uidete hominis audaciam. Saſſiam in matrimoniũ ducere Habiti matrem,illam,cuius uirum A.Aurium occiderat,concupiuit.utrum,impudentior hic,qui poſtulet; an crudelior illa,ſi nubat? difficile dictu eſt.ſed tamẽ utriuſque humanitatem,conſtantiamq; cognoſcite.petit Oppianicus,ut ſibi Saſſia nubat,& id magnopere cõtendit.illa autem uõ admiratur audaciã, non impudentiã aſpernatur,non deniq; illam Oppianici dexteram , uiri ſui ſanguine redundantem reformidat : ſed, ꝙ haberet tres ille filios , idcirco ſe ab his nuptijs abhorrere reſpondit. Op-

pianicus,qui pecuniã Saſſiæ concupiuiſſet,domo ſibi quærendum remedium exiſtimauit ad eam moram,quæ nuptijs afferebatur.nam cum haberet ex Nouia infantem filiũ;alter autem eius filius,Pappia natus,Theani Apuli, quod abeſt à Larino decẽ et octo millia paſſuũ,apud matrem educaretur:accerſit ſubito ſine cauſa puerũ Theano,quod facere niſi ludis publicis, aut feſtis diebus antea non ſolebat.mater nihil mali miſera ſuſpicans mittit.ille ſe Tarentum proficiſci cũ ſimulaſſet,eo ipſo die puer, cũ hora undecima in publico ualens uiſus eſſet, ante noctẽ mortuus,& poſtridie,antequã luceret,cõbuſtus eſt.atq; hũc tantũ mœrorem matri prius hominũ rumor, quàm quiſquã ex Oppianici familia renunciauit.illa cum uno tempore audiſſet ſibi non ſolum filium,ſed etiã exequiarũ munus ereptũ, Larinum confeſtim exanimata uenit, et ibi de integro funus iam ſepulto filio fecit.dies nondũ decẽ interceſſerãt,cũ ille alter filius infans necatur. itaq; nubit Oppianico cõtinuo Saſſia lætanti iã animo,& ſpe optima cõfirmata:nec mirũ,quæ ſe nõ nuptialibus donis, ſed filiorũ funeribus delinitã uideret.itaq;,ꝙ cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores ſolent eſſe,ille propter pecuniã liberos amittere iucundũ eſſe duxit.Sentio iudices, uos pro ueſtra humanitate his tantis ſceleribus breuiter à me demõſtratis uehemẽter eſſe cõmotos.quo tandẽ igitur animo fuiſſe illos arbitramini,quibus his de rebus nõ modo audiendũ fuit,uerum etiã iudicandũ? uos auditis de eo,in quem iudices non eſtis; de eo, quem non uidetis de eo,quem odiſſe iam non poteſtis; de eo,qui & naturæ,& legibus ſatisfecit,quem leges exilio,natura morte mulctauit: auditis non ab inimico,auditis ſine teſtibus,

auditis cum ea, quæ copioſiſſime dici poſſunt, breuiter à me ſtrictimq́; dicũtur. illi audiebant de eo, de quo iurati ſententias ferre debebãt; de eo, cuius præſentis nefariũ, & cóſceleratũ uultũ intuebantur; de eo, qué oderant propter audaciã; de eo, qué omni ſupplicio dignũ eſſe ducebant: audiebant ab accuſatoribus: audiebant uerba multorũ teſtiũ, audiebant, cũ unaquaq; de re à P. Canutio, homine eloquentiſſimo grauiter, & diu diceretur. & eſt quiſquã, qui, cum hæc cognouerit, ſuſpicari poſſit Oppianicũ iudicio oppreſſum, & circũuentum eſſe innocenté? Aceruatim iam reliqua iudices dicã, ut ad ea, quæ propiora huius cauſæ, & adiunctiora ſunt, perueniã. uos quæſo memoria teneatis, non mihi hoc eſſe propoſitum, ut accuſem Oppianicũ mortuum, ſed, cum hoc perſuadere uobis uelim, iudiciũ ab hoc non eſſe corruptũ, hoc uti initio ac fundamento defenſionis, Oppianicũ, hominé ſceleratiſſimum, & nocentiſſimũ, eſſe damnatũ: qui uxori ſuæ Cluẽtiæ, quæ amita huius Habiti fuit, cũ ipſe poculũ dediſſet, ſubito illa in media potione exclamauit, ſe maximo cum dolore mori, nec diutius uixit, quàm locuta eſt: nã in ipſo ſermone hoc, & uociferatione mortua eſt. & ad hanc mortem tam repentinam, uocemq́; morientis omnia præterea, quæ ſolent eſſe indicia, & ueſtigia ueneni, in illius mortuæ corpore fuerunt: eodemq́; ueneno C. Oppianicũ fratrem necauit. neq; eſt hoc ſatis: tametſi in ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus prætermiſſum uidetur: tamen, ut ad hoc nefarium facinus accederet, aditum ſibi alijs ſceleribus ante muniuit: nam cum eſſet grauida Auria fratris uxor, & iam appropinquare partus uideretur, mulierem ueneno interfecit, ut unà illa, & quod

erat ex fratre conceptum,necaretur.poſtea fratrem ag=greſſus eſt:qui ſero,iam exhauſto illo poculo mortis,cum & de ſuo,& de uxoris interitu clamaret,teſtamētumq́, mutare cuperet,in ipſa ſignificatione huius uolūtatis eſt mortuus.ita mulierem, ne partu eius ab hæreditate fra terna excluderetur,necauit: fratris autem liberos prius uita priuauit,quàm illi hanc ab natura propriam lucē accipere potuerūt:ut omnes intelligerēt,nihil ei clauſum, nihil ſanctum eſſe poſſe,cuius ab audacia fratris liberos ne materni quidem corporis cuſtodia tegere potuiſſet. memoria teneo,Mileſiam quādam mulierem, cum eſſem in Aſia,quòd ab hæredibus ſecūdis accepta pecunia par tum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet,rei capitalis eſſe dā natam:neq; iniuria,quæ ſpem parentis,memoriam nomi nis,ſubſidium generis,hæredem familiæ,deſignatū Reip. ciuem ſuſtuliſſet. quanto eſt Oppianicus in eadem iniu=ria maiore ſupplicio dignus? ſiquidem illa,cum ſuo cor pori uim attuliſſet, ſe ipſam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis mortem,atq; cruciatum. cæteri non uidentur in ſingulis hominibus multa parri=cidia ſuſcipere poſſe:Oppianicus inuentus eſt,qui in uno corpore plures necaret. itaq; cum hanc eius conſuetudi nem audaciamq́; cognoſceret auunculus illius adoleſcen tis Oppianici,Cn.Magius; iſq; graui morbo affectus eſ=ſet, & hæredem illum ſororis ſuæ filium faceret: ami=cis adhibitis,præſente matre ſua Dinea,uxorem ſuam in=terrogauit, eſſet'ne prægnans: quæ cum ſe eſſe reſpon=diſſet,ab ea petiuit,ut ſe mortuo,apud Dineam,quæ tum ei mulieri ſocrus erat, quoad pareret, habitaret, dili=gentiamq́; adhiberet,ut id,quod conceperat,ſeruaret, ut

ſaluum parere poſſet.itaq; ei teſtamento legat grandem pecuniã à filio,ſi qui natus eſſet:ab ſecundo hærede nihil legat.quid de Oppianico ſuſpicatus ſit,uidetis: quid iudicarit,obſcurum nõ eſt:nam cuius filium faceret hæredẽ, eum tutorem liberis nõ adſcripſit. quid Oppianicus fecerit,cognoſcite,ut illum Magium intelligatis longe animo proſpexiſſe morientem.quæ pecunia mulieri legata erat à filio,ſi qui natus eſſet,eã præſentem Oppianicus nõ debitam mulieri ſoluit: ſi hæc ſolutio legatorũ, & nõ mercei abortionis appellãda eſt.quo illa pretio accepto,multiſq; præterea muneribus,quæ tum ex tabulis Oppianici recitabantur, ſpem illã,quã in aluo cõmendatam à uiro cõtinebat,uicta auaritia ſceleri Oppianici uendidit.nihil poſſe iam ad hanc improbitatem addi uidetur.attendite exitum.quæ mulier obteſtatione uiri decem illis mẽſibus ne domum quidem ullã,niſi ſocrus ſuæ,noſſe debuit, hæc quinto menſe poſt uiri mortẽ ipſi Oppianico nupſit.quæ nuptiæ nõ diuturnæ fuerunt:erant enim non matrimonij dignitate, ſed ſceleris ſocietate coniunctæ. Quid illa cædes Aſinij Larinatis,adoleſcentis pecunioſi,quàm clara,cũ recens fuit,quàm omnium ſermone celebrata?Fuit Aiulius quidã Larinas,perdita nequitia,& ſumma egeſtate,arte quadã præditus ad libidines adoleſcentulorum excitandas accõmodata:qui ut ſe blãditijs,& aſſentationibus in Aſinij cõſuetudinem penitus immerſit,Oppianicus continuo ſperare cœpit hoc ſe Aiulio,tãquam aliqua machina admota,capere Aſinij adoleſcentiam,& fortunas eius patrias expugnare poſſe.ratio excogitata Larini eſt,res translata Romam : iniri enim id conſilium facilius in ſolitudine, perfici rem eiuſmodi commodius in

turba poſſe arbitrati ſunt. Aſinius *cum* Aiulio Romam
eſt profectus. hos ueſtigijs Oppianicus *cōſecutus eſt. iam*
ut Romæ *uixerint, quibus cōuiuijs, quibus flagitijs, quā-*
tis & quàm profuſis ſumptibus, non modo conſcio, ſed
etiam cōuiua, & adiutore Oppianico, *longum eſt mihi*
dicere, præſertim ad alia properanti. exitū huius aſſimu
latæ familiaritatis cognoſcite. cum eſſet adoleſcens apud
mulierculam quādam, atq; ibi pernoctaret, & ibi diem
poſterum cōmoraretur, Aiulius, *ut erat conſtitutū, ſimu*
lat ſe ægrotare, & teſtamentum facere uelle. Oppiani-
cus obſignatores ad eum, qui neq; Aſiniū, *neq;* Aiulium
noſſent, adducit, & illum Aſiniū *appellat: ipſe teſtamen*
to Aſinij *nomine obſignato, diſcedit:* Aiulius *illico conua*
leſcit. Aſinius *autem breui illo tēpore, quaſi in hortulos*
iret, in arenarias quaſdam extra portam Eſquilinā *per-*
ductus, occiditur. qui cum unum iam, & alterum diem
deſideraretur; neq; in his locis, ubi ex cōſuetudine quæ-
rebatur, inueniretur; & Oppianicus *in foro* Larinatiū
dictitaret, nuper ſe, & ſuos amicos teſtamētum eius obſi
gnaſſe: liberti Aſinij, *& nonnulli amici, ꝙ eo die, quo*
poſtremum Aſinius *uiſus erat,* Aiulium *cum eo fuiſſe,*
& à multis uiſum eſſe conſtabat, in eum inuadunt, &
hominem ante pedes Q. Manilij, *qui tum erat* Trium-
uir, conſtituunt. atq; ille continuo nullo teſte, nullo indi-
ce, recentis maleficij conſcientia perterritus, omnia, ut à
me paulo ante dicta ſunt, exponit, Aſiniumq; *ab ſe, con-*
ſilio Oppianici *interfectum fatetur. extrahitur domo*
latitans Oppianicus *à* Manilio: *index* Aiulius *ex alte-*
ra parte coràm tenetur. hic iam quid reliqua quæritis?
Manilium *pleriq; noratis. non ille honorem à pueritia,*

non ſtudia uirtutis, non ullum exiſtimationis bonæ fru= ctum unquam cogitarat, ſed ex petulanti, atq; improbo ſcurra in diſcordijs ciuitatis ad eam columnã, ad quam multorũ ſæpe conuicijs perductus erat, cum ſuffragijs populi peruenerat. itaq; rem cum Oppianico tranſigit: pecuniã ab eo accipit: cauſam & ſuſceptã, & manife= ſtam relinquit. At tum in Oppianici cauſa crimen hoc Aſinianum cum teſtibus multis, tum uero indicio Aiulij probabatur. In quo inter allegatos Oppianici nomen pri mum eſſe cõſtabat, eius, quem uos miſerũ, atq; innocẽtem falſo iudicio circunuentũ eſſe dicitis. Quid? auiam tuam Oppianice Dineam, cui tu es hæres, pater tuus nõ mani= feſto necauit? ad quam cũ adduxiſſet medicũ illum ſuũ iam cognitum & ſæpe uictorem, per quem interfecerat plurimos, mulier exclamat ſe ab eo nullo modo uelle cu rari, quo curante ſuos omnes perdidiſſet. tum repẽte An conitanũ quendam L. Clodiũ pharmacopolam circunfo raneũ, qui caſu tum Larinũ ueniſſet, aggreditur, & cũ eo HS quadringentis, id quod ipſius tabulis tum eſt de= monſtratum, trãſigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora multa reſtarẽt, ſimul atq; introductus eſt, rem conficit: prima potione mulierẽ ſuſtulit: neq; poſtea Larini pun= ctum eſt tẽporis cõmoratus. Eadem hac Dinea teſtamen tum faciẽte, cum tabulas prehẽdiſſet Oppianicus, qui ge ner eius fuiſſet, digito legata deleuit: et cum id multis lo cis feciſſet; poſt mortẽ eius, ne literis coargui poſſet, teſta mentũ in alias tabulas trãſcriptũ ſignis adulterinis obſi gnauit. Multa prætereo cõſulto: etenim uereor, ne hæc ip ſa nimiũ multa eſſe uideãtur: uos tamen eũ ſimilem ſui fuiſſe in cæteris uitæ partibus exiſtimare debetis. Illum

tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe, Decuriones uniuerſi iudicauerũt: cum illo iam nemo rationẽ, nemo rẽ ullam cõtrahebat: nemo illũ ex tam multis cognatis, et affinibus tutorẽ unquã liberis ſuis ſcripſit: nemo illum aditu, nemo cõgreſſione, nemo ſermone, nemo cõuiuio dignũ iudicabat: omnes aſpernabãtur, omnes abhorrebãt, omnes ut aliquã immanẽ, ac ꝑnicioſam beſtiã, peſtemq́; fugiebãt. hũc tamen hominẽ tam audacẽ, tam nefariũ, tam nocẽtem nũquã accuſaſſet Habitus iudices, ſi id prætermittere ſaluo capite ſuo potuiſſet. erat huic inimicus Oppianicus, erat, ſed tamẽ erat uitricus: crudelis, et huic infeſta mater, attamen mater: poſtremo nihil tam remotum ab accuſatione, quàm Cluẽtius & natura, et uoluntate, et inſtituta ratione uitæ. ſed cũ eſſet hæc illi propoſita conditio, ut aut iuſte pieq́; accuſaret, aut acerbe, indigneq́; moreretur: accuſare, quoquo modo poſſet, quàm illo modo emori, maluit. atq; ut hæc ita eſſe ꝑſpicere poſſitis, exponã uobis Oppianici facinus manifeſto cõpertũ, atq; deprehẽſum: ex quo ſimul utrũq;, et huic accuſare, et illũ cõdẽnari neceſſe fuiſſe, intelligetis. Martiales quidã Larini appellabãtur, miniſtri publici Martis, atq; ei deo ueteribus inſtitutis religionibusq́; Larinatiũ cõſecrati. quorũ cũ ſatis magnus numerus eſſet; cumq́; itẽ, ut in Sicilia ꝑmulti Venerei ſunt, ſic illi Larini in Martis familia numerarẽtur: repẽte Oppianicus, eos omnes liberos eſſe, ciueſq́; Romanos, cœpit defendere. grauiter id Decuriones Larinatiũ, cũctiq́; municipes tulerũt: itaq; ab Habito petiuerũt, ut eã cauſam ſuciperet, publiceq́; defenderet. Habitus cũ ſe ab omni eiuſmodi negotio remouiſſet, tamẽ pro loco, pro antiquitate generis ſui, pro eo ꝙ

ſe nõ ſolũ ſuis cõmodis,ſed etiã ſuorũ municipũ,cætero= rumq; neceſſariorũ natũ eſſe arbitrabatur,tãtæ uolũtati uniuerſorũ Larinatium deeſſe noluit.ſuſcepta cauſa,Romamq; delata,magnæ quotidie cõtẽtiones inter Habitũ et Oppianicum ex utriuſq; ſtudio defenſionis excitabantur.erat ipſe immani acerbaq; natura Oppianicus: incẽdebat eius amentiam infeſta atq; inimica filio mater Habiti.magni autem illi ſua intereſſe arbitrabantur,hũc à cauſa Martialiũ dimouere.ſuberat etiam alia cauſa maior,quæ Oppianici,hominis auariſſimi,atq; audaciſſimi, mentem maxime cõmouebat:nam Habitus uſq; ad illius iudicij tẽpus nullum teſtamẽtum unquam fecerat: neq; enim,legare eiuſmodi matri,poterat in animum inducere,neq; teſtamento nomen omnino prætermittere parentis.id cum Oppianicus ſciret(neq; enim erat obſcurum) intelligebat,Habito mortuo, bona eius omnia ad matrẽ eſſe uentura : quæ ab ſeſe poſtea,aucta pecunia maiore præmio,orbata filio minore periculo,necaretur.itaq; his rebus incenſus,qua ratione Habitum ueneno tollere conatus ſit,cognoſcite. C.& L.Fabritij fratres gemini fuerũt,ex municipio Aletrinate,homines inter ſe cũ forma,tum moribus ſimiles,municipum autem ſuorũ diſſimillimi: in quibus quantus ſplendor ſit,quã propè æquabilis,quàm ferè omnium cõſtans, & moderata ratio uitæ,nemo ueſtrum,ut mea fert opinio,ignorat.his Fabritijs ſemper uſus eſt Oppianicus familiariſſime. iam hoc ferè ſcitis omnes,quantam uim habeat ad coniungẽdas amicitias ſtudiorũ,ac naturæ ſimilitudo.cum illi ita uiuerent,ut nullum quæſtum turpem eſſe arbitrarentur ; cum omnis ab his fraus,omnes inſidiæ circũſcriptioneſq;

adoleſcentium naſcerentur; cumq́; eſſent uitijs, atq; improbitate omnibus noti: ſtudioſe, ut dixi, ad eorum ſe familiaritatem multis iam ante annis Oppianicus applicarat. itaq; tum ſic ſtatuit, per C. Fabritium (nam L. erat mortuus) inſidias Habito cōparare. erat illo tempore infirma ualetudine Habitus, utebatur autem medico ignobili, ſed ſpectato homine Cleophanto: cuius ſeruum Diogenē Fabritius ad uenenum Habito dandum ſpe & pretio ſolicitare cœpit. ſeruus non incallidus, ſed, ut ipſa res declarauit, frugi atq; integer, ſermonem Fabritij nō eſt aſpernatus: rem ad dominum detulit: Cleophātus autem cum Habito eſt locutus: Habitus autem ſtatim cum M. Bebrio Senatore familiariſſimo ſuo cōmunicauit: qui qua fide, qua prudētia, qua dignitate fuerit, meminiſſe uos arbitror. ei placuit, ut Diogenem Habitus emeret à Cleophanto, quo facilius aut cōprehenderetur res eius indicio, aut falſa eſſe cognoſceretur. ne multis: Diogenes emitur: uenenum diebus paucis, multi uiri boni cum ex occulto interueniſſent, pecuniaq; obſignata, quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scamandri liberti Fabritiorū deprehenditur. Prò dij immortales, Oppianicum quiſquam, his rebus cognitis, circumuentū dicit eſſe? quis unquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudiciū adductus eſt? quod ingeniū? quæ facultas dicendi? quæ à quoquam excogitata defenſio huic uni crimini potuit obſiſtere? ſimul & illud, quis eſt, qui dubitet, quin, hac re comperta, manifeſtoq́; deprehēſa, aut obeunda mors Cluentio, aut ſuſcipienda accuſatio fuerit? Satis eſſe arbitror demonſtratum iudices, ijs criminibus accuſatum eſſe Oppianicū, ut honeſte abſolui nullo modo potuerit.

Cognoſcite nũc ita reum citatum eſſe illum, ut re ſemel, atq; iterum præiudicata, condemnatus in iudicium uenerit. Nam Cluentius iudices primum nomen eius detulit, cuius in manibus uenenum deprehenderat: is erat libertus Fabritiorum. Scamander integrum cõſilium, iudicij corrupti nulla ſuſpicio: ſimplex in iudicium cauſa, certa res, uerum crimen allatum eſt. hic tum Fabritius, is, de quo ante dixi, qui liberto dãnato ſibi illud impendere periculum uideret, quòd mihi cum Aletrinatibus uicinitatem, & cum pleriſq; eorum magnũ uſum eſſe ſciebat, frequẽtes eos ad me domũ adduxit. qui quãquam de homine, ſicut neceſſe erat, exiſtimabãt: tamen, quòd erat ex eodem municipio, ſuæ dignitatis eſſe arbitrabãtur, eum, quibus rebus poſſent, defendere: idq; à me ut facerem, & ut cauſam Scamãdri ſuſciperem, petebãt: in qua cauſa patroni omne periculum cõtinebatur. ego, qui neq; illis, talibus uiris, ac tam amãtibus mei, rem poſſem ullam negare; neq; illud crimen tantũ ac tam manifeſtum eſſe arbitrarer, ſicut nec illi quidem ipſi, qui mihi tum illam cauſam cõmendabant, arbitrabãtur: pollicitus ijs ſum, me omnia, quæ uellent, eſſe facturũ. res agi cœpta eſt: citatus eſt Scamãder reus: accuſabat P. Canutius, homo in primis ingenioſus, et in dicẽdo exercitatus: accuſabat autem ille quidẽ Scamandrũ uerbis tribus, uenenũ eſſe deprehenſum. omnia tela totius accuſationis in Oppianicũ conijciebãtur: aperiebatur cauſa inſidiarũ: Fabritiorum familiaritas cõmemorabatur: hominis uita, & audacia proferebatur: deniq; omnis accuſatio uarie, grauiterq; tractata, ad extremũ manifeſta ueneni deprehẽſione cõcluſa eſt. hic ego cum ad reſpondendũ ſurrexi, qua cura

dij immortales, qua ſolicitudine animi, quo timore? ſemper equidem magno cum metu incipio dicere: quotieſcunq; dico, toties mihi uideor in iudicium uenire nõ ingenij ſolum, ſed etiam uirtutis atq; officij: ne aut id profiteri uidear, quod nõ poſſim implere, quod eſt impudentiæ; aut id non efficere, quod poſſim, quod eſt aut perfidiæ, aut negligentiæ. tum uero ita ſum perturbatus, ut omnia timerem; ſi nihil dixiſſem, ne infantiſſimus; ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impudentiſſimus exiſtimarer. collegi me aliquando, & ita conſtitui, fortiter eſſe agendum: illi ætati, qua tum eram, ſolere laudi dari, etiam ſi in minus firmis cauſis hominum periculis non defuiſſem. itaque feci: ſic pugnaui, ſic omni ratione contendi, ſic ad omnia confugi, quantum ego aſſequi potui, remedia, ac perfugia cauſarum, ut hoc, quod timide dicam, cõſecutus ſim, ne quis illi cauſæ patronum defuiſſe arbitraretur. ſed ut quicquid ego apprehẽderam, ſtatim accuſator extorquebat è manibus. ſi quæſieram, an inimicitiæ Scamandro cum Habito: fatebatur nullas fuiſſe; ſed Oppianicum, cuius ille miniſter fuiſſet, huic inimiciſſimum fuiſſe, atq; eſſe dicebat. ſin autem illud egeram, nullum ad Scamandrum morte Habiti uenturum emolumentum fuiſſe: concedebat; ſed ad uxorem Oppianici, hominis in uxoribus necãdis exercitati, omnia bona Habiti uentura eſſe dicebat. cum illa defenſione uſus eſſem, quæ in libertinorum cauſis honeſtiſſima ſemper exiſtimata eſt, Scamandrum patrono eſſe probatum: fatebatur; ſed quærebat, cui probatus eſſet ipſe patronus. cum ego pluribus uerbis in eo cõmoratus eſſem, Scamandro factas inſidias eſſe per Diogenem, conſtitu-

tumq́; inter eos de alia re fuiſſe, ut medicamentum, non uenenum, Diogenes afferret, hoc cuiuis uſu uenire poſſe: quærebat, cur in eiuſmodi locum tam abditum, cur ſolus, cur cum obſignata pecunia ueniſſet. deniq; hoc loco cauſa teſtibus honeſtiſſimis hominibus premebatur. M. Bebrius de ſuo conſilio Diogenem emptum, ſe præſente Scamandrum cum ueneno, pecuniáq; deprehenſum eſſe dicebat. P. Quintius Varus, homo ſumma religione, & ſumma auctoritate præditus, de inſidijs, quæ fierent Habito, & de ſolicitatione Diogenis recenti re ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat. atq; in illo iudicio, cum Scamandrum nos defendere uideremur, uerbo ille reus erat, re quidem uera, & periculo, & tota accuſatione Oppianicus: neq; id obſcure ferebat, nec diſſimulare ullo modo poterat: aderat frequens, aduocabat, omni ſtudio, gratiáq; pugnabat, poſtremo, id quod maximo malo illi cauſæ fuit, hoc ipſo in loco, quaſi reus ipſe eſſet, ſedebat. oculi omniũ iudicum non in Scamandrũ, ſed in Oppianicum conyciebantur: timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertuſq; uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebãt. cum in cõſiliũ iri oporteret, quæſiuit ab eo reo C. Iunius Quæſitor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clàm an palàm de ſe ſententiã ferri uellet? de Oppianici ſentẽtia reſponſum eſt, quòd is Habiti familiarem Iunium eſſe dicebat, clàm uelle ferri. itum eſt in conſilium: omnibus ſententijs præter unã, quã ſuã Stalenus eſſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. quis tum erat omnium, qui Scamandro condemnato nòn iudicium de Oppianico factũ eſſe arbitraretur? quid eſt illa dãna-

tione iudicatum,niſi uenenum id,quod Habito daretur, eſſe quæſitũ?quæ porrò tenuiſſima ſuſpicio collata in Scamandrũ eſt,aut cõferri potuit,ut is ſua ſpõte necare uoluiſſe Habitũ putaretur?atq; hoc tũ iudicio facto, et Oppianico re,& exiſtimatione iã,lege,& pronũciatione nõ dũ condẽnato,tamẽ Habitus Oppianicũ reũ ſtatim nõ fecit:uoluit cognoſcere,utrũ iudices in eos ſolos eſſent ſeueri,quos uenenũ habuiſſe ipſos cõperiſſent; an etiã conſilia cõſcientiasq; eiuſmodi facinorũ ſupplicio dignas iudicarent:itaq; C.Fabritiũ, quẽ propter familiaritatẽ Oppianici conſciũ illi facinori fuiſſe arbitrabatur,reũ ſtatim fecit:utq; ei locus primus cõſtitueretur, propter cauſæ coniunctionẽ impetrauit . hic tũ Fabritius non modo ad me meos uicinos,& amicos Aletrinates nõ adduxit, ſed ipſe ijs neq; defenſoribus uti poſtea,neq; laudatoribus potuit: rem.n.integrã hominis nõ alieni,quãuis ſuſpicioſam,defendere,humanitatis eſſe putabamus; iudicatã labefacta re conari,impudẽtiæ.itaq; tũ ille inopia & neceſſitate coactus,in cauſa eiuſmodi ad Cepaſios fratres cõfugit,homines induſtrios,atq; eo animo,ut,quæcunq; dicẽdi poteſtas eſſet data,in honore,atq; in beneficio ponerent.iã hoc quoq; propè iniquiſſime cõparatũ eſt;ꝙ in morbis corporis,ut quiſq; ẽ difficillimus,ita medicus nobiliſſimus,atq; optimus quæritur;in periculis capitis,ut quæq; cauſa difficillima eſt,ita deterrimus obſcuriſſimusq; patronus adhibetur.niſi forte hæc cauſa eſt,ꝙ medici nihil præter artificiũ,oratores etiã auctoritatẽ præſtare debent. citatur reus:agitur cauſa:paucis uerbis accuſat,ut de re iudicata,Canutius.incipit longo,& alte petito prooemio reſpõdere maior Cepaſius.primo attente auditur eius oratio:

erigebat animum iam demiſſum,& oppreſſum Oppiani cus:gaudebat ipſe Fabritius:non intelligebat, animos iudicum non illius eloquentia, ſed defenſionis impudentia cómoueri.poſteaquã de re cœpit dicere,ad ea,quæ erant in cauſa,addebat etiam ipſe noua quædam uulnera.hoc quanquam ſedulo faciebat,tamen interdum non defendere,ſed præuaricari accuſationi uidebatur.itaq; cũ callidiſſime ſe dicere putaret,& cum illa uerba grauiſſima ex intimo artificio deprompſiſſet,Reſpicite iudices hominũ fortunas,reſpicite dubios,uarioſq; caſus, reſpicite C. Fabritij ſenectutem:cum hoc,Reſpicite,ornandæ orationis cauſa ſæpe dixiſſet,reſpexit ipſe:at C.Fabritius à ſubſellijs demiſſo capite diſceſſerat.hic iudices ridere,ſtomari,atq; acerbe ferre patronus cauſam ſibi eripi,& ſe cætera de illo loco,Reſpicite iudices,nõ poſſe dicere:nec quicquam propius eſt factum,quàm ut illum perſequeretur, & collo obtorto ad ſubſellia reduceret, ut reliqua poſſet perorare.iam tum Fabritius primum ſuo iudicio, quod eſt grauiſſimum;deinde legis ui,et ſententijs iudicum eſt condemnatus.quid eſt,ꝙ iam de Oppianici cauſa plura dicamus?apud eoſdem iudices reus eſt factus,cum is duobus præiudicijs iam dãnatus eſſet:ab ijſdem autem iudicibus,qui Fabritiorum dãnatione de Oppianico iudicarãt,locus ei primus eſt conſtitutus:accuſatus eſt criminibus grauiſſimis,ijs,quæ à me breuiter dicta ſunt, et præterea multis,quæ ego omnia nunc omitto : accuſatus eſt apud eos,qui & Scamãdrũ miniſtrũ Oppianici,& Fabritium conſciũ maleficij condẽnarant.utrũ per deos immortales magis eſt mirandũ,ꝙ is condemnatus eſt, an ꝙ omnino reſpondere auſus eſt?quid.n.illi iudices facere po

tuerunt? qui ſi innocentes Fabritios *condemnaſſent, tamē in* Oppianico *ſibi conſtare, & ſuperioribus conſentire iudicijs debuerunt. an uero illi ſua per ſe iudicia reſcinderent, cū cæteri ſoleant in iudicando, ne ab aliorum iudicijs diſcrepēt, prouidere? & illi, qui* Fabritij *libertū, quia miniſter in maleficio fuerat; patronū, quia conſcius, condemnaſſent: ipſum principem atq; architectum ſceleris abſoluerent? & qui cæteros nullo præiudicio facto, tamen ex ipſa cauſa condēnaſſent: hūc, quem bis condēnatum iam acceperant, liberarent? tum uero illa iudicia ſenatoria non falſa inuidia, ſed uera atq; inſigni turpitudine notata, atq; operta dedecore, & infamia, defenſioni locum nullum reliquiſſent: quid .n. tandem illi iudices reſponderent, ſi quis ab ijs quæreret: condemnaſtis* Scamandrū, *quo crimine? nempe, ꝙ* Habitum *per ſeruum medici ueneno necare uoluiſſet. quid* Habiti *morte* Scamander *conſequebatur? nihil, ſed adminiſter erat* Oppianici. *condemnaſti* C. Fabritium, *quid ita? quia, cum ipſe familiariſſime* Oppianico *uſus, libertus autem eius in maleficio deprehenſus eſſet, illum expertem eius conſilij fuiſſe non probabatur. ſi igitur ipſum* Oppianicum *bis ſuis iudicijs condemnatum abſoluiſſent, quis tantā turpitudinem iudiciorum, quis tantam incōſtantiam rerum iudicatarū, quis tantam libidinem iudicū ferre potuiſſet? ꝙ ſi hoc uidetis, quod iam omni oratione patefactum eſt, illo iudicio reum cōdemnari, præſertim ab ijſdem iudicibus, qui duo præiudicia feciſſent, neceſſe fuiſſe: ſimul illud uideatis neceſſe eſt, nullam accuſatori cauſam eſſe potuiſſe, cur iudicium uellet corrumpere. Quæro enim abs te* Tite Acti, *relictis iam cæteris argumentis omnibus, num* Fabritios

quoq; innocentes condemnatos exiſtimes? num etiam illa iudicia pecunia corrupta eſſe dicas? quibus iudicijs alter à Staleno ſolo abſolutus eſt, alter etiam ipſe ſe condem=nauit? age, ſi nocentes, cuius maleficij? nunquid præter ue nenum quæſitum, quo Habitus necaretur, obiectum eſt? nunquid aliud in illis iudicijs uerſatum eſt, præter haſce inſidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas? nihil inquam aliud iudices reperietis. extat memoria: ſunt ta=bulæ publicæ: redargue me, ſi mentior: teſtium dicta re=cita: doce, in illorum iudicijs quid præter hoc uenenū Op pianici nō modo in criminis, ſed in maledicti loco ſit ob=iectum. multa dici poſſunt, quare ita neceſſe fuerit iudi=cari: ſed ego occurram expectationi ueſtræ iudices. nam etſi à uobis ſic audior, ut nunquam benignius, neq; atten tius quenquam auditum putē: tamen uocat me aliò ian=dudum tacita ueſtra expectatio, quæ mihi obloqui uide=tur. Quid ergo? negas'ne illud iudicium eſſe corruptum? non nego: ſed, ab hoc corruptū non eſſe, confirmo. à quo igitur eſt corruptum? opinor, primū ſi incertum fuiſſet, quiſnam exitus illius iudicij futurus eſſet, ueriſimilius ta men eſſet, eum potius corrupiſſe, qui metuiſſet ne ipſe con demnaretur; quàm illum, qui ueritus eſſet, ne alter abſol ueretur: deinde cum eſſet nemini dubium quid iudicari neceſſe eſſet, eum certe potius, qui ſibi aliqua ratione dif=fideret; quàm eum, qui omni ratione cōfideret: poſtremo, certe potius illū, qui bis apud eos iudices offendiſſet; quàm illum, qui bis cauſam ijs probauiſſet. unum quidem cer te, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non con=cedat; ſi conſtet corruptum illud eſſe iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico eſſe corruptum. ſi doceo, non

ab Habito;*uinco,ab* Oppianico : *ſi oſtendo,ab* Oppiani=*co;purgo* Habitum.*quare etſi ſatis docui,rationem nullam huic corrumpendi fuiſſe,ex quo intelligitur ab Oppianico eſſe corruptum:tamen de illo ipſo ſeparatim cognoſcite*. Atq; *ego illa non argumētabor, quæ ſunt grauia uehementer : eum corrupiſſe,qui in periculo fuerit; eum,qui metuerit;eum , qui ſpem ſalutis in alia ratione non habuerit;eum,qui ſemper ſingulari fuerit audacia. multa ſunt eiuſmodi: uerum cum habeam rem non dubiam,ſed apertam,atq; manifeſtam, enumeratio ſingulorum argumētorum non eſt neceſſaria.*Dico,C.Aelio Staleno *iudici pecuniam grandem* Statium Albium *ad corrumpendum iudicium dediſſe.nunquis negat? te appello* Oppianice,*te* T.Acti.*quorum alter eloquentia damnationem illā,alter tacita pietate deplorat. audete negare, ab* Oppianico Staleno *iudici pecuniam datam : negate, negate inquam in eo loco:quid reticetis?at negare non poteſtis,quod repetiſtis,quod confeſſi eſtis, quod abſtuliſtis. quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis,cum ab iſta parte iudici pecuniam ante iudicium datam,poſt iudicium ereptam eſſe fateamini?quonam igitur hæc modo geſta ſunt?repetam paulo altius iudices:et omnia,quæ in diuturna obſcuritate latuerunt,ſic aperiam,ut ea cernere oculis uideamini.uos quæſo, ut adhuc me attēte audiſtis,item,quæ reliqua ſunt,audiatis:profecto nihil à me dicetur , quod non dignum hoc conuentu & ſilentio,dignum ueſtris ſtudijs atq; auribus eſſe uideatur.*Nam *ut primum* Oppianicus,*ex eo , ꝙ* Scamander *reus erat factus, quid ſibi impenderet , cœpit ſuſpicari, ſtatim ſe ad hominis egentis,audacis,in iudicijs corrum=*

penſis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatem applicauit. ac primum Scamandro reo, tantum donis datis muneribusq; perfecerat, ut eo auctore uteretur cupidiore, quàm fides iudicis poſtulabat. poſt autem cũ eſſet Scamander unius Staleni ſententia abſolutus, patronus autem Scamandri ne ſua quidem ſententia liberatus, acrioribus ſaluti ſuæ remedijs ſubueniẽdum putauit. tum à Staleno, ſicut ab homine ad excogitandum acutiſſimo, ad audendum impudentiſſimo, ad efficiẽdum acerrimo (hæc enim ille & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte ſe habere ſimulabat) auxilium capiti & fortunis ſuis petere cœpit. iam hoc non ignoratis iudices, ut etiam beſtiæ fame dominante plerunq; ad eum locum, ubi paſtæ aliquando ſint, reuertantur. Stalenus ille biennio ante, cum cauſam bonorum Safinij Atellæ recepiſſet, ſexcentis millibus nummũ ſe iudicium corrupturum eſſe dixerat. quæ cũ accepiſſet à pupillo, ſuppreſſit, iudicioq; facto, nec Safinio, nec bonorum emptoribus reddidit. quã cum pecuniam profudiſſet, & ſibi nihil nõ modo ad cupiditates ſuas, ſed ne ad neceſſitatem quidem reliquiſſet, ſtatuit ad eaſdem ſibi prædas ac ſuppreſſiones iudiciales reuertendum. itaq; cum Oppianicum iam perditum, & duobus iugulatum præiudicijs uideret, promiſſis eũ ſuis excitauit abiectum, & ſimul ſaluti deſperare uetuit. Oppianicus orare hominem cœpit, ut ſibi rationem oſtenderet iudicij corrumpendi. ille autem (quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum) negauit quenquam eſſe in ciuitate præter ſe, qui id efficere poſſet: ſed primo grauari cœpit, quòd Aedilitatem ſe petere cum hominibus nobiliſſimis, & inuidiam atq; offenſionem timere di

cebat: poſt exoratus, initio permagnam pecuniam popoſcit, deinde ad id peruenit, quod confici potuit, & ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domũ iuſſit. quæ pecunia ſimul atq; ad eum delata eſt, homo impuriſſimus ſtatim cœpit in eiuſmodi mente & cogitatione uerſari, nihil eſſe ſuis rationibus utilius, quàm Oppianicum condemnari: illo abſoluto, pecuniam illam aut iudicibus diſpertiendam, aut ipſi eſſe reddendam; damnato, repetiturum eſſe neminem. itaq; rem excogitat ſingularé. atq; hæc iudices, quæ uere dicũtur à nobis, facilius credetis, ſi cum animis ueſtris longo interuallo recordari C. Staleni uitã & naturã uolueritis. nam perinde ut opinio eſt de cuiuſq; moribus, ita, quid ab eo factum & nõ factũ ſit, exiſtimari poteſt. Cũ eſſet egés, ſumptuoſus, audax, callidus, perfidioſus; & cũ domi ſuæ, miſerrimus & inaniſſimus, tantum nũmorũ poſitũ uideret: ad omné malitiã & fraudem uerſare menté ſuam hæc ſecũ cogitãs cœpit. Dem'ne iudicibus? mihi igitur ipſi præter periculũ & infamiam quid quæretur? nihil excogité, quáobrem Oppianico dánari neceſſe ſit? qui tandé? nihil. n. eſt, quod fieri nõ poſſit. ſi quis eũ forte caſus ex periculo eripuerit, non'ne reddédum eſt? præcipitantem igitur impellamus, inquit, & perditũ proſternamus. capit hoc conſiliũ, ut pecuniã quibuſdam iudicibus leuiſſimis polliceatur, deinde eá poſtea ſupprimat: ut, quoniã graues homines ſua ſpõte ſeuere iudicaturos putabat, hos, qui leuiores erant, deſtitutione iratos Oppianico redderet. itaq;, ut erat ſemper præpoſterus, atq; peruerſus, initiũ facit à Bulbo, et eum, ꝙ iandiu nihil quæſierat, triſtem atq; oſcitanté leuiter impellit. quid tu, inquit? ecquid me adiuuas Bulbe, ne gratis

Reip.ſeruiamus? ille uero, ſimul atq; hoc audiuit, ne gratis, quò uoles, inquit, ſequar: ſed quid affers? tũ ei quadraginta millia, ſi eſſet abſolutus Oppianicus, pollicetur, & eum, ut cæteros appellet, quibuſcum loqui conſueſſet, rogat: atq; etiam ipſe cõditor totius negocij Guttam aſpergit huic Bulbo. itaq; minime amarus is uiſus eſt, qui aliquid ex eius ſermone ſpeculæ deguſtarat. unus & alter dies interceſſerat, cum res parum certa uidebatur: ſequeſter & cõfirmator pecuniæ deſiderabatur. tum appellat hilari uultu hominem Bulbus, ut blandiſſime poteſt: quid tu, inquit, Pacete? (hoc enim Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, ſi ſe Ligurem feciſſet, nationis magis ſuæ, quàm generis uti cognomine uideretur) qua de re mecum locutus es, quærunt à me ubi ſit pecunia. hic ille planus improbiſſimus, quæſtu iudiciario paſtus, qui illi pecuniæ, quam cõdiderat, ſpe iam atq; animo incubaret, contrahit frontem (recordamini faciẽ, atq; illos eius fictos ſimulatósq; uultus) queritur ſe ab Oppianico deſtitutum: & qui eſſet totus ex fraude & mendacio factus, quiq; ea uitia, quæ à natura habebat, etiã ſtudio atq; artificio quodam malitiæ condiuiſſet, pulchre aſſeuerat ſe ab Oppianico deſtitutũ: atq; hoc addit teſtimonij, ſua illũ ſententia, quam palàm omnes laturi eſſent, condẽnatum iri. manarat ſermo in conſilio, pecuniæ quãdam mentionem inter iudices eſſe uerſatam: res neq; tam fuerat occulta, quàm erat occultãda; neq; tam erat aperta, quàm Reip. cauſa aperienda. in ea obſcuritate, ac dubitatione omnium, Canutio perito homini, qui quodam odore ſuſpicionis Stalenũ corruptũ eſſe ſenſiſſet, neq; dum rem perfectã arbitraretur, placuit repẽte iudices pronũciare.

ciare.iudices, ſe id uelle, dixerunt. hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit: rem à Staleno perfectã eſſe arbitrabatur. in conſiliũ erant ituri iudices triginta & duo: ſentẽtijs decem & ſex abſolutio cõfici poterat: HS quadraginta millia nummũ in ſingulos iudices diſtribu ta eum numerũ ſententiarũ cõficere debebant, ut ad cumulum ſpe maiorum præmiorũ ipſius Staleni ſententia ſeptimadecima accederet: atq; etiam caſu tum, quod illud repẽte erat factum, Stalenus ipſe nõ aderat, cauſam neſcio quam apud iudicem defendebat. facile hoc Habitus patiebatur, facile Canutius, at nõ Oppianicus, neq; patronus eius L. Quintius: qui cum eſſet eo tempore Tribunus pl. cõuitium C. Iunio iudici quæſtionis maximum fecit, ut ne ſine Staleno in cõſilium iretur: cumq; id ei per uiatores cõſulto negligentius agi uideretur, ipſe à publico iudicio ad priuatum Staleni iudicium profectus eſt, & illud pro poteſtate dimitti iuſſit, Stalenũ ipſe ad ſubſellia adduxit. cõſurgitur in cõſilium, cum ſententias Oppianicus, quæ tum erat poteſtas, palàm ferri uelle dixiſſet, ut Stalenus ſcire poſſet, quid cuiq; deberetur. uaria iudicum genera, nũmarij pauci, ſed omnes irati. ut enim qui accipere in campo cõſueuerunt, ijs candidatis, quorum nummos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi ſolent eſſe: ſic eiuſmodi iudices infeſti tum reo uenerant: cæteri nocẽtiſſimum eſſe arbitrabãtur, ſed ſpectabant ſententias eorũ, quos corruptos putabãt; ut ex ijs cõſtituerent, à quo iudiciũ corruptũ uideretur. ecce tibi eiuſmodi ſortitio, ut in primis Bulbo, & Staleno, & Guttæ eſſet iudicandum. ſumma omniũ expectatio, quidnã ſententiæ ferrent leues ac nũmarij iudices. atq; illi omnes ſine ulla du

bitatione condẽnant. hic tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus & quædã dubitatio, quidnã eſſet actũ. deinde homines ſapiẽtes ex uetere illa diſciplina iudiciorũ, qui neq; abſoluere hominẽ nocentiſſimũ poſſent; neq; eũ, de quo eſſet orta ſuſpicio pecunia oppugnatũ, re illa incognita primo cõdemnare uellent: nõ liquere, dixerunt. nõnulli autem ſeueri homines hoc ſtatuerunt, quo quiſq; animo quid faceret, ſpectari oportere: et ſi alij pecunia acceptã uerũ iudicabant, tamen nihilo minus ſe ſuperioribus ſuis iudicijs conſtare putabant oportere: itaq; damnarunt. quinq; omnino fuerunt, qui illum ueſtrum innocentem Oppianicum ſiue imprudentia, ſiue miſericordia, ſiue aliqua ſuſpicione, ſiue ambitione adducti abſoluerent. condemnato Oppianico, ſtatim L. Quintius, homo maxime popularis, qui omneis rumorũ, & cõcionum uentos colligere cõſueſſet, oblatã ſibi facultatem putauit, ut ex inuidia ſenatoria poſſet creſcere, quòd eius ordinis iudicia minus iam probari populo arbitrabatur. habetur una atq; altera concio uehemens & grauis: accepiſſe pecuniam iudices, ut innocentem reum cõdemnarent, Tribunus pl. clamitabat: agi fortunas omnium dicebat, nulla eſſe iudicia; qui pecunioſum inimicum haberet, incolumẽ eſſe neminẽ poſſe. homines totius ignari negotij, qui Oppianicũ nunquã uidiſſent, uirũ optimũ, & hominem pudẽtiſſimũ, pecunia oppreſſum arbitrarẽtur, incẽſi ſuſpicione rem in mediũ uocare cœperũt, & cauſam illam totam depoſcere. atq; illo ipſo tempore in ædes T. Annij, hominis honeſtiſſimi, neceſſarij, & amici, noctu Stalenus accerſitus ab Oppianico uenit. iam cætera nota ſunt omnibus: ut cum illo Oppianicus egerit de pecunia: ut

ille ſe redditurũ eſſe dixerit: ut eorũ ſermonẽ omnẽ au dierint uiri boni, qui tum conſulto propè in occulto ſte tiſſent: ut res patefacta atq; in forũ prolata, & pecu nia omnis à Staleno extorta, atq; erepta ſit. huius Stale ni perſona populo iam nota atq; perſpecta, ab nulla tur pi ſuſpicione abhorrebat: ſuppreſſam eſſe ab eo pecuniã, quã pro reo pronũtiaſſet, qui erãt in cõcione nõ intellige bant: neq;.n. docebãtur: uerſatã eſſe in iudicio mẽtionem pecuniæ ſentiebãt: innocentẽ reũ cõdemnatũ eſſe audie bant: Staleni ſentẽtia cõdemnatũ uidebãt: nõ gratis id ab eo factum eſſe, ꝙ hominẽ norãt, iudicabãt: ſimilis in Bulbo, in Gutta, in alijs nõnullis ſuſpicio cõſiſtebat. itaq; cõfiteor (licet enim iam impune, hoc præſertim in loco, cõfiteri) quòd Oppianici nõ modo uita, ſed etiã nomen ante illud tẽpus populo ignotũ fuiſſet; indigniſſimum porrò uideretur, circũuentum eſſe innocentem pecunia; hãc deinde ſuſpicionẽ augeret Staleni improbitas, et nõ nullorũ eius ſimiliũ iudicũ turpitudo; cauſam autẽ age ret L. Quintius, homo cũ ſumma poteſtate præditus, tũ ad inflãmãdos animos multitudinis accõmodatus: ſum mam illi iudicio inuidiã, infamiamq; eſſe cõflatam. atq; in hanc flãmam recentem C. Iunium, qui illi quæſtioni præfuerat, iniectum eſſe memini, & illum, hominẽ ædi litium, iam Prætorem opinionibus hominũ conſtitutum, non diſceptatione dicendi, ſed clamore hominũ de foro, atq; adeo de ciuitate eſſe ſublatum. neq; me pœnitet, hoc potius tempore, quàm illo, cauſam A. Cluentij defende re. cauſa enim manet eadẽ, quæ mutari nullo modo po teſt: tẽporis iniquitas, atq; inuidia receſſit: ut, quod in tẽ pore mali fuit, nihil obſit; quod in cauſa boni fuit, proſit.

itaq;,nunc quemadmodum audiar, ſentio,non modo ab ijs,quorum iudicium atq; poteſtas eſt; ſed etiã ab illis, quorũ tantum eſt exiſtimatio.at tum ſi dicerem,nõ audi rer,nõ quòd alia res eſſet,immo eadẽ,ſed tempus aliud. id adeo ſic cognoſcite. quis tum auderet dicere,nocẽtem cõdemnatum eſſe Oppianicum?quis nũc audet negare? quis tum poſſet arguere,ab Oppianico tẽtatum eſſe iudi cium pecunia? quis id hoc tempore inficiari poteſt? cui tum liceret docere,Oppianicum reum factum eſſe tum deniq;,cũ duobus proximis præiudicijs cõdẽnatus eſſet? quis eſt,qui id hoc tẽpore infirmare conetur?quare inui dia remota,quam dies mitigauit, oratio mea deprecata eſt,ueſtra fides,atq; æquitas à ueritatis diſceptatione reie cit; quid eſt præterea,quod in cauſa relinquatur? uerſatã eſſe in iudicio pecuniam cõſtat: ea,quæritur,unde profecta ſit,ab accuſatore, an ab reo. accuſator dicit hæc: primum,grauiſſimis criminibus accuſabã,ut nihil opus eſſet pecunia: deinde,cõdemnatum adducebam,ut ne eripi quidẽ pecunia poſſet: poſtremo,etiam ſi abſolu tus eſſet,mearũ tamen omniũ fortunarum ſtatus incolu mis maneret.quid cõtra reus? primum,ipſam multitu dinem & atrocitatem criminũ pertimeſcebam: deinde, Fabritijs propter cõſciẽtiam mei ſceleris cõdemnatis,me eſſe cõdemnatũ ſentiebã: poſtremo,in eum caſum uene= ram,ut omnis mearum fortunarũ ſtatus unius iudicij periculo contineretur. Age,quoniã corrumpendi iudicij cauſas ille multas,& graueis habuit,hic nullam,profe= ctio ipſius pecuniæ requiratur. Confecit tabulas diligen tiſſime Cluentius.hæc autem res habet hoc certe,ut nihil poſſit neq; additum,neq; detractum de re familiari la=

tere.anni ſunt octo, cum iſta cauſa in iſta meditatione uerſatur: cum omnia,quæ nunc ad eã rem pertinẽt,& ex huius,& ex aliorum tabulis agitatis,tractatis,inquiritis: cum interea Cluentianæ pecuniæ ueſtigiũ nullum inueneritis.quid? Albiana pecunia ueſtigijs ne uobis odoranda eſt,an ad ipſum cubile uobis ducibus uenire poſſumus? tenentur uno in loco HS ſexcenta quadraginta millia nummũ: tenẽtur apud hominem audaciſſimum: tenẽtur apud iudicẽ: quid ultis amplius? at.n.Stalenus non fuit ab Oppianico,ſed à Cluentio ad iudicium corrumpendum conſtitutus. cur eum,cum in cõſilium iretur,Cluentius & Canutius abeſſe patiebantur? cum in conſiliũ mittebant,Stalenũ iudicẽ,cui pecuniã dederant, nõ requirebãt? Oppianicus quærebat? Quintius flagitabat? ſine Staleno ne in cõſiliũ iretur, tribunitia poteſtate perfectum eſt? at cõdemnauit.hanc.n.dãnationem dederat obſidem Bulbo,& cæteris,ut deſtitutus ab Oppianico uideretur. Quare ſi iſtinc cauſa corrũpendi iudicij,iſtinc pecunia,iſtinc Stalenus,iſtinc deniq; omnis fraus & audacia eſt; hinc pudor,honeſta uita,& nulla ſuſpicio pecuniæ,nulla corrũpendi iudicij cauſa: patiamini,ueritate patefacta,atq; omni errore ſublato,eò trãſire illius turpitudinis infamiã,ubi cætera maleficia cõſiſtant; ab eo inuidiã diſcedere aliquãdo, ad quẽ nunquã acceſſiſſe culpam uidetis. at enim pecuniã Staleno dedit Oppianicus,nõ ad corrũpendũ iudiciũ, ſed ad cõciliationem gratiæ.te'ne hoc Acti dicere,tali prudẽtia,etiã uſu atq; exercitatione præditũ? ſapientiſſimũ eſſe dicũt eum, cui,quod opus ſit,ipſi ueniat in mentẽ; proxime accedere illum,qui alterius bene inuentis obtẽperet.in ſtultitia

contra eſt: minus enim ſtultus eſt is, cui nihil in mẽtem uenit; quàm ille, qui, quod ſtulte alteri uenit in mẽtem, cõprobat. iſtam cõciliationem gratiæ Stalenus tum recẽti re, cum faucibus premeretur, excogitauit: ſiue, ut homines tum loquebãtur, à P. Cethego admonitus, iſtã dedit cõciliationis & gratiæ fabulam: nàm fuiſſe hunc hominũ ſermonem recordari poteſtis, Cethegum, quòd hominem odiſſet, et quòd eius improbitatẽ uerſari in Rep. nollet, & quòd uideret eum, qui ſe ab reo pecuniã, cum iudex eſſet, clàm atq; extra ordinẽ accepiſſe confeſſus eſſet, ſaluũ eſſe nõ poſſe, minus ei fidele cõſilium dediſſe. in hoc ſi improbus Cethegus fuit, uidetur mihi aduerſariũ remouere uoluiſſe: ſin erat eiuſmodi cauſa, ut Stalenus nummos ſe accepiſſe negare nõ poſſet; nihil autem erat periculoſius, nec turpius, quàm, ad quam rem accepiſſet, cõfiteri: nõ eſt cõſilium Cethegi reprehẽdendum. uerum alia cauſa tum Staleni fuit, alia nũc Acti tua eſt. ille, cũ re premeretur, quodcunq; diceret, honeſtius diceret, quã ſi, quod erat factum, fateretur: te uero illud idem, quod tum exploſum & eiectum eſt, nũc retuliſſe demiror: qui enim poterat tum in gratiã redire cũ Oppianico Cluentius? qui cum matre habebat ſimultates: hærebat in tabulis publicis reus & accuſator: condẽnati erãt Fabritij: nec elabi alio accuſatore poterat Albius, nec ſine ignominia calumniæ relinquere accuſationẽ Cluentius. an, ut præuaricaretur? iam id quoq; ad corrũpendum iudiciũ pertinet. ſed quid opus erat ad eam rem iudice ſequeſtre? & omnino, quamobrem tota iſta res per Stalenum potius, hominem ab utroq; alieniſſimũ, ſordidiſſimum, turpiſſimum, quàm per bonum aliquẽ uirum ageretur, &

amicum,neceſſariumq́; cómunem? Sed quid ego hæc pluribus,quaſi de re obſcura, diſputo? cum ipſa pecunia, quæ Staleno data eſt,numero ac ſumma ſua,non modo quãta fuerit,ſed etiã ad quam rem data fuerit,oſtẽdat. ſexdecim dico iudices,ut Oppianicus abſolueretur, corrumpẽdos fuiſſe,ad Stalenũ ſexcẽta et quadraginta millia nũmũ eſſe delata.ſi,ut tu dicis,gratiæ cóciliandæ cauſa,quadraginta iſtorũ acceſſio milliũ quid ualet? ſin,ut nos dicimus,ut DC XL millia nummũ ſexdecim iudicibus darentur,nõ Archimedes melius potuit deſcribere. At enim iudicia facta permulta ſunt,à Cluẽtio iudiciũ eſſe corruptũ.immo uero ante hoc tẽpus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in iudiciũ nũquã eſt uocata: ita multũ agitata,ita diu iactata iſta res eſt,ut hodierno die primũ cauſa illa defenſa ſit,hodierno die primũ ueritas uocem cótra inuidiã his iudicibus freta miſerit.uerũtamẽ multa iſta iudicia quæ ſũt?ego.n.me ad omnia cófirmaui,et ſic paraui,ut docerẽ,quæ facta poſtea iudicia de illo iudicio dicerẽtur,partim ruinæ ſimiliora,aut tempeſtati, quã iudicio,et diſceptatiõi fuiſſe; partim nihil cõtra Habitũ ualere;partim etiã pro hoc eſſe; partim eſſe eiuſmodi,ut neq; appellata unquã iudicia ſint,neq; exiſtimata. hic ego,magis ut cóſuetudinẽ ſeruẽ,quã ꝙ uos nõ ueſtra hoc ſpõte faciatis,petam à uobis,ut me,dũ de his ſingulis diſputo iudicijs,attẽte audiatis. Cõdẽnatus eſt C. Iunius,qui ei quæſtioni præfuerat.adde etiã illud,ſi placet: tum eſt cõdemnatus,cum eſſet iudex quæſtionis. nõ modo cauſæ,ſed ne legi quidem quicquam per Tribunũ pl. laxamẽti datum eſt. quo tempore illum à quæſtione ad nullum aliud Reip. munus abduci licebat, eo tẽpore ad

quæſtionem ipſe abreptus eſt: at quam quæſtionem? uultus enim ueſtri iudices me inuitant, ut, quæ reticēda putaram, libeat iam libere dicere. quid? illa tādem quæſtio, aut diſceptatio, aut iudiciū fuit? putabo fuiſſe. dicat, qui uult hodie de illo populo concitato, cui tum mos geſtus eſt, qua de re Iunius cauſam dixerit. quemcūq; rogaris, hoc reſpōdebit, quòd pecuniam acceperit, quòd innocentem circūuenerit. eſt hæc opinio. at ſi ita eſſet, hac lege accuſatū eſſe oportuit, qua accuſatur Habitus: at ipſe ea lege quærebat. paucos dies expectaſſet Quintius: at neq; priuatus accuſare, nec ſedata iam inuidia uolebat. uidetis igitur, nō in cauſa, ſed in tēpore, ac poteſtate ſpem omnem accuſatoris fuiſſe. multā petiuit: qua lege? quòd in legem nō iuraſſet, quæ res nemini unquā fraudi fuit: & quòd C. Verres Prætor urbanus, homo ſanctus, et diligens, ſubſortitionem eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. his de cauſis C. Iunius condemnatus eſt iudices, leuiſſimis, & infirmiſſimis, quas omnino in iudiciū afferri nō oportuit: itaq; oppreſſus eſt non cauſa, ſed tempore. hoc uos Cluentio iudiciū putatis obeſſe oportere? quā ob cauſam? ſi ex lege ſubſortitus nō erat Iunius, aut ſi in legem aliquando nō iurauerat, iccirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? nō, inquit: ſed ille iccirco his legibus cōdemnatus eſt, quòd cōtra aliā legem cōmiſerat. qui hoc cōfitētur, poſſunt, illud idem iudiciū nō fuiſſe, defendere. ergo iccirco, inquit, infeſtus tum Prætor Iunio fuit, quòd illud iudiciū corruptum per eum putabatur. num igitur hoc tempore cauſa mutata eſt? num alia res, alia ratio illius iudicij, alia natura totius negotij nunc eſt, ac tum fuit?

non opinor, ex iis rebus, quæ geſtæ ſunt, rem ullam potuiſ ſe mutari. quid ergo eſt cauſæ, quòd nũc noſtra defenſio audiatur tanto ſilentio, tunc Iunio defendendi ſui poteſtas erepta ſit? quia tum in cauſa nihil erat præter inuidiam, errorem, ſuſpicionem, conciones quotidianas ſeditioſe ac populariter cõcitatas. accuſabat Tribunus pl. idem in concionibus, idem ad ſubſellia: ad iudicium non modo de concione, ſed etiam cum ipſa concione ueniebat. gradus illi Aurelij tum noui, quaſi pro theatro illi iudicio ædificati uidebantur: quos ubi accuſator concitatis hominibus complerat, non modo dicendi ab reo, ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat. nuper apud C. Orchinium, collegam meũ, locus ab iudicibus Fauſto Syllæ de pecunijs reſiduis non eſt conſtitutus: non quo illi aut exlegem eſſe Syllam, aut cauſam pecuniæ publicæ contemptam atque abiectam putarent: ſed ꝙ accuſante Tribuno pl. conditione æqua diſceptari poſſe non putauerunt. quid? conferam Syllam'ne cum Iunio, an hunc Tribunum pl. cum Quintio, an uero tempus cum tẽpore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, neceſſarijs, clientibus plurimis: hæc autem apud Iunium parua, & infirma, & ipſius labore quæſita, atq; collecta. hic Tribunus pl. modeſtus, pudens, non modo nõ ſeditioſus, ſed etiam ſeditioſis aduerſarius: ille autem acerbus, criminoſus, popularis homo, ac turbulentus. tempus hoc tranquillum, ac pacatum: illud omnibus inuidiæ tempeſtatibus concitatũ. quæ cum ita eſſent, in Fauſto tamen illi iudices ſtatuerunt, iniqua conditione reum cauſam dicere, cum aduerſario eius ad ius accuſationis ſumma uis poteſtatis accederet. quam quidem rationẽ uos iudices diligenter pro ueſtra ſapientia, & hu-

manitate cogitare, et penitus perſpicere debetis, quid ma li, quantum periculi unicuiq; noſtrum inferre poſſit uis tribunitia, conflata præſertim inuidia, & cócionibus ſe ditioſe concitatis. optimis hercle temporibus, tum cum ho mines ſe non iactatione populari, ſed dignitate, atq; inno centia tuebantur, tamē nec C. *Popilius, nec* Q. *Metellus, clariſſimi atq; ampliſſimi uiri, uim tribunitiam ſuſtine= re potuerunt: nedum his temporibus, his moribus, his ma giſtratibus ſine ueſtra ſapientia ac iudiciorum remedijs ſalui eſſe poſſimus. nòn fuit igitur illud iudicium iudicij ſimile iudices, non fuit, in quo non modus eſt adhibitus, non mos conſuetudoq; ſeruata, non cauſa defenſa. uis illa fuit, &, ut ſæpe iam dixi, ruina quædam, atq; tempeſtas, & quiduis potius, quàm iudicium, aut diſceptatio, aut quæſtio. quòd ſi quis eſt, qui illud iudicium fuiſſe arbitre tur, & qui his rebus iudicatis ſtandum putet: is tamen hanc cauſam ab illa debet ſeiungere: ab illo. n. ſiue quòd in legem non iuraſſet, ſiue quod ex lege ſubſortitus iudi cem nó eſſet, multa petita eſſe dicitur:* Cluentij *autem ra tio cum illis legibus, quibus ab* Iunio *multa petita eſt, nul la poteſt ex parte eſſe coniuncta.* At etiam Bulbus *eſt condemnatus. adde, maieſtatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non eſſe coniunctum. at eſt hoc illi crimen obie= ctum. fateor: ſed etiam legionem eſſe ab eo ſolicitatā in* Illyrico, C. Coſconij *literis, & multorū teſtimonijs planū factum eſt: quod crimē erat proprium illius quæſtionis, & quæ res lege maieſtatis tenebatur. at hoc obſuit ei ma xime. iam iſta diuinatio eſt: qua ſi uti licet, uide ne mea coniectura multo ſit uerior: ego. n. ſic arbitror,* Bulbum, *quòd homo nequam, turpis, improbus, multis flagitijs có*

taminatus in iudiciũ ſit adductus,idcirco facilius eſſe da mnatũ:tu mihi ex tota cauſa Bulbi, quod tibi cõmodum eſt,eligis,ut id eſſe ſecutos iudices dicas: quapropter hoc Bulbi iudicium non plus obeſſe huic cauſæ debet,quàm il la,quæ cõmemorata ſunt ab accuſatore,duo iudicia, P. Popilij & T. Guttæ,qui cauſam de ambitu dixerũt, qui accuſati ſunt ab ijs,qui erãt ipſi ambitus cõdẽnati: quos ego non idcirco eſſe arbitror in integrũ reſtitutos, quòd planũ fecerint,illos ob rem iudicandã pecuniã accepiſſe; ſed quòd iudicibus probarint,quòd in eodem genere, in quo ipſi offendiſſent,alios reprehendiſſent, ſe ad præmia legis uenire oportere. quapropter neminem dubitare exi ſtimo,quin illa dãnatio ambitus nulla ex parte cum cau ſa Cluentij,ueſtroq; iudicio cõiuncta eſſe poſſit. Quid, quòd Stalenus eſt condemnatus? non dico hoc tempore iu dices,id quod neſcio an dici oporteat,illum maieſtatis eſſe damnatum: non recito teſtimonia hominum honeſtiſſimo rum,quæ in Stalenum ſunt dicta ab ijs,qui M. Aemilio clariſſimo uiro Legati,& præfecti, & Tribuni milita res fuerunt: quorum teſtimonijs planum factum eſt,ma xime eius opera,cum Quæſtor eſſet,in exercitu ſeditionẽ eſſe cõflatam. ne illa quidem teſtimonia recito,quæ dicta ſunt de HS D:C millibus: quæ ille cum accepiſſet no mine iudicij Safiniani,ſicut in Oppianici iudicio, poſtea retinuit atq; ſuppreſſit. omitto & hæc,& alia permulta, quæ illo iudicio in Stalenum dicta ſunt. hoc dico; eandem tum fuiſſe P. & L. Cominijs, equitibus R. honeſtiſſimis hominibus, & diſertis, controuerſiam cum Staleno,quem accuſabant,quæ nunc mihi eſt cum Actio. Cominij dicebant idem, quod ego dico; Stalenum ab Op

pianico pecuniã accepiſſe, ut iudiciũ corrumperet. Stale=nus conciliandæ gratiæ cauſa ſe accepiſſe dicebat. irride=batur hæc illius recõciliatio, & perſona uiri boni ſuſce=pta, ſicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad Iuturnæ: q͂=bus ſubſcripſit, Reges ab ſe in gratiam eſſe reductos: exa=gitabantur omnes eius fraudes, atq; fallaciæ: tota uita in eiuſmodi ratione uerſata aperiebatur: egeſtas domeſtica, quæſtus forenſis in mediũ proferebatur, nũmarius inter pres pacis, & cõcordiæ non probabatur. itaq; tum Stale nus, cum idem defenderet quod Actius, cõdemnatus eſt: Cominij, cũ hoc agerent; quod nos in tota cauſa egimus, probauerunt. quamobrem ſi Staleni damnatione, Oppia nicum iudicium corrumpere uoluiſſe, Oppianicum iudi ci ad emendas ſentẽtias dediſſe pecuniam, iudicatum eſt; cum ita conſtitutum ſit, uti in illa culpa aut Cluentius ſit, aut Oppianicus, Cluentij nummus nullus iudici datus ullo ueſtigio reperitur, Oppianici pecunia poſt iudicium factum à iudice ablata eſt: poteſt eſſe dubium, quin illa damnatio Staleni non modo non ſit contra Cluentiũ, ſed maxime noſtram cauſam defenſionemq; confirmet? ergo adhuc Iunij iudicium uideo eſſe eiuſmodi, ut incurſionẽ potius ſeditionis, uim multitudinis, impetum tribunitiũ, quàm iudicium appellandum putem. quòd ſi quis illud iudicium appellet, tamen hoc confiteatur neceſſe eſt, nul=lo modo illam multam, quæ à Iunio petita ſit, cum Cluẽ tij cauſa poſſe coniungi. illud igitur Iunianum per uim factum eſt: Bulbi, & Popilij, & Guttæ contra Cluentiũ non eſt: Staleni etiam pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud iudicium, quod pro Cluẽtio ſit, proferre poſſimus. Dixit'ne tandem cauſam C. Fidiculanius Falcula? qui

Oppianicum condemnarat: cum præſertim, id quod fuit in illo iudicio inuidioſiſſimum, poſt paucos dies ex ſubſortitione ſediſſet. dixit, & bis quidem dixit: in ſummam.n. L. Quintius inuidiam concionibus eum quotidianis, ſeditioſis, et turbulentis adduxerat. uno iudicio multa eſt ab eo petita, ſicut ab Iunio, q non ſuæ decuriæ munere, neq; ex lege ſediſſet. paulo ſedatiore tempore eſt accuſatus, quàm Iunius, ſed eadem ferè lege & crimine. quia nulla in iudicio ſeditio, neq; turba uerſata eſt, prima actione facillime eſt abſolutus. non numero hanc abſolutionē: nihilo minus enim poteſt, ut illam multam non commiſerit, accepiſſe tamen ob rem iudicādam pecuniam, quam captam nuſquam Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud quæſtionis eius nō fuit. Fidiculanius quid feciſſe dicebatur? accepiſſe à Cluentio HS CCCC. cuius erat ordinis? ſenatorij. qua lege in eo genere à ſenatore ratio repeti ſolet, de pecunijs repetundis, ea lege accuſatus, honeſtiſſime eſt abſolutus: acta eſt enim cauſa more maiorum, ſine ui, ſine metu, ſine periculo: dicta, & expoſita, & demōſtrata ſunt omnia: adducti iudices ſunt, nō modo potuiſſe honeſte ab eo reum condemnari, qui non perpetuo ſediſſet, ſed, ſi aliud is iudex nihil ſciſſet, niſi quæ præiudicia de eo facta eſſe conſtarent, audire præterea nihil debuiſſe. tum etiam illi quinq;, qui imperitorum hominum rumuſculos aucupati, tum illum abſoluerunt, iam ſuam clementiam laudari magnopere nolebant. à quibus ſi qui quæreret, ſediſſent'ne iudices in C. Fabritiū: ſediſſe ſe dicerent. ſi interrogarentur, num quo crimine is eſſet accuſatus, præterquam ueneni eius, quod quæſitum Habito diceretur: negarent. ſi deinde eſſent ro-

gati,quid iudicaſſent:condemnaſſe ſe dicerent:nemo.n.ab ſoluit. eodem modo quæſitum ſi eſſet de Scamandro, certe idem reſpondiſſent:tametſi ille una ſententia eſt abſolutus:ſed illam unam nemo tum iſtorum ſuam dici uellet.uter igitur facilius ſuæ ſententiæ rationem redderet? is'ne,qui ſe & ſibi,& rei iudicatæ conſtitiſſe dicit;an ille, qui ſe in principem maleficij lenem,in adiutores eius, & conſcios uehementiſſimum eſſe reſpondit?quorum ego de ſententia non debeo diſputare:neq; enim dubito , quin ij tales uiri ſuſpicione aliqua perculſi repętina,de ſtatu ſuo declinarent.quare eorum,qui abſoluerunt, miſericordiá non reprehendo:eorum,qui in iudicando ſuperiora iudicia ſecuti ſunt ſua ſponte,non Staleni fraude,conſtantiá comprobo:eorum uero,qui ſibi non liquere dixerunt,ſapientiam laudo:qui abſoluere eum,quem nocentiſſimum cognorant,& quę ipſi bis iam antea condẽnarant,nullo modo poterant,condemnare, cum tãta conſilij infamia, & tam atrocis rei ſuſpicio eſſet iniecta, paulo poſterius, patefacta re,maluerunt.ac ne ex facto ſolum ſapientes illos iudicetis,ſed etiam ex nominibus ipſis, quod ij fecerint,rectiſſime ac ſapientiſſime factum probetis: quis P. Octauio Balbo ingenio prudentior,iure peritior, fide,religione,officio diligentior, aut ſanctior cõmemorari poteſt?non abſoluit.quis Q. Conſidio conſtantior? quis iudiciorum,atq; eius dignitatis,quæ in iudicijs publicis uerſari debet,peritior?quis uirtute,conſilio, auctoritate præſtantior?ne is quidem abſoluit. longum eſt de ſingulorum uirtute ita dicere : quæ quia cognita ſunt ab omnibus,uerborum ornamenta non quærunt . qualis uir M. Iuuencius Pedo fuit ex uetere illa iudicum diſciplina?

qualis L.Caulius Mergus? M.Baſilius? C.Caudinus? qui omnes in iudicijs publicis iam tum florente Rep. floruerunt. ex eodem numero L.Caſſius, Cn.Neuius, pari & integritate, & prudentia: quorum nullius ſententia eſt Oppianicus abſolutus. atq; ex his omnibus natu minimus, ingenio, & diligentia, & religione par ijs, quos antea commemoraui, P.Saturius in eadem ſententia fuit. ô innocētiam Oppianici ſingularem: quo in reo, qui abſoluit, ambitioſus; qui diſtulit, cautus; qui condēnauit, conſtans exiſtimatur. hæc tū agitante Quintio, neq; in concione, neq; in iudicio demonſtrata ſunt: neq;.n. ipſe dici patiebatur, nec per multitudinem concitatā conſiſtere cuiquam in dicendo licebat. itaq; ipſe, poſtquam Iunium peruertit, cauſam totam reliquit: paucis.n. diebus illis & ipſe priuatus eſt factus, & hominum ſtudia deferbuiſſe intelligebat. q́ ſi, per quos dies Iunium accuſauit, Fidiculanium accuſare uoluiſſet: reſpondendi Fidiculanio poteſtas facta non eſſet. ac primo quidem, omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum condemnarant, minabatur. iam inſolentiam noratis hominis, noratis animos eius ac ſpiritus tribunitios. quod erat odium, dij immortales? quæ ſuperbia? quanta ignoratio ſui? quàm grauis, atq; intolerabilis arrogātia? qui illud etiā ipſum acerbe tulerit, ex quo illa nata ſunt omnia, nō ſibi ac defenſioni ſuæ condonatū eſſe Oppianicū: proinde quaſi non ſatis ſigni eſſe debuerit, ab omnibus eū fuiſſe deſertum, qui ſe ad patronū illum cōtuliſſet: erat enim Romæ ſumma copia patronorum, hominū eloquentiſſimorum, atq; ampliſſimorum: quorum certe aliquis defendiſſet equitem R. in municipio ſuo nobilem, ſi honeſte putaſſet eiuſmodi cauſam poſſe defendi. nam Quin-

tius quidem, quam cauſam unquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus eſſet? quis eum unquam nõ modo in patroni, ſed in laudatoris, aut aduocati loco uiderat? qui, quòd Roſtra iandiu uacua, locumq; illũ poſt aduentum L. Syllæ à tribunitia uoce deſertum oppreſſerat, multitudinemq; iam deſuefactam à concionibus ad ueteris conſuetudinis ſimilitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi paulisper iucundior fuit: atq; idem quanto in odio poſtea ſuis illis ipſis fuit, per quos in altiorem locum aſcenderat? neq; iniuria: facite enim, ut non ſolum mores eius, & arrogantiam, ſed etiam uultũ, atq; amictum, atq; illam uſq; ad talos demiſſam purpuram recordemini. is, quaſi non eſſet ullo modo ferendum, ſe ex iudicio diſceſſiſſe uictũ, rem ab ſubſellijs in Roſtra detulit. & iam querimur, ſæpe hominibus nouis non ſatis magnos in hac ciuitate eſſe fructus? nego uſquam unquam fuiſſe maiores. ubi, ſi quis ignobili loco natus, ita uiuat, ut nobilitatis dignitatem uirtute tueri poſſe uideatur, uſq; eò peruenit, quoad eum induſtria cum innocentia proſecuta eſt. ſi quis autem hoc uno nititur, quòd ſit ignobilis: procedit ſæpe longius, quàm ſi idem ille eſſet cũ ijſdem ſuis uitijs nobiliſſimus. ut Quintius (nihil enim dicam de cæteris) ſi fuiſſet homo nobilis, quis eum cum illa ſuperbia, atque intolerantia ferre potuiſſet? quòd eo loco fuit, ita tulerunt, ut, ſi quid haberet a natura boni, prodeſſe ei putarent oportere, ſuperbiam autem atque arrogantiam eius deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis, quàm pertimeſcendam. Sed, ut illuc reuertar: quo tempore Fidiculanius eſt abſolutus, tu, qui ea iudicia facta commemoras, quæro quid tum

eſſe

tum eſſe exiſtimas iudicatum? certe, gratis iudicaſſe. at condemnarat: at cauſam totam nõ audierat: at in concionibus omnibus à L. Quintio uehementer erat, & ſæpe uexatus. illa igitur omnia Quintiana iniqua, falſa, turbulenta, popularia, ſeditioſa iudicia fuerunt. Eſto, potuit eſſe innocẽs Falcula: iam ergo aliquis Oppianicum gratis cõdemnauit: iam non eos Iunius ſubſortitus eſt, qui pecunia accepta condemnarent: iam potuit aliquis ab initio non ſediſſe, & tamen Oppianicum gratis condemnaſſe. uerum ſi innocens Falcula, quæſo quis nocens? ſi hic gratis cõdemnauit, quis accepit? nego rem eſſe ullam in quenquã illorum obiectam, quæ Fidiculanio obiecta non ſit; neq; aliquid fuiſſe in Fidiculanij cauſa, quod idem nõ eſſet in cæterorum. aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accuſatio rebus iudicatis niti uidebatur, neceſſe eſt: aut, ſi hoc uerũ eſſe concedis, Oppianicum gratis cõdemnatum eſſe fateare. quanquam ſatis magno argumento eſſe debet, ꝙ ex tam multis iudicibus, abſoluto Falcula, nemo reus factus eſt. quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis teſtibus? cum primũ illi ipſi debuerint potius accuſari de pecunijs repetundis, quàm ambitus: nam ſi in ambitus iudicijs hoc his obfuit, cum alia lege cauſam dicerẽt; certe, ſi propria lege huius peccati adducti eſſent, multo plus obfuiſſet. deinde, ſi tanta uis fuit iſtius criminis, ut qua quiſq; lege ex illis iudicibus reus factus eſſet, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accuſatorum, tãtis præmijs cæteri rei facti non ſunt? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet; P. Septimio Scæuolæ litem eo nomine eſſe æſtimatam. cuius

rei quæ conſuetudo ſit, quoniam apud homines peritiſſimos dico, pluribus uerbis docere non debeo: nũquam. n. ea diligentia, quæ ſolet adhiberi in cæteris iudicijs, eadem reo damnato adhibita eſt. in litibus æſtimandis ferè iudices aut, quòd ſibi eum, quem ſemel condemnarunt, inimicum putant eſſe; ſi qua in eum lis capitis illata eſt, nõ admittunt: aut, ꝙ ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur, cum de reo iudicarũt, negligentius attendunt cætera. itaq; & maieſtatis abſoluti ſunt permulti, quibus damnatis de pecunijs repetundis lites eſſent æſtimatæ: & hoc quotidie fieri uidemus, ut, reo dãnato de pecunijs repetundis, ad quos perueniſſe pecunias in litibus æſtimandis ſtatutum ſit, eos illi iudices abſoluant. quod cum ſit, non iudicia reſcinduntur, ſed hoc ſtatuitur, æſtimationem litium non eſſe iudicium. Scæuola cõdemnatus eſt alijs criminibus, frequentiſſimis Apuliæ teſtibus: omni cõtentione pugnatum eſt, ut lis hæc capitis, æſtimaretur: quæ res ſi rei iudicatæ põdus habuiſſet, ille poſtea uel iiſdem, uel alijs inimicis reus hac lege ipſa factus eſſet. Sequitur id, quod illi iudicium appellant, maiores autem noſtri nũquam neq; iudicium nominarunt, neq; perinde ut rem iudicatam obſeruauerũt, animaduerſio, atq; auctoritas cenſoria. qua de re antequã dicere incipio, perpauca mihi de meo officio uerba facienda ſunt, ut à me cum huiuſce periculi, tum cæterorum quoq; officiorum, et amicitiarum ratio cõſeruata eſſe uideatur. nam mihi cum uiris fortibus, qui Cenſores proxime fuerunt, ambobus eſt amicitia, cum altero uero (ſicuti & pleriq; ueſtrum ſciũt) magnus uſus, & ſumma utriuſq; officijs cõſtituta neceſſitudo eſt. quare quicquid de ſub-

ſcriptionibus eorum mihi dicẽdũm erit, eo dicam animo, ut omnem orationem meam nõ de illorum facto, ſed de ratione cenſoria habitam exiſtimari uelim: à Lentulo autem familiari meo, qui à me pro eximia ſua uirtute, ſummisq; honoribus, quos à populo R. adeptus eſt, honoris cauſa nominatur, facile hoc iudices impetrabo, ut quã ipſe adhibere cõſueuit in amicorũ periculis fidem, et diligentiam, tum uim animi, libertatemq; dicendi, in hac mihi cõcedat ut tãtum mihi ſumam, quãtum ſine huius periculo præterire nõ poſſum. à me tamen, ut æquũ eſt, omnia caute, pedetentimq; dicẽtur, ut neq; fides huius defenſionis relicta, neq; cuiuſquam aut dignitas læſa, aut amicitia uiolata eſſe uideatur. Video igitur iudices, animaduertiſſe Cenſores in iudices quoſdam illius cõſilij Iuniani, cũ iſtam ipſam cauſam ſubſcriberẽt. Hic primum illud cõmune proponam, nunquam animaduerſionibus cenſorijs hãc ciuitatem ita cõtentam, ut rebus iudicatis, fuiſſe. neq; in re nota cõſumam tempus exemplis: ponam illud unum; C. Getam, cum à L. Metello, & Cn. Domitio Ceſs. ex ſenatu eiectus eſſet, Cenſorẽ ipſum poſtea eſſe factum; & cuius mores à Cenſoribus erãt reprehenſi, hũc poſtea & populi R. et eorum, qui in ipſum animaduerterant, moribus præfuiſſe. quòd ſi illud iudicium putaretur, ut cæteri turpi iudicio damnati in perpetuum omni honore ac dignitate priuãtur, ſic hominibus ignominia notatis neq; ad honorem aditus, neq; in curiã reditus eſſet. nũc ſi quem Cn. Lentuli, aut L. Gellij libertus furti cõdemnarit, is omnibus ornamentis amiſſis nũquã ullam honeſtatis ſuæ partem recuperabit. quos autẽ ipſe L. Gellius, & Cn. Lentulus duo Cenſores, clariſſimi uiri,

ſapientiſſimiq; homines, furti, et captarum pecuniarum nomine notauerunt, ij non modo in ſenatum redierunt, ſed etiam illarum ipſarum rerum iudicijs abſoluti ſunt. neminem uoluerunt maiores noſtri non modo de exiſtimatione cuiuſquam, ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicem, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum eſt, de quibus cauſis aut magiſtratum capere nō liceat, aut iudicem legi, aut alterū accuſare, hæc ignominiæ cauſa prætermiſſa eſt: timoris enim cauſam, non uitæ pœnam in illa poteſtate eſſe uoluerunt: itaq; nō ſolum iudices illud oſtendam, quod iam uidetis, populi R. ſuffragijs ſæpenumero cenſorias ſubſcriptiones eſſe deletas, uerum etiā iudicijs eorum, qui iurati ſtatuere maiore cum religione & diligentia debuerunt. Primū iudices, ſenatores, equiteſq; R. in cōpluribus iam reis, quos cōtra leges pecunias accepiſſe ſubſcriptum eſt, ſuæ potius religioni, quàm Cenſorum opinioni paruerunt. deinde Prætores urbani, qui iurati debent optimum quenq; in ſelectos iudices referre, nūquam ſibi ad eam rem cenſoriam ignominiam impedimento eſſe oportere duxerūt. Cenſores deniq; ipſi ſæpenumero ſuperiorum Cenſorum iudicijs (ſi iſta iudicia appellari uultis) non ſteterūt. atq; etiam ipſi inter ſe Cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, ſed etiam reſcindat; ut alter de ſenatu mouere uelit, alter retineat, & ordine ampliſſimo dignum exiſtimet; ut alter in ærarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter uetet. quare qui uobis in mentem uenit, hæc appellare iudicia, quæ à populo R. reſcindi, ab iuratis iudicibus repudiari, à ma-

giſtratibus negligi, ab ijs, qui eandem poteſtatem adepti ſunt, cómutari, inter collegas diſcrepare uideatis? quæ cum ita ſint, uideamus quid tandem Cenſores de illo iudicio corrupto iudicaſſe dicantur. Ac primum illud ſtatuamus; utrum, quia Cenſores ſubſcripſerint, ita ſit; an, quia ita fuerit, illi ſubſcripſerint. ſi ideo, quia ſubſcripſerint: uidete quid agatis, ne in unumquenq; noſtrũ Cenſoribus in poſterum poteſtatem permittatis; ne ſubſcriptio cenſoria nõ minus calamitatis ciuitatibus, quàm illa acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre; ne cenſoriũ ſtylum, cuius mucronẽ multis remedijs maiores noſtri retuderunt, æque poſthac, atq; illum dictatorium gladium, pertimeſcamus. ſin autem, ꝙ ſubſcriptũ eſt, quia uerum eſt, idcirco graue debet eſſe: hoc quæramus, uerũ ſit, an falſum, remoueantur auctoritates cenſoriæ, tollatur id ex cauſa, quod in cauſa nõ eſt. doce, quã pecuniã Cluentius dederit, unde dederit, quemadmodũ dederit: unum deniq; aliquod à Cluentio profectæ pecuniæ ueſtigium oſtende. uince deinde uirum bonum fuiſſe Oppianicum, hominem integrum, nihil de illo unquã ſecus eſſe exiſtimatum, nihil deniq; præiudicatum: tum auctoritatem Cenſorũ amplexato, tum illorum iudicium cum re cõiunctum eſſe defendito. dum uero eum fuiſſe Oppianicum cõſtabit, qui tabulas publicas municipij ſui corrupiſſe iudicatus ſit; qui teſtamẽtum interleuerit; qui ſuppoſita perſona falſum teſtamẽtum obſignandũ curarit; qui eum, cuius nomine id obſignatũ eſt, interfecerit; qui auũculum filij ſui in ſeruitute, ac uinculis necarit; qui municipes ſuos proſcribendos, occidendosq; curarit; qui eius uxorẽ, quem occiderat, in matrimoniũ duxerit; qui

pecuniam pro abortione dederit; qui ſocrum, qui uxorem, qui uno tempore fratris uxorem, ſperatosq; liberos, fratremq; ipſum, qui deniq; ſuos liberos interfecerit; qui, cum uenenum priuigno ſuo quæreret, manifeſto ſit deprehenſus; cuius miniſtris conſciisq; damnatis, ipſe adductus in iudicium pecuniã iudici dederit ad ſententias iudicum corrũpendas: dum hæc inquam de Oppianico cõſtabunt, nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur, quid eſt quòd te iſta cenſoria ſiue uoluntas, ſiue opinio fuit, adiuuare, aut hũc innocentem opprimere poſſe uideatur? quid igitur Cenſores ſecuti ſunt? ne ipſi quidẽ, ut grauiſſime dicam, quicquã aliud dicent, præter ſermonem atq; famam. nihil ſe teſtibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumento cõperiſſe, nihil deniq; cauſa cognita ſtatuiſſe dicẽt. quòd ſi ita feciſſent, tamen id nõ ita fixum eſſe deberet, ut cõuelli nõ liceret. nõ utar exemplorum copia, quæ ſumma eſt: nõ rem ueterem, non hominem potentem aliquem, aut gratioſum proferam. nuper hominem tenuem, ſcribam ædilitium, D. Matriniũ cum defendiſſem apud M. Iuniũ, Q. Publicium Prætt. & M. Pletoriũ, C. Flaminiũ Aedill. curules, perſuaſi ut ſcribam iurati legerent eum, quem iidem iſti Cenſores ærariũ reliquiſſent: cum enim in homine nulla culpa reperiretur; quid ille meruiſſet, non quid de eo ſtatutum eſſet, quærendũ eſſe duxerunt. nam hæc quidẽ, quæ iudicio corrupto ſubſcripſerint, quis eſt, qui ab illis ſatis cognita & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquilium, & in T. Guttam uideo eſſe ſubſcriptum. quid eſt hoc? duos eſſe corruptos ſolos pecunia. quid? cæteri uidelicet gratis condemnarũt. nõ eſt igitur circumuen-

tus,non eſt oppreſſus pecunia,nõ,ut illæ Quintianæ con ciones habebantur,omnes,qui Oppianicum condemnarunt,in culpa ſunt,ac ſuſpicione ponendi.duos ſolos uideo auctoritate Cenſorum affines ei turpitudini iudicari.nam,ut illud afferant,nihil eſt; quod de ijs duobus habuerint cõpertum,de cæteris cõperiſſe: nã illud quidem minime probãdum eſt,ad notationes auctoritatemq; cenſoriam exemplum illos à cõſuetudine militari transtuliſſe.ſtatuerunt enim ita maiores noſtri, ut, ſi à multis eſſet flagitiũ rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animaduerteretur: ut metus uidelicet ad omneis, pœna ad paucos perueniret.quod idem facere Cenſores in delectu dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animaduerſione uitiorum,qui cõuenit? nam miles,qui locũ non tenuit,qui hoſtiũ impetum,uimq; pertimuit, poteſt idem poſteà & miles eſſe melior,& uir bonus, & ciuis utilis. quare ne in bello propter hoſtium metum delinqueret, amplior ei mortis & ſupplicij metus eſt à maioribus conſtitutus: ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirent,idcirco illa ſortitio comparata eſt.hoc tu idem facies Cenſor in ſenatu legendo? ſi erunt plures, qui ob innocentem condemnandum pecuniam acceperint; ut non animaduertas in omnes, ſed carpas ut uelis,& paucos ex multis ad ignominiam ſortiare? habebit igitur te ſciente & uidente curia ſenatorem,populus R. iudicem,Reſp. ciuem ſine ignominia quenquam, qui ad perniciem innocentis fidem ſuam & religionem pecunia commutarit? & qui pretio adductus eripuerit patriam, fortunas, liberos ciui innocenti, is cenſoriæ ſeueritatis nota non inuretur? tu es præfectus moribus?

tu magiſter ueteris diſciplinæ & ſeueritatis, ſi aut rei i nes quenquam ſciens in ſenatu ſcelere tanto contaminatum; aut ſtatuis, qui in eadem culpa ſit, non eadem pœna affici oportere cōuenire? & quam conditionem ſupplicij maiores in bello timiditati militis propoſitam eſſe uoluerunt, eandem tu in pace cōſtitues improbitati ſenatoris? ꝙ ſi hoc exemplum ex re militari ad animaduerſionem cenſoriam transferendum fuit, ſortitione id ipſum factum eſſe oportuit. ſin autem, ſortiri ad pœnam, atq; hominum delictum fortunæ iudicio cōmittere, minime cenſoriū eſt: certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem nō oportet. uerum omnes intelligimus in iſtis ſubſcriptionibus uētum quendam popularem eſſe quæſitum. iactata res erat in cōcione à Tribuno ſeditioſo: incognita cauſa probatum illud erat: multitudinem illicitum eſt cōtradicere: nemo deniq; ut defenderet cōtrariā partem, laborabat: in inuidiam porrò magnā illa iudicia uenerant: etenim paucis poſtea menſibus alia uehemens erat in iudicijs ex notatione tabularum inuidia uerſata. prætermitti à Cenſoribus & negligi macula iudiciorum poſſe non uidebatur. homines, quos cæteris uitijs atq; omni dedecore infames uidebant, eos hac quoq; ſubſcriptione notare uoluerunt, & eo magis, quòd illo ipſo tempore, illis Cenſoribus erant iudicia cum equeſtri ordine cōmunicata, ut uiderentur per hominum idoneorum ignominiam ſua auctoritate illa iudicia cum equeſtri ordine reprehendiſſe. quòd ſi hanc apud eos ipſos Cenſores mihi aut alij cauſam agere licuiſſet, hominibus tali prudentia certe probauiſſem (res enim indicat) nihil ipſos habuiſſe co-

gniti, nihil comperti, ex tota ipſa ſubſcriptione rumorem quendam & plauſum popularem eſſe quæſitum. nã in L. Popilium, qui Oppianicum cõdemnarat, ſubſcripſit L. Gellius, ꝙ is pecuniam accepiſſet, quo innocentem condemnaret. iam id ipſum quantæ diuinationis eſt, ſcire innocentem fuiſſe reum, quem fortaſſe nunquam uiderat? cum homines ſapientiſſimi iudices(ut nihil dicam de ijs, qui condemnarunt) cauſa cognita ſibi dixerint, non liquere. uerum eſto. condemnat Popilium Gellius, iudicat accepiſſe à Cluentio pecuniam. negat hoc Lentulus: nam Popilium, quòd erat libertini filius, in ſenatum nõ legit: locum quidem ſenatorium ludis & cætera ornamenta reliquit, & eum omni ignominia liberat. quod cum facit, iudicat eius ſententia gratis eſſe Oppianicum condemnatum. & eundem Popilium poſtea Lẽtulus in ambitus iudicio pro teſtimonio diligentiſſime laudat. quare neque L. Gellij iudicio ſtetit Lentulus, neque Lentuli exiſtimatione contentus fuit Gellius: & ſi uterque Cenſor Cenſoris opinione ſtandum non putauit, quid eſt quamobrem quiſquam noſtrum cenſorias ſubſcriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet eſſe oportere? at in ipſum Habitum animaduerterunt, nullam quidem ob turpitudinem, nullum ob totius uitæ non dicam uitium, ſed erratum: neque enim hoc homine ſanctior, neque probior, neque in omnibus officijs retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt: neque illi aliter dicunt; ſed eandem illam famam iudicij corrupti ſecuti ſunt: neque ipſi ſecus exiſtimant, quàm nos exiſtimari uolumus, de huius pudore, integritate, uirtute; ſed putarunt prætermitti accuſatorem non potuiſſe, cum animaduerſum eſſet in iudices;

qua de re tota ſi unum factũ ex omni antiquitate pro=
tulero, plura non dicam: non enim mihi exemplum ſum
mi & clariſſimi uiri P. Africani prætereũdum uidetur.
qui cum eſſet Cenſor, & in equitum cenſu C. Licinius Sa
cerdos prodiſſet, clara uoce, ut omnis concio audire poſ
ſet, dixit ſe ſcire illum uerbis conceptis peieraſſe: ſi quis
contra dicere uellet, uſurum eſſe eum ſuo teſtimonio: de=
inde cum contra nemo diceret, iuſſit equum traducere.
itaq; is, cuius arbitrio & populus R. & exteræ gentes cõ
tentæ eſſe conſueuerunt, ipſe ſua conſcientia ad ignomi=
niam alterius contentus non fuit. quòd ſi hoc Habito fa
cere licuiſſet, facile illis ipſis iudicibus & falſæ ſuſpicio=
ni, & inuidiæ populariter excitatæ reſtitiſſet. Vnum
etiam eſt, quod me maxime conturbat, cui loco reſponde
re poſſe uix uideor, ꝙ elogium recitaſti de teſtamẽto Cn.
Egnatij patris, hominis honeſtiſſimi uidelicet, & ſapien=
tiſſimi, idcirco ſe exhæredaſſe filium, ꝙ is ob Oppianici
damnationem pecuniam accepiſſet. de cuius hominis leui
tate & inconſtantia plura non dicam. hoc teſtamentum
ipſum, quod recitas, eiuſmodi eſt, ut ille, cum eum filium
exhæredaret, quem oderat, ei filio cohæredes homines alie
niſſimos coniungeret, quem diligebat. Sed tu Acti conſi=
deres cenſeo diligenter, utrum cenſorium iudicium gra
ue uelis eſſe, an Egnatij. ſi Egnatij, leue eſt quod Cenſores
de cæteris ſubſcripſerunt; ipſum enim C. Egnatium, quẽ
tu grauem eſſe uis, ex ſenatu eiecerunt: ſin autem cenſo
rium, hunc Egnatium, quem pater cenſoria ſubſcriptio=
ne exhæredauit, Cenſores in ſenatu, cum patrem eijcerẽt,
retinuerũt. at enim ſenatus uniuerſus iudicauit illud cor
ruptum eſſe iudicium: quomodo? ſuſcepit cauſam, an po

tuit rem delatam eiuſmodi repudiare? cum Tribunus pl. populo concitato rem penè ad manus reuocaſſet, cum uir optimus, & homo innocentiſſimus pecunia circumuentus eſſe diceretur, cum inuidia flagraret ordo ſenatorius, potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis ſine ſummo periculo Reip. repudiari? at quid eſt decretum? quàm iuſte? quàm ſapienter? quàm diligenter? SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM SIT, VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. *Vtrum, uidetur ſenatus id factum iudicare, an, ſi factum ſit, moleſte grauiterq; ferre? ſi ipſe A. Cluentius ſententiam de iudicijs rogaretur, aliam non diceret, atque ij dixerunt, quorum ſententijs Cluentium condemnatum eſſe dicitis. ſed quæro à uobis, num iſtam legem ex iſto S. C. L. Lucullus Cos. homo ſapientiſſimus tulerit? num anno poſt* ⋆ *M. Lucullus & C. Caſſius? in quos cum Conſules deſignatos idem illud ſenatus decreuerit, non tulerunt. & quod tu Habiti pecunia factum eſſe arguis, neq; id ulla tenuiſſima ſuſpicione confirmas: factum eſt primo illorum æquitate & ſapiẽtia Conſulum, ut id, quod ſenatus decreuerat ad illud inuidiæ præſens incendium reſtinguendum, id poſtea referendum ad populum nõ arbitrarentur. ipſe deinde populus R. qui L. Quintij Trib. pl. fictis querimonijs antea concitatus rem illam, & rogationem flagitarat, idem C. Iunij filij, pueri paruuli, lacrymis commotus, maximo clamore & concurſu totam illam legem, & quæſtionem repudiauit. Ex quo intelligi potuit id, quod ſæpe dictũ eſt; ut mare, quod ſua natura tranquillum ſit, uentorum ui agitari atq; turbari, ſic et*

populum R. ſua ſponte eſſe placatum, hominum ſeditioſorum uocibus, ut uiolentiſſimis tempeſtatibus, concitari. Eſt etiam reliqua permagna auctoritas, quã ego turpiter penè præterij: mea enim eſſe dicitur. Recitauit ex oratione neſcio qua Actius, quam meam eſſe dicebat, cohortationem quandam iudicum ad honeſte iudicandum, & cõmemorationem tum illorum iudiciorum, quæ probata non eſſent, tum illius ipſius iudicij Iuniani: perinde quaſi ego non ab initio huius defenſionis dixerim, inuidioſum illud fuiſſe iudicium; aut, cum de infamia iudiciorum diſputarem, potuerim illud, quod tam populare eſſet, in illo tempore præterire. ego uero, ſi quid eiuſmodi dixi, neque cognitum cõmemoraui, neque pro teſtimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei quàm iudicij & auctoritatis fuit. cum enim accuſarem, & mihi initio propoſuiſſem, ut animos & populi R. & iudicum commouerem; cumq; omneis offenſiones iudiciorum non ex mea opinione, ſed ex hominum rumore proferrem: iſtam rem, quæ tam populariter eſſet agitata, præterire non potui. ſed errat uehementer, ſi quis in orationibus noſtris, quas in iudicijs habuimus, auctoritates noſtras conſignatas ſe habere arbitratur: omnes enim illæ orationes cauſarum, et temporum ſunt, nõ hominum ipſorum, ac patronorum: nam ſi cauſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent, nemo adhiberet oratorem: nunc adhibemur, ut ea dicamus, non quæ noſtra auctoritate conſtituantur, ſed quæ ex re ipſa cauſáq; ducantur. hominem ingenioſum M. Antonium aiunt ſolitum eſſe dicere, idcirco ſe nullam unquam orationẽ ſcripſiſſe, ut, ſi quid aliquando, quod non opus eſſet, ab ſe eſſet dictũ, poſſet ſe negare dixiſſe: perinde quaſi, quid à nobis

dictum aut actum ſit, id niſi literis mandauerimus, hominum memoria non comprehendatur. ego uero in iſto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentiſſimi, & ſapientiſſimi L. *Craſſi auctoritatem ſequor: qui cum* L. *Plancium defenderet accuſante* M. *Bruto, homine in dicendo uehementi & callido; cum Brutus duobus recitatoribus conſtitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter ſe contraria recitanda curaſſet, quod in diſſuaſione rogationis eius, quæ contra coloniam Narbonenſem ferebatur, quantum poteſt de auctoritate ſenatus detrahit, in ſuaſione legis Seruiliæ ſummis ornat ſenatum laudibus; et multa in equites* R. *cum ex ea oratione aſperius dicta recitaſſet, quo animi illorũ iudicum in Craſſum incenderentur; aliquantum eſſe cõmotus dicitur. itaq; in reſpondendo primũ expoſuit utriuſq; rationẽ temporis, ut oratio ex re, & cauſa habita uideretur: deinde, ut intelligere poſſet Brutus, quẽ hominẽ, & non ſolũ qua eloquentia, uerũ etiam quo lepore, & quibus facetijs præditũ laceſſiſſet, tres & ipſe excitauit recitatores cũ ſingulis libellis, quos* M. *Brutus pater illius accuſatoris de iure ciuili reliquit. eorũ initia cũ recitarẽtur, ea quæ uobis nota eſſe arbitror:* FORTE EVENIT VT RVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS EGO ET BRVTVS FILIVS; *fundũ Priuernatẽ flagitabat:* IN ALBANO ERAMVS EGO ET BRVTVS FILIVS; *Albanum poſcebat:* IN TYBVRTI FORTE CVM ASSEDISSEMVS; *Tyburtem fundũ requirebat: Brutũ autẽ hominẽ ſapientem, quod filij nequitiã uideret, quæ prædia ei relinqueret, teſtificari dicebat uoluiſſe. quod ſi potuiſſet honeſte ſcribere, ſe in bal*

neis cum id ætatis filio fuiſſe, non præterijſſet: eas ſe tamẽ ab eo balneas non ex libris patris, ſed ex tabulis, & ex cẽſu quærere. Craſſus tum ita Brutum ultus eſt, ut illum recitationis ſuæ pœniteret: moleſte enim fortaſſe tulerat, ſe in ijs orationibus reprehenſum, quas de Rep. habuiſſet, in quibus forſitan magis requiratur conſtantia. ego autem illa recitata eſſe non moleſte fero: neq; enim ab illo tempore, quod tum erat; neq; ab ea cauſa, quæ tum agebatur, aliena fuerunt: neq; mihi quicquam oneris ſuſcepi, cum iſta dixi, quo minus honeſte hanc cauſam & libere poſſem defendere. quòd ſi uelim cõfiteri, me cauſam A. Cluentij nunc cognoſcere, antea fuiſſe in illa opinione populari: quis tandem id poſſit reprehendere? præſertim iudices cum à uobis quoq; ipſis hoc impetrare ſit æquiſſimum, quod ego & ab initio petiui, & nunc peto, ut ſi quam huc grauiorem de illo iudicio opinionẽ attuliſtis, hanc cauſa perſpecta atq; omni ueritate cognita deponatis. Nũc quoniam ad omnia, quæ abs te dicta ſunt T. Acti de Oppianici damnatione, reſpondi: confiteare neceſſe eſt, te opinionem multum fefelliſſe, quòd exiſtimaris me cauſam A. Cluentij non facto eius, ſed lege defenſurum. nam hoc perſæpe dixiſti, tibi ſic renunciari, me habere in animo cauſam hanc præſidio legis defendere. itane eſt? ab amicis uidelicet imprudentes prodimur: & eſt neſcio quis de ijs, quos amicos nobis arbitramur, qui noſtra conſilia ad aduerſarios deferat. quiſnam tibi hoc renunciauit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo, ut opinor, in culpa eſt: ſed nimirum tibi iſthuc lex ipſa renunciauit. ſed nũ tibi ita defendiſſe uideor, ut tota in cauſa mentionẽ ullam fecerim legis? nũ ſecus hác

*cauſam defendiſſe, ac ſi lege Habitus teneretur? certe, ut
hominem confirmare oportet, nullus eſt locus à me pur=
gandi iſtius inuidioſi criminis prætermiſſus. quid ergo
eſt? quæret fortaſſe quiſpiam, diſpliceat'ne mihi legũ præ
ſidio à capite periculũ propulſare? mihi uerò iudices non
diſplicet: ſed utor inſtituto meo in hominis honeſti puden
tisq; iudicio. non ſolum meo conſilio uti cõſueui, ſed mul
tum etiam eius, quem defendo, & conſilio, & uoluntati
obtempero: nam ut hæc ad me cauſa delata eſt, qui leges
eas, ad quas adhibemur, & in quibus uerſamur, noſſe de
berem, dixi Habito ſtatim, de eo, qui coiſſet, quo quis con
demnaretur, illum eſſe liberum, teneri autem noſtrum
ordinem. atque ille me orare, & obſecrare cœpit, ut ne
ſeſe lege defenderem. cum ego, quæ mihi uiderentur, di
cerem, traduxit me ad ſuam ſententiam: affirmabat e=
nim lacrymans, non ſe cupidiorem eſſe ciuitatis retinen=
dæ, quàm exiſtimationis. morem homini geſſi: & tamen
idcirco feci (neque enim id ſemper facere debemus) quòd
uidebam per ſe ipſam cauſam copioſiſſime ſine lege poſſe
defendi: uidebam in hac defenſione, qua iam ſum uſus,
plus dignitatis; in illa, qua me hic uti noluit, minus labo=
ris futurum. ꝙ ſi nihil aliud eſſet actum, niſi ut hác cau
ſam obtinerem: lege recitata peroraſſem: neq; me illa ora
tio commoueret, quòd ait Actius, indignum eſſe facinus;
ſi ſenator iudicio quẽquam circũuenerit, legibus eum te
neri; ſi eques R. hoc idem fecerit, non teneri. ut tibi conce
dam hoc indignum eſſe (quod cuiuſmodi ſit, iam uidero)
tu mihi concedas neceſſe eſt, multo eſſe indignius, in ea ci
uitate, quæ legibus teneatur, diſcedi à legibus: hoc enim
uinculum eſt huius dignitatis, qua fruimur in Rep. hoc*

fundamentum libertatis, hic fons æquitatis. mens, & animus, & conſilium, & ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus. ut corpora noſtra ſine mẽte, ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, ut neruis, ac ſanguine, & mẽbris, uti nõ poteſt. legum miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, iudices: legum deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. quid eſt Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quæ uis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coerceantur? uos autẽ iudices quamobrem ex tam magna multitudine ciuiũ tam pauci de hominum fortunis ſententiã fertis? quo iure Actius, quæ uoluit, dixit? cur mihi tãdiu poteſtas dicendi datur? quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere huic quæſtioni uideo, uolunt? opinor, hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium (ut antea dixi) quaſi mente quadam regi, & adminiſtrari. quid ergo eſt? hæc quæſtio ſola ita gubernatur? quid M. Pletorij et C. Flaminij inter ſicarios? quid C. Orchinij peculatus? quid mea de pecunijs repetundis? quid C. Aquilij, apud quem nunc de ambitu cauſa dicitur? quid reliquæ quæſtiones? circunſpicite omnes Reip. partes: omnia legum imperio, & præſcripto fieri uidebitis. ſi quis apud me te T. Acti reum uelit facere, clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri: neque hæc tua recuſatio confeſſio ſit captæ pecuniæ, ſed laboris, ſed periculi non legitimi declinatio. nunc quid agatur, & quid abs te iuris conſtituatur, uide. Iubet lex ea, qua lege hæc quæſtio cõſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt. Q. Voconium, cum ijs iudicibus, qui ei obuenerint (uos appellat iudices) quærere de ueneno: in quem quærere? infinitum eſt; QVICVNQVE FECERIT, VENDIDERIT,

DIDERIT,EMERIT,HABVERIT,DEDERIT.*quid eadem lex ſtatim adiũgit? recita.*DE'QVE EIVS CAPITE QVAERITO:*cuius? qui coierit?cõuenerit?nõ ita eſt.quid ergo eſt?dic:*QVI TRIBVNVS MIL.LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS,QVI'VE QVAESTOR,TRIBVNVS PL.*deinceps omneis magiſtratus nominauit:* QVI'VE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT,DIXERIT:*quid tum?*QVI EORVM COIT,COIERIT,CONVENIT,CONVENERIT,QVO QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR.*q eorũ?quorũ?uidelicet,qui ſupraſcripti sũt.quid intereſt utro modo ſcriptum ſit? etſi eſt apertũ,tamen ipſa lex docet: ubi enim omnes mortales alligat, ita loquitur.* QVI VENENVM MALVM FECIT,FECERIT.*omnes uiri,mulieres,liberi,ſerui in iudiciũ uocantur.ſi item de coitione uoluiſſet,adiunxiſſet,*QVI'VE *coierit.nũc ita eſt.* DE'QVE EIVS CAPITE QVAERITO, QVI MAGISTRATVM HABVERIT, QVI'VE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT.QVI EORVM COIT,COIERIT.*num is eſt Cluẽtius?certe nõ eſt.quis ergo eſt Cluẽtius? qui tamen defendi cauſam ſuam legẽ nolit.itaq; abycio legem: morem Cluẽtio gero.tibi tamẽ Actii pauca,quæ ab huius cauſa ſeiũcta ſunt,reſpondebo:eſt enim quiddã in hac cauſa,quod Cluentius ad ſe; eſt aliquid, quod ego ad me putem pertinere.hic ſua putat intereſſe, ſe re ipſa & geſto negotio,nõ lege defendi:ego autẽ mea exiſtimo intereſſe,me nulla in diſputatione ab Actio ui-*

deri eſſe ſuperatum.nõ enim mihi hæc cauſa ſola dicenda eſt : omnibus hic labor meus propoſitus eſt,quicunq; hac facultate defenſionis cõtenti eſſe poſſunt.nolo quenquam eorum,qui adſunt,exiſtimare,me,quæ de lege ab Actio dicta ſunt, ſi reticuerim,cõprobare.quamobrem Cluẽti de te tibi obſequor;neq; ego legem recito;neq; hoc loco pro te dico:ſed ea,quæ à me deſiderari arbitror,nõ relinquã. Iniquũ tibi uidetur Acti eſſe,nõ uſdem legibus omnes teneri.Primum(ut id iniquiſſimũ eſſe confitear)huiuſmodi eſt,ut cõmutatis eis opus ſit legibus,non ut ijs,quæ ſunt,nõ pareamus.deinde quis unquã hoc ſenator accuſauit,ut,cũ altiorem gradũ dignitatis beneficio populi R.eſſet cõſecutus,eo ſe putaret durioribus legum cõditionibus uti nõ oportere? quàm multa ſunt cõmoda,quibus caremus : quàm multa moleſta ac difficilia,quæ ſubimus.atq; hæc omnia tantũ honoris et amplitudinis cõmodis cõpenſantur.Cõuerte nũc ad equeſtrem ordinem,atq; in cæteros ordines : eaſdem uitæ cõditiones non perferent : putãt enim minus multos ſibi laqueos legum,& conditionũ,ac iudiciorum propoſitos eſſe oportere,qui in ſummũ locũ ciuitatis aut non potuerũt aſcendere,aut nõ petiuerũt. Atq; ut omittã leges alias omnes, quibus nos tenemur,cæteri autem ſunt ordines liberati : hãc ipſam legem,ne quis iudicio circũueniretur,C.Gracchus tulit: eã legem pro plebe,nõ in plebem tulit.poſtea L.Sylla,homo à populi cauſa remotiſſimus,tamen,cum eius rei quæſtionẽ hac ipſa lege conſtitueret,qua uos hoc tempore iudicatis,populum R.quem ab hoc genere liberum acceperat,alligare nouo quæſtionis genere auſus nõ eſt.quod ſi fieri poſſe exiſtimaſſet,pro illo odio,quod ha=

buit in equeſtrem ordinem,nihil feciſſet libentius,quàm omnẽ illam acerbitatẽ proſcriptionis ſuæ,queſtus in ueteres iudices,in hãc unam quæſtionem contuliſſet. nec nũc quicquam agitur,mihi credite iudices,& proſpicite id, quod prouidendũ eſt,niſi ut equeſter ordo in huiuſce legis periculum includatur: neq; hoc agitur ab omnibus, ſed à paucis : nam ij ſenatores,qui ſe facile tuẽtur integritate,& innocẽtia,quales(ut uere dicam)uos eſtis,& cæteri,qui ſine cupiditate uixerũt,equites ordini ſenatorio dignitate proximos,cõcordia coniũctiſſimos eſſe cupiũt: ſed ij,qui ſe uolunt poſſe omnia,neq; præterea quicquã eſſe aut in homine ullo,aut in ordine,hoc uno metu ſe putant equites R.in poteſtatem ſuã redacturos,ſi conſtitutũ eſt,ut de ijs,qui rem iudicarint,huiuſcemodi iudicia fieri poſſint : uident enim auctoritatem huius ordinis cõfirmari : uident iudicia cõprobari: hoc metu propoſito,euellere ſe aculeũ ſeueritatis ueſtræ poſſe confidũt. quis.n.de homine audeat paulo maioribus opibus prædito uere & fortiter iudicare,cum uideat ſibi de eo,quòd coierit,aut cõſenſerit,cauſam eſſe dicendam? ò uiros fortes equites R.qui homini clariſſimo,ac potentiſſimo M. Druſo Trib.pl.reſtiterunt,cũ ille nihil aliud ageret cum illa cũcta,quæ tum erat,nobilitate,niſi uti,qui rem iudicaſſent, huiuſcemodi quæſtionibus in iudicium uocarentur , tunc C.Flauius Puſio,Cn.Titinius,C.Mæcenas,illa robora populi R.cæteriq; huiuſcemodi ordinis non fecerunt idem , quod nunc Cluentius , ut aliquid culpæ ſuſcipere ſe putarent recuſando , ſed apertiſſime repugnarunt , cum hæc recuſarent , & palàm fortiſſime atque honeſtiſſime dicerent : ſe potuiſſe in=

dicio populi R. in ampliſſimum locum peruenire, ſi ſua ſtudia ad honores petẽdos cõferre uoluiſſent: ſeſe uidiſſe, in ea uita qualis ſplẽdor ineſſet, quãta ornamẽta, quæ dignitas: quæ ſe nõ cõtempſiſſe, ſed ordine ſuo patrumq; ſuorũ contentos fuiſſe, & uim illam trãquillam & quietam, remotam à procellis inuidiarum, & huiuſcemodi iudiciorum anfractu, ſequi maluiſſe: aut ſibi ad honores petendos ætatem integrã reſtitui oportere; aut, quoniam id nõ poſſet, eam cõditionem uitæ, quam ſecuti petitionem reliquiſſent, manere: iniquum eſſe, eos, qui honorum ornamenta propter periculorum multitudinẽ prætermiſiſſent, populi beneficijs eſſe priuatos, iudiciorũ nouorum periculis non carere: ſenatorem hoc queri non poſſe, propterea ꝙ ea conditione propoſita petere cœpiſſet, quodq; permulta eſſent ornamenta, quibus eam mitigare moleſtiam poſſet, locus, auctoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomen, & gratia, toga prætexta, ſella curulis, inſignia, faſces, exercitus, imperia, prouinciæ: quibus in rebus cum ſummũ recte factis maiores noſtri præmiũ, tum plura peccatis pericula propoſita eſſe uoluerũt. illi nõ hoc recuſabant, ea ne lege accuſarẽtur, qua nũc Habitus accuſatur, quæ tunc erat Sempronia, nunc eſt Cornelia: intelligebant enim ea lege equeſtrem ordinem non teneri: ſed, ne noua lege alligarentur, laborabant. Habitus ne hoc quidem unquam recuſauit, quo minus uel ea lege rationem uitæ ſuæ redderet, qua non teneretur. quæ ſi uobis cõditio placet, omnes id agamus, ut hæc quamprimũ in omneis ordines quæſtio perferatur. interea quidem per deos immortales, quoniã omnia commoda noſtra, iura, libertatem, ſalutem deniq; legi-

bus obtinemus, à legibus non recedamus: ſimul & illud quàm ſit indignũ cogitemus, populum R. *aliud nũc agere, uobis* Remp. *& fortunas ſuas cõmiſiſſe, ipſum ſine cura eſſe, nõ metuere ne lege ea, quam nũquã ipſe iuſſerit, & quæſtione, qua ſe ſolutum liberumq; eſſe arbitretur, per paucos iudices aſtringatur: agit enim ſic cauſam* T. A*ctius, adoleſcẽs bonus, & diſertus, omnes ciues legibus teneri omnibus: uos attẽditis, & auditis ſilentio, ſicut facere debetis.* A. Cluentius *eques* R. *cauſam dicit ea lege, qua lege ſenatores, & ij, qui magiſtratum habuerunt, ſoli tenentur. mihi per eum recuſare, & in arce legis præſidia conſtituere defenſionis meæ non licet. ſi obtinuerit cauſam* Cluẽtius *(ſicuti ueſtra æquitate nixi cõfidimus) omnes exiſtimabunt id, quod erit, obtinuiſſe propter innocentiam, quoniã ita defenſus ſit; in lege autem, quã attingere noluerit, præſidij nihil fuiſſe.* Hic nũc *eſt quiddam, quod ad me pertineat, de quo ante dixi, quod ego populo* R. *præſtare debeam: quoniam is meæ uitæ ſtatus eſt, ut omnis mihi cura, atq; opera poſita ſit in omnium periculis defendendis.* Video *quãta, & quàm periculoſa, & quã infinita quæſtio tentetur ab accuſatoribus, cum eam legem, quæ in noſtrũ ordinẽ ſcripta ſit, in populum* R. *transferre conẽtur. qua in lege eſt:* QVI COIERIT: *quod quàm late pateat, uidetis:* CONVENERIT: *æque infinitum, & incertum eſt:* CONSENSERIT: *hoc uero cum incertum, & infinitum, tum obſcurũ, & occultum eſt:* FALSVM'VE TESTIMONIVM DIXERIT. *quis de plebe Romana teſtimonium dixit unquã, cui nõ hoc periculum* T. A*ctio auctore paratum eſſe uideatis? nam dicturum quidem*

certe, ſi hoc iudicium plebi Romanæ propoſitum ſit, neminem unquam eſſe cõfirmo. ſed hoc polliceor omnibus, ſi cui forte hac lege negociũ faceſſetur, qui lege non teneatur, ſi is uti me defenſore uoluerit, me eius cauſam legis præſidio defenſurũ, & uel his iudicibus, uel eorum ſimilibus facile probaturum, et omni me defenſione uſurum eſſe legis: qua nunc ut utar, ab eo, cuius uoluntati mihi obtemperandũ eſt, non cõceditur: non enim debeo dubitare iudices, quin, ſi qua ad uos cauſa huiuſmodi delata ſit eius, qui lege non teneatur; etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe uideatur, etiam ſi eum oderitis, etiam ſi inuiti abſoluturi ſitis; tamen abſoluatis, & religioni potius ueſtræ, quàm odio pareatis: eſt enim ſapientis iudicis, meminiſſe ſe hominem; cogitare, tantũ ſibi à populo R. eſſe permiſſum, quantum cõmiſſum, & creditũ ſit; &, non ſolum ſibi poteſtatem datã, uerũ etiam fidem habitam eſſe, meminiſſe; poſſe, quem oderit, abſoluere; quem non oderit, cõdemnare; & ſemper, non quid ipſe uelit, ſed quid lex, & religio cogat, cogitare; animaduertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoſcat, quæ res in quæſtione uerſetur. cũ hæc ſunt uidenda, tum uero illud eſt hominis magni iudices atq; ſapientis, cũ illam iudicandi cauſa tabellam ſumpſerit, nõ ſe putare eſſe ſolum, neq; ſibi, quodcũq; concupierit, licere, ſed habere in cõſilio legem, religionem, æquitatem, fidem; libidinem autem, odiũ, inuidiam, metum, cupiditateſq; omneis amouere; maximíq; æſtimare cõſcientiam mentis ſuæ, quam ab dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non poteſt: quæ ſi optimorũ cõſiliorum, atq; factorũ teſtis in omni uita nobis erit, ſine ullo metu,

& ſumma cum honeſtate uiuemus. hæc ſi T. Actius aut cognouiſſet, aut cogitaſſet, profecto ne conatus quidem eſſet dicere id, quod multis uerbis egit; iudicem, quod ei uideatur, ſtatuere, & nõ deuinctum legibus eſſe oporte re. quibus de rebus mihi pro Cluentij uoluntate nimiũ, pro Reip. dignitate parum, pro ueſtra prudentia ſatis dixiſſe uideor. Reliqua perpauca ſunt, quæ, quia ue- ſtræ quæſtionis erant, idcirco illi ſtatuerunt ſibi fingen da eſſe, & proferenda, ne omnium turpiſſimi reperiren tur, ſi in iudicium nihil, præter inuidiam, attuliſſent. Atq; ut exiſtimetis neceſſario me de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egiſſe uerbis, attendite reliqua: profecto intelligetis, ea, quæ paucis demonſtrari potue- runt, breuiſſime eſſe defenſa. Cn. Decio Samniti, ei, qui proſcriptus eſt, iniuriam in calamitate eius ab hu- ius familia factam eſſe dixiſtis. Ab nullo ille libera- lius, quàm à Cluentio tractatus eſt. huius illum opes in rebus eius incõmodis ſubleuarunt. atq; hoc cum ipſe, tum omnes eius amici, neceſſarijq; cognouerunt. An- carij, & Paceni paſtoribus huius uillicos uim, & ma- nus attuliſſe. Cum quædam in collibus (ut ſolet) con- trouerſia paſtorũ eſſet orta, Habiti uillici rem domini, et priuatam poſſeſſionem defenderũt. cum eſſet expoſtula tio facta, cauſa illis demonſtrata, ſine iudicio cõtrouer- ſiáq; diſceſſum eſt. P. Aelij teſtamẽto propinquus ex- hæredatus cum eſſet, hæres hic alienior inſtitutus eſt. P. Aelius Habiti merito fecit: neq; hic in teſtamẽto faciẽdo interfuit: idq; teſtamẽtũ ab huius inimico Oppianico eſt obſignatum. Florio legatum ex teſtamẽto, inficiatum eſſe. Non eſt ita: ſed cum HS XXX ſcripta eſſent,

pro HS CCC, neq; ei ſatis cautũ uideretur, uoluit eum aliquid acceptum referre liberalitati ſuæ: primo debere negauit, poſt ſine cõtrouerſia ſoluit. Celij cuiuſdam Samnitis uxorem poſt bellum ab hoc eſſe repetitam. Mulierem cum emiſſet de ſectoribus; quo tempore eam primum liberã eſſe audiuit, ſine iudicio reddidit Celio. Ennium eſſe quendã, cuius bona teneat Habitus. Eſt hic Ennius egens quidã calumniator, mercenarius Oppianici, qui permultos annos quieuit, deinde aliquando cũ ſeruo Habiti furti egit, nuper ab ipſo Habito petere cœpit. hic illo priuato iudicio (mihi credite) nobis ijſdẽ fortaſſe patronis calumniã nõ effugiet. Atq; etiã, ut nobis renunciatur, hominem multorũ hoſpitum, A. Binniũ quendam coponẽ de uia Latina, ſubornatis, qui ſibi à Cluentio, ſeruis'q; eius in taberna ſua manus allatas eſſe dicat: quo de homine nihil etiam nunc dicere nobis eſt neceſſe. ſi inuitauerit, id quod ſolet, ſic hominem accipiemus, ut moleſte ferat, ſe de uia deceſſiſſe. Habetis iudices, quæ in totam uitam de moribus A. Cluentij, quem illi inuidioſum reum uolunt eſſe, annos octo meditati accuſatores collegerunt, quàm leuia genere ipſo, quàm falſa re, quàm breuia reſponſu. cognoſcite nunc id, quod ad ueſtrum iuſiurãdum pertinet, quod ueſtri iudicij eſt, quod uobis oneris impoſuit ea lex, qua coacti huc conueniſtis, de criminibus ueneni: ut omnes intelligãt, quàm paucis uerbis hæc cauſa perorari potuerit, & quàm multa à me dicta ſint, quæ ad huius uoluntatem maxime, ad ueſtrum iudicium minime pertinerent. Obiectum eſt, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio ueneno eſſe ſublatum. Opportune adeſt homo ſumma fide, & omni

uirtute præditus L. Pletorius ſenator, qui illius Capacis hoſpes fuit, & familiaris. apud hũc ille Romæ habitauit, apud hunc ægrotauit, huius domi eſt mortuus. haud hæres eſt Cluentius: inteſtatum dico eſſe mortuum, poſſeſſionemq́; eius bonorum Prætoris edicto huic illius ſororis filio, adoleſcenti prudentiſſimo, & in primis honeſto, equiti R. datam, Numerio Cluentio, quem uidetis. Alterũ ueneficij crimen, Oppianico huic adoleſcenti, cum eius in nuptijs more Larinatium multitudo hominum pranderet, uenenum Habiti conſilio paratum: id cum daretur in mulſo, Balbutium quendam eius familiarem intercepiſſe, bibiſſe, ſtatimq́; eſſe mortuum. Hæc ego ſi ſic agerẽ, tanquam mihi crimen eſſet diluendum, hæc pluribus uerbis dicerem, quæ nũc paucis percurrit oratio mea. Quid unquam Habitus in ſe admiſit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorrere uideatur? quid autẽ magnopere Oppianicum metuebat? cum ille uerbum omnino in hac ipſa cauſa nullum facere potuerit, huic autẽ accuſatores matre uiua deeſſe non poſſent: quod iam intelligetis. an ut de cauſa eius periculi nihil decederet, ad cauſam nouum crimen accederet? quod autem tempus ueneni dãdi illo die? in illa frequentia? per quem porrò datum? unde ſumptum? quæ deinde interceptio poculi? cur nõ de integro autem datum? multa ſunt, quæ dici poſſunt: ſed non cõmittam, ut uidear non dicendo uoluiſſe dicere: res enim iam ſe ipſa defendat. Nego illum adoleſcentem, quem ſtatim epoto poculo mortuum eſſe dixiſtis, omnino illo die eſſe mortuum. magnum & impudens mendacium. perſpicite cætera. dico illum, cum ad illud prandium crudior ueniſſet, &, ut ætas illa fert, ſibi tum non peperciſſet,

aliquot dies ægrotaſſe,& ita eſſe mortuum. quis huic rei teſtis eſt?idem qui ſui luctus,pater,pater inquã illius ado leſcentis:quem propter animi dolorem pertenuis ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtem in A.Cluentium conſtituere, is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat.quod recita.tu autem,ni ſi moleſtum eſt,pauliſper exurge, & perfer hunc dolo= rem commemorationis neceſſariæ:in qua ego diutius nõ morabor,quoniã,quod fuit uiri optimi, feciſti,ut ne cui innocenti mœror tuus calamitatem , & falſum crimen afferret. Vnum etiam mihi reliquum eiuſmodi crimẽ eſt iudices,ex quo illud perſpicere poſſitis, quod à me ini tio orationis meæ dictum eſt; quicquid mali per hos an= nos A.Cluentius uiderit,quicquid hoc tempore habeat ſo licitudinis ac negocij,id omne à matre eſſe conflatũ. Op= pianicum ueneno necatum eſſe,quod ei datum ſit in pa= ne per M. Aſellium quendam familiarem illius,idq; Ha= biti conſilio factum eſſe,dicitis.in quo primum illud quæ ro,quæ cauſa Habito fuerit,cur interficere Oppianicum uellet:inimicitias enim inter ipſos fuiſſe confiteor:ſed ho= mines inimicos ſuos morte affici uolũt,uel quòd metuũt, uel quòd oderunt.quo tandem igitur Habitus metu ad= ductus tantum in ſe facinus ſuſcipere conatus eſt ? quid erat,quòd iam Oppianicum pœna affectum pro malefi= cijs,eiectũ è ciuitate quiſquam timeret ? quid metuebat? ut oppugnaretur à perdito,an ne accuſaretur à condẽ= nato,an ne exulis teſtimonio læderetur?ſin autem, quòd oderat , Habitus idcirco illum uita frui noluit : adeo'ne erat ſtultus,ut illam,quam tum ille uiuebat , uitam eſſe arbitraretur,damnati,exulis,deſerti ab omnibus, quem propter animi importunitatem nemo recipere tecto,ne=

mo adire, nemo alloqui, nemo reſpicere uellet? huius igitur uitæ Habitus inuidebat? hūc ſi acerbe, & penitus oderat, non eum quàdiutiſſime uiuere uelle debebat? huic mortem maturabat inimicus, quod illi unū in malis perfugiū erat calamitatis? qui ſi quid animi ac uirtutis habuiſſet (ut multi ſæpe fortes uiri in eiuſmodi dolore) mortē ſibi ipſe conſciſſet. huic quàobrem id uellet inimicus offerre, quod ipſe ſibi optare deberet? nā nūc quidem quid tandem illi mali mors attulit? niſi forte ineptijs ac fabulis ducimur, ut exiſtimemus illum apud inferos impiorum ſupplicia perferre, ac plures illic offendiſſe inimicos quàm hic reliquiſſe; à ſocrus, ab uxorum, à fratris, à liberū pœnis actum eſſe præcipitē in ſceleratorū ſedē, atq; regionem. quæ ſi falſa ſunt, id quod omnes intelligūt: quid ei tandē aliud mors eripuit, præter ſenſum doloris? Age uero uenenū per quē datum? per M. Aſelliū. quid huic cū Habito? nihil, atq; adeo, ꝙ ille Oppianico familiariſſime ē uſus, potius etiā cōtra ſimultas. ei ne igitur, quē ſibi offenſiorē, Oppianico familiariſſimū ſciebat eſſe, potiſſimū & ſuū ſcelus, & illius periculum cōmittebat? cur deinde tu, qui pietate ad accuſandū excitatus es, hunc Aſellium eſſe inultū tandiu ſinis? cur nō Habiti exēplo uſus es, ut per illū, qui attuliſſet uenenū, de hoc præiudicaretur? iā uero illud quàm nō probabile, quàm inuſitatum iudices, quàm nouū? in pane datū uenenū. facilius'ne potuit, quā in poculo? latētius potuit abditum aliqua in parte panis, quàm ſi totū colliquefactū in potione eſſet? celerius potuit comeſum, quā epotū, in uenas, atq; in omneis partes corporis ꝑmanare? facilius fallere in pane, ſi eſſet animaduerſum; quàm in poculo, cū ita cōfuſum eēt, ut ſecerni nullo

modo poſſet? at repentina morte perŷt. quod ſi eſſet ita factū, tamen ea res propter multorū eiuſmodi mortē ſatis firmam ueneni ſuſpicionem non haberet: ſi eſſet ſuſpicioſum, tamen ad alios potius, quàm ad Habitum *pertineret. uerum in eo ipſo homines impudentiſſime mentiuntur. id ut intelligatis, & mortem eius, & quemadmodū poſt mortem in* Habitum *ſit crimen à matre quæſitum, cognoſcite.* Cum *uagus, & exul erraret, atq; undiq; excluſus* Oppianicus *in* Falernum *ſe ad* C. Quintilium *contuliſſet, ibi primum in morbum incidit, ac ſatis uehementer, diuq; ægrotauit. cum eſſet una* Saſſia; & Statio Albio, *quodam colono, homine ualente, qui ſimul eſſe ſolebat, familiarius uteretur, quàm uir diſſolutiſſimus incolumi fortuna pati poſſet; & ius illud matrimonij caſtū, atq; legitimum damnatione uiri ſublatum arbitraretur:* Nicoſtratus *quidam, fidelis* Oppianici *ſeruulus, percurioſus, & minime mendax, multa dicitur renunciare domino ſolitus eſſe. interea* Oppianicus *cum iam conualeſceret, neq; in* Falerno *improbitatem coloni diutius ferre poſſet, & huc ad* Vrbem *profectus eſſet (ſolebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidiſſe ex equo dicitur, & homo infirma ualetudine latus offendiſſe uehementer, &, poſteaquam ad* Vrbem *cum febri uenerit, paucis diebus eſſe mortuus. mortis ratio iudices eiuſmodi eſt, ut aut nihil habeat ſuſpicionis; aut, ſi quid habet, id intra parietes in domeſtico ſcelere uerſetur. poſt mortem eius* Saſſia *ſtatim moliri nefaria mulier cœpit inſidias filio: quæſtionem habere de uiri morte conſtituit: emit de* A. Rupilio, *quo erat uſus* Oppianicus *medico,* Stratonem *quendam, quaſi ut idem faceret, quod* Habitus *in emen-*

do Diogene fecerat. de hoc Stratone, & de aſſecla quodã ſeruo ſuo quæſituram eſſe dixit. prætereà ſeruum illum Nicoſtratum, quem nimium loquacem fuiſſe, ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adoleſcente Oppianico in quæſtionem poſtulauit. hic cum eſſet illo tempore puer, & illa quæſtio de patris ſui morte conſtitui diceretur; etſi illum ſeruum & ſibi beneuolum eſſe, & patri fuiſſe arbitrabatur, nihil tamen eſt auſus recuſare. aduocantur amici, & hoſpites Oppianici, & ipſius mulieris, multi homines honeſti, atq; omnibus rebus ornati: tormẽtis omnibus uehementiſſimis quæritur. cum eſſent animi ſeruorum & ſpe, & metu tentati, ut aliquid in quæſtione dicerent, tamen (ut arbitror) auctoritate aduocatorũ, & ui tormentorum adducti, in ueritate manſerunt, neque ſe quicquam ſcire dixerunt. quæſtio illo die de amicorum ſententia dimiſſa eſt. ſatis lõgo interuallo poſt iterum aduocantur. habetur de integro quæſtio: nulla uis tormentorum acerrimorum prætermittitur: auerſari aduocati, et iam uix ferre poſſe: furere crudelis, atq; importuna mulier, ſibi nequaquam, ut ſperaſſet, ea, quæ cogitaſſet, procedere. cum iam tortor, atq; eſſent tormenta ipſa defeſſa; neq; tamen illa finem facere uellet: quidam ex aduocatis, homo & honoribus populi ornatus, et ſumma uirtute præditus, intelligere ſe dixit, nõ id agi, ut uerum inueniretur, ſed ut aliquid falſi dicere cogerentur. hoc poſtquam cæteri comprobarunt, ex omnium ſententia cõſtitutum eſt, ſatis uideri eſſe quæſitum. redditur Oppianico Nicoſtratus: Larinum ipſa proficiſcitur cum ſuis, mœrens, quòd iam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modo uerum crimen, ſed ne ficta quidem ſu-

ſpicio perueniret, & cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, ſed ne occultæ quidem matris inſidiæ nocere potuiſſent. Larinum poſtquam uenit, quæ à Stratone illo uenenũ antea uiro ſuo datũ ſibi perſuaſum eſſe ſimulaſſet, inſtructam ei cõtinuo, & ornatam Larini medicinæ exercẽdæ cauſa tabernam dedit. unum, alterũ, tertiũ annum Saſſia quieſcebat, ut uelle, atq; optare aliquid calamitatis filio potius, quàm id ſtruere, & moliri uideretur. tum interim Hortenſio, Metello Coss. ut hunc Oppianicum aliud agentem ac nihil eiuſmodi cogitantem ad hanc accuſationem detraheret, inuito deſpondit ei filiam ſuam, illam, quam ex genero ſuſceperat, ut eũ nuptiis alligatum, ſimul & teſtamenti ſpe deuinctum poſſit habere in poteſtate. hoc ipſo ferè tempore Strato ille medicus domi furtum fecit, & cædem eiuſmodi. cùm eſſet in ædibus armarium, in quo ſciret eſſe nummorum aliquantum, et auri, noctu duos conſeruos dormientes occidit, in piſcinamq; deiecit, ipſe armarij fundum execuit, & ſeſtertiorum, & auri quinq; pondo abſtulit, uno ex ſeruis puero non grandi conſcio. furto poſtridie cognito, omnis ſuſpicio in eos ſeruos, qui non comparebant, commouebatur. cum exectio illa fundi in armario animaduerteretur, quærebant homines quonam modo fieri potuiſſet. quidã ex amicis Saſſiæ recordatus eſt, ſe nuper in auctione quadam uidiſſe in rebus minutis aduncam ex omni parte dẽtium, et tortuoſam uenire ſerrulam, qua illud potuiſſe ita circunſecari uideretur. ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea ſerrula ad Stratonem perueniſſe. hoc initio ſuſpicionis orto, & aperte inſimulato Stratone, puer ille conſcius pertimuit, rem omnem dominæ indica

uit: homines in piſcina inuenti ſunt: Strato in uincula coniectus eſt: atque etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur. conſtituitur quæſtio de furto: nam quid quiſquam ſuſpicari aliud poteſt? an hoc dicitis; armario expilato, pecunia ablata, non omni recuperata, occiſis hominibus, inſtitutam eſſe quæſtionem de morte Oppianici? cui probatis? quid eſt, quod minus ueriſimile proferre potuiſtis? deinde, ut omittam cætera, triennio poſt mortem Oppianici de eius morte quærebatur. atque etiam incenſa odio priſtino Nicoſtratum eundem illum tum ſine cauſa in quæſtionem poſtulauit. Oppianicus primo recuſauit: poſteaquam illa abducturam ſe filiam, mutaturam eſſe teſtamentum minaretur, mulieri crudeliſſimæ ſeruum fideliſſimum non in quæſtionem tulit, ſed planè ad ſupplicium dedit. poſt triennium igitur agitata denique, quæſtio de uiri morte habebatur: & de quibus ſeruis habebatur? noua, credo, res obiecta, noui quidam homines in ſuſpicionem uocati ſunt: de Stratone & de Nicoſtrato. quid? Romæ quæſitum de iſtis hominibus non erat? ita'ne tandem? mulier iam non morbo, ſed ſcelere furioſa, cum quæſtionem habuiſſet Romæ, cum de T. Annij, L. Rutilij, P. Saturij, & cæterorum, honeſtiſſimorum uirorum, ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum uideri; eadem de re, triennio poſt, iiſdem de hominibus, nullo adhibito, non dicam uiro, ne colonum forte abfuiſſe dicatis, ſed bono uiro, in filij caput quæſtionem habere conata eſt. an hoc dicitis? mihi enim uenit in mentem, quid dici poſſit, tametſi adhuc nõ eſſet dictum: cũ haberetur de furto quæſtio, Stratonẽ aliquid de ueneno eſſe cõfeſsũ. hoc uno

modo iudices ſæpe multorum improbitate depreſſa ueritas emergit, & innocētiæ defenſio intercluſa reſpirat; quod aut ij, qui ad fraudem callidi ſunt, non tantum audent, quantū excogitant; aut illi, quorum eminet audacia atq; proiecta eſt, à conſilijs malitiæ deſerūtur. quod ſi aut cōfidēs aſtutia, aut callida eſſet audacia, uix ullo obſiſti modo poſſet. utrum, furtū factum non eſt? at nihil clarius Larini fuit: an ad Stratonē ſuſpicio nō pertinuit? at is & ex ſerrula inſimulatus, & à puero conſcio eſt indicatus. an id actum non eſt in quærendo? quæ fuit alia igitur cauſa quærendi? an id, quod dicendum uobis eſt, & quod tum Saſſia dictitabat; cum de furto quæreretur, tum Strato iiſdem in tormentis dixit de ueneno? en hoc illud eſt, quod ante dixi, mulier abundat audacia, conſilio & ratione deficitur: nā tabellæ quæſtionis plures proferuntur, quæ recitatæ, uobiſq; editæ ſunt, illæ ipſæ, quas tum obſignatas eſſe dixi: in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. non uenit in mentem, primam orationem Stratonis conſcribere de furto, poſt aliquid adiungere dictum de ueneno, quod non percontatione quæſitum, ſed dolore expreſſum uideretur. quæſtio de furto eſt, ueneni iam ſuſpicione ſuperiore quæſtione ſublata: quod ipſum hæc eadem mulier indicarat: quæ ut Romæ de amicorum ſententia ſtatuerat ſatis eſſe quæſitum, poſtea per trienium maxime ex omnibus ſeruis Stratonem illum dilexerat, in honore habuerat, commodis omnibus affecerat. cum igitur de furto quæreretur, & eo furto, quod ille ſine controuerſia fecerat: tum ille de eo, quod quærebatur, uerbum nullum fecit, de ueneno ſtatim dixit: de furto, ſi non eo loco quo debuit, ne in extrema quidem,

aut

aut media, aut in aliqua deniq; parte quæſtionis uerbū fecit ullum? Iam uidetis, illam nefariam mulierem iudices eadem manu, qua, ſi detur poteſtas, interficere filium cupiat, hãc fictam quæſtionē conſcripſiſſe. atq; iſtā ipſam quæſtionē, dicite, quis obſignauit? unū aliquem nominate. neminem reperietis, niſi forte eiuſmodi hominē, quem ego proferri malim, quàm neminē nominari. Quid ais T. Acti? tu periculum capitis, tu indiciū ſceleris, tu fortunas alterius literis conſcriptas in iudicium afferas; neque earum auctorem literarū, neq; obſignatorem, neq; teſtem ullum nominabis? & quam tu peſtem innocentiſſimo filio ex matris ſinu deprompſeris, hanc hi tales uiri cóprobabunt? eſto: in tabellis nihil eſt auctoritatis: quid? ipſa quæſtio iudicibus, quid? amicis hoſpitibusq; Oppianici, quos adhibuerat antea, quid? huic tādem ipſi tempori cur non reſeruata eſt? quid iſtis hominibus factum eſt, Stratone & Nicoſtrato? quæro abs te Oppianice, ſeruo tuo Nicoſtrato quid factum eſſe dicas? quem tu, cum hunc breui tempore accuſaturus eſſes, Romā deducere, dare poteſtatem indicandi, incolumem deniq; ſeruare quæſtioni, ſeruare his iudicibus, ſeruare huic tēpori debuiſti. nam Stratonem quidem iudices in crucem actum eſſe execta ſcitote lingua: quod, nemo eſt Larinatium, qui neſciat. timuit mulier amens nó ſuam cóſcientiam, nó odium municipum, non famā omniū, ſed, quaſi non omnes eius ſceleris teſtes eſſent futuri, ſic metuit ne cōdemnaretur extrema ſeruuli uoce morietis. quod hoc portentū, dij immortales? quod tantū monſtrum in ullis locis? quod tam infeſtū ſcelus & immane aut unde natum eſſe dicamus? iam enim uidetis profecto iudices, nō

ſine neceſſarijs me ac maximis cauſis principio orationis meæ de matre dixiſſe: nihil eſt enim mali, nihil ſceleris, quod illa non ab initio filio uoluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. mitto illam primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad huiuſce uitæ periculum, ſed ad cōmune familiæ dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptijs queror; quarū illa cū obſides filios ab eo mortuos accepiſſet, tum deniq; in familiæ luctum, atq; in priuignorum funus nupſit: prætereo, ꝙ Aurium Melinū, cuius illa quōdam ſocrus, paulò ante uxor fuiſſet, cū Oppianici eſſe opera proſcriptum, occiſumq́; cognoſceret, eam ſibi domum ſedemq́; coniugij delegit, in qua quotidie ſuperioris uiri mortis indicia, & ſpolia fortunarum uideret. illud primū queror, de illo ſcelere, quod nunc deniq; patefactum eſt, Fabritiani ueneni, quod iam tum recens ſuſpicioſum cæteris, huic incredibile, nunc uero apertum iam omnibus ac manifeſtum uidetur. non eſt profecto de illo ueneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum. quod niſi eſſet, certe poſtea, deprehenſa re, nō illa ut ab improbo uiro diſceſſiſſet, ſed ut à crudeliſſimo hoſte fugiſſet, domumq́; illam in perpetuū ſcelere omni affluentē reliquiſſet. nō modo id nō fecit, ſed ab illo tempore nullum locū prætermiſit, in quo nō inſtrueret inſidias aliquas, ac dies omnes ac noctes tota mēte mater de pernicie filij cogitaret. quæ primū, ut iſtum confirmaret Oppianicum accuſatorem filio ſuo, donis muliebribus, collocatione filiæ, ſpe hæreditatis obſtrinxit. itaq; apud cæteros nouis inter propinquos ſuſceptis inimicitijs ſæpe fie

ri diuortia, atq; affinitatũ diſſidia uidimus : hæc mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminem putauit, niſi qui in matrimonium ſororem eius ante duxiſſet. cæteri nouis affinitatibus adducti, ueteres inimicitias ſæpe deponunt : illa ſibi ad confirmandas inimicitias affinitatis cõiunctionem pignori fore putauit. neq; in eo ſolum diligens fuit, ut accuſatorem filio ſuo compararet: ſed etiã cogitauit, quibus eum rebus armaret: hinc enim illæ ſolicitudines ſeruorum & minis, & promiſſis : hinc illæ infinitæ crudeliſſimæq; de morte Oppianici *quæſtiones ; quibus finem aliquando non mulieris modus, ſed amicorum auctoritas fecit : ab eodem ſcelere illæ triennio poſt habitæ* Larini *quæſtiones: eiuſdem amentiæ falſæ cõſcriptiones quæſtionum : ex eodem furore etiã illa conſcelerata exectio linguæ : totius deniq; huius ab illa eſt & inuenta, & adornata comparatio criminis. atq; his rebus cum inſtructum accuſatorem filio ſuo* Romã *ipſa miſiſſet, pauliſper conquirendorum & conducendorum teſtium cauſa* Larini *eſt cõmorata : poſtea autem cum appropinquare huius iudicium ei nunciatum eſt, confeſtim huc aduolauit, ne aut accuſatoribus diligentia, aut pecunia teſtibus deeſſet, aut ne forte mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium atque luctus, et tanti ſqualoris amitteret. iam uero quod iter* Ro*mam eius mulieris fuiſſe exiſtimatis? quod ego propter uicinitatem* Aquinatium & Venafranorum *ex multis audiui & cõperi : quos concurſus in his oppidis? quantos & uirorum, & mulierum gemitus eſſe factos? mulierem quandam* Larino, *atq; illam uſque à mari ſupero* Romam *proficiſci, cum magno comitatu & pecu-*

nia,quo facilius circunuenire iudicio capitis atq; oppri=mere filium poſſet.nemo erat illorum, penè dicam quin expiandum illum locum eſſe arbitraretur,quacunq; illa iter feciſſet: nemo,quin terram ipſam ulolari,quæ mater eſt omniū,ueſtigijs conſceleratæ matris putaret.itaq; nullo in oppido conſiſtendi poteſtas ei fuit: nemo ex tot hoſpitibus inuentus eſt,qui non cōtagionem aſpectus fugeret.nocti ſe potius ac ſolitudini,quā ulli aut urbi,aut hoſpiti,cōmittebat.nunc uero quid agat,quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet,quem ignorare noſtrum putat? quos appellarit,quibus pecuniam promiſerit,quo=rum fidem pretio labefactare conata ſit,tenemus. quin etiam nocturna ſacrificia,quæ putat occultiora eſſe,ſce=leratasq; eius preces,& nefaria uota cognouimus, qui=bus illa etiam deos immortales de ſuo ſcelere teſtatur; neq; intelligit,pietate,& religione,et iuſtis precibus deorum mentes,non contaminata ſuperſtitione,neq; ad ſce=lus perficiendum cæſis hoſtijs,poſſe placari: cuius ego furorem,atq; crudelitatē deos immortales à ſuis aris,atq; templis aſpernatos eſſe confido.Vos indices,quos huic A. Cluentio quoſdam alios deos ad omne uitæ tempus for=tuna eſſe uoluit,huius importunitatem matris à filij ca=pite depellite.multi ſæpe in iudicando peccata liberū parentum miſericordiæ conceſſerunt: uos ne huius hone=ſtiſſime actam uitam matris crudelitati condonetis,ro=gamus: præſertim cum ex altera parte totum munici=pium uidere poſſitis.omnes ſcitote iudices(incredibile dictu eſt,ſed à me ueriſſime dicetur) omnes Larinates,qui ualuerunt,ueniſſe Romam,ut hunc ſtudio,frequentiáq; ſua,quātum poſſent,in tanto eius periculo ſubleuarent.

pueris illud hoc tempore & mulieribus oppidum ſcitote eſſe traditum, idq́; in præſentia in cõmuni Italiæ pace domeſticis copijs eſſe tutum. quos tamen ipſos æque & eos, quos præſentes uidetis, huius expectatio iudicij dies noctesq́; ſolicitat. non illi uos de unius municipis fortunis arbitrantur, ſed de totius municipij ſtatu, dignitate, cõmodisq́; omnibus ſententias eſſe laturos: ſumma eſt enim iudices hominis in cõmunem municipij rem diligentia, in ſingulos municipes benignitas, in omnes homines iuſtitia, & fides: præterea nobilitatem illam inter ſuos locumq́; à maioribus traditum ſic tuetur, ut maiorum grauitatem, conſtantiam, gratiam, liberalitatem aſſequatur. itaq; ij eum uerbis publice laudant, ut non ſolum teſtimonium ſuum, iudiciumq́; ſignificent, uerum etiam curam animi, ac dolorem. quæ dum laudatio recitatur, uos quæſo, qui eam detuliſtis, aſſurgite. ex lacrymis horum iudices exiſtimare poteſtis, omnes hæc Decuriones decreuiſſe lacrymantes. Age uero uicinorũ quantum ſtudium, quàm incredibilis beneuolentia, quanta cura eſt? non illi in libellis laudationum decreta miſerunt, ſed homines honeſtiſſimos, quos noſſemus omnes, huc frequentes adeſſe, & hunc præſentes laudare uoluerũt. adſunt Ferentani, homines nobiliſſimi; Marrucini item: pari dignitate Theano, Apuloq́;, atq; Luceria equites Romanos, honeſtiſſimos homines, laudatores uidetis: Bouiano, totoq́; ex Samnio cum laudationes honeſtiſſimæ miſſæ ſunt, tum homines ampliſſimi, nobiliſſimiq́; uenerunt. iam qui in agro Larinati prædia, qui negotia, qui res pecuniarias habent, honeſti homines, & ſummo ſplendore præditi, difficile dictu eſt, quàm ſint ſoliciti, quàm

laborent. non multi mihi ab uno ſic diligi uidentur, ut hic ab his uniuerſis. Quàm, non abeſſe ab huius indicio L. Voluſienum, ſummo ſplendore hominem, ac uirtute præditum, uellem. præſentem poſſem P. Heluidium Ruſum equitem R. omnium ornatiſſimum nominare: qui cum huius cauſa dies noctesq; uigilaret, & cum me hãc cauſam doceret, in morbum grauem periculoſumq; incidit: in quo tamen non minus de capite huius, quàm de ſua uita laborat. Cn. Tudici ſenatoris, uiri optimi & honeſtiſſimi, par ſtudium & teſtimonio, & laudatione cognoſcetis. eadem ſpe, ſed maiore uerecundia de te P. Volumni, quoniam iudex es in A. Cluentium, dicimus. & ne longum ſit: omniũ uicinorum ſummam eſſe in hunc beneuolentiam confirmamus. horum omnium ſtudium, curam, diligentiã, meumq; unà laborem, qui totam hanc cauſam uetere inſtituto ſolus peroraui, ueſtramq; ſimul iudices æquitatem, & manſuetudinem una mater oppugnat: at quæ mater? quam cæcam crudelitate, & ſcelere ferri uidetis: cuius cupiditatem nulla unquam turpitudo retardauit: quæ uitijs animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia: cuius ea ſtultitia eſt, ut eam nemo hominem; ea uis, ut nemo fœminam; ea crudelitas, ut nemo matrem appellare poſſit. atq; etiã nomina neceſſitudinum, nõ ſolum naturæ nomen & iura mutauit, uxor generi, nouerca filij, filiæ pellex: eò iam deniq; adducta eſt, ut ſibi, præter formam, nihil ad ſimilitudinem hominis reſeruarit. Quare iudices, ſi ſcelus odiſtis: prohibete aditum matris à filij ſanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex ſalute, ex uictoria liberũ: patiamini matrem, ne orbata filio læ=

tetur, uictam potius ueſtra æquitate diſcedere. ſin autem, id quod ueſtra natura poſtulat, pudorem, bonitatem, uirtutemq́; diligitis: leuate hunc aliquando ſupplicem ueſtrum iudices, tot annos in falſa inuidia, periculisq́; uerſatum: qui nunc primum poſt illam flammam aliorum facto, & cupiditate excitatam, ſpe ueſtræ æquitatis erigere animum, & paulum reſpirare à metu cœpit: cui poſita ſunt in uobis omnia: quem ſeruatum eſſe plurimi cupiunt, ſeruare ſoli uos poteſtis. orat uos Habitus iudices, et flens obſecrat, ne ſe inuidiæ, quæ in iudicijs ualere non debet; ne matri, cuius uota, & preces à ueſtris mentibus repudiare debetis; ne Oppianico homini nefario condemnato iam & mortuo condonetis. quòd ſi qua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocentem: næ iſte miſer iudices, ſi, id quod difficile factu eſt, in uita remanebit, ſæpe, & multum queretur, deprehenſum eſſe illud quondam Fabritianum uenenum: quod ſi tum indicatum non eſſet, non huic ærumnoſiſſimo uenenũ illud fuiſſet, ſed multorum medicamentum laborum: poſtremo etiam fortaſſis mater exequias illius funeris proſecuta mortem ſe filij lugere ſimulaſſet: nunc uero quid erit profectum, niſi ut huius ex medijs mortis inſidijs uita ad luctum reſeruata, mors ſepulcro patris priuata eſſe uideatur: ſatis diu fuit in miſerijs iudices: ſatis multos annos ex inuidia laborauit. nemo huic tam iniquus præter parentem fuit, cuius animũ nõ iam expletum eſſe putemus. uos, qui æqui eſtis omnibus, qui, ut quiſq; crudeliſſime oppugnatur, eum leniſſime ſubleuatis: cõſeruate A. Cluentiũ; reſtituite incolumem municipio; amicis, uicinis, hoſpitibus, quorum

ſtudia uidetis, reddite; uobis in perpetuum liberisq́; ueſtris obſtringite: ueſtrum eſt hoc iudices, ueſtræ dignitatis, ueſtræ clementiæ: rectè hoc repetitur à uobis, ut uirum optimum atq; innocentiſſimum, plurimisq́; mortalibus charum atq; iucundiſſimum, his aliquando calamitatibus liberetis; ut omnes intelligant, in concionibus eſſe inuidiæ locum, in iudicijs ueritati.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIB. PL. IN SENATV. ORATIO XV.

Deſunt multa.

Deſunt multa

quæ res aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis oppugnatur: dicẽt enim Decemuiri id, quod & dicitur à multis, & ſæpe dictum eſt; poſt eoſdem Conſules, Regis Alexandrini teſtamẽto regnum illud populi R. eſſe factum. dabitis igitur Alexandriam clam petentibus ijs, quibus apertiſſime pugnantibus reſtitiſtis: hæc, per deos immortales, utrum eſſe uobis conſilia ſiccorum, an uinolentorũ ſomnia; & utrum cogitata ſapientum, an optata furioſorum uidentur? Videte nunc proximo capite, ut impurus helluo turbet Remp. ut à maioribus noſtris poſſeſſiones relictas diſperdat & diſſipet: ut ſit non minus in populi R. patrimonio nepos, quàm in ſuo. proſcribit in ſua lege uectigalia, quæ Decemuiri uendant, hoc eſt, proſcribit auctionem publicorum bonorum: agros emi uult, qui diuidantur: quærit pecuniam. uidelicet excogitabit aliquid atque afferet. nam ſuperioribus capitibus dignitas populi R. uiolabatur, nomen imperij in commune

odium orbis terræ uocabatur;urbes pacatæ, agri ſocio=
rum,regum ſtatus Decemuiris donabantur: nunc præ=
ſens certa pecunia numerata quæritur.expecto,quid Tri
bunus pl.uigilans & acutus excogitet.ueneat,inquit,ſil=
ua Scantia.utrum tandem,hanc ſiluam in relictis poſſeſ
ſionibus,an in Cenſorũ paſcuis inueniſti?ſi quid eſt, quod
indagaris,inueneris,ex tenebris erueris; quanquam ini=
quum eſt,tamen conſume ſanè, quoniam cómodum eſt,
quoniam quidem tu attuliſti. ſiluam uero tu Scantiam
uendas,nobis Conſulibus atq; hoc ſenatu?tu ullum uecti
gal attingas?tu populi R.ſubſidia belli,tu ornamenta pa
cis eripias?tum uero hoc me inertiorem Conſulem iudi=
cabo,quàm illos fortiſſimos uiros, qui apud maiores no=
ſtros fuerunt;quòd quæ uectigalia illis Conſulibus po=
pulo R.parta ſunt,ea me Conſule ne retineri quidem po
tuiſſe iudicabuntur.Vendit Italiæ poſſeſſiones ex ordine
omnes. ſanè eſt in eo diligens: nullam enim prætermit=
tit.perſequitur in tabulis Cenſorys totam Siciliam: nul=
lum ædificium,nullos agros relinquit. audiſtis auctionẽ
populi R.proſcriptam à Tribuno pl.conſtitutam in men
ſem Ianuarium:&,credo,non dubitatis,quin idcirco hæc
ærarij cauſa non uendiderint ij,qui armis,& uirtute pe
pererunt,ut eſſet quod nos largitionis cauſa uenderemus.

Videte nunc,quo ad fecerit iter apertius,quàm antea:
nam,ſuperiore parte legis quemadmodũ Pompeium op=
pugnarent,à me indicati ſunt:nũc iam ſe ipſi indicabũt.
Iubent uenire agros Attalenſium atq; Olympenorum:
hos populo R.Seruilij fortiſſimi uiri uictoria adiunxit:
deinde agros in Macedonia regios,qui partim T.Flami=
nij,partim L.Pauli,qui Perſen uicit,uirtute parti ſunt:

deinde agrum optimum & fructuoſiſſimum Corinthi= um, qui L. Mummij imperio ac felicitate ad uectigalia populi R. adiunctus eſt: poſt autem agros in Hiſpania a= pud Carthaginem nouam, duorum Scipionum eximia uirtute poſſeſſos: tum ipſam ueterem Carthaginem uen= dunt, quam P. Africanus nudatam tectis ac mœnibus, ſi ue ad notandam Carthaginenſiũ calamitatem, ſiue ad te ſtificandam noſtram uictoriã, ſiue ad oblatam aliquã re ligionẽ, ad æternã hominũ memoriã conſecrauit. his inſi gnibus atq; infulis imperij uenditis, quibus ornatã uobis maiores ueſtri Remp. tradiderũt, iubẽt eos agros uenire, quos Rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappado= ciaq; poſſederit. nũ obſcure uidentur propè haſta præco= nis inſectari Cn. Põpeij exercitum, qui uenire iubeant eos ipſos agros, in quibus ille etiã nunc bellũ gerat, atq; uer ſetur? hoc uero cuiuſmodi eſt, ꝙ eius auctionis, quã cõſti tuunt, locũ ſibi nullum definiunt? nã Decemuiris, quibus in locis ipſis uideatur, uẽdendi poteſtas lege permittitur. Cenſoribus uectigalia locare niſi in conſpectu populi R. nõ licet: his uẽdere uel in ultimis terris licebit? at hoc etiã nequiſſimi homines conſumptis patrimonijs faciunt, ut in atrijs auctionarijs potius, quam in triuijs, aut in com pitis auctionentur. hic permittit ſua lege Decemuiris, ut, in quibus cõmodum ſit tenebris, aut in qua uelint ſolitu dine, bona populi R. poſſint diuendere. iam illa omnibus in prouincijs, regnis, liberis populis quàm acerba, quàm formidoloſa, quàm quæſtuoſa concurſatio decemuiralis futura ſit, non uidetis? hæreditatum obeundarum cauſa, quibus uos legationes dediſtis, qui & priuati, & priua= tum ad negocium exierunt, non maximis opibus, neque

ſumma auctoritate præditi, tamẽ auditis profecto quàm graues eorum aduentus ſocijs ueſtris eſſe ſoleant. quamobrem quid putatis impendere hac lege omnibus gentibus terroris & mali, cum mittãtur in orbem terrarum Decemuiri ſummo cum imperio, ſumma cum auaritia, infinitaq; omnium rerum cupiditate? quorũ cum aduentus graues, cum faſces formidoloſi, tum uero iudicium, ac poteſtas erit nõ ferenda: licebit enim, quod uidebitur, publicum iudicare; quod iudicarint, uendere: etiam illud, quod homines ſancti non facient, ut pecuniam accipiant, ne uendant; tamẽ id ijs ipſum per legem licebit. hinc uos quas ſpoliationes, quas pactiones, quam deniq; in omnibus locis nundinationem iuris, ac fortunarum fore putatis? etenim quod ſuperiore parte legis præfinitum fuit Sylla & Pompeio Coss. id rurſus liberum, infinitumq; fecerunt. iubet eoſdem Decemuiros omnibus agris publicis pergrande uectigal imponere, ut ijdem poſſint & liberare agros, quos commodum ſit, &, quos ipſis libeat, publicare. quo in iudicio perſpici non poteſt, utrum ſeueritas acerbior, an benignitas quæſtuoſior ſit futura. ſunt tamẽ in tota lege exceptiones duæ non tam iniquæ, quàm ſuſpicioſæ. excipit in uectigali imponendo agrum Recentoricum Sicilienſem, in uendẽdis agris eos agros, de quibus cautum ſit fœdere. hi ſunt in Africa, qui ab Hiempſale poſſidentur. hic quæro, ſi Hiempſali ſatis eſt cautum fœdere, & Recentoricus ager priuatus eſt, quid attinuerit excipi? ſin & fœdus illud habet aliquam dubitationem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquam eſſe publicus, quem putet exiſtimaturum duas cauſas in orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret? nunc quiſnam

tam abſtruſus uſquam nummus uidetur, quem non architecti huiuſce legis olfecerint? prouincias, ciuitates liberas, ſocios, amicos, reges denique exhauriunt, admouent manus uectigalibus populi R. non eſt ſatis. audite uos, qui ampliſſimo populi, ſenatuſq; iudicio exercitus, habuiſtis, & bella geſſiſtis. quod ad quenq; peruenit, peruenerit ex præda, ex manubijs: ex auro coronario, quod neq; conſumptum in monimento, neque in ærarium relatum ſit, id ad Decemuiros *referri iubet. hoc capite multa ſperant: in omneis imperatores, hæredesq; eorum quæſtioné ſuo iudicio comparãt: ſed maximam pecuniam ſe à* Fauſto *ablaturos arbitrantur. quam cauſam ſuſcipere iurati iudices noluerunt, hanc iſti* Decemuiri *ſuſcepere: idcirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrãtur, quòd ſit ipſis reſeruata. deinde etiam in reliquum tempus diligentiſſime ſancit, ut, quod quiſque imperator habeat pecuniæ, protinus ad* Decemuiros *deferat. hic tamen excipit* Pompeium, *ſimillime, ut mihi uidetur, atque in illa lege, qua peregrini* Roma *eyciuntur,* Glaucippus *excipitur: non enim hac exceptione unus afficitur beneficio, ſed unus priuatur iniuria. ſed cui manubias remittit, huius uectigalia inuadit: iubet enim pecuniam, ſi qua poſt nos* Conſules *ex nouis uectigalibus recipiatur, hac uti* Decemuiros. *quaſi uero non intelligamus, hæc eos uectigalia, quæ* Cn. Pompeius *adiunxerit, uendere cogitare. Videtis iam* P. C. *omnibus rebus, & modis conſtructam, & coaceruatam pecuniam decemuiralem. minuetur huius pecuniæ inuidia: conſumetur enim in agrorũ emptionibus. optime. quis ergo emet agros iſtos? ijdẽ* Decéuiri: *tu* Rulle *(miſſos. n. facio cæteros) emes, quos uoles:*

uendes,quos uoles:utrunq; horum facies quanti uoles:ca uet enim uir optimus,ne emat ab inuito. quaſi uero non intelligamus,ab inuito emere,iniurioſum eſſe;ab non inuito,quæſtuoſum.quantũ tibi agri uendet(ut alios omittam)ſocer tuus?&,ſi ego eius æquitatẽ animi probe noui,uendet nõ inuitus.facient idem cæteri libenter, ut poſſeſſionis inuidiã pecunia cõmutent;accipiant,quod cupiunt;dent,quod retinere uix poſſunt. Nunc proſpicite omniũ rerum infinitam atq; intolerandam licentiã.pecunia coacta eſt ad agros emendos: ij porrò ab inuitis non ementur: ſi conſenſerint poſſeſſores non uendere,quid futurum eſt?referetur pecunia?non licet:exigetur? uetat. uerũ eſto:nihil eſt,quod non emi poſſit,ſi tãtum des, quãtum uelit uenditor. ſpoliemus orbem terrarum, uendamus uectigalia,effundamus ærariũ, ut locupletatis aut inuidiæ,aut peſtilẽtiæ poſſeſſoribus,agri tamen emãtur. quid?tum quæ erit in iſtos agros deductio?quæ totius rei ratio atq; deſcriptio?deducentur,inquit,coloniæ:quo?quorum hominum?in quæ loca?quis enim non uidet,in colonijs eſſe hæc omnia conſideranda?tibi nos Rulle, & iſtis tuis harum omnium rerũ machinatoribus totam Italiã inermem tradituros exiſtimaſti, quam præſidijs confirmaretis,colonijs occuparetis, omnibus uinclis deuinctã, & conſtrictam teneretis?ubi enim cauetur, ne in Ianiculo coloniam conſtituatis?ne urbem hanc urbe alia premere atq; urgere poſſitis?non faciemus,inquit. primum neſcio:deinde timeo:poſtremo nõ cõmittam, ut ueſtro beneficio potius, quàm noſtro conſilio ſalui eſſe poſſimus.

Quòd uero totã Italiam ueſtris colonis cõplere uoluiſtis,id cuiuſmodi eſſet,neminem'ne noſtrũ intellecturum

exiſtimaſtis? ſcriptum eſt enim, quæ in municipia, quasq; in colonias Decemuiri *uelint, deducant colonos, quos uelint; & ijs agros aſſignent, quibus in locis uelint: ut, cum totam* Italiam *militibus ſuis occuparint, uobis non modo dignitatis retinendæ, ſed ne libertatis quidem recuperandæ ſpes relinquatur. atque hæc à me ſuſpicionibus, & coniectura coarguuntur.* Iam *omnis omnium tolletur error: iam aperte oſtendunt, ſibi nomen huius* Reip. *ſedem urbis atque imperij, denique hoc templũ* Iouis *optimi maximi, atque hanc arcem omnium gentium diſplicere.* Capuam *deduci colonos uolunt. illam urbem huic urbi rurſus opponere, illuc opes ſuas deferre, & imperij nomen transferre cogitant. qui locus, propter ubertatem agrorum, abundantiamq; rerum omnium, ſuperbiam, & crudelitatem genuiſſe dicitur: ibi noſtri coloni, delecti ad omne facinus, à* Decemuiris *collocabuntur. &, credo, qua in urbe homines in ueteri dignitate, fortunaq; nati copiam rerum moderate ferre non potuerunt, in ea iſti ueſtri ſatellites modeſte inſolentiam ſuam continebunt. maiores noſtri* Capua *magiſtratus, ſenatum, conſilium commune, omnia denique inſignia* Reip. *ſuſtulerunt, neque aliud quicquam niſi inane nomen* Capuæ *reliquerunt: non crudelitate: quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus uictis ſua ſæpiſſime reddiderunt? ſed conſilio, quòd uidebant, ſi quod* Reip. *ueſtigium illis mœnibus cõtineretur, urbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe. uos hæc, niſi euertere* Remp. *cuperetis, ac uobis nouam dominationem cõparare, credo, quàm pernicioſa eſſent, non uideretis: quid enim cauendum eſt in colonijs deducendis? ſi luxuries,*

Annibalem ipſum Capua corrupit: ſi ſuperbia, nata ini bi eſſe ex Campanorum faſtidio uidetur: ſi præſidiũ,non præponitur huic urbi iſta colonia,ſed opponitur. at quéadmodum armatur,dij immortales? nam bello Punico quicquid potuit Capua,potuit ipſa per ſeſe: nunc omnes urbes, quæ circum Capuam ſunt, à colonis per eoſdem Decemuiros occupabuntur: hanc enim ob cauſam permittit ipſa lex,in omnia,quæ uelint,oppida colonos ut Decemuiri deducant,quos uelint.atq; his colonis agrum Cãpanum & Stellatem campum diuidi iubet. non queror diminutionem uectigalium, non flagitium huius iacturæ atq; damni:prætermitto illa,quæ,nemo eſt,quin grauiſſime & ueriſſime conqueri poſſit,nos caput patrimonij publici,pulcherrimam populi R.poſſeſſionem, ſubſidium annonæ,horreum belli,ſub ſigno, clauſtriſq; Reip. poſitum uectigal ſeruare non potuiſſe; eum denique nos agrum P.Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe & Syllanæ dominationi,& Gracchorum largitioni reſtitiſſet: non dico, ſolum hoc in Rep. uectigal eſſe, quod amiſſis alijs remaneat,intermiſſis non conquieſcat, in pace niteat,in bello non obſoleſcat,militem ſuſtentet, hoſtem non pertimeſcat: prætermitto omnem hanc orationem, & concioni reſeruo: de periculo ſalutis ac libertatis loquor: quid enim exiſtimatis integrum uobis in Rep. fore, aut in ueſtra libertate,ac dignitate retinendum, cum Rullus,atque ij,quos multo magis quàm Rullum timetis, cũ omni egentium atq; improborũ manu, cum omnibus copijs,cum omni argento,& auro Capuã, & urbes circa Capuã occuparint? his ego rebus P.C.reſiſtam uehementer atq; acriter,neq; patiar homines ea me Cóſule expromere,

mere,quæ cõtra Remp. diu cogitarint. Erraſtis Rulle uehementer & tu,& nõnulli collegæ tui,qui ſperaſtis uos contra Conſulem ueritate,non oſtentatione popularem poſſe in euertenda Rep. populares exiſtimari. laceſſo uos, in concionem uoco,populo R. diſceptatore uti uolo: etenim,ut circumſpiciamus omnia,quæ populo grata atq; iucunda ſunt,nihil tam populare,quàm pacem,quàm concordiam,quàm ocium reperiemus. ſolicitam mihi ciuitatem ſuſpicione, ſuſpenſam metu,perturbatã ueſtris legibus,& concionibus,& ſeditionibus tradidiſtis: ſpem improbis oſtendiſtis,timorem bonis inieciſtis: fidem de foro,dignitatem de Rep. ſuſtuliſtis. hoc motu,atq; hac perturbatione animorum,atq; rerum cum populo R. uox, & auctoritas Conſulis repente in tantis tenebris illuxerit; cum oſtenderit nihil eſſe metuendum,nullum exercitum,nullam manum,nullas colonias,nullam uenditionem uectigaliũ, nullum imperium nouum, nullum regnum decemuirale, nullam alteram Romã, neq; aliam ſedem imperij nobis Cõſulibus futurã, ſummamq; tranquillitatem pacis atq; ocij: uerendum,credo,nobis erit, ne ueſtra iſta præclara lex agraria magis popularis eſſe uideatur. cum uero ſcelera conſiliorũ ueſtrorum, fraudemq; legis & inſidias,quæ ipſi populo R. à popularibus Tribunis pl. fiant,oſtendero: pertimeſcam,credo,ne mihi non liceat contra uos in concione conſiſtere: præſertim cum mihi deliberatũ & conſtitutum ſit,ita gerere Conſulatum,quo uno modo geri grauiter et libere poteſt,ut neq; prouinciam,neq; honorem,neq; ornamentum aliquod,aut cõmodum,neq; rem ullam,quæ à Tribuno pl. impediri poſſit,appetiturus ſim. dicit frequentiſſimo ſe-

natū Conſul Calendis Ian. ſeſe, ſi ſtatus hic Reip. maneat, neq; aliud negotium extiterit, quod honeſte ſubterfugere non poſſit, in prouinciam non iturum. ſic me in hoc magiſtratu geram populi R. ut poſſim Tribunum pl. Reip. iratum coercere, mihi iratum contemnere. quamobrem per deos immortales colligite uos Tribuni pl. deſerite eos, à quibus, niſi proſpicitis, breui tempore deſeremini: conſpirate nobiſcum: conſentite cum bonis: communē Remp. cōmuni ſtudio, atq; amore defendite. multa ſunt occulta Reip. uulnera, multa nefariorū ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt: non Rex, non gens ulla, non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum, inteſtinum ac domeſticum eſt. huic pro ſe quiſq; noſtrū mederi, atq; hoc omnes ſanare uelle debemus. erratis, ſi ſenatum probare ea, quæ dicuntur à me, putatis, populum autē eſſe in alia uoluntate. omnes, qui ſe incolumes uolent, ſequentur auctoritatem Conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in cōtentionibus. quod ſi quis ueſtrum ſpe ducitur, ſe poſſe turbulēta ratione honori uelificari ſuo: primum me Cōſule id ſperare deſiſtat: deinde habeat me ipſum ſibi documento, quem equeſtri ortum loco Conſulem uidet, quæ uitæ uia facillime uiros bonos ad honorem dignitatemq; perducat. ꝙ ſi uos ueſtrum mihi ſtudium P. C. ad cōmunem dignitatem defendendam profitemini: perficiam profecto, id quod maxime Reſp. deſiderat, ut huius ordinis auctoritas, quæ apud maiores noſtros fuit, eadem nunc longo interuallo Reip. reſtituta eſſe uideatur.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIB.PL.AD POPVLVM. ORATIO XVI.

E St hoc in more poſitum Quirites,inſtitutoq; maiorum,ut ij,qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt,eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij ueſtri cum ſuorum laude cõiungant.qua in oratione nõnulli aliquãdo digni maiorum loco reperiũtur:pleriq; autem hoc perficiunt,ut tãtum maioribus eorũ debitum eſſe uideatur, unde,etiam quod põſteris ſolueretur,redundaret. mihi quidem apud uos de meis maioribus dicendi facultas nõ datur: non ꝙ non tales fuerint,quales nos illorum ſanguine creatos,diſciplinisq; inſtitutos uidetis: ſed ꝙ laude populari,atq; honoris ueſtri luce caruerũt. de me autem ipſo,uereor ne arrogãtis ſit,apud uos dicere; ingrati,tacere: nam &,quibus ſtudijs hãc dignitatem conſecutus ſim,memet ipſum cõmemorare perquã graue eſt; & ſilere de tantis ueſtris beneficijs nullo modo poſſum. quare adhibebitur à me certa ratio,moderatioq; dicendi; ut,quid à uobis acceperim,cõmemorem; quare dignus ueſtro ſummo honore,ſingulariq; iudicio ſim, ipſe modice dicam, ſi neceſſe erit; uos eoſdem exiſtimaturos putem, qui iudicauiſtis. Me perlongo interuallo propè memoriæ, temporumq; noſtrorum primum, hominem nouum, Conſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidijs firmatum, atque omni ra=

tione obuallatum tenebat, me duce reſcidiſtis, uirtutiq́; in poſterum patere uoluiſtis: neq; me tantūmodo Conſulem, quod eſt ipſum per ſeſe ampliſſimum, ſed ita feciſtis, quomodo pauci nobiles in hac ciuitate Conſules facti ſunt, nouus ante me nemo. nam profecto ſi recordari uolueritis de nouis hominibus, reperietis, eos, qui ſine repulſa Conſules facti ſunt, diuturno labore, atq; aliqua occaſione eſſe factos, cum multis annis poſt petiſſent, q̃ Prætores fuiſſent, aliquanto ſerius, q̃ per ætatem, ac per leges liceret; qui autem anno ſuo petierint, ſine repulſa non eſſe factos: me eſſe unum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiſſe poſſumus, qui Conſulatum petierim, cum primū licitum ſit; Conſul factus ſim, cum primū petierim: ut ueſter honos ad mei temporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occaſionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe uideatur. eſt illud ampliſſimum, quod paulo ante cōmemoraui, Quirites, ꝙ hoc honore ex nouis hominibus primum me multis poſthabitis affeciſtis, ꝙ prima petitione, ꝙ anno meo: ſed tamen magnificentius, atq; ornatius eſſe illo nihil poteſt, ꝙ meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed uocem uiuam præ uobis indicem ueſtrarum erga me uoluntatum, ac ſtudiorum tuliſtis: itaq; me non extrema tribus ſuffragiorum, ſed primi illi ueſtri concurſus; neq; ſingulæ uoces præconum, ſed una uoce uniuerſus populus R. Conſulem declarauit. hoc ego tam inſigne, tam ſingulare ueſtrum beneficiū Quirites cum ad animi mei fructum, atq; lætitiam duco eſſe permagnū, tum ad curam, ſolicitudinemq́; multo maius: uerſantur.n. Quirites in ani=

mo meo multæ, & graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neq; diurnæ neq; nocturnæ quietis impartiunt: primum tuẽdi Conſulatus: quæ cum omnibus eſt difficilis, et magna ratio, tum uero mihi præter cæteros, cui errato nulla uenia, recte facto exigua laus, et ab inuitis expreſſa proponitur, nõ dubitanti fidele cõſilium, nõ laboranti certum ſubſidiũ nobilitatis oſtenditur. ꝗ ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer, ferrem Quirites animo æquiore: ſed mihi uidetur certi homines, ſiqua in re me non modo cõſilio, uerum etiã caſu lapſum eſſe arbitrabũtur, uos uniuerſos, qui me antetuleritis nobilitati, uituperaturi. mihi autem Quirites omnia potius perpetienda eſſe duco, ꝙ non ita gerendum Conſulatum, ut in omnibus meis factis, atq; conſilÿs ueſtrum de me factum, cõſiliumq; laudetur. accedit etiam ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio Cõſulatus gerẽdi, ꝗ non eadem, qua ſuperioribus Conſulibus, lege, & conditione utendum eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectumq; ueſtrum partim magnopere fugerunt, partim nõ uehementer ſecuti ſunt. ego autem non ſolum hoc in loco dicam, ubi eſt id dictu facillimum: ſed in ipſo ſenatu, in quo eſſe locus huic uoci nõ uidebatur, popularem me futurum eſſe Conſulem, prima mea illa oratione Calendis Ian. dixi: neq; enim ullo modo facere poſſum, ut, cum me intelligam nõ hominum potentium ſtudio, non excellentibus gratÿs paucorũ, ſed uniuerſi populi R. iudicio Cõſulem ita factum, ut nobiliſſimis hominibus longe præponerer, nõ & in hoc magiſtratu, & in omni uita eſſem popularis. ſed mihi ad huiuſce uerbi uim, et interpretationẽ uehementer opus eſt ueſtra ſapientia: uer-

ſatur enim magnus error propter inſidioſas nonnullo=
rum ſimulationes: qui cum populi non ſolum cómoda,
uerum etiã ſalutem oppugnant, & impediunt; oratione
aſſequi uolunt, ut populares eſſe uideantur. ego, qualem
Calendis Ian. acceperim Remp. Quirites, intelligo, plenã
ſolicitudinis, plenam timoris, in qua nihil erat mali, nihil
aduerſi, quod non boni metuerent, improbi expectarent.
omnia turbulenta cóſilia contra hunc Reip. ſtatum, &
contra ueſtrum ocium partim iniri, partim nobis Con=
ſulibus deſignatis inita eſſe dicebãtur. ſublata erat de fo
ro fides, nó ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpicione,
ac perturbatione iudiciorum, infirmatione rerum iudi=
catarum: nouæ dominationes, extraordinaria nó impe
ria, ſed regna quæri putabãtur. quæ cum ego nó ſolum
ſuſpicarer, ſed planè cernerem: neq; enim obſcure gere
bantur: dixi in ſenatu, in hoc magiſtratu me popularem
Conſulem futurum: quid enim eſt tam populare, quàm
pax? qua nó modo ij, quibus natura ſenſum dedit; ſed
etiam tecta, atq; agri mihi lætari uidentur. quid tam po
pulare, q̃ libertas? quam non ſolum ab hominibus, ue=
rum etiam à beſtijs expeti, atq; omnibus rebus anteponi
uidetis. quid tam populare, q̃ ocium? quod ita iucũdum
eſt, ut & uos, & maiores ueſtri, & fortiſſimus quiſq;
uir maximos labores ſuſcipiendos putet, ut aliquando in
ocio poſſit eſſe, præſertim in imperio, ac dignitate: qui
iccirco etiam maioribus noſtris præcipuam laudem, gra
tiamq; debemus, ꝙ eorum labore eſt factum, ut impune
in ocio eſſe poſſemus. quare qui poſſum nó eſſe popula=
ris, cum uideam hæc omnia Quirites, pacem externam,
libertatem propriã generis, ac nominis ueſtri, ocium do=

meſticum, deniq; omnia, quæ uobis chara, atq; ampla ſunt, in fidem, & quodā modo in patrocinium mei Conſulatus eſſe collata? neque enim Quirites illud uobis iucundum, aut populare debet uideri, largitio aliqua promulgata, quæ uerbis oſtentari poteſt, re uera fieri, niſi exhauſto ærario, nullo pacto poteſt. neq; uero illa popularia ſunt exiſtimanda, iudiciorū perturbationes, rerum iudicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorum, qui ciuitatum afflictarum perditis iam rebus extremi exitiorum ſolent eſſe exitus: neq;, ſi qui agros populo R. pollicentur, ſi aliud quiddam obſcure moliuntur, aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſtentant, populares exiſtimandi ſunt. nam uere dicam Quirites, genus ipſum legis agrariæ uituperare non poſſum: uenit enim mihi in mentem, duos clariſſimos, ingenioſiſſimos, amantiſſimos plebis Romanæ uiros, Ti. & C. Gracchos plebem in agris publicis conſtituiſſe, qui agri à priuatis antea poſſidebantur. non ſum autem ego is Conſul, qui, ut plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare, quorum conſilijs, ſapientia, legibus multas eſſe uideo Reip. partes conſtitutas. itaq;, ut initio mihi deſignato Conſuli nunciabatur, legem agrariam Tribunos pl. deſignatos conſcribere, cupiebam, quid cogitarent, cognoſcere: etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis eſſent magiſtratus, eſſe aliquam oportere inter nos bene adminiſtrandæ Reip. ſocietatem. cum familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem, ac darem, celabar, excludebar: & cum oſtenderem, ſi lex utilis plebi Romanæ mihi uideretur, auctorem me, atque adiutorem futurum, tamen aſpernabantur hanc liberalitatem meam:

negabant me adduci poſſe, ut ullám largitionem proba rem. finem feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas aut inſidioſa, aut impudens uideretur. interea nō deſiſtebant clam inter ſe conuenire, priuatos quoſdam adhibere, ad ſuos cœtus occultos noctem adiungere, & ſolitudinem. quibus rebus quanto in metu fuerimus, ex ueſtra ſolici= tudine, in qua illis temporibus fuiſtis, facile aſſequi conie ctura poteritis. ineunt tandem magiſtratus Tribuni pl. cócio tádem expectata P. Rulli, ꝙ & princeps erat agra riæ legis, & truculentius ſe gerebat, q̄ cæteri: iam deſi= gnatus alio uultu, alio uocis ſono, alio inceſſu eſſe medita batur, ueſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido, ca pillatior q̄ ante, barbáq; maiore, ut oculis & aſpectu denunciare omnibus uim tribunitiā, & minitari Reip. uideretur. legem hominis, concionémq; expectabam. lex initio nulla proponitur: cócionem in primis aduocari iu bet. ſumma cum expectatione cócurritur. explicat ora= tionem ſanè longam, & uerbis ualde bonis. unum erat, quod mihi uitioſum uidebatur, ꝙ tanta ex frequētia in= ueniri nemo potuit, qui intelligere poſſet, quid diceret. hoc ille utrum inſidiarum cauſa fecerit, an hoc genere eloquētiæ delectetur, neſcio. tamen ſi qui acutiores in cō= cione ſteterant, de lege agraria neſcio quid uoluiſſe eum dicere ſuſpicabantur. aliquando tandem me deſignato lex in publicum proponitur: concurrunt iuſſu meo plu res uno tempore librarij: deſcriptam legem ad me affe= runt. omni hoc uobis ratione confirmare poſſum Quiri tes, hoc animo me ad legendam legem, cognoſcendamq; ueniſſe, ut, ſi eam uobis accommodatam, atq; utilem eſſe intelligerem, auctor eius, atq; adiutor eſſem: non enim

natura, neq; diſſidio, neq; odio penitus inſito bellum neſcio quod habet ſuſceptum Conſulatus cum Tribunatu, quia perſæpe ſeditioſis, atq; improbis Tribunis pl. boni et fortes Conſules obſtiterunt, & quia uis tribunitia nonnũquam libidini reſtitit conſulari. non poteſtatum diſſimilitudo, ſed animorũ diſiunctio diſſenſionem facit. itaq; hoc animo legem ſumpſi in manus, ut eam cuperem eſſe aptam ueſtris cōmodis, & eiuſmodi, quã Conſul re, non oratione popularis & honeſte, & libenter poſſet defendere. atqui ego à primo capite legis uſq; ad extremum reperio Quirites, nihil aliud cogitatum, nihil aliud ſuſceptum, nihil aliud actũ, niſi uti decem reges ærarÿ, uectigalium, prouinciarum omnium, totius Reip. regnorum, liberorũ populorum, orbis deniq; terrarum domini conſtituerentur legis agrariæ ſimulatione, atq; nomine. ſic confirmo Quirites, hac lege agraria, pulchra, atque populari, dari uobis nihil, condonari certis hominibus omnia; oſtentari populo R. agros, eripi etiam libertatem; priuatorum pecunias augeri, publicas exhauriri; deniq;, quod eſt indigniſſimum, per Tribunum pl. quem maiores præſidem libertatis, cuſtodemq́; eſſe uoluerunt, reges in ciuitate conſtitui. quæ cum expoſuero: ſi falſa uobis uidebuntur eſſe, ſequar auctoritatem ueſtram, mutabo meam ſententiã: ſin inſidias fieri libertati ueſtræ ſimulatione largitionis intelligetis, nolitote dubitare plurimo ſudore, & ſanguine maiorum ueſtrorum partam, uobiſq́; traditam libertatem, nullo ueſtro labore Conſule adiutore defendere. Primum caput eſt legis agrariæ: quo, ut illi putant, tentamini leuiter, quo animo libertatis ueſtræ diminutionem ferre poſſitis: iubet enim, Tribunũ pl. qui eã legẽ tulerit,

creare Decemuiros per tribus ſeptem decem, ut, quem nouem tribus fecerint, is Decemuir ſit. hic quæro, quam ob cauſam initium rerũ, ac legum ſuarum hinc duxerit, ut populus R. ſuffragio priuaretur? toties legibus agrarijs curatores conſtituti ſunt, Triũuiri, Quinqueuiri, Decemuiri: quæro à populari Tribuno pl. ecquando niſi per XXXV. tribus creati ſint? etenim cum omnes poteſtates, imperia, curationes ab uniuerſo populo R. proficiſci conuenit, tum eas profecto maxime, quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem, & commodum; in quo & uniuerſi deligant, quem populo R. maxime cõſulturum putent; & unuſquiſq; ſtudio, & ſuffragio ſuo uiam ſibi ad beneficium impetrandum munire poſſit. hoc Tribuno pl. potiſſimum uenit in mentem, populum R. uniuerſum priuare ſuffragijs, paucas tribus non certa conditione iuris, ſed ſortis beneficio fortuito ad uſurpandã libertatem uocare. Item inquit eodemq; modo capite altero, ut comitijs Põtificis Maximi. ne hoc quidem uidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, ut, quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij uoluerint populo ſupplicari. atq; hoc idem de cæteris ſacerdotijs Cn. Domitius Trib. pl. uir clariſſimus tulit; ꝙ populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur; ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. uidete, quid interſit inter Cn. Domitiũ Trib. pl. hominem nobiliſſimum, & P. Rullum: qui tẽtauit, ut opinor, patientiam ueſtram, cum ſe nobilem eſſe diceret. Domitius, quod per cerimonias, populi fieri non poterat; ratione aſſecutus ẽ, ut id, quoad poſſet, quoad fas eſſet, quo-

ad liceret,populi ad partes daret:hic, quod populi proprium ſemper fuit,quod nemo imminuit, nemo immutauit,quin ij,qui populo agros eſſent aſſignaturi,ante acciperent à populo beneficium,quàm darent,id totum eripere uobis,atque è manibus extorquere conatus eſt. ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodam modo dedit: hic,quod adimi nullo pacto poterat poteſtate,quadam ratione eripere conatur. quæret quiſpiā, in tanta iniuria,tantáq; impudentia quid ſpectarit. non defuit conſilium: fides erga plebem Romanam,*æquitas in uos, libertatemq; ueſtram uehementer defuit: iubet enim comitia* Decemuiris *habere creandis eum, qui legem tulerit. hoc dicam planius. iubet* Rullus,*homo nō cupidus, neque appetens, habere comitia* Rullum. *non dum reprehendo. uideo feciſſe alios. illud, quod nemo fecit, de minore parte populi; quò pertineat, uidete. habebit comitia: uolet eos denunciare, quibus regia poteſtas hac lege quæritur. uniuerſo populo neque ipſe cō mittit, neque illi horum conſiliorum auctores committi recte putant poſſe. ſortietur tribus idem* Rullus, *homo felix: educet,quas uolet, tribus: quos nouem tribus* Decemuiros *fecerint ab eodem* Rullo *eductæ, hos omnium rerum(ut iam oſtendam) dominos habebimus. atque ij,ut grati, ac memores beneficij eſſe uideantur, aliquid ſe nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis uero ſex & XX. tribubus,nihil erit, quod non putent poſſe ſuo iure denegare. quos tandem igitur* Decemuiros *creari uult?ſe primum:qui licet? leges enim ſunt ueteres,neq; eæ conſulares,ſi quid intereſſe hoc arbitramini,ſed tribunitiæ,uobis,maioribuſq; ueſtris*

*uehementer gratæ,atq; iucundæ.*Licinia *eſt lex,atq; alte ra* Ebutia*:quæ non modo eum,qui tulerit de aliqua cu= ratione,ac poteſtate,ſed etiam collegas eius,cognatos,affi nes excipit,ne eis ea poteſtas curatio'ue mãdetur. etenim ſi populo conſulis:remoue te à ſuſpicione alicuius tui cõ modi:fac fidem,te nihil niſi populi utilitatem,& fructũ quærere:ſine ad alios poteſtatem,ad te gratiam beneficij tui peruenire.nam hoc quidem uix eſt liberi populi, uix ueſtrorum animorum,ac magnificentiæ.quis legem tu= lit?*Rullus*.quis maiorem partem populi, ſuffragijs priua uit?*Rullus*.quis comitijs præfuit?*Rullus*.quis tribus,quas uoluit,uocauit,nullo cuſtode ſortitus ? quis* Decemuiros*, quos uoluit,renũciauit?idem* Rullus*. quem principem re nunciauit?*Rullum*.uix mehercule ſeruis hoc eum ſuis,nõ uobis omnium gentiũ dominis probaturum,arbitrarer. optimæ leges igitur hac lege ſine ulla exceptione tollen= tur.idem legis ſibi ſua lege curationem petet:idem,maio re parte populi ſuffragijs ſpoliata,comitia habebit: quos uolet,atq; in ijs ſe ipſum renunciabit: & uidelicet colle= gas ſuos adſcriptores legis agrariæ nõ repudiabit, à qui bus ei locus primus inuidiæ in præſcriptione legis conceſ ſus eſt:cæteri fructus omnium rerum,qui in ſpe legis hu ius poſiti ſunt,cõmuni cautione,atq; æqua ſibi parte reti nentur.at uidete hominis diligentiã,ſi aut* Rullum *cogi= taſſe, aut ſi* Rullo *potuiſſe in mentẽ uenire arbitramini. uiderunt ij,qui hæc machinabantur; ſi uobis ex omni po pulo deligendi poteſtas eſſet data, quæcunque res eſſet in qua fides,integritas,uirtus, auctoritas quæreretur, uos eam ſine dubitatione ad* Cn.Pompeiũ *principem delatu= ros:etenim quẽ unũ ex cunctis delegiſſetis,ut eũ omnibus*

omnium gentium bellis terra, & mari præponeretis, certe in Decẽuiris faciendis, ſiue fides haberetur, ſiue honos, & cõmitti huic optime, & ornari hunc iuſtiſſime poſſe intelligebant. itaq; excipitur hac lege nõ adoleſcentia, nõ legitimũ aliquod impedimentum, non poteſtas, non magiſtratus ullus alijs negocijs, ac legibus impeditus, reus deniq;, quo minus Decẽuir fieri poſſit. præſentem eum profiteri iubet. quod nulla alia in lege unquam fuit, ne in his quidẽ magiſtratibus, quorũ certus ordo ẽ: timebat enim, Põpeius ne, ſi adeſſet, ferri nõ poſſet; aut ne, ſi accepta lex eſſet, illum ſibi collegã aſcriberetis cuſtodem ac uindicem cupiditatũ. hic, quoniam uideo uos hominis dignitate, & contumelia legis eſſe cõmotos: renouabo illud, quod initio dixi, regnũ comparari, libertatem ueſtrã hac lege funditus tolli. an uos aliter exiſtimabatis, cũ ad omnia ueſtra pauci homines cupiditatis oculos adieciſſent, nõ eos in primis id acturos, ut ex omni cuſtodia ueſtræ libertatis, ex omni poteſtate, curatione, patrocinio ueſtrorum cõmodorũ Cn. Põpeius depelleretur? uiderunt, & uident, ſi per imprudentiam ueſtram, negligentiam meã, legem incognitam acceperitis, fore uti poſtea cognitis inſidijs, cum Decemuiros crearetis, tum uicijs omnibus, & ſceleribus legis Cn. Põpeij præſidium opponendum putetis. & hoc paruum argumentum uobis erit, à certis hominibus dominationem, poteſtatemq; omnium rerũ quæri, cum uideatis eum, quem cuſtodem ueſtræ libertatis fore uideant, expertẽ fieri dignitatis. Cognoſcite nunc, quæ poteſtas Decemuiris, & quãta detur. primum lege curiata Decemuiros ornat. iam hoc inauditũ, & planè nouo more, uti curiata lege magiſtratus detur, cui nullis comi

tijs ante ſit datus.eã legem ab eo Prætore, qui ſit primus factus,ferri iubet:at quomodo? ut ij Decemuiratum habeant,quos plebs deſignauerit.oblitus eſt, nullos à plebe deſignari.& is orbem terrarum conſtringit nouis legibus,qui,quid in ſecundo capite ſcriptum eſt,non meminit in tertio.atq; hic perſpicuum eſt,quid iuris à maioribus acceperitis,quid ab hoc Tribuno pl.uobis relinquatur.maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiã ferre uoluerunt:nam centuriata lex Cenſoribus ferebatur,cum curiata cæteris patricijs magiſtratibus:tum iterum de eiſdem iudicabatur,ut eſſet reprehendendi poteſtas,ſi populum beneficij ſui pœniteret.nunc quia prima illa comitia tenetis centuriata,& tributa:curiata tãtum auſpiciorum cauſa remanſerũt. hic autem Tribunus pl. quia uidebat poteſtatem neminem iniuſſu populi,aut plebis poſſe habere;curiatis ea comitijs, quæ uos non ſinitis, confirmauit;tributa,quæ ueſtra erant,ſuſtulit. ita cum maiores binis comitijs uoluerint uos de ſingulis magiſtratibus iudicare,hic homo popularis ne unam quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit.ſed uidete hominis religionem,& diligẽtiam.uidit,& perſpexit,ſine curiata lege Decemuiros habere poteſtatem non poſſe, quoniã per nouem tribus eſſent conſtituti.iubet ferre de his legẽ curiatam:Prætori imperat:q̃ id ipſum abſurde, nihil ad me attinet:iubet enim,qui primus ſit Prætor factus, eũ legem curiatã ferre:ſin is ferre nõ poſſet, qui poſtremus ſit:ut aut luſiſſe in tantis rebus,aut profecto neſcio quid ſpectaſſe uideatur.uerũ hoc,quod eſt aut ita peruerſum, ut ridiculum; aut ita malitioſum,ut obſcurũ ſit; relinquamus:ad religionẽ hominis reuertamur.uidet,ſine le=

ge curiata nihil agi per Decĕuiros poſſe. quid poſtea, ſi ea lata nó erit? attendite ingeniũ. tum ꝗ Decĕuiri, inquit, eodé iure ſint, quo qui optima lege. ſi hoc fieri poteſt, ut in hac ciuitate, quæ longe iure libertatis cæteris ciuitatibus antecellit, quiſquam nullis comitijs imperiũ, aut poteſtaté aſſequi poſſit: quid attinet tertio capite, legẽ curiatam ferre, iubere, quoniã quarto permittas, ut ſine lege curiata idem iuris habeant, quod haberent, ſi optima lege à populo eſſent creati? Reges cóſtituuntur, non Decéuiri, Quirites: hiq; ab ijs initijs, fundamentiſq; naſcuntur, ut, non modo cũ gerere cœperint, ſed etiam cum conſtituentur, omne ueſtrũ ius, poteſtas, libertaſq; tollatur. at uidete, ꝗ̃ diligenter retineat ius tribunitiæ poteſtatis. Cóſulibus legem curiatá ferentibus à Tribunis pl. ſæpe eſt interceſſum. neq; tamen nos id querimur, eſſe hanc Tribunorũ pl. poteſtatem: tantũmodo ſi quis ea poteſtate temere * eſt uſus, exiſtimamus. hic Tribunus pl. lege curiata, quã Prætor ferat, adimit intercedẽdi poteſtatẽ. atq; hoc cum in eo reprehendendũ eſt, ꝙ per Tribunum pl. tribunitia poteſtas minuitur: tũ in eo deridendum, ꝙ Conſuli, ſi legem curiatá non habet, attingere rem militarem non licet; hic, qui uetat intercedere, poteſtatem, etiã ſi interceſſum ſit, tamen eandem conſtituit, quã ſi lata eſſet lex: ut non intelligã, quare aut hic uetet intercedere, aut quenꝗ̃ interceſſurum putet, cũ interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit, non rem impeditura. Sint igitur Decemuiri neq; ueris comitijs, hoc eſt populi ſuffragijs, neq; illis ad ſpecié, atq; ad uſurpationé uetuſtatis per XXX lictores auſpiciorũ cauſa adumbratis, cóſtituti. Videte nũc, eos, qui à uobis nihil poteſtatis acceperint, quanto

maioribus ornamentis afficiat, q̃ omnes nos affecti ſumus, quibus uos ampliſſimas poteſtates dediſtis. iubet auſpicij coloniarum deducendarum cauſa Decemuiros habere pullarios. eodem iure, inquit, quo habuerunt Treſuiri lege Sempronia. audes etiam Rulle mentionem facere legis Semproniæ? nec te ea lex ipſa cõmonet, Treſuiros illos XXXV tribuũ ſuffragio eſſe creatos? & cum tu à Ti. Gracchi æquitate, ac pudore lõgiſſime remotus ſis: id, quod diſſimillima ratione factũ ſit, eodem iure putas eſſe oportere? dat præterea poteſtatem, uerbo prætoriam, re uera regiã: definit in quinquẽnium: facit ſempiternã: tantis enim confirmat opibus, & copijs, ut inuitis eripi nullo modo poſſit. deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis, tabernaculis, centurijs, ſuppellectili: ſumptum haurit ex ærario: ſuppeditat à ſocijs: ianitores ex equeſtri loco ducentos in annos ſingulos, ſtipatores corporis conſtituit, eoſdem miniſtros, & ſatellites poteſtatis. formã adhuc habetis Quirites, & ſpeciem ipſam tyrannorum; inſignia ueteris poteſtatis, nondũ ipſam poteſtatẽ: dixerit enim fortaſſe quiſpiam: quid me iſta lædũt, ſcriba, lictor, præco, pullarius? omnia ſunt hæc huiuſmodi Quirites, ut, ea qui habeat ſine ueſtris ſuffragijs, aut rex non ferendus, aut priuatus furioſus eſſe uideatur. perſpicite, quanta poteſtas permittatur: non priuatorũ inſaniam, ſed intolerantiam regis eſſe dicetis. primum permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecuniæ conficiendæ de ueſtris uectigalibus non fruendis, ſed alienandis. deinde orbis terrarũ, gentiumq; omnium datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione, animaduerſio ſine auxilio. iudicare per quinquen

nium

nium uel de Conſulibus, uel de ipſis Tribunis pl. pote‑runt. de illis interea nemo iudicabit. magiſtratus his ge‑rere licebit, cauſam dicere non licebit: emere agros à quibus uolent, uel quos uolent, quàm uolent magno po‑terunt: colonias deducere nouas, renouare ueteres, to‑tam Italiam ſuis colonijs ut cõplere liceat, permittitur: omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multan di, regnorũ uel dandorum ſumma poteſtas datur: cum uelint, Romæ eſſe, cum cõmodum ſit: quacunq; uelint, ſummo cum imperio, iudicioq; omnium rerum uagari ut liceat, conceditur: interea diſſoluant iudicia publica: de conſilijs abducant, quos uelint: ſinguli de maximis rebus iudicent: Quæſtori permittant: finitorem mit‑tant: ratum ſit, quod finitor uni illi, à quo miſſus erit, renunciauerit. uerbũ mihi deeſt Quirites, cum ego hanc poteſtatem regiam appello: ſed profectò maior eſt quæ‑dam: nullum enim regnum fuit unquam, quod non ſi minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contine‑retur. hoc uero infinitum eſt, quo & regna omnia, & ueſtrum imperium, quod latiſſime patet, & ea, quæ par tim libera à uobis, partim etiam ignorata uobis ſunt, permiſſu legis continentur. datur igitur eis, primum ut liceat eis uendere omnia, de quibus uendendis S.C. facta ſunt M. Tullio, Cn. Cornelio Coſs. cur hoc tam eſt obſcu rum, atq; cæcum? quid? iſta omnia, de quibus ſenatus cenſuit, nominatim in lege perſcribi non'ne potuerunt? duæ ſunt huius obſcuritatis cauſæ Quirites: una pudo‑ris, ſiquis pudor eſſe poteſt in tam inſigni impudentia: altera ſceleris: nam neq; ea, quæ ſenatus nominatim uen denda cenſuit, audet appellare: ſunt enim loca publica

urbis, ſunt ſacella, quæ poſt reſtitutam tribunitiam po=
* teſtatem nemo attigit, quæ maiores in urbe partim peri
culi perfugia eſſe uoluerũt. hæc lege tribunitia Decem=
uiri uendent. accedet eò mons Gaurus: accedent ſalicta
ad Minturnas: adiungetur etiam illa uia uendibilis Her
culanea multarum deliciarum, et magnæ pecuniæ, per=
multa alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarij uen=
denda cenſuit, Conſules propter inuidiam non uendide=
runt. uerum hæc fortaſſe propter pudorem in lege reti
centur. ſed illud magis eſt credendum, & pertimeſcen=
dum, ꝙ audaciæ decemuirali corrumpẽdarum tabula=
rum publicarum, fingendorumq; S.C. quæ facta nun=
quam ſunt, cum ex eo numero, qui per eos annos Conſu
les fuerunt, multi mortui ſint, magna poteſtas permitti=
tur. niſi forte nihil eſt æquum uos de eorum audacia ſu
ſpicari, quorum cupiditati nimium anguſtus orbis ter=
rarum eſſe uideatur. Habetis unum uenditionis genus;
quod magnum uideri uobis intelligo: ſed attendite ani=
mos ad ea, quæ conſequũtur: hunc quaſi gradum quen
dam atq; aditum ad cætera iactum intelligetis. QVI
AGRI, QVAE LOCA, AEDIFICIA. quid
eſt præterea? multa in mancipijs, in pecore, auro, argen
to, ebore, ueſte, ſuppellectili, cæteris rebus. quid dicam? in=
uidioſum putaſſet hoc fore, ſi omnia nominaſſet? nõ me=
tuit inuidiam. quid ergo? longum putauit, & timuit,
nequid præteriret: adſcripſit: ALIVDVE QVID.
qua breuitate rem nullam eſſe exceptã uidetis. quicquid
ergo ſit extra Italiam, quod publicum populi R. factum
ſit L. Sylla, Q. Pompeio Coss. aut poſtea, id Decemuiros
iubet uendere. hoc capite Quirites omnes gentes, natio=

nes,prouincias,regna Decemuirũ ditioni,iudicio, poteſta tiq; permiſſa,& condonata eſſe dico. primum hoc quæro,qui tandem locus uſquam ſit,quem non poſſint Decemuiri dicere publicum populi R.eſſe factum? nam cum idem poſſit iudicare,qui dixerit: quid eſt,quod nõ liceat ei dicere,cui liceat eidem iudicare? cómodum erit Pergamum,Smyrnam,Tralleis,Epheſum,Miletum,Cyzicum,totá deniq; Aſiam,quæ poſt L. Syllam,Q. Pompeium Coſs.recuperata ſit,populi R.factam eſſe dicere. utrum,oratio ad eius rei diſceptationem deerit,an,cum idem & diſſeret,& iudicabit,impelli non poterit,ut falſum iudicet? an, ſi condemnare Aſiam uolet,terrorem damnationis,& minas non,quãti uolet,æſtimabit? quid (quod diſputari cõtra nullo pacto poteſt,quoniá ſtatutum à uobis eſt,& iudicatum: quam hæreditatem iam creuimus) regnũ Bithyniæ?quod certe publicum eſt populi R.factum. num quid cauſæ eſt,quin omnes agros, urbes, ſtatiua,portus,totam deniq; Bithyniam Decemuiri uendituri ſint? quid Mytilenæ?quæ certe ueſtræ Quirites belli lege,ac uictoriæ iure factæ ſunt: urbs & natura,& ſitu,& deſcriptione ædificiorum,& pulchritudine in primis nobilis: agri iucundi,& fertiles: nempe eodem capite incluſi continentur. quid Alexandria,cunctaq; Aegyptus? ut occulte latet? ut recondita eſt? ut furtim tota Decemuiris traditur? quis enim ueſtrũ hoc ignorat? dici,illud regnum teſtamento Regis Alexádrini populi R.eſſe factum.hic ego Conſul populi R.nõ modo nihil iudico,ſed ne quid ſentiam quidem profero: magna.n.mihi res non modo ad ſtatuendum, ſed etiam ad dicendum uidetur eſſe.uideo,qui teſtamentum factum

eſſe confirmet: auctoritatem ſenatus extare hæreditatis aditæ ſentio, tum quando Alexandro mortuo legatos Tyrum miſimus, qui ab illo pecuniam depoſitam noſtris recuperarent. hæc L. Philippum ſæpe in ſenatu confirmaſſe memoria teneo. eum, qui regnũ illud teneat hoc tempore, neq; genere, neq; animo regio eſſe, inter omnes ferè uideo conuenire. dicitur contra: nullum eſſe teſtamentum: non oportere populum R. omnium regnorum appetentem uideri: demigraturos in illa loca noſtros homines propter agrorum bonitatem, & omnium rerum copiam. hac tanta de re P. Rullus cum cæteris Decemuiris collegis ſuis iudicabit? & uerum iudicabit? nam utrunq; ita magnum eſt, ut nullo modo neq; concedendum, neq; ferendum ſit. uolet eſſe popularis, populo R. adiudicabit. ergo idem ex ſua lege uendet Alexãdriam, uẽdet Aegyptum, urbis copioſiſſime, pulcherrimorumq; agrorum iudex, arbiter, dominus, Rex deniq; opulentiſſimi regni reperietur. non ſumet ſibi tantum, nõ appetet: iudicabit Alexandriam Regis eſſe, à populo R. abiudicabit. primum populi R. hæreditatem Decemuiri iudicent; cum uos uolueritis de priuatis hæreditatibus Centumuiros iudicare? deinde quis aget cauſam populi R? ubi res iſta agetur? qui ſunt iſti Decemuiri, quos perſpiciamus regnum Alexandriæ Ptolemæo gratis adiudicaturos? ꝙ ſi Alexandria petebatur, cur non eoſdem curſus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato Coss. cucurrerunt? cur non aperte, ut anteà? cur nõ item ut cum decreto & palàm regionem illam petierunt? an quietis ijs, qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetris tenebris, & caligine ſe Alexandriamperuen

turos arbitrati ſunt? atq; illud circunſpicite ueſtris men
★ *tibus, unáq;.* Legatos *noſtros, homines auctoritate tenui, qui rerum priuatarũ cauſa legationes liberas obeunt, ta men exteræ nationes ferre uix poſſunt: graue eſt enim nomen imperij, atq; id etiam in leui perſona pertime= ſcitur, propterea* ꝙ *ueſtro, non ſuo, nomine, cum hinc egreſſi ſunt, abutuntur. quid cenſetis, cum iſti* Decemui*ri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorũ iuuentute per orbem terrarum uagabuntur? quo tan= dem animo? quo metu? quo periculo miſeras nationes futuras? eſt in imperio terror: patientur. eſt in aduen= tu ſumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: non recuſabunt. illud uero quãtum eſt* Quirites, *cum is* De*cemuir, qui aliquam in urbem aut expectatus, ut ho= ſpes; aut repente, ut dominus, uenerit; illum ipſum lo= cum, quò uenerit, illam ipſam ſedẽ hoſpitalem, in quam erit deductus, publicam populi* R. *eſſe dicet? quanta ca= lamitas populi, ſi dixerit? quantus ipſi quæſtus, ſi nega rit? atque ijdem, qui hæc appetunt, queri nonnunquam ſolent, omnes terras* Cn. Pompeio, *atque omnia maria eſſe permiſſa. ſimile uero eſt, multa committi, an condo= nari omnia: uel labori & negotio præponi, an prædæ & quæſtui: mitti ad ſocios liberandos, an ad opprimen dos. denique ſi quis eſt honos ſingularis, nihil'ne intereſt, utrum populus* R. *eum, cui uelit, deferat, an is impuden ter populo* R. *per legis fraudem ſurripiatur?* Intel*lexiſtis, quot res, & quantas* Decemuiri *legis permiſſu uendituri ſint. non eſt ſatis. cum ſeſe ſociorum, cum ex= terarum nationum, cum* Regum *ſanguine implerint, incidant neruos populi* R. *adhibeant manus uectigali=*

bus ueſtris, irrumpant in ærarium: ſequitur.n.caput, quo capite non permittit quidem, ſi forte deſit pecunia, quæ tanta ex ſuperioribus recipi poteſt, ut deeſſe non debeat; ſed planè, quaſi ea res nobis ſaluti futura ſit, ita cogit, atq; imperat, ut Decemuiri ueſtra uectigalia uendãt nominatim. quam tu mihi ex ordine recita de legis ſcripto populi R. auctionẽ. quã mehercule ego præconi huic ipſi luctuoſam & acerbam prædicationem futurã puto. ut in ſuis rebus, ita in Rep. luxurioſus nepos, qui prius ſiluas uẽdat, quàm uineas. Italiam percenſuiſti: perge in Siciliam. nihil eſt in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in agris maiores noſtri proprium nobis reliquerint, quin id uenire iubeat. quod partum recenti uictoria maiores nobis in ſociorum urbibus, ac finibus, & uinculum pacis, et monimẽtum belli reliquerunt, id uos ab illis acceptum hoc auctore uendetis? Hic mihi parumper mentes ueſtras Quirites cõmouere uideor, dum patefacio uobis, quas iſti penitus abſtruſas inſidias ſe poſuiſſe arbitrãtur contra Cn. Pompeÿ dignitatem. & mihi quæſo ignoſcite, ſi appello talem uirũ ſæpius. uos mihi Prætori biennio ante Quirites hoc eodem in loco perſonam hãc impoſuiſtis, ut, quibuſcunq; rebus poſſem, illius abſentis dignitatem uobiſcum unà tuerer. feci adhuc quæ potui, neq; familiaritate illius adductus, nec ſpe honoris, atque ampliſſimæ dignitatis; quam ego etſi libente illo, tamen abſente illo per uos cõſecutus ſum. quamobrem, cum intelligam hanc totam ferè legem ad illius opes euertendas tanq̃ machinã cõparari; & reſiſtam conſilÿs hominum; & perficiam profecto, quod ego uideo comparari, ut id uos uniuerſi non ſolum uidere, uerum etiam te-

nere poſſitis. Iubet uenire quæ Attalenſium, quæ Phaſelitum, quæ Olympenorum fuerint, agrumq́; Agerenſem, & Orindicum, & Geduſanum. hæc P. Seruilij imperio, & uictoria clariſſimi uiri ueſtra facta ſunt. adiungit agros Bithyniæ regios, quibus nunc publicani fruũtur: deinde Attalicos agros in Cherroneſo: in Macedonia, qui Regis Philippi, ſiue Perſæ fuerũt: qui item à Cenſoribus locati ſunt, & certiſſimum uectigal. adſcribit idem auctioni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenſes qui Appionis fuerunt: & agros in Hiſpania propter Carthaginem nouam, & in Africa ipſam ueterem Carthaginem uendit: quã uidelicet P. Africanus nõ propter religionem ſediũ illarũ, ac uetuſtatis de conſilij ſententia cõſecrauit, ſed ut ipſe locus eorũ, qui cum hac urbe de imperio certarũt; ueſtigia calamitatis oſtenderet. ſed non fuit tam diligens, q̃ eſt Rullus: aut fortaſſe emptorem ei loco reperire non potuit. uerũ inter hos agros regios, captos ueteribus bellis uirtute ſummorũ imperatorũ, adiũgit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerũt, ut eos Decemuiri uendãt. ita'ne uero? nõ legibus datis, non auditis uerbis imperatorijs, nõ dum deniq; bello cõfecto, cum Rex Mithridates amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in ultimis terris aliquid etiã nũc moliatur, atq; ab inuicta Cn. Pompeij manu Mæotide, & illis paludibus, et itinerũ anguſtijs, atq; altitudine montiũ defendatur; cum imperator in bello uerſetur; in locis autem illis etiã nũc belli nomen reliquũ ſit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium, & poteſtas more maiorum debet eſſe, Decemuiri uendent? &, credo, P. Rul-

lus (is enim ſic ſe gerit,ut ſibi iam Decemuir *deſigna tus eſſe uideatur) ad eam auctionem potiſſimum profi= ciſcetur.is uidelicet,antequam ueniat in* Pontum,*literas ad* Cn.Pompeium *mittet. quarum ego iam exemplum ab iſtis compoſitum eſſe arbitror.* P. SERVILIVS RVLLVS TRIBVNVS PL.DECEMVIR S.D. POMPEIO CN. F. *non credo adſcriptu= rum eſſe,*Magno *: non enim uidetur id,quod imminue= re lege conatur,conceſſurus uerbo.* TE VOLO CVRARE, VT MIHI SINOPE PRAESTO SIS,AVXILIVMQVE ADDVCAS,DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CEPISTI,EGO MEA LEGE VENDAM. *an* Pompeium *non adhibebit? in eius prouincia uendet manubias imperatoris? ponite ante oculos uobis* Rullum *in* Ponto *inter ueſtra, atq; hoſtium caſtra haſta poſita cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. neq; in hoc ſolum ineſt contumelia, quæ uehementer & inſi= gnis eſt, & noua, ut ulla res parta bello,nondum legi= bus datis,etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modo uenierit, uerum etiam locata ſit: plus ſpe= ctant homines certe,quàm contumeliam: ſperant,ſi con ceſſum ſit inimicis* Cn.Pompeij *cum imperio, cum iu= dicio omnium rerum,cum infinita poteſtate,cum innu= merabili pecunia non ſolum alijs in locis uagari, ue= rum etiam ad ipſius exercitum peruenire, aliquid illi inſidiarum fieri, aliquid de eius exercitu, copijs, glo= ria detrahi poſſe: putant, ſi quam ſpem in* Cn.Pom= *peio exercitus habeat aut agrorum,aut aliorum com= modorum,hanc nõ habiturum,cum uiderit earum re=*

rum omnium poteſtatem ad Decemuiros eſſe translatã. patior non moleſte, tam ſtultos eſſe, qui hæc ſperent; tam impudentes, qui conẽtur: illud queror, tam me ab iis eſſe contemptum, ut hæc portenta me Conſule potiſſimum cogitarent. atq; in omnibus his agris, ædificiisq; uendendis permittitur Decemuiris, ut uendant quibuſcunq; in locis uideatur. ò perturbatam rationem. ò libidinem refrenandam. ò conſilia diſſoluta, atq; perdita. uectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac urbe, hoc ex loco, hac ueſtrum frequentia: uenire ueſtras res proprias, & in perpetuum à uobis alienari, in Paphlagoniæ tenebris, atq; in Cappadociæ ſolitudine licebit? L. Sylla cum bona indemnatorũ ciuium funeſta illa auctione ſua uenderet, & ſe prædã ſuam diceret uendere, tamen ex hoc loco uendidit, nec, quorum oculos offendebat, eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt: Decemuiri ueſtra uectigalia non modo ne uobis quidem arbitris, ſed ne præcone quidem publico teſte uendent? Sequitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore, non, ut antea, ab Sylla & Pompeio Coss. cognitio Decemuirũ, priuatus ſit an publicus: ſicq; agro pergrande uectigal imponitur. hoc quantum iudicium, quàm intolerandum, quàm regium ſit, quem præterit? poſſe, quibuſcunq; locis uelint, nulla diſceptatione, nullo cõſilio priuata publicare, publica liberare. Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recentoricus: quem ego excipi, & propter hominum neceſſitudinem, & propter æquitatem Quirites, ſæpe uehementer gaudeo. ſed quæ hæc impudentia? qui agrum Recentoricum poſſident, uetuſtate poſſeſſionis ſe, non iure; miſericordia ſenatus, non agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum

eſſe fatentur; ſed moueri poſſeſſionibus, amiciſſimis ſedibus, ac dijs penatibus negant oportere. at ſi eſt priuatus ager Recentoricus, *quid eum excipis? ſin autem publicus, quæ eſt iſta æquitas, cæteros, etiam ſi priuati ſint, permittere ut publici iudicentur, hunc excipere nominatim, qui publicus eſſe fateatur? ergo eorum ager excipitur, qui apud* Rullū *alia ratione ualuerunt: cæteri agri omnes, qui ubique ſunt, ſine ullo delectu, ſine populi* R. *notione, ſine iudicio ſenatus* Decemuiris *addicentur.* Atque *etiam eſt alia ſuperiore capite, quo omnia ueneunt, quæſtuoſa exceptio: quæ teget eos agros, de quibus fœdere cautum eſt. audiuit hanc rem non à me, ſed ab alijs agitari ſæpe in ſenatu, nonnunquam ex hoc loco, poſſidere agros in ora maritima* Regem Hiempſalem, *quos* P. Afri*canus populo* R. *adiudicarit; & tamen poſtea per* C. Cottam Cos. *cautum eſſe fœdere. hoc quia uos fœdus non iuſſeritis, ueretur* Hiempſal *ut ſatis firmum ſit & ratum.* Quid, *cuiuſmodi eſt illud? tollitur ueſtrum iudicium, fœdus totum excipitur, comprobatur. quòd minuit auctionem decemuiralem, laudo: quòd* Regi *amico cauet, non reprehendo: quòd non gratis fit, indico: uolitat enim ante oculos iſtorum* Iubæ Regis *filius adoleſcens non minus bene nummatus, quàm bene capillatus.* Vix *iam uidetur locus eſſe, qui tantos aceruos pecuniæ capiat. auget, addit, accumulat: aurum, argentum ex præda, ex manubijs, ex coronario, ad quoſcunque peruenit, neque relatum eſt in publicum, neque in monumento conſumptum, id profiteri apud* Decemuiros, *& ad eos referre iubet. hoc capite etiam quæſtionem de clariſſimis uiris, qui populi* R. *bella geſſerunt,*

iudiciumq́; de pecunijs repetundis ad Decemuiros *translatum uidetis . horum erit nullum iudicium, quantæ cuiuſq; manubiæ fuerint, quid relatum, quid reſiduum ſit. in poſterum uero lex hæc imperatoribus ueſtris conſtituitur, ut, quicunq; de prouincia deceſſerit, apud eoſdem* Decemuiros, *quantum habeat prædæ, manubiarum, auri coronarij, profiteatur . hic tamen uir optimus eum, qué amat, excipit,* Cn. Pompeium *. unde iſte amor tam improuiſus, ac tam repentinus ? qui honore* Decemuiratus *excluditur propè nominatim ; cuius iudicium, legumq́, datio , captorum agrorum ipſius uirtute cognitio tollitur; cuius non in prouinciam, ſed in ipſa caſtra* Decemuiri *cum imperio, infinita pecunia, maxima poteſtate, & iudicio rerum omnium mittuntur ; cui ius imperatorium, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatũ, ſoli eripitur : is excipitur unus, ne manubias referre debeat . utrum tandem, hoc capite honos haberi homini, an inuidia quæri uidetur? remittit hoc* Rullo Cn. Pompeius: *beneficio iſto legis, benignitate decemuirali nihil utitur . nam ſi eſt æquum, prædas, ac manubias ſuas imperatores non in monimenta deorum immortalium , neque in urbis ornamenta conferre, ſed ad* Decemuiros, *tanquam ad dominos, reportare: nihil ſibi appetit præcipue* Pompeius, *nihil, uult ſe in communi, atque in eodem, quo cæteri, iure uerſari. ſin eſt iniquum* Quirites, *ſi turpe, ſi intelerandum, hos* Decemuiros *portitores omnibus omnium pecunijs conſtitui, qui non modo* Reges, *atque exterarum nationum homines, ſed etiam imperatores noſtros excutiant: non mihi uidentur honoris cauſa excipere* Pompeium *, ſed metuere , ne ille eandem contumeliam , quam*

cæteri, ferre non poſſit: Pompeius autem hoc animo ſit, ut, quicquid uobis placeat, ſibi ferendum putet: quod uos ferre non poteritis, id, profecto perficiat, ne diutius inuiti ferre cogamini. uerũtamen cauet, ut ſi qua pecunia poſt nos Cõſules ex nouis uectigalibus recipiatur, ea Decemuiri utantur. noua porrò uectigalia uidet ea fore, quæ Pompeius adiunxerit. ita remiſſis manubijs, uectigalibus eius uirtute partis, ſe frui putat oportere. parta ſit pecunia Quirites Decemuiris tanta, quanta ſit in terris: nihil prætermiſſum, ſed omnes urbes agri, regna deniq;, poſtremo etiam uectigalia ueſtra uenierint: acceſſerint in cumulum manubiæ ueſtrorum imperatorum: quantæ & quàm immanes diuitiæ Decemuiris in tantis auctionibus, tot iudicijs, tam infinita poteſtate rerum omniũ quærantur, uidetis. Cognoſcite nunc alios immenſos, atq; intolerabiles quæſtus, ut intelligatis ad certorũ hominum importunam auaritiam hoc populare legis agrariæ nomen eſſe quæſitum. Hac pecunia iubet agros emi, quò deducamini. Non conſueui homines appellare aſperius Quirites, niſi laceſſitus. uelim fieri poſſet, ut à me ſine contumelia nominarentur ij, qui ſe Decemuiros ſperant futuros: iam uideretis, quibus hominibus omnium rerum & uendendarum, & emendarũ poteſtatem permitteretis. ſed, quod ego nõ dum ſtatuo mihi eſſe dicendum, uos tamen id poteſtis cũ animis ueſtris cogitare. unũ hoc certe uideor mihi ueriſſime poſſe dicere. tum cum haberet hæc Reſp. Luſcinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolum honoribus populi, rebuſq; geſtis, uerum etiam patientia paupertatis ornatos; & tum, cum erant Catones, Philippi, Lælij, quorum ſapientiam, temperantiamq; in publicis, priuatiſq;

forenſibus, domeſticisq; rebus perſpexeratis: tamen huiuſcemodi res cōmiſſa nemini eſt, ut idem iudicaret & uenderet, & hoc faceret per quinquennium toto in orbe terrarum; idemq; agros uectigales populi R. abalienaret; &, cum ſummam tantæ pecuniæ nullo teſte ſibi ipſe ex ſua uoluntate feciſſet, tum deniq; emeret à quibus uellet, quod uideretur. committite uos nunc Quirites his hominibus hæc omnia, quos odorari hunc Decemuiratum ſuſpicamini: reperietis, partem eſſe eorum, quibus ad habendum; partem, quibus ad conſumendum nihil ſatis eſſe uideatur. Hic ego iam illud, quod expeditiſſimum ſit, ne diſputo quidem Quirites, non eſſe hanc uobis à maioribus relictam conſuetudinem, ut emātur agri à priuatis, quò plebs publice deducatur; omnibus legibus agris publicis priuatos eſſe deductos; huiuſcemodi me aliqd ab hoc horrido ac truce Tribuno pl. expectaſſe: hanc uero emendi & uendendi quæſtuoſiſſimam ac turpiſſimam mercaturam, alienam actione tribunitia, alienam dignitate populi R. ſemper putaui. Libet agros emi. primū quæro, quos agros? & quibus in locis? nolo ſuſpēſam & incertam plebem R. obſcura ſpe & cæca expectatione pendere. Albanus ager eſt, Setinus, Priuernas, Fundanus, Veſtinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Caſinas: audio. ab alia porta, Capenas, Faliſcus, Sabinus ager, Reatinus, Venafranus, Aliſanus, Trebulanus. habes tantam pecuniam, qua hoſce omnes agros, & cæteros horum ſimiles nō modo emere, uerum etiam coaceruare poſſis: cur eos nō definis, neque nominas? ut ſaltem deliberare plebs Romana poſſit, quid interſit ſua, quid expediat, quātum tibi in emendis, et in uendēdis rebus cōmittendum putet. Definio, inquit,

Italiam. ſatis certa regio: etenim quantulum intereſt, utrum in Maſſici radices, an in Italiam alio'ue deducamini? Age uero definis locum. quidnam agri uero, inquit? qui arari, aut coli poſſit. qui poſſit arari, inquit, aut coli, non qui aratus aut cultus ſit. utrum hæc lex eſt, an tabula Veratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: iugera C C, in quibus oliuetum fieri poteſt: iugera C C C, ubi inſtitui uineæ poſſunt. hoc tu emes iſta innumerabili pecunia, quod arari aut coli poſſit? quod ſolum tam exile & macrũ eſt, quod aratro perſtringi nõ poſſit? aut quod eſt tam aſperum ſaxetũ, in quo agricolarũ cultus non elaboret? iccirco, inquit, agros nominare nõ poſſum, quia tãgã nullũ ab inuito. hoc quoq; multo eſt quæſtuoſius, q̃ ſi ab inuito ſumeret: inietur enim ratio quæſtus de ueſtra pecunia, & tum deniq; ager emetur, cum idem expedierit emptori & uenditori. Sed uidete uim legis agrariæ: ne ij quidem, qui agros publicos poſſident, decedẽt de poſſeſſione, niſi erunt deducti optima conditione, & pecunia maxima. conuerſa ratio. antea, cum erat à Tribuno pl. mentio legis agrariæ facta, cõtinuo, qui agros publicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant, pertimeſcebant: hæc lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. q̃ multos enim Quirites exiſtimatis eſſe, qui latitudinẽ poſſeſſionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non poſſint? qui uendere cupiãt, emptores non reperiant? perdere iam deniq; illos agros ratione aliqua uelint? qui paulo ante diem noctemq; tribunitium nomen horrebant, ueſtram uim metuebant, mentionem legis agrariæ pertimeſcebant, ij nunc etiam ultro rogabuntur, atque orabuntur, ut agros partim publicos, partim plenos

inuidiæ,plenos periculi,quanti ipſi uelint,Decemuiris tradant:atq; hoc carmen hic Tribunus pl.non uobis,ſed ſibi intus canit.habet ſocerum uirum optimum,qui tantum agri in illis Reip.tenebris occupauit, quantum concupiuit.huic ſubuenire uult ſuccumbenti,iam oppreſſo, Syllanis oneribus graui,ſua lege,ut liceat illi inuidiam deponere,pecuniam condere.& uos non dubitatis,quin uectigalia ueſtra uendatis plurimo maiorum ueſtrorum ſanguine,& ſudore quæſita, ut Syllanos poſſeſſores diuitijs augeatis,periculo liberetis?nam ad hanc emptionem decemuiralem duo genera agrorum ſpectant Quirites.eorum unum propter inuidiam domini fugiunt, alterum propter uaſtitatem. Syllanus ager à certis hominibus latiſſime continuatus tantam habet inuidiam, ut ueri ac fortis Tribuni pl.ſtridorem unum perferre non poſſit: hic ager omnis,quoquo pretio coemptus erit,tamen ingẽti pecunia uobis inducetur. alterum genus agrorum propter ſterilitatem incultum,propter peſtilẽtiam uaſtum, atq; deſertum,emetur ab ijs,qui eos uident ſibi eſſe, ſi nõ uendiderint,relinquendos.& nimirum iſtud eſt,quod ab hoc Tribuno pl.dictum eſt in ſenatu;urbanã plebem nimium in Rep.poſſe,exhauriendã eſſe:hoc enim uerbo eſt uſus,quaſi de aliqua ſentina,ac non de optimorũ ciuium genere loqueretur.uos uero Quirites, ſi me audire uultis,retinete iſtam poſſeſſionẽ gratiæ,libertatis,ſuffragiorũ,dignitatis,urbis,fori,ludorũ,feſtorũ dierũ, cæterorũ omniũ cõmodorũ.niſi forte mauultis, relictis his rebus, atq; hac luce Reip.in Sipõtina ſiccitate, aut in Salpinorũ peſtilentiæ finibus Rullo duce collocari. At dicat,quos agros empturus ſit:oſtẽdat,et quid,et q̃bus daturus ſit.ut

uero,cum omnes urbes,agros,uectigalia, regna uendide rit,tum arenam aliquam,aut paludes emat,id uos poteſtis quæſo concedere?quanq̃ illud eſt egregium,ꝙ hac lege ante omnia ueneunt,ante pecuniæ coguntur, & coaceruantur,q̃ gleba una ematur.deinde emi iubet,ab inuito uetat.quæro,ſi,qui uelint uendere,non fuerint:quid pecunia fiet?referre in ærarium lex uetat, exigi prohibet.igitur pecuniam omnem Decemuiri tenebunt, uobis ager non emetur:uectigalibus abalienatis,ſocijs uexatis, Regibus atq; omnibus gentibus exinanitis,illi pecunias habebunt,uos agros non habebitis.facile,inquit, adducētur pecuniæ magnitudine,ut uelint uendere. ergo ea lex eſt, qua noſtra uendamus,quanti poſſumus;aliena emamus, quanti poſſeſſores uelint. atq; in hos agros, qui hac lege empti ſint,colonias ab ijs Decemuiris deduci iubet.quid? omnis'ne eiuſmodi locus eſt,ut nihil interſit Reip.colonia deducatur in eum locum,nec'ne:an eſt locus,qui coloniam poſtulet?eſt planè rectius, & quo in genere ſicut in cæteris Reip.partibus,eſt operæpretium diligentiam maiorum recordari,qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt,ut eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperij uiderētur. hi deducent colonias in eos agros,quos emerint:etiam'ne,ſi Reip.non expediat?et in quæ loca præterea uidebitur. quid igitur eſt cauſæ,quin coloniam in Ianiculum poſſint deducere, & ſuum præſidium in capite, atque ceruicibus ueſtris poſſint collocare?tu non definias,quò colonias, in quæ loca, quo numero colonorum deduci uelis?tu occupes locum, quem idoneum ad uim tuam iudicaris?compleas numero?confirmes præſidio,quo uelis?populi R. uectigalibus,

atq;

atq; omnibus copijs ipſum populum R.*coerceas? oppri=mas? redigas in iſtam decemuiralem ditionem ac pote=ſtatem? ut uero totam* Italiã *ſuis præſidijs obſidere atq; occupare cogitet,quæſo* Quirites *cognoſcite.permittit* De*cemuiris,ut in omnia municipia,in omnes colonias totius* Italiæ *colonos deducant,quos uelint: ijsq; colonis agrum dari iubet.num obſcure maiores opes,quàm libertas ue=ſtra pati poteſt,& maiora præſidia quæruntur? num obſcure regnum conſtituitur? num obſcure libertas ue=ſtra tollitur? nam cum ijdem omnem pecuniam, maxi=mam multitudinem,ideſt totam* Italiam,*ſuis opibus ob=ſidebunt; ijdem ueſtram libertatem ſuis præſidijs & co=lonijs intercluſam tenebunt: quæ ſpes tãdem,quæ facul=tas recuperandæ ueſtræ libertatis relinquetur?* At *enim ager* Cãpanus *hac lege diuidetur orbis terræ pulcherri=mus: &* Capuam *colonia deducetur, urbem ampliſſi=mam atq; ornatiſſimam.atqui quid ad hæc poſſumus di=cere? de cõmodo ueſtro prius dicam* Quirites:*deinde ad amplitudinem,& dignitatem reuertar: ut,ſi quis agri aut oppidi bonitate delectetur,ne quid expectet; ſi quẽ rei dignitas cõmouet, ut huic ſimulatæ largitioni reſi=ſtat.ac primum de oppido dicam,ſi quis eſt forte,quem* Capua *magis,quàm* Roma *delectat.*Quinq; *millia colo=norum* Capuam *ſcribi iubet.ad hũc numerum quingen=tos ſibi ſinguli ſument.quæſo nolite uoſmet ipſos conſola=ri: uere & diligenter conſiderate.num uobis,aut ueſtri ſimilibus,integris,quietis,ocioſis hominibus,in hoc nume=ro locum fore putatis? ſi eſt omnibus uobis,aut maiori ueſtrum parti: quanquam me ueſter honos uigilare dies, atq; noctes, & intentis oculis omneis* Reip.*parteis*

intueri iubet; tamen pauliſper, ſi ita cõmodum ueſtrũ
feret, conniuebo. ſed ſi quinq; hominũ millibus ad uim,
facinus, cædemq́; delectis locus atq; urbs, quæ bellum fa
cere atq; inſtruere poſſit, quæritur: tamen'ne patiemini
ueſtro nomine contra uos firmari opes, armari præſi=
dia, urbes, agros, copias cõparari? nam agrum quidem
Campanũ, quem uobis oſtentant, ipſi concupiuerũt: dedu
cent ſuos, quorũ nomine ipſi teneant & fruantur: coe=
ment præterea: iſta dena iugera continuabũt. nam ſi di
cent per legem id non licere: ne per Corneliã quidem li
cet; at uidemus (ut longinqua mittamus) agrũ Præneſti
num à paucis poſſideri: neq; iſtorũ pecunijs quicquam
aliud deeſſe uideo, niſi eiuſmodi fundos, quorũ ſubſidio
familiarũ magnitudines, & Cumanorũ, ac Puteolano=
rum prædiorum ſumptus ſuſtentare poſſint. quòd ſi ue
ſtrum cõmodũ ſpectat, ueniat, & corã mecum de agri
Campani diuiſione diſputet. quæſiui ex eo Calendis Ian.
quibus hominibus, & quemadmodũ illum agrũ eſſet di=
ſtributurus. reſpondit, à Romilia tribu ſe initiũ eſſe fa=
cturum. primũ quæ eſt iſta ſuperbia, & contumelia, ut
populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur? ante
ruſticis detur ager, qui habẽt, quàm urbanis, quibus iſta
agri ſpes & iucunditas oſtenditur? aut ſi hoc ab ſe di=
ctum negat, & ſatisfacere omnibus uobis cogitat: pro=
ferat, in iugera dena deſcribat, ab Otriculana uſq; ad
Narnienſem nomina ueſtra proponat. ſi non modo de=
na iugera dari uobis, ſed ne conſtipari quidem tantum
numerum hominum poſſe in agrum Campanum intel=
ligetis: tamen'ne uexari Remp. contemni maieſtatem
populi R. deludi uoſmet ipſos diutius à Tribuno pl. patie

*minis? ꝙ ſi poſſet ager iſte ad uos peruenire, non'ne eum
tamen in patrimonio ueſtro remanere malletis? unum'ne
fundũ pulcherrimũ populi* R. *caput ueſtræ pecuniæ, pa-
cis ornamentum, ſubſidiũ belli, fundamẽtum uectigaliũ,
horreum legionũ, ſolatium annonæ, diſperire patiemini?
an obliti eſtis,* Italico *bello, amiſſis cæteris uectigalibus,
quantos agri* Campani *fructibus exercitus alueritis? an
ignoratis, cætera illa magnifica populi* R. *uectigalia ple
ui ſæpe momento fortunæ, inclinatione temporis pende-
re? quid nos* Aſiæ *portus, quid* Syriæ *rura, quid omnia
tranſmarina uectigalia iuuabunt, tenuiſſima ſuſpicione
prædonũ, aut hoſtiũ iniecta? at uero hoc agri* Campani
*uectigal cum eiuſmodi eſt, ut domi ſit, & omnibus præ
ſidijs oppidorum tegatur: tum neq; bellis infeſtum, nec
fructibus uariũ, nec cœlo ac loco calamitoſum eſſe ſolet.
maiores noſtri nó ſolum id, quod à* Campanis *ceperant,
non imminuerunt, uerum etiam, quod & tenebant, qui-
bus adimi iure non poterat, coemerũt. qua de cauſa nec
duo* Gracchi, *qui de plebis* R. *cómodis plurimum cogita-
uerunt; nec* L. Sylla, *qui omnia ſine ulla religione, qui-
bus uoluit, eſt dilargitus, agrum* Campanum *attingere
auſus eſt.* Rullus *extitit, qui ex ea poſſeſſione* Remp. *dimo
ueret, ex qua nec* Gracchorum *benignitas eam, nec* Syl-
*læ dominatio deieciſſet. quem agrum nunc prætereuntes
ueſtrum eſſe dicitis; & quem pariter, qui iter faciunt,
externi homines ueſtrum eſſe audiunt: is, cum erit di-
uiſus, neque erit, neque ueſter eſſe dicetur. at qui homi-
nes poſſidebunt? primo quidem acres, ad uim prom-
pti, ad ſeditionem parati, qui, ſimulac* Decemuiri *con-
crepuerint, armati in ciues, & expediti ad cædem*

eſſe poſſint. deinde ad paucos opibus, et copijs affluentes totum agrum Campanum perferri uidebitis. uobis interea, qui illas à maioribus pulcherrimas uectigaliũ ſedes armis captas accepiſtis, gleba nulla de paternis, atq; auitis poſſeſſionibus relinquetur: ac tãtum intererit inter ueſtram, & priuatorum diligentiam, q cum à maioribus ueſtris P. Lentulus, princeps ſenatus, in ea loca miſſus eſſet, ut & priuatos agros, qui in publicũ Campanum incurrebant, pecunia publica coemeret, dicitur renunciaſſe, nulla ſe pecunia fundũ cuiuſdam emere potuiſſe; eumq;, qui nollet uendere, ideo negaſſe ſe adduci poſſe uti uenderet, q, cum plures fundos haberet, ex illo ſolo fundo nunq̃ malum nũciũ audiſſet. ita'ne uero? priuatum hæc cauſa cõmouit: populum R. ne agrũ Campanũ priuatis gratis Rullo rogante tradat, non cõmouebit? at quidem populus R. de hoc uectigali poteſt dicere, quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur. Aſia multos annos uobis fructum Mithridatico bello non tulit: Hiſpaniarũ uectigal temporibus Sertorianis nullum fuit: Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorũ M. Attilius etiam mutuũ frumentũ dedit: at ex hoc uectigali nunq̃ malus nuncius auditus eſt. cætera uectigalia belli facultatibus affligũtur: hoc uectigali etiam belli facultates ſuſtentantur. deinde in hac aſſignatione agrorũ ne illud quidem dici põteſt, quod in cæteris, agros deſertos à plebe, atq; à cultura hominũ liberorum eſſe non oportere: ſic enim dico; ſi Campanus ager diuidatur, exturbari & expelli plebem ex agris, nõ conſtitui, & collocari: totus enim ager Campanus colitur, & poſſidetur à plebe optima, & modeſtiſſima: quod genus hominum optime mora-

tum, optimorum & aratorum, & militum, ab hoc plebicola Tribuno funditus eijcitur. atq; illi miſeri nati in illis agris, & educati, glebis ſubigendis exercitati, quò ſe ſubito conferant, non habebũt: his robuſtis, & ualentibus, & audacibus Decemuirũ ſatellitibus agri Campani poſſeſſio tota tradetur. & ut uos nũc de ueſtris maioribus prædicatis, hũc agrum nobis maiores noſtri reliquerunt: ſic ueſtri poſteri de uobis prædicabũt, hũc agrum patres noſtri acceptum à patribus ſuis perdiderũt. equidem exiſtimo, ſi iam cãpus Martius diuidatur, & unicuiq; ueſtrum, ubi conſiſtat, bini pedes aſſignentur; tamen promiſcue toto, quã proprie parua frui parte malletis. quare etiam ſi ad uos eſſet ſingulos aliquid ex hoc agro peruenturũ, qui uobis oſtenditur, alijs cõparatur: tamen honeſtius eum uos uniuerſi, q̃ ſinguli poſſideretis. nunc uero cum ad uos nihil pertineat, ſed paretur alijs, eripiatur uobis: non'ne acerrime, tanq̃ armato hoſti, ſic huic legi pro ueſtris agris reſiſtetis? adiungit Stellatem campum agro Campano, & in eo duodena deſcribit in ſingulos homines iugera. quaſi uero paulũ differat ager Campanus, ac Stellatis. et multitudo Quirites quæritur, qua illa omnia oppida cõpleantur. nam dixi antea, lege permitti, ut, quæ uelint municipia, quas uelint ueteres colonias, colonis ſuis occupent. Calenum municipium complebunt: Theanum opprimẽt: Atellam, Cumas, Neapolin, Pompeios, Nuceriam ſuis præſidijs deuincient: Puteolos uero, qui nunc in ſua poteſtate ſunt, ſuo iure libertateq; utuntur, totos nouo populo, atq; aduentitijs copijs occupabunt. tunc illud exilium Campanæ coloniæ uehementer huic imperio timendum Capua à De-

cemuiris inferetur: tūc contra hanc Romam, cōmunem patriam omniū noſtrum, illa altera Roma quæretur. in id oppidum homines nefarij Remp. noſtram transferre conantur, quo in oppido maiores ueſtri nullam Remp. eſſe uoluerunt: qui tres ſolum urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam, ſtatuerunt poſſe imperij grauitatē ac nomen ſuſtinere. deleta Carthago eſt, ꝙ cum hominum copijs, tum ipſa natura, ac loco, ſuccincta portibus, armata muris, excurrere ex Africa, imminere ita fructuoſiſſimis inſulis populi R. uidebatur. Corinthi ueſtigiū uix relictum eſt: erat enim poſita in anguſtijs, atq; in faucibus Græciæ, ſic, ut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria maxime nauigationi diuerſa penè coniungeret, cum pertenui diſcrimine ſepararentur. hæc, quæ procul erant à conſpectu imperij, nō ſolùm affixerunt, ſed etiam, ne quando recreata exurgere, atq; erigere ſe poſſent, funditus, ut dixi, ſuſtulerūt. de Capua multū eſt & diu cōſultum. extant literæ Quirites publicæ: ſunt S. C. complura. ſtatuerunt homines ſapientes, ſi agrum Campanis ademiſſent, magiſtratus, ſenatum, publicum ex illa urbe conſilium ſuſtuliſſent, imaginem Reip. nullam reliquiſſent, nihil fore ꝙ Capuam timeremus. itaq; hoc perſcriptum in monumentis ueteribus reperietis: ut eſſet urbs, quæ res eas, quibus ager Cāpanus coleretur, ſuppeditare poſſet; ut eſſet locus cōparandis, condendisq; fructibus; ut aratores cultu agrorum defeſſi, urbis domicilijs uterentur; iccirco illa ædificia non eſſe deleta. uidete, quantum interuallum ſit interiectum inter maiorum noſtrorum conſilia, & inter iſtorum hominum dementiam. illi Capuam receptacu-

lum aratorum,nundinas ruſticorum, cellam atq; horreum Campani agri eſſe uoluerunt: hi expulſis aratoribus,effuſis ac diſſipatis fructibus ueſtris,eandem Capuam ſedem nouæ Reip.cõſtituũt,molem cõtra ueterem Remp.cõparant. ꝗ *ſi maiores noſtri exiſtimaſſent,quenquam in tam illuſtri imperio,et tam præclara populi R. diſciplina Bruti aut P.Rulli ſimilem futurum(hos enim nos duos adhuc uidemus, qui hanc Remp.Capuam totam transferre uellent) profecto nomen illius urbis non reliquiſſent: uerum arbitrabantur,Corintho, & Carthagini,etiam ſi ſenatum,& magiſtratum ſuſtuliſſent, agrumq; ciuibus ademiſſent,tamen non defore,qui illa reſtituerent,atq; qui ante omnia cõmutarent,ꝗ̃ nos audire poſſemus; hic uero in oculis ſenatus,populiq; R.nihil poſſe exiſtere,quod non ante extingui, atq; opprimi poſſet,ꝗ̃ plane exortum ac natum eſſet. neq; uero ea res fefellit homines diuina mente,& conſilio præditos: nam poſt Q. Fuluium,Q. Fabium Coſs.quibus Conſulibus Capua deuicta,atq; capta eſt,nihil eſt in ea urbe contra hanc Remp.nõ dico factum, ſed omnino excogitatum. multa poſtea bella geſta cum Regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate, & cæteris: multa præterea bella grauia,Carthaginenſium, Corinthium, Numantinum: multæ in hac Rep.ſeditiones domeſticæ, quas prætermitto: bella cum ſocijs, Fregellanum, Marſicum: quibus omnibus domeſticis externiſq; bellis Capua non modo non obfuit, ſed opportuniſſimam ſe nobis præbuit & ad bellum inſtruendum, & ad exercitus ornandos, & tectis, ac ſedibus ſuis recipiendos: homines non inerant in urbe;*

qui malis concionibus,turbulentis S. C. iniquis imperijs
Remp.miſcerent,& rerum nouarum cauſam aliquam
quærerent:neque enim cõcionandi poteſtas erat cuiquã,
nec conſilij capiundi publici:non gloriæ cupiditate effe=
rebantur,propterea quòd,ubi honos publice non eſt , ibi
gloriæ cupiditas eſſe non poteſt:non contentione,non am
bitione diſcordes:nihil enim ſupererat,de quo certarent;
nihil,quod contra peterent;nihil,ubi diſſiderent.itaque il
lam Campanam arrogantiam,atq; intolerandam fero=
ciam ratione,& conſilio maiores noſtri ad inertiſſimũ,
& deſidioſiſſimum ocium perduxerunt.ſic & crudelita
tis infamiam effugerunt,quòd urbem ex Italia pulcher
rimam non ſuſtulerunt:& multum in poſterum proui
derunt,ꝙ neruis urbis omnibus exectis, urbem ipſam ſo
lutam,ac debilitatam reliquerunt.hæc conſilia maiorum
M.Bruto,ut antea dixi,reprehendenda,& P. Rullo uiſa
ſunt:neq; te P.Rulle omina illa M.Bruti, atq; auſpicia à
ſimili furore deterrent:nam & ipſe deduxit, & qui ma
* giſtratum Capuæ,& Leocreanti ceperunt , & qui ali=
quam partem illius deductionis,honoris, muneris attige
runt,omnes acerbiſſimas impiorum pœnas pertulerunt.

Et quoniam Bruti,atq; illius temporis feci mentionẽ,
commemorabo id,quod egomet uidi, cum ueniſſem Ca=
puam,coloniam deductam L. Conſidio , & Sex. Saltio
(quemadmodum ipſi loquebantur)Prætoribus:ut intelli
gatis,quantam locus ipſe afferat ſuperbiam : quæ paucis
diebus,quibus illò colonia deducta fuit,perſpici atque in
telligi potuit . nam primum , id quod dixi, cum cæteris
in colonijs Duumuiri appellentur,hi ſe Prætores appella
ri uolebant . quibus primus annus hanc cupiditatem

attuliſſet,non'ne arbitramini paucis annis fuiſſe Conſu= lum nomen appetituros? deinde anteibant lictores, non cum bacillis,ſed,ut hic Prætoribus anteeũt,cum faſcibus duobus.erant hoſtiæ maiores in foro conſtitutæ, quæ ab his Prætoribus de tribunali, ſicut à nobis Conſulibus de conſilij ſententia probatis,ad præconem, & ad tibicinem immolabantur.deinde patres conſcripti uocabantur.iam uero uultum Conſidij uidere, ferendum uix erat. quem
★ *hominem ut grandi macie torridum,Romæ contemptũ, abiectum uidebamus,hunc Capuæ Campano ſupercilio, ac regio ſpiritu cum uideremus,Magios,Bloſſios mihi ui debar illos uidere,ac Iubellios.iã uero qui metus erat tu= nicatorum illorum? & in Albana, & Seplaſia quæ con curſatio percontãtium,quid Prætor edixiſſet? ubi cœna= ret?quid enunciaſſet? nos autem,hinc Roma qui uenera= mus,iam non hoſpites,ſed peregrini,atque aduenæ nomi nabamur.hæc q̃ proſpexerint,maiores noſtros dico Qui rites,non eos in deorum immortalium numero ueneran dos à nobis, & colendos putatis? quid enim uiderunt? hoc,quod nunc uos quæſo perſpicite,atq; cognoſcite.non ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis, ac ſeminis,quàm ex ijs rebus,quæ ab ipſa natura loci, & à uitæ conſuetudine ſuppeditantur,quibus alimur, & ui= uimus.Carthaginenſes fraudulenti,& mendaces,non ge nere,ſed natura loci,quòd propter portus ſuos multis et uarijs mercatorum & aduenarum ſermonibus ad ſtu= dium fallendi ſtudio quæſtus uocabãtur.Ligures monta ni,duri,atq; agreſtes:docuit ager ipſe,nihil ferendo, niſi multa cultura,et magno labore quæſitũ.Cãpani ſemper ſuperbi bonitate agrorũ,& fructuũ,magnitudine urbis*

ſalubritate, deſcriptione, pulchritudine. ex hac copia, atq; omnium rerum affluentia primum illa nata ſunt; arrogantia, qua à maioribus noſtris alterum Capua Conſulem poſtulauit; deinde ea luxuries, quæ ipſum Annibalē armis etiam tum inuictum uoluptate uicit. huc iſti Decē uiri cum numerum colonorū ex lege Rulli deduxerint, centum Decuriones, decem Augures, ſex Pontifices conſtituerint: quos illorum animos, quos impetus, quam ferociam fore putatis? Romam in montibus poſitam, & conuallibus cœnaculis ſublatam atq; ſuſpenſam, nō optimis uijs, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua planiſſimo in loco explicata, ac præ illis ſemitis irridebunt, atq; contemnent. agros uero, Vaticanum, & Pupiniam, cum ſuis optimis, atq; uberibus campis conferendos ſcilicet putabūt. oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per riſum, ac per iocum contendent: Labicos, Fidenas, Collatiam, ipſum hercle Lanuuium, Ariciam, Tuſculum cū Calibus, Theano, Neapoli, Puteolis, Cumis, Pōpeijs, Nuceria comparabunt. quibus illi rebus elati, & inflati, fortaſſe non continuo, ſed certe ſi paulum aſſumpſerint uetuſtatis, ac roboris, non continebuntur, progredientur longius, efferentur. ſingularis homo priuatus, niſi magna ſapientia præditus, uix facile ſeſe regionibus officij, magnis in fortunis, & copijs continet: nedum iſti ab Rullo, & Rulli ſimilibus conquiſiti, atque electi coloni, Capuæ, in domicilio ſuperbiæ, atque in ſedibus luxuriæ collocati, nō ſtatim conquiſituri ſint aliquid ſceleris, & flagitij: immo uero etiam hoc magis, quàm illi ueteres, germaniq; Campani, ꝙ in uetere fortuna illos natos & educatos nimiæ tamen rerum omnium copiæ deprauabant; hi ex ſum-

ma egeſtate in eandem rerũ abundantiam traducti,non ſolum copia,uerum etiam inſolentia cõmouebuntur.hæc tu P.Rulle M.Bruti ſceleris ueſtigia, q̃ monimenta maiorũ ſapientiæ ſequi maluiſti:hæc tu cum iſtis tuis actoribus excogitaſti,ut uetera uectigalia uenderetis,& expleretis noua.Vrbi Capuã ad certamen dignitatis opponere uis;ut ſub ueſtrũ ius,iuriſdictionẽ,poteſtatẽ urbes, nationes,prouincias,liberos populos,Reges,terrarũ deniq; orbẽ ſubiungeretis;ut,cũ omnem pecuniã ex ærario exhauſiſſetis,ex uectigalibus redegiſſetis,ab omnibus Regibus, gẽtibus,imperatoribus noſtris coegiſſetis,tamen omnes uobis pecunias ad nutum ueſtrum penderent;ut ijdem partim inuidioſos agros à Syllanis poſſeſſoribus,partim deſertos ac peſtilẽtes à ueſtris neceſſarijs,à uobiſmet ipſis emptos, quanti uelletis populo R.induceretis; ut omnia municipia,coloniasq; Italiæ nouis colonis occuparetis;ut, quibuſcunque in locis uobis uideretur,ac q̃ multis uideretur,colonias collocaretis;ut omnem Remp.ueſtris militibus,ueſtris urbibus,ueſtris præſidijs cingeretis, atq; oppreſſam teneretis;ut ipſum Cn.Pompeium, cuius præſidio ſæpiſſime populus R.contra acerrimos hoſtes,& contra improbiſſimos ciues uictor extitit,proſcribere,atq; horũ cõſpectu priuare poſſetis;ut nihil auro & argento uiolari, nihil numero,et ſuffragijs declarari,nihil elata manu perfringi poſſet,quod non uos oppreſſum,atq; ereptum teneretis;ut uolitaretis interea per gentes, per regna omnia cum imperio ſummo,cum iudicio infinito, cum omni pecunia;ut ueniretis in caſtra Cn.Põpeij,atq; ipſa caſtra,ſi cõmodum uobis eſſet,uenderetis; ut interea magiſtratus reliquos legibus omnibus ſoluti,ſine metu iudiciorũ,ſine

*periculo petere poſſetis;ut nemo ad populum R. uos ad=
ducere,nemo producere,non ſenatus cogere, non Conſul
coercere,nō Tribunus pl.retinere poſſit. hæc ego uos cō=
cupiſſe pro ueſtra ſtultitia,atq; intemperantia, non mi=
ror;ſperaſſe me Conſule aſſequi poſſe,demiror.nam cum
omnium Conſulum grauis in Rep.cuſtodienda cura, ac
diligentia debet eſſe,tum eorum maxime, qui non in cu=
nabulis,ſed in campo ſunt Cōſules facti.nulli populo R.
pro me maiores mei ſpoponderunt:mihi creditum eſt:à
me petere,quod debeo,me ipſum appellare debetis. quē=
admodum,cum petebam,nulli me uobis auctores generis
mei commendarūt: ſic, ſi quid deliquero,nullæ ſunt ima
gines,quæ me à uobis deprecentur . quare,modo ut uita
ſuppetat, quanquam ego ſum is qui eam poſſim ab iſto=
rum ſcelere,inſidijſq; defendere:polliceor hoc uobis Qui
rites bona fide,Remp.uigilanti homini,non timido; dili=
genti,non ignauo commiſiſtis.ego is Conſul, qui concio=
nem metuam?qui Tribunos pl.perhorreſcam ? qui ſæpe
& ſine cauſa tumultuer?qui timeam,ne mihi in carcere
habitandum ſit,ſi Tribunus pl.duci iuſſiſſet? ego non dū
ueſtris armis armatus,inſignibuſq; ampliſſimis ornatus,
imperio,auctoritate,non horrui in hunc locum progre=
di poſſe,uobiſq; auctoribus improbitati hominis reſiſte=
re:nunc uerear,ne Reſp.tantis munita præſidijs ab iſtis
uinci,aut opprimi poſſit?ſi antea timuiſſē,hac concione,
hoc populo certe nō uererer:quis enim unq̄ tā ſecūda cō
cione legē agrariā ſuaſit,q̄ ego diſſuaſi?ſi hoc diſſuadere
eſt,ac non diſturbare,ac peruertere.ex quo intelligi Qui
rites poteſt,nihil eſſe tam populare,q̄ id ego uobis in hūc
annum Conſul popularis affero,pacem,tranquillitatem,*

ocium. quæ nobis deſignatis timebatis;ea ne accidere poſſent,conſilio meo,ac ratione prouiſa ſunt. non modo uos eritis in ocio,qui ſemper eſſe uolueratis,uerum etiã iſtos, quibus ocioſi negocium feciſſemus,ocioſiſſimos reddam. etenim illis honores,poteſtates,diuitiæ ex tumultu, atque ex diſſenſionibus ciuium comparari ſolent:uos, quorum gratia in ſuffragijs conſiſtit,libertas in legibus, honos in iudicijs & æquitate magiſtratus,res familiares in pace, omni ratione ocium tenere debetis. nã etſi ij,qui propter deſidiam in ocio uiuunt,tamen in ſua turpi inertia capi-
* *unt uoluptatem:ſub ipſo ocio,quo uos fortunam regitis, hunc ſtatum,quem habetis, eſſe meliorem non ignoratis, nõ ut quæſitum, ſed uita partum ocium tenueritis.quod*
* *ego & concordia,quam mihi conſtitui cum collega,inuitiſſimis ijs hominibus,quos in* Conſulatu *inimicos eſſe & animis,& corporis actibus prouidi:omnibus proſpexi ſanè,& reuocaui:idem* Tribunus *pl.denunciaui,quid tur*
* *bulenti me* Conſule *conflarent. ſummum & firmiſſimum eſt illud communibus fortunis præſidium* Quirites,*ut,quales uos hodierna die maxima cõcione mihi pro ſalute ueſtra præbuiſtis,tales reliquis temporibus populo* R.*præbeatis.pro certo polliceor hoc uobis,atq; confirmo, me eſſe perfecturum,ut iam tandem illi, qui honori inuiderunt meo, tamen uos uniuerſos in* Conſule *deligendo plurimum uidiſſe fateantur.*

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM TRIB. PL. AD POPVLVM. ORATIO XVII.

Commodius feciſſent Tribuni pl. Quirites, ſi, quæ apud uos de me deferunt, ea coràm potius me præſente dixiſſent: nã & æquitatem ueſtræ diſceptationis, & conſuetudinem ſuperiorũ, & ius ſuæ poteſtatis retinuiſſent. ſed quoniam adhuc præſens certamẽ, contentionemq; fugerunt, nunc, ſi uidetur eis, in meã concionem prodeant, &, quò prouocati à me uenire noluerunt, reuocati ſaltem reuertantur. Video quoſdam Quirites ſtrepitu ſignificare neſcio quid, & non eoſdem uultus, quos proxima mea concione præbuerunt, in hanc cõcionem mihi retuliſſe. quare à uobis, qui nihil de me credidiſtis, ut eam uoluntatem, quam ſemper habuiſtis erga me, retineatis, peto: à uobis autem, quos leuiter immutatos eſſe ſentio, paruam exigui temporis uſuram bonæ de me opinionis poſtulo, ut eam, ſi, quæ dixero, uobis probabo, perpetuo retineatis; ſin aliter, hoc ipſo in loco depoſitam, atq; abiectam relinquatis. Completi ſunt animi, aureſq; ueſtræ Quirites, me gratificantem ſeptem tyrannis, cæteriſq; ueſtræ Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, agrariæ legi, et cõmodis ueſtris obſiſtere. hæc ſi qui crediderũt, illud prius crediderint neceſſe eſt, hac lege agraria, quæ promulgata ſit, adimi Syllanos agros, uobiſq; diuidi, aut deniq; minui priuatorum poſſeſſiones, ut in eas uos deducamini. ſi oſtendo, nõ modo nõ adimi cui-

quam glebam de Syllanis agris, ſed etiam genus id agrorum certo capite legis impudentiſſime confirmari atque ſanciri; ſi doceo, agris ijs, qui à Sylla ſunt dati, ſic diligēter Rullum ſua lege conſulere, ut facile appareat eam legem non à ueſtrorum commodorum patrono, ſed à Valgij genero eſſe conſcriptam: num quid eſt cauſæ Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſentem uſus eſt, non ſolum meam, ſed etiam ueſtram diligentiam prudētiamq; deſpexerit? Caput eſt legis XL. de quo ego conſulto Quirites neq; apud uos ante feci mentionem, ne aut refricare obductam iam Reip. cicatricem uiderer, aut aliquid alieniſſimo tempore nouæ diſſenſionis commouere; neque uero nunc ideo diſputabo, quòd hunc ſtatum Reip. non magnopere defendendum putem, præſertim qui ocij, & concordiæ patronum me in hunc annū Reip. profeſſus ſim: ſed ut doceam, Rullum poſthac in ijs ſaltem tacere rebus, in quibus de ſe, & de ſuis factis taceri uelit. Omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimamq; legis eſſe arbitror eam, quam L. Flaccus Interrex de Sylla tulit, ut omnia, quæcunq; ille feciſſet, eſſent rata: nam cū cæteris in ciuitatibus, tyrannis inſtitutis, leges omnes extinguantur, atq; tollantur, hic Reip. tyrannum lege conſtituit. eſt inuidioſa lex, ſicut dixi: uerūtamen habet excuſationem: non enim uidetur hominis lex eſſe, ſed tēporis. quid, ſi eſt hæc multo impudētior? nam Valeria lege Cornelijsq; legibus eripitur, cum datur: coniungitur impudens gratificatio cum acerba iniuria. ſed tamen habet in illis legibus ſpē nonnullā ille, cui adēptus eſt; aliquē ſcrupulū, cui datus eſt. Rulli cautio eſt hæc. QVAE POST C. MARIVM, CN. PAPIRIVM COSS.

quàm procul à ſuſpicione fugit, ꝙ eos Conſules, qui ad=uerſarij Syllæ maxime fuerunt, potiſſimum nominauit. ſi enim Syllam Dictatoré nominaſſet, perſpicuum fore et inuidioſum arbitratus eſt. ſed quem ueſtrum tam tardo ingenio fore putauit, cui poſt eos Conſules Syllam Dicta torem fuiſſe in mentem uenire non poſſet? quid ergo ait Marianus Tribunus pl. qui nos Syllanos in inuidiam ra=pit? QVAE POST MARIVM ET CARBONEM COSS. *agros, ædificia, lacus, ſtagna, loca, poſ=ſeſſiones: cœlum, & mare prætermiſit, cætera complexus eſt.* PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. *à quo Rulle? poſt Marium & Carbonem Coſs. quis aſſigna=uit? quis dedit? quis conceſſit, præter Syllam?* EA OMNIA EO IVRE SINT. *quo iure? labefactat uidelicet neſcio quid. nimium acer, nimiũ uehemens Tribunus pl. Syllana reſcindit.* VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. *etiam'ne meliore, ꝙ paterna & auita? meliore. at hoc Valeria lex non dicit? Corneliæ leges nõ ſanciunt, Sylla ipſe non poſtulat. ſi iſti agri partem aliquam iuris, aliquam ſimilitudinem pro=priæ poſſeſſionis, aliquam ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tam impudens iſtorum, quin agi ſecum præcla re arbitretur. tu uero Rulle quid quæris? quod habent, ut habeant? quis uetat? ut priuatum, ſed ita latum eſt, ut melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit: ſiue ager Irpinus (totũ enim poſſidet) quàm meus paternus auituſq; fun=dus Arpinas: id enim caues: optimo enim iure ea ſunt profecto prædia, quæ optima conditione ſunt: libera me liore iure ſunt, quàm ſerua. capite hoc omnia, quæ ſer=*

uiebant,

uiebant, non ſeruient: ſoluta meliore in cauſa ſunt, quàm obligata. eodem capite obligata omnia, ſi modo Syllana ſunt, liberantur: immunia cõmodiore conditione ſunt, q̃ illa, quæ penſitant. ego Tuſculanis pro aqua Crabra uectigal pendam, quia à municipio fundũ accepi: ſi à Sylla mihi datus eſſet, Rulli lege nõ penderẽ. Video uos Quirites, *ſicuti res ipſa cogat, cõmoueri uel legis, uel orationis impudẽtia: legis, quæ ius melius Syllanis prædijs conſtituat, q̃ paternis: orationis, quæ eiuſmodi cauſa inſimulare quenquam audeat, rationes Syllæ nimium uehementer defendere. at ſi illa ſolum ſanciret, quæ à Sylla eſſent data, tacerem, modo ipſe ſe Syllanum eſſe confiteretur: ſed non modo illis cauet, uerũ etiam aliud quoddã genus donationis inducit; & is, qui à me Syllanas poſſeſſiones defendi criminatur, nõ eas ſolum ſancit, uerum ipſe nouas aſſignationes inſtituit, & repentinus Sylla nobis exoritur: nam attendite, quãtas conceſſiones agrorũ hic noſter obiurgator uno uerbo facere conetur.* QVAE DATA, DONATA, CONCESSA, VENDITA. *patior: audio: quid deinde?* POSSESSA. *hoc Tribunus pl. promulgare auſus eſt, ut, quod quiſq; poſt Marium et Carbonem Coss. poſſidet, id eo iure teneret, quo optimo priuatũ? etiam'ne ſi ui eiecit? etiam'ne ſi clàm, ſi precario uenit in poſſeſſionem? ergo hac lege ius ciuile, cauſæ poſſeſſionũ, Prætorum interdicta tollentur. non mediocris res, neq; paruum ſub hoc uerbo furtum Quirites latet: ſunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati, neq; uenditi, qui à paucis hominibus impudentiſſime poſſidentur: his cauet, hos defendit, hos priuatos facit: hos inquam agros, quos Sylla ne-*

mini dedit, Rullus non uobis aſſignare uult, ſed eis condonare, qui poſſident. cauſam quæro, cur ea, quæ maiores uobis in Italia, Sicilia, duabus Hiſpaniјs, Macedonia, Aſia quæſiuerunt, uenire patiamini, cum ea, quæ ueſtra ſunt, condonari poſſeſſoribus eadem lege uideatis. iam totam legem intelligetis, cum ad paucorum dominationem ſcripta ſit, ad Syllanæ aſſignationis rationes eſſe accommodatiſſimam. nam ſocer huius uir multum bonus eſt: neq; ego nunc de illius bonitate, ſed de genere impudentiæ diſputo. ille enim, quod habet, retinere uult, neq; ſe Syllanum eſſe diſſimulat: hic, ut ipſe habeat, quod nō habet, quæ dubia ſunt, per uos ſancire uult: et cum plus appetat q̃ ipſe Sylla, quibus ego rebus reſiſto, Syllanas res defendere criminor. habet agros non nullos, inquit, ſocer meus deſertos atq; longinquos: uēdet eos mea lege. quanti uolet. habet incertos ac nullo iure poſſeſſos: confirmabuntur optimo iure. habet publicos: reddam priuatos. deniq; eos fundos, quos in agro Caſinati optimos, fructuoſiſſimos continuauit, cum uſq; eò uicinos proſcriberet, quoad oculos continuando, ex multis prædiјs unam fundi regionem formamq; perfecerit, quos nunc cum aliquo metu tenet, ſine ulla cura poſſidebit. & quoniã, qua de cauſa, & quorum cauſa ille hoc promulgauit, oſtendi: doceat ipſe, num ego quem poſſeſſorem defendam, cum agrariæ legi reſiſto. ſiluam Scantiam uendis: Reſp. poſſidet: defendo. Campanum agrum diuidis: uos eſtis in poſſeſſione: non cedo. deinde Italiæ, Siciliæ, cæterarumq; prouinciarum poſſeſſiones uenales ac proſcriptas hac lege uideo: ueſtra ſunt prædia, ueſtræ poſſeſſiones: reſiſtam atq; repugnabo, neq; patiar à quo-

quam populum R. de ſuis poſſeßionibus me Conſule dimoueri, præſertim cum uobis nihil quæratur : hoc enim uos in errore uerſari diutius non oportet. num quis ueſtrum ad uim, ad facinus, ad cædem accõmodatus eſt? nemo. atqui ei generi hominum, mihi credite, Campanus ager, & præclara illa Capua ſeruatur : exercitus contra uos, contra libertatem ueſtram, cõtra Cn. Pompeium conſtituitur: contra hanc urbem Capua, contra uos manus hominum audaciſſimorum, contra Cn. Pompeium decem duces comparantur. ueniant corã, et, quoniam me in ueſtram concionem uobis flagitantibus conuocauerunt, diſſerant.

PRO C. RABIRIO PERDVELLIONIS REO, AD QVIRITES. ORATIO XVIII.

ETſi Quirites non eſt meæ conſuetudinis, initio dicēdi rationem reddere, qua de cauſa quenque defendam, propterea quòd cum omnibus ciuibus in eorum periculis ſemper ſatis iuſtam mihi cauſam neceſſitudinis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famæ, fortunarum omnium C. Rabirij, *proponenda ratio uidetur eſſe officij mei, propterea quòd quæ iuſtiſſima mihi cauſa ad hūc defendendum eſſe uiſa eſt, eadem uobis ad abſoluendū debet uideri.* Nam *me cum amicitiæ uetuſtas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ uitæ perpetua conſuetudo ad* C. Rabirium *defendendum eſt adhortata: tum uero, ut id ſtudioſiſſime facerem, ſalus* Reip. *conſulare officium,* Con*ſulatus deniq; ipſe mihi unà uobiſcum cum ſalute* Reip. *commendatus coegit: non enim* C. Rabirium *culpa delicti, non inuidia, uitæq; turpitudo, non denique ueteres, iuſtæ, grauesq; inimicitiæ ciuium in diſcrimen capitis uocauerunt: ſed ut illud ſummum auxilium maieſtatis atq; imperij, quod nobis à maioribus eſt traditum, de* Rep. *tolleretur, ut nihil poſthac auctoritas ſenatus, nihil conſulare imperium, nihil conſenſio bonorum contra peſtem, ac perniciem ciuitatis ualeret, iccirco in his rebus euertendis unius hominis ſenectus, infirmitas, ſolitudoq; tentata eſt. quamobrem ſi eſt boni* Conſulis, *cum cuncta auxilia* Reip. *labefactari conuelliq; uideat,*

ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti, fortuniſq; communibus, implorare ciuium fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum & fortium ciuium, quales uos omnibus Reip. temporibus extitiſtis, intercludere omneis ſeditionum uias, munire præſidia Reip. ſummum in Conſulibus imperium, ſummum in ſenatu conſilium putare, ea qui ſecutus ſit, laude potius & honore, quàm pœna & ſupplicio dignum iudicari. quamobrem labor in hoc defendendo præcipue meus eſt, ſtudium uero conſeruandi hominis commune mihi uobiſcum eſſe debebit: ſic enim exiſtimare debetis Quirites, poſt hominum memoriam rem nullam maiorem, magis periculoſam, magis ab omnibus uobis prouidendam, neq; à Tribuno pl. ſuſceptam, neq; à Conſule defenſam, neq; ad populum R. eſſe delatam: agitur enim nihil aliud in hac cauſa Quirites, quàm ut nullum ſit poſthac in Rep. publicum conſilium, nulla bonorum conſenſio contra improborum furorem & audaciam, nullum extremis Reip. temporibus perfugium, & præſidium ſalutis. quæ cum ita ſint, primum, quod in tanta dimicatione capitis, famæ, fortunarumq; omnium fieri neceſſe eſt, ab Ioue Optimo maximo, cæteriſq; dijs, deabuſq; immortalibus, quorum ope & auxilio multo magis hæc Reſp. quàm ratione hominum & conſilio gubernatur, pacem ac ueniam peto, precorq; ab ijs, ut hodiernum diem & ad huius ſalutem conſeruandam, & ad Remp. conſtituendam illuxiſſe patiantur: deinde uos Quirites, quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro, atq; obſecro, quoniam uno tempore uita C. Rabirij ho-

minis miſerrimi atq; innocentiſſimi ſalus Reip. ueſtris manibus ſuffragiiſq; permittitur, adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam, in Reip. ſalute ſapientiam, quam ſoletis. Nunc quoniam T. Labiene diligentiæ meæ temporis anguſtiis obſtitiſti, meq; ex cõparato & cõſtituto ſpatio defenſionis in ſemihoræ curriculum coegiſti: parebitur &, quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni, &, quod miſerrimum, inimici poteſtati. quanquam in hac præſcriptione ſemihoræ patroni mihi partes reliquiſti, Conſulis ademiſti, propterea quòd ad defendendum propemodum ſatis erit hoc mihi temporis, uerum ad conquerendum parum. Niſi forte de locis religioſis, ac de lucis, quos ab hoc uiolatos eſſe dixiſti, pluribus uerbis tibi reſpondendum putas. quo in crimine nihil eſt unquam abs te dictum, niſi à C. Macro obiectum eſſe crimen id C. Rabirio. in quo ego demiror, meminiſſe te, quid obiecerit C. Rabirio Macer inimicus; oblitũ eſſe, quid æqui, & iurati iudices iudicarint. An de peculatu facto, an de tabulario incẽſo longa oratio eſt expromenda? quo in crimine propinquus C. Rabirii iudicio clariſſimo C. Curtius pro uirtute ſua eſt honeſtiſſime liberatus: ipſe uero Rabirius nõ modo in iudicium horum criminum, ſed ne in tenuiſſimam quidem ſuſpicionem uerbo eſt unquam uocatus. An de ſororis filio diligẽtius reſpõdendum eſt, quem ab hoc necatum eſſe dixiſti, cum ad iudicii moram familiaris funeris excuſatio quæreretur? quid enim eſt tam ueriſimile, quàm chariorẽ huic ſororis maritum, quàm ſororis filium fuiſſe? atque ita chariorem, ut alter uita crudeliſſime priuaretur, cum alteri ad prolationem iudicii biduum quæreretur? An de

*ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis, aut de ciui=
bus R. contra legem Porciam uerberatis, aut necatis plu
ra dicenda ſunt? cum tanto ſtudio C. Rabirius totius A=
puliæ, ſingulari uoluntate Campaniæ uicinitatis orne=
tur; cumq; ad eius propulſandum periculum non mo=
do homines, ſed propè regiones ipſæ conuenerint, aliquan
to etiam latius excitatæ, quàm ipſius uicinitatis nomen
ac termini poſtulabãt. Nam quid ego ad id longam ora
tionem comparem, quod eſt in eadem mulctæ irrogatio
ne perſcriptum, hũc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ peper=
ciſſe? quin etiam ſuſpicor eo mihi ſemihoram à Labie=
no præſtitutam eſſe, ut ne plura de pudicitia dicerem.
ergo ad hæc crimina, quæ patroni diligentiam deſide=
rant, intelligis mihi ſemihoram iſtam nimium longam
fuiſſe. Illam alteram partem, de nece Saturnini, ni=
mis exiguam atq; anguſtam eſſe uoluiſti: quæ non ora=
toris ingenium, ſed Conſulis auxilium implorat, & fla=
gitat. nã de perduellionis iudicio, quod à me ſublatum
eſſe criminari ſoles, meum crimen eſt, non Rabirij. quod
utinam Quirites ego id aut primus, aut ſolus ex hac
Rep. ſuſtuliſſem: utinam, quod ille crimen eſſe uult, pro=
prium teſtimonium meæ laudis eſſet: quid enim opta=
ri poteſt quod ego mallem, quàm me in Conſulatu
meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe?
ſed iſta laus primum eſt maiorum noſtrorum Qui=
rites, qui expulſis Regibus nullum in libero populo ue=
ſtigium crudelitatis regiæ retinuerunt: deinde multo=
rum uirorum fortium, qui ueſtram libertatem nõ acer
bitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum mu=
nitam eſſe uoluerunt. quamobrem uter noſtrum tan=*

dem Labiene popularis eſt; tu'ne, qui ciuibus R. in concione ipſa carnificem, qui uincla adhiberi putas oportere; qui in campo Martio comitijs centuriatis auſpicato in loco crucem ad ciuium ſupplicium defigi & conſtitui iubes: an ego, qui funeſtari concionem contagione carnificis ueto; qui expiandum forum populi R. ab illis nefarijs ſceleris ueſtigijs eſſe dico; qui caſtam concionem, ſanctum campum, inuiolatum corpus omnium ciuium R. integrum ius libertatis defendo ſeruari oportere? popularis uero Tribunus pl. cuſtos, defenſorq; iuris, & libertatis. Porcia lex uirgas ab omniũ ciuiũ R. corpore amouit: hic miſericors flagella retulit. Porcia lex libertatem ciuiũ lictori eripuit, Labienus homo popularis carnifici tradidit. C. Gracchus legẽ tulit, ne de capite ciuiũ R. iniuſſu ueſtro iudicaretur: hic popularis à Duũuiris iniuſſu ueſtro nõ iudicari de ciue R. ſed indicta cauſa ciuem R. capitis cõdemnari coegit. tu mihi etiam legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cuiuſquam deniq; hominis popularis mentionem facis, qui nõ modo ſupplicijs inuſitatis, ſed etiã uerborũ inaudita crudelitate uiolare libertatẽ huius populi, tentare mãſuetudinẽ, cõmutare diſciplinam conatus es? nanq; hæc tua, quæ te hominem clemẽtem, popularemq; delectant; I lictor, colliga manus; quæ non modo huius libertatis, mãſuetudinisq; non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ Pópilij, ſed Tarquinij ſuperbiſſimi atq; crudeliſſimi Regis: iſta ſunt cruciatus carmina, quæ tu homo lenis, ac popularis libẽtiſſime cõmemoras: Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito: quæ uerba Quirites iampridẽ in hac Rep. nõ ſolum tenebris uetuſtatis, uerũ etiam luce liber-

tatis oppreſſa ſunt.an uero, ſi actio iſta popularis eſſet, & ſi ullam partem æquitatis haberet aut iuris, C.Gracchus eam reliquiſſet? ſcilicet tibi grauiorem dolorem patrui tui mors attulit, quàm C. Graccho fratris: & tibi acerbior eius patrui mors eſt, quem nunquam uidiſti, q̃ illi eius fratris, quicum concordiſſime uixerat: & ſimilis uiri tu ulciſceris patrui mortem, atq; ille perſequeretur fratris ſui, ſi iſta ratione agere uoluiſſet: & par deſiderium ſui reliquit apud populum R. Labienus iſte patruus ueſter, quiſquis fuit, ac Ti. Gracchus reliquerat. an pietas tua maior, quàm Gracchi? an animus? an conſilium? an opes? an auctoritas? an eloquentia? quæ ſi in illo minima fuiſſent, tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur. cum uero his rebus omnibus C. Gracchus omneis uicerit, quantum interuallum tandem inter te atq; illum interiectum putas? ſed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus, q̃ in eius concione carnifex conſiſteret, quem non modo foro, ſed etiam cœlo hoc, ac ſpiritu cenſoriæ leges, atq; urbis domicilio carere uoluerunt. hic ſe popularem dicere audet, me alienum à commodis ueſtris? cũ iſte omneis & ſuppliciorum, et uerborum acerbitates nõ ex memoria ueſtra, ac patrum ueſtrorum, ſed ex annalium monumẽtis, atq; ex Regum commentarijs conquiſierit; ego omnibus meis opibus, omnibus conſilijs, omnibus dictis, atq; factis repugnarim, et reſtiterim crudelitati. niſi forte hanc conditionem uobis eſſe uultis, quã ſerui, ſi libertatis ſpem propoſitam non haberent, ferre nullo modo poſſent. miſera eſt ignominia iudiciorum publicorum, miſera mulctatio bonorum, miſerum exilium: ſed tamen in omni calamitate retinetur aliquod ueſtigiũ

libertatis.mors deniq; ſi proponitur, in libertate moriamur: carnifex uero, & obductio capitis, & nomē ipſum crucis abſit non modo à corpore ciuium R. ſed etiam à cogitatione, oculis, auribus: harum enim omnium rerum non ſolum euentus, atq; perpeſſio, ſed etiam conditio, expectatio, mentio ipſa deniq; indigna ciue R. atq; homine libero eſt. an uero ſeruos noſtros horum ſuppliciorum omnium metu dominorum benignitas una uindicta liberauit: nos à uerberibus, ab unco, à crucis denique terrore neq; res geſtæ, neq; acta ætas, neq; noſtri honores uindicabunt? quamobrem fateor, atq; etiam T. Labiene profiteor, & præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, non tribunitia actione, ſed regia meo conſilio, uirtute, auctoritate eſſe depulſum. qua tu in actione quāquam omnia exempla maiorū, omneis leges, omnem auctoritatem ſenatus, omneis religiones, atq; auſpiciorum publica iura neglexiſti: tamen à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad iſtam diſceptationem. nunc de Saturnini crimine, ac de clariſſimi patrui tui morte dicemus. Arguis, occiſum eſſe à C. Rabirio L. Saturninū: & id C. Rabirius multorum teſtimonijs, Q. Hortenſio copioſiſſime defendente, antea falſum eſſe docuit. ego autē, ſi mihi eſſet integrum, ſuſciperē hoc crimen, agnoſcerem, confiterer. utinam hanc mihi facultatem cauſa cōcederet, ut poſſem hoc prædicare, C. Rabirij manu L. Saturninū hoſtem populi R. interfectū. nihil me clamor iſte cōmouet, ſed conſolatur, cum indicat eſſe quoſdam ciueis imperitos, ſed non multos: nunquam, mihi credite, populus R. hic, qui ſilet, Conſulē me feciſſet, ſi ueſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. quanto

iam leuior eſt acclamatio. quin continetis uocem indicem ſtultitiæ ueſtræ, teſtem paucitatis? libenter, inquam, confi terer, ſi uere poſſem, aut etiam ſi mihi eſſet integrum, C. Rabiry manu L. Saturninum eſſe occiſum, & id facinus pulcherrimum eſſe arbitrarer: ſed quoniam id facere nõ poſſum, confitebor id, quod ad laudem minus ualebit, ad crimen non minus. confiteor, interficiendi Saturnini cau ſa C. Rabirium arma cepiſſe. quid eſt Labiene? quã à me grauiorem confeſſionem, aut quod in hunc maius crimẽ expectas? niſi uero intereſſe aliquid putas inter eum, qui hominẽ occidit, & eum, qui cum telo occidendi hominis cauſa fuit. ſi interfici Saturninum nefas fuit: arma ſum pta eſſe cõtra Saturninũ ſine ſcelere non poſſunt. ſi arma iure ſumpta cõcedis: interfectũ iure concedas, neceſſe eſt.

Pauca quædam deeſſe uidentur.

fit S. C. ut C. Marius, L. Valerius Coſs. adhiberẽt Tribunos pl. et Prætores, quos eis uideretur; operãq; darẽt, ut imperiũ populi R. maieſtasq; cõſeruaretur. adhibẽt omneis Tribunos pl. præter Saturninũ, præter Glauciã: qui Rẽp. ſaluã eſſe uellẽt, arma capere, & ſe ſequi iubẽt. parẽt omnes. ex ædificiys armamẽtariyſq; publicis arma populo R. C. Mario Cõſule diſtribuẽte dãtur. hic iã, ut omittã cæ

tera, de te ipſo Labiene quæro; cũ Saturninus Capitolium *teneret, armatus eſſet unà* C. Glaucia, C. Saufeius, *etiã il le ex compedibus, atq; ergaſtulo* Gracchus, *addam (quo= niam ita uis) eodem* Q. Labienum *patruum tuum; in fo ro auté* C. Marius, *&* L. Valerius Flaccus *Coſs. poſt cun ctus ſenatus, atq; ille ſenatus, quem etiam uos ipſi, qui hos patres conſcriptos, qui nunc ſunt, in inuidiã uocatis, quo facilius de hoc ſenatu detrahere poſſitis, laudare conſue= uiſtis; cum equeſter ordo, at quorum equitum* R. *dij im= mortales? patrum noſtrorum, atq; eius ætatis, quæ tũ ma gnam partem* Reip. *atq; omnem dignitatem iudiciorum tenebat; cum omnes omnium ordinum homines, qui in ſa lute* Reip. *ſalutem ſuam repoſitam eſſe arbitrabantur, arma cepiſſent: quid tandem* C. Rabirio *faciendum fuit? de te ipſo, inquam,* Labiene *quæro; cum ad arma* Conſu= *les ex* S. C. *uocauiſſent; cum armatus* M. Aemilius *prin= ceps ſenatus in comitio conſtitiſſet, qui cum ingredi uix poſſet, non ad inſequẽdum ſibi tarditatem pedum, ſed ad fugiendum impedimento fore putabat; cum deniq;* Q. Scæuola *confectus ſenectute, præpeditus morbo, mancus & membris omnibus captus ac debilis, haſtili nixus & animi uim & infirmitatem corporis oſtenderet; cum* L. Metellus, Ser. Galba, C. Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Q. Catulus, *omnesq;, qui tum erant, conſulares pro ſalu te cõmuni arma cepiſſent; cum omnes* Prætores, *cuncta nobilitas, ac iuuẽtus accurreret,* C. *&* L. Domitij, L. Craſ ſus, Q. Mutius, C. Claudius, M. Druſus; *cum omnes* Octa uij, Metelli, Iulij, Caſsij, Catones, Pompeij, *cum* L. Philip= pus, L. Scipio, *cum* M. Lepidus, *cum* D. Brutus, *cum hic ipſe* P. Seruilius, *quo tu imperatore* Labiene *meruiſti, cũ*

hic Q. Catulus admodum tum adoleſcens, cum hic C. Curio, cum deniq; omnes clariſſimi uiri cum Conſulibus eſſent: quid tandem C. Rabirium facere cõuenit? utrum, incluſum, atq; abditum latere in occulto, atq; ignauiam ſuam tenebrarum, ac parietum cuſtodijs tegere; an in Capitolium pergere, atq; ibi ſe cum tuo patruo, & cæteris ad mortem propter uitæ turpitudinem confugientibus congregare? an cum Mario, Scauro, Catulo, Metello, Scæuola, cum bonis deniq; omnibus coire non modo ſalutis, uerum etiam periculi ſocietatem? tu deniq; Labiene quid faceres tali in re, ac tempore? cum ignauiæ ratio te in fugam, atq; in latebras impelleret, improbitas, & furor L. Saturnini in Capitolium arceſceret, Conſules ad patriæ ſalutem, ac libertatem uocarent: quam tandem auctoritatem, quam uocem, cuius ſectam ſequi, cuius imperio parere potiſſimum uelles? patruus, inquit, meus cum Saturnino fuit. quid pater? quicum? quid propinqui ueſtri equites R? quid omnis præfectura, regio, uicinitas ueſtra? q̄d ager Picenus uniuerſus, utrum tribunitium furorem, an conſularem auctoritatem ſecutus eſt? equidem hoc affirmo, quod tu nunc de tuo patruo prædicas, neminem unquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo eſt unquam inuentus tam profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo honeſtate, ſed etiã ſimulatione honeſtatis relictus, qui ſe in Capitolio fuiſſe cũ Saturnino fateretur. at fuit ueſter patruus. fuerit, & fuerit nulla deſperatione rerum ſuarum, nullis domeſticis uulneribus coactus: induxerit eum L. Saturnini familiaritas, ut amicitiã patriæ præponeret: iccirco'ne oportuit C. Rabirium deſciſcere à Rep. non comparere in illa armata multitudine bonorũ?

Conſulum uoci,atq; imperio non obedire? atqui uidemus hæc in rerum natura tria fuiſſe, ut aut cum Saturnino eſſet,aut cum bonis,aut lateret.latere,mortis erat inſtar turpiſſimæ:cum Saturnino eſſe,furoris,& ſceleris: uirtus,& honeſtas,& pudor cum Conſulibus eſſe cogebat. hoc tu igitur in crimen uocas,ꝙ cum iis fuerit C.Rabirius,quos,amentiſſimus fuiſſet, ſi oppugnaſſet;turpiſſimus,ſi reliquiſſet?at C.Decianus,de quo tu ſæpe cõmemoras,quia,cum hominem omnibus inſignem notis turpitudinis P.Furium accuſaret ſummo ſtudio bonorum omnium,queri eſt auſus in concione de morte Saturnini,condemnatus eſt:& Sex.Titius,ꝙ habuit imaginem L. Saturnini domi ſuæ,condemnatus eſt.ſtatuerunt equites R. illo iudicio,improbum ciuem eſſe, & non retinendum in ciuitate,qui hominis hoſtilem in modum ſeditioſi imagine aut mortem eius honeſtaret,aut deſideria imperitorũ miſericordia commoueret,aut ſuam ſignificaret imitandæ improbitatis uoluntatem.itaq; mihi mirum uidetur, unde hanc tu Labiene imaginem,quam habes,inueneris: nam Sex.Titio damnato,qui iſtam habere auderet, inuẽtus eſt nemo. quod tu ſi audiſſes, aut ſi per ætatem ſcire potuiſſes:nunquam profecto iſtam imaginem,quæ domi poſita peſtem,atq; exilium Sex.Titio attuliſſet, in roſtra atque in concionem attuliſſes,nec tuas unquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes,ad quos Sex.Titij afflictã nauem,& in quibus C.Deciani naufragium fortunarum uideres.ſed in his rebus omnibus imprudẽtia laberis: cauſam enim ſuſcepiſti antiquiorem memoria tua:quæ cauſa ante mortua eſt,ꝗ̃ tu natus eſſes.qua in cauſa tute profecto fuiſſes, ſi per ætatem eſſe potuiſſes; eam cauſam in

iudicium uocas. an non intelligis, primum quos homines, & quales uiros mortuos ſummi ſceleris arguas: deinde quot ex ijs, qui uiuunt, eodem crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? nam ſi C. Rabirius fraudem capitalem admiſit, quòd arma contra M. Saturninum tulit: huic quidem afferet aliquam deprecationem periculi ætas illa, qua tum fuit: Q. uero Catulũ patrem huius, in quo ſumma ſapientia, eximia uirtus, ſingularis humanitas fuit; M. Scaurum, illa grauitate, illo conſilio, illa prudentia; duos Mutios, L. Craſſum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum præſidio fuit, quorum in hac ciuitate lõge maxima conſilia atque ingenia fuerunt; cæteros pari dignitate præditos, cuſtodes, gubernatoresq; Reip. quemadmodum mortuos defendemus? quid de illis honeſtiſſimis uiris, atque optimis ciuibus, equitibus R. dicemus, qui tum unà cum ſenatu ſalutem Reip. defenderunt? quid de Tribunis ærarijs, cæterorumq; ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperũt? ſed quid ego de ijs omnibus, qui conſulari imperio paruerunt, loquor? de ipſorum Cõſulum fama quid futurum eſt? L. Flaccum, hominem cum ſemper in Rep. tum in magiſtratibus gerendis, in ſacerdotio cerimonijsq;, quibus præerat, diligentiſſimum, nefarij ſceleris, ac parricidij mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc labem, ignominiamq; mortis etiam C. Marij nomen? C. Marium, quem uere patrem patriæ, parentem, inquam, ueſtræ libertatis atque huiuſce Reip. poſſumus dicere, ſceleris, ac parricidij nefarij mortuum condemnabimus? etenim ſi C. Rabirio, quòd ijt ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod

tandem excogitabitur in eum ſupplicium, qui uocauit? Ac ſi fides Saturnino data eſt, quod abs te ſæpiſſime dicitur; non eam C. Rabirius, ſed C. Marius dedit; idemq; uiolauit, ſi in fide non ſtetit. quæ fides Labiene qui potuit ſine S. C. dari? adeo'ne hoſpes huiuſce urbis, adeo'ne ignarus es diſciplinæ cõſuetudinisq; noſtræ, ut hæc neſcias? ut peregrinari in aliena ciuitate, non in tua magiſtratũ gerere uideare? quid iam iſta C. Mario, inquit, nocere poſſunt, quoniam ſenſu, & uita caret? ita ne uero? tantis in laboribus C. Marius periculisq; uixiſſet, ſi nihil lõgius, q̃ uitæ termini poſtulabant, ſpe atq; animo de ſe, & gloria ſua cogitaſſet? at, credo, cum innumerabiles hoſtium copias in Italia fudiſſet, atq; obſidione Remp. liberaſſet, omnia ſua ſecum unà moritura arbitrabatur. nõ eſt ita Quirites: neq; quiſquam noſtrũ in Reip. periculis cum laude ac uirtute uerſatur, quin ſpe poſteritatis fructuq; ducatur. itaq; cum multis alijs de cauſis uirorum bonorum mentes diuinæ mihi atq; æternæ uidentur eſſe, tum maxime q; optimi, & ſapientiſſimi cuiuſq; animus ita præſentit in poſterum, ut nihil niſi ſempiternum ſpectare uideatur. quapropter equidem & C. Marij, & cæterorum uirorum ſapientiſſimorum, ac fortiſſimorum ciuium mentes, quæ mihi uidentur ex hominum uita ad deorum religionem, et ſanctimoniam demigraſſe, teſtor, me pro illorum fama, gloria, memoria non ſecus, ac pro patrijs fanis, atq; delubris, propugnandum putare: ac ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent, non minus ſtrenue caperem, q̃ illi pro cõmuni ſalute ceperunt: etenim Quirites exiguum nobis uitæ curriculum natura circũſcripſit, immenſum gloriæ. quare ſi eos, qui iam

de uita deceſſerunt, ornabimus : iuſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus . ſed ſi illos Labiene, quos iam uidere non poſſumus, negligis : ne his quidem, quos uides, conſuli putas oportere ? neminem eſſe dico ex ijs omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium uocas, pubesq; tum fuerit, quin arma ceperit, quin Conſules ſecutus ſit. omnes ij, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C. Rabirij nomine citatur. at occidit Saturninum Rabirius. utinam feciſſet : non ſupplicium deprecarer, ſed præmium poſtularem. etenim ſi Scæuæ ſeruo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data eſt : quod equiti R præmium dari par fuiſſet ? & ſi C. Marius, ꝙ fiſtulas, quibus aqua ſuppeditabatur Iouis optimi maximi templis ac ſedibus, præcidi imperarat, ꝙ in cliuo Capitolino improborum ciuium.

Deſunt non pauca.

IN L. CATILINAM, IN SENATV. ORATIO XIX.

Qvouſq; tandem abutere Catilina patientia noſtra? quandiu nos etiam furor iſte tuus eludet? quem ad finem ſeſe effrenata iactabit audacia? nihil'ne te nocturnum præſidium Palatij, nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habēdi ſenatus locus, nihil horum ora, uultusq; mouerunt? patere tua conſilia non ſentis? constrictam iam omnium horum cōſcientia teneri coniurationem tuam non uides? quid proxima, quid ſuperiore nocte egeris, ubi fueris, quos conuocaueris, quid conſilij ceperis, quem noſtrum ignorare arbitraris? ò tempora, ò mores. ſenatus hoc intelligit, Conſul uidet, hic tamen uiuit: uiuit? immo uero etiam in ſenatū uenit: fit publici conſilij particeps: notat & deſignat oculis ad cædem unūquenq; noſtrum: nos autem uiri fortes ſatisfacere Reip. uidemur, ſi iſtius furorem ac tela uitemus. ad mortem te Catilina duci iuſſu Conſulis iampridem oportebat, in te cōferri peſtem iſtam, quam tu in nos omnes iandiu machinaris. an uero uir ampliſſimus P. Scipio Pontifex maximus Ti. Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde, atq; incendijs uaſtare cupientem nos Conſules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, ꝙ Q. Seruilius Hala Sp. Melium nouis rebus ſtudentē manu ſua occidit. fuit, fuit iſta quondam in hac Rep. uirtus, ut uiri fortes acrioribus ſupplicijs ci=

uem pernicioſum, quàm acerbiſſimum hoſtem coërce=
rent. habemus enim S.C. in te Catilina uehemens, et gra
ue: non deeſt Reip. conſilium, neq; auctoritas huius or=
dinis: nos, nos, dico aperte, Conſules deſumus. decreuit
quondam ſenatus, ut L. Opimius Cos. uideret, ne quid
Reſp. detrimenti caperet: nox nulla interceſſit: inter=
fectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpiciones C.
Gracchus clariſſimo patre natus, auis, maioribus: occi=
ſus eſt cum liberis M. Fuluius conſularis. ſimili S. C.
C. Mario & L. Valerio Coſs. permiſſa eſt Reſp. num unũ
diem poſtea L. Saturninum Trib. pl. & C. Seruilium
~~mors ac Reip.~~ pœna remorata eſt? at nos uigeſimum iam
diem patimur hebeſcere aciem horum auctoritatis: ha=
bemus enim huiuſmodi S. C. ueruntamen incluſum in
tabulis, tanquam gladium in uagina reconditum, quo
ex S.C. confeſtim interfectum te eſſe Catilina conuenit.
uiuis, & uiuis non ad deponendam, ſed ad confirman=
dam audaciam. cupio P.C. me eſſe clementem, cupio
in tantis Reip. periculis non diſſolutum uideri: ſed iam
me ipſum inertiæ nequitiæq; condemno. caſtra ſunt in
Italia contra Remp. in Hetruriæ faucibus collocata: cre
ſcit in dies ſingulos hoſtium numerus: eorum autem
imperatorem caſtrorum, ducemq; hoſtium intra mœ=
nia atque adeo in ſenatu uidemus, inteſtinam aliquam
quotidie perniciem Reip. molientem. ſi te iam Catilina
comprehendi, ſi interfici iuſſero: credo, erit uerendum
mihi, ne non hoc potius omnes boni ſerius à me, quàm
quiſquam crudelius, factum eſſe dicant. uerum ego hoc,
quod iampridem factum eſſe oportuit, certa de cauſa
non dum adducor ut faciam. tum deniq; interficiam te,

*cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui ſi=
milis inueniri poterit, qui id nō iure factum eſſe fatea=
tur. quandiu quiſquam erit, qui te defendere audeat, ui
ues, & uiues ita ut nūc uiuis, multis meis et firmis præſi
dijs obſeſſus, ne cōmouere te contra Remp. poſſis: multo=
rum te etiā oculi, & aures nō ſentiētem, ſicut adhuc fe
cerunt, ſpeculabūtur atq; cuſtodient. etenim quid eſt Ca
tilina, quod iam amplius expectes, ſi neq; nox tenebris
obſcurare cœtus nefarios, nec priuata domus parietibus
cōtinere uocem cōiurationis tuæ poteſt, ſi illuſtrantur, ſi
erumpunt omnia? muta iam iſtam mentem, mihi crede:
obliuiſcere cædis, atq; incendiorum: teneris undiq;: luce
ſunt clariora nobis tua conſilia omnia: quæ etiā mecum
licet recognoſcas. Meminiſtiʼne, me ante diem XII. Cal.
Nou. dicere in ſenatu, certo die fore in armis, qui dies fu
turus eſſet ante diem VIII. Cal. Nou. C. Manlium au=
daciæ ſatellitem, atq; adminiſtrum tuæ? num me fefel=
lit Catilina nō modo res tanta, tam atrox, tam incredi=
bilis, uerū, id quod multo magis eſt admirandum, dies?
dixi ego idem in ſenatu, cædem te optimatum contuliſſe
in ante diem V. Cal. Nou. tum cum multi principes ciui
tatis Roma non tam ſui cōſeruandi, q̄ tuorum conſilio=
rum reprimendorum cauſa profugerunt? num inficia=
ri potes, te illo ipſo die meis præſidijs, mea diligentia cir=
cunclusum, cōmouere te cōtra Remp. non potuiſſe, cum
tu diſceſſu cæterorum, noſtra tamen, qui remanſiſſemus,
cæde contentū te eſſe dicebas? quid, cum te Præneſte Cal.
ipſis Nou. occupaturum nocturno impetu eſſe confide=
res? ſenſiſtiʼne illam coloniqm meo iuſſu meis præſidijs,
cuſtodijs, uigilijs eſſe munitam? nihil agis, nihil moli=*

ris, nihil cogitas, quod ego non modo audiam, ſed etiam uideam, planeq́; ſentiam. recognoſce tandem mecum noctem illam ſuperiorem: iam intelliges multo me uigilare acrius ad ſalutem, quàm te ad perniciem Reip. dico te priori nocte ueniſſe inter falcarios (non agam obſcure) in M. Leccæ domum, conueniſſe eodem cõplures eiuſdem amentiæ ſceleriſq́; ſocios: num negare audes? quid taces? cõuincam, ſi negas: uideo enim eſſe hic in ſenatu quoſdã, qui tecum unà fuere. ò dij immortales, ubinam gentium ſumus? quam Remp. habemus? in qua urbe uiuimus? hic, hic ſunt, in noſtro numero P. C. in hoc orbis terræ ſanctiſſimo grauiſſimoq́; conſilio, qui de meo, noſtrumq́; omnium interitu, qui de huius urbis, atq; adeo orbis terrarum exitio cogitent. hoſce ego uideo Conſul, & de Rep. ſententiam rogo, &, quos ferro trucidari oportebat, eos non dum uoce uulnero. fuiſti igitur apud Leccam ea nocte Catilina: diſtribuiſti partes Italiæ: ſtatuiſti, quò quenq; proficiſci placeret: delegiſti, quos Romæ relinqueres, quos tecum educeres: deſcripſiſti urbis partes ad incendia: cõfirmaſti, te ipſum iam eſſe exiturum: dixiſti, paululum tibi eſſe etiam tum moræ, ꝙ ego uiuerem. reperti ſunt duo equites R. qui te iſta cura liberarent, et ſeſe illa ipſa nocte paulo ante lucem me in meo lectulo interfecturos pollicerentur. hæc ego omnia, uix dum etiam cœtu ueſtro dimiſſo, comperi: domum meam maioribus præſidijs muniui, atq; firmaui: excluſi eos, quos tu mane ad me ſalutatum miſeras, cum illi ipſi ueniſſent, quos ego iam multis uiris ad me uẽturos id temporis eſſe prædixeram. quæ cum ita ſint Catilina, perge quò cœpiſti, egredere aliquando ex urbe: patent por

tæ, proficiſcere: nimium diu te imperatorem illa tua Manliana caſtra deſiderant: educ tecum etiam omnes tuos; ſi minus, quamplurimos: purga urbem: magno me metu liberabis, dum modò inter me, atque te murus interſit: nobiſcum uerſari iam diutius non potes: non feram, non patiar, non ſinam. magna dijs immortalibus habenda eſt gratia, atq; huic ipſi Ioui Statori antiquiſſimo cuſtodi huius urbis, quòd hanc tam tetram, tam horribilem, tamq; infeſtam Reip. peſtem toties iam effugimus. non eſt ſæpius in uno homine ſalus ſumma periclitanda Reip. quãdiu mihi Conſuli deſignato Catilina inſidiatus es, non publico me præſidio, ſed priuata diligentia defendi. cum proximis comitijs conſularibus me Conſulem in campo, & competitores tuos interficere uoluiſti, compreſſi tuos nefarios conatus amicorum præſidio, & copijs, nullo tumultu publice concitato: deniq; quotieſcunq; me petiſti, per me tibi obſtiti: quanquã uidebam, perniciem meam cum magna calamitate Reip. eſſe coniunctam. nunc iam aperte Remp. uniuerſam petis: templa deorum immortalium, tecta urbis, uitam omnium ciuium, Italiam deniq; totam ad exitium, & uaſtitatem uocas. quare, quoniam id, quod primum, atq; huius imperij, diſciplinæq; maiorum proprium eſt, facere non audeo, faciam id, quod eſt ad ſeueritatem lenius, ad cõmunem ſalutem utilius: nam ſi te interfici iuſſero, reſidebit in Rep. reliqua coniuratorum manus: ſin tu (quod te iandudum hortor) exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna, & pernicioſa ſentina Reip. quid eſt Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua ſponte faciebas? exire ex urbe Conſul hoſtem iubet:

*Interrogas me,num in exilium ? nó iubeo: ſed ſi me con
ſulis, ſuadeo : quid enim Catilina eſt,quod te iam in hac
urbe delectare poſſit,in qua nemo eſt extra iſtam coniu
rationem perditorum hominum,qui te non metuat;ne=
mo,qui te non oderit ? quæ nota domeſticæ turpitudinis
non inuſta uitæ tuæ eſt ? quod priuatarum rerum dede
cus non hæret infamiæ? quæ libido ab oculis,quod faci=
nus à manibus unquam tuis,quod flagitium à toto cor=
pore abfuit ? cui tu adoleſcentulo,quem corruptelarum
illecebris irretiſſes,nó aut ad audaciam ferrũ,aut ad li=
bidinem facem prætuliſti ? quid uero nuper ? cum mor
te ſuperioris uxoris nouis nuptijs domũ uacuam feciſ=
ſes,non'ne etiam alio incredibili ſcelere hoc ſcelus cumu=
laſti? quod ego prætermitto,& facile patior ſileri,ne in
hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe,aut
nó uindicata eſſe uideatur.prætermitto ruinas fortuna
rum tuarum,quas omnes impendere tibi proximis Idi=
bus ſenties.ad illa uenio,quæ non ad priuatam ignomi=
niam uitiorum tuorum, non ad domeſticam tuam diffi
cultatem ac turpitudinem,ſed ad ſummam Reip.atq; ad
omnium noſtrum uitam ſalutemq; pertinent. poteſt'ne
tibi huius uitæ hæc lux Catilina,aut huius cœli ſpiritus
eſſe iucundus,cum ſcias horum eſſe neminem,qui neſciat
te pridie Cal.Ian.Lepido & Tullo Coſs.ſtetiſſe in comi=
tio cum telo ? manum Conſulum & principum ciuita=
tis interficiendorum cauſa parauiſſe ? ſceleri ac furori
tuo non mentem aliquam,aut timorem tuum,ſed fortu
nam Reip.obſtitiſſe ? ac iam illa omitto:neq; enim ſunt
aut obſcura , aut non multo poſt commiſſa . quoties tu
me deſignatum , quoties me Conſulem interficere uo=*

luiſti? quot ego tuas petitiones ita cōiectas, ut uitari poſſe non uiderentur, parua quadā declinatione, & , ut aiunt, corpore effugi? nihil agis, nihil aſſequeris, nihil moliris, quod mihi latere ualeat in tēpore: neq; tamen conari ac uelle deſiſtis. quoties iā, quoties iā tibi extorta eſt ſica iſta de manibus? quoties uero excidit caſu aliquo & elapſa eſt? tamen ea carere diutius nō potes: quæ quidē quibus abs te initiata ſacris ac deuota ſit, neſcio, ꝙ eam neceſſe putas Conſulis *in corpore defigere. nūc uero quæ tua eſt iſta uita? ſic enim iam tecum loquar, nō ut odio permotus eſſe uidear, quo debeo; ſed ut miſericordia, quæ tibi nulla debetur. ueniſti paulò ante in ſenatum: quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis ac neceſſarijs ſalutauit? ſi hoc poſt hominū memoriam contigit nemini, uocis expectas contumeliam, cum ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus? quid, ꝙ aduentu tuo iſta ſubſellia uacua facta ſunt? quid, ꝙ omnes conſulares, qui tibi perſæpe ad cædem cōſtituti fuerunt, ſimul atq; aſſediſti, partem iſtā ſubſelliorum nudam atq; inanem reliquerunt? quo tandem animo hoc tibi ferendū putas? ſerui mehercle mei ſi me iſto pacto metuerent, ut te metuunt omnes ciues tui, domū meam relinquendā putarem: tu tibi urbem nō arbitraris? & ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectū tam grauiter, atq; offenſum uiderē, carere me aſpectu ciuiū, ꝗ infeſtis oculis omniū conſpici mallem: tu cum cōſcientia ſcelerū tuorū agnoſcas odiū omniū iuſtū, & iam tibi diu debitum, dubitas, quorū mentes ſenſuſq; uulneras, eorū aſpectum præſentiamq; uitare? ſi te parentes timerēt, atq; odiſſent tui, neq; eos ulla ratione placare poſſes: ut opinor, ab eorū oculis aliquò concederes:*

nunc te patria, quæ cõmunis eſt omnium noſtrũ parens, odit ac metuit, & iádiu de te nihil iudicat, niſi de parricidio ſuo cogitare: huius tu neq; auctoritatem uerebere, neq; iudicium ſequere, neq; uim pertimeſces? quæ tecũ Catilina ſic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nullum iam tot annos facinus extitit niſi per te, nullum flagitiũ ſine te: tibi uni multorum ciuium neces, tibi uexatio, direptioq; ſociorum impunita fuit ac libera: tu non ſolum ad negligẽdas leges & quæſtiones, uerum etiam ad euertendas, perfringendasq; ualuiſti. ſuperiora illa, quãquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc uero, me totam eſſe in metu propter te unum; quicquid increpuerit, Catilinam timeri; nullum uideri contra me cõſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat; non eſt ferendũ. quamobrem diſcede, atq; hunc mihi timorem eripe; ſi uerus, ne opprimar; ſin falſus, ut tandem aliquando timere deſinam. hæc ſi tecum, ut dixi, patria loquatur, non ne impetrare debeat, etiã ſi uim adhibere non poſſit? quid, ꝙ tu te ipſe in cuſtodiam dediſti? quid, quòd uitandæ ſuſpicionis cauſa apud M. Lepidum te habitare uelle dixiſti? à quo nõ receptus, etiam ad me uenire auſus es, atq;, ut domi meæ te aſſeruarem, rogaſti. cum à me quoq; id reſpõſum tuliſſes, me nullo modo poſſe ijſdem parietibus tuto eſſe tecum, qui magno in periculo eſſem, quòd ijſdẽ mœnibus contineremur: ad Q. Metellum Prætorem uiniſti. à quo repudiatus, ad ſodalem tuum, uirum optimũ M. Marcellum demigraſti: quem tu uidelicet & ad cuſtodiẽdum te diligentiſſimum, & ad ſuſpicandum ſagaciſſimum, & ad uindicandum fortiſſimum fore putaſti. ſed quàm longe uidetur à carcere atq; à uinculis abeſſe de-

bere, qui ſe ipſum iam dignum cuſtodia iudicauerit? quæ cum ita ſint Catilina, dubitas, ſi hic emori æquo animo non potes, abire in aliquas terras, & uitam iſtam multis ſupplicijs iuſtis debitisq; ereptam, fugæ ſolitudiniq; mandare? refer, inquis, ad ſenatũ: id. n. poſtulas, & ſi hic ordo ſibi placere decreuerit te ire in exilium, obtemperaturũ te eſſe dicis. non referam id, quod abhorret à meis moribus: & tamẽ faciam, ut intelligas, quid hi de te ſentiant. egredere ex urbe Catilina: libera Remp. metu: in exiliũ, ſi hanc uocem expectas, proficiſcere. quid eſt Catilina? ecquid attendis, ecquid animaduertis horum ſilentium? patiuntur, tacent: quid expectas auctoritatem loquentium, quorum uoluntatem tacitorum perſpicis? at ſi hoc idem huic adoleſcenti optimo P. Seſtio, ſi fortiſſimo uiro M. Marcello dixiſſem, iam mihi Conſuli hoc ipſo in templo iure optimo ſenatus uim, & manus intuliſſet: de te autẽ Catilina, cum quieſcunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamant; neque hi ſolum, quorum tibi auctoritas eſt uidelicet chara, uita uiliſſima, ſed etiam illi equites R. honeſtiſſimi atque optimi uiri, cæteriq; fortiſſimi ciues, qui circunſtant ſenatum, quorum tu & frequentiam uidere, & ſtudia perſpicere, et uoces paulo ante exaudire potuiſti. quorum ego uix abs te iandiu manus ac tela contineo, eoſdem facile adducam, ut te hæc, quæ iampridem uaſtare ſtudes, relinquentem uſque ad portas proſequantur. quanquam quid loquor? te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? ut ullum tu exilium cogites? utinam tibi iſtam mentem dij immortales donarent. tametſi uideo, ſi mea uoce perterritus ire in exilium animum induxe=

ris, quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat. ſed non eſt mihi tanti, dummodo iſta tua priuata ſit calamitas, & à Reip. periculis ſeiungatur. ſed tu ut uitijs tuis commoueare, ut legum pœnas pertimeſcas, ut temporibus Reip. concedas, non eſt poſtulandum: neq; enim Catilina is es, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. quamobrem, ut ſæpe iam dixi, proficiſcere: ac, ſi mihi inimico, ut prædicas, tuo conflare uis inuidiam, recta perge in exilium: uix feram ſermones hominum, ſi id feceris: uix molem iſtius inuidiæ, ſi in exilium ieris iuſſu Cõſulis, ſuſtinebo: ſin autem ſeruire meæ laudi & gloriæ mauis, egredere cum importuna ſceleratorum manu, cõfer te ad Manlium, concita perditos ciues, ſecerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio: ut à me non eiectus ad alienos, ſed inuitatus ad tuos iſſe uidearis: quãquam quid ego te inuitem, à quo iam ſciam eſſe præmiſſos, qui tibi ad forum Aurelium præſtolarentur armati? ſciam pactam & cõſtitutam eſſe cum Manlio diem? à quo etiam Aquilã illam argenteã, quã tibi ac tuis omnibus pernicioſam eſſe cõfido & funeſtam futuram, cui domi tuæ ſacrarium ſcelerum tuorum conſtitutum fuit, ſciã eſſe præmiſſam? tu ut illa diutius carere poſſis? quã uenerari ad cædẽ proficiſcẽs ſolebas: à cuius altaribus ſæpe iſtam dextrã impiã ad necẽ ciuiũ trãſtuliſti. ibis tandẽ aliquãdo, quò te iampridẽ tua iſta cupiditas effrenata ac furioſa rapiebat: neq; enim tibi hæc res affert dolorẽ, ſed quandã incredibilẽ uoluptatẽ: ad hanc te amentiã natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna ſeruauit,

aoilo

οἰκονομία

Γυναικοα

nunquam tu non modo ocium, ſed ne bellum quidem, ni ſi nefarium, cõcupiſti: nactus es ex perditis, atq; ab omni non modo fortuna, uerum etiam ſpe derelictis conflatã improborum manum, hic tu qua lætitia perfruere, quibus gaudijs exultabis, quanta in uoluptate bacchabere, cum in tãto numero tuorum neq; audies uirum bonum quenquam, neq; uidebis? ad huius uitæ ſtudium meditati illi ſunt, qui feruntur, labores tui; iacere humi nõ modo ad obſidẽdum ſtuprum, uerum etiam ad facinus obeundum; uigilare nõ ſolum ad inſidiandum ſomno maritorum, uerum etiam bonis occiſorum. habes, ubi oſtentes illam præclaram tuam patientiam famis, frigoris, inopiæ rerum omnium, quibus te breui tempore confectum eſſe ſenties. tantum profeci tum, cum te à Conſulatu repuli, ut exul potius tentare, q̃ Conſul uexare Remp. poſſes, atque ut id, quod eſſet à te ſcelerate ſuſceptum, latrocinium potius, q̃ bellum nominaretur. Nunc ut à me P. C. quandã propè iuſtam patriæ querimoniam deteſter ac deprecer, percipite quæſo diligenter quæ dicam, & ea penitus animis ueſtris mentibusq; mandate. etenim ſi mecũ patria, quæ mihi uita mea multo eſt charior, ſi cũcta Italia, ſi omnis Reſp. loquatur, M. Tulli quid agis? tu'ne eũ, quem eſſe hoſtem comperiſti, quem ducem belli futurum uides, quem expectari imperatorem in caſtra hoſtiũ ſentis, auctorem ſceleris, principem coniurationis, euocatorẽ ſeruorum & ciuium perditorum, exire patieris, ut abs te nõ emiſſus ex urbe, ſed immiſſus in urbem eſſe uideatur? non'ne hunc in uincula duci, nõ ad mortem rapi, nõ ſummo ſupplicio mactari imperabis? quid tãdem impedit te? mos'ne maiorum? at perſæpe etiam priuati in hac Rep.

pernicioſos ciues morte mulctarunt: an leges, quæ de ciuium R. ſupplicio rogatæ ſunt? at nunquam in hac urbe ij, qui à Rep. defecerunt, ciuium iura tenuerunt. an inuidiam poſteritatis times? præclarā uero populo R. refers gratiam, qui te hominem per te cognitum, nulla cōmendatione maiorum, tam mature ad ſummum imperium per omnes honorum gradus extulit, ſi propter inuidiā, aut alicuius periculi metum, ſalutem ciuium tuorum negligis. ſed ſi quis eſt inuidiæ metus, non eſt uehementius ſeueritatis, ac fortitudinis inuidia, quàm inertiæ, ac nequitiæ pertimeſcenda. an, cum bello uaſtabitur italia, uexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non exiſtimas inuidiæ incendio conflagraturū? his ergo ſanctiſſimis Reip. uocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus pauca reſpondebo. Ego, ſi hoc optimum factu iudicarem P. C. Catilinam morte multari, unius uſuram horæ gladiatori iſti ad uiuendum non dediſſem. etenim ſi ſummi uiri, & clariſſimi ciues Saturnini & Gracchorum, & Flacci, & ſuperiorum compluriū ſanguine non modo ſe non contaminarunt, ſed etiam honeſtarunt: certe uerendum mihi non erat, ne quid, hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in poſteritatem redundaret. quòd ſi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc animo ſemper fui, ut inuidiā uirtute partam, gloriam, non inuidiam putarem. quāquam nō nulli ſunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ imminent, non uideant; aut ea, quæ uident, diſſimulent: qui ſpē Catilinæ mollibus ſentētijs aluerunt, coniurationemq; naſcentem non credendo corroborauerunt: quorum auctoritatem ſecuti multi non ſolum improbi, uerum etiam imperiti, ſi in hūc animad-

uertiſſem, crudeliter & regiè factum eſſe dicerent. nunc intelligo, ſi iſte, quò intendit, in Manlianá caſtra perueneRit, neminem tam ſtultum fore, qui non uideat coniurationem eſſe factam; neminem tam improbum, qui nō fateatur. hoc autem uno interfecto, intelligo hanc Reip. peſtem pauliſper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe. quòd ſi ſe eiecerit, ſecumq́; ſuos eduxerit, & eodem cæteros undiq; collectos naufragos aggregauerit: extinguetur atque delebitur non modo hæc tam adulta Reip. peſtis, uerum etiam ſtirps, ac ſemen malorum omnium. etenim iandiu P. C. in his periculis coniurationis, inſidiisq́; uerſamur: ſed neſcio quo pacto omnium ſcelerum, ac ueteris furoris, & audaciæ maturitas in noſtri Conſulatus tempus erupit. quòd ſi ex tāto latrocinio iſte unus tolletur, uidebimur fortaſſe ad breue quoddam tempus cura, & metu eſſe releuati, periculum autem reſidebit, & erit incluſum penitus in uenis, atque in uiſceribus Reip. ut ſæpe homines ægri, morbo graui, cum æſtu febriq; iactantur, ſi aquam gelidam biberint, primo releuari uidentur, deinde multo grauius uehementiusq́; affli ctātur: ſic hic morbus, qui eſt in Rep. releuatus iſtius pœna uehementius uiuis reliquis ingraueſcet. quare P. C. ſecedant improbi, ſecernant ſe à bonis, unum in locum congregētur, muro denique, id quod ſæpe iam dixi, ſecernantur à nobis, deſinant inſidiari domi ſuæ Conſuli, circunſtare tribunal Prætoris urbani, obſiſtere cum gladijs curiā, malleolos ad incendendam urbem, faceſq; comparare: ſit deniq; inſcriptum in frōte uniuſcuiuſq; ciuis, quid de Rep. ſentiat. polliceor uobis hoc P. C. tantam in nobis Conſulibus fore diligentiam, tantam in uobis auctoritatem, tan

tam in equitibus R. uirtutem, tantam in omnibus bonis conſenſionem, ut Catilinæ profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa, uindicata eſſe uideatis. hiſce ominibus Catilina cum ſumma Reip. ſalute, & cum tua peſte, ac pernicie, cumq; eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidioq; iunxerunt, proficiſcere ad impium bellum, ac nefariū. tum tu Iupiter, qui iiſdem, quibus hæc urbs, auſpiciis à Romulo es conſtitutus, quem Statorem huius urbis, atque imperii uere nominamus; hunc, & huius ſocios à tuis aris, cæteriſq; templis, à tectis urbis, ac mœnibus, à uita, fortuniſq; ciuium omnium arcebis; & omnes inimicos bonorum, hoſtes patriæ, latrones Italiæ, ſcelerum fœdere inter ſe, ac nefaria ſocietate coniunctos, æternis ſuppliciis uiuos, mortuoſq; mactabis.

TAndem aliquando Quirites L. Catilinã furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefarie molientem, uobis, atq; huic urbi ferrum flammamq; minitantem, ex urbe uel eiecimus, uel emiſimus, uel ipſum egredientem urbe proſecuti ſumus. abijt, exceſſit, euaſit, erupit. nulla iam pernicies à mõſtro illo, atq; prodigio mœnibus ipſis intra mœnia cõparabitur. atq; hunc quidẽ unum huius belli domeſtici ducẽ ſine controuerſia uicimus: nõ enim iam inter latera noſtra ſica illa uerſabitur: non in cãpo, non in foro, nõ in curia, nõ deniq; intra domeſticos parietes pertimeſcemus. loco ille motus eſt, cũ eſt ex urbe depulſus: palàm iã cũ hoſte nullo impediente bellũ iuſtum geremus. ſine dubio perdidimus hominem, magnificeq; uicimus, cum illũ ex occultis inſidijs in apertũ latrocinium coniecimus. ꝙ uero nõ cruentũ mucronem, ut uoluit, extulit, ꝙ uiuis nobis egreſſus eſt, ꝙ ei ferrum de manibus extorſimus, ꝙ incolumes ciues, ꝙ ſtantem urbem reliquit, quanto tandem illũ mœrore afflictum eſſe & profligatum putatis? iacet ille nũc proſtratus Quirites, & ſe perculſum atq; abiectum eſſe ſentit, & retorquet oculos profecto ſæpe ad hanc urbẽ, quam ex ſuis faucibus ereptam eſſe luget. quæ quidẽ lætari mihi uidetur, ꝙ tãtam peſtem euomuerit, foraſq; proiecerit. at ſi quis eſt talis, quales eſſe omnes oportebat, qui in hoc ipſo, in quo exultat, & triumphat oratio mea,

me

*me uehementer accuſet, ꝙ tam capitalem hoſtem non cõprehenderim potius, q̃ emiſerim: nõ eſt iſta mea culpa Quirites, ſed temporum. interemptum eſſe L. Catilinã, & grauiſſimo ſupplicio affectum iampridẽ oportebat; idq; à me & mos maiorum, & huius imperij ſeueritas et Reſp. poſtulabat: ſed q̃ multos fuiſſe putatis, qui, quæ ego deferrem, non crederent? q̃ multos, qui propter ſtultitiam nõ putarent? q̃ multos, qui etiam defenderent? q̃ multos, qui propter improbitatem facerent? ac ſi ſublato illo depelli à uobis omne periculum iudicarem, iampridem ego L. Catilinam nõ modo inuidiæ meæ, uerũ etiam uitæ periculo ſuſtuliſſem: ſed cũ uiderem, ne uobis quidem omnibus re etiã probata, ſi illum, ut erat meritus, morte multaſſem, fore, ut eius ſocios inuidia oppreſſus perſequi nõ poſſem; rem huc deduxi, ut tum palàm pugnare poſſetis, cum hoſtem aperte uideretis. quẽ quidem ego hoſtem Quirites q̃ uehemẽter foris eſſe timendũ putem, licet hinc intelligatis, ꝙ illud etiam moleſte fero, ꝙ ex urbe parum comitatus exierit. utinam ille omnes ſecum ſuas copias eduxiſſet. Tongillum mihi eduxit, quem * amare in prætexta calumnia cœperat; Publicium & Munatium, quorum æs alienum cõtractum in popinam nullum Reip. motum afferre poterat: reliquit, quos uiros, quanto alieno ære, q̃ ualentes, q̃ nobiles, uos uidetis. itaq; ego illum exercitum ex Gallicanis legionibus & cũ hoc delectu, quem in agro Piceno, & Gallico Q. Metellus habuit, ex his copijs, quæ à nobis quotidie cõparantur, magnopere contemno, collectum ex ſenibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mendiculis, et decoctoribus, ex ijs, qui uadimonia deſerere, q̃ illum exercitum*

maluerunt: quibus ego non modo ſi aciem exercitus noſtri, uerũ etiam ſi edictum Prætoris oſtendero, cócident. hos, quos uideo uolitare in foro, quos ſtare ad curiam, quos etiam in ſenatũ uenire, qui nitent unguẽtis, qui fulgent purpura, mallem ſecum ſuos milites eduxiſſet: qui ſi hic permanent, mementote non tam exercitum illum eſſe nobis, q̃ hos, qui exercitum deſeruerunt, pertimeſcendos. atq; etiam hoc magis ſunt timendi, ꝙ, quid cogitent, me ſcire ſentiunt, neq; tamen permouẽtur. uideo, cui Apulia ſit attributa, qui habeat Hetruriã, qui agrum Picenum, qui Gallicum, qui ſibi has urbanas inſidias cædis, atq; incendiorũ depopoſcerit: omnia ſuperioris noctis cóſilia ad me perlata eſſe ſentiũt: pateſeci in ſenatu heſterno die: Catilina ipſe pertimuit, profugit: hi quid expectant? næ illi uehemẽter errant, ſi illam meã priſtinam lenitatem perpetuã ſperant futurã. quod expectaui, iam ſum aſſecutus, ut uos omnes factã eſſe aperte cóiurationem contra Remp. uideretis. niſi uero ſi quis eſt, qui Catilinæ ſimilés cum Catilina ſentire nó putet. nó eſt iam lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitat. unũ etiã nunc cócedam: exeant, proficiſcantur, ne patiantur deſiderio ſui Catilinam miſerũ tabeſcere: demonſtrabo iter: Aurelia uia profectus eſt: ſi accelerare uolent, ad ueſperũ cóſequentur. o fortunatã Remp. ſi quidẽ hanc ſentinam huius urbis eiecerit. uno mehercle Catilina exhauſto, releuata mihi, et recreata Reſp. uidetur: quid enim mali aut ſceleris fingi aut excogitari poteſt, quod non ille conceperit? quis tota Italia ueneficus, quis gladiator, quis latro, quis ſicarius, quis parricida, quis teſtamẽtorum ſubiector, quis circunſcriptor, quis ganeo, quis nepos,

quis adulter, quæ mulier infamis, quis corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus inueniri poteſt, qui ſe cum Catilina nõ familiariſſime uixiſſe fateatur? quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt? quod nefarium ſtuprum non per illum? iam uero quæ tanta in ullo unquam homine iuuentutis illecebra fuit, quanta in illo? qui alios ipſe amabat turpiſſime, aliorum amori flagitioſiſſime ſeruiebat: alijs fructum libidinũ, alijs mortem parentum nõ modo impellendo, uerum etiam adiuuando pollicebatur. nunc uero q̃ ſubito non ſolum ex urbe, uerum etiã ex agris ingẽtem numerum perditorum hominum collegerat? nemo non modo Romæ, ſed nec ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quẽ non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. atq; ut eius diuerſa ſtudia in diſſimili ratione perſpicere poſſitis; nemo eſt in ludo gladiatorio paulo ad facinus audacior, qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur; nemo in ſcena leuior & nequior, qui ſe non eiuſdem propè ſodalem fuiſſe cõmemoret. atq; idem tamen ſtuprorum, & ſcelerum exercitatione aſſuefactus, frigore, & fame, et ſiti, ac uigilijs perferendis fortis ab ~~ys~~ iſtis ſuis socijs prædicabatur, cum induſtriæ ſubſidia, atq; inſtrumenta uirtutis in libidine, audaciáq; conſumerentur. hunc uero ſi ſui fuerint comites ſecuti, ſi ex urbe exierint, deſperatorum hominum flagitioſi greges: ò nos beatos, ò Remp. fortunatam, ò præclaram laudem Conſulatus mei: non enim iam ſunt mediocres hominum libidines, non humanæ audaciæ ac tolerandæ: nihil cogitant, niſi cædes; niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt, fortunas ſuas obligurierunt: res eos iampridem,

fides deficere nuper cœpit: eadem tamen illa, quæ erat in abũdantia, libido permanet. ꝙ ſi in uino, & alea comeſſationes ſolum, et ſcorta quærerent, eſſent illi quidem deſperandi, ſed tamen eſſent ferendi: hoc uero quis ferre poſſit, inertes homines fortiſſimis uiris inſidiari, ſtultiſſimos prudentiſſimis, ebrioſos ſobriјs, dormientes uigilantibus? qui mihi accubantes in conuiuijs, cóplexi mulieres impudicas, uino languidi, confecti cibo, ſertis redimiti, unguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cædem bonorum, atq; urbis incendia. quibus ego confido impendere fatum aliquod, & pœnas iandiu improbitati, nequitiæ, ſceleri, libidini debitas aut inſtare iam planè, aut certe iam appropinquare. quos ſi meus Conſulatus, quoniam ſanare non poteſt, ſuſtulerit: non breue neſcio quod tempus, ſed multa ſecula propagarit Reip. nulla eſt enim natio, quam pertimeſcamus; nullus Rex, qui bellum populo R. inferre poſſit: omnia ſunt externa unius uirtute terra, mariq; pacata: domeſticũ bellum manet: intus inſidiæ ſunt: intus incluſum periculũ eſt: intus eſt hoſtis: cũ luxuria nobis, cũ amẽtia, cũ ſcelere certandũ eſt. huic ego me bello ducẽ profiteor Quirites: ſuſcipio inimicitias hominũ perditorum: quæ ſanari poterunt, quacunq; ratione ſanabo: quæ reſecanda erunt, non patiar ad perniciem ciuitatis manare. proinde aut exeãt, aut quieſcant, aut, ſi & in urbe, & in eadem mente permanent, ea, quæ merẽtur, expectent. at etiam ſunt Quirites, qui dicãt à me in exilium eiectum eſſe Catilinam. quod ego ſi uerbo aſſequi poſſem, iſtos ipſos eijcerẽ, qui hæc loquũtur: homo enim uidelicet timidus et permodeſtus uocem Conſulis ferre nõ potuit: ſimul atq; ire

in exilium iuſſus eſt, paruit. quid, φ heſterno die, cum domi meæ penè interfectus eſſem, ſenatum in ædem Iouis Statoris uocaui, rem omnem ad patres cõſcriptos detuli? quò cum Catilina ueniſſet, quis eum ſenator appellauit? quis ſalutauit? quis deniq; ita aſpexit ut perditum ciuẽ, ac non potius ut importuniſſimum hoſtem? quin etiam principes eius ordinis partem illam ſubſelliorum, ad quã ille acceſſerat, nudam, atq; inanem reliquerunt. hic ego uehemens ille Conſul, qui uerbo ciues in exilium eijcio, quæſiui à Catilina, an nocturno cõuentu apud M. Leccam fuiſſet, nec'ne. cum ille, homo audaciſſimus, cõſcientia conuictus primo reticuiſſet, patefeci cætera: quid ea nocte egiſſet, ubi fuiſſet, quid in proxima conſtituiſſet, quemadmodũ eſſet ei ratio totius belli deſcripta, docui. cum hæſitaret, cum cunctaretur, quæſiui quid dubitaret proficiſci eò, quò iampridem pararat, cũ arma, cum ſecures, cum faſces, cum tubas, cum ſigna militaria, cum Aquilam illam argẽteam, cui ille etiam ſacrariũ ſcelerũ domi ſuæ fecerat, ſcirem eſſe præmiſſam. in exilium eijciebam, quem iam ingreſſum in bellum eſſe uidebam? etenim, credo, Manlius iſte centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit, bellum populo R. ſuo nomine indixit; & illa caſtra nunc non Catilinam ducem expectant; et ille eiectus in exilium, ſe Maſſiliam, ut aiunt, non in hæc caſtra conferet. ò conditionem miſeram non modo adminiſtrandæ, uerum etiam conſeruandæ Reip. nunc ſi L. Catilina conſilijs, laboribus, periculis meis circuncluſus, ac debilitatus ſubito pertimuerit, ſententiam mutauerit, deſeruerit ſuos, conſilium belli faciundi abiecerit, ex hoc curſu ſceleris, & belli iter ad fugam atq; in exi-

lium conuerterit: non ille à me ſpoliatus armis audaciæ, non obſtupefactus ac perterritus mea diligentia, non de ſpe, conatuq; depulſus, ſed indemnatus, innocens in exiliũ eiectus à Conſule ui, & minis eſſe dicetur: & erunt, qui illum, ſi hoc fecerit, nõ improbum, ſed timidum; me nõ diligentiſſimum Conſulem, ſed crudeliſſimum tyrãnum exiſtimari uelint. eſt mihi tanti Quirites huius inuidiæ falſæ, atq; iniquæ tẽpeſtatem ſubire, dum modo à uobis huius horribilis belli, ac nefary periculum depellatur. dicatur ſanè eiectus eſſe à me, dum modo eat in exilium: ſed, mihi credite, nõ eſt iturus. nunquàm ego à dijs immortalibus optabo Quirites inuidiæ meæ leuãdæ cauſa, ut L. Catilinam ducere exercitum hoſtium, atq; in armis uolitare audiatis: ſed triduo tamen audietis: multoq; magis illud timeo, ne mihi ſit inuidioſum aliquando, ꝙ illum emiſerim potius, quàm ꝙ eiecerim. ſed cum ſint homines, qui illum, cum profectus ſit, eiectum eſſe dicant: ijdem, ſi interfectus eſſet, quid dicerent? quanquam iſti, qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant, nõ tam hoc queruntur, quàm uerentur. nemo eſt iſtorum tam miſericors, qui illum non ad Manlium, quàm ad Maſſilienſes ire malit. ille autem ſi mehercules hoc, quod agit, nunq̃ ante cogitaſſet, tamen latrocinantem ſe interfici mallet, quàm exulem uiuere. nũc uero, cum ei nihil adhuc præter ipſius uoluntatem, cogitationemq; acciderit, niſi ꝙ ui uis nobis Roma profectus eſt: optemus potius, ut eat in exilium, quàm queramur. ſed cur tandiu de uno hoſte loquimur? et de eo hoſte, qui iam fatetur ſe eſſe hoſtem? & quem, quia, quod ſemper uolui, murus intereſt, non timeo? de his, qui diſſimulant, qui Romæ remanent, qui

nobiſcum ſunt,nihil dicimus? quos quidem ego, ſi ullo modo fieri poſſet,nõ tam ulciſci ſtudeo,quàm ſanare et ipſos placare Reip.neq;,id quare fieri nõ poſſit,ſi me au dire uoluerint,intelligo: exponam enim uobis Quirites, ex quibus generibus hominum iſtæ copiæ comparentur: deinde ſingulis medicinam conſilij,atq; orationis meæ,ſi quam potero,afferam.. Primũ genus eſt eorũ,qui ma gno in ære alieno maiores etiam poſſeſſiones habẽt,qua= rum amore adducti diſſolui nullo modo poſſunt.horum hominum ſpecies eſt honeſtiſſima: ſunt enim locupletes: uoluntas uero & cauſa impudẽtiſſima. tu agris,tu ædi ficijs,tu argento,tu familia,tu rebus omnibus ornatus, & copioſus ſis;& dubites aliquid de poſſeſſione detra= here,ac fidem acquirere? quid enim expectas? bellum? quid? ergo in uaſtatione omniũ tuas poſſeſſiones ſacro= ſanctas futuras putas? an tabulas nouas? errant,qui iſtas à Catilina expectant: meo beneficio tabulæ nouæ proferẽtur,uerum auctionariæ: neq; enim iſti,qui poſ= ſeſſiones habent,alia ratione ulla ſalui eſſe poſſunt.quod ſi maturius facere uoluiſſent,neq;(id quod ſtultiſſimum eſt)certare cum uſuris fructibus prædiorum: locuple= tioribus his & melioribus ciuibus uteremur: ſed hoſce homines minime puto pertimeſcendos, q aut deduci de ſententia poſſunt,aut,ſi permanebunt,magis mihi uiden tur uota facturi cõtra Remp.quàm arma laturi.. Al terum genus eſt eorum,qui quanquam premuntur ære alieno,dominationem tamen expectant,rerum potiri uo lunt,honores,quos quieta Rep.deſperant,perturbata cõ= ſequi ſe poſſe arbitrantur.quibus hoc præcipiendum ui= detur, unum ſcilicet & idem, quod cæteris omnibus,

ut deſperent ſe id, quod conantur, conſequi poſſe: primũ omnium me ipſum uigilare, adeſſe, prouidere Reip. deinde magnos animos eſſe in bonis uiris, magnã concordiã, maximam multitudinem, magnas præterea copias militum: deos deniq; immortales huic inuicto populo, clariſſimo imperio, pulcherrimæ urbi cõtra tantã uim ſceleris præſentis auxiliũ eſſe laturos. q̃ ſi iam ſint id, quod cum ſummo furore cupiũt, adepti: num illi in cinere urbis, & ſanguine ciuiũ, quæ mente cõſcelerata, ac nefaria concupierũt, ſe Conſules, ac Dictatores, aut etiam Reges ſperant futuros? non uident ſe cupere id, quod ſi adepti fuerint, fugitiuo alicui, aut gladiatori cõcedi ſit neceſſe? Tertiũ genus eſt ætate iam cõfectũ, exercitatione robuſtum: quo ex genere eſt ipſe Manlius, cui nunc Catilina ſucceſſit. hi ſunt homines ex ijs colonijs, quas Feſulis Sylla conſtituit: quas ego uniuerſas ciuium eſſe optimorum & fortiſſimorum uirorum ſentio: ſed tamen hi ſunt coloni, qui ſe inſperatis repentiniſq; pecunijs ſumptuoſius inſolentiusq; iactarunt: hi dum ædificant tanquam beati, dum prædijs, lecticis, familijs magnis, cõuiuijs, apparatibus delectãtur, in tantum æs alienum inciderunt, ut, ſi ſalui eſſe uelint, Sylla ſit ijs ab inferis excitandus. qui etiam nõ nullos agreſtes, homines tenues, atq; egentes, in eãdem illam ſpem rapinarũ ueterum impulerunt. quos ego utroſq; Quirites in eodem genere prædatorũ, direptorumq; pono. ſed eos hoc moneo, deſinant furere, et proſcriptiones, et Dictaturas cogitare: tãtus. n. illorum temporũ dolor inuſtus eſt ciuitati, ut iam iſta nõ modo homines, ſed ne pecudes quidem mihi paſſuræ eſſe uideantur. Quartum genus eſt ſanè uarium, & mix=

tum,& turbulentum: qui iampridem premuntur: qui nunquam emergent: qui partim inertia, partim male ge rendo negocio, partim etiam ſumptibus in uetere ære alie no uacillant: qui uadimonijs, iudicijs, proſcriptionibus bo norum defatigati, permulti & ex urbe, & ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur. hoſce ego non tam milites acres, quàm inficiatores lentos eſſe arbitror. qui homines primum ſi ſtare non poſſunt, corruant, ſed ita, ut nō mo do ciuitas, ſed ne uicini quidem proximi ſentiant: nam il lud non intelligo, quamobrem, ſi uiuere honeſte non poſ= ſunt, perire turpiter uelint, aut cur, minore dolore peri= turos ſe cum multis, quàm ſi ſoli pereant, arbitrentur. Quintum genus eſt parricidarum, ſicariorum, deniq; o= mnium facinoroſorum: quos ego à Catilina non reuoco: nam neq; diuelli ab eo poſſunt, & pereant ſanè in latro= cinio, quoniã ſunt ita multi, ut eos capere carcer non poſ ſit. Poſtremum autem genus eſt non ſolum numero, uerum etiam genere ipſo, atq; uita, quod proprium eſt Catilinæ, de eius delectu, immo uero de complexu eius, ac ſinu, quos pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut bene bar batos uidetis, manicatis, & talaribus, ac tritis tunicis, ue= lis amictos, non togis: quorum omnis induſtria uitæ, & uigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur. in his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri, impudiciq; uerſantur. hi pueri tam lepidi, ac delicati nō ſolum amare, & amari, neque cantare, & pſallere, ſed etiam ſicas uibrare, & ſpargere uenena didicerunt: qui niſi exeunt, niſi pereũt; etiam ſi Catilina perierit, ſcito= te hoc in Rep. ſeminarium Catilinarium futurũ. uerũ= tamen quid ſibi iſti miſeri uolunt? num ſuas ſecum mu=

lierculas ſunt in caſtra ducturi? quemadmodum autem illis carere poterunt, his præſertim iam noctibus? quo autem pacto illi Apenninum atq; illas pruinas ac niues perferēt? niſi iccirco ſe facilius hiemē toleraturos putant, ꝙ in conuiuijs nudi ſaltare didicerunt. ô bellum magnopere pertimeſcendum, cum hanc ſit habiturus Catilina ſcortatorum cohortem prætoriam. inſtruite nunc Quirites contra has tam præclaras Catilinæ copias ueſtra præſidia, ueſtrosq; exercitus: & primum gladiatori illi confecto, & ſaucio Conſules, imperatoresq; ueſtros opponite: deinde contra illam naufragorum eiectam ac debilitatam manum florem totius Italiæ, ac robur educite: iam uero urbes coloniarum, ac municipiorum reſpondebunt Catilinæ tumulis ſilueſtribus. neq; uero cæteras copias, ornamēta, præſidia ueſtra cum illius latronis inopia, atque egeſtate debeo cōferre. ſed ſi omiſſis his rebus omnibus, quibus nos ſuppeditamus, eget ille, ſenatu, equitibus R. populo, urbe, ærario, uectigalibus, cūcta Italia, prouincijs omnibus, exteris nationibus; ſi, inquā, his rebus omiſſis ipſas cauſas, quæ inter ſe confligunt, contendere uelimus: ex eo ipſo, q̃ ualde illi iaceant, intelligere poſſumus: ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc ſtuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc ſcelus: hinc conſtantia, illinc furor: hinc honeſtas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido: deniq; æquitas, temperantia, fortitudo, prudētia, uirtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauia, cum temeritate, cum uitijs omnibus: poſtremo copiæ cum egeſtate, bona ratio cum perdita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omniū rerum deſperatione con-

*ſligit. in huiuſmodi certamine ac prælio non'ne, etiam ſi
hominum ſtudia deficiant, dij ipſi immortales cogent ab
his præclariſſimis uirtutibus tot, & tãta uitia ſuperari?
quæ cum ita ſint Quirites, uos, quemadmodũ iam antea
dixi, ueſtra tecta cuſtodijs, uigilijsq́; defẽdite, mihi, ut ur
bi ſine ueſtro motu ac ſine ullo tumulto ſatis eſſet præſi
dij, cõſultum ac prouiſum eſt. coloni omnes, municipesq́;
ueſtri certiores à me facti de hac nocturna excurſione
Catilinæ, facile urbes ſuas finesq́; defendent: gladiatores,
quam ſibi ille maximam manum, & certiſſimam fore
putauit, quanquam meliore animo ſunt, q̃ pars patricio
rum, poteſtate tamen in ueſtra continebuntur: Q. Metel
lus, quem ego, proſpiciẽs hoc, in agrum Gallicanum Pice
numq́; præmiſi, aut opprimet hominem, aut omnes eius
motus, conatusq́; prohibebit: reliquis autem de rebus con
ſtituendis, maturandis, agendis iam ad ſenatum refere=
mus, quem uocari uidetis. Nunc illos, qui in urbe remã=
ſerunt, atq; adeo qui contra urbis ſalutem omniumq́; ue
ſtrum in urbe à Catilina relicti ſunt, quanquam ſunt ho
ſtes, tamen, quia nati ſunt ciues, monitos etiam atque etiã
uolo. mea lenitas adhuc ſi cui ſolutior uiſa eſt, hoc ex=
pectauit, ut id, quod latebat, erumperet. quod reli=
quum eſt, iam non poſſum obliuiſci, meam hanc eſſe pa
triam, me horum eſſe Conſulem; mihi aut cum his uiuẽ
dum, aut pro his eſſe moriẽdum. nullus eſt portæ cuſtos,
nullus inſidiator uiæ: ſi qui exire uolunt, conſulere ſibi
poſſunt: qui uero in urbe ſe commouerit, cuius ego non
modo factum, ſed inceptum ullum, conatum'ue contra
patriam deprehendero, ſentiet in hac urbe eſſe Conſules
uigilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſena=*

tum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem uindicem nefariorũ ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri eſſe uoluerũt. atque hæc omnia ſic agêtur Quirites, ut res maximæ mi nimo motu, pericula ſumma nullo tumultu, bellum inte ſtinum, ac domeſticum, poſt hominum memoriam crude liſſimum & maximum me uno togato duce & impera tore ſedetur. quod ego ſic adminiſtrabo Quirites, ut, ſi ul lo modo fieri poterit, ne improbus quidem quiſquam in hac urbe pœnam ſui ſceleris ſufferat. ſed ſi uis manifeſtæ audaciæ, ſi impendens patriæ periculum me neceſſario de hac animi lenitate deduxerint: illud profecto perficiã, quod in tanto, & tam inſidioſo bello uix optandum uide tur, ut ne quis bonus intereat, paucorumq; pœna uos o= mnes iam ſalui eſſe poſſitis. quæ quidem ego neque mea prudentia, neque humanis conſilijs fretus polliceor uobis Quirites, ſed multis, & non dubijs deorum immortaliũ ſignificationibus: quibus ego ducibus in hanc ſpem, ſenten tiamq; ſum ingreſſus: qui iam non procul, ut quondam ſolebant, ab extero hoſte atque longinquo, ſed hic præſen tes ſuo numine, atque auxilio ſua templa, atque urbis te cta defendunt: quos uos Quirites precari, uenerari, atq; implorare debetis, ut quam urbem pulcherrimam, floren tiſſimam, potentiſſimamq; eſſe uoluerunt, hanc, omnibus hoſtium copijs terra, mariq; ſuperatis, à perditiſſimorum ciuium nefario ſcelere defendant.

IN L. CATILINAM, AD QVIRITES. ORATIO XXI.

R*Emp. Quirites, uitamq́; omniũ ueſtrũ, bona, fortunas, coniuges, liberosq́; ueſtros, atq; hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimã pulcherrimamq́; urbem hodierno die deorum immortalium ſummo erga uos amore, laboribus, conſilijs, periculisq́; meis ex flamma atq; ferro, ac pené ex faucibus fati ereptam, & uobis conſeruatam, ac reſtitutam uidetis. & ſi non minus nobis iucundi, atq; illuſtres ſunt ij dies, quibus conſeruamur; q̃ illi, quibus naſcimur; ꝙ ſalutis certa lætitia eſt, naſcendi incerta conditio; & ꝙ ſine ſenſu naſcimur, cum uoluptate conſeruamur: profecto, quoniam illum, qui hanc urbem condidit,* Romulum *ad deos immortales beneuolentia, famaq́; ſuſtulimus; eſſe apud uos, poſterosq́; ueſtros in honore debet dies is, qui eandem hanc urbem cõditam, amplificatamq́; ſeruauit: nam totius urbis templis, delubris, tectis omnibus ſubiectos propé iam ignes circundatosq́; reſtinximus; ijdemq́; gladios in* Remp. *diſtrictos retudimus, mucronesq́; eorum á iugulis ueſtris reiecimus. quæ quoniã in ſenatu illuſtrata, patefacta, compertaq; ſunt per me: uobis iam exponã breuiter* Quirites: *ut, & quãta, & q̃ manifeſta, & qua ratione inueſtigata, & cõprehenſa ſint, uos, qui & ignoratis, et expectatis, ſcire poſſitis.* Principio, *ut* Catilina *paucis ante diebus erupit ex urbe, cũ ſceleris ſui ſocios, et huiuſce nefarij belli acerrimos duces* Romæ *reliquiſſet; ſem*

per uigilaui, et prouidi Quirites, quéadmodum in tantis, & tam abſconditis inſidijs ſalui eſſe poſſemus. nam tum, cum ex urbe Catilinam eijciebã (nõ enim iam uereor huius uerbi inuidiam, cum illa magis ſit timenda, ꝙ uiuus egreſſus eſt) ſed tum, cum illũ exterminari uolebam, aut reliquam coniuratorũ manum ſimul exituram, aut eos, qui remãſiſſent, infirmos ſine illo ac debiles fore putabã. atq; ego, ut uidi, quos maximo furore, & ſcelere eſſe inflãmatos ſciebã, eos eſſe nobiſcum, & Romæ remanſiſſe: in eo omnes dies noctesq; conſumpſi, ut, quid agerent, q̃d molirẽtur, ſentirem, ac uiderem: ut, quoniam auribus ueſtris propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidẽ faceret oratio mea, rem ita cõprehenderem, ut tũ demum animis ſaluti ueſtræ prouideretis, cum oculis maleficium ipſum uideretis. itaq; ut cõperi Legatos Allobrogũ belli trãſalpini, & tumultus Gallici excitandi cauſa à P. Lentulo eſſe ſolicitatos, eosq; in Galliam ad ſuos ciues, eodem itinere cum literis, mandatisq; ad Catilinam eſſe miſſos, comitemq; ijs adiunctũ Vulturciũ, atq; huic datas eſſe ad Catilinam literas: facultatem mihi oblatam putaui, ut, quod erat difficillimũ, quodq; ego ſemper optabam à dijs immortalibus, tota res non ſolũ à me, ſed etiã à ſenatu, & à uobis manifeſte deprehenderetur. itaq; heſterno die L. Flaccum & C. Põtinum Prætt. fortiſſimos, atq; amãtiſſimos Reip. uiros, ad me uocaui: rem omnem expoſui: quid fieri placeret, oſtendi. illi autem, qui omnia de Rep. præclara atq; egregia ſentirent, ſine recuſatione, ac ſine ulla mora negocium ſuſceperunt, &, cum adueſperaſceret, occulte ad põtem Miluium peruenerunt, atque ibi in proximis uillis ita bipartiti fuerunt, ut Tiberis

inter eos & pons intereſſet. eodem autem & ipſi ſine cu iuſquã ſuſpicione multos fortes uiros eduxerunt: & ego de præfectura Reatina cõplures delectos adoleſcẽtes, quorum opera utor aſſidue in Reip. præſidio, cũ gladijs miſerã. interim tertia ferè uigilia exacta, cum iam pontem cũ magno comitatu Legati Allobrogũ ingredi inciperẽt, unàq; Vulturcius: fit in eos impetus: educuntur & ab illis gladij, & à noſtris: res erat Prætoribus nota ſolis, ignorabatur à cæteris. tũ interuẽtu Põtini, atq; Flacci pugna, quæ erat cõmiſſa, ſedatur: literæ, quæcunq; erant in eo comitatu, integris ſignis Prætoribus trãdũtur: ipſi cõprehẽſi ad me, cũ iam diluceſceret, deducuntur. atq; horum omniũ ſcelerum improbiſſimũ machinatorẽ Cimbrum Gabiniũ ſtatim ad me nihil dũ ſuſpicantem uocaui: deinde itẽ accerſitur P. Statilius, & poſt eum Cethegus: tardiſſime autẽ Lentulus uenit, credo ꝙ in literis dãdis præter conſuetudinẽ proxima nocte uigilãrat. cũ uero ſummis, ac clariſſimis huius ciuitatis uiris, qui audita re frequentes ad me mane cõuenerant, literas à me prius aperiri, ꝗ ad ſenatũ referri placeret, ne, ſi nihil eſſet inuentũ, temere à me tãtus tumultus iniectus ciuitati uideretur: negaui me eſſe facturũ, ut de periculo publico nõ ad cõſiliũ publicũ rẽ integrã deferrem: etenim Quirites ſi ea, quæ erãt ad me delata, reperta nõ eſſent, tamẽ ego nõ arbitrabar in tãtis Reip. periculis eſſe mihi nimiã diligẽtiã pertimeſcẽdã. ſenatũ frequentẽ celeriter, ut uidiſtis, coegi: atq; interea ſtatim admonitu Allobrogũ C. Sulpitium Præt. fortem uirũ miſi, qui ex ædibus Cethegi, ſi quid telorum eſſet, efferret. ex quibus ille maximũ ſicarum numerũ, & gladiorum extulit. Introduxi Vulturcium ſine

Gallis: fidem ei publicā iuſſu ſenatus dedi: hortatus ſum, ut ea, quæ ſciret, ſine timore indicaret. tum ille dixit, cum uix ſe ex magno timore recreaſſet, à P. Lentulo ſe habere ad Catilinam mandata, & literas, ut ſeruorum præſidio uteretur, & ad Vrbem quamprimum cum exercitu accederet: id autem eo conſilio, ut, cum Vrbem omnibus ex partibus, quemadmodum deſcriptum, diſtributumq́; erat, incēdiſſent, cædemq́; infinitam ciuium feciſſent, præſto eſſet ille, qui & fugientes exciperet, & ſe cum his urbanis ducibus coniungeret. introducti autem Galli, iuſiurandum ſibi, & literas à P. Lentulo, Cethego, Statilio ad ſuam gentem datas eſſe, dixerunt, atq; ita ſibi ab his & à L. Caſſio eſſe præſcriptū, ut equitatū in Italiam quāprimum mitterent, pedeſtres ſibi copias non defuturas: Lentulum autem ſibi confirmaſſe, ex fatis Sibyllinis, Aruſpicumq́; reſponſis ſe eſſe tertium illum Cornelium, ad quem regnum huius urbis, atq; imperiū peruenire eſſet neceſſe: Cinnam ante ſe, & Syllam fuiſſe: eundemq́; dixiſſe, fatalem hunc eſſe annum ad interitū huius urbis, atq; imperij, qui eſſet decimus annus poſt uirginum abſolutionem, poſt Capitolij autem incenſionem uigeſimus. hanc autem Cethego cum cæteris cōtrouerſiam fuiſſe dixerūt, ꝙ, cum Lentulo, & cæteris Saturnalibus cædem fieri, atque Vrbem incendi placeret, Cethego nimium id lōgum uideretur. ac, ne lōgum ſit Quirites, tabellas proferri iuſſimus, quæ à quoq; dicebantur datæ. primum oſtēdimus Cethego: ſignum cognouit. nos linum incidimus, legimus. erat ſcriptum ipſius manu Allobrogum ſenatui, & populo, ſeſe, quæ eorum Legatis confirmaſſet, eſſe facturum: orare, ut item illi facerent, quæ ſibi Legati eorum

rum præcepiſſent. tum Cethegus, qui paulo ante aliquid de gladijs, ac ſicis, quæ apud illum itidẽ erant deprehenſæ, reſpondiſſet, dixiſſetq; ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe; recitatis literis, debilitatus, atq; abiectus, cõſcientia conuictus repente conticuit. introductus Statilius, cognouit manum & ſignum ſuum. recitatæ ſunt tabellæ in eandem ferè ſententiam: confeſſus eſt. tum oſtendi tabellas Lentulo, & quæſiui, cognoſceret ne ſignum: annuit. eſt uero inquam ſignũ quidem notũ, imago aui tui clariſſimi uiri, qui amauit unice patriá, & ciues ſuos: quæ quidem te à tanto ſcelere etiã muta reuocare debuit. legũtur eadem ratione ad ſenatum Allobrogum populumq; literæ. ſi quid de his rebus dicere uellet, feci poteſtatem. atq; ille quidem primo negauit: poſt autem aliquãto toto indicio expoſito atq; edito, ſurrexit: quæſiuit à Gallis, quid ſibi eſſet cum his, quãobrẽ domũ ſuam ueniſſent; itemq; à Vulturcio. qui cum illi breuiter cõſtanterq; reſpondiſſent, per quem ad eũ, quotiesq; ueniſſent; quæſiſſentq; ab eo, nihil ne ſecum eſſet de fatis Sibyllinis locutus: tum ſubito ille ſcelere demens, quãta uis conſcientiæ eſſet, oſtendit: nam cum id poſſet inficiari, repente præter opinionem omniũ confeſſus eſt: ita eum non modo ingeniũ illud, & dicendi exercitatiõ, qua ſemper ualuit, ſed etiã propter uim ſceleris manifeſti atq; deprehenſi impudentia, qua ſuperabat omnes, improbitaſq; defecit. Vulturcius uero ſubito proferri literas atq; aperiri iuſſit, quas ſibi à Lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat: atq; ibi uehementiſſime perturbatus Lentulus, tamen ſignum & manũ ſuam cognouit. erant autem ſcriptæ ſine nomine, ſed ita. QVI SIM, EX

EO, QVEM AD TE MISI, COGNOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGITA, QVEM IN LOCVM SIS PROGRESSVS: ET VIDE, QVID IAM TIBI SIT NECESSE: CVRA, VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVNGAS, ETIAM INFIMORVM. *Gabinius deinde introductus, cum primo impudenter reſpondere cœpiſſet, ad extremum nihil ex ijs, quæ Galli inſimulabant, negauit. ac mihi quidem Quirites cum illa certiſſima ſunt uiſa argumenta, atq; indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, deniq; uniuſcuiuſq; confeſſio: tum multo illa certiora, color, oculi, uultus, taciturnitas: ſic enim obſtupuerát, ſic terram intuebantur, ſic furtim nō nunquam inter ſe aſpiciebant, ut nō iam ab alijs indicari, ſed ipſi à ſe uiderentur. Indicijs expoſitis, atq; editis Quirites, ſenatum conſului, de ſumma Reip. quid fieri placeret. dictæ ſunt à principibus acerrimæ ac fortiſſimæ ſententiæ, quas ſenatus ſine ulla uarietate eſt cōſecutus. et quoniā non dum eſt perſcriptum S.C. ex memoria uobis Quirites, quid ſenatus cenſuerit, exponam. primū mihi gratiæ uerbis ampliſſimis aguntur, ꝙ uirtute, conſilio, prouidentia mea Reſp. periculis ſit maximis liberata: deinde L. Flaccus & C. Pōtinus Prætt. ꝙ eorum opera forti fideliq; uſus eſſem, merito ac iure laudantur: atq; etiam uiro forti collegæ meo C. Antonio laus impertitur, ꝙ eos, qui huius coniurationis participes fuiſſent, à ſuis & Reip. conſilijs remouiſſet. atq; ita cenſuerunt, ut P. Lentulus, cum ſe Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur; itemq; ut C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præſen-*

tes erant,in cuſtodiam traderentur : atq; idem hoc decretum eſt in L.Caſſiũ,qui ſibi procurationem incendendæ urbis depopoſcerat ; in M.Cepariũ,cui ad ſolicitãdos paſtores Apuliam eſſe attributam erat indicatum; in P. Furium,qui eſt ex ijs colonijs,quas Feſulas L.Sylla deduxit ; in Q. Manliũ Chilonem, qui unà cum hoc Furio ſemper erat in hac Allobrogum ſolicitatione uerſatus;in P.Vmbrenum libertinum hominem,à quo primũ Gallos ad Gabiniũ perductos eſſe conſtabat.atq; ea lenitate ſenatus eſt uſus Quirites,ut ex tanta cõiuratione, tantáq; ui ac multitudine domeſticorum hoſtiũ nouem hominũ perditiſſimorum pœna Rep.cõſeruata,reliquorum mentes ſanari poſſe arbitraretur.atq; etiam ſupplicatio dijs immortalibus pro ſingulari eorum merito,meo nomine decreta eſt Quirites : quod mihi primum poſt hanc urbem cõditam togato contigit : & his decreta uerbis eſt, ꝙ urbem incẽdijs,cæde ciues,Italiã bello liberaſſem.quæ ſupplicatio ſi cum cæteris conferatur Quirites, hoc intersit,ꝙ cæteræ bene geſta,hæc una conſeruata Rep.conſtituta eſt.atq; illud,quod faciendum primum fuit, factum atq; tranſactum eſt: nam P.Lentulus,quanquam patefactus indicijs,& confeſſionibus ſuis,iudicio ſenatus nõ modo Prætoris ius,uerũ etiam ciuis amiſerat,tamen magiſtratu ſe abdicauit,ut, quæ religio C.Mario clariſſimo uiro non fuerat,quo minus C.Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretũ,Prætorem occideret, ea nos religione in priuato P.Lentulo puniẽdo liberaremur.Nũc,quoniam Quirites ſceleratiſſimi periculoſiſſimiq; belli neſarios duces captos iam, & cõprehenſos tenetis, exiſtimare debetis, omnes Catilinæ copias, omnes

ſpes,atq; opes his depulſis urbis periculis cōcidiſſe. quem quidem ego cum ex urbe pellebam,hoc prouidebam animo Quirites,remoto Catilina,nec mihi eſſe P.Lentuli ſomnum,nec L.Caſsij adipem,nec C.Cethegi furioſam temeritatem pertimeſcendā.ille erat unus timendus ex his omnibus,ſed tandiu,dum mœnibus urbis continebatur: omnia norat: omniū aditus tenebat: appellare,tentare, ſolicitare poterat,audebat: erat ei conſilium ad facinus aptum: cōſilio autem neq; lingua,neq; manus deerat: iam ad cæteras res cōficiendas certos homines delectos ac deſcriptos habebat: neq; uero,cum aliquid mādauerat, confectum putabat; nihil erat,quod nō ipſe obiret, occurreret,uigilaret,laboraret: frigus,ſitim,famem ferre poterat.hunc ego hominem tam acrem,tam paratū, tam audacem,tam callidum,tam in ſcelere uigilantem, tam in perditis rebus diligentem niſi ex domeſticis inſidijs in caſtrenſe latrociniū compuliſſem (dicam id,quod ſentio, Quirites) non facile hanc tantam molem mali à ceruicibus ueſtris depuliſſem.non ille uobis Saturnalia conſtituiſſet,neq; tanto ante exitium,ac fati diem Reip. denūciaſſet,neq; cōmiſiſſet ut ſignum,ut literæ ſuæ,teſtes deniq; manifeſti ſceleris deprehenderentur. quæ nūc illo abſente ſic geſta ſunt,ut nullum in priuata domo furtum unquam ſit tam palàm inuentum,ꝗ hæc tanta in Remp.cōiuratio manifeſto inuenta atq; deprehenſa eſt. ꝙ ſi Catilina in urbe ad hanc diem remanſiſſet: quanquam,quoad fuit,omnibus eius cōſilijs occurri,atq; obſtiti; tamen,ut leuiſſime dicam,dimicandum nobis cum illo fuiſſet,neq; nos unquā,dum ille in urbe hoſtis fuiſſet,tantis periculis Remp.tanta pace,tanto otio,tanto ſi-

lentio liberaſſemus. quanquam hæc omnia Quirites ita ſunt à me adminiſtrata,ut deorum immortalium nutu atq; cõſilio & geſta & prouiſa eſſe uideãtur.idq́; cum coniectura cõſequi poſſumus,ꝙ uix uidetur humani con ſilij tantarum rerum gubernatio eſſe potuiſſe ; tum ue ro ita præſentes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt,ut eos penè oculis uidere poſſemus.nam ut illa omittam,uiſas nocturno tempore ab Occidẽte faces,ar doremq́; cœli,ut fulminum iactus,ut terræ motus,cæte raq;,quæ tam multa nobis Cõſulibus facta ſunt,ut hæc, quæ nunc fiunt,canere dij immortales uiderentur : hoc certe Quirites,quod ſum dicturus,neq; prætermitten dum,neq; relinquẽdum eſt: nam profecto memoria te netis,Cotta,& Torquato Coſs.cõplures in Capitolio tur res de cœlo eſſe percuſſas,cum & ſimulacra deorum im mortalium depulſa ſunt,& ſtatuæ ueterum hominum deiectæ,& legum æra liquefacta.tactus eſt etiã ille,qui hanc urbem cõdidit Romulus,quem inauratum in Ca pitolio paruũ,atq; lactentem uberibus lupinis inhiãtem fuiſſe meminiſtis . quo quidem tempore,cũ Aruſpices ex tota Hetruria cõueniſſent,cædes,atq; incendia,& legum interitum,& bellum ciuile ac domeſticum,& totius ur bis ac imperij occaſum appropinquare dixerunt,niſi dij immortales omni ratione placati ſuo numine propè fa ta ipſa flexiſſent.itaq; illorum reſponſis tũc & ludi de cem per dies facti ſunt,neq; res ulla,quæ ad placandum deos pertineret,prætermiſſa eſt.ijdemq́; iuſſerunt ſimula crum Iouis facere maius,& in excelſo collocare,&,con tra atq; ante fuerat,ad Oriẽtem conuertere : ac ſe ſpe rare dixerunt,ſi illud ſignum,quod uidetis,ſolis ortum,

& forum curiamq; conſpiceret, fore,ut ea cõſilia,quæ clàm eſſent inita contra ſalutem urbis,atq; imperij,illu ſtrarentur,ut à ſenatu populoq; R.perſpici poſſent.atq; illud ita collocandũ Conſules illi ſtatuerũt:ſed tanta fuit operis tarditas,ut neq; à ſuperioribus Conſulibus,neq; à nobis ante hodiernũ dié collocaretur.hic quis poteſt eſſe Quirites tam auerſus à uero,tam præceps,tam mẽte ca ptus,qui neget hæc omnia,quæ uidemus,præcipueq; hãc urbem deorum immortaliũ nutu,atq; poteſtate admini ſtrari? etenim cum eſſet ita reſponſum,cædes,incendia, interitumq; Reip.cõparari,& ea à perditis ciuibus: quæ tum propter magnitudinem ſcelerum nõnullis incredi= bilia uidebãtur,ea nõ modo cogitata à nefarijs ciuibus, uerum etiam ſuſcepta eſſe ſenſiſtis.illud uero non'ne ita præſens eſt,ut nutu Iouis optimi maximi factum eſſe ui deatur? ut,cum hodierno die mane per forũ meo iuſſu & coniurati,& eorum indices in ædem Concordiæ du= cerentur,eo ipſo tempore ſignum ſtatueretur: quo col= locato,atq; ad uos, ſenatumq; conuerſo,omnia & ſena= tus,& uos,quæ erant cõtra ſalutem omniũ cogitata,il= luſtrata,& patefacta uidiſtis.quo etiã maiore ſune iſti odio ſupplicioq; digni,qui nõ ſolũ ueſtris domicilijs atq; tectis,ſed etiam deorum templis atq; delubris ſunt fune ſtos ac nefarios ignes inferre conati: quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam,nimiũ mihi ſumam,& non ſim feren= dus: ille,ille Iupiter reſtitit: ille Capitoliũ,ille hæc tem= pla,ille hanc urbem,ille uos omnes ſaluos eſſe uoluit.dijs ego immortalibus ducibus hanc mentem Quirites uolun tatemq; ſuſcepi,atq; ad hæc tanta indicia perueni. iam uero illa Allobrogum ſolicitatio à Lentulo,cæteriſq; do=

meſticis hoſtibus tanta res tam demẽter credita & ignotis, & barbaris, cõmiſſæq; literæ nunquam eſſent profecto, niſi à dijs immortalibus huic tantæ audaciæ conſilium eſſet ereptum. quid uero, ut homines Galli ex ciuitate male pacata, quæ gẽs una reſtat, quæ populo R. bellum facere & poſſe, & nõ nolle uideatur, ſpem imperij & rerum ampliſſimarũ ultro ſibi à patricijs hominibus oblatum negligerent, ueſtramq; ſalutem ſuis opibus anteponerent: id non'ne diuinitus factũ eſſe putatis? præſertim qui nos nõ pugnando, ſed tacendo ſuperare potuerunt. quamobrem Quirites, quoniã ad omnia puluinaria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum coniugibus, ac liberis ueſtris: nã multi ſæpe honores dijs immortalibus iuſti habiti ſunt, ac debiti, ſed profecto iuſtiores nunq̃: erepti enim ex crudeliſſimo ac miſerrimo interitu, & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, togati me uno togato duce, & imperatore uiciſtis: etenim recordamini Quir. omnes ciuiles diſſenſiones, neq; ſolum eas, quas audiſtis; ſed et has, quas uoſmet ipſi meminiſtis, & uidiſtis. L. Sylla P. Sulpitium oppreſſit: C. Marium cuſtodem huius urbis, multosq; fortes uiros partim eiecit ex ciuitate, partim interemit. Cn. Octauius Cos. armis ex urbe collegam ſuum expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuiũ ſanguine redundauit. ſuperauit poſtea Cinna cum Mario. tum uero clariſſimis uiris interfectis, lumina ciuitatis extincta ſunt. ultus eſt huius uictoriæ crudelitatem poſtea Sylla; ne dici quidẽ opus eſt q̃ta diminutione ciuiũ, & q̃ta calamitate Reip. diſſenſit M. Lepidus à clariſſimo, & fortiſſimo uiro Q. Catulo: attulit non tam ipſius inte-

ritus Reip. luctum, q̃ cæterorum. atq; illæ diſſenſiones erant huiuſmodi Quirites, quæ nõ ad delendam, ſed ad commutandam Remp. pertinerent. non illi nullam eſſe Remp. ſed in ea, quæ eſſet, ſe eſſe principes; neq; hanc urbem conflagrare, ſed ſe in hac urbe florere uoluerũt. atq; illæ tamẽ omnes diſſenſiones, quarum nulla exitiũ Reip. quæſiuit, eiuſmodi fuerunt, ut non recõciliatione concordiæ, ſed internicione ciuium diiudicatæ ſint. in hoc autem uno poſt hominum memoriam maximo, crudeliſſimoq; bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum ſua gente geſſit, quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Caſſio, Cethego cõſtituta, ut omnes, qui ſalua Vrbe ſalui eſſe poſſent, in hoſtiũ numero ducerentur, ita me geſſi Quirites, ut omnes ſalui cõſeruaremini. & cum hoſtes ueſtri tantum ſuperfuturum putaſſent, quantũ infinitæ cædi reſtitiſſet; tantum autem urbis, q̃tum flãma obire non potuiſſet: & urbem, & ciues integros incolumesq; ſeruaui. quibus pro tantis rebus Quirites nullum ego à uobis præmium uirtutis, nullum inſigne honoris, nullum monimentum laudis poſtulo, præterq̃ huius diei memoriam ſempiternam. in animis ego ueſtris omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monimenta gloriæ, laudis inſignia condi & collocari uolo. nihil me mutum poteſt delectare, nihil tacitum, nihil deniq; huiuſmodi, quod etiam minus digni aſſequi poſſint. memoria ueſtra Quirites noſtræ res alentur, ſermonibus creſcent, literarum monimentis inueteraſcent, & corroborabuntur: eandemq; diem intelligo, quã ſpero æternam fore, & ad ſalutem urbis, & ad memoriam Conſulatus mei propagatam; unoq; tempore in hac Rep. duos

ciues extitiſſe, quorum alter fines ueſtri imperij non terræ; ſed cœli regionibus terminaret, alter eiuſdem imperij domicilium, ſedemq́; ſeruaret: ſed quoniam earum rerum, quas ego geſſi, non eſt eadem fortuna, atque conditio, quæ illorum, qui externa bella geſſerũt; quòd mihi uiuendum ſit cum illis, quos uici, ac ſubegi; illi hoſtes aut interfectos, aut oppreſſos reliquerunt: ueſtrum eſt Quirites, ſi cæteris recta ſua facta proſunt, mihi mea ne quãdo obſint, prouidere: mentes enim hominum audaciſſimorum ſceleratæ, ac nefariæ ne uobis nocere poſſent, ego prouidi; ne mihi noceant, ueſtrum eſt prouidere. quanquam Quirites mihi quidem ipſi nihil iam ab iſtis noceri poteſt: magnum enim eſt in uobis præſidium, quod mihi in perpetuum comparatum eſt; magna in Rep. dignitas, quæ me ſemper tacita defendet; magna uis eſt cõſcientiæ; quam qui negligent, cum me uiolare uolent, ſe ipſi indicabunt. eſt etiam in nobis is animus Quirites, ut non modo nullius audaciæ cedamus, ſed etiam omnes improbos ultro ſemper laceſſamus. quòd ſi omnes impetus domeſticorum hoſtium depulſi à uobis, ſe in me unum conuerterint: uobis erit prouidendum Quirites, qua conditione poſthac eos eſſe uelitis, qui ſe pro ſalute ueſtra obtulerint inuidiæ periculiſq́; omnibus: mihi quidem ipſi quid eſt quod iam ad uitæ fructum poſſit acquiri? præſertim cum neque in honore ueſtro, neque in gloria uirtutis quicquam uideam altius, quò quidem mihi libeat aſcendere. illud perficiam profectò Quirites, ut ea, quæ geſſi in Conſulatu, priuatus tuear, atque ornem: ut ſi qua eſt inuidia in conſeruanda Rep. ſuſcepta, lædat inuidos, mihi ualeat ad gloriam. denique ita me in Rep. tra-

ctabo, ut meminerim ſemper quæ geſſerim, curemq́; ut ea uirtute, non caſu geſta eſſe uideantur. Vos Quirites, quoniam iam nox eſt, ueneramini illum iouem cuſtodem huius urbis, ac ueſtrum, atque in ueſtra tecta diſcedite, & ea, quanquam iam periculum eſt depulſum, tamen æque, ac priori nocte feciſtis, cuſtodijs, uigilijsq́; defendite. Id ne uobis diutius faciundum ſit, atque ut in perpetua pace eſſe poſſitis, prouidebo.

IN L. CATILINAM, IN SENATV. ORATIO XXII.

V Ideo P.C. in me omnium ueſtrum ora, atq; oculos eſſe conuerſos: uideo uos nō ſolum de ueſtro, ac Reip. uerum etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſolicitos. eſt mihi iucunda in malis, & grata in dolore ueſtra erga me uoluntas: ſed eā per deos immortales quæſo deponite, atq; obliti ſalutis meæ, de uobis, ac de liberis ueſtris cogitate. mihi quidem ſi hæc conditio Conſulatus data eſt, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatusq; perferrem, feram non ſolum fortiter, ſed etiā libenter, dum modo meis laboribus uobis populoq; R. dignitas, ſalusq; pariatur. ego ſum ille Conſul P.C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; nō campus, conſularibus auſpicijs conſecratus; non curia, ſummū auxilium omnium gentium; non domus, cōmune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non deniq; hæc ſedes honoris ſella curulis unquam uacua mortis periculo atq; inſidijs fuit. ego multa tacui, multa pertuli, multa conceſſi, multa meo quodā dolore in ueſtro timore ſanaui. nunc ſi hunc exitum Conſulatus mei dij immortales eſſe uoluerunt, ut uos P.C. populumq; R. ex cæde miſera, coniuges, liberosq; ueſtros, uirginesq; Veſtales ex acerbiſſima uexatione, tēpla, atq; delubra, hanc pulcherrimam patriam omnium noſtrū ex fœdiſſima flāma, totam Italiam ex bello, & uaſtitate eriperem; quæcūq; mihi uni proponetur fortuna, ſubeatur: etenim ſi P. Lentulus

ſuũ nomẽ inductus à uatibus fatale ad perniciem Reip. *fore putauit; cur ego non læter meum* Conſulatum *ad ſalutem* Reip. *propè fatalem extitiſſe? quare* P. C. *conſulite uobis, proſpicite patriæ, conſeruate uos, coniuges, liberos, fortunasq́; ueſtras, populi* R. *nomen, ſalutemq́; defendite, mihi parcere, ac de me cogitare deſinite: nam primum debeo ſperare omnes deos, qui huic urbi præſident, pro eo mihi, ac mereor, relaturos gratiam eſſe: deinde, ſi quid obtigerit, æquo animo, paratoq́; moriar: neq; enim turpis mors forti uiro poteſt accidere, neq; immatura cõſulari, nec miſera ſapienti. nec tamen ego ſum ille ferreus, qui fratris chariſſimi atq; amantiſſimi præſentis mœrore non mouear, horumq́; omnium lacrymis, à quibus me circunſeſſum uidetis: neq; meam mentem non domũ ſæpe reuocat exanimata uxor, abiecta metu filia, & paruulus filius, qui mihi uidetur amplecti* Remp. *tanquam obſidem* Conſulatus *mei; neq; ille, qui expectãs huius exitum diei aſtat in conſpectu meo gener. moueor his rebus omnibus, ſed in eam partem, ut ſalui ſint uobiſcum omnes, etiam ſi uis aliqua me oppreſſerit, potius q̃ ut illi & nos una* Reip. *peſte pereamus. quare* P. C. *incumbite ad* Reip. *ſalutem, circunſpicite omnes procellas, quæ impendent, niſi prouidetis. nõ* Ti. Gracchus, *qui iterum* Tribunus *pl. fieri uoluit; non* C. Gracchus, *qui agrarios cõcitare conatus eſt; non* L. Saturninus, *qui* C. Memmium *occidit, in diſcrimen aliquod, atq; in ueſtræ ſeueritatis iudicium adducitur: ſed tenentur ij, qui ad urbis incendiũ, ad ueſtrum omnium cædem, ad* Catilinam *accipiendum* Romæ *reſtiterunt: tenentur literæ, ſigna, manus, denique uniuſcuiuſq; confeſſio: ſolicitantur* Allobroges: *ſeruitia*

*excitantur:*Catilina *accerſitur : id eſt initum conſilium, ut, interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandum quidẽ populi* R.*nomen, atq; ad lamentandam tanti imperij ca lamitatem relinquatur. hæc omnia indices detulerũt, rei confeſſi ſunt, uos multis iam iudicijs iudicauiſtis: primũ, ꝙ mihi gratias egiſtis ſingularibus uerbis, & mea uirtu te, atq; diligentia perditorum hominum patefactam eſſe coniurationem decreuiſtis: deinde, ꝙ* P.Lentulũ, *ut ſe ab dicaret* Prætura, *coegiſtis: tum, ꝙ eum, & cæteros, de qui bus iudicauiſtis, in cuſtodiã dandos cenſuiſtis: maximéq;, ꝙ meo nomine ſupplicationem decreuiſtis, qui honos to= gato habitus ante me eſt nemini : poſtremo heſterno die præmia* Legatis Allobrogum, Titóq; Vulturcio *dediſtis ampliſſima. quæ ſunt omnia eiuſmodi, ut ij, qui in cuſto diam nominatim dati ſunt, ſine ulla dubitatione à uobis dãnati eſſe uideantur. ſed ego inſtitui referre ad uos* P. C. *tãquam integrũ, & de facto, quid iudicetis; & de pœ na, quid cenſeatis. illa prædicam, quæ ſunt* Conſulis. Ego *magnũ in* Rep. *uerſari furorem, & noua quædã miſce= ri, & concitari mala iampridem uidebam: ſed hanc tan tam, tam exitioſam haberi coniurationem à ciuibus nun quam putaui. nunc, quicquid eſt, quocunq; ueſtræ mentes inclinant atq; ſententiæ, ſtatuendũ uobis ante noctem eſt. quantũ facinus ad nos delatum ſit, uidetis. huic ſi paucos putatis affines eſſe, uehementer erratis. latius opinione diſ ſeminatum eſt hoc malum : manauit non ſolum per* Ita *liam, uerum etiam tranſcendit alpes, & obſcure ſerpens multas iam prouincias occupauit. id opprimi ſuſtentan do, ac prolatando nullo pacto poteſt. quacunq; ratione placet, celeriter uobis uindicandum eſt. uideo duas ad*

huc eſſe ſententias; unam D. Syllani, qui cenſet eos, qui hæc delere conati ſunt, morte eſſe mulctandos; alteram C. Cæſaris, qui mortis pœnam remouet, cæterorum ſupplíciorum omnes acerbitates amplectitur. uterq; & pro ſua dignitate, & pro rerũ magnitudine in ſumma ſeueritate uerſatur. alter eos, qui nos omnes, qui populum R. uita priuare conati ſunt, qui delere imperium, qui populi R. nomẽ extinguere, puncto temporis frui uita, & hoc cõmuni ſpiritu nõ putat oportere: atq; hoc genus pœnæ ſæpe in improbos ciues in hac Rep. eſſe uſurpatum recordatur. alter intelligit, mortẽ à dijs immortalibus non eſſe ſupplicij cauſa conſtitutam, ſed aut neceſſitatem naturæ, aut laborum, ac miſeriarum quietem eſſe: itaq; eam ſapientes nunquam inuiti, fortes etiam ſæpe libenter oppetiuerũt. uincula uero, & ea ſempiterna, certe ad ſingulárem pœnam nefarij ſceleris inuẽta ſunt. itaq; municipijs diſpertiri iubet. habere uidetur iſta res iniquitatem, ſi imperare uelis; difficultatem, ſi rogare. decernatur tamen, ſi placet: ego. n. ſuſcipiam, &, ut ſpero, reperiam, qui id, quod ſalutis omnium cauſa ſtatueritis, non putet eſſe ſuæ dignitatis recuſare. adiungit grauem pœnam municipibus, ſi quis corũ uincula ruperit: horribiles cuſtodias circundat: & digna ſcelere hominum perditorum ſancit, ne quis eorum pœnam, quos condemnat, aut per ſenatum, aut per populum leuare poſſit: eripit etiam ſpem, quæ ſola hominẽ in miſerijs conſolari ſolet: bona præterea publicari iubet: uitam ſolã relinquit nefarijs hominibus: quã ſi eripuiſſet, multas uno dolore animi, ac corporis, & omnes ſcelerum pœnas ademiſſet. itaq;, ut aliqua in uita formido improbis eſſet poſita, apud inferos eiuſmodi quæ

dam illi antiqui ſupplicia impijs cõſtituta eſſe uoluerũt, ꝙ uidelicet intelligebãt his remotis non eſſe mortem ipſam pertimeſcendam. nunc P. C. *ego mea uideo quid interſit. ſi eritis ſecuti ſententiã* C. *Cæſaris; quoniam hãc is in* Rep. *uiam, quæ popularis habetur, ſecutus eſt, fortaſſe minus erunt hoc monitore & auctore huiuſce ſententiæ mihi populares impetus pertimeſcendi. ſin illam alteram ſecuti eritis, neſcio an amplius mihi negocij cõtrahatur: ſed tamen meorum periculorum rationes utilitas* Reip. *uendicat: habemus enim à* C. *Cæſare, ſicut ipſius dignitas, & maiorũ eius amplitudo poſtulabat, ſententiam tanquam obſidem perpetuæ in* Remp. *uoluntatis: intellectum eſt, quid intereſt inter leuitatem concionatorum, & animum uere popularem, ſaluti populi cõſulentem. uideo, de iſtis, qui ſe populares haberi uolunt, abeſſe non neminem, ne de capite uidelicet ciuium* R. *ſententiam ferat. is & nudius tertius in cuſtodiam ciues* R. *Cethegum, &* P. *Lentulum dedit, & ſupplicationem mihi decreuit, & indices heſterno die maximis præmijs affecit. iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quæſitori gratulationem, indici præmium decreuit, quid de tota re, & cauſa iudicarit. at uero* C. *Cæſar intelligit, legem* Semproniam *eſſe de ciuibus* R. *conſtitutam; qui autem* Reip. *ſit hoſtis, eum ciuem eſſe nullo modo poſſe; denique ipſum latorem legis* Semproniæ *iuſſu populi pœnas* Reip. *dependiſſe. idem etiam ipſum largitorem* Lentulum, *& prodigum non putat, cum de pernicie* Reip. *& exitio huius urbis tam acerbe, tamq; crudeliter cogitarit, appellari poſſe popularem. itaque homo mitiſſimus, atque leniſſimus non dubitat* P.

Lentulum æternis tenebris, uinculisq; mãdare: & ſancit in poſterum, ne quis huius ſupplicio leuando ſe iactare, & in perniciem Reip. poſthac popularis eſſe poſſit. adiũgit etiam publicationem bonorum, ut omnes animi cruciatus & corporis etiam egeſtas ac mendicitas conſequatur. quamobrẽ ſiue hoc ſtatueritis, dederitis mihi comitẽ ad concionem populo R. charum, atq; iucundum: ſiue illam Syllani ſententiam ſequi malueritis, facile me, atq; uos à crudelitatis uituperatione defendetis, atq; obtinebo eam multo leuiorem fuiſſe. quanquam P. C. quæ poteſt eſſe in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas? ego enim de meo ſenſu iudico: nam ita mihi ſalua Rep. uobiſcum perfrui liceat, ut ego, ꝙ in hac cauſa uehementior ſum, non atrocitate animi moueor (quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadã humanitate, & miſericordia: uideor enim mihi hanc urbem uidere, lucem orbis terrarum, atq; arcem omnium gentium, ſubito uno incendio concidentem: cerno animo ſepultam patriã, miſeros, atq; inſepultos aceruos ciuium: uerſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi, & furor in ueſtra cæde bacchãtis. cum uero mihi propoſui regnantem Lentulum, ſicut ipſe ſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt, purpuratum eſſe hunc Gabinium, cum exercitu ueniſſe Catilinam, tum lamentationem matrumfamilias, tum fugam uirginum atq; puerorũ, ac uexationem uirginũ Veſtalium, perhorreſco: & quia mihi uehementer hæc uidētur miſera, atq; miſeranda, iccirco in eos, qui ea perficere uoluerũt, me ſeuerũ, uehemẽtemq; præbeo: etenim quæro, ſi quis paterfamilias, liberis ſuis à ſeruo interfectis, uxore occiſa, incẽſa domo, ſuppliciũ de ſeruis quãacerbiſſimum ſumpſerit; utrũ is

clemens,

clemens, ac miſericors, an inhumanus & crudeliſſimus eſſe uideatur? mihi uero importunus ac ferreus, qui nõ dolorem ſuũ & cruciatũ dolore nocentis, & cruciatu lenierit. ſic nos in his hominibus, qui nos, qui cõiuges, qui liberos noſtros trucidare uoluerũt, qui ſingulas uniuſcuiuſq; noſtrũ domos, & hoc uniuerſum Reip. domiciliũ delere conati ſunt, qui id egerũt, ut gentem Allobrogum in ueſtigijs huius urbis, atq; in cinere deflagrati imperij collocarent; ſi uehementiſſimi fuerimus, miſericordes habebimur; ſin remiſſiores eſſe uoluerimus, ſummæ nobis crudelitatis in patriæ ciuiumq; pernicie fama ſubeũda eſt. niſi uero cuipiã L. Cæſar uir fortiſſimus, & amãtiſſimus Reip. crudelior nudius tertius eſt uiſus, cum ſororis ſuæ fœminæ lectiſſimæ uirũ præſentẽ, & audientẽ uita ✱ *priuandũ eſſe dixit, cũ auũ iuſſu Cos. interfectũ, filiumq; eius impuberẽ, Legatũ à patre miſſum, in carcere necandum eſſe dixit. quorũ quod ſimile fuit factũ? quod initum delendæ Reip. conſiliũ? largitionis uoluntas tum in Rep. uerſata eſt, & partiũ quædã cõtentio. atq; illo tempore huius auus Lentuli, clariſſimus uir, armatus Gracchũ eſt perſecutus, et graue tum uulnus accepit, ne quid de ſumma dignitate Reip. minueretur: hic ad euertẽda fundamẽta Reip. Gallos accerſiuit, ſeruitia cõcitauit, Catilinã euocauit, attribuit nos trucidãdos Cethego, cæteros ciues interficiẽdos Gabinio, urbem inflãmandã Caſſio, totam Italiã uaſtandã, diripiendamq; Catilinæ. uereamini cẽſeo, ne in hoc ſcelere tam immani ac nefario nimis aliquid ſeuere ſtatuiſſe uideamini? cũ multo magis ſit uerendũ, ne remiſſione pœnæ crudeles magis in patriã, q̃ ne ſeueritate animaduerſionis nimis uehementes in acer-*

biſſimos hoſtes fuiſſe uideamini. ſed quæ exaudio P.C. diſſimulare nõ poſſum: iactantur .n. uoces, quæ perueniunt ad aures meas, eorum, qui uereri uidentur, ut habeam ſatis præſidij ad ea, quæ uos ſtatueritis hodierno die, tranſigenda. omnia prouiſa, parata, et cõſtituta ſunt P.C. cum mea ſumma cura, atq; diligentia, tum multo etiã maiore populi R. ad ſummum imperiũ retinendũ, & ad communes fortunas conſeruandas uoluntate. omnes adſunt omniũ ordinum homines, omniũ deniq; ætatum: plenum eſt forum, pleni omnes aditus huius loci ac templi: cauſa enim eſt poſt Vrbem cõditam hæc inuẽta ſola, in qua omnes ſentirent unũ atq; idem, præter eos, qui, cum ſibi uiderent eſſe pereundum, cum omnibus potius, q̃ ſoli, perire uoluerunt. hoſce ego homines excipio, & ſecerno libenter: neq; enim in improborum ciuium, ſed in acerbiſſimorum hoſtium numero habẽdos puto. cæteri uero, dij immortales, qua frequentia, quo ſtudio, qua uirtute ad cõmunem dignitatem, ſalutemq́; conſentiunt? quid ego hic equites R. cõmemorem? qui uobis ita ſumma ordinis conſilijq́; concedunt, ut uobiſcum de amore Reip. certent: quos ex multorum annorum diſſenſione ad huius ordinis ſocietatem, cõcordiamq́; reuocatos, hodiernus dies uobiſcum, atq; hæc cauſa coniungit: quam coniunctionem ſi in Conſulatu confirmatam meo perpetuam in Rep. tenuerimus, confirmo uobis, nullum poſthac malum ciuile ac domeſticũ ad ullam Reip. partem eſſe uenturum. pari ſtudio defendendæ Reip. conueniſſe uideo Tribunos ærarios fortiſſimos uiros, ſcribas item uniuerſos: quos cum caſu hic dies ad ærarium frequentaſſet, uideo ab expectatione ſortis ad cõmunem ſalutem eſſe

conuerſos. omnis ingenuorum adeſt multitudo, etiã tenuiſſimorum: quis eſt enim, cui nõ hæc templa, aſpectus urbis, poſſeſſio libertatis, lux deniq; hæc ipſa, & hoc cõmune patriæ ſolum cum ſit charũ, tum uero dulce, atq; iucũdum? operæpretiũ eſt P.C. libertinorum hominũ ſtudia cognoſcere, qui ſua uirtute fortunã ciuitatis cõſecuti, hanc uere ſuã patriã eſſe iudicant: quã quidam hinc nati, & ſummo nati loco, nõ patriam ſuam, ſed urbem hoſtiũ eſſe iudicauerunt. ſed quid ego huiuſce ordinis homines cõmemorem? quos priuatæ fortunæ, quos cõmunis Reſp. quos deniq; libertas, ea, quæ dulciſſima eſt, ad ſalutem patriæ defendendam excitauit. ſeruus eſt nemo, qui modo tolerabili cõditione ſit ſeruitutis, qui nõ audaciam ciuiũ perditorum perhorreſcat, qui non obſtare cupiat, qui non tantum, quantum audet, & quantum poteſt, conferat ad cõmunem ſalutis uoluntatem. quare ſi quem ueſtrum forte cõmouet hoc, quod auditum eſt, lenonem quẽdam Lentuli cõcurſare circum tabernas, pretio ſperãtem ſolicitari poſſe animos egentiũ atq; imperitorum: eſt id quidem cœptum, atq; tentatum: ſed nulli ſunt inuẽti tam aut fortuna miſeri, aut uoluntate perditi, qui nõ ipſum illum ſellæ, atq; operis, & quæſtus quotidiani locum, qui nõ cubile, ac lectulum ſuũ, qui denique nõ curſum hunc otioſum uitæ ſuæ ſaluũ eſſe uelit. multo uero maxima pars eorum, qui in tabernis ſunt, immo uero (id enim potius eſt dicendũ) genus hoc uniuerſum amantiſſimũ eſt otij: etenim omne eorũ inſtrumentum, omnis opera, ac quæſtus frequentia ciuiũ ſuſtinetur, alitur otio: quorũ ſi quæſtus occluſis tabernis minui ſolet, quid tandem incenſis futurũ eſt? quæ cum ita ſint P.C.

uobis populi R.præſidia non deſunt: uos,ne populo R. deeſſe uideamini, prouidete.habetis Conſulem ex pluri=mis periculis,& inſidijs,atq; ex media morte nō ad ui=tam ſuā, ſed ad ſalutem ueſtram reſeruatū: omnes or=dines ad cōſeruandā Remp.mente,uoluntate,ſtudio,uir tute,uoce cōſentiunt: obſeſſa facibus,& telis impiæ con iurationis,uobis ſupplex manus tendit patria cōmunis: uobis ſe,uobis uitam omniū ciuium,uobis arcem,& Ca=pitoliū,uobis aras penatiū,uobis illum ignem Veſtæ per=petuum ac ſempiternum,uobis omnia templa deorum, atq; delubra,uobis muros, atque urbis tecta cōmendat. præterea de ueſtra uita,de cōiugum ueſtrarum,ac libe=rorum anima,de fortunis omniū,de ſedibus,de focis ue ſtris hoderno die uobis iudicandū eſt. habetis ducē me=morem ueſtri,oblitum ſui: quæ nō ſemper facultas da=tur.habetis omnes ordines,omnes homines,uniuerſum po pulum R.id quod in ciuili cauſa hodierno die primū ui demus,unum atq; idem ſentientem.cogitate, quātis labo ribus fundatum imperiū,quanta uirtute ſtabilitam li=bertatem,quāta deorum benignitate auctas, exaggera=tasq; fortunas una nox penè delerit. id ne unq̄ poſthac nō modo confici,ſed ne cogitari quidem poſſit,uobis ho=dierno die prouidendū eſt.atq; hæc,non ut uos,qui mihi ſtudio penè præcurritis,excitarem,locutus ſum, ſed ut mea uox,quæ debet eſſe in Rep.princeps, officio functa conſulari uideretur.nunc,antequā ad ſententiam redeo, de me pauca dicam.Ego,quāta manus eſt cōiuratorum, quam uidetis eſſe permagnā,tantam me inimicorū mul titudinem ſuſcepiſſe uideo: ſed eam eſſe iudico turpem, & infirmam,contemptam,& abiectam. ꝙ ſi aliquādo

alicuius furore,& ſcelere concitata manus iſta plus ua luerit,quàm ueſtra ac Reip.dignitas : me tamen meorũ factorum,atq; cõſiliorum nunq̃ P.C.pœnitebit: etenim mors,quam illi mihi fortaſſe minitantur,omnibus eſt pa rata ; uitæ tantam laudem,quanta uos me ueſtris decre tis honeſtaſtis,nemo eſt aſſecutus: cæteris enim ſemper be ne geſtæ,mihi uni cõſeruatæ Reip.gratulationem decre= uiſtis.ſit Scipio clarus ille,cuius cõſilio,atq; uirtute An= nibal in Africam redire,atq; ex Italia decedere coactus eſt : ornetur alter eximia laude Africanus,qui duas ur bes huic imperio infeſtiſſimas , Carthaginem, Numan= tiamq;,deleuit : habeatur uir egregius L.Paulus ille,cu ius currum Rex potentiſſimus quondã,& nobiliſſimus Perſes honeſtauit : ſit in æterna gloria Marius,qui bis Italiã obſidione,& metu ſeruitutis liberauit: antepona= tur omnibus Pompeius,cuius res geſtæ,atq; uirtutes iſ= dem,quibus ſolis curſus,regionibus,ac terminis cõtinen tur : erit profecto inter horum laudes aliquid loci no= ſtræ gloriæ,niſi forte maius eſt patefacere nobis prouin cias,quò exire poſſimus ; q̃ curare,ut etiam illi,qui ab= ſunt,habeant quò uictores reuertantur. quanquã eſt in uno loco conditio melior externæ uictoriæ,q̃ domeſticæ: ꝙ hoſtes alienigenæ aut oppreſſi ſeruiunt,aut recepti be neficio ſe obligatos putant : qui autem ex numero ciuiũ dementia aliqua deprauati,hoſtes patriæ ſemel eſſe cœpe runt,eos,cum à pernicie Reip.repuleris,neq; ui coercere, neq; beneficio placare poſſis . quare mihi cũ perditis ci= uibus æternum bellum ſuſceptum eſſe uideo : quod ego ueſtro bonorumq; omnium auxilio , memoriaq; tanto= rum periculorum , quæ non modo in hoc populo , qui

ſeruatus eſt,ſed etiam in omnium gentium ſermonibus, ac mētibus ſemper hærebit,à me,atq; à meis facile pro- pulſari poſſe confido.neq; ulla profecto tanta uis repe- rietur,quæ cōiunctionem ueſtram,equitumq; R.& tan tam conſpirationem bonorum omnium perfringere,& labefactare poſſit.quæ cum ita ſint patres conſcripti,pro imperio,pro exercitu,pro prouincia,quam neglexi; pro triũpho,cæteriſq; laudis inſignibus,quæ ſunt à me pro- pter urbis,ueſtræq; ſalutis cuſtodiã repudiata;pro clien telis,hoſpitijſq; prouincialibus,quæ tamē urbanis opibus non minore labore tueor,q̃ comparo; pro his igitur o- mnibus rebus,& pro meis in uos ſingularibus ſtudijs, proq; hac,quam conſpicitis,ad conſeruandam Remp.di- ligentia nihil aliud à uobis,niſi huius temporis,totiuſq; mei Conſulatus memoriam, poſtulo: quæ dum erit ue- ſtris mētibus infixa,firmiſſimo me muro ſeptum eſſe ar bitrabor: q ſi meam ſpem uis improborum fefellerit, atq; ſuperauerit,cōmendo uobis paruum meum filium: cui profecto ſatis erit præſidij non ſolum ad ſalutem,ue rum etiam ad dignitatem,ſi eius,qui hæc omnia ſuo ſo- lus periculo conſeruauerit, illum eſſe filium memine- ritis. quapropter de ſumma ſalute ueſtra populiq; R. P.C.de ueſtris coniugibus,ac liberis,de aris,ac focis,de fanis,ac tēplis,de totius urbis tectis,ac ſedibus,de impio, de libertate,de ſalute Italiæ,deq; uniuerſa Rep.decernite diligenter,ut inſtituiſtis,ac fortiter: habetis enim Cōſu- lem,qui & parere ueſtris decretis non dubitet; & ea, quæ ſtatueritis,quoad uiuet,defendere,& per ſe ipſum præſtare poſſit.

PRO L. MVRAENA, ORATIO XXIII.

Væ precatus ſum à dijs immortalibus iudices more inſtitutoq; maiorum illo die, quo auſpicato comitijs centuriatis L. Murænam Conſulem renuntiaui; ut ea res mihi magiſtratuiq; meo, populo plebiq; R. bene atque feliciter eueniret: eadem precor ab ijſdem dijs immortalibus ob eiuſdem hominis Conſulatum unà cum ſalute obtinendum, & ut ueſtræ mentes atque ſententiæ cum populi R. uoluntate ſuffragijsq; conſentiant, eaq; res uobis populoq; R. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamq; afferat. quod ſi illa ſolemnis comitiorum precatio conſularibus auſpicijs conſecrata tantam habet in ſe uim & religionem, quantam Reip. dignitas poſtulat: idem ego ſum precatus, ut ijs quoq; hominibus, quibus hic Conſulatus me rogante datus eſſet, ea res fauſte, feliciter, proſpereq; eueniret. quæ cum ita ſint iudices, & cum omnis deorum immortalium poteſtas aut translata ſit ad uos, aut certe cõmunicata uobiſcum: idem Conſul eum ueſtræ fidei cõmendat, qui antea dijs immortalibus commendauit, ut eiuſdem hominis uoce & declaratus Conſul, & defenſus, beneficium populi R. cum ueſtra atq; omnium ciuium ſalute tueatur. & quoniam in hoc officio ſtudium meæ defenſionis ab accuſatoribus, atque etiam ipſa ſuſceptio cauſæ reprehenſa eſt; antequam pro L. Muræna dicere inſtituo, pro me ipſo pauca dicam: non quo mihi potior hoc quidem in tempore ſit officij mei, quàm hu-

iuſce ſalutis defenſio; ſed ut meo facto uobis probato, maiore auctoritate ab huius honore, fama, fortunisq; omnibus inimicorũ impetus propulſare poſſim. & primum M. Catoni uitã ad certã rationis normã dirigẽti, & diligentiſſime perpendenti momẽta officiorũ omniũ, de officio meo reſpondebo. Negat fuiſſe rectum Cato, me & Cõſulem, & legis ambitus latorem, et tam ſeuere geſto Conſulatu, cauſam L. Murenæ attingere. cuius reprehenſio me uehemẽter mouet, nõ ſolum ut uobis iudices, quibus maxime debeo, uerũ etiã ut ipſi Catoni, grauiſſimo, atq; integerrimo uiro, rationẽ facti mei probem. A quo tandẽ M. Cato eſt æquius Cõſulem defendi, q̃ à Conſule? quis mihi in Rep. poteſt, aut debet eſſe coniunctior, q̃ is, cui Reſp. à me una traditur ſuſtinẽda, magnis meis laboribus & periculis ſuſtentata? ꝙ ſi in ijs rebus repetẽdis, quæ mancipij ſunt, is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profecto etiã rectius in iudicio Conſulis deſignati is potiſſimum Conſul, qui Conſulem declarauit, auctor beneficij populi R. defenſorq; periculi eſſe debebit. ac ſi, ut nõ nullis in ciuitatibus fieri ſolet, patronus huic cauſæ publice cõſtitueretur, is potiſſime honore affecto defenſor daretur, qui eodem honore præditus nõ minus afferret ad dicendũ auctoritatis, q̃ facultatis. ꝙ ſi è portu ſoluẽtibus ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere ſummo ſtudio ſolent & tempeſtatum rationem, & prædonum, & locorum; quòd natura affert, ut eis faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo tandem animo me eſſe oportet propè iam ex magna iactatione terrã uidentem, in hũc, cui uideo ma=

ximas Reip.tempeſtates eſſe ſubeundas? quare ſi eſt boni Conſulis,non ſolum uidere quid agatur,uerum etiã prouidere quid futurum ſit:oſtendam alio loco,quantum ſalutis cõmunis interſit,duos Conſules in Rep.Calendis Ian. eſſe.quod ſi ita eſt,non tam me officium debuit ad hominis amici fortunas,q̃ Reſp. Conſulem ad cõmunem ſalutem defendendam uocare. Ná ꝙ legem de ambitu tuli, certe ita tuli,ut eam,quam mihimet ipſi iampridem tulerim de ciuium periculis defendendis,non abrogarem.etenim ſi largitionem factam eſſe confiterer,idq́; recte factum eſſe defenderem:facerem improbe,etiam ſi alius legem tuliſſet.cum uero nihil cõmiſſum contra legem eſſe defendam:quid eſt, quod meam defenſionem latio legis impediat?negat eſſe eiuſdem ſeueritatis,Catilinam exitiũ Reip.intra mœnia moliẽtem,uerbis,& penè imperio urbe expuliſſe,& nunc pro L.Muræna dicere.ego autẽ has parteis lenitatis,et miſericordiæ,quas me natura ipſa docuit, ſemper egi libenter:illam uero grauitatis ſeueritatisq́; perſonam non appetiui, ſed ab Rep.mihi impoſitam ſuſtinui, ſicut huius imperij dignitas in ſummo periculo ciuium poſtulabat.quòd ſi tum,cum Reſp.uim & ſeueritatem deſiderabat,uici naturam, & tam uehemens fui, quàm cogebar,non quàm uolebam:nunc,cum omnes me cauſæ ad miſericordiam, atq; ad humanitatem uocent, quanto tandem ſtudio debeo naturæ meæ conſuetudiniq́; ſeruire?ac de officio defenſionis meæ,ac de ratione accuſationis tuæ fortaſſe etiam alia in parte orationis dicendum nobis erit. Sed me iudices non minus hominis ſapientiſſimi atq; ornatiſſimi Ser.Sulpitij cõqueſtio, quàm Catonis accuſatio commouebat: qui grauiſſime & acer-

biſſime ferre dixit, me familiaritatis neceſſitudiniſq; oblitum, cauſam L. Murænæ contra ſe defendere. huic ego iudices ſatisfacere cupio, uoſq; adhibere arbitros. nam cum graue eſt, uere accuſari in amicitia: tum etiã, ſi falſo accuſeris, non eſt negligendum. ego Ser. Sulpiti me in petitione tua tibi omnia ſtudia, atq; officia pro noſtra neceſſitudine & debuiſſe confiteor, & præſtitiſſe arbitror. nihil tibi Cõſulatum petenti à me defuit, quod eſſet aut ab amico, aut à gratioſo, aut à Conſule poſtulandum. abijt illud tẽpus: mutata ratio eſt: ſic exiſtimo, ſic mihi perſuadeo, me tibi contra honorem L. Murænæ, quantum tu à me poſtulare auſus ſis, tantum debuiſſe, contra ſalutem nihil debere: neq; enim ſi tibi tu, cum peteres Conſulatũ, affui, iccirco nunc, cum Murænam ipſum petas, adiutor eodem pacto eſſe debeo. atq; hoc non modo non laudari, ſed ne concedi quidem poteſt, ut amicis noſtris accuſantibus non etiam alieniſſimos defendamus. mihi autẽ cum Muræna iudices & uetus, & magna amicitia eſt, quæ in capitis dimicatione à Ser. Sulpitio non iccirco obruetur, ꝙ ab eodẽ in honoris contentione ſuperata eſt. quæ ſi cauſa non eſſet, tamen uel dignitas hominis, uel honoris eius, quem adeptus eſt, amplitudo ſummã mihi ſuperbiæ, crudelitatiſq; famã inuſſiſſet, ſi hominis & ſuis, & populi R. ornamẽtis ampliſſimi cauſam tanti periculi repudiaſſem: neq; enim iam mihi licet, neq; eſt integrum, ut meũ laborem hominum periculis ſubleuandis nõ impertiam: nam cum præmia mihi tanta pro hac induſtria ſint data, quanta antea nemini; labores, per quos ea ceperis, cũ adeptus ſis, deponere, eſſet hominis & aſtuti, & ingrati; quòd ſi licet deſinere, ſi te auctore poſſum, ſi nulla iner-

tiæ, nulla ſuperbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis culpa ſuſcipitur: ego uero libēter deſino: ſin autē fuga laboris deſidiam, repudiatio ſupplicum ſuperbiā, amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum hæc cauſa eſt eiuſmodi, quam nec induſtrius, quam nec miſericors, nec officioſus deſerere poſſit. atq; huiuſce rei coniecturam de tuo ipſius ſtudio Serui facillime ceperis: nam ſi tibi neceſſe putas etiam aduerſarijs amicorum tuorū de iure conſulentibus reſpondere; & ſi turpe exiſtimas, te aduocato illum ipſum, quem contra ueneris, cauſa cadere: noli tam eſſe iniuſtus, ut, cum tui fontes uel inimicis tuis pateant, noſtros riuulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere. etenim ſi me tua familiaritas ab hac cauſa remouiſſet, & ſi hoc idem Q. Hortenſio, M. Craſſo clariſſimis uiris, ſi item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni æſtimari, accidiſſet: in ea ciuitate Conſul deſignatus defenſorem non haberet, in qua nemini unquam infimo maiores noſtri patronum deeſſe uoluerunt. ego uero iudices ipſe me exiſtimarem nefarium, ſi amico; crudelem, ſi miſero; ſuperbum, ſi Conſuli defuiſſem. quare, quod dandum eſt amicitiæ, large dabitur à me, ut tecum agam Serui non ſecus, ac ſi meus eſſes frater, qui mihi eſt chariſſimus: iſto in loco quod tribuendum eſt officio, fidei, religioni, id ita moderabor, ut meminerim me contra amici ſtudium pro amici periculo dicere. Intelligo iudices treis totius accuſationis partes fuiſſe, & earum unam in reprehenſione uitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe uerſatā. atq; harū trium partiū prima illa, quæ grauiſſima eſſe debebat, ita fuit infirma, & leuis, ut illos lex magis quædā accu=

ſatoria,q̃ uera maledicendi facultas de uita L. Murænæ *dicere aliquid coegerit:obiecta eſt enim* Aſia:*quæ ab hoc non ad uoluptatem & luxuriam expetita eſt,ſed in militari labore peragrata.qui ſi adoleſcens patre ſuo imperatore non meruiſſet,aut hoſtem,aut patris imperium timuiſſe,aut à parente repudiatus uideretur . an, cum ſedere in equis triumphantium prætextati potiſſimum filij ſoleant,huic donis militaribus patris triumphum decorare fugiendum fuit,ut rebus communiter geſtis penè ſimul cum patre triumpharet?hic uero iudices & fuit in* Aſia,*& uiro fortiſſimo parenti ſuo magno adiumento in periculis,ſolatio in laboribus,gratulationi in uictoria fuit.& ſi habet* Aſia *ſuſpicionem luxuriæ quandam, nõ* Aſiam *nunquam uidiſſe, ſed in* Aſia *continenter uixiſſe, laudandum eſt.quamobrem non* Aſiæ *nomen obijciendũ* Murænæ *fuit,ex qua laus familiæ,memoria generi,honos,et gloria nomini cõſtituta eſt;ſed aliquod aut in* Aſia *ſuſceptum,aut ex* Aſia *deportatũ flagitium, ac dedecus. meruiſſe uero ſtipendia in eo bello,quod tum populus* R. *non modo maximum,ſed etiam ſolum gerebat,uirtutis; patre imperatore libentiſſime meruiſſe,pietatis; finem ſtipendiorum patris uictoriam,ac triumphum fuiſſe,felicitatis fuit.maledicto quidem iccirco nihil in hiſce rebus loci eſt,quòd omnia laus occupauit .* Saltatorem *appellat* L.*Murænam* Cato:*maledictum eſt ; ſi uere obijcitur,uehementis accuſatoris ; ſin falſo, maledici conuiciatoris ; quare,cum iſta ſis auctoritate,non debes* M. Cato *arripere maledictum ex triuio,aut ex ſcurrarum aliquo conuicio,neq; temere* Conſulem *populi* R.*ſaltatorẽ uocare ; ſed cõſpicere,quibus præterea uitijs affectũ eſſe neceſſe ſit*

eum, cui uere iſtud obijci poſſit: nemo enim ferè ſaltat ſobrius, niſi forte inſanit, neq; in ſolitudine, neq; in cõuiuio moderato atq; honeſto. intempeſtiui cõuiuij, amœni loci, multarum deliciarũ comes eſt extrema, ſaltatio. tu mihi arripis id, quod neceſſe eſt omnium uitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa, quibus remotis hoc uitium omnino eſſe non poteſt: nullum turpe conuiuium, non amor, non comeſſatio, non libido, non ſumptus oſtenditur: & cum ea non reperiantur, quæ uoluptatis nomen habent, quæq; uitioſa ſunt; in quo ipſam luxuriam reperire nõ potes, in eo te umbram luxuriæ reperturum putas? nihil igitur in uitam L. Murænæ dici poteſt? nihil, inquam, omnino iudices. ſic à me Cõſul deſignatus defenditur, ut eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in uita proferatur. Bene habet. iacta ſunt fundamenta defenſionis: nõ dum enim noſtris laudibus, quibus utar poſtea, ſed propè inimicorum confeſſione uirum bonum atq; integrũ hominem defendimus. quo conſtituto facilior eſt mihi aditus ad contẽtionem dignitatis, quæ pars altera fuit accuſationis. Sũmam uideo eſſe in te Serui Sulpiti dignitatẽ generis, integritatis, induſtriæ, cæterorumq; ornamẽtorum omnium, quibus fretum ad Cõſulatus petitionem aggredi par eſt. paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna, atq; ita paria, ut neq; ipſe dignitate uinci potuerit, neq; te dignitate ſuperarit. Contempſiſti L. Murænæ genus, extuliſti tuum. quo loco ſi tibi hoc ſumis, niſi qui patricius ſit, neminem bono eſſe genere natum, facis ut rurſus plebs in Auentinũ ſeuocanda eſſe uideatur. ſin autẽ ſunt amplæ & honeſtæ familiæ plebeiæ: & proauus L. Murænæ, et auus Prato-

res fuerunt, & pater, cum ampliſſime atq; honeſtiſſime ex Prætura triumphaſſet, hoc faciliorem huic gradum Conſulatus adipiſcendi reliquit, quòd is iam patri debitus, à filio petebatur. tua uero nobilitas Ser. Sulpiti, tametſi ſumma eſt, tamen hominibus literatis, & hiſtoricis eſt notior, populo uero & ſuffragatoribus obſcurior: pater enim fuit equeſtri loco, auus nulla illuſtri laude celebratus: itaq; non ex ſermone hominum recenti, ſed ex annalium uetuſtate eruenda eſt memoria nobilitatis tuæ. quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggregare ſoleo, ꝙ uirtute, induſtriáq; perfeciſti, ut, cum equitis R. eſſes filius, ſumma tamen amplitudine dignus putarere. nec mihi unquam minus in Q. Pompeio, nouo homine, & fortiſſimo uiro uirtutis eſſe uiſum eſt, quàm in homine nobiliſſimo M. Aemilio: etenim eiuſdem animi, atq; ingenij eſt, poſteris ſuis, quod Pompeius fecit, amplitudinem nominis, quam non acceperit, tradere, et, ut Scaurus, memoriam propè intermortuã generis ſui, uirtute renouare. quanquam ego iam putabã iudices, multis uiris fortibus ne ignobilitas obijceretur generis, meo labore eſſe perfectum, qui non modo Curijs, Catonibus, Pompeijs antiquis illis fortiſſimis uiris, nouis hominibus, ſed his recẽtibus Marijs, & Didijs, & Celijs cõmemorandis iacebant. cum ego uero tãto interuallo clauſtra iſta nobilitatis refregiſſem, ut aditus ad Conſulatum poſthac, ſicut apud maiores noſtros fuit, non magis nobilitati, quàm uirtuti pateret: non arbitrabar, cum ex familia uetere, & illuſtri Conſul deſignatus ab equitis R. filio Conſule defenderetur, de generis nouitate accuſatores eſſe dicturos: etenim mihi ipſi accidit, ut cũ duobus patricijs, altero im=

probiſſimo atq; audaciſſimo, altero modeſtiſſimo atq; optimo uiro, peterem: ſuperaui tamen dignitate Catilinã, gratia Galbam. ꝙ ſi id crimen homini nouo eſſe deberet, profecto mihi neq; inimici, neq; inuidi defuiſſent. omittamus igitur de genere dicere, cuius eſt magna in utroq; dignitas: uideamus cætera. Quæſturam unà petijt, & ſum ego factus prior. Non eſt reſpondendum ad omnia: neq; enim quenquam ueſtrum fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autem primum ſolus poſſit obtinere, non eundem eſſe ordinem dignitatis, & renunciationis, propterea ꝙ renunciatio gradus habeat, dignitas autem ſit perſæpe eadem omniũ. ſed Quæſtura utriuſq; propemodum pari momento ſortis fuit. habuit hic lege Titia prouinciam tacitam, & quietam: tu illam, cui, cũ Quæſtores ſortiuntur, etiam acclamari ſolet, Hoſtienſem, non tam gratioſam, & illuſtrem, ꝙ̃ negocioſam, & moleſtã. conſedit utriuſq; nomẽ in Quæſtura: nullum enim uobis ſors campum dedit, in quo excurrere uirtus cognoſciq; poſſet. reliqui temporis ſpatium in contẽtionem uocatur, ab utroq; diſſimillima ratione tractatum eſt. Seruius hic nobiſcum hanc urbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſolicitudinis, ac ſtomachi ſecutus eſt: ius ciuile didicit: multũ uigilauit: laborauit: præſto multis fuit: multorum ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogantiam pertulit: difficultatem exorbuit: uixit ad aliorum arbitrium, non ad ſuum. magna laus, & grata hominibus, unum hominem elaborare in ea ſcientia, quæ ſit multis profutura. quid Muræna interea? fortiſſimo & ſapientiſſimo uiro, ſummo imperatori Legatus L. Lucullo fuit. qua in legatione duxit exercitũ: ſigna cõtulit: manũ con=

ſeruit:magnas copias hoſtiũ fudit:urbes partim ui,partim obſidione cepit: Aſiam iſtam refertam, & eandem delicatam ſic obijt, ut in ea neq; auaritiæ, neq; luxuriæ ueſtigium reliquerit:maximo in bello ſic eſt uerſatus,ut hic multas res & magnas ſine imperatore geſſerit,nullã ſine hoc imperator.atq; hæc,quanquam præſente L. Lucullo loquar,tamen ne ab ipſo propter periculum noſtrũ conceſſam uideamur habere licentiam fingendi, publicis literis teſtata ſunt omnia:quibus L.Lucullus tantum laudis impertit,quantum neq; ambitioſus imperator,neq; inuidus tribuere alteri in cõmunicanda gloria debuit.ſumma in utroq; eſt honeſtas,ſumma dignitas.quam ego, ſi mihi per Seruium liceat,pari atq; eadem in laude ponã: ſed non licet:agitat rem militarem:inſectatur totã hanc Legationem:aſſiduitatis, & operarum harum quotidianarum putat eſſe Conſulatum.apud exercitum mihi fueris,inquit,tot annos:forum nõ attigeris:abfueris tandiu, &, cum longo interuallo ueneris, cum ijs, qui in foro habitarunt,de dignitate contendas? primum iſta noſtra aſſiduitas Serui neſcis quãtum interdum afferat hominibus faſtidij,quantum ſatietatis. mihi quidem uehementer expedijt,poſitam in oculis eſſe gratiam:ſed tamẽ ego mei ſatietatem magno meo labore ſuperaui: & tu idem fortaſſe:ueruntamen utriq; noſtrum deſiderium nihil obfuiſſet.ſed ut hoc omiſſo ad ſtudiorũ,atq; artiũ contentionẽ reuertamur:qui poteſt dubitari,quin ad Conſulatũ adipiſcendum multo plus afferat dignitatis rei militaris,q̃ iuris ciuilis gloria?uigilas de nocte,ut tuis conſultoribus reſpondeas: ille,ut, quò intendit, mature cum exercitu perueniat. te Gallorum, illum buccinarum

cantus

cantus exuſcitat. tu actionem inſtituis, ille aciẽ inſtruit. tu caues ne tui conſultores, ille ne urbes aut caſtra capiã tur. ille tenet, & ſcit ut hoſtium copiæ, tu ut aquæ pluuiæ arceãtur. ille exercitatus eſt in propagandis finibus, tu in regendis. ac nimirum (dicendum eſt enim, quod ſentio) rei militaris uirtus præſtat cæteris omnibus. hæc nomen populo R. hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. omnes urbanæ res, omnia hæc noſtra præclara ſtudia, et hæc forenſis laus, & induſtria latent in tutela ac præſidio bellicæ uirtutis. ſimul atq; increpuit ſuſpicio tumultus, artes illico noſtræ conticeſcunt. Et quoniam mihi uideris iſtam ſcientiam iuris tanq̃ filiolam oſculari tuam, nõ patiar te in tãto errore uerſari, ut iſtud neſcio quid, quod tantopere didiciſti, præclarum aliquid eſſe arbitrere. alijs ego te uirtutibus, continentiæ, grauitatis, iuſtitiæ, fidei, cæteris omnibus Cõſulatu, & omni honore ſemper digniſſimum iudicaui: ꝗ quidem ius ciuile didiciſti, non dicam, operam perdidiſti, ſed illud dicam, nullam eſſe in illa diſciplina munitam ad Conſulatum uiam: omnes enim artes, quæ nobis populi R. ſtudia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debent habere. ſumma dignitas eſt in ijs, qui militari laude antecellunt; omnia enim, quæ ſunt in imperio, & in ſtatu ciuitatis, ab ijs defendi, & firmari putantur: ſumma etiam utilitas; ſiquidem eorum conſilio, & periculo cum Rep. tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus. grauis etiam illa eſt, & plena dignitatis dicendi facultas, quæ ſæpe ualuit in Conſule deligendo, poſſe conſilio, atq; oratione & ſenatus, & populi, & eorum, qui res

iudicant, mentes permouere. quæritur Conſul, qui dicendo non nunq̃ cõprimat tribunitios furores, qui concitatum populum flectat, qui largitioni reſiſtat. non mirũ, ſi ob hanc facultatem homines ſæpe etiã non nobiles Cõſulatum cõſecuti ſunt, præſertim cum hæc eadẽ res plurimas gratias, firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. quorum in iſto ueſtro artificio Sulpiti nihil eſt. primum, dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt paruæ, propè in ſingulis literis, atq; interpunctionibus uerborũ occupatæ. deinde, etiã ſi quid apud maiores noſtros fuit in iſto ſtudio admirationis, id enũtiatis ueſtris myſterijs totum eſt cõtemptũ, & abiectum. poſſet agi lege, nec'ne, pauci quondã ſciebant: faſtos enim uulgo nõ habebãt: erãt in magna potẽtia qui cõſulebantur: à quibus etiã dies tanq̃ à Chaldæis petebãtur. inuentus eſt ſcriba quidã Cn. Flauius, qui corniců oculos cõfixerit, & ſingulis diebus ediſcẽdos faſtos populo propoſuerit, & ab ipſis cautis iuriſcõſultis eorũ ſapientiã cõpilarit. itaq; irati illi, ꝙ ſunt ueriti, ne dierũ ratione peruulgata, & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, notas quaſdam cõpoſuerunt, ut omnibus in rebus ipſi intereſſent. cũ hoc fieri belliſſime poſſet: fundus Sabinus meus eſt, immo meus, deinde iudiciũ: noluerũt. fundus, inquit, qui eſt in agro, qui Sabinus uocatur. ſatis uerboſe. cedo, quid poſtea? ego eum ex iure meũ eſſe aio. quid tum? inde ego te ex iure manu cõſertum uoco. quid huic tam loquaciter litigioſo reſponderet ille, unde petebatur, nõ habebat. tranſit idem iuriſconſultus tibicinis Latini modo: unde tu me, inquit, ex iure manu cõſertum uocaſti, inde ibi ego te reuoco. Prætor interea ne pulchrũ ſe ac bea=

tum putaret, atq; aliquid ipſe ſua ſponte loqueretur, ei quoq; carmen cōpoſitum eſt, cum cæteris rebus abſurdū, tum uero nullo uſu. utriſq; ſuperſtitibus præſentibus: iſtam uiā dico. inite uiam: præſto aderat ſapiens ille, qui inire uiam doceret. redite uiam: eodem duce redibant. hæc iā tum apud illos barbatos ridicula credo uidebantur: homines, cūm recte atq; in loco conſtitiſſent, iuberi abire, ut, unde abiſſent, eodem ſtatim redirent. iiſdem ineptijs fucata ſunt illa omnia. quādo te in iure cōſpicio. et hæc, ſed an'ne tu, dicis qui cauſa uindicaueris? quæ dū erant occulta, neceſſario ab eis, qui ea tenebāt, petebātur: poſtea uero peruulgata, atq; in manibus iactata, & excuſſa, inaniſſima prudentiæ reperta ſunt, fraudis autē, & ſtultitiæ pleniſſima: nā cum permulta præclare legibus eſſent cōſtituta, ea iurecōſultorum ingenijs pleraq; corrupta, ac deprauata sūt. mulieres omnes propter infirmitatem cōſilij maiores in tutorum poteſtate eſſe uoluerunt: hi inuenerunt genera tutorum, quæ poteſtate mulierum cōtinerentur. ſacra interire illi noluerunt: horum ingenio ſenes ad coemptiones faciendas interimendorum ſacrorū cauſa reperti ſunt. in omni deniq; iure ciuili æquitatem reliquerunt, uerba ipſa tenuerunt: ut, quia in alicuius libris exempli cauſa id nomen inuenerant, putarunt omnes mulieres, quæ coemptionem facerent, Caias uocari. iam illud mihi quidem mirum uideri ſolet, tot homines, tam ingenioſos, per tot annos etiā nūc ſtatuere non potuiſſe, utrum diem tertium, an perendinum; iudicem, an arbitrū; rem, an litem dici oporteret. itaq; (ut dixi) dignitas in iſta ſcientia Conſularis nunq̄ fuit, quæ tota ex rebus fictis commentitijſq; conſtaret;

*gratiæ uero multo etiam minus: quod enim omnibus pa
tet,& æque promptum eſt mihi,& aduerſario meo, id
eſſe gratum nullo pacto poteſt. itaq; non modo beneficij
collocandi ſpem, ſed etiã illud,quod aliquando fuit,licet
conſulere,iam perdidiſtis.ſapiens exiſtimari nemo poteſt
in ea prudentia,quæ neq; extra Romam uſquã,neq; Ro
mæ rebus prolatis quicquam ualet. peritus ideo haberi
nemo poteſt,ꝙ in eo,quod ſciũt omnes,nullo modo poſ=
ſunt inter ſe diſcrepare.difficilis autem res ideo nõ puta
tur,ꝙ & perpaucis,& minime obſcuris literis contine=
tur.itaq; ſi mihi homini uehementer occupato ſtomachũ
moueritis,triduo me iuriſcõſultũ eſſe profitebor.etenim,
quæ de ſcripto aguntur,ſcripta ſunt omnia: neq; tamen
quicquã tam anguſte ſcriptum eſt,quo ego non poſſim,
* qua de re agitur,addere.quæ cõſuluntur autem,minimo
periculo reſpõdentur.ſi id,quod oportet,reſpõdetis,idem
uideare reſpondiſſe quod Seruius: ſin aliter,etiam con=
trouerſum ius noſſe,et tractare uideare.quapropter nõ
ſolum illa gloria militaris ueſtris formulis,atq; actioni=
bus anteponẽda eſt: uerum etiã dicendi conſuetudo lon
ge,& multum iſti ueſtræ exercitationi ad honorem an=
tecellet.itaq; mihi uidentur pleriq; initio multo hoc ma=
luiſſe: poſt,cum id aſſequi nõ potuiſſent,iſtuc potiſſimũ
ſunt delapſi. ut aiunt in Græcis artificibus, eos auletas
eſſe, qui citharœdi fieri non potuerint: ſic non nullos
uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad
iuris ſtudium deuenire. magnus dicendi labor, ma=
gna res,magna dignitas,ſumma etiam gratia: etenim à
uobis ſalubritas quædam,ab ijs,qui dicunt,ſalus ipſa pe
titur.deinde ueſtra reſponſa atq; decreta & euertuntur*

ſæpe dicendo,& ſine defenſione oratoris firma eſſe non poſſunt.in qua re ſi ſatis profeciſſem,parcius de eius laude dicerem: nunc nihil de me dico,ſed de ijs,qui in dicendo magni ſunt,aut fuerūt.Duæ ſunt artes,quæ poſſunt locare homines in ampliſſimo gradu dignitatis,una imperatoris,altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. cæteræ tamen uirtutes ipſæ per ſe multum ualent,Iuſtitia, fides,pudor,temperātia:quibus te Serui excellere omnes intelligunt: ſed nūc de ſtudijs ad honorem diſpoſitis, nō de inſita cuiuſq; uirtute diſputo.omnia iſta nobis ſtudia de manibus excutiūtur, ſimul atq; aliquis motus nouus bellicum canere cœpit: etenim,ut ait ingenioſus poeta,et auctor ualde bonus, prælijs promulgatis TOLLITVR È MEDIO nō ſolum iſta ueſtra uerboſa ſimulatio prudentiæ,ſed etiā ipſa illa domina rerū SAPIENTIA: VI GERITVR RES: SPERNITVR ORATOR nō ſolum odioſus in dicēdo ac loquax,uerū etiam BONVS: HORRIDVS MILES AMATVR: ueſtrum uero ſtudiū totum iacet: NON EX IVRE MANV CONSERTVM, SED MAGE FERRO, inquit, REM REPETVNT.quod ſi ita eſt,cedat opinor Sulpiti forum caſtris,ocium militiæ, ſtylus gladio,umbra ſoli: ſit deniq; in ciuitate ea prima res,propter quā ipſa eſt ciuitas omniū princeps. uerum hæc Cato nimiū nos noſtris uerbis magna facere demonſtrat,& oblitos eſſe bellum illud omne Mithridaticū cum mulierculis eſſe geſtum. quod ego longe ſecus exiſtimo iudices,deq; eo pauca diſſeram: neq; enim cauſa in hoc cōtinetur.Nam ſi omnia

bella, quæ cum Græcis geſſimus, contemnenda ſunt: deri deatur de Rege Pyrrho triumphus M. Curij, de Philippo T. Flaminij, de Aetolis M. Fuluij, de Rege Perſe L. Pauli, de Pſeudophilippo Q. Metelli, de Corinthijs L. Mummij. ſin hæc bella grauiſſima, uictoriæq; eorũ bellorum grauiſſimæ fuerunt: cur Aſiaticæ nationes, atq; ille à te hoſtis contemnitur? atqui ex ueterum rerum monimentis uel maximum bellum populum R. cum Antiocho geſſiſſe uideo: cuius belli uictor L. Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eãdem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. quo quidem in bello uirtus enituit egregia M. Catonis proaui tui. quò ille, cum eſſet, ut ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe uideo, nũquam cum Scipione eſſet profectus, ſi cum mulierculis bellandum eſſe arbitraretur. neq; uero cum P. Africano ſenatus egiſſet, ut Legatus fratri proficiſceretur, cum ipſe paulo ante Annibale ex Italia expulſo, ex Africa eiecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis Rẽp. liberauiſſet, niſi illud graue bellum, & uehemẽs putaretur. atqui ſi diligẽter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui uir fuerit, cõſideraris, omnibus Regibus, quibuſcum populus R. bellum geſſit, hunc Regem nimirũ antepones: quem L. Sylla maximo, et fortiſſimo exercitu, pugna excitatum, non rudis imperator, ut aliud nihil dicã, cum bello inuectum totam in Aſiam cum pace dimiſit: quem L. Muræna pater huiuſce uehementiſſime uigilantiſſimeq; uexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit: qui Rex ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantum ipſe opibus conatuq;

inualuit, ut ſe Oceanum cum Pōto, Sertorij copias cum ſuis cōiuncturum putaret. ad quod bellum duobus Conſulibus ita miſſis, ut alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur: alterius res & terra, & mari calamitoſæ, uehementer & opes Regis, & nomen auxerunt: L. Luculli uero res tantæ extiterunt, ut neq; maius bellū cōmemorari poſſit, neq; maiore conſilio, & uirtute geſtum. nā cum totius impetus belli ad Cyzicenorū mœnia cōſtitiſſet, eamq́; urbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet, qua effracta, & reuulſa tota pateret prouincia: perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia, ut urbs fideliſſimorum ſociorū defenderētur, ut omnes copiæ Regis diuturnitate obſidionis cōſumerētur. quid illā pugnā naualem ad Tenedum, cum cōtento curſu, acerrimis ducibus, hoſtiū claſſis Italiā ſpe, atq; animis inflata peteret, mediocri certamine, & parua dimicatione commiſſam arbitraris? mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum: expulſus regno tādem aliquando, tātum tamen cōſilio, atq; auctoritate ualuit, ut ſe Rege Armeniorum adiūcto nouis opibus copijsq́; renouarit. ac ſi mihi nūc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus imperatorisq́; dicendū, plurima & maxima prælia cōmemorare poſſem: ſed nō id agimus: hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille Rex cōtemnendus fuiſſet, neq; tāta cura ſenatus, & populus R. ſuſcipiendum putaſſet, neq; tot annos geſſiſſet, neq; tanta gloria L. Luculli; neq; uero eius belli cōficiendi curā tanto ſtudio populus R. ad Cn. Pōpeium detuliſſet: cuius ex omnibus pugnis, quæ ſunt innumerabiles, uel acerrima mihi uidetur illa, quæ cum Rege commiſſa eſt, & ſumma contentione pugnata: qua

ex pugna cum ſe ille eripuiſſet, & Boſphorum confugiſſet, quo exercitus adire nó poſſet, etiam in extrema fortuna, & fuga nomen tamen retinuit regium. itaq; ipſe Pópeius regno poſſeſſo, ex omnibus oris, ac notis ſedibus hoſte pulſo, tamen tátum in unius anima poſuit, ut, cum omnia, quæ ille tenuerat, adierat, ſperarat, uictoria poſſideret, tamen nó ante, q̃ illum uita expulit, bellum confectum iudicarit. hũc tu hoſtem Cato cótemnis? quo cum per tot annos, tot prælijs, tot imperatores bella geſſerũt: cuius expulſi, & eiecti uita tanti æſtimata eſt, ut morte eius nunciata, tum deniq; bellum confectum arbitraretur. hoc igitur in bello L. Murænam Legatum fortiſſimi animi, ſummi cóſilij, maximi laboris cognitũ eſſe defendimus, & hanc eius operã non minus ad Conſulatũ adipiſcendum, q̃ hanc noſtrã forenſem induſtriam dignitatis habuiſſe. At enim in Præturæ petitione prior renũciatus eſt Seruius. pergitis'ne uos, tanq̃ ex ſyngrapha, agere cum populo, ut quem locum ſemel honoris cuipiã dederit, eũdem reliquis honoribus debeat? quod enim fretum, quem Euripum tot motus, tantas, tam uarias habere putatis agitationes fluctuũ, quãtas perturbationes, et quantos æſtus habet ratio comitiorum? dies intermiſſus unus, aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia, & totam opinionem parua non nunq̃ cómutat aura rumoris. ſæpe etiam ſine ulla aperta cauſa fit aliud, atq; exiſtimamus, ut non nunq̃ ita factum eſſe etiã populus admiretur, quaſi uero nó ipſe fecerit. nihil eſt incertius uulgo, nihil obſcurius uoluntate hominum, nihil fallacius ratione tota comitiorum. quis L. Philippum, ſummo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari

poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catulum, hũmanitate, ſapiẽtia, integritate antecellentem, à Cn. Manlio? quis M. Scaurum, hominem grauiſſimum, ciuem egregium, fortiſſimum ſenatorem, à Q. Maximo? non modo horum nihil ita fore putatum eſt, ſed ne cum eſſet factũ quidem, quare ita factum eſſet, intelligi potuit. nam ut tempeſtates ſæpe certo aliquo cœli ſigno cõmouentur, ſæpe improuiſo nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa excitantur: ſic in hac comitiorum tempeſtate populari ſæpe intelligas, quo ſigno cõmota ſit; ſæpe ita obſcura eſt, ut caſu excitata eſſe uideatur. ſed tamen ſi eſt reddenda ratio, duæ res uehementer in Prætura deſideratæ ſunt, quæ ambæ in Conſulatu tum Murænæ profuerunt: una, expectatio muneris, quæ & rumore non nullo, & ſtudijs, ſermonibusq; competitorum creuerat: altera, ꝙ ij, quos in prouincia, ac Legatione omnis & liberalitatis, & uirtutis ſuæ teſtes habuerat, non dum deceſſerant. horum utrũque ei fortuna ad Conſulatus petitionem reſeruauit: nã & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum conuenerat, idem comes L. Murænæ præſto fuit; & munus ampliſſimum, quod petitio Præturæ deſiderabat, Prætura reſtituit. nũ tibi hæc parua uidentur adiumenta, & ſubſidia Conſulatus? uolũtas militum: quæ cum per ſe ualet multitudine, tum apud ſuos gratia: tum uero in Conſule declarando multum etiam apud uniuerſum populum R. auctoritatis habet ſuffragatio militaris: imperatores enim comitijs conſularibus, non uerborũ interpretes deliguntur. quare grauis eſt illa oratio: me ſauciũ recreauit: me præda donauit: hoc duce caſtra cepimus, ſigna contulimus: nunq̃ iſte plus militi laboris impoſuit, q̃ ſibi ſum=

pſit: ipſe cum fortis, tum etiam felix. hoc quãti putas eſſe ad famam hominum, ac uoluntatem? etenim ſi tanta illis comitijs religio eſt, ut adhuc ſemper omẽ ualuerit prærogatiuũ: quid mirum eſt, in hoc felicitatis famam, ſermonemq; ualuiſſe? ſed ſi hæc leuiora ducis, quæ ſunt grauiſſima, & hanc urbanam ſuffragationẽ militari anteponis: noli ludorũ huius elegantiam, & ſcenæ magnificentiam ualde contẽnere, quæ huic admodũ profuerunt. nam q̃d ego dicam populũ, ac uulgus imperitorũ ludis magnopere delectari? minus eſt mirandum: quanq̃ huic cauſæ id ſatis eſt. ſunt enim populi, ac multitudinis comitia. quare ſi populo ludorũ magnificentia uoluptatis eſt, non eſt mirandũ, eam L. Murænæ apud populũ profuiſſe. ſed ſi noſmet ipſi, qui et ab delectatiõe omni negocijs impedimur, & in ipſa occupationẽ delectationes alias multas habere poſſumus, ludis tamen oblectamur, & ducimur: quid tu admirere de multitudine indocta? L. Otho, uir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam uoluptatẽ. itaq; lex hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omniũ gratiſſima, ꝙ honeſtiſſimo ordini cũ ſplẽdore fructus quoq; iucũditatis eſt reſtitutus. quare delectant homines, mihi crede, ludi, etiam illos qui diſſimulant, non ſolum eos, qui fatentur: quod ego in mea petitione ſenſi: nam nos quoq; habuimus ſcenã cõpetitricẽ. ꝙ ſi ego, qui trinos ludos Aedilis feceram, tamen Antonij ludis commouebar: tibi, qui caſu nullos feceras, nihil huius iſtam ipſam, quam irrides, argenteam ſcenã aduerſatam putas? ſed hæc ſanè ſint paria omnia: ſit par forenſis opera militari: ſit par militari ſuffratio urbana: ſit idẽ, magnificentiſſimos & nullos unq̃ feciſſe ludos: quid?

in ipſa Prætura nihil'ne exiſtimas inter tuam, & iſtius ſortem interfuiſſe? huius ſors ea fuit, quam omnes tui ne ceſſarij tibi optabamus, iuris dicundi, in qua gloriam con ciliat magnitudo negocij, gratiã æquitatis largitio: qua in ſorte ſapiens Prætor, qualis hic fuit, offenſionem uitat æquabilitate decernendi, beneuolentiã adiungit lenitate audiẽdi. egregia, & ad Conſulatũ apta prouincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremũ ludorũ uoluptate concluditur. quid tua ſors? triſtis, atrox, quæ-ſtio peculatus, ex altera parte lacrymarum, et ſqualoris, ex altera plena catenarum, atq; iudicum. cogendi iudices inuiti, retinendi contra uoluntatem, ſcriba dãnatus, ordo totus alienus: Syllana gratificatio reprehenſa: multi uiri fortes, & propè pars ciuitatis offenſa eſt: lites ſeuere æſti matæ: cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit. proſtre-mo tu in prouinciam ire noluiſti. non poſſum id in te re prehendere, quod in me ipſo & Prætor, & Conſul pro-baui: ſed tamen L. Murænæ prouincia multas bonas gra tias cum optima exiſtimatione attulit. habuit proficiſcens delectum in Vmbria: dedit ei facultatem Reſp. liberali-tatis: qua uſus, multas ſibi tribus, quæ municipijs Vmbriæ conficiuntur, adiunxit. ipſe autem in Gallia, ut noſtri ho mines deſperatas iam pecunias exigerent, æquitate, diligẽ tiáq; perfecit. tu interea Romæ ſcilicet amicis præſto fui ſti. fateor. ſed tamen illud cogita, non nullorum amicorũ ſtudia minui ſolere in eos, à quibus prouincias contemni intelligant. & quoniam oſtendi iudices parem dignita-tem ad Conſulatus petitionem, diſparem fortunam pro-uincialium negociorum in Muræna, atq; in Sulpitio fuiſ ſe: dicam iam apertius, in quo meus neceſſarius fuerit

inferior Seruius,& ea dicam uobis audientibus amiſſo am tempore,quæ ipſi ſoli re integra ſæpe dixi. Petere Conſulatum neſcire te Serui,perſæpe dixi:& in iјs rebus ipſis,quas te magno,& forti animo & agere, & dicere uidebam,tibi ſolitus ſum dicere,magis te fortem ſenatorem mihi uideri,q̃ ſapientem candidatum.primum accuſandi terrores,& minæ,quibus tu quotidie uti ſolebas, ſunt fortis uiri,ſed & populi opinionem à ſpe adipiſcendi auertunt,& amicorum ſtudia debilitant. neſcio quo pacto ſemper hoc fit,neq; in uno aut altero animaduerſum eſt,ſed iam in pluribus;ſimul atq; candidatus accuſationem meditari uiſus eſt,ut honorem deſperaſſe uideatur.quid ergo?acceptam iniuriam perſequi non placet? immo uehementer placet : ſed aliud tempus eſt petendi, aliud perſequendi.petitorem ego,præſertim Conſulatus, magna ſpe,magno animo,magnis copiјs & in forum,et in campum deduci uolo:non placet mihi inquiſitio candidati prænuncia repulſæ; non teſtium potius,q̃ ſuffragatorum comparatio; non minæ magis, quàm blanditiæ; non declamatio potius,q̃ ſalutatio : præſertim cum iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concurſent, & ex uultu candidatorum coniecturam faciant,quantum quiſq; animi,et facultatis habere uideatur. uides'ne tu illum triſtem,demiſſum?iacet,diffidit, abiecit haſtas: ſerpit hic rumor. ſcis tu illum accuſationem cogitare? inquirere in competitores?teſtes quærere?alium faciam, quoniam ſibi hic ipſe deſperat. eiuſmodi candidatorum amici intimi debilitantur,ſtudia deponunt,aut teſtatam rem abiјciunt,aut ſuam operam,& gratiam iudicio,& accuſationi reſeruant.accedit eodem,ut etiã ipſe cãdida=

*tus totum animum,atq; omnem curam,operam,diligen
tiamq́; ſuã in petitione non poſſit ponere:adiũgitur enim
accuſationis cogitatio,non parua res,ſed nimirum omni
um maxima:magnum eſt enim te comparare ea, quibus
poſſis hominem é ciuitate,præſertim non inopem,neq; in
firmum,exturbare,qui & per ſe,& per ſuos, & uero
etiã per alienos defendatur:omnes enim ad pericula pro
pulſanda concurrimus; et qui nõ aperte inimici ſumus,
etiam alieniſſimis in capitis periculis amiciſſimorum offi
cia,& ſtudia præſtamus.quare ego expertus & petẽdi,
& defendendi,& accuſandi moleſtiã,ſic intellexi,in pe=
tendo ſtudium eſſe acerrimum, in defendendo officium,
in accuſando laborem. itaq; ſic ſtatuo, fieri nullo modo
poſſe,ut idem accuſationem,& petitionẽ Conſulatus dili
genter adornet,atq; inſtruat.unum ſuſtinere pauci poſ=
ſunt,utrunq; nemo.tu,cum de curriculo petitionis defle
xiſſes,animumq́; ad accuſandum tranſtuliſſes, exiſtima=
ſti te utriq; negocio ſatisfacere poſſe?uehementer erraſti:
quis.n.dies fuit,poſteaq̃ in iſtam accuſandi denunciatio=
nem ingreſſus es,quem tu non totũ in iſta ratione cõſum
ꝑſeris?legem ambitus flagitaſti,quæ tibi non deerat: erat
enim ſeueriſſime ſcripta Calpurnia: geſtus eſt mos et uo
lũtati,& dignitati tuæ:ſed tota illa lex accuſationẽ tuã,
ſi haberes nocentem reum,fortaſſe armaſſet,petitioni ue
ro refragata eſt.pœna grauior in plebem tua uoce effla
gitata eſt:cõmoti animi tenuiorum, exilium in noſtrum
ordinem.conceſſit ſenatus poſtulationi tuæ:ſed non liben
ter duriorem fortunæ cõmuni cõditionem te auctore cõ
ſtituit.morbi excuſationi pœna addita eſt:uoluntas offen
ſa multorũ,quibus aut cõtra ualetudinis cõmodum la=*

borãdum eſt, aut incõmodo morbi etiam cæteri uitæ fructus relinquendi. quid ergo? hæc quis tulit? is, qui auctoritati ſenatus, uolũtati tuæ paruit: deniq; is tulit, cui minime proderant. illa, quæ mea ſumma uoluntate ſenatus freqũes repudiauit, mediocriter aduerſata tibi eſſe exiſtimas? confuſionẽ ſuffragiorũ flagitaſti, prorogationẽ legis Maniliæ, æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorum. grauiter homines honeſti, atq; in ſuis ciuitatibus, & municipijs gratioſi tulerũt, à tali uiro eẽ pugnatũ, ut omnes & dignitatis, & gratiæ gradus tollerẽtur. idem edititios iudices eſſe uoluiſti, ut odia occulta ciuiũ, quæ tacitis nũc diſcordijs continentur, in fortunas optimi cuiuſq; erũperent. hæc omnia tibi accuſandi uiam muniebant, adipiſcẽdi obſepiebant. atq; ex omnibus illa plaga eſt iniecta petitioni tuæ non tacente me maxima: de qua ab homine ingenioſiſſimo & copioſiſſimo Hortẽſio multa grauiſſime dicta ſunt: quo etiam mihi durior locus eſt dicẽdi datus: ut, cũ ante me & ille dixiſſet, & uir ſumma dignitate, et diligẽtia, & facultate dicendi M. Craſſus, ego in extremo non partẽ aliquam agerem cauſæ, ſed de tota re dicerẽ, quod mihi uideretur. itaq; in iiſdẽ rebus ferè uerſor, &, quod poſſum iudices, occurro ueſtræ ſapiẽtiæ. ſed tamen Serui quam te ſecurim putas inieciſſe petitioni tuæ, cum tu populum R. in eum metum adduxiſti, ut pertimeſceret, ne Conſul Catilina fieret, dum tu accuſationem comparares, depoſita atq; abiecta petitione? etenim te inquirere uidebant triſtem ipſum: mœſtos amicos, obſeruationes, teſtificationes, ſeductiones teſtium, ſeceſſionem ſubſcriptorum animaduertebant: quibus rebus certe ipſi candidatorum uultus obſcuriores uideri ſolent: Catilinam inte=

rea alacrem, atq; lætum, ſtipatum choro iuuentutis, uallatum indicibus, atq; ſicarijs, inflatum cum ſpe militum, tum collegæ mei, quemadmodum dicebat ipſe, promiſſis, circunfluente colonorum Aretinorum *& Feſulanorum exercitu. quam turbam diſſimillimo ex genere diſtinguebant homines percuſſi Syllani temporis calamitate. uultus erat ipſius plenus furoris, oculi ſceleris, ſermo arrogantiæ, ſic, ut ei iam exploratus, & domi conditus* Conſulatus *uideretur:* Muræ*nam cōtemnebat:* Sulpitium *accuſatorem ſuum numerabat, non competitorem: ei uim denunciabat:* Reip. *minabatur. quibus rebus qui timor bonis omnibus iniectus ſit, quantaq; deſperatio* Reip. *ſi ille factus eſſet, nolite à me commoneri uelle, uoſmet ipſi uobiſcum recordamini: meminiſtis enim, cum illius nefarij gladiatoris uoces percrebruiſſent, quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur; cum miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inueniri poſſe, niſi eũ, qui ipſe miſer eſſet; integrorum & fortunatorum promiſſis ſaucios & miſeros credere non oportere; quare qui conſumpta replere, erepta recuperare uellent, ſpectarent quid ipſe deberet, quid poſſideret, quid auderet; minime timidum, & ualde calamitoſum eſſe oportere eum, qui eſſet futurus dux, & ſignifer calamitoſorum: tum igitur his rebus auditis meminiſtis fieri* S.C. *referente me, ne poſtero die comitia haberentur, ut de his rebus in ſenatu agere poſſemus. itaque poſtridie frequenti ſenatu* Catilinam *excitaui, atque eum de his rebus iuſſi, ſi quid uellet, quæ ad me allatæ eſſent, dicere. atque ille, ut ſemper fuit apertiſſimus, non ſe purgauit, ſed indicauit atq; innuit: tum enim dixit, duo corpora eſſe* Reipublicæ, *unum debile*

infirmo capite,alterum firmum ſine capite;huic,cum ita de ſe meritum eſſet,caput ſe uiuo non defuturum.congemuit ſenatus frequens, neq; tamen ſatis ſeuere pro rei indignitate decreuit:nam partim ideo fortes in decernẽdo non erant,quia nihil timebant; partim quia timebant.tũ erupit è ſenatu triumphans gaudio, quem omnino uiuũ illinc exire non oportuerat, præſertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus ante Catoni fortiſſimo uiro iudicium minitanti ac denuncianti reſpondiſſet,ſi quod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatum, id ſe non aqua, ſed ruina reſtincturum. his tum rebus commotus, & quòd homines iam tum coniuratos cũ gladijs in campum deduci à Catilina ſciebam, deſcendi in campum cũ firmiſſimo præſidio fortiſſimorum uirorum,& cum illa lata inſigniq; lorica,non quæ me tegeret(etenim ſciebam Catilinam non latus aut uentrem,ſed caput & collum ſolere petere)uerũ ut omnes boni animaduerterent, &,cum in metu & periculo Conſulem uiderẽt,id quod eſt factum,ad opem præſidiumq; meum concurrerent. itaq; cùm te Serui remiſſiorem in petendo putarent, Catilinam & ſpe,& cupiditate inflammatum uiderent,omnes,qui illã ab Rep.peſtem depellere cupiebant, ad Murænam ſe ſtatim contulerunt.magna eſt autem comitijs conſularibus repentina uolũtatum inclinatio,præſertim cum incubuit ad uirum bonum,& multis alijs adiumẽtis petitionis ornatum.qui cum honeſtiſſimo patre atque maioribus,modeſtiſſima adoleſcẽtia,clariſſima Legatione,Prætura probata in iure,grata in munere,ornata in prouincia,petiſſet diligenter,et ita petiſſet,ut neq; minanti cederet,neq; cuiquã minaretur:huic mirandũ eſt magno

gno adiumento Catilinæ ſubitam ſpem Conſulatus adipiſcẽdi fuiſſe? Nunc mihi tertius ille locus eſt orationis de ambitus criminibus, perpurgatus ab ijs, qui ante me dixerunt; à me, quoniam ita Muræna uoluit, retractandus. quo in loco Poſthumio familiari meo, ornatiſſimo uiro, de diuiſorum indicijs, & de deprehenſis pecunijs; adoleſcẽti ingenioſo & bono, Ser. Sulpitio, de equitum centurijs; M. Catoni homini in omni uirtute excellenti, de ipſius accuſatione, de S. C. de Rep. reſpõdebo. ſed pauca, quæ meum animum repente mouerunt, prius de L. Murænæ fortuna conquerar. Nam cum ſæpe antea iudices & ex aliorũ miſerijs, & ex meis curis, laboribusq; quotidianis fortunatos eos homines iudicarem, qui remoti à ſtudijs ambitionis, otium, ac tranquillitatem uitæ ſecuti ſunt: tum uero in his L. Murænæ tantis, tamq; improuiſis periculis ita ſum animo affectus, ut non queam ſatis neq; cõmunem omnium noſtrum conditionem, neq; huius euentum fortunamq; miſerari: qui primum dum ex honoribus continuis familiæ, maioremq; ſuorũ unum aſcendere gradum dignitatis conatus eſt, uenit in periculum, ne et ea, quæ relicta, et hæc, quæ ab ipſo parta ſunt, amittat: deinde propter ſtudium nouæ laudis etiam in ueteris fortunæ diſcrimen adducitur. quæ cum ſunt grauia indices, tum illud acerbiſſimum eſt, ꝙ habet eos accuſatores, non qui odio inimicitiarum ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent: nam ut omittam Ser. Sulpitium, quem intelligo non iniuria L. Murænæ, ſed honoris contentione permotum; accuſat paternus amicus Cn. Poſthumius, uetus, ut ait ipſe, uicinus, ac neceſſarius, qui neceſſitudinis cauſas complures.

protulit, ſimultatis nullam commemorare potuit; accuſat Ser. Sulpitius ſodalis filij, cuius ingenio paterni omnes neceſſarij munitiores eſſe debebant; accuſat M. Cato, qui quanq̃ à Muræna nulla re unq̃ alienus fuit, tamen ea cõditione nobis erat in hac ciuitate natus, ut eius opes, et ingenium præſidio multis etiam alieniſſimis, uix
* cuiquam inimicus eſſe deberet. Reſpõdebo igitur Poſthumio primum, qui neſcio quo pacto mihi uidetur pratorius candidatus in cõſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum, incurrere: cuius competitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit, cum petere deſtitit: ſin autem eorum aliquis largitus eſt, expetendus amicus eſt, qui alienam potius iniuriam, quàm ſuam perſequatur.

Ea omnia, quæ & Poſthumio, & Ser. Sulpitio adoleſcenti reſponſa ſunt, deſiderantur.

Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamẽtum ac robur totius accuſationis: qui tamen ita grauis eſt accuſator, & uehemens, ut multo magis eius auctoritatem, q̃

criminationem pertimeſcam. in quo ego accuſatore iudices primum illud deprecabor, ne quid L. Murænæ dignitas illius, ne quid expectatio Tribunatus, ne quid totius uitæ ſplendor, & grauitas noceat; deniq; ne ea ſoli huic obſint bona M. Catonis, quæ ille adeptus eſt, ut multis prodeſſe poſſet. bis Conſul fuerat P. Africanus, & duos terrores huius imperij, Carthaginem, Numantiámq; deleuerat, cum accuſauit L. Cottã. erat in eo ſumma eloquentia, ſumma fides, ſumma integritas, auctoritas tãta, quanta in ipſo imperio populi R. quod illius opera tenebatur. ſæpe hoc maiores natu dicere audiui, hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuiſſe. noluerunt ſapientiſſimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quenquam cadere in iudicio, ut nimijs aduerſarij uiribus abiectus uideretur. quid Sergium Galbam (nam traditum memoriæ eſt) non'ne proauo tuo fortiſſimo atq; florentiſſimo uiro M. Catoni incumbenti ad eius perniciem populus R. eripuit? ſemper in hac ciuitate nimis magnis accuſatorũ opibus & populus uniuerſus, & ſapientes, ac multum in poſterũ proſpicientes iudices reſtiterunt. nolo, accuſator in iudiciũ potentiam afferat, nõ uim maiorem aliq̃, nõ auctoritatem excellentem, nõ nimiam gratiã: ualeant hæc omnia ad ſalutem innocentiũ, ad opem impotẽtum, ad auxiliũ calamitoſorum; in periculo uero, & in pernicie ciuiũ repudientur: nam ſi quis hoc forte dicet, Catonem deſcẽſurum ad accuſandum nõ fuiſſe, niſi prius de cauſa iudicaſſet; iniquam legem iudices, & miſeram conditionem inſtituet periculis hominum, ſi exiſtimabit iudicium accuſatoris in reum pro aliquo præiudicio ualere oportere. ego tuum con=

ſilium Cato, propter ſingulare animi mei de tua uirtute iudicium, uituperare non audeo, nõ nulla in re forſitan conformare, & leuiter emendare poſſim. non multa peccas, inquit ille fortiſſimo uiro ſenior magiſter: ſed ſi peccas, te regere poſſum. at ego te ueriſſime dixerim peccare nihil, neq; ulla in re te eſſe huiuſmodi, ut corrigẽdus potius, q̃ leniter inflectẽdus eſſe uideare: finxit enim te ipſa natura ad honeſtatem, grauitatem, temperantiã, magnitudinem animi, iuſtitiam, ad omnes deniq; uirtutes magnum hominem, & excelſum: acceſſit his tot doctrina non moderata, nec mitis, ſed, ut mihi uidetur, paulo aſperior, & durior, q̃ aut ueritas, aut natura patiatur. & quoniam non eſt nobis hæc oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agreſtium, audacius paulo de ſtudijs humanitatis, quæ et mihi & uobis nota & iucunda ſunt, diſputabo. In M. Catone iudices hæc bona, quæ uidemus, diuina, & egregia, ipſius ſcitote eſſe propria: quæ non nunq̃ requirimus, ea ſunt omnia nõ à natura, ſed à magiſtro: fuit enim quidam ſummo ingenio uir, Zeno, cuius inuentorum æmuli Stoici nominantur: huius ſententiæ ſunt & præcepta eiuſmodi; ſapientem gratia nunq̃ moueri, nunq̃ cuiuſquam delicto ignoſcere; neminem miſericordem eſſe, niſi ſtultum & leuem; uiri non eſſe, neq; exorari, neq; placari; ſolos ſapientes eſſe, ſi diſtortiſſimi ſint, formoſos; ſi mendiciſſimi, diuites; ſi ſeruitutem ſeruiant, Reges: nos autem, qui ſapientes nõ ſumus, fugitiuos, exules, hoſteis, inſanos deniq; eſſe dicunt; omnia peccata eſſe paria; omne delictum ſcelus eſſe nefarium; nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, q̃

eum, qui patrem ſuffocauerit; ſapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, ſententiam mutare nunq̃. hæc homo ingenioſiſſimus M. Cato auctoribus eru ditiſſimis inductus arripuit, neq; diſputãdi cauſa, ut ma gna pars, ſed ita uiuendi. petunt aliquid publicani: caue quicq̃ habeat momenti gratia. ſupplices aliqui ueniunt miſeri & calamitoſi: ſceleratus & nefarius fueris, ſi quicq̃ miſericordia adductus feceris. fatetur aliquis ſe peccaſſe, & eius delicti ueniam petit: nefarium eſt faci nus ignoſcere. at leue delictum eſt: omnia peccata ſunt paria. dixiſti quippiam: fixum & ſtatutum eſt. non re ductus es, ſed opinione: ſapiens nihil opinatur. erraſti aliqua in re: male dici putat. hac ex diſciplina nobis illa ſunt. dixi in ſenatu me nomen conſularis candidati dela turum. iratus dixiſti: nunq̃, inquit, ſapiens iraſcitur. at tẽporis cauſa: improbi, inquit, hominis eſt mendacio fal lere; mutare ſententiam, turpe eſt; exorari, ſcelus; mi ſereri, flagitiũ. noſtri autem illi (fatebor enim Cato me quoq; in adoleſcentia diffiſum ingenio meo quæſiſſe adiu menta doctrinæ) noſtri, inq̃, illi à Platone & Ariſtotele, moderati homines & temperati, aiũt, apud ſapiẽtem ua lere aliquando gratiam; uiri boni eſſe, miſereri; diſtin cta genera eſſe delictorum, et diſpares pœnas; eſſe apud hominem cõſtantem ignoſcendi locum; ipſum ſapiẽtem ſæpe aliquid opinari, quod neſciat; iraſci nõ nunq̃, exo rari eũdem, et placari; quod dixerit, interdum, ſi ita re ctius ſit, mutare; de ſentẽtia decedere aliquãdo; omnes uirtutes mediocritate quadã eſſe moderatas. hos ad magi ſtros ſi qua te fortuna Cato cum iſta natura detuliſſet, nõ tu quidem uir melior eſſes, nec fortior, nec temperan

tior, nec iuſtior (neq; enim eſſe potes) ſed paulo ad lenitatem propenſior: nõ accuſares nullis adductus inimicitiis, nulla laceſſitus iniuria pudentiſſimum hominẽ, ſumma dignitate, atq; honeſtate præditum: putares, cum in eiuſdem anni cuſtodia te atq; L. Murænã fortuna poſuiſſet, aliquo te cum hoc Reip. uinculo eſſe coniunctum: quod atrociter in ſenatu dixiſti, aut nõ dixiſſes, aut ſepoſuiſſes, aut mitiorẽ in partẽ interpretarere. ac te ipſum (quantum ego opinione auguror) nunc & animi quodam impetu cõcitatum, & ui naturæ atq; ingenij elatum, & recẽtibus præceptorum ſtudijs flagrãtem iam uſus flectet, dies leniet, ætas mitigabit: etenim iſti ipſi mihi uidentur ueſtri præceptores & uirtutis magiſtri fines officiorũ paulo longius, quàm natura uellet, protuliſſe, ut, cum ad ultimum animo cõtendiſſemus, ibi tamen, ubi oporteret, cõſiſteremus. nihil ignoueris: immo aliquid, nõ omnia. nihil gratiæ cauſa feceris: immo reſiſtito gratiæ, cum officiũ & fides poſtulabit. miſericordia cõmotus ne ſis etiam in diſſoluenda ſeueritate: ſed tamen eſt laus aliqua humanitatis. in ſententia permaneto: enimuero, niſi ſententia alia uicerit melior. huiuſcemodi Scipio ille fuit: quem nõ pœnitebat facere idem, quod tu; habere eruditiſſimum hominem, & penè diuinum domi: cuius oratione, & præceptis, quanquàm erant eadem iſta, quæ te delectant, tamen aſperior nõ eſt factus, ſed (ut accepi à ſenibus) leniſſimus. quis uero C. Lælio comior? quis iucũdior, eodẽ ex ſtudio iſto? quis illo grauior? ſapientior? poſſum de L. Philippo, de C. Gallo dicere hæc eadem: ſed te domũ iam deducam tuam. quenquam'ne exiſtimas Catone proauo tuo cõmodiorem, comiorẽ, moderatiorẽ fuiſſe ad omnem

rationem humanitatis? de cuius præſtanti uirtute cum uere grauiterq; diceres, domeſticũ te habere dixiſti exemplum ad imitandum. eſt illud quidem exẽplum tibi propoſitum domi: ſed tamen naturæ ſimilitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, q̃ ad unũquenq; noſtrum peruenire potuit: ad imitandũ uero tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, q̃ tibi. ſed ſi illius comitatem & facilitatem tuæ grauitati ſeueritatiq; aſperſeris, nõ iſta quidem erũt meliora, quæ nũc ſunt optima, ſed certe cõdita iucũdius. quare ut ad id, quod inſtitui, reuertar, tolle mihi è cauſa nomen Catonis: remoue, ac prætermitte auctoritatem, quæ in iudicijs aut nihil ualere, aut ad ſalutem debet ualere: cõgredere mecum criminibus ipſis: quid accuſas Cato? quid affers in iudiciũ? quid arguis? ambitum accuſas: nõ defendo. me reprehendis, ꝗ idem defendam, quod lege punierim: puniui ambitum, non innocentiam: ambitum uero ipſum uel tecum accuſabo, ſi uoles. dixiſti S. C. me referente eſſe factum; ſi mercede corrupti obuiam candidatis iſſent, ſi conducti ſectarentur, ſi gladiatoribus uulgo locus tributus, & item prãdia ſi uulgo eſſent data, contra legem Calpurniam factum uideri. ergo ita ſenatus iudicat, contra legem facta hæc uideri, ſi facta ſint: decernit quod nihil opus eſt, dum cãdidatus morem gerit: nã, factum ſit nec'ne, uehementer quæritur: ſi factum ſit, quin contra legem ſit, dubitare nemo poteſt. eſt igitur ridiculũ, quod eſt dubium, id relinquere incertum; quod nemini dubium poteſt eſſe, id iudicare. atq; id decernitur omnibus poſtulantibus candidatis: ut ex S. C. neque cuius interſit, neque contra quem ſit, intelligi poſſit. quare doce, à L. Mu-

rœna illa eſſe cōmiſſa: tum egomet tibi contra legem cō-
miſſa eſſe cōcedam. multi obuiam prodierunt de prouin
cia decedenti, Cōſulatum petenti: ſolet fieri. eccui autem
non proditur reuertenti? quæ fuit iſta multitudo? pri=
mum, ſi tibi iſtam rationem nō poſſim reddere, quid ha
bet admirationis, tali uiro, aduenienti, candidato conſula
ri obuiam prodiſſe multos? quod niſi eſſet factum, ma=
gis mirandum uideretur. quid, ſi etiam illud addā, quod
à conſuetudine non abhorret, rogatos eſſe multos? num
aut criminoſum ſit, aut mirādum, quã in ciuitate roga=
ti infimorum hominū filios propè de nocte ex ultima ſæ
pe urbe deductum uenire ſoleamus, in ea nō eſſe graua
tos homines prodire hora tertia in campum Martium,
præſertim talis uiri nomine rogatos? quid, ſi omnes ſo=
cietates uenerunt? quarum ex numero multi hic ſedent
iudices. quid, ſi multi homines noſtri ordinis, honeſtiſſi=
mi? quid, ſi illa officioſiſſima, quæ neminē patitur nō ho
neſte in urbem introire, tota natio cādidatorū? ſi deniq;
ipſe accuſator noſter Poſthumius obuiam cum bene ma
gna caterua ſua uenit? quid habet iſta multitudo admi
rationis? omitto cliētes, uicinos, tribules, exercitum totum
Luculli, qui ad triūphum per eos dies uenerat: hoc dico,
frequentiam in iſto officio gratuitam nō modo dignitati
ullius unq̄, ſed ne uoluntati quidem defuiſſe. at ſectaban
tur multi: doce, mercede; concedam eſſe crimen: hoc
quidem remoto, quid reprehendis? quid opus eſt, inquit,
ſectatoribus? à me tu id quæris? quid opus ſit eo, quo ſem
per uſi ſumus? homines tenues unū habent in noſtrum
ordinem aut promerendi, aut proferendi beneficij lo=
cum, hanc in noſtris petitionibus operam, atq; aſſecta=

*tionem:neq; enim fieri poteſt,neq; poſtulandum eſt à no=
bis,aut ab equitibus* R. *ut ſuos neceſſarios candidatos ſe=
ctentur totos dies:à quibus ſi domus noſtra celebratur,
ſi interdum ad forum deducimur, ſi uno baſilicæ ſpatio
honeſtamur,diligéter obſeruari uidemur,& coli.tenuio
rum & non occupatorum amicorum eſt iſta aſſiduitas,
quorum copia bonis,& beneficis deeſſe non ſolet. noli igi
tur eripere hunc inferiori generi hominum fructum of
ficij* Cato: *ſine eos,qui omnia à nobis ſperant, habere ip=
ſos quoque aliquid,quod nobis tribuere poſſint. ſi nihil
erit præter ipſorum ſuffragium, tenue eſt: ſi ut ſuffra=
gantur,nihil ualent gratia: ipſi denique ut ſolent loqui,
non dicere pro nobis,non ſpondere, non uocare domum
ſuam poſſunt; atque hæc à nobis petunt omnia; neque
ulla re alia,quæ à nobis conſequuntur, niſi opera ſua cō
penſari putant poſſe. itaque & legi* Fabiæ, *quæ eſt de
numero ſectatorum,&* S. C. *quod eſt* L. *Cæſare* Cos. *fa
ctum, reſtiterunt:nulla eſt enim pœna, quæ poſſit ob=
ſeruātiam tenuiorum ab hoc uetere inſtituto officiorum
excludere. at ſpectacula ſunt tributim data,& ad prā
dium uulgo uocati. etſi hoc factum à* Muræna *omnino
iudices non eſt,ab eius amicis autem more & modo fa=
ctum eſt:tamen admonitus re ipſa, recordor quantum
hæ quæſtiones in ſenatu habitæ punctorum nobis* Serui *detraxerint: quod enim tempus fuit aut noſtra,aut pa=
trum noſtrorum memoria, quo hæc ſiue ambitio eſt, ſi=
ue liberalitas, non fuerit, ut locus & in circo,& in fo
ro daretur amicis,& tribulibus? hæc homines tenuio=
res primum ne dum qui ea ſuis tribulibus uetere inſtitu
to aſſequebantur.*

Deſunt non nulla.

præfectum fabrũ ſemel locũ tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuent in uiros primarios, qui in Circo totas tabernas tribulium cauſa compararunt? hæc omnia ſectatorũ, ſpectaculorum, prandiorum item crimina à multitudine in tuam nimiam diligentiam Serui coniecta ſunt: in quibus tamen Muræna ab ſenatus auctoritate defenditur: quid enim? ſenatus num obuiam prodire crimen putat? nõ, ſed mercede: conuince. num ſectari multos? nõ, ſed cõductos: doce. num locum ad ſpectandum dare, aut ad prandiũ inuitare? minime, ſed uulgo, paſſim. quid eſt uulgo? uniuerſos. nõ igitur, ſi L. Natta, ſummo loco adoleſcens, qui, & quo animo iam ſit, et qualis uir futurus ſit, uidemus, in equitum centurys uoluit eſſe & ad hoc officiũ neceſſitudinis, & ad reliquum tempus gratioſus, id erit eius uitrico fraudi, aut crimini: nec, ſi uirgo Veſtalis huius propinqua, & neceſſaria locum ſuum gladiatorium cõceſſit huic, nõ et illa pie fecit, et hic à culpa eſt remotus. omnia hæc ſunt officia neceſſariorũ, cõmoda tenuiorum, munia candidatorum. at enim agit mecum auſtere, & Stoice Cato: negat uerum eſſe allici beneuolentiam cibo: negat iudicium hominum in magiſtratibus mãdandis corrũpi uoluptatibus oportere. ergo, ad cœnam petitionis cauſa

ſi quis uocat, condemnetur. quippe, inquit: tu mihi ſummum imperium, ſummam auctoritatem, tu gubernacula Reip. petas fouendis hominum ſenſibus, & deliniendis animis, & adhibendis uoluptatibus? utrum, lenocinium, inquit, à grege delicatæ iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo R. petebas? horribilis oratio: ſed eã uſus, uita, mores, ciuitas ipſa reſpuit: neq; tamen Lacedæmonij auctores iſtius uitæ, atq; orationis, qui quotidianis epulis in robore accumbunt; neq; uero Cretes, quorum nemo guſtauit unquam cubans, melius, q̃ Romani homines, qui tempora uoluptatis, laboriſq; diſpertiunt, Reſp. ſuas retinuerunt: quorum alteri uno aduentu noſtri exercitus deleti ſunt, alteri noſtri imperij præſidio diſciplinam ſuã, legeſq; conſeruant. quare noli Cato maiorum inſtituta, quæ res ipſa publica, quæ diuturnitas imperij cõprobat, nimium ſeuera oratione reprehendere. fuit eodem ex ſtudio uir eruditus apud patres noſtros, & honeſtus homo, & nobilis, Q. Tubero. is, cum epulum Q. Maximus Africani patrui ſui nomine populo R. daret, rogatus eſt à Maximo, ut triclinium ſterneret, cum eſſet Tubero eiuſdem Africani ſororis filius: atq; ille homo eruditiſſimus, ac Stoicus ſtrauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & expoſuit uaſa Samia: quaſi uero eſſet Diogenes Cynicus mortuus, & non diuini hominis Africani mors honeſtaretur: quẽ cum ſupremo eius die Maximus laudaret, gratias egit dijs immortalibus, quòd ille uir in hac Rep. potiſſimum natus eſſet: neceſſe enim fuiſſe, ibi eſſe terrarum imperium, ubi ille eſſet. huius in morte celebrãda grauiter tulit populus R. hanc peruerſam ſapientiam Tuberonis: itaque homo integerrimus, ciuis opti-

mus,cum eſſet L.Pauli nepos,P.Africani,ut dixi,ſororis filius,his hœdinis pelliculis Prætura deiectus eſt. odit populus R.priuatam luxuriam,publicam magnificentiam diligit:non amat profuſas epulas,ſordes & inhumanitatem multo minus:diſtinguit rationem officiorum ac temporum,uiciſſitudinem laboris ac uoluptatis. nam quod ais nulla re allici hominum mētes oportere ad magiſtratum mandandum,niſi dignitate:hoc tu ipſe,in quo ſumma eſt dignitas,non ſeruas:cur enim quenquam,ut ſtudeat tibi,ut te adiuuet,rogas?rogas tu me,ut mihi præſis,ut cōmittam ego me tibi.quid tandem?iſthuc me rogari oportet abs te,an te potius à me,ut pro mea ſalute laborem,periculumq́; ſuſcipias?quid, ꝙ habes nomenclatorem?in eo quidem fallis,& decipis: nam ſi nomine appellari abs te ciueis tuos honeſtum eſt,turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo,q̃ tibi: ſi etiam noris, tamen per monitorē appellandi ſunt?cur ante petis,q̃ inſuſurrauit?aut quid, cum admoneris,tamē,quaſi tute noris,ita ſalutas? quid, poſteaq̃ es deſignatus,multos ſalutas negligentius?hæc omnia ad rationem ciuitatis ſi dirigas,recta ſunt; ſin perpendere ad diſciplinæ præcepta uelis, reperiantur prauiſſima.quare nec plebi R.eripiendi fructus iſti ſunt ludorum,gladiatorum,conuiuiorum,quæ omnia maiores noſtri cōparauerunt:nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt,quæ liberalitatem magis ſignificat,q̃ largitionem. at enim te ad accuſandum Reſp.adduxit. credo Cato te iſto animo,atq; ea opinione ueniſſe:ſed tu imprudentia laberis:ego,quod facio iudices, cum amicitiæ dignitatisq́; L.Murænæ gratia facio,tū me pacis,ocij,concordiæ, libertatis, ſalutis, uitæ denique omnium ueſtrum cauſa

facere clamo, atq; obteſtor. audite, audite Conſulem iu=dices, nihil dicam arrogantius, tantum dicam, totos dies, atq; noctes de Rep. cogitantem. uſq; eò L. Catilina Remp. deſpexit atq; contempſit, ut ea copia, quam ſecum eduxit, ſe hác ciuitatem oppreſſurum arbitraretur? latius patet illius ſceleris contagio, q̃ quiſquam putat: ad plures perti net: intus, intus, inquam, eſt equus Troianus, à quo nunq̃ me Conſule dormientes opprimemini. quæris à me, quid ego Catilinam metuam? nihil; & curaui, ne quis metue ret: ſed copias illius, quas hic uideo, dico eſſe metuendas: nec tam timendus eſt nunc exercitus L. Catilinæ, q̃ iſti, qui illũ exercitum deſeruiſſe dicuntur: non enim deſerue runt, ſed ab illo in ſpeculis, atq; inſidijs relicti, in capite, atq; in ceruicibus noſtris reſtiterunt. hi & integrum Cõ ſulem, & bonum imperatorem, & natura, & fortuna cum Reip. ſalute coniunctum deijci de urbis præſidio, et de cuſtodia ciuitatis ueſtris ſententijs deturbari uolunt. quorum ego ferrum, & audaciam reieci in campo, debi litaui in foro, compreſſi etiam domi meæ ſæpe iudices: his uos ſi alterum Conſulem tradideritis, plus multo erunt ueſtris ſententijs, q̃ ſuis gladijs cóſecuti. magni intereſt iu dices, id quod ego multis repugnantibus egi, atq; perfeci, eſſe Calendis Ian. in Rep. duos Conſules. nolite arbitrari, mediocribus conſilijs, aut uſitatis uijs, aut lege improba, aut pernicioſa largitione auditum aliquãdo aliquod ma lum Reip. quæri. inita ſunt in hac ciuitate cóſilia iudices urbis delendæ, ciuiũ trucidandorũ, nominis R. extinguen di. atq; hæc ciues, ciues, inquã, (ſi eos hoc nomine appella ri fas eſt) de patria ſua & cogitãt, et cogitauerunt. ho=rum ego quotidie conſilijs occurro, audaciam debilito,

ſceleri reſiſto.ſed uos moneo iudices: in exitu eſt iã meus Conſulatus: nolite mihi ſubtrahere uicarium meæ diligentiæ: nolite adimere eum, cui Remp. cupio tradere incolumem ab his tantis periculis defendendam. atq; ad hæc mala iudices quid accedat aliud, nõ uidetis? te, te appello Cato: non'ne proſpicis tẽpeſtatẽ anni tui? iam enim heſterna concione intonuit uox pernicioſa deſignati Tribuni collegæ tui: contra quem multum tua mens, multũ omnes boni prouiderunt, qui te ad Tribunatus petitionẽ uocauerunt. omnia, quæ per hoc triennium agitata ſunt iam ab eo tempore, quo à L. Catilina, & Cn. Piſone initum conſilium ſenatus interficiendi ſcitis eſſe, in hos dies, in hos menſes, in hoc tempus erumpunt. qui locus eſt iudices, quod tẽpus, qui dies, quæ nox, cum ego nõ ex iſtorum inſidijs ac mucronibus non ſolum meo, ſed multo etiam magis diuino conſilio eripiar, atq; euolem? neq; iſti me meo nomine interfici, ſed uigilantem Conſulem de Reip. præſidio dimouere uolunt: nec minus uellent Cato te quoq; aliqua ratione, ſi poſſet, tollere: id quod, mihi crede, & agunt, & moliuntur: uident, quantum in te ſit animi, quantum ingenij, quantum auctoritatis, quantum Reip. præſidij: ſed cum conſulari auctoritate, & auxilio ſpoliatam uim tribunitiam uiderint, tum ſe facilius inermem, & debilitatum te oppreſſuros arbitrantur: nam, ne ſufficiatur Conſul, non timent: uident in tuorum poteſtate collegarum fore: ſperant ſibi Syllanum, clarum uirum, ſine collega, te ſine Conſule, Remp. ſine præſidio obijci poſſe. his tantis in rebus, tantiſq; in periculis, eſt tuum M. Cato, qui non mihi, non tibi, ſed patriæ natus es, uidere quid agatur, retinere adiutorem, defenſorem, ſocium

in Rep.*Conſulem non cupidum,Conſulem(quod maxime tempus hoc poſtulat) fortuna conſtitutum ad amplexandum ocium,ſcientia ad bellum gerendum,animo & uſu ad quod uelis negocium.,quanq̃ huiuſce rei poteſtas omnis in uobis ſita eſt iudices:totã* Remp. *uos in hac cauſa tenetis,uos gubernatis. ſi* L. Catilina *cum ſuo conſilio nefariorum hominum,quos ſecum eduxit,hac de re poſſet iudicare,condemnaret* L.Murænam:*ſi interficere poſſet,occideret:petunt enim rationes illius,ut orbetur auxilio* Reſp.*ut minuatur contra ſuum furorem imperatorum copia,ut maior facultas* Tribunis pl.*detur depulſo aduerſario,ſeditionis ac diſcordiæ cõcitandæ. idem'ne igitur delecti ampliſſimis ex ordinibus honeſtiſſimi atq; ſapientiſſimi uiri iudicabũt,quod ille importuniſſimus gladiator,hoſtis* Reip.*iudicaret?mihi credite iudices, in hac cauſa non ſolum de* L.Murænæ*, uerum etiam de ueſtra ſalute ſententiam feretis. in diſcrimen extremum uenimus:nihil eſt iam,unde nos reficiamus, aut ubi lapſi reſiſtamus.non ſolum minuenda non ſunt auxilia,quæ habemus; ſed etiam noua,ſi fieri poſſit,comparanda:hoſtis eſt enim non apud* Anienem*, quod bello* Punico *grauiſſimũ uiſum eſt,ſed in urbe,in foro(dij immortales,ſine gemitu hoc dici nõ poteſt)nõ nemo etiã in illo ſacrario* Reip. *in ipſa,inquam,curia non nemo hoſtis eſt. dij faxint,ut meus collega uir fortiſſimus hoc* Catilinæ *nefariũ latrocinium armatus opprimat,ego togatus, uobis boniſq; omnibus adiutoribus,hoc,quod conceptum* Reſp.*periculũ parturit,cõſilio diſcutiam,& comprimam. ſed quid tandem fiet, ſi hæc elapſa de manibus noſtris in eum annũ, qui conſequitur,redundarint:unus erit* Conſul, & *is nõ*

in adminiſtrando bello, ſed in ſufficiendo collega occupatus. hunc iam qui impedituri ſint,

Deſunt non nulla.

illa peſtis immanis, importuna Catilinæ prorumpet, quà poterit: & iam populo R. minatur: in agros ſuburbanos repente aduolabit: uerſabitur in caſtris furor, in curia timor, in foro coniuratio, in campo exercitus, in agris uaſtitas: omni autem in ſede, ac loco ferrum, flãmamq; metuemus. quæ iandiu cõparantur, eadem iſta omnia, ſi ornata ſuis præſidys erit Reſp. facile & magiſtratuũ conſilys, & priuatorum diligentia opprimẽtur. Quæ cũ ita ſint iudices, primũ Reip. cauſa, qua nulla res cuiquã potior debet eſſe, uos pro mea ſumma & uobis cognita in Remp. diligentia moneo, pro auctoritate conſulari hortor, pro magnitudine periculi obteſtor, ut ocio, ut paci, ut ſaluti, ut uitæ ueſtræ, & cæterorũ ciuium conſulatis: deinde ego fidẽ ueſtram uel defenſoris, & amici officio adductus oro, atq; obſecro iudices, ut ne hominis miſeri, & cũ corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Murænæ recentem gratulationẽ noua lamentatione obruatis. modo maximo beneficio populi R. ornatus, fortunatus uidebatur, ꝙ primus in familiam ueterem, primus in municipiũ antiquiſſimum Conſulatum attuliſſet: nunc idem ſqualore ſordidus, cõfectus morbo, lacrymis, ac mœrore perditus, ueſter eſt ſupplex iudices, ueſtrã fidem obteſtatur, miſericordiã implorat, ueſtrã poteſtatem, ac ueſtras

opes intuetur. nolite per deos immortales iudices hac eũ re,qua ſe honeſtiorem fore putauit,etiam cæteris ante partis honeſtatibus,atq; omni dignitate, fortunáq; priuare. atq; ita uos Muræna iudices orat,atq; obſecrat,ſi iniuſte neminem læſit,ſi nullius aures uoluntatem'ue uiolauit,ſi nemini,ut leuiſſime dicam,odio nec domi,nec militiæ fuit; ſit apud uos modeſtiæ locus,ſit demiſſis hominibus perfugium,ſit auxilium pudori. miſericordiã ſpoliatio Conſulatus magnam habere debet iudices: unà enim eripiuntur cum Conſulatu omnia. inuidiam uero his temporibus habere Cóſulatus ipſe nullam poteſt: obijcitur enim cócionibus ſeditioſorum,inſidijs coniuratorũ, telis Catilinæ: ad omne deniq; periculum,atq; ad omnẽ inuidiam ſolus opponitur. quare,quid inuidendũ Murænæ,aut cuiq̃ noſtrum ſit in hoc præclaro Conſulatu,nó uideo iudices: quæ uero miſeranda ſunt,ea & mihi ante oculos uerſantur,& uos uidere,& perſpicere poteſtis. ſi (quod Iupiter omen auertat) hunc ueſtris ſententijs afflixeritis,quò ſe miſer uertet? domum'ne? ut eam imaginem clariſſimi uiri parẽtis ſui,quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit,eãdem deformatam ignominia,lugentemq; uideat? an ad matrẽ? quæ miſera modo Conſulem oſculata filium ſuum,nunc cruciatur,& ſolicita eſt,ne eũdem paulo poſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat. ſed quid ego matrem,aut domum appello? quem noua pœna legis & domo,& parente,& omnium ſuorum cóſuetudine,conſpectuq; priuat. ibit igitur in exilium miſer? quò? ad Orientis'ne parteis,in quibus annos multos Legatus fuit,& exercitus duxit,& res maximas geſſit? at habet magnum do-

lorem, unde cum honore deceſſerit, eodem cum ignomi=
nia reuerti. an ſe in contrariam partem terrarum ab=
det? ut Gallia tranſalpina, quem nuper ſummo cum im
perio libentiſſime uiderit, eũdem lugentem, mœrentem,
exulem uideat? in ea porrò prouincia quo animo C. Mu
rænam fratrem ſuum aſpiciet? qui huius dolor? qui il=
lius mœror erit? quæ utriuſq; lamentatio? quanta au=
tem perturbatio fortunæ, atq; ſermonis? ꝙ, quibus in lo
cis paucis ante diebus factum eſſe Conſulem Murænam
nuncij literæq; celebraſſent, & unde hoſpites atq; amici
gratulatum Romã concurrerint, repente eò accedat ipſe
nuncius ſuæ calamitatis. Quæ ſi acerba, ſi miſera, ſi lu=
ctuoſa ſunt, ſi alieniſſima manſuetudine, & miſericor=
dia ueſtra iudices, conſeruate populi R. beneficiũ, reddite
Reip. Conſulem, date hoc ipſum pudori, date patri mor=
tuo, date generi, & familiæ, date etiam Lanuuio muni=
cipio honeſtiſſimo, quod in hac cauſa frequẽs, mœſtumq;
uidiſtis: nolite à ſacris patrijs Iunonis Soſpitæ, cui omnes
Conſules facere neceſſe eſt, domeſticum, & ſuum Conſu
lem potiſſimum auellere. quem ego uobis, ſi quid habet
aut momenti cõmendatio, aut auctoritatis confirmatio
mea, Conſul Conſulem iudices ita cõmendo, ut cupidiſſi
mum ocij, ſtudioſiſſimum bonorum, acerrimum contra
ſeditionem, fortiſſimum in bello, inimiciſſimum huic con
iurationi, quæ nunc Remp. labefactat, futurum eſſe
promittam, & ſpondeam.

PRO L. FLACCO, ORATIO XXIIII.

CVm in maximis periculis huius urbis atq; imperij, grauiſſimo atq; acerbiſſimo Reip.caſu, ſocio atq; adiutore conſiliorum periculorumq; meorũ L.Flacco cædem à uobis, coniugibus, liberis ueſtris, uaſtitatem à templis, delubris, urbe, Italia depellebam, ſperabam iudices honoris potius L.Flacci me adiutorem futurum, quàm miſeriarum deprecatorem: quod enim eſſet præmium dignitatis, quod populus R. cum huius maioribus ſemper detuliſſet, huic denegaret? cum L.Flaccus ueterem Valeriæ gentis in liberanda patria laudem propè quingenteſimo anno Reip.retuliſſet. ſed ſi forte aliquando aut beneficij huius obtrectator, aut uirtutis hoſtis, aut laudis inuidus extitiſſet, exiſtimabam L.Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quàm ſapientiſſimorum & lectiſſimorum uirorum iudicium eſſe ſubeundum: etenim quibus auctoribus, & defenſoribus omnium tum ſalus eſſet non ciuium ſolum, uerum etiam gentium defenſa, ac retenta, neminem unquam putaui per eos ipſos periculum huius fortunis atq; inſidias creaturum. ꝙ ſi eſſet aliquando futurum, ut aliquis de L.Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen exiſtimaui iudices D. Lælium, optimi uiri filium, optima ipſum ſpe præditum, ſummæ dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationem, quæ ſceleratorum ciuium potius odio & furori, quàm ipſius uirtuti atque inſtitutæ adoleſcentiæ conueniret: etenim

cum à clariſſimis uiris iuſtiſſimas inimicitias ſæpe cũ be ne meritis ciuibus depoſitas eſſe uidiſſem, non ſum arbitratus quenquam amicum Reip. poſteaq̃ L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet, nouas huic inimicitias nulla accepta iniuria denunciaturũ. ſed quoniam iudices multa nos & in noſtris rebus, & in Rep. fefellerunt: ferimus ea, quæ ſunt ferenda: tantum à uobis petimus, ut omnia Reip. ſubſidia, totum ſtatũ ciuitatis, omnem memoriam temporũ præteritorũ, ſalutem præſentiũ, ſpem reliquorum in ueſtra poteſtate, in ueſtris ſentētijs, in hoc uno iudicio poſitam eſſe, et defixam putetis. ſi unq̃ Reſp. conſilium, grauitatem, ſapientiam, prouidentiam iudicum implorauit, hoc tempore, hoc, inq̃, tempore implorat. non eſtis de Lydorum aut Myſorum aut Phrygum, qui huc cõpulſi concitatiq; uenerunt, ſed de ueſtra Rep. iudicaturi, de ciuitatis ſtatu, de cõmuni ſalute, de ſpe bonorum omniũ, ſi qua reliqua eſt etiã nunc, quæ fortium ciuium mentes, cogitationesq́; ſuſtentet. omnia alia perfugia bonorum, præſidia innocentum, ſubſidia Reip. conſilia, auxilia, iura ceciderũt: quem enim alium appellem? quem obteſter? quem implorem? ſenatum'ne? at is ipſe auxilium petit à uobis, & confirmationem auctoritatis ſuæ ueſtræ poteſtati permiſſam eſſe ſentit. an equites R? iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta, quid cũ omnibus ſenſeritis. an populum R? at is quidem omnem ſuam de bonis poteſtatem tradit uobis. quamobrem niſi hoc loco, niſi apud uos, niſi per uos iudices nõ auctoritatem, quæ amiſſa eſt, ſed ſalutem noſtram, quæ ſpe exigua extremaq́; pẽdet, tenuerimus: nihil eſt præterea, quò confugere poſſimus, niſi forte, quæ res hoc iudicio tentetur,

quid agatur, cui cauſæ fundamenta iaciantur, iudices non uidetis. damnatus eſt is, qui Catilinam ſigna patriæ inferentem interemit. quid eſt cauſæ, cur non is, qui Catilinam ex urbe repulit, pertimeſcat? rapitur ad pœnã, qui indicia cõmunis exitij cepit: cur ſibi confidat is, qui ea proferenda, & patefacienda curauit? ſocij conſiliorum, miniſtri, comitesq; uexantur: quid auctores, quid duces, quid principes ſibi expectent? atq; utinam inimici noſtri ac bonorum omnium mecum potius contendant: utrum tamen omnes boni, duces noſtri an comites fuerint ad communem conſeruandam ſalutem *

Deſit fortaſſe quippiam.

Hunc igitur uirum Læli quibus tandem rebus oppugnas? fuit P. Seruilio imperatore in Cilicia Tribunus mil. ea res ſiletur. fuit M. Piſoni Quæſtor in Hiſpania: uox de Quæſtura nulla miſſa eſt. bellum Cretenſe ex magna parte geſſit, atq; unà cum ſummo imperatore ſuſtinuit: muta eſt huius tẽporis accuſatio. Præturæ iuriſdictio, res uaria, & multiplex ad ſuſpiciones, & ſimultates, nõ attingitur: ea uero in ſummo & periculoſiſſimo Reip. tempore etiam ab inimicis laudatur. at à teſtibus læditur: anteq̃ dico, à quibus, qua ſpe, qua ui, qua re concitatis, qua leuitate, qua egeſtate, qua perfidia, qua audacia præditis, dicã de genere uniuerſo, & de conditione omnium noſtrum. per deos immortales, iudices, uos, quomodo is, qui anno ante Romæ

ius dixerat, anno poſt in Aſia ius dixerit, à teſtibus quæretis ignotis, ipſi coniectura nihil iudicabitis? in tam uaria iuriſdictione tam multa decreta, tot hominum gratioſorum læſæ uoluntates: quæ eſt unq̃ iacta non ſuſpicio, quæ tamen ſolet eſſe falſa, ſed iracundiæ uox aut doloris? & is eſt reus auaritiæ, qui in uberrima re turpe cõpendium; in maledicentiſſima ciuitate, in ſuſpicioſiſſimo negotio maledictum omne, nõ modo crimen effugit. prætereo illa, quæ prætereunda nõ ſunt; nullum huius in priuatis rebus factum auarũ, nullam in re pecuniaria cõtentionẽ, nullam in re familiari ſordem poſſe proferri. quibus igitur teſtibus ego hoſce poſſum refutare, niſi uobis? Timolites ille uicanus, homo nõ modo nobis, ſed ne inter ſuos quidem notus, uos docebit qualis ſit L. Flaccus. quem uos modeſtiſſimum adoleſcentem, prouinciæ maximæ ſanctiſſimum uirum, noſtri exercitus fortiſſimum militem, diligentiſſimum ducem, temperatiſſimum Legatum, Quæſtoremq; cognouerunt: quem uos præſentes cõſtantiſſimum ſenatorem, iuſtiſſimum Prætorem ac amantiſſimum Reip. ciuem iudicaſtis. de quibus uos alijs teſtes eſſe debetis, de ijs ipſi alios teſtes audietis? at quos teſtes? primum dicam (id quod eſt cõmune) Græcos: nõ quo nationi huic ego unus maxime fidem derogem: nã ſi quis unq̃ de noſtris hominibus à genere iſto, ſtudio ac uoluntate nõ abhorrens fuit, me & eſſe arbitror, & magis etiam tum, cum plus erat otij, fuiſſe: ſed ſunt in illo numero multi boni, docti, pudẽtes, qui ad hoc iudicium deducti nõ ſunt; multi imprudentes, illiterati, leues, quos uarijs de cauſis uideo cõcitatos. ueruntamen hoc dico de toto genere Græcorum. tribuo illis literas, do

multarum artium diſciplinam,non adimo ſermonis le- porem,ingeniorum acumen,dicendi copiam:deniq; etiã, ſi qua ſibi alia ſumunt,nõ repugno : teſtimoniorum re- ligionem & fidem nunq̃ iſta natio coluit ; totiusq; hu- iuſce rei quæ ſit uis,quæ auctoritas,quod pondus,igno- rant.unde illud eſt,da mihi teſtimoniũ mutuum ? num Gallorũ,num Hiſpanorum putatur ? totum iſtud Græ- corum eſt: ut,etiam qui Græce neſciunt,hoc quibus uer bis à Græcis dici ſoleat,ſciãt.itaq; uidete,quo uultu,qua cõfidentia dicant: tum intelligetis,qua religione dicant. nunq̃ nobis ad rogatum reſpondent, ſemper accuſatori plus q̃ ad rogatum : nunquã laborant,quemadmodum probent,quod dicunt,ſed quemadmodum ſe explicent di cendo.iratus Flacco dixit M.Lurco, ꝙ (ut ipſe aiebat) libertus erat eius turpi iudicio cõdemnatus : nihil dixit, quod læderet eum,cum cuperet : impediebat enim reli- gio : tamen id,quod dixit,quanto cum pudore,quo tre- more et pallore dixit ? q̃ promptus homo P.Septimius? q̃ iratus de iudicio & de uillico ? tamen hæſitabat , ta- men eius iracundiæ religio non nunq̃ repugnabat.inimi cus M.Celius,ꝙ,cum in re manifeſta putaſſet nefas eſſe publicanum iudicare contra publicanum,ſublatus erat è numero Recuperatorum : tamen tenuit ſe,neq; attu- lit in iudicium quicquam ad lædendum , niſi uolunta- tem . hi ſi Græci fuiſſent, ac niſi noſtri mores ac diſci- plina plus ualerent, quàm dolor ac ſimultas,omnes ſe ſpoliatos,uexatos, fortunis euerſos eſſe dixiſſent. Græcus teſtis cum ea uoluntate proceſſit,ut lædat, non iuriſiu- randi, ſed lædendi uerba meditatur. uinci,refelli,coar- gui, putat eſſe turpiſſimum : ad id ſe parat,nihil aliud

curat : itaq; non optimus quiſq;, nec grauiſſimus, ſed im pudiciſſimus, loquaciſſimusq́; deligitur. uos autẽ in priuatis minimarum rerum iudicijs teſtem diligenter expenditis : etiam ſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribum noſtis, mores tamen exquirendos putatis. qui autem dicit teſtimonium ex noſtris hominibus, ut ſe ipſe ſuſtentat, ut omnia uerba moderatur, ut timet, ne quid cupide, ne quid iracunde, ne quid plus minus'ue, q̃ ſit neceſſe, dicat. num illos idem putatis? quibus iuſiurandũ iocus eſt; teſtimoniũ, ludus; exiſtimatio ueſtra, tenebræ; laus, merces, gratia, gratulatio propoſita eſt omnis in impudenti mẽdacio. ſed nõ dilatabo orationem meã : etenim poſſet eſſe infinita, ſi mihi libeat totius gẽtis in teſtimonijs dicendis explicare uanitatẽ. ſed propius accedã : de his ueſtris teſtibus dicã. Vehemẽtem accuſatorem nacti ſumus iudices, & inimicum in omni genere odioſum ac moleſtum, quẽ ſpero his rebus fore magno uſui & amicis, et Reip. ſed certe inflãmatus incredibili cupiditate hanc cauſam accuſationemq́; ſuſcepit. qui comitatus in inquirẽdo? comitatum dico? immo uero q̃tus exercitus? quæ iactura? qui ſumptus? q̃ta largitio? quæ quanq̃ utilia ſunt cauſæ, timide tamẽ dico, ꝙ uereor, ne Lælius ex his rebus quas ſibi ſuſcepit gloriæ cauſa, putet aliquid oratiõe mea ſermonis in ſeſe, aut inuidiæ eſſe quæſitũ. itaq; hãc partẽ totam relinquã : tantũ à uobis petam iudices, ut, ſi quid ipſi audiſtis cõmuni fama atq; ſermone de ui, de manu, de armis, de copijs, memineritis quarum rerum inuidia lege hac recenti ac noua certus eſt inquiſitioni comitum numerus conſtitutus. Sed ut hanc uim omittam, quanta illa ſunt? quæ quoniam accuſatorio iure & more ſunt

facta, reprehendere non poſſumus, queri tamē cogimur. primum, q̃ distributis partibus ſermo eſt tota Aſia diſſipatus, Cn. Pompeium, q̃ L. Flacco eſt uehementer inimicus, contendiſſe à Lælio paterno amico ac perneceſſario, ut hunc hoc iudicio arceſſeret, omnemq́; ei ſuam auctoritatem, gratiam, copias, opes ad hoc negocium conficiendum detuliſſe. id hoc uerisimilius Græcis hominibus uidebatur, q̃ paulo ante familiarem Lælium in eadem prouincia Flacco uiderant. Pompeij autem auctoritas cum apud omnes tanta eſt, quanta eſſe debet, tū excellit in iſta prouincia, quam nuper & prædonum, & Regum bello liberauit. adiunxit illa, ut eos, qui domo exire nolebant, teſtimonij denunciatione terreret; qui domi ſtare non poterant, largo & liberali uiatico commoueret. ſic adoleſcens ingenij plenus locupletes metu, tenues præmio, ſtultos errore permouit: ſic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitantur, pſephiſmata, non ſententijs neq; auctoritatibus declarata, nec iureiurando constricta, ſed porrigenda manu, profundendoq́; clamore multitudinis concitatæ. ò morem præclarum diſciplinamq́;, quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus, ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. nullam illi noſtri ſapientiſſimi, & ſanctiſſimi uiri uim concionis eſſe uoluerūt. quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet ſummota concione, diſtributis partibus tributim, et cēturiatim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata, et cognita, iuberi, uetariq́; uoluerūt. Græcorum autem totæ Reſp. ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur. itaq; ut hanc Græciam, quæ iādiu ſuis conſilijs perculſa & afflicta eſt, omittam: illa uetus, quæ

quondã opibus,imperio,gloria floruit,hoc uno malo con cidit,libertate immoderata ac licentia cõcionum. cum in theatro imperiti homines rerum omnium rudes ignariq; conſederant,tum bella inutilia ſuſcipiebant, tum ſeditioſos homines Reip.præficiebant,tum optime meritos ciues è ciuitate eijciebãt.quòd ſi hæc Athenis tum, cùm illæ nõ ſolum in Græcia,ſed propè cunctis gentibus eminebant, accidere ſunt ſolita:quam moderationẽ putatis in Phrygia aut in Myſia concionum fuiſſe?noſtras cõciones illarum nationum homines plerunq; perturbant:quid,cum ſoli ſunt ipſi,tandem fieri putatis? cæſus eſt uirgis Cynicus ille Athenagoras,qui in fame frumentum exportare erat auſus:data concio Lælio eſt:proceſſit ille,& Græcus apud Græcos nõ de culpa ſua dixit, ſed de pœna queſtus eſt.porrexerũt manus : pſephiſma natum eſt.hoc teſtimonium eſt?nuper epulati,paulo ante omni largitione ſaturati Pergameni,quod Mithridates,qui multitudinem illam non auctoritate, ſed ſagina tenebat, ſe uelle dixit,id ſutores & zonarij conclamarunt.hoc teſtimonium eſt ciuitatis?ego teſtes à Cilicia publice duxi : uerum erant ea teſtimonia non cõcitatæ cõcionis,ſed iurati ſenatus. quare iam non eſt mihi contentio cum teſte:uobis uidendum eſt, ſint'ne hæc teſtimonia putanda.adoleſcens bonus,honeſto loco natus,diſertus,cum maximo ornatiſſimoq; comitatu uenit in oppidum Græcorum:poſtulat concionẽ: locupletes homines & graues,ne ſibi aduerſentur, teſtimonij denunciatione deterret:egentes & leues ſpe legationis & uiatico publico,priuata etiam benignitate prolectat:opifices & tabernarios atq; illam omnem fecem ciuitatum quid eſt negocij concitare ? in eum præſertim,

qui nuper ſummo cum imperio fuerit, ſummo autem in amore eſſe propter nomen ipſum imperij non potuerit. mirandum uero eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures, nomen acerbitati; ſcriptura, decumæ, portorium morti; libenter arripere facultatem lædendi, quæcunque detur. memẽtote igitur, cum audietis pſephiſmata, non audire uos teſtimonia, audire temeritatem uulgi, audire uocem leuiſſimi cuiuſque, audire ſtrepitum imperitorum; audire concionem concitatam leuiſſimæ nationis. itaque perſcrutamini penitus naturam rationemq́; criminum: iam nihil præter ſpeciem, nihil præter terrorem ac minas reperietis.

Deeſſe uidentur non nulla.

In ærario nihil habent ciuitates, nihil in uectigalibus. duæ rationes conficiendæ pecuniæ, aut uerſura, aut tributo. nec tabulæ creditoris proferuntur, nec tributi cõfectio ulla recitatur. q̃ uero facile falſas rationes inferre, et in tabulas, quodcũq; cõmodum eſt, referre ſoleant, ex Cn. Pompeij literis ad Hypſæum, & Hypſæi ad Pompeiũ miſſis quæſo cognoſcite. LITERAE POMPEII ET HYPSAEI. *ſatis'ne uobis coarguere his auctoribus diſſolutam Græcorũ cõnſuetudinẽ licentiamq́; impudentem uidemur? niſi forte, qui Cn. Põpeium, qui præſentẽ, qui nullo impellẽte fallebant, eos urgẽte Lælio in abſentem & in L. Flaccũ aut timidos fuiſſe, aut religioſos putamus. ſed fuerint*

incorruptæ literæ domi:nunc uero quã habere auctorita tem aut quam fidem poſſunt?triduo lex ad Prætorem de ferri,iudicum ſignis obſignari iubet:trigeſimo die uix deferuntur.ne corrumpi tabulæ facile poſſint, iccirco lex obſignatas in publico poni noluit:at obſignantur corruptæ.quid refert igitur,tanto poſt ad iudices deferantur, an omnino non deferantur?quid,ſi teſtium ſtudium cum accuſatore ſociatum eſt?tamen'ne iſti teſtes habebuntur? ubi eſt igitur illa expectatio,quæ uerſari in iudicijs ſolet? nam antea,cũ dixerat accuſator acriter & uehementer, cumq; defenſor ſuppliciter demiſſeq; reſponderat:tertius ille erat expectatus locus teſtium:qui aut ſine ullo ſtudio dicebant,aut cum diſſimulatione aliqua cupiditatis. hoc uero quid eſt?unà ſedent,ex accuſatorum ſubſellijs ſurgunt,non diſſimulant,non uerentur.de ſubſellys queror? una ex domo prodeunt:ſi uerbo titubarint, quò reuertã tur non habebunt. an quiſquam eſſe teſtis poteſt, quem accuſator ſine cura interroget,nec metuat ne ſibi aliqd, quod ipſe nolit,reſpondeat?ubi eſt igitur illa laus oratoris,quæ uel in accuſatore antea, uel in patrono ſpectari ſolebat?bene teſtem interrogauit:callide acceſſit:reprehẽ dit:quò noluit,adduxit:conuicit,& elinguem reddidit. quid tu iſtum roges Læli,qui,priuſquam hoc, te rogo,dixeris,plura etiã effundet,quàm tu ei domi ante præſcripſeris?quid ego autem defenſor rogem? nam aut oratio teſtium refelli ſolet,aut uita lædi. qua diſputatione orationem refellam eius,qui dicit,dedimus,nihil amplius? in hominem dicendum eſt igitur,cum oratio argumentatio nem non habet. quid dicam in ignotum? quærendum eſt ergo & deplorandum, id quod iandudum facio, de

omni accuſationis iniquitate: primum de cõmuni genere teſtium: dicit enim natio minime in teſtimonijs dicendis religioſa. propius accedo: nego eſſe iſta teſtimonia, quæ tu ipſe pſephiſmata appellas; ſed & fremitum egentium, et motum quendam temerariũ Græculæ *concionis. intrabo etiam magis: qui geſſit, non adeſt: qui numeraſſe dicitur, nõ eſt deductus: priuatæ literæ nullæ proferuntur, publicæ retentæ ſunt in accuſatorum poteſtate: ſumma eſt in teſtibus: hi uiuunt cum inimicis, adſunt cum aduerſarijs, habitant cum accuſatoribus. utrum hic tandem, diſceptationem & cognitionẽ ueritatis, an innocentiæ labem aliquam, aut ruinam fore putatis? multa enim ſunt eiuſmodi iudices, ut etiã ſi in homine ipſo, de quo agitur, negligenda ſint, tamen in imitatione atq; in exemplo pertimeſcenda uideantur. ſi quem infimo loco natum, nullo ſplẽdore uitæ, nulla cõmendatione famæ defenderem, tamen ciuis ciuem à ciuibus cõmunis humanitatis iure, ac miſericordia deprecarer, ne ignotis teſtibus, ne incitatis, ne accuſatoris conſeſſoribus, conuiuis, contubernalibus, ne hominibus leuitate* Græcis, *crudelitate barbaris ciuẽ ac ſupplicem ueſtrũ dederetis, ne periculoſam imitationem exempli reliquis in poſterum proderetis. ſed cum* L. Flacci *res agatur, cuius ex familia qui primus* Conſul *factus eſt, primus in hac ciuitate* Conſul *fuit; cuius uirtute* Regibus *exterminatis, libertas in* Rep. *cõſtituta eſt: quæ uſq; ad hoc tempus honoribus, imperio, rerum geſtarum gloria continuata permanſit; cumq; ab hac perẽni, conteſtataq; uirtute maiorum non modo nõ degenerarit* L. Flaccus, *ſed, id quod maxime florere in generis ſui gloria uiderat, laudẽ patriæ in libertatẽ uindicãdæ* Prætor *ada=*

*mauerit:in hoc ego reo ne quod perniciosſum exemplum prodatur,pertimeſcam?in quo,etiam ſi quid erraſſet, omnes boni conniuendum eſſe arbitrarētur:quod quidem ego non modo non poſtulo, ſed contra iudices uos oro et obteſtor, ut totam cauſam q̄ maxime intentis oculis (ut aiunt)acerrime contemplemini.nihil religione teſtatum, nihil ueritate fundatum,nihil dolore expreſſum;cōtráq;, omnia corrupta libidine,iracundia,ſtudio,pretio,periurio reperientur . etenim iam uniuerſa iſtorum cognita cupiditate , accedam ad ſingulas querelas criminationesq; Græcorum . Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperatam queruntur. quod nós factū iudices confitemur:ſed ſi hoc crimen eſt,aut in eo eſt , ꝙ non licuerit imperare ; aut in eó,ꝙ non opus fuerit nauibus ; aut in eo,ꝙ nulla hoc Prætore claſſis nauigarit.licuiſſe ut intelligas,cognoſce quid me Conſule ſenatus decreuerit, cum quidem nihil à ſuperioribus continuorum annorum decretis deceſſerit.*SENATVS CONSVLTVM. *proximum eſt ergo,ut,opus fuerit claſſe,nec'ne, quæramus.utrum igitur,hoc Græci ſtatuēt,aut ullæ exteræ nationes,an ueſtri Prætores,ueſtri duces, ueſtri impatores? equidē exiſtimo,in eiuſmodi regione atq; prouincia, quæ mari cincta,portibus diſtincta , inſulis circundata eſſet, non ſolum præſidij,ſed etiam ornandi imperij cauſa nauigandum fuiſſe:hæc enim ratio ac magnitudo animorū in maioribus noſtris fuit,ut,cum in priuatis rebus,ſuisq; ſumptibus minimo contenti tenuiſſimo cultu uiuerent,in imperio atq; in publica dignitate omnia ad gloriam ſplē doremq; reuocarent:quæritur enim in re domeſtica continentiæ laus,in publica dignitatis.quid,ſi etiam præſidij*

cauſa claſſem habuit? quis erit tam iniquus, qui reprehen dat? nulli erant prædones: quid? nullos fore, quis præſtare poterat? minuis, inquit, gloriam Pompeij: immo tu auges moleſtiam: ille enim claſſes prædonum, urbes, portus, rece ptacula ſuſtulit; pacem maritimam ſumma uirtute, atque incredibili celeritate confecit: illud uero neq; ſuſcepit, neq; ſuſcipere debuit, ut, ſi qua uſpiam nauicula prædonũ apparuiſſet, accuſãdus uideretur: itaq; ipſe in Aſia, cum omnia iam bella, terra, mariq; confeciſſet, claſſem tamen yſdem iſtis ciuitatibus imperauit. quod ſi tũ ſtatuit opus eſſe, cum ipſius præſentis nomine tuta omnia & pacata eſſe poterant: quid, cum ille deceſſiſſet, Flacco exiſtimatis ſtatuendum & faciẽdum fuiſſe? quid nos hic? non'ne ipſo Pompeio auctore, Syllano & Muræna Coss. decreuimus, ut claſſis in Italia nauigaret? non'ne eo ipſo tẽpore, cum L. Flaccus in Aſia remiges imperabat, nos hic in mare ſuperum & inferum ſeſtertiũ ter & quadragies rogabamus? quid poſtremo anno? non'ne M. Curio & P. Seſtilio Quæss. pecunia in claſſem eſt erogata? qd? hoc omni tempore equites in ora maritima non fuerũt? illa eſt enim gloria diuina Pompeij; primum, prædones eos, qui tum, cum illi bellum maritimum gerendum datum eſt, toto mari diſperſi uagabantur, redactos eſſe omnes in poteſtatem; deinde Syriam eſſe noſtram, Ciliciã teneri, Cyprum per Ptolemæũ Regem nihil audere; præterea Cretam Metelli uirtute eſſe noſtram; nihil eſſe unde proficiſcantur, nihil quò reuertantur; omnes ſinus, promotoria, litora, inſulas, urbes maritimas clauſtris imperij noſtri contineri. quòd ſi Flacco Prætore nemo in mari prædo fuiſſet, tamen huius diligentia reprehen=

denda non eſſet:iccirco enim,quòd hic claſſem habuiſſet, exiſtimarem non fuiſſe.quid,ſi L.Oppij,L.Agrij, C.Ceſtij equitum R.huius etiam clariſſimi uiri Cn. Domitij, qui in Aſia tum Legatus fuit, teſtimonio doceo, eo ipſo tempore,quo tu ipſe negas claſſem habendam fuiſſe,com plures à prædonibus eſſe captos?tamen Flacci conſilium in remigibus imperandis reprehédetur?quid,ſi etiam occiſus eſt à piratis Adramitenus,homo nobilis,cuius eſt ferè nobis omnibus nomen auditum;Acinas pugil Olympionices?hoc eſt apud Græcos(quniam de eorum grauitate dicimus)propè maius & glorioſius,q̃ Romæ triumphaſſe.at neminem cepiſti.q̃ multi oræ maritimæ clariſſimi uiri præfuerunt,qui,cum prædonem nullum cepiſſent,mare tamẽ tutum præſtiterunt?caſus eſt enim in capiendo,locus,euentus,occaſio:defendendi facilis eſt cautio,non ſolum latibulis occultorum locorum, ſed etiam tempeſtatum moderatione,& cõuerſione.Reliquum eſt, ut quæratur,utrum noſtra iſta claſſis curſu & remis, an ſumptu tantum,& literis nauigarit.num igitur negari poteſt,cuius rei cuncta teſtis eſt Aſia, bipartito claſſem diſtributam fuiſſe,ut una pars ſupra Epheſum,altera infra Epheſũ nauigaret?hac claſſe M.Craſſus,uir ampliſſimus,ab Hemo in Aſiã,his nauibus Flaccus ex Aſia in Macedoniam nauigauit.in quo igitur Prætoris eſt diligentia requirenda?in numero nauium, & in deſcriptione æquabili ſumptus?dimidium eius,quo Pompeius erat uſus,imperauit:num potuit parcius? deſcripſit autem pecuniã ad Pópeij rationem,quæ fuit accõmodata L.Syllæ deſcriptioni:qui cum omnes Aſiæ ciuitates pro portione in prouincias deſcripſiſſet, illam rationem in imperando

ſumptu

ſumptu & Pompeius, et Flaccus ſecutus eſt: neq; eſt adhuc tamen ea ſumma cōpleta. non refert uero. quid lucretur? cum enim genus imperatæ pecuniæ ſuſcipit, id, quod tu crimen eſſe uis, cōfitetur. qui igitur probari poteſt, in ea pecunia nō referenda crimen ſibi ipſum facere, in qua crimen eſſet nullum, ſi referret? at enim negas fratrem meū, qui L. Flacco ſucceſſerit, pecuniam ullam in remiges imperaſſe. equidē Q. fratris mei laude delector, ſed alijs magis grauioribus, atq; maioribus. aliud quiddam ſtatuit, aliud uidit, exiſtimauit, quocunq; tempore auditum quid eſſet de prædonibus, q̄ uellet ſubito ſe claſſem cōparaturum: deniq; hoc primus frater meus in Aſia fecit, ut hoc ſumptu remigum ciuitates leuaret: crimē autem tum uideri ſolet, cum aliquis ſumptus inſtituit eos, qui antea non erant inſtituti, non cum ſucceſſor aliquid immutat de inſtitutis priorum. Flaccus, quid alij poſtea facturi eſſent, ſcire nō poterat; quid feciſſent, uidebat. ſed quoniam de cōmuni totius Aſiæ crimine dictū eſt, aggrediar iam ad ſingulas ciuitates: ex quibus ſit ſanè nobis prima ciuitas Aemonēſis. Citat præco uoce maxima Legatos Aemonenſes. procedit unus Aſclepiades. prodeant. etiam'ne præconem mentiri coegiſti? eſt enim, credo, is uir iſte, ut ciuitatis nomen ſua auctoritate ſuſtineat, damnatus turpiſſimis iudicijs domi, notatus literis publicis: cuius de probris, adulterijs, ac ſtupris extāt Aemonenſium literæ: quas ego nō ſolum propter longitudinem, ſed etiam propter turpiſſimam obſcœnitatem uerborū prætereūdas puto. dixit publice datum drachmarum CC & VI millia: dixit tantum, nihil oſtēdit, nihil protulit: ſed adiunxit id, quod certe, quoniam erat

domeſticum, docere debuit; ſe priuatim drachmas C C V I dediſſe. q̃tum ſibi ablatum homo impudétiſſimus dicit, tantum nunq̃ eſt auſus, ut haberet, optare. ab A. Seſtilio dicit ſe dediſſe & à ſuis fratribus. potuit dare Seſtilius: nam fratres quidem conſortes ſunt mendicitatis. audiamus igitur Seſtilium: fratres deniq; ipſi prodeāt: q̃ uolent impudenter, mentiantur, &, quod nunq̃ habuerint, dediſſe ſe dicāt: tamen aliquid fortaſſe coràm producti dicent, in quo reprebendantur. nō deduxi, inquit, Seſtilium. cedo tabulas: non deportaui. fratres ſaltem exhibe: nō denunciaui. quod ergo unus Aſclepiades, fortuna egens, uita turpis, exiſtimatione dānatus, impudentia atq; audacia fretus, ſine tabulis, ſine auctore legerit, * id nos quaſi crimen aut teſtimoniū pertimeſcamus? idem laudationem, quā nos ab Aemonēſibus Flacco datā proferebamus, falſam eſſe dicebat. cuius quidem laudationis iactura exoptanda nobis fuit: nā ut ſignum publicū inſpexit præclarus iſte auctor ſuæ ciuitatis, ſolere ſuos ciues, cæteroſq; Græcos ex tempore, quod opus ſit, obſignare dixit. tu uero tibi habeto iſtā laudationem: nec enim Aemonenſiū teſtimonio Flacci uita, & dignitas nititur: das enim mihi, quod hæc cauſa maxime poſtulat, nullam grauitatem, nullam conſtantiā, nullum firmū in Græcis hominibus conſiliū, nullam deniq; eſſe teſtimonij fidē. niſi uero hactenus iſta formula teſtimonij, atq; oratiōis tuæ deſcribi, ac diſtingui poteſt, ut Flacco abſenti aliquid ciuitates tribuiſſe dicātur, Lælio præſenti, per ſe agenti, ui legis, iure accuſationis, opibus preterea ſuis terrenti, ac mināti, nihil temporis cauſa ſcripſiſſe, aut obſignaſſe uideantur. equidem in minimis rebus ſæpe res magna

uidi iudices deprehendi, ac teneri, ut in hoc Aſclepiade. hæc, quæ à nobis prolata laudatio, obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ ferè eſt omnibus nota nobis: qua utuntur omnes non modo in publicis, ſed etiam in priuatis literis, quas quotidie uidemus mitti à publicanis ſæpe unicuiq; noſtrum: neq; enim teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre dixit, ſed leuitatem totius Aſiæ protulit, de qua nos & libenter, & facile concedimus. noſtra igitur laudatio, quam ille temporis cauſa nobis datam dicit, datam quidem confitetur, conſignata creta eſt: in illo autem teſtimonio, quod accuſatori dicitur datum, ceram eſſe uidemus. hic ego iudices, ſi uos Aemonenſiũ decretis, ſi cæterorum Phrygum literis permoueri putarem, uociferarer, &, quantum maxime poſſem, contenderem, teſtarer publicanos, excitarem negociatores, ueſtram etiam conſcientiam implorarem: cera deprehenſa, confiderem totius teſtimonij fictam audaciam manifeſto comprehenſam, atq; oppreſſam teneri. nũc uero nõ inſultabo uehementius, nec uolitabo in hoc inſolentius, neq; in iſtum nugatorem tanq̃ in aliquem teſtem inuehar, neq; in toto Aemonenſium teſtimonio, ſiue hic confictum eſt, ut apparet, ſiue miſſum domo eſt, ut dicitur, commouebor: etenim quibus ego iſtam laudationem remittam, quoniam ſunt (ut Aſclepiades dicit) leues, horum teſtimoniũ non pertimeſcam. Venio nunc ad Dorylenſium teſtimonium, qui producti tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt. ô paſtores neſcio quos cupidos literarum, ſiquidem nihil iſtis præter literas abſtulerunt. ſed aliud eſſe cauſæ ſuſpicamur, ne forte iſti parum uerſuti eſſe uideantur. pœna eſt, ut epi-

nor, Dorylenſium grauior, q̃ apud alios, falſarũ et corruptarum literarum. ſi ueras protuliſſent, criminis nihil erat: ſi falſas, erat pœna. belliſſimum putarunt, dicere amiſſas. quieſcát igitur, & me hoc in lucro ponere, atq; aliud agere patiantur. non ſinunt: ſupplet enim ille neſcio quis, & priuatim dicit ſe dediſſe. hoc uero ferri nullo modo poteſt. qui de tabulis publicis recitat, ys, quæ in accuſatoris poteſtate fuerunt, nó debet habere auctoritatem. ſed tamen indicium fieri uidetur, cum tabulæ illæ ipſæ, cuiuſquemodi ſunt, proferuntur. cum uero is, quem nemo ueſtrum uidit unq̃, nemo, qui mortalis eſſet, audiuit, tantum dicit, dedi: dubitabitis iudices, quin ab hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimum ciuem uindicetis? atq; huic eidem nuper tres equites R. honeſti, & graues, cum in cauſa liberali eũ, qui aſſerebatur, cognatum ſuũ eſſe diceret, nó crediderũt. qui hoc euenit, ut qui locuples teſtis doloris, & ſanguinis ſui nó fuerit, idem ſit grauis auctor iniuriæ publicæ? atq; hic Dorylenſis nuper cum efferretur magna frequentia, cóſeſſuq; ueſtro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius cóferebat. facis iniuſte Læli, ſi putas periculo noſtro uiuere tuos contubernales, præſertim quod tua negligẽtia factũ arbitremur: homini enim Phrygi, qui arborem fici nunquã uidiſſet, fiſcinam ficorum obieciſti: cuius mors te ex aliqua parte releuauit: edacem enim hoſpitem amiſiſti: Flacco uero quid profuit? qui ualuit tãdiu dum huc prodiret, mortuus eſt aculeo iam dimiſſo, ac dicto teſtimonio. at iſtud columen actionis tuæ Mithridates, poſteaq̃ biduus retentus teſtis à nobis, effudit, quæ uoluit, omnia, reprehenſus, conuictus, fractuſq; diſceſſit: ambulat cum lorica: me=

tuit homo doctus & ſapiens,ne L.Flaccus nunc ſe ſcele re alliget,cum iam teſtem illum effugere non poſſit: ut, qui ante dictum teſtimoniũ ſibi temperarit,cum tamen aliquid aſſequi poſſet; is nũc id agat,ut ad falſum auaritiæ teſtimoniũ uerum etiam maleficij crimen adiũgat. ſed de hoc teſte,totoq; Mithridatico diſſeruit & ſubtiliter,& copioſe Q. Hortenſius.nos,ut inſtituimus,ad reliqua pergamus. Caput eſt omniũ Græcorum cõcitandorum,qui cum accuſatoribus ſedet,Heraclides ille Temnites,homo ineptus,& loquax,ſed(ut ſibi uidetur)ita doctus,ut etiã magiſtrum aliorum ſe eſſe dicat: et qui ita ſit ambitioſus,ut omnes uos,noſq; quotidie perſalutet,Tẽni uſq; ad illam ætatem in ſenatum uenire nõ potuit: et qui ſe artem dicendi traditurum etiam cæteris profiteatur,ipſe omnibus turpiſſimis iudicijs conuictus eſt. pari felicitate unà Legatus uenit Nicomedes,qui neq; in ſenatum ulla cõditione peruenire potuit,& furti,& pro ſocio damnatus eſt.nam princeps Legationis Lyſanias adeptus eſt ordinem ſenatoriũ; ſed cum Remp.nimium amplecteretur, peculatus damnatus,& bona,& ſenatoriũ nomen amiſit.hi tres etiam ærarij noſtri tabulas falſas eſſe uoluerunt: nam ſeruos nouem ſe profeſſi ſunt habere,cum omnino ſine comite ueniſſent. decreto ſcribendo primum uideo affuiſſe Lyſaniã: cuius fratris bona,quę is populo non ſoluebat,Prætore Flacco publice uenierunt. præterea Philippus eſt Lyſaniæ gener,& Hermobius: cuius frater Poles item pecuniæ publicæ eſt cõdemnatus.dicunt ſe Flacco,& ijs, qui ſimul eſſent, drachmarum XV millia dediſſe. cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & conficientiſſima literarum: in qua nummus moueri

nullus poteſt ſine qnq; Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor menſarijs,qui apud illos à populo creantur. ex hoc tanto numero deductus eſt nemo : & cum illam pe cuniã nominatim Flacco datã referãt,maiorem etiã ali quam,cũ huic ijdẽ darẽt,in ædẽ ſacrã reficiendã ſe per= ſcripſiſſe dicũt.quod minime cõuenit: nã aut omnia oc= culte referenda fuerũt,aut aperte omnia. cum perſcri= bunt nominatim Flacco,nihil timẽt,nihil uerẽtur : cum operi publico referũt,ijdem homines ſubito eũdem, quẽ cõtempſerãt,pertimeſcũt.ſi Prætor dedit,ut eſt ſcriptũ,à Quæſtore numerauit,Quæſtor à menſa publica,menſa aut ex uectigali,aut ex tributo . nunq̃ erit iſtud ſimile criminis,niſi mihi totam rationẽ omni & perſonarũ ge nere,& literarũ explicaris.uel quod eſt in eodem decre= to ſcriptũ,homines clariſſimos ciuitatis,ampliſſimis uſos honoribus,hoc Prætore circũuentos.cur hi neq; in iudicio adſunt,neq; in decreto nominãtur ? nõ enim credo ſigni ficari iſto loco illum,qui ſe erigit,Heraclidem.utrũ enim in clariſſimis eſt ciuibus is,quem iudicatũ hic duxit Her mippus ? qui hãc ipſam Legationem,quã habet,nõ acce pit à ſuis ciuibus,ſed uſq; Tymolo petiuit: cui nullus ho= nos in ſua ciuitate habitus eſt unquã,res autẽ ea,quæ te= nuiſſimis cõmittebatur,huic uni in uita cõmiſſa ſola eſt. cuſtos T. Aufidio Prætore frumento publico eſt poſitus: pro quo cum à P. Varino Prætore pecuniam accepiſſet, celauit ſuos ciues,ultróq; ijs ſumptũ intulit.quod poſtea= quam Tenni literis à P. Varino miſſis cognitum,atq; pa tefactum eſt ; cumq; eadem de re Cn. Lentulus,qui Cen ſor fuit,Tennitarum patronus literas miſiſſet: Heracli= dem iſtum Tenni nemo poſtea uidit, atq; ut eius impu=

dentiam perſpicere poſſitis,cauſam ipſam,quæ leuiſſimi hominis animũ in Flaccum incitauit, quæſo cognoſcite.
Fundũ Cymæum Romæ mercatus eſt de pupillo Meculonio,cum uerbis ſe locupletem faceret,haberet nihil præter illam impudentiam,quã uidetis:pecuniam ſumpſit mutuã à Sex.Scola iudice hoc noſtro primario uiro,qui & rem agnoſcit,neq; hominem ignorat: qui tamen credidit P.Fuluij Veratij lectiſſimi hominis fidei. is cum ſolueret, ſumpſit à C.& M.Fuſijs, equitibus R. primarijs uiris.hic Hercule cornici oculum,ut dicitur: nam hunc Hermippum,hominem eruditum,ciuem ſuũ, cui debebat eſſe notiſſimus,percuſſit:eius enim fide ſumpſit à Fuſijs. ſecurus Hermippus Tennum proficiſcitur, cum iſte ſeſe pecuniam,quam huius fide ſumpſerat,à diſcipulis ſuis diceret Fuſijs perſoluturum: habebat enim rhetor iſte adoleſcẽtes quoſdam locupletes, quos dimidio redderet ſtultiores, quàm acceperat, ubi nihil poſſent diſcere niſi ignorantiam literarum: neminem quidem adeo infatuare potuit,ut ei nũmum ullum crederet:itaque cum Romæ clàm eſſet profectus, multoſq; minutis mutuationibus fraudauiſſet, in Aſiam uenit,Hermippoq; percõtanti de nomine Fuſiano,reſpondet ſe omnem pecuniã Fuſijs perſoluiſſe.interim,neq; ita longo interuallo,libertus à Fuſijs cum literis ad Hermippũ uenit: pecunia petitur ab Hermippo: Hermippus ab Heraclide petit: ipſe tamen Fuſijs ſatisfacit abſentibus,& fidem ſuã liberat: hũc æſtuãtem & tergiuerſantem iudicio ille perſequitur: à Recuperatoribus cauſa cognoſcitur.nolite exiſtimare iudices nõ unam & eãdem omnibus in locis eſſe fraudatorum et inficiatorum impudentiam: fe-

cit eadem omnia, quæ noſtri debitores ſolent: negauit ſe=
ſe omnino uerſurā ullam feciſſe Romæ: Fuſiorū ſe affir
mauit nunq̄ omnino nomen audiſſe: Hermippum uero
ipſum, pudentiſſimū, atq; optimū uirum, ueterem ami=
cum, atq; hoſpitem meū, ſplendidiſſimū, atq; ornatiſſimū
ciuitatis ſuæ, probris omnibus maledictiſq; uexauit. ſed
cum ſe homo uolubilis quadā præcipiti celeritate dicēdi
in illa oratione iactaret, repente teſtimonijs Fuſiorū no=
minibuſq; recitatis homo audaciſſimus pertimuit, loqua
ciſſimus obmutuit. itaq; Recuperatores cōtra iſtum rem
minime dubiam prima actione iudicauerūt. cum iudica
tum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus
eſt. habetis & honeſtatem hominis, & auctoritatem teſti
monij, & cauſam omnem ſimultatis. atq; is ab Hermip=
po miſſus, cum ei pauca mācipia uendidiſſet, Romam ſe
contulit: deinde in Aſiam redijt, cum iam frater meus
Flacco ſucceſſiſſet: ad quem adijt, cauſamq; ita detulit,
Recuperatores ui Flacci coactos & metu falſum inuitos
iudicauiſſe. frater meus pro ſua æquitate prudētiaq; de
creuit, ut, ſi iudicatum negaret, in duplum iret; ſi metu
coactos diceret, haberet eoſdē Recuperatores. recuſauit,
&, quaſi nihil eſſet actum, nihil iudicatum, ab Hermip=
po ibidem mācipia, quæ ipſe ei uēdiderat, petere cœpit.
M. Gratidius Legatus, ad quem eſt aditum, actionem ſe
daturum negauit, re iudicata ſtari oſtēdit placere. iterū
iſte, cui nullus eſſet uſquā conſiſtendi locus, Romā ſe retu
lit: perſequitur Hermippus, qui nunq̄ iſtius impudentiæ
ceſſit: petit Heraclides à C. Plotio ſenatore, uiro prima=
rio, qui Legatus in Aſia fuerat, mancipia quædam, quæ
ſe, cum iudicatum eſſet, per uim uendidiſſe dicebat. Q.

Naſo, uir ornatiſſimus, qui Prætor fuerat, iudex ſumitur. qui cum ſententiam ſecundum Plotium ſe dicturum oſtenderet, & ab eo iudice abiret, ꝙ iudicium lege non erat, cauſam totam reliquit. ſatis'ne uobis iudices uideor ad ſingulos teſtes accedere, neq;, ut primo conſtitueram, tantummodo cum uniuerſo genere confligere? Venio ad Lyſaniam eiuſdem ciuitatis, peculiarem tuum Deciane teſtem. quem tu cum ephebum Téni cognoſſes; quoniam te nudus delectarat, ſemper nudum eſſe uoluiſti. abduxiſti Tenno Apollonidem: pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauiſti: hanc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie ac poſſides. eum tu teſtem ſpe recuperandi fundi paterni uenire ad teſtimonium dicendum coegiſti: qui quoniam teſtimonium dixit, quidnam ſit dicturus, expecto: noui genus hominum, noui conſuetudinem, noui libidinem: itaq; etſi teneo, quid ſit dicere paratus, nihil tamen contra diſputabo prius, quàm dixerit: totum enim conuertet, atq; alia finget. quamobrem & ille ſeruet, quod parauit: & ego me ad id, quod attulerit, integrum conſeruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem, in quam ego multa & magna officia contuli, & quā meus frater in primis colit atq; diligit. quæ ſi ciuitas per uiros bonos grauesq; homines querelas ad uos detuliſſet, paulo commouerer magis: nunc uero quid putem? Trallianos Meandrio cauſam commiſiſſe, homini egenti, ſordido, ſine honore, ſine exiſtimatione, ſine cenſu? ubi erant illi Pythodorus & Lepiſon? cæteri homines apud nos noti, inter ſuos nobiles? ubi illa magnifica & glorioſa oſtentatio ciuitatis? non'ne eſſet puditum, ſi hanc cauſam agerent ſeuere, non modo Legatum, ſed Trallianum omni-

nõ dici Meandrium? huic illi Legato, huic publico teſti pa tronum ſuum iam inde à patre atq; maioribus L. Flaccũ mactandum ciuitatis teſtimonio tradidiſſent? non eſt ita iudices, non eſt profecto. uidi ego in quodam iudicio nu per Philodorum teſtem Trallianum, uidi Parrhaſium, ui di Archidemum, cum quidem idem hic mihi Meandrius quaſi miniſtrator aderat, ſubÿciens, quid in ſuos ciues, ciuitatemq́;, ſi uellem, dicerem: nihil enim illo homine le= uius, nihil egentius, nihil inquinatius. quare ſi hunc habẽt auctorem Tralliani doloris ſui, ſi hunc cuſtodem litera= rum, ſi hunc teſtem iniuriæ, ſi hunc actorem querelarũ; remittant ſpiritus, comprimant animos ſuos, ſedent arro gantiam, fateantur in Meãdry perſona eſſe expreſſam faciem ciuitatis: ſin iſtum ſemper illi ipſi domi proterẽ dum eſſe & conculcandum putauerunt, deſinant putare auctoritatem eſſe in eo teſtimonio, cuius auctor inuentus eſt nemo. ſed exponam, quid in re ſit, ut, quamobrem iſta ciuitas neq; ſeuere Flaccum oppugnarit, neq; benigne de fenderit, ſcire poſſitis. Erat ei Caſtriciano nomine irata, de quo toto reſpondit Hortenſius: inuita ſoluerat Caſtri= cio pecuniam iandiu debitam: hinc totum odium, hinc o= mnis offenſio. quò cum ueniſſet Lælius ad iratos, & illud Caſtricianum uulnus dicẽdo refricuiſſet, ſiluerũt, neq; in illa concione adfuerunt, neq; ipſius decreti ac teſtimo= nÿ auctores eſſe uoluerunt. uſq; eò orba fuit ab optima= tibus illa concio, ut princeps principum eſſet Meandrius: cuius lingua quaſi flabello ſeditionis illa tum eſt egen= tium concio uentilata. itaq; ciuitatis pudentis, ut ego ſem per exiſtimaui, & grauis, ut ipſi exiſtimari uolunt, iuſtũ dolorem querelaſq; cognoſcite. Quæ pecunia fuerit apud

ſe Flacci patris nomine collata à ciuitatibus, hác à ſe eſſe ablatam queruntur. alio loco quæram, quid licuerit Flacco: nunc tantum à Trallianis requiro, quam pecuniam à ſe ablatam queruntur, ſuam'ne dicant, ſibi à ciuitatibus collatam in uſum ſuum: cupio audire. non, inquit, dicimus. quid igitur? delatam ad nos, creditam nobis L. Flacci patris nomine ad eius dies feſtos atq; ludos. quid tum? hanc te, inquit, capere non licuit. iam id uidero: ſed primũ illud tenebo. queritur grauis, locuples, ornata ciuitas, ꝙ non retinet alienum: ſpoliatam ſe dicit, quòd id nõ habet quod eius non fuit. quid hoc impudentius dici aut fingi poteſt? delectum eſt oppidum, quo in oppido uno pecunia à tota Aſia ad honores L. Flacci poneretur. hæc pecunia ab honoribus translata in quæſtum & fœnerationem, recuperata eſt multis poſt annis. quæ ciuitati facta eſt iniuria? at moleſte fert ciuitas. credo: amiſſum eſt enim præter ſpem, quod erat ſpe deuoratum lucrum. at queritur. impudenter facit: non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri poſſumus. at accuſat uerbis grauiſſimis. non ciuitas, ſed imperiti homines à Meandrio concitati. quo loco etiam, atq; etiam facite ut recordemini, quæ ſit temeritas multitudinis, quæ leuitas propria Græcorum, quid in concione ſeditioſa ualeat oratio. hic in hac grauiſſima & moderatiſſima ciuitate, cum eſt forum plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum, plenum optimorum uirorum & ciuium, cum ſpeculatur, atque obſidet roſtra uindex temeritatis, & moderatrix officiỹ curia: tamen quantos fluctus excitari concionum uidetis? quid uos fieri cenſetis Trallibus? an id, quod Pergami? niſi forte hæ ciuitates exiſtimari uolunt, facilius una ſe epiſtola

Mithridatis moueri impelliq; potuiſſe, ut amicitiam populi R. fidem ſuam, iura omnia officij humanitatisq; uiolarent, q̃ ut filium teſtimonio læderét, cuius patrem armis pellendum à ſuis mœnibus cenſuiſſent. quare nolite mihi iſta nomina ciuitatum nobilium opponere: quos enim hoſtes hæc familia contempſit, nunq̃ eoſdem teſtes pertimeſcet. uobis autem eſt confitendum, ſi conſilijs principum ueſtræ ciuitates reguntur, non multitudinis temeritate, ſed optimatum cõſilio bellum ab iſtis ciuitatibus cum populo R. eſſe ſuſceptum. ſin ille tum motus eſt temeritate imperitorum excitatus, patiamini me delicta uulgi à publica cauſa ſeparare. at enim iſtam pecuniam huic capere non licuit. utrum uultis, patri Flacci licuiſſe, nec ne? ſi licuit, ſicuti certe licuit; ad eius honores collatam, ex quibus ipſe nihil capiebat, patris pecuniam recte abſtulit filius. ſi non licuit, tamen illo mortuo non modo filius, ſed quiuis hæres rectiſſime potuit auferre. ac tum quidem Tralliani, cum ipſi graui fœnore iſtam pecuniã multos annos occupauiſſent, à Flacco tamen omnia, quæ uoluerunt, impetrauerunt: neq; tam fuerũt impudentes, ut id, quod Lælius dixit, dicere auderent, hanc eis pecuniam abſtuliße Mithridatem: quis enim erat, qui non ſciret in ornandis ſtudioſiorem Mithridatem, quàm in ſpoliandis Trallianis fuiſſe? quæ quidem à me ſi, ut dicenda ſunt, dicerentur, grauius agerem indices, quàm adhuc egi, quantam Aſiaticis teſtibus fidem habere uos conueniret: reuocarem animos ueſtros ad Mithridatici belli memoriã, ad illam uniuerſorum ciuium R. per tot urbes uno puncto temporis miſeram crudelemq; cædem; Prætores noſtros deditos, Legatos in uincula coniectos, nominis propè Ro=

mani memoriã cũ ueſtigio imperij non modo ex ædibus Græcorum, uerum etiam ex literis eſſe deletam. Mithri datem deum, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionyſium, Bacchum, Liberum nominabãt. unum atque idem erat tempus, cum L. Flacco Cos. portas tota Aſia claudebat, Cappadocem autem illum non modo recipiebat ſuis urbibus, uerum etiam ultro uocabat. liceat hæc nobis, ſi obliuiſci non poſſumus, at tacere. liceat mihi potius de leuitate Græcorum queri, quàm de crudelitate. auctoritatem iſti habeant apud eos, quos eſſe omnino noluerunt: nam, quoſcunq; potuerunt togatos, interemerunt; nomen ciuium R. quantum in ipſis fuit, ſuſtulerunt. in hac igitur urbe ſe iactent, quam oderunt; apud eos, quos inuiti uident; in ea Rep. ad quam opprimendã non animus eis, ſed uires defuerunt: aſpiciant hunc florem Legatorum laudatorumq́; Flacci ex uera, atque integra Græcia: tum ſe ipſi expendant, tum his ſe comparent, tum, ſi audebunt, dignitati horum opponant ſuam. adſunt Atheniẽſes, unde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras diſtributæ putãtur: de quorum urbis poſitione propter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuiſſe proditum eſt: quæ uetuſtate ea eſt, ut ipſa ex ſeſe ſuos ciues genuiſſe dicatur, & eorum eadem terra parens, altrix, patria dicatur: auctoritate autem tanta eſt, ut iam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen huius urbis laude nitatur. adſunt Lacedæmonij: cuius ciuitatis ſpectata ac nobilitata uirtus non ſolum natura corroborata, uerum etiam diſciplina putatur: qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iã annos amplius unis moribus, & nunquam mutatis legi-

bus uiuunt. adſunt ex Achaia cuncta multi Legati, Bœotia, Theſſalia, quibus locis nuper Legatus L. Flaccus imperatore Metello præfuit. neque uero te Maſſilia prætereo, quæ L. Flaccũ militem Quæſtoremq; cognoſti: cuius ego ciuitatis diſciplinam, atq; grauitatem nó ſolum Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, diſciplinis, linguáq; diuiſa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus barbariæ fluctibus alluatur, ſic optimatum conſilio gubernatur, ut omnes eius inſtituta laudare facilius poſſint, quàm æmulari. hiſce utitur laudatoribus Flaccus, his innocentiæ teſtibus, ut Græcorũ cupiditati Græcorum auxilio reſiſtamus. quanquá quis ignorat, qui modo unquá mediocriter res iſtas ſcire curauit, quin tria Græcorum genera ſint uere? quorum uni ſunt Athenienſes, quæ gens Ionum habebatur: Aeoleis alteri, Doreis tertij nominabantur. atq; hæc cũcta Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio et bellica laude floruit, paruum quẽdam locum, ut ſcitis, Europæ tenet, ſemperq; tenuit: Aſiæ maritimam oram bello ſuperatam cinxit urbibus, nó ut munitam colonijs illam augeret gentem, ſed ut obſeſſam teneret. quamobrem quæſo à uobis Aſiatici teſtes, ut, cum uere recordari uoletis quantum auctoritatis in iudiciũ afferatis, uoſmet ipſi deſcribatis Aſiam, nec, quid alienigenæ de uobis loqui ſoleant, ſed quid uoſmet ipſi de genere ueſtro ſtatuatis, memineritis: náq;, ut opinor, Aſia ueſtra conſtat ex Phrygia, Myſia, Caria, Lydia. utrum igitur noſtrũ eſt, an ueſtrũ hoc uetus prouerbium, Phrygem plagis fieri ſolere meliorem? quid de tota Caria? non'ne hoc

ueſtra uoce uulgatum eſt, ſiquid cum periculo experiri uelis, in Caria id potiſſimum eſſe faciundum? quid porrò in Græco ſermone tam tritum, atque celebratum eſt, quàm, ſi quis deſpicatui ducitur, ut Myſorum ultimus eſſe dicatur? nam quid ego dicam de Lydia? quis unquã Græcus comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus primarum partium non Lydus eſſet? quamobrem quæ uobis fit iniuria, ſi ſtatuimus ueſtro nobis iudicio ſtandum eſſe de uobis? equidem mihi iam ſatis ſuperq; dixiſſe uideor de Aſiatico genere teſtium: ſed tamen ueſtrum eſt iudices, omnia, quæ dici poſſunt in hominum leuitatem, inconſtantiam, cupiditatem, etiam ſi à me minus dicuntur, ueſtris animis & cogitatione comprehendere. Sequitur auri illa inuidia Iudaici. hoc nimirum eſt illud, quod nõ longe à gradibus Aurelijs hæc cauſa dicitur: ob hoc crimẽ hic locus abs te Læli atque illa turba quæſita eſt. ſcis, quanta ſit manus, quanta concordia, quantum ualeat in concionibus. ſummiſſa uoce agam, tantum ut iudices audiant: neque enim deſunt, qui iſtos in me atque optimum quenq; incitent: quos ego, quo id facilius faciant, non adiuuabo. cum aurum Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus ueſtris prouincijs Hieroſolymam exportari ſoleret, Flaccus ſanxit edicto, ne ex Aſia exportari liceret. quis eſt iudices, qui hoc non uere laudare poſſit? exportari aurum non oportere, cum ſæpe antea ſenatus, tum me Conſule grauiſſime iudicauit. huic autem barbaræ ſuperſtitioni reſiſtere, ſeueritatis; multitudinẽ Iudæorum flagrantem non nunquam in concionibus pro Rep. contemnere, grauitatis ſummæ fuit. at Cn. Pompeius captis Hieroſolymis, uictor ex illo fano nihil atti-

git.in primis hoc,ut multa alia,ſapiẽter.in tam ſuſpicio-ſa,ac maledica ciuitate locum ſermoni obtrectatorũ non reliquit:nõ enim credo religionem & Iudæorum, & hoſtium impedimento præſtantiſſimo imperatori, ſed pudorem fuiſſe.ubi ergo crimen eſt? quoniam quidem furtũ nuſquam reprehendis,edictum probas, iudicatum fateris,quæſitum & probatum palàm nõ negas,actum eſſe per uiros primarios res ipſa declarat.Apameæ manifeſte comprehenſum,ante pedes Prætoris in foro expẽſum eſt auri pondo centum paulo minus per Sex. Cæſium equitem R.caſtiſſimum hominem,atq; integerrimũ,Laodiceæ uiginti pondo paulo amplius per hunc ipſum L. Peduceum iudicem noſtrum,Adrymeti per Cn.Domitiũ Legatum.Pergami non multum auri ratio conſtat: aurum in ærario eſt:furtũ non reprehenditur: inuidia quæritur:à iudicibus oratio auertitur,uox in coronam turbamq; effunditur. ſua cuique ciuitati religio Lӕli eſt,noſtra nobis. ſtantibus Hieroſolymis,pacatiſq; Iudæis,tamẽ iſtorum religio ſacrorum à ſplendore huius imperij grauitate nominis noſtri,maiorũ inſtitutis abhorrebat:nunc uero hoc magis,quòd illa gẽs,quid de imperio noſtro ſentiret,oſtendit armis; quàm chara dijs immortalibus eſſet,docuit,quòd eſt uicta,quòd elocata,ꝙ ſeruata. quamobrem,quoniam,quod crimen eſſe uoluiſti, id totum uides in laudem eſſe conuerſum, ueniamus iam ad ciuium R.querelas.ex quibus ſit ſanè prima Deciani. Quid tibi tandem Deciane iniuriæ factum eſt? negociaris in libera ciuitate. primum patere me eſſe curioſum: quouſq; negociabere?præſertim cum ſis iſto loco natus.annos iam triginta in foro uerſaris,ſed tamen Pegameno.longo interuallo,

teruallo, ſi quando tibi peregrinari commodum eſt, Romam aduenis, affers faciem nouam, nomen uetus, purpuram Tyriam. in qua tibi inuideo, quòd unis ueſtimentis tandiu lautus es. uerum eſto, negotiari libet: cur non Pergami, Smyrnæ, Trallibus? ubi & multi ciues R. ſunt, & ius à noſtro magiſtratu dicitur. otium te delectat: lites, turba, Prætor odioſi: Græcorum libertate gaudes. cur ergo unus tu Apollonidenſes amantiſſimos populi R. fideliſſimos ſocios, miſeriores habes, quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit unquã? cur his per te frui libertate ſua, cur deniq; eſſe liberis non licet? homines ſunt tota ex Aſia frugaliſſimi, ſanctiſſimi, à Græcorum luxuria & leuitate remotiſſimi, patresfamilias ſuo contenti, aratores, ruſticani: agros habent & natura perbonos, & diligentia culturáq; meliores. in hiſce agris tu prædia habere uoluiſti. omnino mallem, & magis erat tuum, ſi iam te craſſi agri delectabant, hic alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati parauiſſes: uerum eſto: Catonis eſt dictum, pedibus compenſari pecuniam. longe omnino à Tyberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu erraſſet, niſi ducem Telephum inueniſſet. ſed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit: emiſſes. Amyntas eſt genere, honore, exiſtimatione, pecunia princeps illius ciuitatis: huius ſocrum, mulierem imbecilli conſilij, ſatis locupletem pellexit Decianus ad ſeſe: &, cum illa, quid ageretur, neſciret, in poſſeſſione prædiorum eius familiam ſuam collocauit: uxorem abduxit ab Amynta prægnantem, quæ peperit apud Decianum filiam, hodieq; apud Decianum eſt & uxor

Amyntæ, & filia. num quid harum rerum à me fingi-tur Deciane? ſciunt hæc omnes nobiles, ſciunt boni uiri, ſciunt deniq; noſtri homines, ſciunt mediocres negotiatores. exurge Amynta, repete à Deciano nō pecuniam, non prædia, ſocrum deniq; ſibi habeat, reſtituat uxorem, reddat miſero patri filiam: nam membra, quæ debilitauit lapidibus, fuſtibus, ferro; manus, quas contudit; digitos, quos confregit; neruos, quos cōcidit, reſtituere nō poteſt: filiam, filiam, inquam, ærumnoſo patri Deciane redde. hæc Flacco te non probaſſe miraris? cui quæſo tandem probaſti? emptiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti. tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit: Ptolemocratem ſcripſiſti, mercenarium, & adminiſtrum conſiliorum tuorum. adductus eſt in iudicium Ptolemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius ipſius tutelæ nomine. qui concurſus ex oppidis finitimis undique? qui dolor animorum? quæ querela? condemnatus eſt Ptolemocrates ſententijs omnibus: irritæ uenditiones, irritæ proſcriptiones: nō reſtituis? defers ad Pergamenos, ut illi reciperent in ſuas literas publicas præclaras proſcriptiones, & emptiones tuas: repudiant, reyciunt: at qui homines? Pergameni laudatores tui: ita enim mihi gloriari uiſus es laudatione Pergamenorum, quaſi honorem maiorum tuorum aſſecutus eſſes; & hoc te ſuperiorem putabas eſſe quàm Lælium, quòd te ciuitas Pergamena laudaret. num honeſtior eſt ciuitas Pergamena, quàm Smyrnæ? at ne ipſi quidem dicunt. uellem tãtum habere otij, ut poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorum, quæ fecerũt in Caſtritium mortuum:

primum ut in oppidum introferretur, quod alys non conceditur: deinde ut ferrent ephebi: poſtremo ut imponeretur aurea corona mortuo. hæc P. Scipioni clariſſimo uiro, quum eſſet Pergami mortuus, facta non ſunt. at Caſtritium, quibus uerbis dij immortales, decus patriæ, ornamentum populi Romani, florem iuuentutis appellant. quare Deciane, ſi cupidus es gloriæ, alia ornamenta cenſeo quæras. Pergameni te deriſerunt. quid? tu ludi te non intelligebas? quum tibi hæc uerba recitabant, clariſſimum uirum, præſtantiſſima ſapientia, ſingulari ingenio, mihi crede, ludebant: quum uero coronam auream literis imponebant, re uera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant. ne tum quidem hominum uenuſtatem, & facetias perſpicere potuiſti? iſti igitur, iſti Pergameni perſcriptiones, quas tu afferebas, repudiauerunt. P. Orbius, homo & prudens, & innocens, contra te omnia decreuit. in P. Globulum meum neceſſarium fuiſti gratioſior. utinam neq; ipſum, neq; me pœniteret. Flaccum in curia decreuiſſent. ueridicas adiungis cauſas inimiciarum, ꝙ patri L. Flacci Aedili Curuli pater tuus Tribunus pl. diem dixerit. at iſtud nec ipſi quidem patri Flacci ualde moleſtum eſſe debuit; præſertim cum ille, cui dies dicta eſt, Prætor poſtea factus ſit, & Conſul;

ſlammatus Decianus ad Lælium detulerit hanc opimam accuſationem. nam ita queſtus eſt Lælius, quum de perfidia Deciani diceret: qui mihi auctor fuit, qui cauſam ad me detulit, quem ego ſum ſecutus; is à Flacco corruptus eſt, is me deſeruit, ac prodidit. ſiccine tu auctor tandem eum, cui tu in conſilio fuiſſes, apud quem omnes gradus dignitatis tuæ retinuiſſes, pudentiſſimum hominem, nobiliſſima familia natum, optime de Republica meritum in diſcrimen omnium fortunarum uocauiſti? ſcilicet defendam Decianum, qui tibi in ſuſpicionem nullo ſuo delicto uenit. non eſt, mihi crede, corruptus: quid enim fuit, quod ab eo redimeretur? ut duceret iudicium? cui ſex horas omnino lex dedit. quantum tandem ex his horis detraheret, ſi tibi morem gerere noluiſſet? nimirum illud eſt, quod ipſe ſuſpicatur. inuidiſti ingenio ſubſcriptoris tui. quod ornabat facile locum quem prehenderat, & acute teſtes interrogabat, aut circunueniebat, ★ fortaſſe feciſti & tu & populi ſermo ne exciperes, icicirco Decianum uſque ad coronam applicuiſti. ſed ut hoc uериſimile eſt, ita haud uerisimile Decianum à Flacco eſſe corruptum. ita ſcitote iudices eſſe cætera: uel quod ait Luceius, L. Flaccum ſibi dare cupiſſe, ut à fide ſe abduceret, ſeſtertium uicies. & eum tu accuſas auaritiæ, quem dicis ſeſtertium uicies uo-

luiſſe perdere? nam quid emebat, cum te emebat? ut ad ſe tranſires? quam partem cauſæ tibi daremus? an ut enunciares cõſilia Lælij? qui teſtes ab eo prodirẽt? quid? nos nõ uidebamus habitare unà? quis hoc neſcit? tabulas in Lælij poteſtate fuiſſe, nõ dubium eſt. an'ne uehemẽter, ne copioſe accuſares? nunc facis ſuſpicionem: ita enim dixiſti, ut neſcio quid abs te impetratum eſſe uideatur. at enim Androni Seſtilio grauis iniuria facta eſt, & nõ ferenda, ꝙ, cum eſſet uxor Valeria inteſtata mortua, ſic egit eam rem Flaccus, quaſi ad ipſum hæreditas pertineret. in quo quid reprehendas, ſcire cupio: ꝙ falſum intenderit? qui doces? ingenua, inquit, fuit. ò peritum iuris hominem. quid? ab ingenuis mulieribus hæreditates lege non ueniunt? in manum, inquit, conuenerat. nũc audio: ſed quæro, utrum uſu, an coemptione. uſu non potuit: nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omniũ tutorũ auctoritate diminui. coemptione? omnibus ergo auctoribus: in quibus certe Flaccum fuiſſe nõ dices. Relinquitur illud, quod uociferari non deſiſtit, non debuiſſe, cum Prætor eſſet, ſuum negotium agere, aut mentionem facere hæreditatis. maximas audio tibi L. Luculle, qui de L. Flacco ſententiã laturus es, pro tua eximia liberalitate, maximisq́; beneficijs in tuos ueniſſe hæreditates, cum Aſiã prouinciam cõſulari imperio obtineres. ſi quis eas ſuas eſſe dixiſſet, cõceſſiſſes? tu T. Vecti, ſi qua tibi in Africa uenerit hæreditas, uſu amittes? an tuũ nulla auaritia, ſalua dignitate retinebis? at iſtius hæreditatis iam Globulo Prætore Flacci nomine petita poſſeſſio eſt. nõ igitur impreſſio, non occaſio, non uis, non tempus, non imperiũ, non ſecures ad iniuriam faciendam Flac-

ci animum impulerunt.itaq; eodem etiam M.Lurco,uir optimus,meus familiaris,conuertit aculeum teſtimonij ſui: negauit,à priuato pecuniam in prouincia Præto= rem petere oportere.cur tandem M.Lurco nõ oportet? eripere,extorquere,accipere cõtra leges nõ oportet: pe= tere nõ oportere,nunq̃ oſtendes,niſi docueris non licere. an legationes ſumere liberas exigendi cauſa,ſicut & tu ipſe nuper & multi uiri boni ſæpe fecerũt,rectum eſt; quod ego nõ reprehendo,ſocios uideo queri: Prætorem, ſi hæreditatem in prouincia non reliquerit,nõ ſolum re= prehendendum,uerum etiam cõdemnandum putas? do ti,inquit,Valeria pecuniã omnem ſuã dixerat.nihil iſto= rum explicari poteſt,niſi oſtẽderis,illam in tutela Flacci nõ fuiſſe.ſi fuit,quæcunq; ſine hoc auctore eſt dicta dos, nulla eſt.ſed tamen Lurconem,quanq̃ pro ſua dignitate moderatus eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuæ,tamen iratum Flacco eſſe uidiſtis: neq; enim occultauit cauſam iracundiæ ſuæ,neq; reticendam putauit: queſtus liber= tum ſuum Flacco Prætore eſſe damnatum. ò conditio= nes miſeras adminiſtrandarum prouinciarum: in qui= bus diligentia plena ſimultatum eſt,negligentia uitupe rationum; ubi ſeueritas periculoſa eſt, liberalitas in= grata; ſermo inſidioſus,aſſentatio pernicioſa; frons o= mnium familiaris,multorum animus iratus; iracũdiæ occultæ,blanditiæ apertæ: uenientes Prætores expectãt, præſentibus inſeruiunt,abeuntes deſerũt. ſed omittamus querelas, ne noſtrum conſilium in omittendis prouin= cijs laudare uideamur. Literas miſit de uillico P.Septi= mij, hominis ornati, qui uillicus cædem fecerat. Septi= mium ardentem iracundia uidere potuiſtis. in Lur=

conis

conis libertum iudicium ex edicto dedit. hoſtis eſt Lurco. quid igitur? hominum gratioſorum, ſplendidorumq; libertis fuit Aſia tradenda? an ſimultates neſcio quas cũ libertis ueſtris Flaccus exercuit? an uobis in ueſtris ueſtrorumq; cauſis ſeueritas odio eſt, eandem laudatis cum de nobis iudicatis? at iſte Andro ſpoliatus bonis, ut dicitis, ad dicendum teſtimonium nõ uenit. quid, ſi ueniat? deciſionis arbiter C. Cæcilius fuit, quo ſplendore uir, qua fide, qua religione? obſignator C. Seſtilius Lurconis ſororis filius, homo & pudens, & conſtans, & grauis. ſi uis erat, ſi fraus, ſi metus, ſi circunſcriptio, quis pactionem fieri, quis adeſſe iſtos coegit? quid, ſi iſta omnis pecunia huic adoleſcentulo L. Flacco reddita eſt? ſi petita? ſi redacta? ſi per hunc Antiochum paternum huius adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimum? uidemur'ne non ſolũ auaritiæ crimen effugere, ſed etiam liberalitatis laudem aſſequi ſingularem? cõmunem enim hæreditatem, quæ æqualiter ad utrunq; lege ueniſſet, cõceſſit adoleſcenti propinquo ſuo, nihil ipſe attigit de Valerianis bonis: quod ſtatuerat facere, adductus huius pudore, & non ampliſſimis patrimonij copijs, id non ſolum fecit, ſed etiam prolixe cumulateq; fecit. ex quo intelligi debet, eũ cõtra leges pecunias non cepiſſe, qui tam fuerit in hæreditate concedenda liberalis. At Falcidianum crimen ingens. talenta quinquaginta ſe ſe Flacco dicit dediſſe. audiamus hominẽ: non adeſt. quomodo igitur dicet? epiſtolam mater eius profet, & alteram ſoror. ſcriptũ ad ſe dicũt eſſe ab illo, tãtam pecuniam Flacco datam. ergo is, qui ſi arã tenens iuraret, crederet nemo; per epiſtolam, quod uolet, iniuratus probabit? at qui uir? q̃ non amicus ſuis ciuibus?

qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcum confi cere potuit, Græcorum conuiuiys maluit diſſipare. quid attinuit relinquere hāc urbem? libertate tam præclarā carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ nō liceret. nunc deniq; materculæ ſuæ feſtiuus filius aniculæ minime ſuſpicioſæ purgat ſe per epiſtolā, ut eam pecuniā, quam confecerat, nō conſumpſiſſe, ſed Flacco dediſſe uideatur. at fructus iſti Trallianorū Globulo Præt. uenierant: Falcidius emerat HS nongentis millibus. ſi dat tantā pecuniā Flacco, nempe iccirco dat, ut rata ſit emptio: emit igitur aliquid, quod certe multo pluris eſſet: dat de lucro, nihil detrahit de uiuo: minus igitur lucri facit. cur Albanum uenire iubet? cur matri præterea blanditur? cur epiſtolis & ſororis, & matris imbecillitatem aucupatur? poſtremo cur nō audimus ipſum? retinetur, credo, in prouincia, mater negat. ueniſſet, inquit, ſi eſſet denūciatum. tu certe coegiſſes, ſi ullum firmamētum in illo teſte poſuiſſes. ſed hominem ab negotio abducere noluiſti: magnum erit ei certamen propoſitum, magna cum Græcis contentio, qui tamen, ut opinor, iacent uicti: nā iſte unus totam Aſiā magnitudine poculorū, bibendoq; ſuperauit. ſed tamen quis tibi Læli de epiſtolis iſtis indicauit? mulieres negant ſe ſcire. quis? is ipſe? igitur ille tibi, ſe ad matrē & ſororē ſcripſiſſe, narrauit? an etiā ſcripſit rogatu tuo? at uero M. Ebutiū, conſtātiſſimum et pudentiſſimū hominē, Falcidiȳ affinem nihil interrogas? nihil eius generū pari fide præditum C. Manlium? qui profecto de tanta pecunia, ſi eſſet data, nihil audiſſe non poſſet. his tu igitur epiſtolis Deciane recitatis, his mulierculis productis, illo abſente

auctore laudato, tantum te crimen probaturum puta=ſti? præſertim cum ipſe nõ deducendo Falcidium, iudi=cium feceris, plus falſam epiſtolam habituram põderis, q̃ ipſius præſentis fictam uocem, & ſimulatũ dolorem. Sed quid ego de epiſtolis Falcidÿ, aut de Androne Seſti=lio, aut de Deciani cenſu tãdiu diſputo, poſtremo de ſalu te omniũ noſtrum, de fortunis ciuitatis, de ſumma Reip. taceo? quã uos uniuerſam in hoc iudicio ueſtris hume=ris, ueſtris, inq̃, humeris iudices ſuſtinetis. uidetis, in quo motu temporum, q̃ta in cõuerſione rerum ac perturba=tione uerſemur. cum alia multa certi homines, tum hoc uel maxime moliũtur, ut ueſtræ quoq; mentes, ueſtra iu dicia, ueſtræ ſententiæ optimo cuiq; infeſtiſſimæ atq; ini micißimæ reperiãtur. grauia iudicia pro Reip. dignita=te, multa de cõiuratorum ſcelere feciſtis. nõ putant ſatis cõuerſam eſſe Remp. niſi in eãdem impiorum pœnã opti me meritos ciues detruſerint. oppreſſus eſt C. Antonius. eſto: habuit quãdã ille infamiam ſuam: neq; tamen ille ipſe, pro meo iure dico, uobis iudicibus dãnatus eſſet, cu=ius dãnatione ſepulcrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominũ audaciſſimorum, ac domeſticorum hoſtiũ cõuen tu epuliſq; celebratum eſt. iuſta Catilinæ facta ſunt. nũc à Flacco Lentuli pœnæ per uos expetuntur. quam pote=ſtis P. Lentulo, quĩ uos in complexu liberorum coniu=gumq; ueſtrarum trucidatos incendio patriæ ſepelire cõ natus eſt, mactare uictimã gratiorem, q̃ ſi L. Flacci ſan=guine illius nefariũ in uos omnes odium ſaturaueritis? litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, reuocemus eiectos, nimiæ pietatis & ſummi amoris in patriam uiciſſim nos pœnas, ſi ita dÿs placet, ſufferamus. nos

iam ab iudicibus nominamur, in nos crimina finguntur, nobis pericula comparantur. quæ ſi per alios agerent, ſi deniq; per populi nomen ciuium imperitorum multitudinem concitaſſent, æquiore animo ferre poſſemus: illud uero ferri non poteſt, ꝙ per ſenatores, & per equites R. qui hæc omnia pro ſalute omnium cõmuni conſilio, una mente atq; uirtute geſſerunt, harum rerum auctores, duces, principes ſpoliari omnibus fortunis, ac de ciuitate expelli poſſe arbitrantur: etenim populi R. perſpiciunt eam mentem, & uoluntatem: omnibus rebus, quibus poteſt, populus R. ſignificat, quid ſentiat: nulla uarietas eſt inter homines opinionis, nulla uoluntatis, nulla ſermonis. quare, ſi quis illuc me uocat, uenio: populum R. diſceptatorem nõ modo non recuſo, ſed etiam depoſco. uis abſit, ferrum ac lapides remoueantur, operæ faceſſant, ſeruitia ſileant: nemo erit tam iniuſtus, qui me audierit, ſit modo liber & ciuis, quin potius de præmijs meis, ꝙ̃ de pœna, cogitandũ putet. ô dij immortales, quid hoc miſerius? nos, qui P. Lentulo ferrum & flammam de manibus extorſimus, imperitæ multitudinis iudicio confidimus, lectiſſimorum ciuium & ampliſſimorum ſententias pertimeſcimus. M. Aquilium patres noſtri multis auaritiæ criminibus, teſtimonijſq; conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum geſſerat, iudicio liberauerunt. Conſul ego nuper defendi C. Piſonem: qui quia Conſul fortis conſtanſq; fuerat, incolumis eſt Reip. conſeruatus: defendi item Conſul L. Murænam Cõſulem deſignatum: nemo illorum iudicum clariſſimis uiris accuſantibus audiendum ſibi de ambitu putauit, cum bellum iam gerente Catilina omnes me auctore duos Conſules Calendis Ian. ſcirent eſſe oportere, in-

nocens

nocens & bonus uir, & omnibus rebus ornatus, bis hoc anno me defendente abſolutus eſt A. Thermus. quanta Reip. cauſa lætitia populi R. quanta gratulatio conſecuta eſt? ſemper graues & ſapientes iudices in rebus iudicādis, quid utilitas ciuitatis, quid cōmunis ſalus, quid Reip. tempora poſcerent, cogitauerunt. cum tabella uobis dabitur iudices, nō de Flacco dabitur ſolum, dabitur de ducibus auctoribusq́; cōſeruādæ ciuitatis, dabitur de omnibus bonis ciuibus, dabitur de uobiſmet ipſis, dabitur de liberis ueſtris, de uita, de patria, de ſalute communi. non iudicatis in hac cauſa de exteris nationibus, non de ſocijs: de uobis ac ueſtra Rep. iudicatis. ꝙ ſi prouinciarum uos ratio magis mouet, q̃ ueſtra: ego uero non modo non recuſo, ſed etiam poſtulo, ut prouinciarū auctoritate moueamini: etenim opponemus Aſiæ prouinciæ primum magnam partem eiuſdem prouinciæ, quæ pro huius periculis Legatos laudatoresq́; miſit; deinde prouinciā Galliā, prouinciā Ciliciā, prouinciā Hiſpaniam, prouinciam Cretam. Græcis autem, Lydis, & Phrygibus, & Myſis obſiſtent Maſſilienſes, Rhodij, Lacedæmonij, Athenienſes, cuncta Achaia, Theſſalia, Bœotia. Septimio & Celio teſtibus P. Seruilius & Q. Metellus, huius pudoris, integritatisq́; teſtes, repugnabunt. Aſiaticæ iuriſdictioni urbana iuriſdictio reſpondebit. annui temporis criminationem omnis ætas L. Flacci & perpetua uita defendet. & ſi prodeſſe L. Flacco iudices debet, ꝙ ſe Tribunum militum, ꝙ Quæſtorem, ꝙ Legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis, prouincijs grauiſſimis dignum ſuis maioribus præſtitit: proſit, quòd hic uobis uidentibus, in periculis communibus omnium ueſtrum ſua pericula

cum meis coniunxit: proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarumq; laudationes: proſit etiam ſenatus, populi R. præclara & uera laudatio. ô nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti, cum Galli ad bellū, Catilina ad urbem, coniurati ad ferrum, & flammam uocabantur; cum ego te Flacce, cœlum, noctemq; conteſtans, flens flentem obteſtabar; cum tuæ fidei optimæ, et ſpectatiſſimæ ſalutem urbis, & ciuium commendabam. tu, tu Flacce Prætor communis exitij nuncios cepiſti: tu incluſam in literis Reip. peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia ad me, & ad ſenatum attuliſti. quæ tibi tum gratiæ ſunt à me actæ? quæ ab ſenatu? quæ à bonis omnibus? quis tibi, quis C. Potinio, fortiſſimo uiro, quenquam bonum putaret unquam non ſalutem, uerum honorem ullum denegaturum? ô Nonæ illæ Decembres, quæ me Conſule fuiſtis, quem ego diem uere natalem huius urbis, aut certe ſalutarē appellare poſſum. ô nox illa, quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic urbi; miſerum me, metuo ne funeſta nobis. qui tum animus L. Flacci? (nihil dicam enim de me) qui amor in patriam? quæ uirtus? quæ grauitas extitit? ſed quid ea commemoro, quæ tum, cum agebantur, uno conſenſu omnium, una uoce populi R. uno orbis terræ teſtimonio in cœlum laudibus efferebantur? nunc uereor, ne non modo non proſint, uerum etiam aliquid obſint: etenim multo acriorem improborum interdum memoriam eſſe ſentio, quàm bonorum. ego te, ſi quid grauius acciderit, ego te, inquā, Flacce perdidero. mea dextra illa, mea fides, mea promiſſa, cum te, ſi Remp. conſeruaremus, omnium bonorum præſidio, quoad uiueres, non modo munitum, ſed

etiam ornatum fore pollicebar. putaui, ſperaui, etiam ſi honos noſter nobis uilior fuiſſet, ſalutẽ certe charam futuram. at L. Flaccũ quidem iudices, ſi (quod dij immortales omen auertant) grauis iniuria afflixerit, nunq̃ tamen proſpexiſſe ueſtræ ſaluti, cõſuluiſſe uobis, liberis, cõiugibus, fortunis ueſtris pœnitebit: ſemper ita ſentiet, talem ſe animũ & generis dignitati, & pietati ſuæ, & patriæ debuiſſe: uos ne pœniteat tali ciui non peperciſſe, per deos immortales iudices prouidete: quotus. n. quiſque eſt, qui hanc in Rep. ſectam ſequatur? qui uobis, qui ueſtri ſimilibus placere cupiat? qui optimi atq; ampliſſimi cuiuſq; hominis, atq; ordinis auctoritatẽ magni putet? illã uiam ſibi uident expeditiorẽ ad honores, & ad omnia, quæ concupiuerunt. ſed cætera ſint eorũ: ſibi habeant potentiã, ſibi honores, ſibi cæterorũ cõmodorũ ſummas facultates: liceat ijs, qui hæc ſalua eſſe uoluerunt, ipſis eſſe ſaluis. nolite iudices exiſtimare eos, quibus integrum eſt, qui nõ dũ ad honores acceſſerunt, nõ expectare huius exitũ iudicij. ſi L. Flacco tãtus amor in bonos omnes, tantũ in Rep. ſtudiũ calamitati fuerit, quem poſthac tã amentem fore putatis, qui non illã uiam uitæ, quã ante præcipitem & lubricã eſſe ducebat, huic planæ & ſtabili preponendã eſſe arbitretur? q̄ ſi talium ciuiũ uos iudices tædet, oſtendite: mutabunt ſententiã, qui potuerint: cõſtituent, quid agãt, quibus integrum eſt: nos, qui iam progreſſi ſumus, hunc exitum noſtræ temeritatis feremus. ſin hoc animo q̃plurimos eſſe uultis, declarabitis hoc iudicio, quid ſentiatis. præclara illi hæc oratio quidẽ, ſi huic, huic miſero puero, ueſtro ac liberorũ ueſtrorum ſupplici iudices hoc iudicio uiuendi præcepta dabitis, cui ſi patrem conſeruatis, qua=

lis ipſe debeat eſſe ciuis, præſcribetis: ſin eripitis, oſtende= tis bonæ rationi, & conſtanti, & graui nullum à uobis fructum eſſe propoſitum: qui uos, quoniam eſt id ætatis, ut ſenſum iam percipere poſſit ex mœrore patrio, auxi= lium non dum patri ferre poſſit, orat ne ſuum luctum patris lacrymis, patris mœrorem ſuo fletu augeatis: qui etiam me intuetur, me uultu appellat, meam quodámo= do flens fidem implorat, ac repetit eam, quam ego patri ſuo quondam pro ſalute patriæ ſpoponderim dignitaté. miſeremini familiæ iudices, miſeremini fortiſſimi patris, miſeremini filij: nomen clariſſimum, & fortiſſimum, uel generis, uel uetuſtatis, uel hominis cauſa, Reip. reſeruate.

PRO P. SYLLA. ORATIO XXV.

MAxime uellem iudices, ut P. *Sylla & antea dignitatis ſuæ ſplendorem obtinere, & poſt calamitatem acceptam modeſtiæ fructum aliquem potuiſſet percipere. ſed quoniam ita tulit caſus infeſtus, ut ampliſſimo in honore cũ cõmuni ambitionis inuidia, tum ſingulari* Antronij *odio euerteretur; & in his priſtinæ fortunæ reliquijs miſeris, & afflictis, tamen haberet quoſdam, quorũ animos ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet: quanq̃ ex huius incõmodis magnam animo moleſtiam capio, tamẽ in cæteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni uiri lenitatem meam, miſericordiamq́, notam omnibus quondam, nunc quaſi intermiſſam agnoſcerẽt, improbi, ac perditi ciues: edomiti, atq; uicti præcipitante* Rep. *uehemẽtem me fuiſſe, atq; fortè, conſeruata mitem, ac miſericordem faterentur. & quoniam* L. *Torquatus meus familiaris ac neceſſarius iudices exiſtimauit, ſi noſtram in accuſatione ſua neceſſitatẽ familiaritatemq́; uiolaſſet, aliquid ſe de auctoritate meæ defenſionis poſſe detrahere, cũ huius periculi propulſatione coniungam defenſionẽ officij mei. quo quidem genere non uterer orationis iudices hoc tempore, ſi mea ſolum intereſſet: multis enim mihi locis & data facultas eſt, & ſæpe dabitur de mea laude dicẽdi. ſed ut ille iudices, quãtũ de mea auctoritate diripuiſſet, tantũ ſe de huius præſidijs diminuturũ ſperauit: ſic hoc ego ſentio, ſi mei facti rationẽ uobis cõſtantiáq; huius officij ac defenſionis pro=*

bauero, cauſam quoq; me P. Syllæ probaturum. ac primũ abs te illud L. Torquate quæro, cur me à cæteris clariſſimis uiris, ac principibus ciuitatis in hoc officio, atque in hoc defenſionis iure ſecernas: quid.n. eſt, quamobrẽ abs te Q. Horteſij factum clariſſimi uiri atq; ornatiſſimi ciuis non reprehendatur, reprehendatur meum? nam ſi initum eſt conſilium à P. Sylla inflãmandæ ciuitatis, huius extinguẽdi imperij, delendæ urbis, mihi maiorem hæc res dolorem, ꝙ Q. Hortenſio, mihi maius odium afferre debet? meum deniq; grauius eſſe iudicium, qui adiuuandus in his cauſis, qui oppugnandus, qui defendendus, qui deſerendus eſſe uideatur? ita, inquit: tu enim inueſtigaſti, tu pateſeciſti coniurationem: quod cum dicit, non attendit, eum, qui patefecerit, hoc curaſſe, ut id omnes uiderent, quod antea fuiſſet occultum. quare iſta coniuratio ſi patefacta per me eſt, tam patet Hortenſio ꝙ mihi. quem cũ uideas honore hoc, auctoritate, uirtute, conſilio præditũ non dubitaſſe, quin innocẽtem P. Syllam defenderet, quæro, cur, qui aditus ad cauſam Hortenſio patuerit, mihi interclusus eſſe debuerit? quæro illud etiam, ſi me, qui defendo, reprehendendum putas eſſe, quid tãdem exiſtimes de his ſummis uiris & clariſſimis ciuibus, quorum ſtudio & dignitate celebrari hoc iudicium & ornari, cauſam defendi huius innocentis uides: non enim una eſt ratio defenſionis ea, quæ poſita eſt in oratione: omnes, qui adſunt, qui laborant, qui ſaluum uolunt, pro ſua parte, atq; auctoritate defendunt. an uero in quibus ſubſellijs hæc ornamenta ac lumina Reip. uiderem, in his me apparere nollem, quorum ego opera illum in locum, atque in hanc celſiſſimamq; ſedem dignitatis atque honoris

multis meis ac magnis laboribus et periculis aſcẽdiſſem? atq; ut intelligas Torquate quem accuſes; ſi te id offen= dit, ꝙ ego, qui hoc genere quæſtionis defenderim neminẽ, non deſim P. Syllæ: recordare de cæteris, quos adeſſe huic uides: intelliges, & de hoc, & de cæteris iudicium meum, & horum par atq; unũ fuiſſe. quis noſtrũ adfuit Var= gunteo? nemo: ne hic quidem Q. Hortenſius, præſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet: nõ enim iam ſe ullo officio cum illo coniunctum arbitrabatur, cum il le tanto ſcelere commiſſo omnium officiorum ſocietatem diremiſſet. quis noſtrum Ser. Syllam, quis P. Lentulum, quis M. Leccam, quis Cornelium defendendum putauit? quis his horum adfuit? nemo: quid ita? quia cæteris in cau ſis etiam nocentes, uiri boni, ſi neceſſarij ſunt, non defen= dendos eſſe non putant; in hoc crimine non ſolum leuita tis eſt culpa, uerum etiam quædam contagio ſceleris, ſi de fendas eum, quem obſtrictum eſſe patriæ ſuſpicere. quid Antronio? non'ne ſodales, non collegæ ſui, non ueteres a= mici, quorum ille copia quondam abundarat, non hi o= mnes, qui ſunt in Rep. principes, defuerunt? immo etiam teſtimonio pleriq; læſerunt? ſtatuerant tantum illud eſſe maleficium, quod non modo non occultari per ſe, ſed etiã aperiri, illuſtrariq; deberet. quamobrem quid eſt quod mirere, ſi cum iiſdem me in hac cauſa uides adeſſe, cum quibus in cæteris intelligis abfuiſſe? niſi uero me unum uis ferum præter cæteros, me aſperum, me inhuma= num exiſtimari, me ſingulari immanitate & crudelita= te præditum. hanc mihi tu ſi propter res meas geſtas im ponis in omni uita mea perſonam Torquate, uehemẽter erras. me natura miſericordẽ, patria ſeuerũ, crudelẽ nec

patria, nec natura eſſe uoluit. deniq; iſtam ipſam perſo-nam uehementem & acrem, quam mihi tum tempus, et Reſp. impoſuit, iam uoluntas, & natura ipſa detraxit: illa enim ad breue tempus ſeueritatem poſtulauit, hæc in omni uita miſericordiam lenitatemq; deſiderat. quare nihil eſt, ꝙ ex tãto comitatu uirorum ampliſſimorum me unum abſtrahas: ſimplex officium atq; una eſt omnium bonorum cauſa: nihil erit, quod admirere poſthac, ſi in ea parte, in qua hos animaduerteris, me uidebis: nulla eſt enim in Rep. cauſa mea propria: tempus agendi fuit magis mihi proprium, ꝙ̃ cæteris; doloris uero, & timoris, et periculi fuit illa cauſa cõmunis: neq; enim princeps tunc ad ſalutem eſſe potuiſſem, ſi eſſe alij comites noluiſſent: quare neceſſe eſt, quod mihi Cõſuli præcipuum fuit præter alios, id iam priuato cum cæteris eſſe commune. neq; ego hoc partiendæ inuidiæ, ſed cõmunicandæ laudis cauſa loquor. oneris mei partem nemini impertio, gloriæ bonis omnibus. in Antronium teſtimonium dixiſti, inquit: Syllam defendis. hoc totum eiuſmodi eſt iudices, ut, ſi ego ſim inconſtans ac leuis, nec teſtimonio fidem tribui conuenerit, nec defenſioni auctoritatem: ſin eſt in me ratio Reip. religio priuati officij, ſtudium retinendæ uoluntatis bonorum, nihil minus accuſator debet dicere, quàm à me defendi Syllam, teſtimonio læſum eſſe Antronium: uideor enim non ſolum ſtudium ad defendendas cauſas, uerum opinionis aliquid & auctoritatis afferre: qua & moderate ego utar iudices, & omnino non uterer, ſi ille me non coegiſſet. Duæ coniurationes abs te Torquate conſtituuntur: una, quæ Lepido, & Tullo Coſs. patre tuo Conſule deſignato facta eſſe dicitur: altera, quæ me

Conſule.

Conſule.harum in utraq; Syllam dicis fuiſſe.patris tui, fortiſſimi uiri,atq; optimi Conſulis,ſcis me cõſilijs nõ interfuiſſe : ſcis me,cum mihi ſummus tecum uſus eſſet,tamen illorum expertem temporum,& ſermonum fuiſſe: credo,ꝙ non dum penitus in Rep.uerſabar,ꝙ non dum ad propoſitum mihi finem honoris perueneram,ꝙ mea me ambitio,& forenſis labor ab omni illa cogitatione abſtrahebat. quis ergo intererat ueſtris conſilijs? omnes hi,quos uides huic adeſſe,& in primis Q. Hortenſius: qui cum propter honorem,ac dignitatem,atq; animum eximium in Remp.tum propter ſummam familiaritatem,ſummumq; amorẽ in patrem tuũ,tum cõmunibus, tum præcipuis patris tui periculis commouebatur.ergo iſtius cõiurationis crimen defenſum ab eo eſt,qui interfuit,qui cognouit,qui particeps & cõſilij ueſtri fuit,& timoris.cuius in hoc crimine propulſando cũ eſſet copioſiſſima atq; ornatiſſima oratio,tamen non minus inerat auctoritatis in ea,ꝙ̃ facultatis. illius igitur coniurationis,quæ facta contra uos,delata ad uos,à uobis prolata eſſe dicitur, ego teſtis eſſe non potui : modo enim nihil cõperi,ſed uix ad aures meas iſtius ſuſpiciõis fama peruenit.qui uobiſcum in cõſilio fuerunt,qui uobiſcum illa cognorũt,quibus ipſis periculũ tum conflari putabatur, qui Antronio nõ adfuerunt,qui in illum teſtimonia grauia dixerunt,hũc defendũt,huic adſunt,in huius periculo declarãt,ſe non crimine cõiurationis,ne adeſſent cæteris; ſed hominum maleficio deterritos eſſe.mei Cõſulatus autem tempus,et crimen maxime cõiurationis à me defendetur.atq; inter nos partitio nõ eſt fortuito iudices, nec temere facta: ſed cum uideremus eorum criminum

nos patronos adhiberi,quorũ teſtes eſſe poſſemus,uterq; noſtrum id ſibi ſuſcipiendũ putauit,de quo aliquid ſcire ipſe atq; exiſtimare potuiſſet. et quoniã de criminibus ſuperioris cõiurationis Hortenſiũ diligenter audiſtis,de hac cõiuratione,quæ me Conſule facta eſt,hoc primum attendite. Multa,cum eſſem Conſul,de ſummis Reip. periculis audiui,multa quæſiui,multa cognoui: nullus unquam de Sylla nuncius ad me,nullum indiciũ,nullæ literæ peruenerũt,nulla ſuſpicio. multum hæc uox fortaſſe deberet ualere eius hominis,qui Conſul inſidias Reip. conſilio inueſtigaſſet,ueritate aperuiſſet,magnitudine animi uindicaſſet,cum ipſe nihil audiſſe de P. Sylla,nihil ſuſpicatum eſſe diceret: ſed ego non dum utor hac uoce ad hunc defendendum,ad purgandum me potius utor, ut mirari Torquatus deſinat,me,qui Antronio abfuerim, Syllam defendere: quæ enim Antronij fuit cauſa? quæ Syllæ eſt? ille ambitus iudiciũ tollere,ac diſturbare primum conflato uoluit gladiatorum ac fugitiuorũ tumultu,deinde,id quod uidimus omnes,lapidatione,atq; concurſu: Sylla, ſi ſibi ſuus pudor ac dignitas nõ prodeſſet, nullum auxilium requiſiuit. ille damnatus ita ſe gerebat nõ ſolum conſilijs & ſermonibus,uerum etiam aſpectu atq; uultu,ut inimicus eſſe ampliſſimis ordinibus, infeſtus bonis omnibus,hoſtis patriæ uideretur: hic ſe ita fractum illa calamitate atq; afflictum putauit,ut nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſſe arbitraretur,niſi quod modeſtia retinuiſſet. hac uero in coniuratione quid tam coniunctum,q̃ ille cum Catilina,cum Lentulo? quæ tanta ſocietas ullis inter ſe rerum optimarum , quanta ei cum illis ſceleris,libidinis,audaciæ? quod flagitium Len

tulus non cum Antronio concepit? quod ſine eodem illo Catilina facinus admiſit? cum interim Sylla cum eiſdem ipſis non modo noctem ſolitudinemq́; non quæreret, ſed ne mediocri quidem ſermone & congreſſu coniungeretur. illum Allobroges maximarum rerum ueriſſimi indices, illum multorũ literæ, ac nuncij coarguerunt: Syllam interea nemo inſimulauit, nemo nominauit. poſtremo, eiecto, ſiue emiſſo iam ex urbe Catilina, ille arma miſit, cornua, tubas, falces, ſigna, legiones; ille relictus intus, expectatus foris, Lentuli pœna cópreſſus, conuertit ſe aliquando ad timorem, nunq̃ ad ſanitatem: hic contra ita quieuit, ut eo tempore omni Neapoli fuerit, ubi neq; homines fuiſſe putantur huius affines ſuſpicionis, et locus eſt ipſe non tam ad inflammandos calamitoſorum animos, q̃ ad conſolandos accõmodatus. propter hãc igitur tantam diſſimilitudinem hominum atq; cauſarum diſſimilem me in utroq; præbui. ueniebat enim ad me, & ſæpe ueniebat Antronius multis cum lacrymis ſupplex, ut ſe defenderem: & ſe meum condiſcipulum in pueritia, familiarem in adoleſcentia, collegam in Quæſtura commemorabat fuiſſe: multa mea in ſe, nõ nulla etiam ſua in me proferebat officia. quibus ego rebus iudices ita flectebar animo atq; frangebar, ut etiam ex memoria, quas ipſe mihi fecerat inſidias, deponerem; ut iam immiſſum eſſe ab eo C. Cornelium, qui me in ſedibus meis, in conſpectu uxoris meæ ac liberorum meorum trucidaret, obliuiſcerer. quæ ſi de uno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem; ſed cum mihi patriæ, cum ueſtrorum pericu-

lorum, cum huius urbis, cum illorum delubrorum atq; templorum, cum puerorum infantiũ, cum matronarum ac uirginum ueniebat in mentem, & cum illæ infeſtæ ac funeſtæ faces, uniuerſumq́; totius urbis incendium, cum tela, cum cædes, cum ciuium cruor, cum cinis patriæ uerſari ante oculos, atq; animum memoria refricare cœperat; tum deniq; ei reſiſtebã, neq; ſolum illi hoſti ac parricidæ, ſed his etiam propinquis illius Marcellis patri & filio, quorum alter apud me parentis grauitatem, alter filij ſuauitatem obtinebat: neq; me arbitrabar ſine ſummo ſcelere poſſe quod maleficiũ in alijs uindicaſſem, idẽ in illorum ſocio, cum ſcirem, defendere. atq; idem neq; P. Syllam ſupplicem ferre, neq; eoſdẽ Marcellos, neq; huius M. Meſſalæ hominis neceſſarij preces ſuſtinere potui; neq; enim eſt cauſa aduerſata naturæ; nec homo, nec res miſericordiæ meæ repugnauit: nuſquã nomen, nuſquam ueſtigium fuerat, nullum crimẽ, nullum indiciũ. ſuſcepi cauſam Torquate, ſuſcepi, & feci libẽter, ut me, quem boni cõſtantem ſemper, ut ſpero, exiſtimaſſent, eundem ne improbi quidẽ crudelem dicerent. Hic ait ſe ille iudices regnum meũ ferre non poſſe. quod tandem Torquate regnum? Conſulatus, credo mei, in quo ego imperaui nihil, ſed cõtra patribus conſcriptis, & bonis omnibus parui. quo in magiſtratu nõ inſtitutum eſt à me iudices regnum, ſed nõ permiſſum. quem tum in tanto imperio, tanta poteſtate non dicis fuiſſe Regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? ꝙ, in quos teſtimonia dixiſti, inquit, damnati ſunt; quem defendis, ſperat ſe abſolutum iri. hic tibi ego de teſtimonijs meis hoc reſpõdeo; ſi falſum dixerim, te in eos dixiſſe; ſin ue

rum, non eſſe hoc regnare, cum uerũ iuratos dicas probare. de huius ſpe tantum dico, nullas à me opes P. Syllam, nullam potentiam, nihil deniq; præter fidem defenſionis expectare. niſi tu, inquit, cauſam recepiſſes, nunq̃ mihi reſtitiſſet, ſed indicta cauſa profugiſſet. ſi iam hoc tibi concedam, Q. *Hortenſium, tanta grauitate hominem, ſi hos tales uiros non ſuo ſtare iudicio, ſed meo; ſi hoc tibi dem, quod credi nó poteſt, niſi ego huic adeſſem, hos adfuturos non fuiſſe: uter tandem* Rex *eſt, is'ne, cui innocentes homines non reſiſtunt; an is, qui calamitoſos nó deſerit? at hic etiã, id quod tibi neceſſe minime fuit, facetus eſſe uoluiſti, cum* Tarquiniũ, & Numam, & *me tertiũ peregrinum* Regem *eſſe dixiſti. mitto iam de* Rege *quærere: illud quæro, peregrinum cur me eſſe dixeris: nam ſi ita ſum, non tam eſt admirandũ* Regem *eſſe me, quia, ut tu uis, etiam peregrini* Reges Romæ *fuerũt, q̃* Conſulem Romæ *fuiſſe peregrinum. hoc dico, inquit, te eſſe ex municipio. fateor, & addo etiam, ex eo municipio, unde iterũ iam ſalus huic urbi imperioq; miſſa eſt. ſed ſcire ex te peruelim, quamobrem, qui ex municipijs ueniant, peregrini tibi eſſe uideantur: nemo enim iſtuc* M. *illi* Catoni *ſeni, cum plurimos haberet inimicos, nemo* T. Corũcano, *nemo* Curioni, *nemo huic ipſi noſtro* C. Mario, *cum ei multi inuiderent, obiecit unq̃. equidem uehementer lætor, eum eſſe me, in quem tu, cum cuperes, nullam cótumeliam iacere potueris, quæ non ad maximam partem ciuium cóueniret. ſed tamen te à me pro magnis cauſis noſtræ neceſſitudinis monendum eſſe etiam atque etiam puto. non poſſunt omnes eſſe patricij; ſi uerum quæris, ne curant quidem: nec ſe æquales tui propter*

iſtam cauſam abs te anteiri putant. at ſi tibi nos pereſgrini uidemur, quorũ iam & nomen, & honos inueterauit & huic urbi, & hominũ famæ, ac ſermonibus: q̃ tibi illos cõpetitores tuos peregrinos uideri neceſſe erit, qui iam ex tota Italia delecti tecũ de honore, & de omni dignitate cõtendunt? quorũ caue tu quenq̃ peregrinũ appelles, ne peregrinorum ſuffragijs obruare. qui ſi attulerint neruos & induſtriã, mihi crede, excutiẽt tibi iſtam uerborũ iactationẽ, & te ex ſomno ſæpe excitabunt, nec patiẽtur ſe abs te, niſi uirtute uincẽtur, honore ſuperari. ac ſi iudices cæteris patritijs me et uos peregrinos uideri oporteret, à Torquato tamen hoc uitiũ ſileretur: eſt.n. ipſe à materno genere municipalis, honeſtiſſimi ac nobiliſſimi generis, ſed tamen Aſculani. aut igitur doceat Picẽtes ſolos nõ eſſe peregrinos, aut gaudeat ſuo generi me meũ nõ anteponere. quare neq; me peregrinũ poſthac dixeris, ne grauius refutere; neq; Regem, ne derideare. niſi forte regiũ tibi uidetur, ita uiuere, ut non modo homini nemini, ſed ne cupiditati quidem ulli ſeruias; cõtemnere omnes libidines; nõ auri, nõ argenti, nõ cæterarũ rerum indigere; in ſenatu ſentire libere; populi utilitati magis cõſulere, q̃ uoluntati; nemini cedere, multis obſiſtere. ſi hoc putas eſſe regiũ, me Regem cõfiteor eſſe: ſin te potentia mea, ſi dominatio, ſi deniq; aliquod dictum arrogãs aut ſuperbum mouet, quin tu id potius profers, q̃ uerbi inuidiã contumeliamq; maledicti? ego, tantis à me beneficijs in Rep. poſitis, ſi nullum aliud mihi præmiũ à ſenatu populoq; R. niſi honeſtum ociũ poſtularem, quis non concederet? ſibi haberent honores, ſibi imperia, ſibi prouincias, ſibi triũphos, ſibi alia præclaræ laudis inſignia:

mihi liceret eius urbis, quam conſeruaſſem, conſpectu, tranquillo animo, & quieto frui. quid, ſi hoc non poſtulo; ſi ille labor meus priſtinus, ſi ſolicitudo, ſi operæ, ſi uigiliæ deſeruiunt amicis, præſto ſunt omnibus; ſi neq; amici in foro requirunt ſtudium meum, neq; Reſp. in curia; ſi me non modo rerum geſtarũ uacatio, ſed neq; honoris, neq; ætatis excuſatio uendicat à labore; ſi uoluntas mea, ſi induſtria, ſi domus, ſi animus, ſi aures patent omnibus; ſi mihi ne ad ea quidem, quæ pro ſalute omnium geſſi, recordanda & cogitãda quicq̃ relinquitur temporis: tamen hoc regnũ appellabitur? cuius uicarius qui uelit eſſe, inueniri nemo poteſt: longe abeſt regni ſuſpicio. ſi quæris, qui ſint Romæ regnũ occupare conati, ut ne replices annalium memoriam, ex domeſticis imaginibus inuenies. res enim geſtæ, credo, meæ me nimis extulerũt, ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerũt. quibus de rebus tam claris, tam immortalibus iudices hoc poſſum dicere, me, qui è ſummis eripuerim periculis urbem hãc, & uitam omniũ ciuiũ, ſatis adeptum fore, ſi ex hoc tanto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundabit: etenim in qua ciuitate res tantas geſſerim, memini; & in qua urbe, intelligo. plenum forum eſt eorum hominum, quos ego à ueſtris ceruicibus depuli iudices, à meis non remoui. niſi uero paucos fuiſſe arbitramini, qui conari aut ſperare poſſent ſe tantum imperium poſſe delere. horum ego faces eripere de manibus, & gladios extorquere potui, ſicut feci: uoluntates uero conſceleratas ac nefarias nec ſanare potui, nec tollere. quare non ſum neſcius, quanto periculo uiuam in tanta multitudine improborum, cum mihi uni cum

omnibus improbis æternum uideã bellum eſſe ſuſceptũ. ꝙ ſi illis meis præſidijs forte inuides; & ſi ea tibi regia uidentur, ꝙ omnes boni omniũ generum atq; ordinum ſuam ſalutem cum mea coniungunt: conſolare te, ꝙ omnium mentes improborum mihi uni maxime ſunt inſenſæ, & aduerſæ. qui me nõ ſolum iccirco oderunt, ꝙ eorum conatus impios, & furorem cõſceleratũ repreſſi; ſed eo etiam magis, ꝙ nihil iam ſe ſimile me uiuo conari poſſe arbitrantur. at uero quid ego miror, ſi quid ab improbis de me improbe dicitur, cũ L. Torquatus, primum ipſe his fundamentis adoleſcentiæ iactis, ea ſpe propoſita ampliſſimæ dignitatis, deinde L. Torquati fortiſſimi Cõſulis, conſtantiſſimi ſenatoris, ſemper optimi ciuis filius, interdum efferatur immoderatione uerborum? qui cum ſuppreſſa uoce de ſcelere P. Lentuli, de audacia cõiuratorum omniũ dixiſſet, tantum modo ut uos, qui ea probatis, exaudire poſſetis: de ſupplicio P. Lentuli, de carcere magna & queribunda uoce dicebat. in quo primũ illud erat abſurdum, quòd cum ea, quæ leuiter dixerat, uobis probare uolebat, eos autem, qui circum iudicium ſtabãt, audire nolebat; non intelligebat, ea, quæ clare diceret, ita illos audituros, quibus ſe uenditabat, ut uos quoq; audiretis, qui id non probabatis. deinde alterum iam oratoris uitium, non uidere quid quæq; cauſa poſtulet: nihil eſt enim tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuſet, quàm uideri coniuratorum pœnam mortemq; lugere. quod cum is Tribunus pl. facit, qui unus uidetur ex illis ad lugendos coniuratos relictus, nec mirum ★ *eſt: difficile eſt enim tacere, cum doleas. te, ſi quid eiuſmodi facis, non modo talem adoleſcentem, ſed ita in ea*

cauſa,in qua te uindicem coniurationis uelis eſſe,uehemẽter miror: ſed reprehendo tamen illud maxime,ꝙ iſto ingenio,& prudentia præditus cauſam Reip. nõ tenes,qui arbitrere plebi R.res eas non probari, quas me Conſule omnes boni pro ſalute cõmuni geſſerunt. ecquẽ tu horũ, qui adſunt,quibus te contra ipſorũ uoluntatem uenditabas,aut tam ſceleratũ ſtatuis fuiſſe,ut hæc omnia perire uoluerit; aut tã miſerum,ut & ſe perire cuperet, & nihil haberet,quod ſaluũ eſſe uellet?an uero clariſſimũ uirum generis ueſtri ac nominis nemo reprehẽdit,qui filiũ ſuum uita priuauit,ut in cæteris firmaret imperium: tu Remp.reprehendis,quæ domeſticos hoſtes, ne ab ijs ipſa necaretur,necauit?itaq; attende iam Torquate,ꝙ ego nõ defugiam auctoritatẽ Conſulatus mei.maxima uoce, ut omnes exaudire poſſint,dico,ſemperq́; dicam.adeſtote omnes animis,qui adeſtis corporibus,quorũ ego frequẽtia magnopere lætor:erigite mentes aureſq́; ueſtras, & me de inuidioſis rebus,ut ille putat,dicentẽ attendite.ego Cõſul,cum exercitus perditorum ciuium clandeſtino ſcelere conflatus crudeliſſimum,& luctuoſiſſimum exitium patriæ cõparaſſet; cum ad occaſum interitumq́; Reip. Catilina in caſtris,in his autem templis atq; tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus:meis conſilijs, meis laboribus, mei capitis periculis,ſine tumultu,ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu,quinq; hominibus comprehenſis atq; confoſſis,incenſione urbem,internicione ciues,uaſtitate Italiam, interitu Remp.liberaui.ego uitam omnium ciuium,ſtatum orbis terræ,urbem hanc deniq;, ſedem omnium noſtrum,arcem Regum ac nationum exterarũ, lumen gentium,domicilium imperij quinque hominum amentium

ac perditorum pœna redemi. an me exiſtimaſti hæc iniu ratum in iudicio non eſſe dicturum, quæ iuratus in maxima concione dixiſſem? atq; etiam illud addam, ne qui forte incipiat improbus ſubito te amare Torquate, & aliquid ſperare de te; atq;, ut idem omnes exaudiant, clariſſima uoce dicam. harum omnium rerum, quas ego in Conſulatu pro ſalute cōmuni ſuſcepi, & geſſi, L. ille Torquatus, cum eſſet meus contubernalis in Conſulatu, cum ſignifer eſſet iuuentutis, atq; in Prætura fuiſſet, auctor, adiutor, particeps extitit. cum princeps, cum auctor, cum ſignifer eſſet iuuentutis: parens eius, homo amantiſſimus patriæ, maximi animi, ſummi conſilij, ſingularis conſtātiæ, cum eſſet æger, tamen omnibus rebus illis interfuit, nunquam eſt à me digreſſus, ſtudio, conſilio, auctoritate unus adiuuit plurimum, cum infirmitatem corporis animi uirtute ſuperaret. uides'ne, ut eripiā te ex improborum ſubita gratia, & reconciliem bonis omnibus? qui te & diligunt, & retinēt, retinebuntq; ſemper, nec, ſi à me forte deſciueris, iccirco te à ſe, & à Rep. & à tua dignitate deficere patientur. Sed iam redeo ad cauſam: atque hoc uos iudices teſtor: mihi de memet ipſo tam multa dicendi neceſſitas quædam impoſita eſt ab illo: nam ſi Torquatus Syllam ſolum accuſaſſet, ego quoq; hoc tempore nihil aliud agerem, niſi eum, qui accuſatus eſſet, defenderem: ſed cum ille tota illa oratione in me eſſet inuectus, et cum initio, ut dixi, defenſionem meam auctoritate ſpoliare uoluiſſet, etiam ſi dolor meus reſpondere non cogeret, tamē ipſa cauſa hanc à me orationem flagitaſſet. Allobrogibus nominatum Syllam eſſe dicis. quis negat Syllæ indicium? at uidem, quemadmodum nominatus ſit.

L. Caſſium dixerunt commemoraſſe, cum cæteris Antronium ſecum facere. quæro, num Syllam dixerit Caſſius: nunquam. ſeſe aiunt quæſiſſe de Caſſio, quid Sylla ſentiret. uidete diligentiam Gallorum, qui uitam hominum naturamq́; non noſſent, ac tantum audiſſent, eos, pari calamitate qui fuerant, eſſe in eadem uoluntate. quid tum? Caſſius ſi reſpondiſſet idem ſentire, & ſecum facere Syllam, tamen mihi non uideretur in hunc id criminoſum eſſe debere. quid ita? quia qui barbaros homines ad bellū impelleret, non debebat minuere illorum ſuſpicionem, et purgare eos, de quibus illi aliquid ſuſpicarentur. non reſpondit tamē unà facere Syllam: etenim eſſet abſurdum, cum cæteros ſua ſponte nominaſſet, mentionem Syllæ facere nullam, niſi admonitum, & interrogatum. niſi forte ueriſimile eſt P. Syllæ nomen in memoria Caſſio non fuiſſe. ſi nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquiæ priſtinæ dignitatis non tam illuſtres fuiſſent, tamen Antronij commemoratio memoriam Syllæ retuliſſet: etiam, ut arbitror, cum auctoritates principum coniurationis ad incitandos animos Allobrogum colligeret Caſſius, & cum ſciret exteras nationes maxime nobilitate moueri, non prius Antronium, quàm Syllam, nominaſſet. iam uero illud probari minime poteſt, Gallos Antronio nominato putaſſe propter calamitatis ſimilitudinem ſibi aliquid de Sylla eſſe quærendum, Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere, ne cum appellaſſet quidem Antronium, huius in mētem uenire potuiſſe. ſed tamen quid reſpondit de Sylla Caſſius? ſe neſcire certum. non purgat, inquit. dixi antea: ne ſi argueret quidem tum denique, cum eſſet interrogatus, id mihi criminoſum uideretur. ſed ego in iudicijs,

& quæſtionibus nõ hoc quærendum arbitror, num pur getur aliquis, ſed num arguatur: etenim cũ negat ſe ſciſre Caſſius, utrum ſubleuat Syllam, an ſatis probat ſe neſcire? ſubleuat apud Gallos: quid ita? ne indicent? quid? ſi periculum eſſe putaſſet, ne ullũ unquam indicarent, de ſe ipſo confeſſus eſſet? neſciuit. credo iudices celatum eſſe Caſſium de Sylla uno: nam de cæteris certe ſciebat, & ea domi eius pleraq; conflata eſſe conſtabat. qui negare noluit eſſe in eo numero Syllam, quo plus ſpei Gallis daret, dicere autem falſum nõ auſus eſt, neſcire dixit. atqui hoc perſpicuum eſt, cum is, qui de omnibus ſcierit, de Sylla ſe ſcire negarit, eandẽ uim eſſe negationis huius, quã ſi extra coniurationem hunc eſſe ſe ſcire dixiſſet: nam cuius ſciẽtiam de omnibus conſtat fuiſſe, eius ignoratio de aliquo purgatio debet uideri. ſed iam non quæro, purget'ne Caſſius Syllam: illud mihi tantum ſatis eſt, contra Syllam nihil eſſe in indicio. Excluſus hac criminatione Torquatus, rurſus in me irruit, me accuſat: ait me aliter, ac dictũ eſt, in tabulas publicas retuliſſe. ò dij immortales (uobis enim tribuam, quæ ueſtra ſunt: nec uero poſſum meo tãtum ingenio dare, ut tot res, tantas, tam uarias, tam repentinas in illa turbulentiſſima tẽpeſtate Reip. mea ſponte diſpexerim) uos profectò animum meum tum conſeruandæ patriæ cupiditate incendiſtis: uos me ab omnibus cæteris cogitationibus ad unam ſalutem Reip. cõtuliſtis: uos deniq; in tantis tenebris erroris, & inſcientiæ clariſſimum lumen prætuliſtis menti meæ. uidi ego hoc iudices; niſi recenti memoria ſenatus, auctoritatem huius iudicij monimẽtis publicis teſtatus eſſem, fore ut aliquando non Torquatus, neq; Torquati quiſpiã ſimilis (nã id me mul-

tum feſellit)ſed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus ocij,bonorum hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret, quo facilius uento aliquo in optimũ quenq; excitato, poſſet in malis Reip.portum ſuorum malorum aliquem inuenire:itaq; introductis in ſenatum indicibus,conſtitui ſenatores,qui omnia indicum dicta,interrogata, reſponſa perſcriberent:at quos uiros?non ſolum ſumma uirtute, et fide,cuius generis in ſenatu facultas maxima; ſed etiã quos ſciebã memoria,ſcientia,conſuetudine & celeritate ſcribendi facillime,quæ dicerentur,perſequi poſſe; C.Coſconiũ,qui tunc erat Prætor; M.Meſſalam, qui tum Præturam petebat; P.Nigidium, App.Claudium . credo eſſe neminem,qui his omnibus aut uere referendis,aut etiam ſcribendis putet ingenium defuiſſe.quid deinde?quid feci?cum ſcirem ita indicium in tabulas publicas relatum, ut illæ tabulæ priuata tamen cuſtodia more maiorũ continerentur:non occultaui,non continui domi , ſed deſcribi ab omnibus ſtatim librarijs,diuidi paſſim,& peruulgari,atq; edi populo R.imperaui:diuiſi toti Italiæ, diuiſi in omnes prouincias:eius indicij,è quo ſalus oblata eſſet omnibus,expertem eſſe neminem uolui . itaq; dico locum in orbe terrarum eſſe nullum,quo in loco populi R. nomen ſit,quin eodem perſcriptũ hoc indicium peruenerit. in quo ego tam ſubito,& exiguo,et turbido tẽpore multa diuinitus,ita ut dixi,non mea ſponte,prouidi : primũ ne qui poſſet tantum aut de Reip.aut de alicuius periculo meminiſſe,quantum uellet:deinde ne cui liceret unquã reprehendere illud indicium,aut temere creditum criminari : poſtremo ne quid iam à me,ne quid ex meis commentarijs quæreretur; ne aut obliuio mea,aut memoria

uideretur nimia:ne deniq; aut negligentia turpis, aut di ligentia crudelis putaretur. ſed tamen abs te Torquate quæro, cum indicatus tuus inimicus eſſet, et eſſet eius rei frequens ſenatus, & recens memoria teſtis; tibi meo fa= miliari, & contubernali prius etiam edituri fuerint indicium ſcribæ mei, ſi uoluiſſes, quàm in codicem retuliſ ſent:cum uideres aliter fieri, cur tacuiſti? paſſus es? non mecum aut cum familiari meo queſtus es? aut, quoniam tam facile inueheris in amicos, iracundius aut uehemen= tius expoſtulaſti? tu, cum tua uox nunq̃ ſit audita; cum indicio lecto, deſcripto, diuulgato, quieueris, tacueris: re= pente tantam rem enunciare audeas, & in eum locum te deducas, ut ante, q̃ me cõmutati indicij coargueris, te ſummæ negligentiæ tuo iudicio conuictum eſſe fateare? mihi cuiuſquam ſalus tãti fuiſſet, ut meam negligerem? per me ego ueritatem patefactam cõtaminarem aliquo mendacio? quenq̃ deniq; ego iuuarem, à quo & crudeles inſidias in Remp. factas, & in me potiſſimum Conſulem putarem? ꝙ ſi iam eſſem oblitus ſeueritatis, & conſtãtiæ meæ, tam ne amens eram, ut, cum literæ poſteritatis cau= ſa repertæ ſint, quæ ſubſidio obliuioni eſſe poſſent, ego re centem putarem memoriam cuncti ſenatus cõmentario meo poſſe ſuperari? fero ego te Torquate iandudum, fe= ro, & non nunq̃ animum incitatum ad ulciſcendam ora tionem tuã reuoco ipſe, & reflecto: permitto aliquid ira cundiæ tuæ, do adoleſcentiæ, cedo amicitiæ, tribuo paren ti: ſed niſi aliquem modum uitæ conſtitueris, coges oblitũ me noſtræ amicitiæ habere rationem meæ dignitatis. ne= mo unquam me tenuiſſima ſuſpicione perſtrinxit, quem non præuerterim. ſed mihi hoc credas uelim: nõ ijs liben

tiſſime ſoleo reſpondere, quos mihi uideor facillime poſſe ſuperare. tu, quoniam minime ignoras conſuetudinem dicendi meam, noli hac noua lenitate abuti mea: noli aculeos orationis meæ, qui reconditi ſunt, excuſſos arbitrari: noli id putare omnino à me eſſe omiſſum, ſi quid eſt tibi remiſſum, atq; conceſſum. cum illæ ualent apud me excuſationes iniuriæ tuæ, iratus animus tuus, ætas, amicitia noſtra: tum non dũ ſtatuo te uirium ſatis habere, ut ego tecũ luctari, & congredi debeam: q̃ ſi eſſes uſu atq; ætate robuſtior, eſſem idem qui ſoleo cũ ſum laceſſitus: nunc tecũ ſic agam, tuliſſe ut potius iniuriam, q̃ retuliſſe gratiam uidear. neq; uero, quid mihi iraſcare, intelligere poſſum: ſi q̃ eum defendo, quem tu accuſas; cur tibi quoq; ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum, quem ego defendo? inimicum, inquis, accuſo meum: & amicum ego defendo meum. non debes tamen quenq̃ in coniurationis quæſtione defend[illegible]: immo nemo magis eum, de quo nihil eſt ſuſpicatus, q̃ is, qui de alijs multa cogitauit. cur dixiſti teſtimonium in alios? quia coactus. cur dãnati ſunt? quia creditum eſt. regnum eſt dicere in quem uelis, ac defendere quem uelis: immo ſeruitus eſt, non dicere in quẽ uelis, ac defendere quem uelis. ac ſi conſiderare cœperis, utrũ magis mihi hoc neceſſe fuerit facere, an tibi: intelliges, honeſtius te inimicitiarum modum ſtatuere potuiſſe, q̃ me humanitatis. an uero cum honos agebatur ampliſſimus familiæ ueſtræ, hoc eſt Conſulatus parentis tui, ſapientiſſimus uir familiariſſimis ſuis non ſuccenſuit pater tuus, cũ Syllam & defenderent & laudarent: intelligebat hãc nobis à maioribus eſſe traditã diſciplinam, ut nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur. & erat

huic iudicio longe diſſimilis illa contentio. tum afflicto P. Sylla Conſulatus uobis pariebatur, ſicuti partus eſt: honoris erat certamen: ereptum repetere uos clamitabatis, ut uicti in cãpo, in foro uinceretis: tũ qui contra uos pro huius ſalute pugnabant, amiciſſimi ueſtri, quibus non iraſcebamini, Conſulatũ uobis eripiebant, honori ueſtro repugnabant, & tamen id inuiolata ueſtra amicitia, integro officio, ueteri exẽplo, atq; inſtituto optimi cuiuſq; faciebant. ego uero quibus ornamentis aduerſor tuis? aut cui dignitati ueſtræ repugno? quid eſt, quod iam ab hoc expetas? honor ad patrem, inſignia honoris ad te delata ſunt. tu ornatus ærũnis uenis ad eum lacerandum, quem interemiſti: ego iacentem & ſpoliatũ defendo, & protego. atq; hic tu & reprehendis me, quia defendam, & iraſceris: ego autem non modo tibi non iraſcor, ſed ne reprehendo quidem factum tuum: te. n. exiſtimo tibi ſtatuiſſe, quid faciendũ putares, & ſatis idoneum officij iudicem poſuiſſe. At accuſat C. Cornelij filius, ideq; ualere debet, ac ſi pater indicaret. ò patrem Cornelium ſapiẽtem, qui, quod præmij ſolet eſſe in indicio, reliquerit; quod turpitudinis in cõfeſſione, id per accuſationem filij ſuſceperit. ſed quid eſt tandem, quod indicat per iſtum puerũ Cornelius? ſi eſt cauſa mihi ignota, cũ Hortenſio cõmunicata, * reſpõdeat Hortenſius. ſin ut ais illum comitatum Antronij & Catilinæ, cum in campo cõſularibus comitijs, quæ à me habita ſunt, cædem facere uoluerunt: Antronium tum in campo uidimus: ecquid dixi uidiſſe nos? ego uidi: uos enim tum iudices nihil laborabatis, neque ſuſpicabamini: ego tectus præſidio firmo amicorum, Catilinæ tum & Antronij copias & conatum repreſſi. num quis eſt

igitur,

igitur, qui tum dicat in campum aſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſe cum Catilina ſocietate ſceleris cõiunxerat, cur ab eo diſcedebat? cur cum Antronio nõ erat? cur in pari cauſa non paria ſigna reperiuntur criminis? ſed quoniam Cornelius ipſe etiam nunc de indicando dubitat, ut dicitis, informat ad hoc adumbratum indiciũ filium: quid tandem de illa nocte, cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea, quæ cõſecuta eſt poſterum diem Nonarum Nou. me Conſule Catilinæ denũciatione cõuenit? quæ nox omniũ temporum cõiurationis acerrima fuit, atq; acerbiſſima. tum Catilinæ dies exeundi, tum cæteris manendi conditio, tum deſcriptio totã per urbem cædis, atq; incendiorum cõſtituta eſt: tunc tuus pater Corneli, id quod tandem aliquando confitetur, illam ſibi officioſam prouinciam depopoſcit, ut, cum prima luce Conſulem ſalutatum ueniret, intromiſſus meo more, & iure amicitiæ, me in meo lectulo trucidaret. hoc tempore, cũ arderet acerrime coniuratio, cum Catilina egrederetur ad exercitũ, Lentulus in urbe relinqueretur, Caſſius incendijs, Cethegus cædi præponeretur, Antronio, ut occuparet Hetruriã, præſcriberetur, cum omnia ordinarentur, inſtituerẽtur, pararẽtur, ubi fuit Sylla Corneli? nũ Romæ? immo longe abfuit. num in ijs legionibus, quò ſe Catilina referebat? multo etiã longius. num in agro Camerti, Piceno, Gallico, quas oras maxime quaſi morbus quidã illius furoris peruaſerat? nihil uero minus: fuit enim, ut iam ante dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italiæ, quæ maxime ea ſuſpicione caruit. quid ergo indicat, aut quid affert aut ipſe Cornelius, aut uos, qui ab eo hæc mãdata defertis? gladiatores emptos eſſe Fauſti ſimulatio-

ne ad cædem ac tumultum. ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores, quos teſtamẽto patris uidemus deberi. Arrepta eſt familia: quæ ſi eſſet prætermiſſa, poſſet alia familia Fauſti munus præbere. utinã quidem hæc ipſa nõ modo iniquorum inuidiæ, ſed & æquorum expectationi ſatisfacere poſſet. Properatum uehemẽter, cum longe tempus muneris abeſſet. quaſi uero tempus dãdi muneris nõ ualde appropinquaret. Nec opinãte Fauſto, cum is neq; ſciret, neq; uellet, familia eſt cõparata. at literæ ſunt Fauſti, per quas ille precibus à P. Sylla petit, ut emat gladiatores, & ut hos ipſos emat: neq; ſolum ad Syllam miſſæ, ſed ad L. Cæſarem, Q. Pompeium, C. Memmium, quorum de ſententia tota res geſta eſt. At præfuit familiæ Cornelius. iam ſi in cõparanda familia ſuſpicio eſt nulla; ꝙ præfuit, nihil ad rem pertinet. ſed tamen munere ſeruili obtulit ſe ad ferramenta proſpicienda, præfuit uero nunꝗ: eaq; res per bellum Fauſti libertum omni tempore adminiſtrata eſt. At enim Cincius eſt ab hoc in ulteriorem Hiſpaniam miſſus, ut eam prouinciam perturbaret. primũ, Cincius iudices L. Iulio C. Figulo Coſs. profectus eſt aliquanto ante furorem Catilinæ, & ante ſuſpicionem huius coniurationis: deinde, eſt profectus non tum primum, ſed cum in iiſdem locis aliquãto ante eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet: ac profectus eſt non modo ob cauſam, ſed etiam neceſſariam cauſam, magna ratione cum Mauritaniæ Rege contracta. tum autem, illo profecto, Sylla procurante eius rem, & gerente, plurimis & pulcherrimis P. Cincii prædiis uenditis, æs alienũ eiuſdem diſſolutum eſt: ut quæ cauſa cæteros ad facinus impulit, cupiditas retinendæ poſſeſſionis, ea Cin-

cio non fuerit prædijs diminutis. iam uero illud q̃ incre dibile? q̃ abſurdum? qui Romæ cædem facere, qui hãc urbem inflãmare uellet, eum familiariſſimum ſuum di= mittere ab ſe & mãdare in ultimas terras? utrum, quo facilius Romæ ea, quæ conabatur, efficeret, ſi in Hiſpa= nia turbatũ eſſet? at hæc ipſa per ſe ſine ulla cõiunctio= ne agebantur. an in tantis rebus, tam nouis cõſilijs, tam periculoſis, tam turbulentis hominem amãtiſſimum ſui, familiariſſimum, cõiunctiſſimum officijs, uſu, cõſuetudi ne, dimittendum eſſe arbitraretur? uerißimile nõ eſt, ut, quem in ſecũdis rebus, quem in ocio ſecũ ſemper habuiſ= ſet, hunc in aduerſis, & in eo tumultu, quem ipſe cõpa= rabat, ab ſe dimitteret. ipſe autem Cincius (nõ enim mi hi deſerenda eſt cauſa amici ueteris atq; hoſpitis) is ho= mo eſt, aut ea familia ac diſciplina, ut hoc credi poſſit, eum bellum Reip. facere noluiſſe: ut cuius pater, cũ cæ= teri deficerent finitimi ac uicini, ſingulari extiterit in Remp. noſtram officio, & fide, is ſibi nefarium bellum contra patriã ſuſcipiendum putaret. cuius æs alienũ ui demus iudices nõ libidine, ſed negocij gerendi ſtudio eſſe cõtractum: qui ita Romæ debuit, ut in prouincijs, & in regnis maximæ ei pecuniæ deberentur: quas cum pete= ret, non cõmiſit, ut ſui procuratores quicq̃ oneris abſen= te ſe ſuſtinerent: uenire omnes ſuas poſſeßiones, & pa= trimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit, q̃ ullam moram cuiq̃ fieri creditorum ſuorum. à quo quidem genere iu dices ego nunq̃ timui, cum in illa Reip. tempeſtate uerſa rer. illud erat genus hominum horribile & pertimeſcen dum, qui tanto amore ſuas poſſeßiones amplexi tenebãt, ut ab his membra diuelli citius ac diſtrahi poſſe diceres.

Cincius nunq̃ ſibi cognationem cum prædijs eſſe exiſtimauit ſuis: itaq; ſe nõ modo ex ſuſpicione tanti ſceleris, uerum etiã ex omni hominum ſermone nõ armis, ſed patrimonio ſuo uendicauit. Iam uero, quod ſubijcit, Põpeianos eſſe à Sylla impulſos, ut ad iſtã cõiurationem, & ad hoc nefariũ facinus accederent, id cuiuſmodi ſit, intelligere nõ poſſum. an tibi Pompeiani cõiuraſſe uidentur? quis hoc unq̃ dixit? aut quæ fuit iſtius rei uel minima ſuſpicio? disiunxit, inquit, eos à colonis, ut hoc diſſidio ac diſſenſione facta oppidũ in ſua poteſtate poſſet, & Pompeianos habere. primum, omnis Pompeianorum colonorumq; diſſenſio delata ad patronos eſt, cum iam inueteraſſet, ac multos annos eſſet exagitata: deinde, ita à patronis res cognita eſt, ut nulla in re à cæterorum ſententijs Sylla diſſenſerit: poſtremo, coloni ipſi ſic intelligunt, non Pompeianos à Sylla magis, q̃ ſeſe eſſe defenſos. atq; hoc iudices ex hac frequentia colonorum, honeſtiſſimorũ hominum, intelligere poteſtis: qui adſunt, laborant, hunc patronũ, defenſorem, cuſtodem illius coloniæ, ſi in omni fortuna, atq; omni honore incolumem habere nõ potuerunt, in hoc tamen caſu, quo afflictus iacet, per uos tuta ri conſeruareq; cupiunt. adſunt pari ſtudio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen uocantur: qui ita de ambitione, & de ſuffragijs ſuis cum colonis diſſenſerunt, ut idem de cõmuni ſalute ſentirẽt. ac ne hæc quidem P. Syllæ mihi uidetur ſilentio prætereunda eſſe uirtus, ꝙ, cum ab hoc illa colonia deducta ſit, & cum cõmoda colonorum à fortunis Pompeianorum populi R. fortuna diuiſerit, ita charus utriſq; eſt, atq; iucundus, ut non alteros dimouiſſe, ſed utroſq; conſtituiſſe uideatur. at enim &

gladiatores & omnis iſta uis rogationis Cæciliæ cauſa cóparabantur: atq; hoc in loco in L. Cæcilium, prudentiſſimum, atq; ornatiſſimum uirum, uehemēter inuectus eſt: cuius ego de uirtute & cōſtantia iudices tātum dico, talem hunc in iſta rogatione, quā promulgauit nō de tollenda, ſed de leuanda calamitate fratris ſui, fuiſſe, ut cōſultum eſſe uoluerit fratri, tamen cum Rep. pugnare noluerit; promulgarit impulſus amore fraterno, deſtiterit fratris auctoritate deductus. atq; in ea re per L. Cæcilium Sylla accuſatur, in qua re eſt uterq; laudandus. Primum Cæcilius, qui id promulgarit, in quo res iudicatas uidebatur uoluiſſe reſcindere, ut ſtatueretur: Sylla recte reprehendit: ſtatus enim Relp. maxime iudicatis rebus cōtinetur: neq; ego tantum fraterno amori dandū arbitror, ut quiſq; de ſalute ſuorum conſulat, cōmunem relinquat. nihil de iudicio ferebat: ſed pœnam ambitus eam ferebat, quæ fuerat nuper ſuperioribus legibus cōſtituta: itaq; hac rogatione nō iudicum ſententiam, ſed legis uitiū corrigebat. nemo iudicium reprehendit, cum de pœna queritur, ſed legem: damnatio enim eſt iudicum, quæ manebat; pœna legis, quæ leuabatur. noli igitur animos eorum ordinū, qui præſunt iudicijs ſumma cum grauitate, & dignitate, alienare à cauſa. nemo labefactare iudiciū eſt conatus: nihil eſt eiuſmodi promulgatum: ſemper Cæcilius in calamitate fratris ſui iudicum poteſtatem perpetuādam, legis acerbitatem mitigādam putauit. ſed quid ego de hoc plura diſputem? dicerem fortaſſe, & facile, & libēter dicerem: ſi paulo etiā longius, q̄ finis quotidiani officij poſtulat, pietas & fraternus amor L. Cæciliū protuliſſet, implorarem ſenſus

ueſtros, uniuſcuiuſq; indulgentiam in ſuos teſtarer, peterem errato ueniam L.Cæcilij ex intimis ueſtris cogitationibus, atq; ex humanitate cómuni. lex dies fuit propoſita paucos, ferri cœpta nunq̃: poſita eſt in ſenatu, populum R. latuit: cum in Capitolium nos ſenatum conuocaſſemus, nihil eſt actum prius: & id mandato Syllæ Q. Metellus Prætor ſe loqui dixit, Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. ex illo tempore L.Cæcilius mulea de Rep. egit: agrariæ legi, quæ tota à me reprehenſa & abiecta eſt, interceſſorem fore profeſſus eſt: improbis largitionibus reſtitit: ſenatus auctoritatem nunq̃ impediuit: ita ſe geſſit in Tribunatu, ut onere depoſito domeſtici officij, nihil poſtea niſi de Reip. cómodis cogitarit. atq; in ipſa rogatióe, ne per uim quid ageretur, quis tamen ueſtrum Syllam aut Cæcilium uerebatur? nonne omnis ſeditionis timor, atq; opinio ex Antronij improbitate pendebat? eius uoces, eius minæ ferebantur: eius aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum metum nobis ſeditionesq; afferebant: itaq; P. Sylla, hoc importuniſſimo tum honoris, tum etiam calamitatis ſocio, atq; comite, & ſecúdas fortunas amittere coactus eſt, et in aduerſis ſine ullo remedio, atq; alleuamẽto permanere. Hic tu epiſtolam meá ſæpe recitas, quã ego ad Cn. Pompeiũ de meis rebus geſtis, & de ſumma Reip. miſi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllam quæris: & ſi fauorem incredibilem biénio ante cóceptũ erupiſſe in meo Cóſulatu ſcripſi, me hoc demóſtraſſe dicis, Syllam in illa fuiſſe ſuperiore cóiuratione. ſcilicet is ſum, qui exiſtimem Cn. Piſoné, & Catiliná, & Vargunteũ, & Antronium nihil ſcelerate, nihil audacter ipſos per ſeſe ſine P.

Sylla facere potuiſſe. de quo etiã ſi quis dubitaſſet antea, num id, quod tu arguis, cogitaſſet, interfecto patre tuo Cõſule deſcẽdere Calendis Ian. cum lictoribus? ſuſtuliſti hãc ſuſpicionẽ, cũ dixiſti hũc, ut Catilinã Cõſulem efficeret, cõtra patrẽ tuũ operas, & manũ cõparaſſe. quod ſi tibi ego cõfiteor, tu mihi cõcedas neceſſe eſt, hũc, cũ Catilinæ ſuffragaretur, nihil de ſuo Cõſulatu, quẽ iudicio amiſerat, per uim recuperãdo cogitauiſſe: neq; enim iſtorũ facinorũ tantorum, tam atrociũ crimen iudices P. Syllæ perſona ſuſcipit: iam enim faciã criminibus omnibus ferè diſſolutis, cõtra atq; in cæteris cauſis fieri ſolet, ut nũc deniq; de uita hominis, ac de moribus dicam: etenim de principio ſtuduit animus occurrere magnitudini criminis, ſatisfacere expectationi hominũ, de me aliquid, et de ipſo, qui accuſatus eſt, dicere: nũc iam reuocãdi eſtis eò, quò uos ipſa cauſa etiã tacẽte me cogit, animis. Omnibus in rebus iudices, quæ grauiores maioresq; ſunt, quid quiſq; uoluerit, cogitarit, admiſerit, nõ ex crimine, ſed ex moribus eius, qui arguitur, eſt ponderãdũ: neq; enim poteſt quiſquã noſtrũ ſubito fingi, neq; cuiuſquã repẽte uita mutari, aut natura cõuerti. circũſpicite pauliſper mẽtibus ueſtris, ut alia omittamus, hoſce ipſos homines, qui huic affines ſceleri fuerũt. Catilina cõtra Remp. cõiurauit. cuius aures unq̃ hoc reſpuerũt, conatum eſſe hominem uſq; à pueritia nõ ſolum intemperãtia, & ſcelere, ſed etiã cõſuetudine, et ſtudio in omni flagitio, ſtupro, cæde uerſatum? quis eum cõtra patriã pugnãtem periſſe miratur, quẽ ſemper omnes ad ciuile latrociniũ natum putauerũt? quis Lentuli ſocietates cum indicibus? quis inſaniam libidinum? quis peruerſam, atque impiam

religionem recordatur, qui illum aut nefarie, aut ſtulte cogitaſſe miretur? quis de C. Cethego, atq; eius in Hiſpaniā profectione, ac de uulnere Q. Metelli Pij cogitat, cui nō ad illius pœnam carcer ædificatus eſſe uideatur? omitto cæteros, ne ſit infinitum: tantū à uobis peto, ut taciti de omnibus, quos coniuraſſe cognitum eſt, cogitetis: intelligetis unumquenq; illorū prius à ſua uita, q̃ noſtra ſuſpicione eſſe dānatum. ipſum illum Antroniū (quoniā eius nomen finitimum maxime eſt huius periculo et crimini) non ſua cōſuetudo, ac uita cōuincit? ſemper audax, petulans, libidinoſus. quem in ſtuprorum defenſionibus nō ſolum uerbis uti improbiſſimis ſolitum eſſe ſcimus, uerum etiā pugnis, & calcibus; quem exturbare homines è poſſeſſionibus, cædē facere uicinorū, ſpoliare fana ſociorū, ui conatum & armis diſturbare iudicia, in bonis rebus omnes cōtemnere, in malis pugnare cōtra bonos, nō Reip. cedere, non fortunæ ipſi ſuccumbere: huius ſi cauſa nō manifeſtiſſimis rebus teneretur, tamen eum mores ipſius, ac uita cōuincerent. agedum cōferte nunc cum illius uita uitā P. Syllæ, uobis populoq; R. notiſſimā iudices, & eam ante oculos ueſtros proponite. ecquod huius factum, aut cōmiſſum, nō dicam audacius, ſed quod cuiq̃ paulo minus cōſideratum uideretur factum, quæro? uerbū ecquod unq̃ ex ore huius excidit, unde quiſquam poſſet offendi? at uero in illa graui L. Syllæ uictoria turbulentaq; quis P. Sylla mitior? q̃ multorum hic uitam eſt à L. Sylla deprecatus? q̃ multi ſunt ſummi homines & ornatiſſimi, & noſtri et equeſtris ordinis, quorum pro ſalute ſe hic Syllæ obligauit? quos ego nominarem: neq; enim ipſi nolunt, & huic animo gra-

tiſſimo adſunt:ſed quia maius eſt beneficium, quàm poſſe debet ciuis ciui dare, ideo à uobis peto, ut, quod potuit, té= pori tribuatis; quod fecit, ipſi. quid reliquam conſtantiã uitæ commemorem? dignitatem, liberalitatem, moderatio nem in priuatis rebus, ſplendorem in publicis? quæ ita à fortuna deformata ſunt, ut tamé à natura inchoata có pareant. quæ domus? quæ celebratio quotidiana? quæ fa= miliaris dignitas? quæ ſtudia amicorum? quæ ex quoq; or dine multitudo? hæc diu multum, & multo labore quæ= ſita una eripuit hora. accepit P. Sylla iudices uehemẽs uul nus, & mortiferum, uerũtamen eiuſmodi, quod uidere= tur eius uita, & natura accipere potuiſſe: honeſtatis, & dignitatis habuiſſe nimis magnam iudicatus eſt cupidita tem: quam ſi nemo alius habuit in Conſulatu petendo, cu pidior iudicatus eſt hic fuiſſé, q̃ cæteri: ſin etiam in alijs non nullis fuit iſte Conſulatus amor, fortuna in hoc fuit fortaſſe grauior, q̃ in cæteris. poſtea uero quis P. Syllam, niſi mœrentem, demiſſum, afflictumq;, uidit? quis unquã eſt ſuſpicatus hunc magis odio, q̃ pudore, hominum aſpe ctum, lucemq; uitare? qui dum multa haberet inuitamẽ ta urbis, & fori propter ſumma ſtudia amicorum, quæ tamen ei ſola in malis reſtiterũt, abfuit ab oculis ueſtris, &, cum lege retineretur, ipſe ſe exilio penè mulctauit. in hoc uos pudore iudicij, & in hac uita tanto ſceleri locũ fuiſſe creditis? aſpicite ipſum, contuemini os, conferte cri men cum uita uſque ad hoc tempus explicata: tum cri= mẽ recognoſcite. mitto Remp. quæ fuit ſemper Syllæ cha riſſima. hos'ne amicos, tales uiros, tã cupidos ſui, per quos res eius ſecundæ quondam erant ornatæ, nunc ſubleuan= tur aduerſæ, crudeliſſime perire uoluit, ut cum Lentulo;

& Catilina,& Cethego fœdiſſimam uitam ac miſerri‑
mam turpiſſima morte propoſita degeret? non inquam
cadit in hos mores,non in hunc pudorem,non in hanc ui
tam,non in hunc hominem iſta ſuſpicio. noua quædam
illa immanitas exorta eſt: incredibilis fuit ac ſingularis
furor: ex multis ab adoleſcentia collectis perditorum ho
minum uitijs repēte tanta iſta importunitas inauditi ſce
leris exarſit. nolite iudices arbitrari hominum illum im‑
petum,& conatum fuiſſe: neq; enim ulla gens tam bar
bara,aut tam immanis unquam fuit, in qua non modo
tot, ſed unus tam crudelis hoſtis patriæ ſit inuentus. bel‑
luæ quædam illæ ex portētis immanes,ac feræ forma ho
minum indutæ extiterunt. perſpicite etiam atque etiam
iudices: nihil enim eſt, quod in hac cauſa dici poſſit uehe‑
mentius. penitus introſpicite Catilinæ, Antronij, Cethegi,
Lentuli cæterorumq; mētes: quas uos in his libidines, quæ
flagitia, quas turpitudines, quantas audacias, quàm incre
dibiles furores, quas notas ſcelerum, quæ indicia parrici‑
diorum, quantos aceruos facinorum reperietis? ex ma‑
gnis,& diuturnis, et iam deſperatis Reip. morbis iſta re‑
pente uis erupit, ut, ea confecta & eiecta, cōualeſcere ali
quando & ſanari ciuitas poſſit: neque enim eſt quiſquā,
qui arbitretur illis incluſis in Rep. peſtibus diutius hoc
imperium ſtare potuiſſe: itaque eos non ad perficiendum
ſcelus, ſed ad luendas Reip. pœnas furiæ quædam incita
uerunt. in hunc igitur gregem uos nunc P. Syllam iudi
ces ex his, qui cum hoc uiuunt atque uixerunt, honeſtiſſi‑
morum hominum gregibus reijcietis? ex hoc hominum
numero, ex hac familiari dignitate in impiorum partē,
atque in parricidarum cœtum ac numerum transfere‑

tis? ubi erit igitur illud fortiſſimum præſidium pudoris? quo in loco nobis uita ante acta proderit? quod ad tempus exiſtimatiõis partæ fructus reſeruabitur, ſi in extremo diſcrimine ac dimicatione fortunæ deſeruerit, ſi nõ aderit, ſi nihil adiuuabit? quæſtiones nobis ſeruorum ac tormenta accuſator minitatur. in quibus quanquam nil periculi ſuſpicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiuſque tum animi, tum corporis, regit quæſitor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, ut in tot rerum anguſtijs nihil ueritati loci relinquatur. uita P. *Syllæ torqueatur: ex ea quæratur, num quæ occultetur libido, num quod lateat facinus, nũ quæ crudelitas, num quæ audacia: nihil erroris erit in cauſa, nec obſcuritatis iudices, ſi à uobis uitæ perpetuæ uox ea, quæ grauiſſima debet eſſe, audietur. nullum in hac cauſa teſtem timemus: nihil quenquam ſcire, nihil uidiſſe, nihil audiſſe arbitramur. ſed tamen ſi nihil uos* P. *Syllæ fortuna mouet iudices, ueſtra moueat: ueſtra enim, qui cum ſumma elegantia, atque integritate uixiſtis, hoc maxime intereſt, non ex libidine, aut ſimultate, aut leuitate teſtium cauſas honeſtorum hominum ponderari, ſed in magnis diſquiſitionibus, repentiniſq; periculis uitam uniuſcuiuſque eſſe teſtem. quam uos iudices nolite armis ſuis ſpoliatam atque nudatam obijcere inuidiæ, dedere ſuſpicioni: munite communem arcem bonorum: obſtruite perfugia improborum: ualeat ad pœnam et ad ſalutem plurimum, quam ſolam uidetis ipſam ex ui ſua naturaq; facillime perſpici, ſubito flecti, fingiq; non poſſe. quid uero hæc auctoritas (ſemper enim de ea dicẽdum eſt, quãq̃ à me timide modiceq; dicetur) quid, inquã, hæc auctori=*

ritas noſtra? qui à cæteris coniurationis cauſis abſtinui-mus, P. Syllam defendimus: nihil hunc tandem iuuabit? graue, ſi appetimus aliquid: ſi, cum cæteri de nobis ſilent, non etiam noſmet ipſi tacemus, graue. ſed ſi lædimur, ſi accuſamur, ſi in inuidiam uocamur: profecto conceditis iudices, ut nobis libertatem retinere liceat, ſi minus liceat dignitatem. Accuſati ſunt uno nomine conſulares: ut iã uideatur honoris ampliſſimi nomen plus inuidiæ, q̃ di-gnitatis afferre. affuerunt, inquit, Catilinæ, illumq; lauda runt. nulla tum patebat, nulla erat cognita coniuratio: defendebant amicum, aderant ſupplici, uitæ eius turpi-tudinẽ in ſummis eius periculis non inſequebantur. quin etiam parens tuus Torquate Conſul reo de pecunijs re-petũdis Catilinæ fuit aduocatus; improbo homini, at ſup plici; fortaſſe audaci, at aliquãdo amico. cui cum adfuit poſt delatũ ad eum primam illã cõiurationem, indicauit ſe audiſſe aliquid, nõ crediſſe. at idem nõ adfuit alio in iudicio, cum adeſſent cæteri. ſi poſtea cognorat ipſe ali-quid, quod in Cõſulatu ignoraſſet, ignoſcendũ eſt ÿs, qui poſtea nihil audierunt. ſin illa res de pecunijs repetũdis prima ualuit, non inueterata, q̃ recens debuit eſſe graui-or. ſed ſi tuus parẽs etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamen humanitate adductus aduocationem hominis im-probiſſimi ſella curuli, atq; ornamentis & ſuis & Cõſu latus honeſtauit: quid eſt, quãobrem conſulares, qui Cati linæ adfuerunt, reprehendantur? at ÿdem ÿs, qui ante hunc cauſam de cõiuratione dixerunt, nõ adfuerunt: tã to ſcelere aſtrictis hominibus ſtatuerunt nihil à ſe adiu-mẽti, nihil opis, nihil auxilÿ ferri oportere. atq; ut de eo-rũ conſtãtia atq; animo in Remp. dicam, quorum tacita

*grauitas,& fides de unoquoq; loquitur,neq; cuiuſquam
ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere,
unquam meliores,fortiores,conſtantiores conſulares fuiſ
ſe,q̃ ijs temporibus & periculis,quibus penè oppreſſa eſt
Reſp? quis non de communi ſalute apertiſſime, quis non
fortiſſime,quis non conſtantiſſime ſenſit? neq; ego præci=
pue de conſularibus diſputo:nam hæc hominum ornatiſ
ſimorum,qui Prætores fuerunt,& uniuerſi ſenatus com
munis eſt laus:ut conſtet,poſt hominum memoriam nun
quam in illo ordine plus uirtutis, plus amoris in Remp.
plus grauitatis fuiſſe. ſed quia ſunt deſcripti conſulares,
de his tantum mihi dicendum putaui,quod ſatis eſſet,at=
teſtante memoria omnium, neminem eſſe ex illo honoris
gradu,qui non omni ſtudio,uirtute,auctoritate incubue
rit ad Remp.conſeruãdam. ſed quid? ego, qui Catilinam
non laudaui,qui reo Catilinæ Conſul non adfui,qui teſti
monium de coniuratione dixi in alios, adeò ne uobis alie
nus à ſanitate,adeo oblitus conſtantiæ meæ, adeo imme=
mor rerum à me geſtarum eſſe uideor, ut cum Conſul
bellum geſſerim cum coniuratis,nunc eorum ducem con
ſeruare cupiam? & in animum inducam, cuius nuper
ferrum retuderim, flãmamq; reſtinxerim, eiuſdem nũc
cauſam uitamq; defendere? ſi medius fidius iudices non
me ipſa Reſp. meis laboribus & periculis conſeruata, ad
grauitatem animi & conſtantiam ſua dignitate reuoca
ret,tamen hoc natura eſt inſitum,ut,quem timueris,qui
cum de uita fortunisq́; contenderis,cuius ex inſidijs eua=
ſeris, hunc ſemper oderis. ſed cum agatur honos meus
ampliſſimus, gloria rerum geſtarum ſingularis, cum,
quoties quiſquam eſt in hoc ſcelere conuictus,toties reno=*

uetur memoria per me inuentæ ſalutis: ego ſum tam demens, ego cõmittam, ut ea, quæ pro ſalute omnium geſſi, caſu magis & felicitate à me, q̃ uirtute & cõſilio geſta eſſe uideantur? quid ergo? hoc tibi ſumis, dicet fortaſſe quiſpiam, ut, quia tu defenderis, innocens iudicetur? ego uero iudices non modo nihil mihi aſſumo, in quo quiſpiã repugnet; ſed etiam, ſi quid ab omnibus cõceditur, id reddo ac remitto. non in ea Rep. uerſor, non ijs temporibus caput meũ obtuli pro patria periculis omnibus, non aut ita ſunt extincti quos uici, aut ita grati quos ſeruaui, ut eo mihi plus appetere coner, q̃ quantum omnes inimici inuidiq; patiantur. graue eſſe eum uideretur, qui inueſtigarit coniurationem, qui patefecerit, qui oppreſſerit, cui ſenatus ſingularibus uerbis gratias egerit, cui uni togato ſupplicationem decreuerit, dicere in iudicio: nõ defenderem, ſi cõiuraſſet. non dico id, quod graue eſt: dico illud, quod in his cauſis coniurationis non auctoritati aſſumã, ſed pudori meo. ego, ille coniurationis inueſtigator atque ultor, certe non defenderem Syllam, ſi coniuraſſe arbitrarer: ego iudices de tantis omnium periculis cum quærerem omnia, multa audirem, non crederem omnia, cauerem omnia, dico hoc, quod initio dixi, nullius indicio, nullius ſuſpicione, nullis literis de re P. Syllæ rem ullam ad me eſſe delatam. quamobrẽ uos dij patrij ac penates, qui huic urbi atq; huic imperio præſidetis, qui hoc imperiũ, qui hanc libertatem, populumq; R. qui hæc tecta atq; tẽpla me Conſule, ueſtro numine auxilioq; ſeruaſtis, teſtor, integro me animo ac libero P. Syllæ cauſam defendere, nullum à me ſciente facinus occultari, nullum ſcelus ſuſceptum contra ſalutem omnium defendi ac tegi. nihil

de hoc Cõſul comperi, nihil ſuſpicatus ſum, nihil audiui. itaq; idem ego ille, qui uehemens in alios, qui inexorabilis in cæteros eſſe uiſus ſum, perſolui patriæ, quod debui: reliqua iam à me meæ perpetuæ conſuetudini naturæq; debentur. tam ſum miſericors iudices, quàm uos; tam mitis, quàm qui leniſſimus. in quo uehemens fui uobiſcum, nihil feci niſi coactus: Reip. præcipitãti ſubueni: patriam demerſam extuli: miſericordia ciuium adducti tunc fuimus tam uehementes, q̃ neceſſe fuit. ſalus eſſet omnium amiſſa una nocte, niſi eſſet ſeueritas illa ſuſcepta. ſed ut ad ſceleratorum pœnam amore Reip. ſum adductus, ſic ad ſalutem innocentium uoluntate deducor. nihil uideo eſſe in hoc P. Sylla iudices odio dignum, miſericordia digna multa: neq;.n. nũc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſupplex ad uos iudices confugit, ſed ne quã generi ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudinis inuratur. nam ipſe quidẽ, ſi erit ueſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamẽta, quæ ſolatia reliquæ uitæ, quibus lætari et perfrui poſſit? domus erit, credo, exornata: aperientur maiorum imagines: ipſe ornatũ ac ueſtitum recuperabit. omnia iudices hæc amiſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia atq; ornamẽta unius iudicij calamitate occiderũt. ſed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur, ne hanc labem tanti generis in familia relinquat, id laborat, id metuit: cui honoris integros fructus non ſit traditurus, ne æternam memoriã dedecoris relinquat. hic uos orat iudices paruus, ut ſe aliquando ſi non integra fortuna, at afflicta patri ſuo gratulari ſinatis. huic miſero notiora ſunt iudiciorum itinera & fori, q̃ diſciplinarũ. non iam de uita P. Syllæ iudices, ſed de ſepultura con=

tenditur.uita erepta eſt ſuperiore iudicio: nũc,ne corpus eijciatur,laboramus:quid enim eſt huic reliqui, quod eũ in uita hac teneat?aut quid eſt, quamobrẽ hæc cuiquam uita uideatur?nuper is homo fuit in ciuitate P.Sylla, ut nemo ei ſe neq; honore,neq; gratia,nec fortunis anteferret.nunc ſpoliatus omni dignitate,quæ erepta ſunt, non repetit:quod fortuna in malis reliqui fecit, ut cum parẽte,cum liberis,cum fratre,cum his neceſſarijs lugere ſuã calamitatem liceat,id ſibi ne eripiatis,iudices uos obteſtatur.Te ipſum iam Torquate expletum huius miſerijs, pateat.etſi nihil aliud Syllæ niſi Conſulatum abſtuliſſetis,tamen eo uos contentos eſſe oportebat:honoris enim cõtentio uos ad cauſam,non inimicitiæ deduxerunt. ſed cũ huic omnia cum honore detracta ſint; cum in hac fortuna miſera ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit: quid eſt, quod expetas amplius?lucis'ne hanc uſuram eripere uis plenã lacrymarum atq; mœroris, in qua cum maximo cruciatu atq; dolore retinetur?libenter reddiderit adempta ignominia fœdiſſimi criminis. an uero inimicum ut expellas?cuius ex miſerijs, ſi eſſes crudeliſſimus,uidẽdo fructum caperes maiorem,quàm audiendo. ò miſerum, & infelicem illum diem, quo Conſul omnibus centurijs P. Sylla renunciatus eſt:ò falſam ſpem: ò uolucrem fortunam:ò cæcam cupiditatem:ò præpoſteram gratulationẽ. ꝙ̃ cito illa omnia ex lætitia, & uoluptate ad luctum & lacrymas reciderunt:ut,qui paulo ante Conſul deſignatus fuiſſet,retineret repente nullũ ueſtigium priſtinæ dignitatis:quid enim erat mali,quod huic ſpoliato honore, fama,fortunis deeſſe uideretur?aut cui nouæ calamitati locus ullus relictus eſſet?urget eadẽ fortuna,quæ cœpit:

reperit

repetit nouum mœrorem : non patitur hominem calamitoſum uno modo afflictum uno in luctu perire. Sed iam impedior egomet iudices dolore animi, ne de huius miſeria plura dicam. ueſtræ iam ſunt partes iudices : in ueſtra mãſuetudine atq; humanitate cauſam totam repono. uos & reiectione interpoſita nihil ſuſpicantibus nobis repentini in nos iudices conſediſtis, ab accuſatoribus delecti ad ſpem acerbitatis, à fortuna nobis ad præſidium innocentiæ conſtituti. ut ego, quid de me populus R. exiſtimaret, quia ſeuerus in improbos fueram, laboraui, &, quæ prima innocentis mihi defenſio eſt oblata, ſuſcepi : ſic uos ſeueritatem iudiciorum, quæ per hos menſes in homines audaciſſimos facta eſt, lenitate ac miſericordia mitigate. hoc cum impetrare à uobis ipſa cauſa debet : tum eſt ueſtri animi atq; uirtutis declarare, non eſſe eos uos, ad quos potiſſimũ interpoſita reiectione deuenire conuenerit. in quo ego iudices uos, quantum meus amor in uos poſtulat, tantum hortor, ut cõmuni ſtudio, quoniam in Rep. coniuncti ſumus, manſuetudine, & miſericordia ueſtra falſam à nobis crudelitatis famam repellamus.

PRO A. LICINIO ARCHIA POETA. ORATIO XXVI.

SI quid eſt in me ingenij, iudices, quod ſentio q̃ ſit exiguum; aut ſi qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter eſſe uerſatum; aut ſi huiuſce rei ratio aliqua ab optimarum artium ſtudijs, & diſciplina profecta, à qua ego nullum cõfiteor ætatis meæ tempus abhorruiſſe: earum rerum omnium uel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere propè ſuo iure debet: nam quoad longiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari ultimam, inde uſq; repetens, hunc uideo mihi principem & ad ſuſcipiendã, & ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extitiſſe. ꝙ ſi hæc uox huius hortatu, præceptisq; conformata, non nullis aliquando ſaluti fuit: à quo id accepimus, quo cæteris opitulari, et alios ſeruare poſſemus, huic profecto ipſi, q̃tum eſt ſitum in nobis, & opem, & ſalutem ferre debemus. ac ne quis à nobis hoc ita dici forte miretur, ꝙ alia quædam in hoc facultas ſit ingenij, neq; hæc dicendi ratio aut diſciplina: ne nos quidem huic cuncti ſtudio penitus unq̃ dediti fuimus: etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune uinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. ſed ne cui ueſtrum mirum eſſe uideatur, me in quæſtione legitima, & in iudicio publico, cum res agatur apud Prætorem populi R. lectiſſimum uirum,

*& apud ſeueriſſimos iudices,tanto conuentu hominum
ac frequentia,hoc uti genere dicendi,quod non modo à
conſuetudine iudiciorum,uerum etiam à forenſi ſermo-
ne abhorreat: quæſo à uobis, ut in hac cauſa mihi detis
hanc ueniam,accommodatam huic reo,uobis, quemad-
modum ſpero,non moleſtam,ut me pro ſummo poeta
atq; eruditiſſimo homine dicentem,hoc concurſu homi-
num literatiſſimorum,hac ueſtra humanitate, hoc de-
niq; Prætore exercente iudicium, patiamini de ſtudijs
humanitatis ac literarum paulo loqui liberius, & in
eiuſmodi perſona,quæ propter otium ac ſtudium mini-
me in iudicijs periculiſq; tractata eſt, uti propè nouo
quodam,& inuſitato genere dicendi.quod ſi mihi à uo-
bis tribui concediq; ſentiam, perficiam profectò,ut hunc
A.Licinium non modo non ſegregandum,cum ſit ciuis,
à numero ciuium,uerum etiam,ſi non eſſet,putetis aſci-
ſcendum fuiſſe.Nam ut primum ex pueris exceſſit Ar-
chias,atq; ab ijs artibus,quibus ætas puerilis ad humani
tatem informari ſolet,ſe ad ſcribendi ſtudium contulit:
primum Antiochiæ (nam ibi natus eſt,loco nobili,& ce
lebri quondam urbe,& copioſa,atq; eruditiſſimis homi
nibus,liberaliſſimiſq; ſtudijs affluenti) celeriter antecel
lere omnibus ingenij gloria cõtigit: poſt in cæteris Aſiæ
partibus,cunctæq; Græciæ ſic eius aduentus celebraba-
tur,ut famã ingenij expectatio hominis,expectationem
ipſius aduẽtus admiratioq; ſuperaret.erat Italia tũc ple
na Græcarum artium ac diſciplinarum; ſtudiaq; hæc
& in Latio uehementius tum colebantur, q̃ nunc ijſ-
dem in oppidis; & hic Romæ propter tranquillitatem
Reip.non negligebantur; itaq; hunc & Tarentini, &*

Rhegyni,& Neapolitani ciuitate cæteriſq; præmijs donarunt; & omnes,qui aliquid de ingenijs poterant iudicare,cognitione atq; hoſpitio dignum exiſtimarūt. hac tanta celebritate famæ,cum eſſet iam abſentibus notus, Romam uenit Mario Conſule,& Catulo: nactus eſt primum Conſules eos,quorum alter res ad ſcribendum maximas,alter cum res geſtas,tum etiam ſtudium atq; aures adhibere poſſet. ſtatim Luculli,cum prætextatus etiā tum Archias eſſet,eum domū ſuam receperunt. ſed enim hoc non ſolum ingenij ac literarum,uerum etiā naturæ atq; uirtutis fuit,ut domus,quæ huius adoleſcentiæ prima fuerit,eadem eſſet familiariſſima ſenectuti. erat temporibus illis iucundus Q. Metello illi Numidico,et eius Pio filio: audiebatur à M. Aemilio: uiuebat cum Q. Catulo,& patre & filio: à L. Craſſo colebatur: Lucullos uero,& Druſum,& Octauios,& Catonem,& totam Hortēſiorum domum deuinctam cōſuetudine cum teneret,afficiebatur ſummo honore,quod eum nō ſolum colebant,qui aliquid percipere aut audire ſtudebāt,uerum etiam ſi qui forte ſimulabant. interim ſatis longo interuallo,cum eſſet cum L. Lucullo in Ciliciam profectus,et cum ex ea prouincia cum eodem Lucullo decederet, uenit Heracleam: quæ cum eſſet ciuitas æquiſſimo iure ac fœdere,aſcribi ſe in eam ciuitatem uoluit,idq́;,cum ipſe per ſe dignus putaretur,tum auctoritate,& gratia Luculli ab Heracliēſibus impetrauit. data eſt ciuitas Syllani lege et Carbonis, ſi qui fœderatis ciuitatibus aſcripti fuiſſent, ſi tum,cum lex ferebatur,in Italia domicilium habuiſſent,& ſi ſexaginta diebus apud Prætorem eſſent profeſſi. cum hic domicilium Romæ multos iam annos

haberet,profeſſus eſt apud Prætorem Q. Metellum fa miliariſſimum ſuum.ſi nihil aliud,niſi de ciuitate ac le=ge,dicimus,nihil dico amplius,cauſa dicta eſt:quid enim horum infirmari Gracche poteſt? Heracleǽ ne eſſe eum aſcriptum negabis? adeſt uir ſumma auctoritate,& re=ligione,& fide L.Lucullus,qui ſe non opinari,ſed ſcire; non audiuiſſe,ſed uidiſſe; nõ interfuiſſe,ſed egiſſe dicit. adſunt Heraclienſes Legati,nobiliſſimi homines: qui hu ius iudicij cauſa cum mandatis,& cum publico teſtimo nio uenerunt,qui hunc aſcriptum Heraclienſem dicunt.

Hic tu tabulas deſideras Heracliẽſium publicas,quas Italico bello incenſo tabulario interiſſe ſcimus omnes. eſt ridiculũ ad ea,quæ habemus, nihil dicere, quærere quæ habere non poſſumus; et de hominum memoria tacere, literarum memoriã flagitare; &,cum habeas ampliſſi mi uiri religionem,integerrimi municipij iuſiurãdum, fidemq;,ea,quæ deprauari nullo modo poſſunt,repudia re,tabulas,quas idem dicis ſolere corrumpi,deſiderare.

At domicilium Romæ nõ habuit,is,qui tot annis an=te ciuitatem datam ſedem omniũ rerum ac fortunarũ ſuarum Romæ collocauit. At nõ eſt profeſſus.immo uero ijs tabulis profeſſus,quæ ſolæ ex illa profeſſione col legioq; Prætorum obtinent publicarum tabularum au=ctoritatem: nam cum Appij tabulæ negligentius aſſer=uatæ dicerentur, Gabinij, q̃diu incolumis fuit,leuitas, poſt dãnationem calamitas omnem tabularũ fidem reſi=gnaſſet; Metellus,homo ſanctiſſimus modeſtiſſimusq; o=mnium,tanta diligentia fuit,ut ad L.Lentulum Præto rem,& ad iudices uenerit,et unius nominis litura ſe cõ=motum eſſe dixerit.his igitur tabulis nullam lituram in

nomen A.Licinij uidetis.quæ cum ita ſint,quid eſt quod de eius ciuitate dubitetis ? præſertim cum alijs quoq; in ciuitatibus fuerit aſcriptus.etenim cū mediocribus multis,& aut nulla,aut humili aliqua arte præditis gratuito ciuitatem in Græcia homines impertiebantur,Rhegynos credo,aut Locrenſes,aut Neapolitanos,aut Tarentinos,quod ſcenicis artificibus largiri ſolebāt,id huic ſumma ingenij prædito gloria noluiſſe.quid? cum cæteri nō modo poſt ciuitatem datam,ſed etiā poſt legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irrepſerunt : hic,qui nec utitur quidem illis,in quibus eſt ſcriptus,ꝙ ſemper ſe Heraclienſem eſſe uoluit,reijcietur?

Cenſus noſtros requiris ſcilicet.eſt enim obſcurum,proximis Cenſoribus hūc cum clariſſimo imperatore L.Lucullo apud exercitum fuiſſe, ſuperioribus cum eodem Quæſtore fuiſſe in Aſia,primis Iulio & Craſſo nullam populi partem eſſe cenſam.ſed quoniam cenſus non ius ciuitatis confirmat,ac tantummodo indicat,eum,qui ſit cenſus,ita ſe iam tum geſſiſſe pro ciue : ijs tēporibus,quæ tu criminaris,ne ipſius quidem iudicio in ciuium R.iure eſſe uerſatum,& teſtamentum ſæpe fecit noſtris legibus , & adijt hæreditates ciuium R.& in beneficijs ad ærarium delatus eſt à L.Lucullo Præt.et Cos.quære argumenta,ſi qua potes: nunq̄ enim hic neq; ſuo,neq; amicorum iudicio reuincetur. Quæres à nobis Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur ? quia ſuppeditat nobis,ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures conuicio defeſſæ conquieſcant.an tu exiſtimas aut ſuppetere nobis poſſe,quod quotidie dicamus in tanta uarietate rerum,niſi animos noſtros doctrina exco=

lamus; aut ferre animos tantam poſſe contentionem, niſi eos doctrina eadem relaxemus? ego uero fateor me his ſtudijs eſſe deditum: cæteros pudeat, ſi qui ita ſe literis abdiderunt, ut nihil poſſint ex his neq; ad cōmunem afferre fructum, neq; in aſpectum lucemq; proferre: me autem quid pudeat? qui tot annos ita uiuo iudices, ut ab illis nullo me unquam tempore aut cōmodum, aut otium meū abſtraxerit, aut uoluptas auocarit, aut deniq; ſomnus retardarit. quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccēſeat, ſi, q̄tum cæteris ad ſuas res obeundas, q̄tum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias uoluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alij tribuunt tempeſtiuis conuiuijs, quantum deniq; aleæ, q̄tum pilæ, tātum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? atq; hoc adeo mihi concedendum eſt magis, φ ex his ſtudijs hæc quoq; creſcit oratio, & facultas: quæ quantacunq; in me eſt, nunq̄ amicorum periculis defuit: quæ ſi cui leuior uidetur, illa quidem certe, quæ ſumma ſunt, ex quo fonte hauriam, ſentio. nam niſi multorum præceptis, multiſq́; literis mihi ab adoleſcentia ſuaſiſſem, nihil eſſe in uita magnopere expetendum, niſi laudem atq; honeſtatem; in ea autem perſequenda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atq; exilij parui eſſe ducenda: nunquam me pro ſalute ueſtra in tot ac tantas dimicationes, atq; in hos profligatorum hominum quotidianos impetus obieciſſem. ſed pleni omnes ſunt libri, plenæ ſapientum uoces, plena exemplorum uetuſtas: quæ iacerent in tenebris omnia, niſi literarum lumen accederet. quàm multas nobis imagines non

ſolum ad intuendum,uerum etiam ad imitandum for=
tiſſimorum uirorum expreſſas ſcriptores et Græci et La
tini reliquerunt? quas ego mihi ſemper in adminiſtran
da Rep.proponẽs,animum,& mentem meã ipſa cogita
tione hominum excellentium cõformabam.quæret quiſ=
piam,quid? illi ipſi ſummi uiri,quorum uirtutes literis
proditæ ſunt,iſtáne doctrina,quam tu laudibus effers,
eruditi fuerunt? difficile eſt hoc de omnibus cõfirmare:
ſed tamen eſt certum,quid reſpõdeam.ego multos homi
nes excellenti animo ac uirtute fuiſſe,& ſine doctrina,
naturæ ipſius habitu propè diuino,per ſe ipſos & mode
ratos,& graues extitiſſe fateor: etiã illud adiungo,ſæ=
pius ad laudem atq; uirtutem naturã ſine doctrina,q̃
ſine natura ualuiſſe doctrinam.atq; idem ego cõtendo,
cum ad naturam eximiã atq; illuſtrem acceſſerit ratio
quædam conformatioq; doctrinæ,tum illud neſcio quid
præclarum ac ſingulare ſolere exiſtere.ex hoc eſſe hunc
numero,quem patres noſtri uiderũt,diuinum hominem
Africanum; ex hoc C.Lælium, L.Furiũ, modeſtiſſimos
homines & cõtinentiſſimos; ex hoc fortiſſimum uirum,
et illis temporibus doctiſſimum,M.Catonẽ illum ſenem:
qui profecto ſi nihil ad percipiẽdam colendámq; uirtu=
tem literis adiuuarentur,nunq̃ ſe ad earum ſtudiũ con
tuliſſent. ꝗ ſi non hic tantus fructus oſtenderetur,& ſi
ex his ſtudijs delectatio ſola peteretur: tamen,ut opi=
nor,hanc animi remiſſionem humaniſſimam ac libera=
liſſimam iudicaretis: nam cæteræ neq; temporum ſunt,
neq; ætatum omnium,neq; locorum: hæc ſtudia adole=
ſcentiam alunt,ſenectutem oblectant,ſecundas res or=
nant,aduerſis perfugium ac ſolatium præbent,delectãt

domi,non impediunt foris,pernoctant nobiſcum,peregri nantur,ruſticantur.& ſi ipſi hæc neq; attingere, neq; ſen ſu noſtro guſtare poſſemus,tamen ea mirari deberemus, etiam cum in alŷs uideremus.quis noſtrum tam animo agreſti ac duro fuit,ut Roſcŷ morte nuper non cõmoue retur?qui cum eſſet ſenex mortuus,tamen propter excel lentem artem ac uenuſtatem uidebatur omnino mori nõ debuiſſe.ergo ille corporis motu tantum amorem ſibi cõ ciliarat à nobis omnibus,nos animorum incredibiles mo tus celeritatemq; ingeniorũ negligemus? quoties ego hũc Archiam uidi iudices(utar enim ueſtra benignitate,quo niam me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter at= tenditis)quoties ego hũc uidi,cum literam ſcripſiſſet nul lam,magnum numerum optimorum uerſuum de ŷs ip ſis rebus,quæ tum agerentur,dicere ex tempore? quoties reuocatum eandem rem dicere commutatis uerbis atque ſententŷs? quæ uero accurate cogitatéq; ſcripſiſſet,ea ſic uidi probari, ut ad ueterum ſcriptorum laudem perue nirent. hunc ego non diligam? non admirer?non omni ratione defendendum putem? atqui ſic à ſummis homi nibus, eruditiſſimiſq; accepimus,cæterarum rerum ſtu= dia & doctrina,& præceptis, & arte conſtare,poetam natura ipſa ualere,& mentis uiribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflari.quare ſuo iure noſter ille Ennius ſanctos appellat poetas, quòd quaſi deorum ali= quo dono atq; munere commendati nobis eſſe uideantur. ſit igitur iudices ſanctum apud uos humaniſſimos homi nes hoc poetæ nomẽ,quod nulla unquam barbaria uiola uit. ſaxa & ſolitudines uoci reſpondent; beſtiæ ſæpe im manes cantu flectuntur atque conſiſtũt: nos inſtituti re=

bus optimis non poetarum uoce moueamur? Homerum Colophonij ciuem eſſe dicunt ſuum, Chij ſuum uendicăt, Salaminij repetunt, Smyrnæi uero ſuum eſſe confirmăt; itaq; etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt: permulti alij præterea pugnant inter ſe, atq; contendunt. ergo illi alienum, quia poeta fuit, poſt mortem etiam expetunt: nos hunc uiuum, qui & uoluntate & legibus noſter eſt, repudiabimus? præſertim cum omne olim ſtudiū atque omne ingenium contulerit Archias ad populi R. gloriam laudemq; celebrandam: nam & Cimbricas res adoleſcens attigit; et ipſi illi C. Mario, qui durior ad hæc ſtudia uidebatur, iucundus fuit: neque enim quiſquam eſt tam auerſus à muſis, qui non mandari uerſibus æternum ſuorum laborum facile præconium patiatur. Themiſtoclem, illum ſummum Athenis uirum, dixiſſe aiunt, cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libentiſſime audiret; eius, à quo ſua uirtus optime prædicaretur. itaq; ille Marius item eximie L. Plotium dilexit, cuius ingenio putabat ea, quæ geſſerat, poſſe celebrari. Mithridaticum uero bellum magnum atq; difficile, & in multa uarietate terra mariq; uerſatum, totum ab hoc expreſſum eſt. qui libri non modo L. Lucullum, fortiſſimū, & clariſſimum uirum, uerum etiam populi R. nomen illuſtrant: populus enim R. aperuit Lucullo imperante Pontum, & regijs quondam opibus, & ipſa natura regionis uallatum: populi R. exercitus eodem duce nō maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit: populi R. laus eſt, urbem amiciſſimam Cyzicenorū eiuſdem conſilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus ereptam eſſe, atque conſeruatam: noſtra ſem-

per feretur, & prædicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis: noſtra ſunt trophæa, noſtra monimenta, noſtri triumphi. quare, quorũ ingenijs hæc feruntur, ab ijs populi R. fama celebratur. charus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius: itaq; etiã in ſepulcro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è marmore. at ijs laudibus certe non ſolum ipſi, qui laudãtur, ſed etiam populi R. nomen ornatur. in cœlum huius proauus Cato tollitur: magnus honos populi R. rebus adiũgitur: omnes deniq; illi Maximi, Marcelli, Fuluij non ſine communi omnium noſtrum laude decorantur. ergo illum, qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores noſtri in ciuitatem receperunt: nos hunc Heracleinſem, multis ciuitatibus expetitum, in hac autem legibus cõſtitutum, de noſtra ciuitate eijciemus? nam ſi quis minorem gloriæ fructum putat ex Græcis uerſibus percipi, quàm ex Latinis, uehementer errat, propterea ꝙ Græca leguntur in omnibus ferè gentibus, Latina ſuis finibus, exiguis ſanè, continentur. quare ſi res eæ, quas geſſimus, orbis terræ regionibus definiuntur, cupere debemus, quò minus manuum noſtrarum tela peruenerint, eodem gloriam famamq; penetrare: quod cum ipſis populis, de quorum rebus ſcribitur, hæc ampla ſunt; tum ijs certe, qui de uita gloriæ cauſa dimicant, hoc maximum & periculorũ incitamentum eſt, & laborum. quàm multos ſcriptores rerum ſuarum magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dicitur? atque is tamen, cum in Sigæo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, ò fortunate, inquit, adoleſcens, qui tuæ uirtutis Homerum præconem inueneris. & uere: nam niſi

ilias extitiſſet illa, idem tumulus, qui corpus eius contexe rat, nomen etiam obruiſſet. quid noſter hic Magnus, qui cum uirtute fortunam adæquauit? non'ne Theophanem Mitylenæum ſcriptorem rerum ſuarum in concione mili tum ciuitate donauit, & noſtri illi fortes uiri, ſed ruſtici ac milites, dulcedine quadam gloriæ commoti, quaſi par ticipes eiuſdem laudis magno illud clamore approbaue= runt? itaq;, credo, ſi ciuis R. Archias legibus non eſſet, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere nō po tuit. Sylla cum Hiſpanos, & Gallos donaret, credo hunc petentem repudiaſſet. quem nos in concione uidimus, cum ei libellum malus poeta de populo ſubieciſſet, ꝙ epigrā= ma in eum feciſſet tantummodo alternis uerſibus longi= uſculis, ſtatim ex ijs rebus, quas tunc uendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, ne quid poſtea ſcribe ret. qui ſedulitatem mali poetæ duxerit aliquo tamē præ mio dignam, huius ingenium, & uirtutem in ſcribendo, & copiam non expetiſſet? quid? à Q. Metello Pio, fami= liariſſimo ſuo, qui ciuitate multos donauit, neq; per ſe, ne que per Lucullos impetrauiſſet? qui præſertim uſq; eò de ſuis rebus ſcribi cuperet, ut etiam Cordubæ natis poetis pingue quiddam ſonantibus atq; peregrinum tamen au res ſuas dederet: neq; enim eſt hoc diſſimulandum: quod obſcurari non poteſt, ſed præ nobis ferendum: trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quiſque maxime gloria ducitur. ipſi illi philoſophi, etiam in illis libellis, quos de cō temnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt: in eo ipſo, in quo prædicationem nobilitatemq; deſpiciunt, præ dicari de ſe, ac nominari uolunt. Decimus quidem Bru= tus, ſummus ille uir & imperator, Accij amiciſſimi ſui

Cordoua

carminibus templorum ac monimentorum aditus exornauit ſuorum. iam uero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit, Fuluius non dubitauit Martis manubias muſis conſecrare. quare in qua urbe imperatores propè armati poetarum nomen, & muſarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices à muſarum honore, & à poetarum ſalute abhorrere. atque ut id libentius faciatis, iam me uobis iudices indicabo, & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri fortaſſe, ueruntamen honeſto, uobis confitebor: nam quas res nos in Conſulatu noſtro uobiſcum ſimul pro ſalute huius urbis, atque imperij, & pro uita ciuium, proq́; uniuerſa Rep. geſſimus, attigit hic uerſibus, atque inchoauit: quibus auditis, quòd mihi magna res, & iucunda uiſa eſt, hunc ad perficiendum hortatus ſum: nullam enim uirtus aliam mercedem laborum periculorumq́; deſiderat, præter hanc laudis, & gloriæ: qua quidem detracta iudices, quid eſt quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, & tã breui tantis nos in laboribus exerceamus? certe, ſi nihil animus præſentiret in poſterum, & ſi quibus regionibus uitæ ſpatiũ circunſcriptum eſt, eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas, nec tantis ſe laboribus frangeret, neque tot curis, uigilijsq́; angeretur, nec toties de uita ipſa dimicaret. nunc inſidet quædam in optimo quoque uirtus, quæ noctes, & dies animum gloriæ ſtimulis concitat, atque admonet, non cum uitæ tempore eſſe dimittendam cem memorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam. an uero tam parui animi uideamur eſſe omnes, qui in Rep. atque in his uitæ periculis labori

negare

violento

buſq; uerſamur, ut, cum uſque ad extremum ſpatium nullum tranquillum atque ocioſum ſpiritum duxerimus, nobiſcum ſimul moritura omnia arbitremur? an, cum ſtatuas & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporum ſtudioſe multi ſummi homines reliquerint, conſiliorum relinquere ac uirtutum noſtrarum effigiem nōne multo malle debemus, ſummis ingenijs expreſſam, & politam? ego uero omnia, quæ gerebam, iam tum in gerendo ſpargere me ac diſſeminare arbitrabar in orbis terræ memoriam ſempiternam. hæc uero ſiue à meo ſenſu poſt mortem abſutura ſunt, ſiue, ut ſapientiſſimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt, nūc quidem certe cogitatione quadam, ſpeq́; delector. quare conſeruate iudices hominem pudore eo, quē amicorum ſtudijs uidetis comprobari, tum dignitate, tū etiam uenuſtate; ingenio autem tanto, quantum id conuenit exiſtimari, quod ſummorum hominum ingenijs expetitum eſſe uideatis; cauſa uero eiuſmodi, quæ beneficio legis, auctoritate municipij, teſtimonio Luculli, *tabulis* Metelli *comprobetur.* Q*uæ cum ita ſint, petimus à uobis iudices, ſi qua non modo humana, uerum etiam diuina in tantis negocijs commēdatio debet eſſe, ut eum, qui uos, qui ueſtros imperatores, qui populi* R. *res geſtas ſemper ornauit, qui etiam his recentibus noſtris ueſtriſq́; domeſticis periculis æternum ſe teſtimonium laudum daturū eſſe profitetur, quīq; eſt eo numero, qui ſemper apud omnes ſancti ſunt habiti, atque dicti, ſic in ueſtram accipiatis fidem, ut humanitate ueſtra leuatus potius, quàm acerbitate uiolatus eſſe uideatur. quæ de cauſa pro mea*

conſuetudine breuiter ſimpliciterq; dixi iudices, ea conſido probata eſſe omnibus: quæ non fori, neque iudiciali conſuetudine & de hominis ingenio, & communiter de ipſius ſtudio locutus ſum, ea iudices à uobis ſpero eſſe in bonam partem accepta, ab eo, qui iudicium exercet, certe ſcio.

AD POPVLVM, ET EQVITES R. ANTEQVAM IRET IN EXILIVM. ORATIO XXXII.

SI quando inimicorũ impetum propulſare ac propellere cupiſtis, defendite nunc uniuerſi unum, qui ne omnes concideretis, ardoreq; flammæ conflagraretis, mei capitis periculo non dubitaui prouidere: nam quem uirtutis gloria cum ſumma laude ad cœlum extulit, eundem inimicorum inuidia indigniſſime oppreſſum deprimit ad ſupplicium. ſi liberũ conceptam dulcedinem animo incluſam cõtinetis, nolite eo uelle carere, qui chariſſimam ueſtram procreationem ſibi eſſe duxit: eſt.n. liberale officiũ, ſerere beneficium, ut metere poſſis fructum. fidei conducit, in loco debitum retribuere: illic.n. animi uolũtas propenſa cõprobatur, hic memoria collaudatur. itaq; ſi omnibus graue ſeruitutis iugum eſſe debet in libertate educatis, ſit is ueſtris animis acceptiſſimus, qui à ueſtro corpore iugum acerbiſſimum repulit ſeruitutis. & ſi maiores ueſtri eos imperatores, qui militum uirtute hoſtium fregerunt furorem, iucundiſſimo fructu libertatis reconciliato non ſolũ ſtatuis dignos putarunt, ſed etiã æterna triũphi laude decorarũt: tum uos eũ Conſulem, qui non militum præſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi uirtute hoſtilẽ ciuiũ mentẽ ſenatus auctoritate uindicauit, exiſtimate uobis retinendũ in ciuitate eſſe. ſi quæ beneficia ſingulis ciuibus, priuatimq; dãtur, ea ſolẽt ijs eſſe fructuoſa, à quibus ſunt profecta: iure & merito poſſum ego uos ad defenſionẽ meæ

ſalutis

ſalutis adhortari, quos conſeruaui uniuerſos: nam neq; maius eſt defendere unum, ꝙ̃ populum; neq; uerius à ſingulis, ꝙ̃ ab omnibus repetere officij præmium, & fru ctum: propterea ꝙ in unius periculo ſæpe cōtentio par ua eſt, ut leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus; in Reip. inſidijs, quo firmius eſt quod oppugnatur, eo paratiores ſunt inimici; ut ijs ſine magna ſolicitudine, induſtria, uirtute nō queat reſiſti: & ſingulorum opes ſæpe ſunt tenues, & infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, ſi maxime cupiant; uniuerſorum auxiliū eo plurimum prodeſt, quòd firmioribus opibus eſt nixum. iure igitur, quoniam & maior impenſa in patriam officij facta eſt, ꝙ̃ in priuata ſit defenſione; & plus à uobis præſidij, ꝙ̃ à cæteris opis, ad ſalutem poteſt afferri: uos obteſtor, quos mihi & debere, & poſſe intelligo opitulari: non conuenit enim, cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus, uos ad referendam gratiam eſſe tardiores; ne, cuius amplitudinem ac gloriam laude, atq; honoribus amplificare debeatis, eius incolumitatem & ſalutem deſerendam exiſtimetis: etenim errat, ſi quis arbitratur M. Tullium iccirco in capitis periculum uocari, ꝙ deliquerit aliquid, ꝙ patriam læſerit, ꝙ improbe uixerit. non citatur reus audaciæ: uirtutis reus citatur. non accuſatur, ꝙ Remp. ui oppugnarit, ſed ꝙ homo nouus pernicioſum nobiliū reſtinxerit furorem. nō obeſt mihi turpis, & nocens, ſed honeſtiſſime laudatiſſimeq; acta uita. non odio bonorū, ſed inuidia premor malorum. intelligunt homines, tot, et tam præclaris teſtimonijs, monimentiſq; uirtutis cōparatis, M. Tullio, dum ſit incolumis, fore uoluptati. iccirco

uitam eripere cupiunt, ut cum ſpiritu ſenſum quoq; adi mant iucũditatis. non'ne igitur indignũ eſt, eos præmijs meis inuidere, qui uirtute certare noluerunt? eos in contentionem honoris uenire, qui officijs ſe ſuperari æquiſſimo animo tulerũt? ſi dulcis eſt gloria, cõſequere uirtutem, noli abijcere labores, petere honorem: honoré dico? immo uero famã, fortunas, familiã, liberos, caput, corpus, ipſum deniq; ſanguinem, & animã. cedo inuitus de Rep. cedo oppreſſus de fortuna, de dignitate: diſcedo à Rep. uictus audacia malorum. liceat manere ſi nó illum M. Tullium cuſtodem urbis, defenſorem omniũ, patrem patriæ, at certe reliquias Tullij: liceat in cóſpectu ciuiũ, in hac urbe, quã ex parricidarum faucibus eripuit, remanere, tecta omnium, fana deorum, uniuerſam uidere periculo liberatam ſuo ciuitatem: liceat ex hac flãma euolare, præſertim qui illud impiũ incendiũ perditorum hominum lacrymis potius meis, q̃ ſanguine ueſtro reſtingui malui: neq; enim peto, ut mihi detis uitam, ſed datam repeto, ut reddatis. ſi meminiſtis quod dedi, uos non debetis obliuiſci, ſed retribuere quod debetis. uos, uos obteſtor dij immortales, qui meæ mẽti lumina prætuliſtis, cũ cóſenſum extinxi cõiurationis, arcemq; urbis ab incẽdio, ac flãma liberaui; liberosq; ueſtros è gremio, & cóplexu matrum ad cædem, & cruorem nó ſum paſſus abſtrahi. num igitur poteſt fieri, à cliẽtibus ut recipiar, cũ, à quibus debeam retineri, reijcere inſtituant? ſocij quo fugiãt, cum aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit, cũ ciuibus præcluſa ſit expectatio incolumitatis? pax & cócordia extraneis gignetur, cum iam domeſticis nó inſideat, ſed publice pro

uidenti eripiatur? nam quid ego improborum facta renoué oratione, ut redintegratione illius cõiurationis animos uulnerem ueſtros? auxilium ab alienis efflagitabo, cum ciues ueſtros deſeratis? ſociorum inuocem ſubſidiũ, cum à ciuibus intercluſum ſit præſidium? quam colere gentem nunc inſtituam? utrum, ut cuſtos accipiar, an ut proditor excludar? ſi ut cõſeruator, ueſtra erit ignominia: ſi ut oppugnator, præciſa erunt omnia: itaq; quod putaui fore gaudium, id extitit exitium. ſi Quirites eũdem in cæterorum periculis haberemus animum, quem in noſtris difficultatibus, & pro innocentiſſimo quoq; propugnare, & nocentiſſimum quenq; oppugnare nobis utiliſſimum eſſe arbitraremur; & ſi eum optimi cuiuſq; rebus aduerſis noſtrã ſalutem, cũ deterrimorum hominũ ſecundis noſtra pericula putaremus cõiuncta: frequentes profecto talibus conatibus obuiã ire niteremur; neq; partim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim potẽtia ac multitudine amicorum fulti, cum perfacile exiſtimaremus aduerſariorũ uim, ac factioné à nobis repelli poſſe, ſubito ipſi ſimili periculo circunuenti, in noſtro euentu aliorũ reminiſcentes caſus, iure id nobis accidere nequicq̃ quereremur: quis enim eſt Quirites, qui, nũc cum inimicorum noſtrorum uim atq; uiolentiam perſpiciat, quiq; noſtrum ipſum periculoſiſſimum caſum recognoſcat, qui non ſibi ac ſuis diffidat fortunis? quo enim ſe ſatis tutum arbitrabitur præſidio? uirtutis & gloriæ? at ea nos ipſa hoc tempore oppugnant. multitudine amicorum? aperuerunt nõ fortes eſſe ſe amicos, ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. paucitate inimicorũ? at id non in ipſius, ſed in alio-

rum uoluntate poſitum eſt: nam non ſatis eſt, ne cui iniuriam facias, prouidere, ſi tamen ſunt uoluntarij inimici, qui tuis præmijs te oppugnent. atq; cum hæc omnia omnibus ſint grauia, atq; acerba, tum uero nobis miſera atq; intoleranda, quorum & officia in Remp. recentiſſima, & incōmoda ob Remp. frequentiſſima in familia uerſantur. nunc ſi eadem cōditio diſceptationis proponeretur, æqui auditores adhibebuntur, aures nō obtuſæ criminatione, ſed uacuæ præbebuntur: qui ſunt aſſecuti ſummum gradum honoris, nō diſpoliabūtur honore: qui ſperāt, facilius & procliuius ad laudem nobilitatis peruenient. quamobrem nolo me duce ſupplicij uos ad fraudem deduci, ut ego ad priſtinum ſtatum recidam caſus. * nūc igitur ſi lingua eſt cōcertandum, innocentiæ uirtute fretus ſupero: ſi facta cōpenſanda ſunt, conferamus æquitatem: ſi uiolentiæ impetu opprimimur, cedam pro omnibus unus tribunitio furori, quoniā laborē pro cunctis ferre cōſueui. ſi igitur aliquo tempore ijs hominibus cōſuluiſtis, quorum animus eſt religionis pietate defunctus, debetis mihi quoq; proſpicere, qui numini deorum cōſecratum ſartum tectum ab omni piaculo cōſeruaui, &, uos ut tutam tranquillamq; fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia: nam me, quem paulo ante fortuna erexerat ad gloriam, uirtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem, eūdem Tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. & quoniam animaduertiſtis illam cōſpirationem conflatam ita eſſe reſtinctam, ut nulla ſcintilla cōpareat incendij, uos quoq; tribunitiam ſedate temeritatem. qui nunc ſe mihi inimicum oſtendit, ſe prius eſſe ueſtrum profeſſus eſt inimicum. ne rei cru-

delitas experta in me, in uos conualeſcat, & calamitas remorata longius ſerpat atq; progrediatur, præcauete. nunc uel ſolus delectus ad calamitatem, uel primus uocatus ad tale periculum, omnium animos iure debeo cómouere. omnia ſunt immutata. manus ad demonſtrandam religantur iniuriá: lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus præcluditur ad exponẽdam rei indignitatem. humilitatem generis obyciũt nobis, qui nouã rationem ſuſcitant, ueteres maiorum obterunt laudes. ſed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in uos ſcelerate loquar factis? quorum cognita improbitas me tacente coarguitur turpitudine uitæ: ut de ijs nõ ſit neceſſe inimicos prædicare, de quorum ſcelere ne amici quidem, aut ipſi poſſunt negare. uos ego appello, quorũ de me maxima eſt poteſtas: apud uos loquor de mea calamitate, quos habui ſemper innocentiæ & uirtutis meæ teſtes. igitur ex ciuitate bene meritus de Rep. *ciuis exturbatur? innocens expellitur cõſularis homo? nõ facultatibus uſus quõdam minimis, amicorũ multorum præſidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circumuentus eget indigne? huic ſi opem nõ tuleritis in periculo capitis, uos, credo, retinebitis ueſtram libertatem: qui neq; tanta ualetis auctoritate, neq; tantorum officiorum impenſam egiſtis in patriam. mihi credite, hoc in uno incõmodum cõfirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: & ſi initio nõ erit refutatum, impune ad omniũ perniciem conualeſcet. proinde aut in meo periculo ſalutem integram præſtate cõmunem, aut in ueſtris hoc idem incõmodum expectate fortunis. nemo tam perdita auctoritate, tam facinoroſa inuẽtus eſt*

uita,qui cum de ſcelere fateretur,non tamen ſententijs
prius iudicũ conuinceretur,q̃ ſupplicio addiceretur.ego
repente ui tribunitia correptus,nó modò loquendi libere
in iudicio,ſed ne cõſiſtendi quidem in ciuitate habeo po=
teſtatem.eijcior nõ ſolum ſine teſte,ſine indice,ſine crimi
ne,ſed ſine etiam ſcelere,ſine accuſatore.hoſtibus in bello
qui diſſident uoluntate,dimicãt armis,uitã quotidie op=
pugnant,in ipſa acie cum præliantur,licet loqui,licet di
ſputare : mihi in pace ciui,qui perditorum hominũ fre=
gi furorem,pro fortunis meis apud uos loqui nõ licebit?
ſerui,qui ad ſuppliciũ cæſi uerberibus trahuntur,apud
eos ſæpe diſputant,quos necare uoluerunt: ego cõſularis
apud uos non loquar,quos conſeruaui ? tacebo,ſi neceſſe
eſt : tacebo,inq̃,animo æquo,quoniã uirtus mea me ta=
cente agit cauſam meã. itaq; ut ego in cõcione mea nihil
ponam de rebus meis geſtis,tamen in animis & memo=
ria ueſtra largiter relinquã. iſti modo uideant,qua ra=
tione hãc inultam meam fugam ferre poſſint.etenim ſi
à me,ut iſti exiſtimant,Lentuli mortui ſordes,ſi Catili=
næ notiſſimus furor,ſi amẽtia Cethegi,ſi luxuries ac ſtu
pra Caſsij pœnas repetunt,profectò iſtis hora nulla,eie=
cto Tullio,uacua periculo,aut periculi expectatione re=
linquetur.itaq; illi in dies non meis inſidijs,quæ nullæ à
me parãtur; ſed ſuorum ſcelerũ conſciẽtia cruciati,mihi
abſenti & populo R.pœnas dabũt.quas ob res ego inimi
corũ amentiæ,cupiditatiq; paucorum,omniũ ſalutis cau
ſa decedã : neq; eò deducã,aut progredi patiar,ut opera
mea manus inter uos cõſeratis,cædeſq; ciuiũ inter ſe fiat:
multoq; potius ipſe patria liberiſq; meis carebo,q̃ pro=
pter unum me uos de fortunis ueſtris,reiq; publicæ di=

mlcetis: ſic enim ab initio fui animatus, ut nõ magis me mea cauſa putarem eſſe natum, q̃ Reip. procreatum. ſed illud queror, ꝙ nõ iam ad unius perniciem, ſed ad uniuerſorum inſtruitur calamitatem: cõqueri, cõmiſerari, dicere, expurgare, ſuſpicionem dimouere, crimẽ diluere nõ licere: ore oppreſſo ceruices eſſe præbendas. quæ tamen omnia iam non ſunt tam calamitoſa, ꝙ mihi ſunt ſubeunda; q̃ pernicioſa, ꝙ in Remp. ſunt introducta. quamobrem ſtatutũ eſt, atq; decretũ, in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quæ uolet furor libidinoſus. uim uolunt afferre: præſto ſum. eycere uolunt: exeo indicta cauſa. nolunt audire: cauſam nõ dico. aliud quippiã conantur: agant: nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod Remp. tutabitur: nõ enim illis uictus cedo, ſed incolumibus uobis me cõdono: neq; enim mors miſerãda eſt, quæ ob Remp. capitur; neq; exiliũ turpe, quod uirtute ſuſcipitur: cum præſertim nõ nullam hæ pœnæ habeãt in ſe cõſolationem: nã uitam ſi eripiunt, nõ adiment gloriam immortalem: ſi exilio mulctabũt corpus, nõ animum à Rep. remouebũt: nã, ubicunq; ero, hoc cogitabo, hæc ſemper cura mea erit, meq́; uobis ereptum, nõ à uobis repudiatũ, exiſtimabo. illud ab uniuerſis poſtulo petoq́;, ſi, dũ in ciuitate manere licitũ eſt, nemini iniuſte periculũ creaui, nemini innocenti fui calamitati, ſi omnibus auxilio præſidioq́; eſſe conſueui, plurimosq́; in hac ciuitate ſum tutatus, uti uos liberos meos in ueſtram fidem recipiatis, eosq́; defendatis, ne'ue inimicos meos in familiam noſtram longius progredi patiamini; utiq́;, ſiue hinc abiero, ſiue ero hic oppreſſus, ea maneat opinio & exiſtimatio, quæ uirtute parta, nõ quæ infelicitate illata eſt.

Nunc ego te Iupiter optime maxime, cuius nutu ac ditione ſola terrarum gubernãtur, teq́; particeps cõnubij, ſocia regni Regina Iuno, teq́; Tritonia, armipotens, Gorgona, Pallas, Minerua, cæteriq́; dij, deæq́; immortales, qui excellenti tumulo ciuitatis ſedem Capitolij in ſaxo incoli tis conſtitutam, ut nõ ſolum cunctam intueri, ſed etiam tueri poſſitis ciuitatem; à quorum ego quõdam altaribus impiam manum ciuium remoui; à quorum templis meo periculo funeſtam facem repuli, ne illuſtriſſimũ orbis terrarum monimentum cum principe omniũ terrarum occideret ciuitate; teq́; Iupiter Stator, quem uere huius imperij Statorem maiores noſtri nominauerũt, cuius in tẽplo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo uictis Sabinis in Palatij radice cum uictoria eſt collocatum: oro atq; obſecro, ferte opem pariter Reip. cũctæq́; ciuitati, meisq́; fortunis, reſiſtite tribunitio furori, fauete innocẽtiæ, ſubuenite ſolitudini, miſeremini ſenectutis, nolite eum ſupplicem à uobis abſterrere et excludere, qui in ſuo magiſtratu funeſtam facem à ueſtris repulit templis. ſi C. Mario auxilio fuiſtis, ꝙ in cliuo Capitolino improborum ciuiũ cædem fecerat; ſi P. Scipioni, ꝙ Annibalis furibũdam mentem à ueſtris repulit templis; ſi deniq; Cn. Pompeio, ꝙ terra mariq́; hoſtes reddidit pacatos: ſic nũc in meis calamitatibus aliq̃ ferte opem diuinam: ut ſæpe multorũ in periculis feciſtis, ſic nunc in meis miſerijs diuinũ aliquod auxilium & numen oſtendite. deinde uos, quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obſecro, quibus ſigillatim ſæpe ſupplex ad pedes iacui; ut eum, quem ſinguli ſtratum atque abiectum

ſubleuaſtis, nunc uniuerſi conſeruatum uelitis. ſi neminē unquam ueſtrum læſi; ſi nemini innocenti obſui; ſi etiā è contrario, ut quiſq; auxilium meum deſiderauit, opem ferre nō dubitaui; ſi deniq;, quæcunq; adminiſtraui, ex ueſtra auctoritate & patrum conſcriptorum uoluntate feci; ſi malui inimicorum cupiditati, q̃ Reip. et legitimæ auctoritati pœnas ſufferre: ut exiſtimetis, ex illo crudeliſſimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum ſtatum dignitatis reſtitui conuenire. ſed quoniam neq; mihi libere loquendi, neq; uobis clementer audiendi, neq; omnino iudicandi paucorum furore & audacia facta eſt poteſtas, ſed oppreſſa eſt Reſp. armis, metu debilitata ſeruili, uti liberum ſpiritum ducēdi nullam habeat poteſtatem: cedam inermis armatis, innocens nocentibus, priuatus furibundo magiſtratui: neq; enim Q. Metellus quicquam de uirtute ſua detraxit, ꝗ ceſſit L. Saturnino furenti; neque C. Cotta, ꝗ Q. Varroni Tribuno pl. inferiore genere orto cedendum putauit; neq; C. Marius; qui quātas res geſſerit, ueſtra uobis libertas indicio eſſe poterit: neq; uero M. Tullius ſuum animum ueſtra abalienauit poteſtate, cum præcipuum uobis obſidem ſui animi, ueſtram reliquerit libertatem. quamobrem teſtor deos, deaſq; omnes immortales, ueſtraſq; maxime mentes, me non uitæ turpitudine, non pro magnitudine ſcelerum, nō propter reliquæ ætatis infamiam pœnas iure & lege perſoluere; ſed propter uirtutis inuidiam, propter iucundiſſimā ingenij laudem, propter magnitudinem rerum geſtarum, crudeliſſime ciuitate priuari. quod ſi idē accidit Q. Cepioni, ſi Mancino, ſi Rutilio, mihi quoq; hoc accidiſſe non magnopere erit mirandum, cum præſertim non generi

antiquitate, ſed uirtutis ornamentis ſummā laudem ſim conſecutus. Nunc *ego uos equites* R. *obteſtor, quorum uirtute nomen* Romanum *uictoriam cum laude poſſidet coniunctam, quorum factis gloriantur ciues, lætantur ſocij, gemunt hoſtes; ut, ſi erga uos omni tempore optime fui animatus, ſi mea pericula neglexi, dum timorem à patria propulſarem; ſi æque liberis ueſtris proſpexi, ac uos parentibus conſueſtis; ut nunc me uelitis ueſtris opibus defenſum, incolumē in hac ciuitate retinere, quæ cū à ſcelerata coniuratione eſſet incenſa, meo ductu ac labore reſtincta eſt; nec patiamini me à liberis meis abſtractum, à coniuge abreptum, ab aris fociſq; innocentē proiectum uitā degere in exilio, miſerrimi mortalis caſum ſubire. proijcitur* Tullius *in exilium. itaque nimirum innocens ab inimico, religioſus à ſcelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoſte. ò miſera uitæ ratio, quæ tandiu reſides in uoluptate, quandiu fortunæ poſcit libido. ego'ne inimicus huic ciuitati? quamobrem? quia inimicos necaui. ego'ne hoſtis? quid ita? quia hoſtes interfeci: en conditionem huius temporis. antea gloria et laude digniſſimi ducebātur, qui hæc perfecerunt: nunc ſcelerati & parricidæ eſſe dicuntur, qui hæc adminiſtrarunt. ſint ſanè ſcelerati: ſuperet iſtorū uictoria, ſi modo uictoria appellanda eſt, in qua ciuitatis ineſt luctus? habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantum à uobis illud equites* R. *peto & rogo, ut, quem ſæpenumero ueſtra laude cohoneſtaſtis, eundē in dubijs uitæ periculis ueſtra uirtute conſeruetis.*

AD QVIRITES POST REDITVM. ORATIO XXVIII.

QVod precatus à Ioue optimo maximo, cæteriſq; dijs immortalibus ſum Quirites eo tempore, cũ me, fortunasq; meas pro ueſtra incolumitate, ocio, concordiáq; deuoui, ut, ſi meas rationes unquã ueſtræ ſaluti antepoſuiſſem, ſempiternam pœnam ſuſtinerem mea uoluntate ſuſceptam; ſin & ea, quæ ante geſſeram, conſeruandæ ciuitatis cauſa geſſiſſem, & illã miſeram profectionem ueſtræ ſalutis gratia ſuſcepiſſem, ut quod odiũ ſcelerati homines, & audaces in Remp. & in omnes bonos conceptum iandiu cõtinerent, id in me unũ potius, q̃ in optimum quenq;, & in uniuerſam Remp. deflecterent; hoc ſi animo in uos, liberosq; ueſtros fuiſſem, ut aliquando uos, patres conſcriptos, Italiamq; uniuerſam memoria mei, miſericordia, deſideriũq; teneret: eius deuotionis me eſſe conuictum iudicio deorum immortalium, teſtimonio ſenatus, cõſenſu Italiæ, confeſſione inimicorum, beneficio diuino immortaliq; ueſtro maxime lætor Quirites. Et ſi homini nihil eſt magis optandum, q̃ proſpera, æquabilis, perpetuaq; fortuna, ſecundo uitæ ſine ulla offenſione curſu: tamẽ ſi mihi trãquilla & placata omnia fuiſſent, incredibili quadã & penè diuina, qua nunc ueſtro beneficio fruor, lætitiæ uoluptate caruiſſem. quid dulcius hominum generi à natura datum eſt, q̃ ſui cuiq; liberi? mihi uero & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorũ ingeniũ uita ſunt mea chariores: tamen non tanta uoluptate erant ſuſcepti, quanta

nunc ſunt reſtituti. nihil cuiquam fuit unquam iucundius, quàm mihi meus frater: non tam id ſentiebam cum fruebar, quàm tunc cum carebam, & poſteaquã uos me illi, & mihi eum reddidiſtis. res familiaris ſua quenq; delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc uoluptatis afferunt, quàm tũc incolumi afferebant. amicitiæ, conſuetudines, uicinitates, clientelæ, ludi deniq; & dies feſti quid haberent uoluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo. iam uero honos, dignitas, locus, ordo, beneficia ueſtra, quanquam mihi ſemper clariſſima uiſa ſunt, tamen ea nunc renouata illuſtriora uidētur, quàm ſi obſcurata non eſſent. ipſa autem patria, dij immortales, dici uix poteſt, quid charitatis, quid uoluptatis habet? quæ ſpecies Italiæ? quę celebritas oppidorũ? quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo urbis? quæ humanitas ciuium? quæ Reip. dignitas? quæ ueſtra maieſtas? quibus ego omnibus antea rebus ſic fruebar, ut nemo magis. ſed tanquam bona ualetudo iucundior eſt eis, qui è graui morbo recreati ſunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt: ſic ea omnia deſiderata magis, q̃ aſſidue percepta, delectant. quorſum igitur hæc diſputo? quorſum? ut intelligere poſſitis, neminem unquam tanta eloquentia fuiſſe, neq; tam diuino atque incredibili genere dicēdi, qui ueſtrorum magnitudinem multitudinemq́; beneficiorum, quæ in me fratremq́; meum, liberoſq́; noſtros contuliſtis, non modo augere aut ornare oratione, ſed enumerare, aut conſequi poſſit. à parentibus, id quod neceſſe erat, paruus ſum procreatus, à uobis natus ſum conſularis. illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus eſſet, dederunt: uos ſpectatum et incredibili pietate cogni

tum reddidiſtis.Remp.illis accepi temporibus eam, quæ penè amiſſa eſt:à uobis eam recuperaui,quam aliquando omnes unius opera ſeruatam iudicauerunt.dij immorta les mihi liberos dederunt,uos reddidiſtis. multa præterea à dijs immortalibus optata conſecuti ſumus: niſi ueſtra uoluntas fuiſſet,omnibus diuinis muneribus caruiſſemus. ueſtros denique honores, quos eramus gradatim ſingulos aſſecuti, nunc à uobis uniuerſos habemus: ut, quantum antea parentibus,quãtum dijs immortalibus, quantum uobiſmet ipſis, tantum hoc tempore, uniuerſo cuncta populo R. debeamus. nam cum in ipſo beneficio ueſtro tanta magnitudo eſt, ut eam complecti oratione non poſſim:tum in ſtudijs ueſtris tanta animorum declarata eſt uoluntas,ut non ſolum calamitatem mihi detraxiſſe, ſed etiam dignitatem auxiſſe uideamini: non enim pro meo reditu,ut pro P.Popilij nobiliſſimi hominis adoleſcentes filij,& multi præterea cognati atque affines deprecati ſunt; nõ,ut pro Q. Metello clariſſimo uiro iam ſpectata ætate filius; non L.Dalmaticus conſularis,ſumma auctoritate uir; non Q. Metellus cenſorius,non eorum liberi; non Q. Metellus Nepos,qui tum Conſulatũ petebat; non ſororum filij Luculli, Seruilij, Scipiones: permulti enim tum Metelli aut Metellarum liberi pro Q. Metelli reditu uobis ac patribus ueſtris ſupplicauerunt.quòd ſi ipſius ſumma dignitas, maximéq; res geſtæ non ſatis ualerent,tamen filij pietas,propinquorum preces,adoleſcentium ſqualor,maiorum natu lacrymæ populum R.mouere potuerunt.nam C.Marij,qui poſt illos ueteres clariſſimos conſulares, ueſtra patrumq; memoria tertius ante me conſularis ſubijt indigniſſimam fortunã

præſtantiſſima ſua gloria, diſſimilis fuit ratio: non enim ille deprecatione rediit, ſed in diſſenſu ciuium, exercitu ſe armiſq; reuocauit. me autem nudum à propinquis, nulla cognatione munitum, nullo armorum ac tumultus metu, C. Piſonis generi mei diuina quædam & inaudita auctoritas, atq; uirtus, fratriſq; mei miſerrimi, atq; optimi quotidianæ lacrymæ, ſordeſq; lugubres à uobis deprecatæ ſunt. frater erat unus, qui ſuo ſqualore ueſtros oculos inflecteret; qui ſuo fletu deſiderium mei memoriamq; renouaret; qui ſtatuerat Quirites, ſi uos me ſibi non redidiſſetis, eandem ſubire fortunã; et tanto in me amore extitit, ut negaret fas eſſe non modo domicilio, ſed ne ſepulcro quidem ſe à me eſſe ſeiunctum. pro me præſente ſenatus hominumq; præterea uiginti millia ueſtem mutauerunt: pro eodem me abſente unius ſqualorem ſordeſq; uidiſtis. unus hic, qui domi, qui in foro poſſet eſſe mihi pietate filius, inuentus eſt beneficio parens, amore, idem qui ſemper fuit, frater. nam coniugis miſeræ ſqualor et luctus, atque optimæ filiæ mœror aſſiduus, filiiq; parui deſiderium mei, lacrymæq; pueriles aut itineribus neceſſariis, aut magna parte tectis, ac tenebris continebantur. quare hoc maius eſt ueſtrum in nos promeritum, quòd non multitudini propinquorũ, ſed nobiſmet ipſis nos reddidiſtis. ſed quemadmodum propinqui, quos ego parare non potui, mihi ad deprecandam calamitatem meam nõ affuerũt: ſic, illud quod mea uirtus præſtare debuit, adiutores, auctores, hortatoreſq; ad me reſtituendum ita multi fuerunt, ut longe ſuperiores omnes hac dignitate copiaq; ſuperarem. nũquam de P. Popilio, clariſſimo, atque fortiſſimo uiro; nunquam de Q. Metello, nobiliſſi=

mo & conſtantiſſimo ciue; nunquam de C. *Mario, cuſto de ciuitatis, atque imperij ueſtri, in ſenatu mentio facta eſt. tribunitijs ſuperiores illi rogationibus, nulla auctoritate ſenatus ſunt reſtituti; Marius uero non modo non à ſenatu, ſed etiam oppreſſo ſenatu eſt reſtitutus: nec rerum geſtarum memoria in reditu* C. *Marij, ſed exercitus, atq; arma ualuerunt: at de me, ut ualeret, ſemper ſenatus flagitauit; ut aliquando perficeretur, cum primū licuit, frequentia atq; auctoritate perfecit. nullus in eorum reditu motus municipiorum, et coloniarum factus eſt: at me in patriam ter ſuis decretis* Italia *cuncta reuocauit. illi inimicis interfectis, magna ciuium cæde facta, reducti ſunt: ego ijs, à quibus eiectus ſum, prouincias obtinentibus, inimico autem optimo uiro, & mitiſſimo, altero* Conſule *referente reductus ſum, cum is inimicus, qui ad meam perniciem uocem ſuam communibus hoſtibus præbuiſſet, ſpiritu duntaxat uiueret; re quidē infra omnes mortuos amandatus eſſet. nunq̄ de* Popilio L. Opimius *fortiſſimus* Conſul, *nunq̄ de* Q. Metello *non modo* C. Marius, *qui erat inimicus, ſed ne is quidem, qui ſecutus eſt,* M. Antonius *homo eloquentiſſimus cum* A. Albino *collega ſenatum aut populum eſt cohortatus. at pro me ſuperiores* Conſules *ſemper, ut referrent, efflagitati ſunt: ſed ueriti ſunt ne gratiæ cauſa facere uiderentur, ꝙ alter mihi affinis erat, alterius cauſam capitis receperam: qui prouinciarū fœdere irretiti, totum illum annū querelas ſenatus, luctum bonorū,* Italiæ *gemitū pertulerunt.* Calendis *uero* Ian. *poſteaq̄ orba* Reſp. Conſulis *fidē tanquam legitimi tutoris implorauit,* P. Lentulus Conſul, *parens, deus, ſalus noſtræ uitæ, fortunæ, memoriæ, no-*

minis,ſimul ac de ſolēni religione retulit,nihil humana=rum rerum ſibi prius,quàm de me agendum iudicauit, atque eo die confecta res eſſet, niſi is Tribunus *pl. quem ego maximis beneficijs* Quæſtorem Conſul *ornaueram, cum & cunctus ordo,& multi eū ſummi uiri orarent, &* Cn.Oppius *ſocer,optimus uir,ad pedes eius flens ia=ceret,noctem ſibi ad deliberandum poſtulaſſet: quæ deli beratio non in reddenda,quemadmodum non nulli arbi trabantur, ſed,ut patefactum eſt , in augenda mercede conſumpta eſt.poſtea res acta eſt in ſenatu alia nulla: et cum uarijs rationibus impediretur, uoluntate tamē per ſpecta ſenatus,cauſa ad nos menſe* Ian.*deferebatur . hic tantum interfuit inter me & inimicos meos.ego cum ho mines in tribunali* Aurelio *palàm conſcribi,centuriariq; uidiſſem ; cum intelligerem ueteres ad ſpem cædis* Cati*linæ copias eſſe reuocatas ; cum uiderem ex ea parte ho=mines,cuius partis nos uel principes numerabamur, par tim quòd mihi inuiderent , partim quòd ſibi timerent, aut proditores eſſe,aut deſertores ſalutis meæ ; cum duo* Conſules *empti pactione prouinciarum, auctores ſe ini=micis* Reip.*tradidiſſent ; cum egeſtatem,auaritiam,libi=dines ſuas uiderent expleri non poſſe , niſi me conſtrictū domeſticis hoſtibus dedidiſſent; cum ſenatus equiteſq;* R. *flere pro me ac mutata ueſte uobis ſupplicare edictis at=que imperijs uetarentur ; cum omnium prouinciarum pactiones,cū omnia cum omnibus fœdera,reconciliatio=nes gratiarū ſanguine meo ſancirentur ; cum omnes bo ni non recuſarent,quin uel pro me,uel mecum perirent: armis decertare pro mea ſalute nolui , quòd & uincere et uinci luctuoſum* Reip.*fore putaui.at inimici mei mēſe*

Ian.

Ian. cum de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis, flumine ſanguinis meum reditum intercludendum putauerunt. Itaq; cum ego abfui, eam Remp. habuiſtis, ut æque me, atq; illam reſtituendam putaretis. ego autem, in qua ciuitate nihil ualeret ſenatus, omnis eſſet impunitas, nulla iudicia, uis & ferrũ in foro uerſarentur, cum priuati ſe parietum præſidio non legum tuerentur, Tribuni pl. uobis inſpectantibus uulnerarẽtur, ad magiſtratuum domos cum ferro & facibus iretur, Conſulis faſces frangerentur, deorum immortalium templa incenderentur, Remp. nullam eſſe putaui: itaq; neq; Rep. exterminata, mihi locum in hac urbe eſſe duxi; nec, ſi illa reſtitueretur, dubitaui quin me ſecum ipſa reduceret. an ego, cum mihi eſſet exploratiſſimum, P. Lentulum proximo anno Conſulem futurum, qui illis ipſis Reip. periculoſiſſimis temporibus Aedilis curulis me Conſule omnium meorum conſiliorum particeps, periculorumq́; ſocius fuiſſet: dubitarem, quin is me confectum conſularibus uulneribus conſulari medicina ad ſalutem reduceret? hoc duce, collega autem eius, clementiſſimo atque optimo uiro, primo non aduerſante, poſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus penè omnes fuerunt defenſores ſalutis meæ: ex quibus excellenti animo, uirtute, auctoritate, præſidio T. Annius & P. Seſtius, præſtanti in me beneuolentia, & diuino ſtudio extiterũt. eodemq́; P. Lentulo auctore & pariter referente collega, frequentiſſimus ſenatus uno diſſentiente, nullo intercedente, dignitatem meam quibus potuit uerbis ampliſſimis ornauit, ſalutem uobis, municipijs, colonijsq́; omnibus cõmendauit. ita me nudum à propinquis, nulla cognatione munitum

Conſules, Prætores, Tribuni Plebis, ſenatus, Italia cuncta ſemper à uobis deprecata eſt: deniq; omnes, qui ueſtris maximis beneficijs honoribusq; ſunt ornati, producti ad uos ab eodem, non ſolum ad me conſeruandum uos cohortati ſunt, ſed etiam rerum mearum geſtarum auctores, teſtes, laudatoresq; fuerunt. quorum princeps ad cohortandum uos & ad rogandos fuit Cn. Pompeius, uir omnium, qui ſunt, fuerunt, erunt, uirtute, ſapientia, ac gloria princeps. qui mihi unus uni priuato amico eadem omnia dedit, quæ uniuerſæ Reip. ſalutem, ocium, dignitatem. cuius oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita. primum uos docuit, meis conſilijs Remp. eſſe ſeruatam; cauſamq; meam cum cõmuni ſalute coniunxit; hortatusq; eſt, ut auctoritatem ſenatus, ſtatum ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defenderetis: tum in perorãdo poſuit, uos rogari à ſenatu, rogari ab equitibus R. rogari ab Italia cuncta: deniq; ipſe ad extremum pro mea uos ſalute non rogauit ſolum, uerum etiam obſecrauit. huic ego homini Quirites tantum debeo, quãtum hominem homini debere uix fas eſt. huius cõſilia, P. Lentuli ſententiam, ſenatus auctoritatem uos ſecuti, in eo me loco, in quo ueſtris beneficijs fueram, ijſdem centurijs, quibus collocaratis, repoſuiſtis. eodem tempore audiſtis eodem ex loco ſummos uiros, ornatiſſimos atq; ampliſſimos homines, principes ciuitatis, omnes conſulares, omnes prætorios eadem dicere, ut omnium teſtimonio per me unum Remp. conſeruatam eſſe conſtaret. itaq; cum P. Seruilius, grauiſſimus uir, & ornatiſſimus ciuis, dixiſſet, opera mea Remp. incolumem magiſtratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem ſententiam cæteri. ſed

audiſtis eo tempore clariſſimi uiri non ſolum auctori-tatem, ſed etiam teſtimonium L. Gellij: qui, quia ſuam claſſem attentatam magno cum ſuo periculo penè ſen-ſit, dixit in concione ueſtra; ſi ego Conſul, cum fui, non fuiſſem, Remp. funditus interituram fuiſſe. En ego tot teſtimonijs Quirites, hac auctoritate ſenatus, tanta con-ſenſione Italiæ, tanto ſtudio bonorum omnium, agente P. Lentulo, conſentientibus cæteris magiſtratibus, depre-cante Cn. Pompeio, omnibus hominibus fauentibus, dijs deniq; immortalibus frugum ubertate, copia, uilitate reditum meum comprobantibus, mihi, meis, Reip. reſti-tutus, tantum uobis, quantum facere poſſum, Quirites pollicebor: primum qua ſanctiſſimi homines pietate er-ga deos immortales eſſe ſolent, eadem me erga populum R. ſemper fore, numenq; ueſtrum æque mihi graue, & ſanctum, ac deorum immortalium, in omni uita fu-turum: deinde, quoniam me in ciuitatem Reſp. ipſa re-duxit, nullo me loco Reip. defuturum. quòd ſi quis exiſti-mat, me aut uoluntate eſſe mutata, aut debilitata uirtu-te, aut animo fracto, uehementer errat. mihi quod po-tuit uis, & iniuria, & ſceleratorum hominum furor detrahere, eripuit, abſtulit, diſſipauit: quod uiro forti adimi non poteſt, id manet & permanebit. uidi ego for-tiſſimum uirum, municipem meum, C. Marium, quo-niam nobis quaſi aliqua fatali neceſſitate nō ſolum cum ijs, qui hæc delere uoluiſſent, ſed etiam cum fortuna bel-ligerandum fuit: eum tamen uidi, cum eſſet ſumma ſe-nectute, non modo non infracto animo propter magni-tudinem calamitatis, ſed cōfirmato atq; renouato. quem egomet dicere audiui, tum ſe fuiſſe miſerū, cum careret

patria,quam obſidione liberauiſſet; cum ſua bona poſ-ſideri ab inimicis, ac diripi audiret; cum adoleſcentem filium uideret eiuſdem ſocium calamitatis; cum in paludibus demerſus,concurſu,ac miſericordia Minturnenſium corpus ac uitam ſuam conſeruaſſet; cum parua nauicula traiectus in Africam,quibus regna ipſe dederat,ad eos inops,ſupplexq; ueniſſet: recuperata uero ſua dignitate, ſe non cõmiſſurum,ut,cum ea,quæ amiſerat, ſibi reſtituta eſſent,uirtutem animi non haberet, quam nunq̃ perdidiſſet.ſed hoc inter me,atq; illum intereſt; ꝙ ille,qua re plurimum potuit,ea ipſa re inimicos ſuos ultus eſt,armis; ego,qua conſueui,utar pietate; quoniam illi arti in bello,ac ſeditione locus eſt,huic in pace,atque ocio. quanquam ille animo irato nihil niſi de inimicis ulciſcendis agebat: ego de ipſis inimicis tantum,quantum mihi Reſp.permittet,cogitabo.deniq; Quirites,quoniam me quatuor omnino genera hominum uiolarũt; unum eorum,qui odio Reip.ꝙ eam ipſis inuitis conſeruaram, mihi inimiciſſimi fuerunt; alterum,qui per ſimulationem amicitiæ nefarie prodiderunt; tertium, qui, cum propter inertiam ſuam eadem aſſequi non poſſent,inuiderent laudi,& dignitati meæ; quartum,qui,cum cuſtodes Reip.eſſe debuerunt,ſalutem meam, ſtatum ciuitatis,dignitatem eius imperij,quod erat penes ipſos,uendiderunt: ſic ulciſcar genera ſingula, quemadmodum à quibuſq; ſum prouocatus; malos ciues,Remp.bene gerendo; perfidos amicos, nihil credendo, atq; omnia cauendo; inuidos,uirtuti & gloriæ ſeruiendo; mercatores prouinciarum,reuocando domum,atq; ab ijs prouinciarum rationem repetendo. quãquam mihi maiori cu-

ræ eſt, quemadmodũ quidem uobis, qui de me eſtis opti- me meriti, gratiam referam, quã quemadmodum inimi- corum iniurias, crudelitatemq; perſequar: etenim ul- ciſcendæ iniuriæ facilior ratio eſt, quã beneficij remune- randi; propterea quod ſuperiorem eſſe contra improbos, minus eſt negotij, quã bonis exæquari: tum etiam nec tam neceſſarium quidem eſt, male meritis, quã optime meritis, referre quod debeas. odium uel precibus mitigari po- teſt, uel temporibus Reip. *cõmuniq; utilitate deponi, uel difficultate ulciſcendi teneri, uel uetuſtate ſedari: bene meritos quin colas, nec exorari fas eſt, neq; id* Reip. *repe tere utcunq; neceſſe eſt, neq; eſt excuſatio difficultatis, neq; æquum eſt tempore & die memoriam beneficij de- finire. poſtremo qui in ulciſcendo remiſſior fuit, mox aperte laudatur: at grauiſſime uituperatur, qui in tan tis beneficijs, quanta uos in me contuliſtis, remunerandis eſt tardior; neq; ſolum ingratus, quod ipſum graue eſt, uerum etiam impius appelletur neceſſe eſt. atq; in officio perſoluendo diſſimilis eſt ratio, & pecunia debita: pro- pterea quod pecuniam, qui retinet, nõ diſſoluit; qui reddi- dit, non habet: gratiam &, qui retulit, habet; &, qui habet, diſſoluit. quapropter memoriam ueſtri beneficij colam beneuolentia ſempiterna, non ſolum dum anima ſuperabo mea, ſed etiam cum mortuo monimenta ueſtri in me beneficij permanebunt. in referenda autem gra- tia hoc uobis repromitto, ſemperq; præſtabo, mihi neq; in conſilijs de* Rep. *capiundis diligentiam, neq; in pericu lis à* Rep. *propulſandis animum: neq; in ſententia ſim- pliciter referenda fidem, neq; in hominum uoluntatibus pro* Rep. *lædendis libertatem, nec in perferenido labore*

induſtriam, nec in ueſtris commodis augendis gratam animi beneuolentiam defuturam. atq; hæc cura Quirites erit infixa animo meo ſempiterna, ut cum uobis, qui apud me deorum immortalium uim & numen tenetis, tum poſteris ueſtris, cunctisq; gentibus digniſſimus ea ciuitate uidear, quæ ſuam dignitatem non poſſe tenere ſe, niſi me recuperaſſet, cunctis ſuffragijs indicauit.

POST REDITVM, IN SENATV. ORATIO XXIX.

SI patres conſcripti pro ueſtris immortalibus in me, fratremq́; meum, liberosq́; noſtros meritis parum nobis cumulate gratias egero, quæſo, obteſtorq́;, ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini ueſtrorum beneficiorum id tribuendum putetis: quæ enim tanta poteſt exiſtere ubertas ingenij, quæ tanta dicendi copia, quod tam diuinum atq; incredibile genus orationis, quo quiſquam poſſit ueſtra in nos uniuerſa promerita non dicam complecti orando, ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, liberis noſtris parentes, nobis liberos, qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui ampliſſimam Remp. qui patriam, qua nihil poteſt eſſe iucundius, qui deniq; noſmet ipſos nobis reddidiſtis. quòd ſi parentes chariſſimos habere debemus, quòd ab ijs nobis uita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita eſt; ſi deos immortales, quorum beneficio & hæc tenuimus, & cæteris rebus aucti ſumus; ſi populum R. cuius honoribus in ampliſſimo conſilio, & in altiſſimo gradu dignitatis, atque in hac omnium terrarum arce collocati ſumus; ſi hunc ipſum ordinem, à quo ſæpe magnificentiſſimis decretis ſumus honeſtati: immenſum quiddam & infinitum eſt, quod nobis debeamus, qui ueſtro ſingulari ſtudio atque conſenſu parentum beneficia, deorum immortalium munera, populi R. honores, ueſtra de me mul-

ta iudicia, nobis omnia uno tempore reddidiſtis; ut, cum multa uobis, magna populo R. innumerabilia parentibus, omnia dijs immortalibus debeamus, ꝙ hæc antea ſingula per illos habuerimus, nunc uniuerſa per uos recuperauerimus. itaq; P. C. quod ne optandũ quidem eſt homini, immortalitatẽ quandã per uos adepti uidemur: quod enim tempus erit unꝗ, quo ueſtrorũ in nos beneficiorum memoria, ac fama moriatur, qui illo ipſo tempore, cũ ui, ferro, metu, minis obſeſſi teneremini, non multo poſt diſceſſum meũ uniuerſi me reuocauiſtis, referẽte L. Mummio fortiſſimo, atq; optimo uiro? quem habuit ille peſtifer annus & maxime fidelem, et minime timidũ, et, ſi dimicare placuiſſet, defenſorẽ ſalutis meæ. poſteaꝗ uobis poteſtas decernendi nõ eſt permiſſa per eum Tribunum pl. qui cum per ſe Remp. lacerare nõ poſſet, ſub alieno ſcelere deleuit: nunꝗ de me ſiluiſtis, nunꝗ meam ſalutem non ab ijs Conſulibus, qui uendiderant, flagitauiſtis: itaq; ueſtro ſtudio, atq; auctoritate perfectum eſt, ut ille ipſe annus, quem ego mihi, quàm patriæ malueram eſſe fatalem, octo Tribunos haberet, qui promulgarent de ſalute mea, & ad uos ſæpenumero referrent. nam Cõſules modeſti, legumq; metuẽtes, impediebantur lege, non ea quæ de me, ſed ea quæ de ipſis lata erat, cum meus inimicus promulgauit, ut, ſi reuixiſſent ij, qui hæc penè delerunt, tum ego redirem. quo facto utrunque confeſſus eſt, & ſe illorum uitam deſiderare, & magno in periculo Remp. futuram, ſi aut hoſtes atq; interfectores Reip. reuixiſſent, aut ego non reuertiſſem. itaque illo ipſo anno, cum ego ceſſiſſem; princeps autem ciuitatis non legum præſidio, ſed parietum uitam

ſuam tueretur; Reſp. ſine Conſulibus eſſet, neq; ſolum parentibus perpetuis, uerum etiam tutoribus annuis eſſet orbata; ſententias dicere prohiberemini; caput meæ proſcriptionis recitaretur: nũquam dubitaſtis meam ſalutem cum cõmuni ſalute coniungere. poſtea uero q̃ ſingulari & præſtãtiſſima uirtute P. Lentuli Conſulis ex ſuperioris anni caligine & tenebris lucem in Rep. Calendis Ian. reſpicere cœpiſtis; cum Q. Metelli, nobiliſſimi hominis, atq; optimi uiri, ſumma dignitas, cum Prætorum, Tribunorum pl. penè omnium uirtus, & fides Reip. ſubueniſſet; cum uirtute, gloria, rebus geſtis Cn. Pompeius omnium gẽtium, omnium ſeculorum, omnis memoriæ facile princeps tuto ſe in ſenatum uenire arbitraretur: tantus ueſter cõſenſus de ſalute mea fuit, ut, licet corpus abeſſet meum, dignitas iam in patriam reuertiſſet. quo quidem menſe, quid inter me et meos inimicos intereſſet, exiſtimare potuiſtis. ego meam ſalutem deſerui, ne propter me ciuiũ uulneribus Reſp. cruentaretur: illi meum reditum non populi R. ſuffragijs, ſed flumine ſanguinis intercludendum putauerunt. itaque poſtea nihil uos ciuibus, nihil ſocijs, nihil Regibus reſpondiſtis: nihil iudices ſententijs, nihil populus ſuffragijs, nihil hic ordo auctoritate declarauit: mutum forum, elinguem curiam, tacitam & fractam ciuitatem uidebatis. quo quidem tempore, cum is exceſſiſſet, qui cædi & flammæ uobis auctoribus reſtiterat, cum ferro & facibus homines tota urbe uolitantes, magiſtratuum tecta oppugnata, deorum templa inflammata, ſummi uiri & clariſſimi Conſulis faſces fractos, fortiſſimi atque optimi uiri Tribuni pl. ſanctiſſimum corpus non ſolum tactum ac uiolatum manu, ſed

uulneratum ferro,confectumq; uidiſtis.qua ſtrage non nulli permoti magiſtratus,partim metu mortis, partim deſperatione Reip.paululum à mea cauſa receſſerunt:reliqui fuerunt,quos neq; terror,nec uis,nec ſpes, nec metus,nec promiſſa,nec minæ,nec tela,nec faces à ueſtra auctoritate,à populi R.dignitate,à mea ſalute depellerent. princeps P.Lentulus,parens,ac deus noſtræ uitæ, fortunæ,memoriæ,nominis,hoc ſpecimen uirtutis, hoc indiciū animi,hoc lumen Conſulatus ſui fore putauit, ſi me mihi, ſi meis, ſi uobis, ſi Reip.reddidiſſet. qui ut eſt deſignatus,nunquam dubitauit ſententiam de ſalute mea ſe & Rep.dignam dicere.cum à Tribuno pl.uetaretur, cum præclarum caput recitaretur,ne quis ad uos referret,ne quis decerneret,ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret,ne ſcribendo adeſſet:totam illam clauſulam,ut ante dixi,proſcriptionem,non legem putauit, qua ciuis optime de Rep.meritus,nominatim,ſine iudicio,unà cum ſenatu Reip.eſſet ereptus.ut uero inijt magiſtratum,nō dicam quid egerit prius,ſed quid omnino egit aliud,niſi ut me conſeruato ueſtram in poſterum dignitatem auctoritatemq; ſanciret?dij immortales,quantum mihi beneficiū dediſſe uidemini,quòd hoc anno P.Lentulus Conſul fuit: quanto maius dediſſetis, ſi ſuperiore anno fuiſſet: nec enim eguiſſem medicina conſulari,niſi conſulari uulnere concidiſſem.audieram ex ſapientiſſimo homine atque optimo ciue & uiro Q. Catulo, non ſæpe unum Conſulem improbum,duos uero nunquam,excepto illo Cinnano tempore, fuiſſe.quare meam cauſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat,dum uel unus in Rep. eſſet Conſul.quod uere dixerat,ſi illud de duobus Cōſulibus,quod

ante in Rep. non fuerat, perenne ac proprium manere po tuiſſet. & ſi Q. Metellus illo tempore Conſul fuiſſet uni cus, dubitatis quo animo fuerit in me conſeruando futu rus, cum in reſtituẽdo auctorem fuiſſe aſcriptoremq; ui deatis? ſed fuerunt duo Conſules, quorum mentes anguſtæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris, ac ſordibus nomen ipſum Conſulatus, ſplendorem illius honoris, magnitudinem tãti imperij nec intueri, nec ſuſtinere, nec capere po tuerunt; non Conſules, ſed mercatores prouinciarum, ac uenditores ueſtræ dignitatis: quorum alter à me Catilinam amatorem ſuum multis audientibus, alter Cethegũ conſobrinum ſuum repoſcebat: qui me duo ſceleratiſſimi poſt hominum memoriam non Conſules, ſed latrones, non modo deſeruerunt, in cauſa præſertim publica, & conſulari, ſed prodiderunt, oppugnarunt, omni auxilio non ſolùm ſuo, ſed etiam ueſtro, cæterorumq; ordinum ſpoliatum eſſe uoluerunt: quorum alter tamen neq; me, neq; quenquam fefellit: quis enim ullam ullius boni ſpem haberet in eo, cuius primum tempus ætatis palàm fuiſſet ad omnes libidines diuulgatum? qui ne à ſanctiſſimà quidem parte corporis potuiſſet hominum impuram in temperantiam propulſare? qui, cum ſuam rem nõ minus ſtrenue, q̃ poſtea publicam, cõfeciſſet, egeſtatem, & luxu riam domeſtico lenocinio ſuſtentauit? qui niſi in arã Tri bunatus confugiſſet, neq; uim Prætoris, nec multitudinẽ creditorũ, nec bonorum proſcriptionẽ effugere potuiſſet? quo in magiſtratu niſi rogationem de piratico bello tuliſſet, profecto & egeſtate, & improbitate coactus piraticam ipſe feciſſet, ac minore quidem cum Reip. detrimento, quàm quòd intra mœnia nefarius hoſtis, prædoq;

uerſatus eſt.quo inſpectante,ac ſedente, legem Tribunus pl.tulit,ne auſpicijs obtemperaretur,ne obnunciare conſcilio,aut comitijs,ne legi intercedere liceret,ut lex Aelia, & Fuſia ne ualerent,quæ noſtri maiores certiſſima ſubſidia Reip.contra tribunitios furores eſſe uoluerūt.idemq́; poſtea,cùm innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio ſupplex ad eum ſordidata ueniſſet; cumq́; adoleſcētes nobiliſſimi,cunctiq́; equites R. ſe ad lenonis impuriſſimi pedes abieciſſent:quo uultu cincinnatus ganeo non ſolum ciuium lacrymas, uerum etiam patriæ preces repudiauit?neq; eo contentus fuit, ſed etiam in concionem aſcendit,eaq; dixit,quæ, ſi eius uir Catilina reuixiſſet,dicere non eſſet auſus: ſe Nonarum Dec.quæ me Cōſule fuiſſent,cliuiq́; Capitolini pœnas ab equitibus R.eſſe repetiturum:neq; ſolum id dixit,ſed,quos ei cōmodum fuit,compellauit: L.uero Lamiam,equitem R.præſtanti dignitate hominem,& ſaluti meæ pro familiaritate,Reip.pro fortunis ſuis amiciſſimum,Conſul imperioſus exire urbe iuſſit:&,cum uos ueſtem mutandam cenſuiſſetis, cunctiq́; mutaſſetis,atque idem omnes boni iam ante feciſſent, ille unguentis oblitus,cum toga prætexta, quam omnes Prætores,Aedileſq́; tum abiecerant,irriſit ſqualorem ueſtrū, & luctum grauiſſimæ ciuitatis: fecitq́;,quod nemo unquam Tyrannus; ut,quo minus occulte ueſtrum malum gemeretis,nihil diceret; ne aperte incommoda patriæ lugeretis,ediceret.cum uero in circo Flaminio non à Tribuno pl.Conſul in concionem, ſed à latrone Archipirata productus eſſet:primū proceſſit,qua auctoritate uir? uini,ſomni,ſtupri plenus,madenti coma, compoſito capillo,grauibus oculis, fluentibus buccis, preſſa uoce, &

temulenta: ꝙ in ciueis indemnatos eſſet animaduerſum, id ſibi dixit grauis auctor uehementiſſime diſplicere. ubi nobis hæc auctoritas tandiu tanta latuit? cur in luſtris, et helluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia uirtus tandiu ceſſauit? nam ille alter Ceſoninus Caluentius ab adoleſcentia uerſatus eſt in foro, cum eum præter ſimulatam uerſutamq; triſtitiam nulla res cõmendaret, non Conſulis ſtudium, non diſcendi initia rei militaris, non cognoſcendorum hominum, nõ liberalitas. quem præteriens cum incultum, horridum, mœſtumq; uidiſſes, etiam ſi agreſtem, & inhumanum exiſtimares, tamen libidinoſum, & perditum non dubitares. cum hoc homine aut cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe: ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege uenaliũ diceres. idem domi ꝗ̃ libidinoſus? ꝗ̃ impurus? ꝗ̃ intemperans, non ianua receptis, ſed pſeudothyro intromiſſis uoluptatibus? cũ uero etiam literas ſtudere incipit, & helluo immanis cum Græculis philoſophari, tum eſt Epicureus, non penitus illi diſciplinæ, quæcunq; eſt, deditus, ſed captus uno uerbo uoluptatis. habet autẽ magiſtros non ex iſtis ineptis, qui dies totos de officio ac de uirtute diſſerunt, qui ad laborem, ad induſtriam, ad pericula pro patria ſubeunda adhortantur; ſed eos, qui diſputent horam nullam uacuam uoluptate eſſe debere, in omni parte corporis ſemper oportere aliquod gaudiũ delectationemq; uerſari. his utitur quaſi præfectis libidinum ſuarum: hi uoluptates omnes ueſtigant, atq; odorantur: hi ſunt conditores, inſtructoreſq; conuiuij: ijdem expendunt, atq; æſtimant uoluptates, ſententiamq; dicũt,

& iudicant, quantum cuiq; libidini tribuendũ eſſe uidea tur: horum ille artibus eruditus, ita contempſit hanc pru dentiſſimam ciuitatem, ut omnes ſuas libidines, omnia fla gitia latere poſſe arbitraretur, ſi modo uultum importu num in forum detuliſſet. is non me, quanq̃ equidem non cognoram eum propter Piſonum affinitatem, quem lon ge hinc ab hoc genere cognatio materna tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet, ſed uos populumq; R. non conſi= lio, neq; eloquentia, quod in multis ſæpe accidit, ſed ru= gis, ſuperciliòq; decepit. L. Piſo tu'ne auſus es iſto oculo, non dicam iſto animo; iſta fronte, nõ uita; tanto ſuper= cilio, non enim poſſum dicere tantis geſtis, cum Gabinio conſociare conſilia peſtis meæ? nõ te illius unguentorum odor, non uini anhelitus, non frons calamiſtri notata ue= ſtigijs in eam cognitionem adducebat, ut, cum illius re ſi milis fuiſſes, frontis tibi integumento ad occultanda tan ta flagitia diutius uti non liceret? cum hoc coire auſus es, ut conſularem dignitatem, ut Reip. ſtatum, ut ſenatus au ctoritatem, ut ciuis optime meriti fortunas prouinciarũ fœdere addiceres? te Conſule, tuis edictis, & imperijs ſe= natui populoq; R. non eſt licitum nõ modo ſententijs at= que auctoritate ſua, ſed ne luctu quidẽ, ac ueſtitu Reip. ſubuenire. Capuæ'ne te putabas, in qua urbe domicilium quondam ſuperbiæ fuit, Conſulem eſſe, ſicut eras eo tem= pore, an Romæ, in qua ciuitate omnes ante uos Conſules ſenatui paruerunt? tu es auſus in circo Flaminio produ ctus cum tuo illo pari dicere, te ſemper miſericordẽ fuiſ= ſe? quo uerbo ſenatum atq; omneis bonos tum, cum a pa= tria peſtem expellerent, crudeles demonſtrabas fuiſſe. tu miſericors me affinem tuum, quem comitijs prærogati=

uæ primum cuſtodem præfeceras, quem Calēdis Ian. tertio loco ſententiam rogaras, conſtrictum inimicis Reip. tradidiſti: tu meum generum, propinquum tuum, tu affinem tuam, meam filiam ſuperbiſſimis, & crudeliſſimis uerbis à genibus tuis repuliſti: idemq; tu clemētia ac miſericordia ſingulari, cū ego unà cum Rep. non tribunitio ſed conſulari ictu concidiſſem, tanto ſcelere, tantaq; intemperantia fuiſti, ut ne unam quidem horam intereſſe paterere inter meam peſtem, & tuam prædam, ſaltem dum conticeſceret illa lamentatio, & gemitus urbis. nondum palàm factum erat concidiſſe Remp. cum tibi arbitria funeris ſoluebantur; uno eodemq; tempore domus mea diripiebatur, ardebat, bona ad uicinum Conſulem de Palatio, de Tuſculano ad item uicinum alterum Conſulem deferebantur; cum, iiſdem operis ſuffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, uacuo non modo à bonis, ſed etiam à liberis, atq; inani foro, ignaro populo R. quid ageretur, ſenatu uero oppreſſo, & afflicto, duobus impiis nefariisq; Conſulibus ærarium, prouinciæ, legiones, imperia donabantur. horum Conſulum ruinas uos Conſules ueſtra uirtute fulſiſtis, ſumma Tribunorum pl. Prætorumq; fide, & diligētia ſubleuaſtis. quid ego de præſtantiſſimo uiro T. Annio dicam? aut quis de tali ciue ſatis digne unquam loquetur? qui cum uideret ſceleratum ciuem, aut domeſticum potius hoſtem, ſi legibus uti liceret, iudicio eſſe frangendū; ſin ipſa iudicia uis impediret, ac tolleret, audaciam uirtute, furorem fortitudine, temeritatem conſilio, manum manu, uim ui eſſe ſuperādam: primo de ui poſtulauit: poſteaq̄ ab eodem iudicia ſublata eſſe uidit, ne ille omnia ui poſſet efficere, curauit:

qui docuit neq; tecta, neq; templa, neq; forum, neq; curiã ſine ſumma uirtute, ac maximis opibus, & copijs ab inteſtino latrocinio poſſe defendi: qui primus poſt meum diſceſſum metum bonis, timorem huic ordini, ſeruitutem depulit ciuitati. quam rationem pari uirtute, animo, fide P. Seſtius ſecutus, pro mea ſalute, pro ueſtra auctoritate, pro ſtatu ciuitatis nullas ſibi inimicitias, nullam uim, nullos impetus, nullum uitæ diſcrimen uitandum unquam putauit: qui cauſam ſenatus exagitatam concionibus improborum, ſic ſua diligentia multitudini commendauit, ut nihil tam populare, q̃ ueſtrum nomen, nihil tam omnibus charum aliquando, quàm ueſtra auctoritas uideretur: qui me cum omnibus rebus, quibus Tribunus pl. potuit, defendit, tum reliquis officijs iuxta, ac ſi meus frater eſſet, ſuſtentauit: cuius ego cliẽtibus, libertis, familia, copijs, literis ita ſum ſuſtentatus, ut meæ calamitatis non adiutor ſolum, uerum etiam ſocius uideretur. iam cæterorum officia ſtudiaq; uidiſtis: quàm cupidus mei C. Seſtilius, quàm ſtudioſus ueſtri, quàm non uarius fuerit in cauſa. quid Moſopius? cui ego ipſi, parenti, fratriq; eius ſentio quantum debeam: qui, cum à me uoluntas eorum in priuato iudicio eſſet offenſa, publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem obliterauerunt. iã T. Fadius, qui mihi Quæſtor fuit; M. Curtius, cuius ego patri Quæſtor fui, ſtudio, amore, animo huic neceſſitudini nõ defuerunt. multa de me C. Meſſinius & amicitiæ, & Reip. cauſa dixit: legem ſeparatim initio de ſalute mea promulgauit. Q. Fabritius ſi, quæ de me agere conatus eſt, ea contra uim, & ferrum perficere potuiſſet, menſe Ianuario noſtrum ſtatum recuperaſſemus: quem

ad ſalutem

ad ſalutem meam uoluntas impulit, uis retardauit, au=
ctoritas ueſtra reuocauit. iam uero Prætores quo animo
in me fuerint, uos exiſtimare potuiſtis, cum L. Cæcilius
priuatim me ſuis omnibus copijs ſtuduerit ſuſtentare, pu
blice promulgarit de ſalute mea cũ collegis penè omni=
bus, direptoribus autem meorum bonorum in ius adeun
di poteſtatem non fecerit. M. autem Calidius ſtatim deſi
gnatus, ſententia ſua, q̃ eſſet chara ſibi mea ſalus, decla=
rauit. omnia officia C. Septimij, Q. Valerij, P. Craſſi,
Sex. Quintilij, C. Cornuti ſumma et in me, et in Remp.
conſliterunt. quæ cum libenter cõmemoro, tum non inui
tus non nullorum in me nefarie cõmiſſa prætereo. non
eſt mei temporis, iniurias meminiſſe: quas ego, etiam ſi
ulciſci poſſem, tamen obliuiſci mallem. aliò transferenda
mea tota uita eſt, ut bene de me meritis referam gratiã,
cum apertis hoſtibus bellum geram, timidis amicis igno
ſcam, proditoribus meis nõ indicem dolorem profectio=
nis meæ, defenſores reditus dignitate conſoler. q̃ ſi mihi
nullum aliud eſſet officium in omni uita reliquũ, niſi ut
erga duces ipſos & principes atq; auctores ſalutis meæ
ſatis gratus iudicarer: tamen exiguũ reliquæ uitæ tem=
pus non modo ad referendam, uerum etiam ad cõme=
morandam gratiam mihi relictum putarem: quando
enim ego huic homini ac liberis eius, quando omnes mei
gratiam referent? quæ memoria, quæ uis ingenij, quæ
magnitudo obſeruantiæ tot tantisq; beneficijs reſpondere
poterit? qui mihi primus afflicto & iacenti cõſularem
fidem, dexteramq; porrexit: qui me à morte ad uitam,
à deſperatione ad ſpem, ab exitio ad ſalutem reuocauit:
qui tanto amore in me, ſtudio in Remp. fuit, ut excogi=

taret quemadmodum calamitatem meam non modo leuaret, ſed etiam honeſtaret: quid enim magnificentius, quid præclarius mihi accidere potuit, q̃ quod illo petente uos decreuiſtis? ut cuncti ex omni Italia, *qui* Remp. *ſaluam uellent, ad me unũ hominem fractum, & propè diſſipatum reſtituendũ, & defendendum uenirent: ut qua uoce à te* Romule *poſt* Romam *conditam* Conſul *uſus eſſet pro uniuerſa* Rep. *apud eos ſolum, qui eius uocem exaudire poſſent, eadẽ uoce ſenatus omnibus agris, uicis, atq; oppidis ciues totamq́;* Italiam *ad unius ſalutem defendendam excitaret? quid ego glorioſius meis poſteris potui relinquere, q̃ hoc, ſenatum iudicaſſe, qui ciuis me non defendiſſet, eum* Remp. *ſaluã noluiſſe? itaq; tantum ueſtra auctoritas, tantum eximia* Conſulis *dignitas ualuit, ut omne is flagitium ſe cõmittere putaret, ſi quis non ueniret. idemq́;* Conſul, *cum illa incredibilis multitudo* Romam, *& penè* Italia *ipſa ueniſſet, uos frequentiſſimos in* Capitoliũ *conuocauit. quo tempore quantam uim uera bonitas haberet, aut uera nobilitas, intelligere potuiſtis: nam* Q. Metellus, *& inimicus, & frater inimici, perſpecta ueſtra uoluntate, omnia priuata odia depoſuit: quem* P. Seruilius, *uir cum clariſſimus, tum uero optimus, mihiq́; amiciſſimus, & auctoritatis, & orationis ſuæ diuina quadam grauitate ad ſui generis, cõmuniſq́; ſanguinis facta uirtuteſq́; reuocauit, ut haberet in conſilio & fratrem ab inferis ſocium rerum mearum, & omneis* Metellos *præſtantiſſimos ciueis penè ex* Acheronte *excitatos, in quibus* Numidicum *illum cuius quondam de patria diſceſſus honeſtus ipſi, bonis omnibus tamen luctuoſus uiſus eſt. itaq; fuit is non mo=*

do ſalutis defenſor, qui ante hoc unum beneficium fuerat inimicus, uerum etiã aſcriptor dignitatis meæ. quo quidem die cum CCCCX *ſenatores eſſetis, magiſtratusq; omnes adeſſent, diſſenſit unus, is qui ſua lege cõiuratos etiã ab inferis excitandos putarat. atq; illo die, quo* Remp. *meis cõſilijs conſeruatã grauiſſimis uerbis, et plurimis iudicaſſetis, idẽ* Conſul *curauit, ut eadẽ à principibus ciuitatis in cõcione poſtero die dicerentur: cũ quidem ipſe egit ornatiſſime cauſam meã, perfecitq; aſtãte, atq; audiente* Italia *tota, ut nemo cuiuſquã cõducti, aut perditi uocem acerbã, atq; inimicã bonis poſſet audire. ad hæc nõ modo adiumenta ſalutis, ſed etiã ornamenta dignitatis meæ reliqua uos iidem addidiſtis: decreuiſtis, ne quis ulla ratione rẽ impediret; qui id impediſſet, grauiter moleſteq; laturos; illum cõtra* Remp. *ſalutemq; bonorum, concordiamq; ciuiũ facturum; & ut ad uos ea ſtatim referrentur; meq; etiam, ſi diutius calumniarentur, redire iuſſiſtis. quid? ut agerentur gratiæ, qui è mu-*
* *nicipijs ueniſſent. quid? ut ad illam diem, res cum rediſſent, rogarentur, ut pari ſtudio cõuenirent. quid deniq; illo die, quem* P. Lentulus *mihi fratriq; meo, liberiſq; noſtris natalem cõſtituit, non modo ad noſtrã, uerum etiã ad ſempiterni memoriam temporis? quo die nos comitijs centuriatis, quæ maxime maiores iuſta dici haberiq; uoluerunt, arceſſiuit in patriam: ut eædem centuriæ, quæ me* Conſulem *fecerant,* Conſulatum *meum cõprobarent. quo die quis ciuis fuit, qui fas eſſe putaret, quacunq; aut ætate, aut ualetudine eſſet, nõ ſe de ſalute mea ſententiam ferre? quando tantam frequentiam in campo, tantũ ſplendorem* Italiæ *totius, ordinumq; omnium,*

quando illa dignitate rogatores,diribitores,cuſtodesq́; ui diſtis ? itaq; P.Lentuli beneficio excellenti atq; diuino nō ſolum reducti ſumus in patriam,ſicut nō nulli clariſſimi,ſed equis inſignibus,& curru aurato reportati.poſſum ego ſatis in Cn.Pompeium unq̃ gratus uideri ? qui nō ſolum apud uos,qui omnes idem ſentiebatis,ſed etiam apud uniuerſum populum R.ſalutem Reip.& conſeruatam per me,et coniunctam eſſe cum mea dixerit: qui cauſam meam prudentibus cōmendarit,imperitos edocuerit,eodemq́; tempore improbos auctoritate ſua compreſſerit,bonos excitarit : qui populum R.pro me,tanq̃ pro fratre,aut pro parente,non ſolum hortatus ſit,uerum etiam obſecrarit : qui,ipſe cum propter metum dimicationis,& ſanguinis domo ſe teneret,etiā à ſuperioribus Tribunis petierit,ut de ſalute mea & promulgarent,& referrent : qui in colonia nuper conſtituta cum ipſe gereret magiſtratum,in qua nemo erat emptus interceſſorum,uim & crudelitatem priuilegij,auctoritate honeſtiſſimorum hominū,& publicis literis conſignauit,princepsq́; Italiæ totius præſidium ad noſtram ſalutem implorandum putauit : qui cum ipſe mihi ſemper amiciſſimus fuiſſet,etiam ut ſuos neceſſarios mihi amicos redderet,elaborauit . quibus autem officijs T.Annij beneficia remunerabor?cuius omnis actio,ratio,cogitatio, totus deniq; Tribunatus nihil aliud fuit , niſi conſtans, perpetua, fortis,inuicta defenſio ſalutis meæ . quid de P.Seſtio loquar ? qui ſuam erga me beneuolentiam,& fidem non ſolum animi dolore, ſed etiam corporis uulneribus oſtendit. uobis uero P.C.ſingulis & egi,& agam gratias uniuerſis : egi initio,quātum potui : ſatis ornate

agere nullo modo poſſum. & quanq̃ ſunt in me præci-pua merita multorũ, quæ ſileri nullo modo poſſunt: tamen huius temporis ac timoris mei non eſt, conari cõmemorare beneficia in me ſingulorũ: nam difficile eſt non aliquem, nefas quenq̃ præterire. ego uos uniuerſos patres conſcripti deorũ numero colere debeo. ſed ut in ipſis dijs immortalibus non ſemper eoſdẽ, atq; aliàs alios ſolemus & uenerari, & precari: ſic in hominibus de me diuinitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorũ erga me merita prædicãda atq; recolenda. hodierno autem die nominatim à me magiſtratibus ſtatui gratias eſſe agendas, & de priuatis uni, qui pro ſalute mea municipia, coloniasq; adiſſet, populum R. ſupplex obſecraſſet, ſententiã dixiſſet eam, quam uos ſecuti, mihi dignitatem meã reddidiſtis. uos me florentem ſemper ornaſtis: laborantem mutatione ueſtis & propè luctu ueſtro, quoad licuit, defendiſtis. noſtra memoria ſenatores ne in ſuis quidẽ periculis mutare ueſtem ſolebant: in meo periculo ſenatus ueſte mutata fuit, quoad licuit per eorum edicta, qui mea pericula non modo ſuo præſidio, ſed etiã ueſtra deprecatione nudarunt. quibus ego rebus obiectis, cũ mihi priuato confligendũ uiderem cum eodẽ exercitu, quẽ Conſul non armis, ſed ueſtra auctoritate ſuperarã, multa mecum ipſe reputaui. dixerat in cõcione Conſul, ſe cliui Capitolini pœnas ab equitibus R. repetiturum. nominatim alij cõpellabantur, alij citabantur, alij relegabãtur: aditus templorũ erant non ſolum præſidijs & manu, uerũ etiam demolitione ſublati. alter Conſul, ut me et Remp. non modo deſererent, ſed etiã hoſtibus Reip. proderent, pactionibus eos ſuorũ præmiorũ obligarat. erat alius ad

*portas cum imperio in multos annos,magnoq́; exerci=
tu: quem ego inimicum mihi fuiſſe non dico; tacuiſſe,
cum diceretur eſſe inimicus, ſcio.duæ partes eſſe in* Rep.
*cum putarentur, altera me depoſcere propter inimici=
tias,altera timide defendere propter ſuſpicionem cædis
putabatur. qui autem me depoſcere uidebantur,in hoc
auxerunt dimicationis metum,quòd nunquã inficiando
ſuſpicionem hominum curamq́; minuerunt. quare cum
uiderem ſenatum ducibus orbatum, me à magiſtrati=
bus partim oppugnatum,partim proditum,partim de=
relictum,ſeruos ſimulatione collegiorum nominatim eſſe
conſcriptos,copias omneis* Catilinæ *penè yſdem ducibus
ad ſpem cædis & incendiorum eſſe reuocatas,equites* R.
*proſcriptionis, municipia uaſtitatis, omnes cædis metu
eſſe permotos,potui,potui* P.C. *multis auctoribus fortiſ=
ſimis uiris me ui, armisq́; defendere: nec mihi ipſe ille
animus idẽ meus,uobis nõ incognitus,defuit: ſed uide=
bam,ſi uiciſſem præſenté aduerſariũ,nimiũ multos mihi
alios eſſe uincẽdos; ſi uictus eſſem, multis bonis & pro
me,et mecũ,etiã poſt me eſſe pereũdũ; tribunitijq́; ſan=
guinis ultores eſſe præſenteis,meæ mortis pœnas iudicio,
et poſteritati reſeruari nolui,cũ* Cóſul *cómuné ſaluté ſi=
ne ferro defendiſſem,meã priuatus armis defendere:bo
noſq́; uiros lugere malui meas fortunas,ꝗ ſuis deſpera=
re.ac ſi ſolus eſſem interfectus,mihi turpe; ſi cũ multis,*
Reip.*funeſtũ fore uidebatur.ꝙ ſi mihi æternã eſſe pro=
poſitã erumná arbitrarer,morte me ipſe potius,ꝗ ſempi
terno dolore mulctaſſem.ſed cũ uiderẽ me nõ diutius,ꝗ
ipſam* Remp.*ex hac urbe abfuturũ: neq; ego illa exter=
minata mihi remanendũ putaui; & illa,ſimul atq; re=*

*uocata eſt, me ſecum pariter reportauit. mecū leges, me=
cum quæſtiones, mecū iura magiſtratuū, mecum ſenatus
auctoritas, mecū libertas, mecū etiā frugū ubertas, me=
cum deorū, & hominū ſanctitates omnes, & religiones
abfuerūt. quæ ſi ſemper abeſſent, magis ueſtras fortunas
lugerem, q̃ deſiderarem meas: ſin aliquādo reuocaren=
tur, intelligebā mihi cū illis unà eſſe redeundū. cuius mei
ſenſus certiſſimus teſtis eſt hic idē, qui cuſtos capitis fuit,
Cn. Plancius, qui omnibus prouincialibus ornamētis, cō=
modisq; depoſitis, totā ſuā Quæſturā in me ſuſtentādo,
& cōſeruādo collocauit. qui ſi mihi Quæſtor imperato=
ri fuiſſet, in filij loco fuiſſet: nunc certe erit in parentis,
cum fuerit Quæſtor nō imperij, ſed doloris mei. quapro
pter patres cōſcripti, quoniā in Remp. ſum pariter cum
Rep. reſtitutus, nō modo in ea defendēda nihil minuā de
libertate mea priſtina, ſed etiā adaugebo: etenim ſi eam
tum defendebā, cū aliquid mihi illa debebat, quid nūc me
facere oportet, cum ego illi plurimū debeo? nā quid eſt,
quod animū meū frāgere, aut debilitare poſſit, cuius ip
ſam calamitatē nō modo nullius delicti, ſed etiā diuino=
rum in Remp. beneficiorū teſtem eſſe uideatis? nā & im
portata eſt, quia defenderā ciuitatē: & mea uolūtate ſu
ſcepta eſt, ne à me defenſa Reſp. per eūdem me extremū
in diſcrimē uocaretur. pro me nō, ut pro P. Popilio nobi
liſſimo homine, adoleſcētes filij, nō propinquorū multitu
do populum R. eſt deprecata, non, ut pro Q. Metello
ſummo & clariſſimo uiro, ſpectata iam adoleſcētia fi=
lius, non L. & C. Metelli conſulares, non eorum liberi,
nō Q. Metellus Nepos, qui tum Conſulatum petebat;
non Luculli, Seruilij, Scipiones, Metellarum filij flentes,*

ac ſordidati populo R. ſupplicauerunt; ſed unus frater, qui in me pietate filius, conſilijs parens, amore (ut erat) frater inuétus eſt, ſqualore, & lacrymis, & quotidianis precibus deſideriũ mei nominis renouari, & rerũ geſtarum memoriã uſurpari coegit. qui cũ ſtatuiſſet, niſi per uos me recuperaſſet, eandẽ ſubire fortunã, atq; idem ſibi domiciliũ & uitæ & mortis depoſceret: nunq̃ nec magnitudinẽ negotij, nec ſolitudinẽ ſuã, nec uim inimicorũ, ac tela pertimuit. alter fuit propugnator mearũ fortunarũ, & defenſor aſſiduus, ſumma uirtute & pietate C. Piſo gener: qui minas inimicorũ meorũ, qui inimicitias affinis mei, propinqui ſui Conſulis, qui Pontũ, & Bithyniã Quæſtor pro mea ſalute neglexit. nihil unq̃ ſenatus de P. Popilio decreuit: nunq̃ in hoc ordine Q. Metelli mentio facta eſt. tribunitijs ſunt illi rogationibus, interfectis inimicis, deniq; nulla auctoritate ſenatus reſtituti, cũ alter eorũ ſenatui paruiſſet, alter uim, cædẽq; fugiſſet. nã C. quidẽ Marius, qui hac hominũ memoria tertius ante me conſularis tẽpeſtate ciuili expulſus eſt, non modo à ſenatu non eſt reſtitutus, ſed reditu ſuo ſenatũ cunctũ penè deleuit. nulla de illis magiſtratuũ conſenſio, nulla ad Remp. defendendã populi R. conuocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta municipiorũ, & coloniarũ extiterunt. quare cũ me ueſtra auctoritas accerſierit, populus R. reuocarit, Reſp. implorarit, Italia cuncta penè ſuis humeris reportarit, non cõmittã P. C. ut, cũ ea mihi ſint reſtituta, quæ in poteſtate mea non fuerunt, ea non habeã, quæ ipſe præſtare poſſim, præſertim cum illa amiſſa recuperarim, uirtutẽ, & fidẽ nunq̃ amiſerim.

PRO DOMO SVA, AD PONTIFICES. ORATIO XXX.

CVm multa diuinitus Pontifices à maioribus noſtris inuéta, atq; inſtituta ſunt, tum nihil præclarius, q̃ quòd uos eoſdẽ et religionibus deorum immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe uoluerunt: ut ampliſſimi & clariſſimi ciues Remp. bene gerendo, religiones ~~religionibus~~ ſapienter interpretando, Remp. conſeruarent. qꝫ ſi ullo tempore magna cauſa in ſacerdotum populi R. iudicio ac poteſtate uerſata eſt, hæc profectò tanta eſt, ut omnis Reip. dignitas, omnium ciuium ſalus, uita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia ueſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatiq; commiſſa creditaq; eſſe uideantur. nobis hodierno die conſtituendum eſt, utrum poſthac améteis ac perditos magiſtratus improborum ac ſceleratorum ciuium præſidio nudare, an etiam deorum immortalium religione armare malitis. nam ſi illa labes, ac flamma Reip. ſuum illum peſtiferum & funeſtum Tribunatum, quem æquitate humana tueri non poteſt, diuina religione defenderit: aliæ cerimoniæ nobis erunt, alij antiſtites deorum immortalium, alij interpretes religionum requirendi. ſin autem ueſtra auctoritate, ſapientiáq; Pontifices, ea, quæ furore improborum in Rep. ab alijs oppreſſa, ab alijs deſerta, ab alijs prodita, geſta ſunt, reſcinduntur: erit cauſa, cur conſilium maiorum in ampliſſimis uiris ad ſacerdotia deligendis iure ac merito laudare poſſimus. ſed quoniam ille demens, ſi ea, quæ ego per hos dies in ſenatu de Rep.

Pontifices

ſenſi,uituperaſſet,aliquem ſe aditũ ad aures ueſtras eſſe habiturum putauit : omittam ordinem dicendi meum : reſpondebo hominis furioſi non orationi, qua ille uti nõ poteſt, ſed conuicio, cuius exercitationem cum intolerabi li petulantia,tum etiam diuturna impunitate muniuit. Ac primum illud à te homine ueſano ac furioſo requiro, quæ te tanta pœna tuorum ſcelerum flagitiorumq; ue= xet,ut hos tales uiros,qui non ſolum conſilijs ſuis,ſed etiã ſpecie ipſa dignitatem Reip. ſuſtinent,quòd ego in ſenten tiæ dicenda ſalutem ciuium cum honore Cn.Põpeij con= iunxerim,mihi eſſe iratos,& aliud de ſumma hoc tempo re religione ſenſuros,ac me abſente ſenſerint, arbitrere? fuiſti tu,inquit,apud Pontifices ſuperior : ſed etiam,quo niam te ad populum cõtuliſti, ſis inferior,neceſſe eſt. ita'ne uero? quod in imperita multitudine eſt uitioſiſſimũ, uarietas,& inconſtantia,& crebra,tanquam tempeſta= tum, ſic ſententiarum commutatio,hoc tu ad hos transfe ras? quos ab inconſtantia grauitas, à libidinoſa ſententia certum & definitum ius religionũ, uetuſtas exemplorũ, auctoritas literarum,monimentorumq; deterret. Tu'ne es ille,inquit,quo ſenatus carere non potuit?quem boni lu xerunt?quem Reſp.deſiderauit? quo reſtituto,ſenatus au ctoritatem reſtitutam putabamus, quam primum adue niens prodidiſti?non dũ de mea ſentẽtia dico : impuden= tiæ primum reſpondebo tuæ . hunc igitur funeſta Reip. peſtis,hunc tu ciuem ferro,& armis, & exercitus terro re,& Conſulum ſcelere , & audaciſſimorum hominum minis , ſeruorum delectu,obſeſſione templorum, occupa tione fori,oppreſſione curiæ,domo, & patria,ne cũ im= probis boni ferro dimicarent,cedere curaſti, quem à ſe=

natu, quem à bonis omnibus, quem à cuncta Italia deſideratum, accerſitum, reuocatum conſeruandæ Reip. cauſa confiteris? At enim in ſenatum uenire, in Capitolium intrare turbulento illo die non debuiſti. ego uero neque ueni, & domi me tenui, quandiu turbulentum tẽpus fuit, cum ſeruos tuos, à te iampridem ad bonorum cædem paratos, cum illa tua conſceleratorum ac perditorum manu armatos in Capitolium tecum ueniſſe conſtabat. quod cum mihi nunciaretur, ſcio me domi manſiſſe, & tibi & gladiatoribus tuis inſtaurandæ cædis poteſtatem non feciſſe. poſteaquam mihi nunciatum eſt, populum R. in Capitolium propter metum, atque inopiam rei frumentariæ conueniſſe, miniſtros autem ſcelerum tuorum perterritos, partim amiſſis gladijs, partim ereptis diffugiſſe: ueni non ſolum ſine ullis copijs ac manu, uerum etiam cum paucis amicis. an ego, cum P. Lentulus Cos. optime de me ac de Rep. meritus, cum Q. Metellus, qui, cum meus inimicus eſſet, frater tuus, & diſſenſioni noſtræ, & precibus tuis ſalutem ac dignitatem meã prætuliſſet, me arceſſerẽt in ſenatum; cum tanta multitudo ciuium tam recenti officio ſuo me ad referẽdam gratiã nominatim uocarent, non uenirem? cũ præſertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu diſceſſiſſe conſtaret. Hic tu me etiam cuſtodem defenſoremq; Capitolij, templorumq; omnium, hoſtem Capitolinum appellare auſus es, quòd, cum in Capitolio ſenatum duo Conſules haberent, eò uenirem. utrum'ne eſt tempus aliquod, quo in ſenatum ueniſſe turpe ſit; an res illa talis erat, de qua agebatur, ut rem ipſam repudiare, & eos, qui agebant, condemnare deberem? primum dico, ſenatoris eſſe boni,

ſemper in ſenatum uenire: nec cum his ſentio, qui ſtatu=unt minus bonis temporibus in ſenatum ipſi non uenire, non intelligentes hanc ſuam nimiam perſeuerantiam ue=hementer ijs, quorum animum offendere uoluerunt, gratam & iucundam fuiſſe. At enim non nulli propter timorem, ꝙ ſe in ſenatu tuto non eſſe arbitrabātur, diſceſſerunt. non reprehendo, nec quæro, fuerit'ne aliquid pertimeſcendum: puto, arbitrio ſuo quenq; timere oporte=re. cur ego non timuerim, quæris? quia te illinc abiiſſe cō ſtabat. cur, cum uiri boni non nulli putarint tuto ſe in ſenatu eſſe non poſſe, ego nō idem ſenſerim? cur, cum ego me exiſtimaſſem tuto omnino in ciuitate eſſe non poſſe, ~~il-~~

illi nō idem ~~lu trem~~? an alijs licet, & recte licet, in meo metu ſibi nihil timere: mihi uni neceſſe erit & meam & aliorum uicem pertimeſcere? an quia non condemnaui ſententia mea duos Conſules, ſum reprehendendus? eos igitur ego potiſſimum damnare debui, quorū lege perfectum eſt, ne ego indemnatus, atque optime de Rep. meritus, dam=natorum pœnam ſuſtinerem? quorum etiam delicta propter eorū egregiam in me conſeruando uoluntatem non modo me, ſed omneis bonos ferre oporteret, eorum optimum conſilium ego potiſſimum per eos in meam priſtinam dignitatem reſtitutus conſilio repudiarem meo? At quam ſentētiam dixi? primum eam, quam populi ſermo in animis noſtris iam ante defixerat: deinde eam, quæ erat ſuperioribus diebus agitata in ſenatu: deinde eam, quam ſenatus frequens tum, cum mihi eſt aſſenſus, ſecutus eſt: ut neq; allata ſit à me res inopinata ac recens, nec ſi quod in ſententia uitium eſt, magis ſit eius qui dixerit, ꝗ omnium qui probarint. At enim liberum ſena=

tus iudicium propter metum non fuit. ſi timuiſſe eos fa cis, qui diſceſſerunt: concede, non timuiſſe eos, qui reman ſerunt. ſin autem ſine ijs, qui tum abſuerunt, nihil diſcer ni libere potuit: cum omnes adeſſent, cœptum eſt referri de inducendo S.C. *ab uniuerſo ſenatu reclamatum eſt. ſed quæro, in ipſa ſententia, quoniam princeps ego ſum eius, atq; auctor, quid reprehẽdatur? utrum, cauſa capiẽ di noui conſilij non fuit, an meæ partes in ea cauſa non præcipuæ fuerunt? an alio potius confugiẽdum fuit? quæ uis, quæ cauſa maior eſſe, q̃ fames, potuit? q̃ ſeditio? q̃ con ſilia tua, tuorumq;? qui, facultate oblata ad imperitorũ animos incitãdos, renouaturum te tua illis funeſta latro cinia ob annonæ cauſam putarunt. frumentum prouin ciæ frumentariæ partim non habebant, partim in alias terras, credo propter uarietatem uenditorum, miſerant, partim, quo gratius eſſet tum, cum in ipſa fame ſubue niſſent, cuſtodijs ſuis clauſum continebant, ut ſubito no uum mitterẽt. res erat nõ in opinione dubia, ſed in præ ſenti, atq; ante oculos propoſito periculo: neq; id coniectu ra proſpiciebamus, ſed iam experti uidebamus. nam cũ ingraueſceret annona, ut iam planè inopia ac fames, nõ caritas timeretur, concurſus eſt ad templum* Concordiæ *factus, ſenatum illuc uocante* Metello Cos. *qui ſi uerus fuit ex dolore hominum & fame, certe* Cõſules *cauſam ſuſcipere, certe ſenatus aliquid cõſilij capere potuit. ſin in cauſa fuit annona, ſeditionis quidẽ ſtimulator & cõcita tor tu fuiſti: non'ne id agendum nobis omnibus fuit, ut materiẽ ſubtraheremus furori tuo? quid, ſi utrunq; fuit, & ut fames ſtimularet homines, & tu in hoc ulcere tã q̃ unguis exiſteres? non'ne fuit eo maior adhibẽda medi-*

cina, quæ & illud natiuum, & hoc delectum malum ſa nare poſſet? erat igitur & præſens caritas, & futura fa mes. inde ſaxis facta lapidatio eſt: ſi ex dolore plebeio nullo incitante, magnum malum: ſi P. Clodij impulſu, uſitatum hominis facinoroſi ſcelus: ſi utrunq;, ut res eſſet ea, quæ ſua ſponte multitudinis animos incitaret, & pa= rati atq; armati ſeditionis duces; uidetur'ne ipſa Reſp. et Conſulis auxilium imploraſſe, & ſenatus fidem? atqui utrunq; fuiſſe perſpicuum eſt, difficultatem annonæ, ſum mamq; inopiam rei frumentariæ, ut homines nõ iam diu turnam caritatem, ſed ut famem planè timerent, nemo negat. hunc iſtum ocij & pacis hoſtem cauſam arreptu rum fuiſſe ad incendia, cædes, rapinas, nolo Pontifices ſu ſpicemini, niſi uideritis. qui ſunt homines à Q. Metello fratre tuo Conſule in ſenatu palàm nominati, à quibus ille ſe lapidibus appetitum et percuſſum eſſe dixit? L. Ser gium, & M. Lollium nominauit. quis eſt iſte Lollius? qui ſine ferro ne nunc quidem tecum eſt, qui te Tribuno pl. nihil de me dicam, ſed qui Cn. Pompeium interficiẽdum depopoſcit. quis eſt Sergius? armiger Catilinæ, ſtipator tui corporis, ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorum, damnatus iniuriarum, percuſſor, lapidator, fori depopu lator, obſeſſor curiæ. his atq; huiuſmodi ducibus, cum tu in annonæ caritate in Conſules, in ſenatum, in bona for= tunaſq; locupletum, per cauſam inopum, atq; imperito= rum, repentinos impetus comparares; cum tibi ſalus eſſe in ocio nulla poſſet; cum deſperatis ducibus decuriatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorũ: non'ne prouiden= dũ ſenatui fuit, ne in hanc tantã materiem ſeditionis iſta funeſta fax adhæreſceret? fuit igitur cauſa capiẽdi nou

conſilij.uidete nunc,fuerint'ne partes meæ penè præci=
puæ.quem tum Sergius ille tuus,quem Lollius,quem cæ=
teræ peſtes in lapidatione illa nominabant? quem anno=
nam præſtare oportere dicebant?non'ne me?quid puero=
rum illa concurſatio nocturna ? num à te ipſo inſtituta
me frumentum flagitabant?quaſi uero ego aut rei fru=
mentariæ præfuiſſem,aut compreſſum aliquod frumen=
tum tenerem,aut in iſto genere omnino quicquã aut cu
ratione,aut poteſtate ualuiſſem : ſed homo ad cædem im
minens meum nomen operis ediderat,imperitis iniecerat.
cum de mea dignitate in templo Iouis optimi maximi ſe
natus frequentiſſimus uno iſto diſſentiente decreuiſſet,ſu
bito illo ipſo die cariſſimam annonam nec opinata uili=
tas conſecuta eſt.erant qui deos immortales(id quod ego
ſentio)numine ſuo reditum meum dicerent comprobaſ=
ſe. non nulli autem illam rem ad illam rationem,conie=
cturamq; reuocabant,qui,ꝙ in meo reditu ſpes ocij , &
concordiæ ſita uidebatur, in diſceſſu autem quotidianus
ſeditionis timor,iam penè belli depulſo metu cõmutatam
eſſe annonam dicebant : quæ quia rurſus in meo reditu
facta erat durior,à me,cuius aduentu fore uilitatẽ boni
uiri dictitabãt,annona flagitabatur.ego deniq; nõ ſolum
ab operis tuis impulſu tuo nominabar , ſed etiã depulſis
ac diſſipatis tuis copijs à populo R.uniuerſo, qui tum in
Capitoliũ conuenerat,cum illo die minus ualerem,nomi=
natim in ſenatũ uocabar: ueni expectatus multis ſentẽ
tijs iam dictis,rogatus ſum ſententiã: dixi Reip.ſaluber=
rimã,ac mihi neceſſariã. poſtulabatur à me frumẽti copia,
annonæ uilitas, quaſi poſſem aliquid in ea re gerẽda: nõ
habebatur.flagitabar bonorũ expoſtulatione:improborũ *

conuicia ſuſtinere non poteram. delegaui amico locupletiori: non quo illi ita de me merito onus illud imponeré (ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia uidebã id quod omnes, quod nos de Cn. Pompeio polliceremur, id illum fide, conſilio, uirtute, auctoritate, felicitate deniq; ſua facillime perfecturum. itaq; ſiue hunc dij immortales fructũ mei reditus populo R. tribuunt, ut, quẽadmodum diſceſſu meo frugum inopia fames, uaſtitas, cædes, incendia, rapinæ, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordia fuiſſet, ſic reditu meo ubertas agrorum frugum copia, ſpes ocij, tranquillitas animorum, iudicia, leges, concordia populi, ſenatus auctoritas mecum ſimul reducta uideantur; ſiue egomet aliquid aduentu meo, conſilio, auctoritate, diligentia pro tanto beneficio populo R. præſtare debui; præſto, promitto, ſpondeo; nihil dico amplius; hoc, quod ſatis eſt huic tempori, dico, Remp. annonæ nomine in id diſcrimen, quò uocabatur, non eſſe uenturam. num igitur in hoc officio, quod fuit præcipue meum, ſententia mea reprehẽditur? rem maximam eripui à peſte ſummi periculi, non ſolum eam, ſed etiam uos à cæde, incendijs, uaſtitate. nemo negat, cũ ad cauſam caritatis accederet iſte ſpeculator cõmunium miſeriarum, qui ſemper in Reip. malis ſceleris ſui faces inflãmarit. negat oportuiſſe quicq̃ uni extra ordinem decerni. non iam tibi ſic reſpondebo, ut cæteris; Cn. Põpeio plurima, periculoſiſſima, maxima terra mariq; bella extra ordinẽ eſſe cõmiſſa; quarum rerum ſi quem pœniteat, eũ uictoriæ populi R. pœnitere. non ita tecum ago: cum his hæc à me haberi oratio poteſt, qui ita diſputant, ſe, ſiqua res ad unum deferẽda ſit, ad Cn. Põpeium delaturos potiſſimũ, ſed ſe extra

ordinem

ordinem nihil cuiquã dare; cum Pompeio datum ſit, id ſe pro dignitate hominis ornare, ac tueri ſoleret. horũ ego ſententiam ne laudem, impedior Cn. Pompeij triumphis: quibus ille, cum eſſet extra ordinem ad patriã defendendam uocatus, auxit nomen populi R. imperiumq́; honeſtauit. conſtantiã probo, qua mihi quoq; utendum fuit, quo ille auctore extra ordinem bellum cum Mithridate Tigraneq; geſſit. ſed cum illis tamen poſſum aliquid diſputare: tua uero quæ tanta impudentia eſt, ut audeas dicere, extra ordinem dari nihil cuiquam oportere? qui cum lege nefaria Ptolemæum Regem Cypri, fratrẽ Regis Alexandrini, eodem iure regnantem cauſa incognita publicaſſes, populumq́; R. ſcelere obligaſſes; cum in eius regnum, bona, fortunas latrocinium huius imperij immiſiſſes, cuius cum patre, auo, maioribus ſocietas nobis et amicitia fuiſſet: huius pecuniæ deportandæ, & ſi quis ſuum ius defenderet, bello gerendo M. Catonem præfeciſti: dices, quem uirum? ſanctiſſimum, prudentiſſimũ, fortiſſimum, amiciſſimum Reip. uirtute, conſilio, ratione uitæ mirabili ad laudem, & propè ſingulari: ſed quid ad te, qui negas eſſe iuris, quenq̃ ulli Reip. extra ordinem præfici? atq; in hoc ſolum inconſtantiã redarguo tuã, qui in ipſo Catone, quem tu nõ pro illius dignitate produxeras, ſed pro tuo ſcelere ſubduxeras, quem tuis Sergijs, Lollijs, Titijs, cæteriſq; cædis & incendiorum ducibus obieceras, quem carnificem ciuiũ, quem indemnatorum necis principem, quem crudelitatis auctorem fuiſſe dixeras, ad hũc honorem, & imperiũ extra ordinem nominatim rogatione tua detuliſti: & tanta fuiſti intemperantia, ut illius tui ſceleris rationem occultare nõ poſ-

ſes.literas in concione recitaſti,quas tibi à C.Cæſare miſ-
ſas diceres. CAESAR PVLCHRO. cum etiã æs
argumentatus,amoris eſſe hoc ſignũ,cũ nominibus tan-
tum uteretur,neq; aſcriberet,Procõſul,aut Tribuno pl.
deinde gratulari,ꝙ idem in poſterũ M.Catonem Tribu
natu tuo remouiſſes,& ꝙ idem in poſterũ de extraordi
narijs poteſtatibus libertatem ademiſſes. quas aut nunq̃
tibi ille literas miſit; aut,ſi miſit,in concione recitari no
luit; aut,ſiue ille miſit, ſiue tu finxiſti,certe conſiliũ tuũ
de Catonis honore illarum literarum recitatione patefa
ctum eſt.ſed omitto Catonem,cuius eximia uirtus,digni
tas,& in eo negocio,quod geſſit,fides,& continentia te-
gere uidentur improbitatem & legis, & actionis tuæ.
quis prouinciã homini poſt homines natos turpiſſimo,ſce
leratiſſimo,contaminatiſſimo,quis illam opimam ferti-
lemq; Syriam,quis bellum pacatiſſimis gentibus,quis pe
cuniam ad emendos agros conſtitutã,ereptam ui ex Cæ
ſaris rebus actis,quis imperiũ infinitum dedit? cui qui-
dem cum Ciliciã dediſſes,mutaſti pactionem,& Ciliciã
ad Prætorem item extra ordinem tranſtuliſti: Gabinio
pretio amplificato Syriã nominatim dediſti.quid? homi
ni teterrimo,crudeliſſimo, fallaciſſimo,omniũ ſcelerum
libidinumq; maculis notatiſſimo,L.Piſoni non'ne nomi-
natim populos liberos,multis S.C.etiã recenti lege ſoceri
ipſius liberatos,uinctos,& cõſtrictos tradidiſti? non'ne,
cum ab eo merces tui beneficij,pretiumq; prouinciæ meo
ſanguine tibi eſſet perſolutũ,tamen ærariũ cum eo par-
titus es? ita'ne uero? tu prouincias conſulares, quas C.
Gracchus,qui unus maxime popularis fuit,nõ modo nõ
abſtulit ab ſenatu, ſed etiã,ut neceſſe eſſet quotannis con

* ſtitui per ſenatum decretá lege ſanxit,eas lege Sempro=nia per ſenatum decretas reſcidiſti? extra ordinem,ſine ſorte,nominatim dediſti,nó Cóſulibus,ſed Reip.peſtibus: nos,ꝙ nominatim rei maximæ penè iã deſperatæ ſummum uirũ ſæpe ad extrema Reip.diſcrimina delectum præfecimus, à te reprehendemur? quid tandem,ſi,quæ tum in illis Reip.tenebris, cæciſq; nubibus,& procellis, cum ſenatum à gubernaculis deieciſſes,populum è naui exturbaſſes,ipſe archipirata cum grege prædonum im=puriſſimo pleniſſimis uelis nauigares,ſi, quæ tum pro=mulgaſti,conſtituiſti,promiſiſti,uendidiſti, perficere po=tuiſſes: qui locus orbe terrarũ uacuus extraordinarÿs faſcibus atq; imperio Clodiano fuiſſet? ſed excitatus aliquando Cn.Pompeÿ (dicam ipſo audiente,quod ſenſi et ſentio,quoquo animo me auditurus eſt) excitatus, inq̃, aliquando Cn.Pompeÿ nimium diu reconditus,& penitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito Reip.ciuita=temq; fractam malis,mutam, debilitatã,abiectam me=tu, ad aliquam ſpem libertatis, & priſtinæ dignitatis erexit.hic uir extra ordinem rei frumentariæ præficiendus non fuit? ſcilicet tu heluoni ſpurciſſimo,prægustatori libidinũ tuarũ,homini egentiſſimo,& facinoroſiſſi=mo,Sex.Clodio,ſocio tui ſanguinis,qui ſua lingua etiã ſororem tuã à te abalienauit,omne frumentum priuatũ, & publicũ,omnes prouincias frumentarias,omnes mancipes,omneis horreorum claueis lege tua tradidiſti.qua ex re primũ caritas nata eſt, deinde inopia: impendebat fames,incendia, cædes,direptio: imminebat tuus furor omnium fortunis & bonis.queritur etiã importuna peſtis,ex ore impuriſſimo Sex.Clodÿ rem frumentariam

eſſe ereptam; ſummiſq; in periculis, eius uiri auxiliū implorasſe Remp. à quo ſæpe ſe & ſeruatam, & amplificatam eſſe meminiſſet. extra ordinē ferri nihil placet Clodio. quid de me quod tuliſſe te dicis parricida, fratricida, ſororicida, non'ne extra ordinem tuliſti? an de peſte ciuis, quemadmodū omnes iam dij atq; homines iudicarunt, conſeruatoris Reip. quemadmodū autem tute ipſe confiteris, nō modo indemnati, ſed ne accuſati quidem, licuit tibi ferre non legem, ſed nefarium priuilegium, lugente ſenatu, mœrētibus bonis omnibus, totius Italiæ precibus repudiatis, oppreſſa captáq; Rep: mihi, populo R. implorante, ſenatu poſcēte, temporibus Reip. flagitantibus, non licuit de ſalute populi R. ſententiam dicere? qua quidem in ſentētia ſi Cn. Pompeij dignitas aucta eſt coniuncta cum utilitate cōmuni, certe laudandus eſſem, ſi eius dignitati ſuffragatus uiderer, qui meæ ſaluti opem & auxiliū tuliſſet. deſinant, deſinant homines iiſdem machinis ſperare me reſtitutū poſſe labefactari, quibus antea ſtantem perculerunt: quod enim par amicitiæ conſularis fuit unquā in hac ciuitate coniunctius, q̄ fuimus inter nos, ego & Cn. Pompeius? quis apud populum R. de illius dignitate induſtrius, quis ſenatui ſæpius dixit? qui tantus fuit labor, quæ ſimultas, quæ contentio, quā ego nō pro illius dignitate ſuſceperim? qui ab illo in me honos, quæ prædicatio de mea laude, quæ remuneratio beneuolentiæ prætermiſſa eſt? hanc noſtram coniunctionem, hanc conſpirationem in Rep. bene gerenda, hāc iucundiſſimam uitæ atq; officiorum omnium ſocietatem certi homines fictis ſermonibus & falſis criminibus diremerunt; cum iidem illum, ut me metueret, me caue-

ret,monerent; iidem apud me,mihi illum eſſe uni inimi
ciſſimum,dicerent; ut neq; ego ab illo,quæ mihi petẽ-
da eſſent,ſatis audacter petere poſſem; neq; ille tot ſuſpi
cionibus certorum hominũ & ſcelere exulceratus, quæ
meũ tempus poſtularet, ſatis prolixe mihi polliceretur.
data merces eſt erroris mei magna Pontifices,ut me non
ſolum pigeat ſtultitiæ meæ, ſed etiam pudeat; qui,cum
me non repentinũ aliquod meũ tempus,ſed ueteres mul
to ante ſuſcepti,& prouiſi labores cum uiro fortiſſimo
& clariſſimo cõiunxiſſent,ſim paſſus à tali amicitia di-
ſtrahi, neq; intellexerim quibus aut ut apertis inimicis
obſiſterẽ,aut ut inſidioſis amicis nõ crederẽ.proinde deſi
nant aliquãdo me iiſdem inflãmare uerbis.quid ſibi iſte
uult? neſcit,quantũ auctoritate ualeat,quas res geſſe-
rit,qua dignitate ſit reſtitutus.cur ornat eum,à quo de-
ſertus eſt? ego uero neq; me tum deſertum puto,ſed pe
nè deditum; nec,quæ ſint in illa Reip.flãma geſta con-
tra me,neq; quomodo,neq; per quos,patefaciundũ mihi
eſſe arbitror.ſi utile Reip.fuit, haurire me unũ pro o-
mnibus illam indigniſſimã calamitatem: etiã hoc utile
ſit,quorũ id ſcelere conflatum ſit,me occultare & tace-
re.illud uero eſt hominis ingrati,tacere(itaq; libẽtiſſime
prædicabo) Cn.Pompeiũ ſtudio & auctoritate æque ut
unũquẽq; ueſtrũ,opibus,contentione, precibus, periculis
deniq. præcipue pro ſalute mea laboraſſe.hic tuis P.Len
tule, cũ tu nihil aliud dies & noctes niſi de ſalute mea
cogitares,conſiliis omnibus interfuit: hic tibi grauiſſi-
mus auctor ad inſtituendã, fideliſſimus ſocius ad cõpa-
randã, fortiſſimus adiutor ad rem perficiendã fuit: hic
municipia coloniaſq; adiit: hic Italiæ totius auxiliũ cu-

pientis implorauit: hic in ſenatu princeps ſententiæ fuit: idemq; cum dixiſſet, tum etiã pro ſalute mea populum R. obſecrauit. quare iſtã orationem, qua es uſus, omittas licet, poſt illam ſententiã, quam dixerã de annona, Pontificum animos eſſe mutatos: proinde quaſi iſti aut de Cn. Pompeio aliter, atq; ego exiſtimo, ſentiant; aut, quid mihi pro expectatione populi R. pro Cn. Põpeij meritis erga me, pro ratione mei temporis faciendũ fuerit, ignorent; aut etiam, ſi cuius forte Pontificis animum, quod certo ſcio aliter eſſe, mea ſententia offendit, alio modo ſit conſtituturus aut de religione Pontificum, aut de Rep. q̃ cum aut cerimoniarũ ius, aut ciuitatis ſalus coegerit. Intelligo Pontifices me plura extra cauſam dixiſſe, quã aut opinio tulerit, aut uoluntas mea: ſed cum me purgatum uobis eſſe cuperẽ, tum etiã ueſtra in me attente audiendo benignitas prouexit orationem meã. ſed hoc cõpenſabo breuitate eius orationis, quæ pertinet ad ipſam cognitionẽ ueſtrã: quæ cum ſit in ius religionis, & in ius Reip. diſtributa, religionis partem, quæ multo eſt uerboſior, prætermittens, de iure Reip. dicam: quid eſt enim aut tam arrogans, q̃ de religione, de rebus diuinis, ceremonijs, ſacris, Pontificum collegium docere conari; aut tam ſtultum, q̃, ſi quis quid in ueſtris libris inuenerit, id narrare uobis; aut tam curioſum, quàm ea ſcire uelle, de quibus maiores noſtri uos ſolos & conſuli, & ſcire uoluerunt? Nego potuiſſe iure publico, legibus ijs, quibus hæc ciuitas utitur, quenquã ciuem ulla eiuſmodi calamitate affici ſine iudicio. hoc iuris in hac ciuitate etiã tum, cum Reges eſſent, dico fuiſſe, hoc nobis eſſe à maioribus traditum, hoc eſſe deniq; proprium liberæ ciui-

*tatis,ut nihil de capite ciuis,aut de bonis ſine iudicio ſe=
natus,aut populi,aut eorũ,qui de quaq; re conſtituti iu
dices ſint,detrahi poſſit. uides'ne me non radicitus euel=
lere omneis actiones tuas? neq; illud agere,quod aper=
tum eſt,te omnino nihil geſſiſſe iure,non fuiſſe Tribunũ
pl? hoc dico,eſſe parricidiũ: dico apud Pontifices: Au=
gures adſunt: uerſor in medio iure publico. quod eſt Pō
tifices ius adoptionis? nempe ut is adoptet,qui neq; pro=
creare iam liberos poſſit; &,cum potuerit,ſit expertus.
quæ deinde cauſa cuiq; ſit adoptionis,quæ ratio generũ,
ac dignitatis,quæ ſacrorum,quæri à Pōtificum collegio
ſolet. quid eſt horum in iſta adoptione quæſitum? ado=
ptat annos uiginti natus,etiã minor,ſenatorem: libero=
rum'ne cauſa? at procreare poteſt,habet uxorẽ,ſuſcepit
etiã liberos: exhæredabit igitur pater filiũ. quid ſacra
Clodiæ gentis,cur intereunt,quod in te eſt? quæ omnis
notio Pontificũ,cũ adoptarere,eſſe debuit. niſi forte ex te
ita quæſitũ eſt,num perturbare Remp. ſeditionibus uel=
les? & ob eã cauſam adoptari,non ut filius eſſes,ſed ut
Tribunus pl. fieres,& funditus euerteres ciuitatem? re=
ſpōdiſti credo te ita uelle. Pōtificibus bona cauſa uiſa eſt:
approbauerũt. non ætas eius,qui adoptabat,quæſita eſt,
ut Cn. Aufidio,M. Puppio: quorũ uterq; noſtra memo=
ria, ſumma ſenectute,alter Oreſtem,alter Piſonem ado
ptauit. quas adoptiones,ſicut alias innumerabiles,hæredi
tates nominis,pecuniæ,ſacrorũ ſecutæ ſunt. tu neq; Fon=
teius es,qui eſſe debebas; neq; patris hæres;neq;,amiſſis ſa
cris paternis,in hæc adoptiua ueniſti. ita perturbatis ſa=
cris,cōtaminatis gentibus,& quã deſeruiſti,& quã pol
luiſti,iure Quiritum legitimo tutelarum & hæredita=*

tum relicto, factus es eius filius cõtra fas, cuius per æta
tem pater eſſe potuiſti. dico apud Pontifices: nego iſtam
adoptioné pontificio iure eſſe factá: primũ, ꝙ eæ ueſtræ
ſint ætates, ut is, qui te adoptauit, uel tibi loco filij per
ætatem eſſe potuerit: deinde, ꝙ cauſa quæri ſolet adoptã
di, ut & is adoptet, qui, quod natura iam aſſequi nõ po
teſt, & legitimo & pontificio iure quærat; & ita ado=
ptet, ut ne quid aut de dignitate generũ, aut de ſacrorũ
religione minuatur: illud in primis, ne qua calumnia, ne=
qua fraus, ne quis dolus adhibeatur, ut hæc ſimulata
adoptio filij quàmaxime ueritatem illam ſuſcipiendorũ
liberorũ imitata eſſe uideatur. quæ maior calũnia eſt, q̃
uenire imberbem adoleſcentulum, bene ualentem ac ma
ritũ, dicere, filiũ ſenatorem populi R. ſibi uelle adoptare,
id auté ſcire et uidere omnes, nõ ut ille filius inſtituatur,
ſed ut è patricijs exeat, ut Tribunus pl. fieri poſſit, iccir=
co adoptari? neq; id obſcure: nã adoptatũ emancipari
ſtatim, ne ſit eius filius, qui adoptarit. cur ergo adopta=
tur? probate genus adoptionis: iam omniũ ſacra interie
rint, quorũ cuſtodes uos eſſe debetis: iam patricius nemo
relinquetur: cur enim quiſquã uellet Tribunũ pl. ſe fieri
non licere? anguſtiorem ſibi eſſe petitioné Conſulatus?
in ſacerdotiũ cum poſſit uenire; quia patricio non ſit lo
cus, non uenire? ut cuiq; aliquid acciderit, quare cõmo=
dius ſit eſſe plebeiũ, ſimili ratione adoptabitur. itaq; po=
pulus R. breui tempore neq; Regem ſacrorum, neq; Fla
mines, nec Salios habebit, nec ex parte dimidia reliquos
ſacerdotes, neque auctores centuriatorum, & curiato=
rum comitiorum: auſpiciaq; populi R. ſi magiſtratus
patricij creati non ſint, intereant neceſſe eſt, cum In=

terrex nullus ſit, quòd & ipſum patricium eſſe, & à patricio prodiſſe neceſſe eſt. dixi apud Pontifices, iſtam adoptionem nullo decreto huius collegij probatam, cõtra omne pontificium ius factam, pro nihilo eſſe habendam. qua ſublata, intelligis totum Tribunatum tuum concidiſſe. Venio ad Augures. *quorum ego libros, ſi qui ſunt reconditi, non ſcrutor: non ſum in exquirẽdo iure Augurum curioſus: hæc, quæ unà cum populo didici, quæ ſæpe in concionibus reſponſa ſunt, noui. negant fas eſſe agi cum populo, cùm de cœlo ſeruatum ſit. quo die de te lex curiata lata eſſe dicatur, audes negare de cœlo eſſe ſeruatum? adeſt præſens, uir ſingulari uirtute, conſtãtia, grauitate præditus, M. Bibulus. hunc Conſulẽ illo ipſo die contẽdo ſeruaſſe de cœlo. infirma ſunt igitur acta, tua ſententia, C. Cæſaris uiri fortiſſimi? minime: neque enim mea iam quicquam intereſt, exceptis iis telis, quæ ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt. ſed hæc de auſpicijs, quæ ego nunc perbreuiter attingo, acta ſunt à te. tu tuo præcipitãte iam & debilitato Tribunatu, auſpiciorũ patronus ſubito extitiſti: tu M. Bibulum in cõcione, tu Augures produxiſti: te interrogante, Augures reſponderunt, cum de cœlo ſeruatum ſit, cum populo agi non poſſe: tibi M. Bibulus quærenti, ſe de cœlo ſeruaſſe, reſpondit: idemq; in concione dixit ab Appio fratre tuo productus, te omnino, ꝙ contra auſpicia adoptatus eſſes, Tribunum pl. non fuiſſe. tua deniq; omnis actio poſterioribus menſibus fuit, omnia, quæ C. Cæſar egiſſet, quæ contra auſpicia eſſent acta, per ſenatum reſcindi oportere. quod ſi fieret, dicebas te tuis humeris me cuſtodẽ urbis in urbẽ relaturũ. uidete hominis amentiam, ubi per ſuum*

Tribunatum Cæſaris actis alligatus teneretur. ſi & ſacrorum iure Pontifices, & auſpiciorū religione Augures totum euertunt Tribunatum tuum, quid quæris amplius? an etiam apertius aliquod ius populi, atq; legum? hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædã de Rep. quæ mihi uiſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes longe aliter, atque à me dicta erant, detulerunt. hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. ſi, quod in cæteris legibus trinum nundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum: nihil reprehendo. ſin eadem obſeruanda ſunt, decreuit ſenatus, M. Druſi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſent, populum nõ teneri. iam intelligis omni genere iuris, quod in ſacris, quod in auſpicijs, quod in legibus ſit, te Tribunum pl. non fuiße? atq; ego hoc totum non ſine cauſa relinquo: uideo enim quoſdam clariſſimos uiros, principes ciuitatis, aliquot locis iudicaſſe, te cum plebe iure agere potuiſſe: qui etiam de me ipſo, cum tua rogatione funere elatam Remp. eſſe dicerent, tamen id funus, & ſi miſerum atq; acerbum fuiſſet, iure indictum eſſe dicebat. quod de me ciue ac de Rep. bene merito tuliſſes, funeſtum funus te indixiſſe Reip. quod ſaluis auſpicijs tuliſſes, iure egiſſe dicebant. quare licebit, ut opinor, nobis eas actiones non infirmare, quibus illi actionibus conſtitutum Tribunatum tuum comprobauerunt. fueris ſanè Tribunus pl. tam iure, quàm lege, quàm fuit hic ipſe Rullus uir omnibus rebus clariſſimus, atq; ampliſſimus. quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indẽnati tuliſti? uetãt leges ſacratæ,

uetant XII *tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari:
id eſt enim priuilegium. nemo unquã tulit: nihil eſt cru
delius: nihil pernicioſius: nihil, quod minus hæc ciuitas fer
re poſſit. proſcriptionis miſerrimum nomen illud, & o=
mnis acerbitas Syllani temporis quid habet, quod maxi=
me ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor pœnam
in ciues R. nominatim ſine iudicio conſtitutam. hanc uos
igitur Pontifices iudicio, atq; auctoritate ueſtra Tribuno
pl. poteſtatẽ dabitis, ut proſcribere poſſit, quos uelit? quæ
ro enim, quid ſit aliud proſcribere, uelitis, iubeatis, ut M.
Tullius in ciuitate ne ſit, bonaq; eius ut mea ſint: ita enim
fecit: & ſi alijs uerbis tulit. hoc plebiſcitum eſt? hæc lex,
hæc rogatio eſt? hoc uos pati poteſtis, hoc ferre ciuitas, ut
ſinguli ciues ſingulis uerſiculis è ciuitate tollantur? equi=
dem iam perfunctus ſum: nullam uim, nullum impetum
metuo: expleui animos inuidorum: placaui odia impro
borum: ſaturaui etiam perfidiam, & ſcelus proditorũ:
deniq; de mea cauſa, quæ uidebatur perditis ciuibus ad
inuidiam eſſe propoſita, iam omnes urbes, omnes ordines,
omnes dij, atq; homines iudicauerunt. uobiſmet ipſis Pon
tifices, & ueſtris liberis, cæteriſq; ciuibus pro ueſtra au=
ctoritate, & ſapientia conſulere debetis. nam cum tam
moderata iudicia populi ſint à maioribus conſtituta; pri
mum, ut ne pœna capitis cum pecunia coniungatur; de=
inde, ne niſi prodicta die quis accuſetur; ut ter ante ma=
giſtratus accuſet intermiſſa die, q̃ mulctam irroget, aut
iudicet; quarta ſit accuſatio trinũ nundinum, prodicta
die, qua die iudiciũ ſit futurũ; cum multa etiam ad pla=
candũ, atq; ad miſericordiã reis conceſſa ſint; deinde exo
rabilis populus, facilis ſuffragatio pro ſalute; deniq; etiã,*

ſiqua res illum diem aut auſpicijs, aut excuſatione ſuſtulit, tota cauſa iudiciumq; ſublatum eſt: hæc cum ita ſint in re, ubi crimen eſt? ubi accuſator? ubi teſtes? quid indignius, q̃, qui neq; adeſſe ſit iuſſus, neq; citatus, neq; accuſatus, de eius capite, liberis, fortunis omnibus conductos, et ſicarios, egentes, & perditos ſuffragium ferre, & eam legem putare? at ſi hoc de me potuit, quem honos, quem dignitas, quem cauſa, quem Reſp. tuebatur, cuius deniq; pecunia nō expetebatur, cui nihil oberat præter conuerſionem ſtatus, & inclinationem communium temporum: quid tādem futurum eſt ijs, quorum uita remota ab honore populari, & ab hac illuſtri gratia eſt, pecuniæ autem tantæ ſunt, ut eas nimium multi egentes, ſumptuoſi, nobiles concupiſcant? date hanc Tribuno pl. licentiam, et intuemini pauliſper animis iuuentutē, & eos maxime, qui imminere iam cupiditate uidentur in tribunitiam poteſtatem: collegia medius fidius Tribunorum pl. tota reperientur hoc iure firmato, quæ coeant de hominum locupletiſſimorum bonis, præda præſertim populari, & ſpe largitionis oblata. at quid tulit legum ſcriptor peritus, callidus? uelitis, iubeatis, ut M. Tullio aqua, & ignis interdicatur. crudele, nefarium, ne in ſceleratiſſimo quidem ciue ferundum ſine iudicio. non tulit, ut interdicatur. quid ergo? ut interdictum ſit. ò cœnum, ò portentum, ò ſcelus, hanc tibi legem Clodius ſcripſit ſpurciorem lingua ſua, ut interdictum ſit, cui non ſit interdictum. Sexte noſter bona uenia dic, quoniam iam dialecticus es, & hoc quoq; liguris: quod factum non eſt, ut ſit factū, ferri ad populum, aut uerbis ullis ſanciri, aut ſuffragijs cōfirmari poteſt? hoc tu ſcriptore, hoc cōſiliario, hoc mi=

niſtro omnium non bipedum ſolum, ſed etiam quadrupedū impuriſſimo Remp. *perdidiſti. neq; tu eras tam excors, tamq; demens, ut neſcires hunc* Clodium *eſſe, qui cōtra leges faceret; & alios eſſe, qui leges ſcribere ſolerent: ſed neq; eorum, neq; cæterorū, in quibus eſſet aliquid modeſtiæ, cuiuſquam tibi poteſtas fuit: neq; tu legū ſcriptoribus iiſdem potuiſti uti, quibus cæteri; neq; operum architectis; neq;* Pontificem *adhibere, quem uelles: poſtremo ne in prædæ quidem ſocietate mancipem, aut prædem ſocium, extra tuorum gladiatorum numerum, aut deniq; ſuffragij latorem in iſta tua proſcriptione quenq̃, niſi furem aut ſicarium, reperire potuiſti. atq; cum tu florens, ac potens per medium forum popularis uolitares, amici illi tui te uno amico tecti, & beati, qui ſe populo commiſerant, ita repellebantur, ut etiam* Palatinam *tuam perderent. qui in iudiciū uenerant, ſiue accuſatores erant, ſiue rei, te deprecante damnabantur. deniq; etiam ille nouitius* Ligur, *uenalis aſcriptor, & ſubſcriptor tuus, cum* M. Papirij *ſui fratris eſſet teſtamento & iudicio improbatus, mortem eius ſe uelle perſequi dixit: nomē* Sex. Propertij *detulit: accuſare alienæ damnationis, ſceleriſq; ſocius propter calumniæ metum non eſt auſus. de hac igitur lege dicimus, quæ iure rogata uideatur: cuius quam quiſq; partem tetigit, digito, uoce, præda, ſuffragio, quocunq; uenit, repudiatus, conuictuſq; diſceſſit. quid, ſi his uerbis ſcripta eſt iſta proſcriptio, ut ſe ipſa diſſoluat? eſt enim, ꝙ* M. Tullius *falſum* S.C. *retulerit. ſi igitur retulit falſum* S.C. *tum eſt rogatio: ſi non retulit, nulla eſt. ſatis'ne tibi uidetur à ſenatu iudicatum, me non modo nō ementitum eſſe auctoritatem eius ordinis, ſed etiam unū*

poſt urbem conditam diligētiſſime ſenatui paruiſſe? quot modis doceo, legem iſtam, quam uocas, non eſſe legem? quid, ſi etiam pluribus de rebus uno ſortitu retuliſti: tamen'ne arbitraris, id quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſque, bonus ille uir M. Scaurus, & L. Craſſus conſularis non obtinuerint, id te poſſe omnium facinorum, & ſtuprorum omnium Decumis & Clodijs auctoribus obtinere? tuliſti de me, ne reciperer, non ut exirem: quem, tu ipſe non poteras dicere, non licere eſſe Romæ: quid enim diceres? damnatum? certe non: expulſum? qui licuit? ſed tamen ne id quidem eſt ſcriptum, ut exirem. pœna eſt, qui receperit: quam omnes neglexerunt: eiectio nuſquam eſt. uerum ſit. quid operum publicorum exactio? quid nominis inſcriptio? tibi num aliud uidetur eſſe, ac meorum bonorum direptio? præterquam quòd ne id quidem per legem Liciniam, ut ipſe tibi curationem ferres, facere potuiſti. quid hoc ipſum, quod nunc apud Pontifices agis, te meam domum conſecraſſe, te monimentū feciſſe, in meis ædibus te ſignum dedicaſſe, eaq; te ex una rogatiuncula feciſſe? unum & idem uidetur eſſe, atq; id quod de me ipſo nominatim tuliſti? tam hercule eſt unum, quàm quod idem tu lege una tuliſti, ut Cyprius Rex, cuius maiores huic populo ſocij atque amici ſemper fuerunt, cum bonis omnibus ſub præcone ſubijceretur, & exules Byzantium reducerentur. eidem, inquit, utraque de re negocium dedi. ſed quid, ſi eidem negocium dediſſes, ut in Aſia Ciſtophorum flagitaret, inde iret in Hiſpaniam; cum Romæ deceſſiſſet, Conſulatum ei petere liceret; cum factus eſſet, prouinciam Syriam obtineret; quoniam de uno homine ſcriberes, una res eſſet? quod ſi iam populus R. de

iſta re conſultus eſſet, & nō omnia per ſeruos latroneſq; geſſiſſes: non'ne fieri poterat, ut populo de Cyprio Rege placeret, de exulibus Byzantijs diſpliceret? quæ eſt quaſi alia uis, quæ ſentētia Cæciliæ legis & Didiæ, niſi hæc, ne populo neceſſe ſit in coniunctis rebus compluribus aut id, quod nolit, accipere, aut id, quod uelit, repudiare? qd, ſi per uim tuliſti: tamen'ne lex eſt? aut quicquam iure geſtum uideri poteſt, quod per uim geſtum eſſe conſtet? an ſi in ipſa latione tua capta iam urbe lapides iacti, ſi manus collata non eſt, icciirco tu ad illam labem, atque eluuiem ciuitatis ſine ſumma ui peruenire potuiſti? cum in tribunali Aurelio conſcribebas palàm non modo liberos, ſed etiam ſeruos ex omnibus uicis concitatos, uim tū uidelicet non parabas: cum edictis tuis tabernas claudi iubebas, non uim imperitæ multitudinis, ſed hominum honeſtorum modeſtiam, prudentiamq́; quærebas: cum arma in ædem Caſtoris comportabas, nihil aliud, niſi uti nequid per uim agi poſſet, machinabare: cum uero gradus Caſtoris conuelliſti ac remouiſti, tum, ut modeſte tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu, atq; aſcēſu repuliſti: cum eos, qui in conuentu uirorum bonorum uerba de ſalute mea fecerant, adeſſe iuſſiſti, eorumq́; aduocationem manibus, ferro, lapidibus diſcuſſiſti, tū profecto oſtendiſti uim tibi maxime diſplicere. uerum hæc furioſa uis ueſani Tribuni pl. fàcile ſuperari, frangiq́; potuit uirorum bonorum uel uirtute, uel multitudine. quid, cum Gabinio Syria dabatur, Macedonia Piſoni, utriq; infinitum imperium, ingens pecunia, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos centuriones, tibi pecunias, tibi familias compa=

rarent, te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent, ſenatus
auctoritatem irriderēt, equitibus R. mortem, proſcriptio
nemq́; minitarentur, me terrerent minis, mihi cædem, &
dimicationem denunciarent, meam domum refertam ui
ris bonis per amicos ſuos complerent, proſcriptionis metu
me frequentia nudarent, uirorum bonorum me præſidio
ſpoliarent, ſenatum pro me non modo propugnare, am=
pliſſimum ordinem, ſed etiam plorare, et ſupplicare mu
tata ueſte prohiberent: ne tum quidem uis erat? quid igi
tur ego ceſſi? aut qui timor fuit? non dicam in me quidē:
fac me timidum eſſe natura? quid illa tot uirorum for=
tiſſimorum millia? quid illi equites R.? quid ſenatus? quid
denique omnes boni? ſi nulla uis erat, cur me flentes po=
tius proſecuti ſunt, quàm aut increpātes retinuerunt, aut
irati reliquerunt? an hoc timebam, ſi mecum ageretur
more inſtitutoq́; maiorum, ut poſſem præſens ſuſtinere?
utrum, ſi dies dicta eſſet, iudicium mihi fuit pertimeſcē
dum, an ſine iudicio priuilegium? iudicium in cauſa tam
turpi? ſcilicet is homo ſum, qui, etiam ſi cauſa eſſet igno=
ta, dicendo non poſſem explicare. an eam cauſam proba
re non poteram, cuius tanta bonitas eſt, ut ea ipſa nō mo
do ſe, ſed etiam me abſentem per ſe probarit? an ſenatus,
an ordines, an ij, qui cuncta ex Italia ad me reuocādum
conuolauerūt, ſegniores me præſente ad me retinēdum,
& conſeruandum fuiſſent in ea cauſa, quā ipſe iam par
ricida talem dicat fuiſſe, ut me ab omnibus ad meā pri=
ſtinam dignitatem expectatum, atq; reuocatum querа=
tur? an uero in iudicio periculi nihil fuit? priuilegiū per
timui, ne, mihi præſenti ſi mulcta irrogaretur, nemo in=
tercederet? tam inops aut ego eram ab amicis, aut tam

nuda

nuda Reſp. à magiſtratibus? quid, ſi uocatæ tribus eſſent; proſcriptionem non dicã in me ita de ſua ſalute merito, ſed omnino in ullo ciue cóprobauiſſent? an, ſi ego præſens fuiſſem, ueteres illæ copiæ coniuratorũ, tuiq; perditi milites atq; egentes, & noua uis ſceleratiſſimorũ Conſulum corpori meo pepercíſſent? qui, cum eorum omniũ crudelitati, ſceleriq; ceſſiſſem, ne abſens quidem luctu meo mentes illorum ſatiare potui? quid enim uos uxor mea miſera uiolarat? quã uexauiſtis, raptauiſtis, omni crudelitate laceraui ſtis: quid mea filia? cuius fletus aſſiduus, ſordesq; lugubres uobis erãt iucũdæ, cæterorum omnium mentes oculosq; flectebãt: quid paruus filius? quem, q̃diu abſui, nemo niſi lacrymãtem cõfectumq; uidit: quid fecerat, ꝙ eum toties per inſidias interficere uoluiſtis? quid frater meus? qui cum aliquãto poſt meum diſceſſum ex prouincia ueniſſet, neq; ſibi uiuendum, niſi me reſtituto, putaret, cum eius mœror, ſqualor incredibilis, et inauditus omnibus mortalibus miſerabilis uidebatur: quoties ex ueſtro ferro, ac manibus eſt elapſus? ſed quid ego ueſtrã crudelitatẽ expromo, quã in ipſum me ac meos adhibuiſtis, qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac poſtibus meis horrificũ quoddã, & nefarium omni imbutũ odio bellũ intuliſtis? nõ enim te arbitror, cum poſt meũ diſceſſum omniũ locupletum fortunas, omniũ prouinciarũ fructus, & Tetrarcharũ ac Regũ bona, ſpe & auaritia deuoraſſes, argenti & ſuppellectilis meæ cupiditate eſſe cæcatum: nõ exiſtimo Campanũ illum Cõſulem cum ſaltatore collega, cũ alteri totã Achaiam, Theſſaliã, Bœotiam, Greciam, Macedoniã, omnemq; Barbariam, bona ciuium R. condonaſſes, alteri Syriam,

Babylonem, Perſas, integerrimas pacatiſſimasq; gẽtes, ad diripiendum tradidiſſes, illos tam cupidos liminum meorum, & columnarũ, & ualuarum fuiſſe. neq; porrò illa manus, copiæq; Catilinæ cæmentis ac tignis meorum tectorum ſe famem ſuã expleturas putauerunt: ſed ut hoſtium urbes, nec omniũ hoſtiũ, uerum eorum, quibuſcum acerbũ bellum, inteſtinumq; ſuſcepimus, non præda adducti, ſed odio ſolemus excidere, ꝙ in quos propter eorum crudelitatem inflãmatæ mentes noſtræ fuerũt, cum horum etiã tectis, ac ſedibus reſidere aliquod bellum ſemper uideretur, nihil erat latum de me: non adeſſe eram iuſſus: non citatus fueram: eram etiã tuo iudicio ciuis incolumis: cum domus in Palatio, uilla in Tuſculano, altera ad alterum Conſulem transferebatur: ſenatum Conſules uetabant: columnæ marmoreæ ex ædibus meis inſpectante populo R. ad ſocrum Conſulis portabãtur: in fundum autem uicini Conſulis nõ modo inſtrumentum, aut ornamenta uillæ, ſed etiã arbores trãsferebantur: cum ipſa uilla nõ prædæ cupiditate (quid enim erat prædæ?) ſed odio & crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in Palatio nõ fortuito, ſed oblato incendio: Conſules epulabantur, & in cõiuratorum gratulatione uerſabãtur, cum alter ſe Catilinæ delicias, alter Cethegi cõſobrinum fuiſſe diceret. hanc ego uim Pontifices, hoc ſcelus, hũc furorem meo corpore oppoſito à bonorũ omniũ ceruicibus depuli, omnemq; impetum diſcordiarum, omnem diu collectam uim improborũ, quæ inueterata cõpreſſo odio, atq; tacito iam erumpebat in actum, tam audaces duces excepi meo corpore: in me uno cõſulares faces iactæ manibus tribunitijs: in me omnia, quæ

ego quondam retuderam, cõiurationis nefaria tela adhæſerũt. ꝙ ſi, ut multis fortiſſimis uiris placuit, uĩ & armis cõtra uim decertare uoluiſſem; aut uiciſſem cũ magna internicione improborum, ſed tamen ciuiũ; aut interfectis bonis omnibus, quod illis optatiſſimũ erat, unà cum Rep. cõcidiſſem. uidebam, uiuo ſenatu populoq; R. celerem mihi ſumma cum dignitate reditum: nec intelligebam fieri diutius poſſe, ut mihi non liceret eſſe in ea Rep. quam ipſe ſeruaſſem: ꝙ ſi non liceret, audieram, et legeram, clariſſimos noſtræ ciuitatis uiros ſe in medios hoſtes ad perſpicuam mortem pro ſalute exercitus inieciſſe: ego pro ſalute Reip. uniuerſæ dubitarem? hoc meliore conditione q̃ Decij, ꝙ illi ne auditores quidem ſuæ gloriæ, ego etiam ſpectator meæ laudis eſſe potuiſſem. itaq; infractus furor tuus inanes faciebat impetus: omnem enim uim omniũ ſceleratorum acerbitas mei caſus exceperat. non erat in tam immani iniuria, tantisq; ruinis nouæ crudelitati locus. Cato fuerat proximus * *(quid ageres, non erat) ut qui modus omnibus moribus fuerat, idem eſſet iniuriæ. quid? poſſes extrudere ad Cypriam pecuniã? præda perierit: alia nõ deerit: hunc mõdo amãdandum eſſe. ſic M. Cato inuiſus quaſi per beneficium Cyprũ relegatur. eijciuntur duo, quos improbi uidere nõ poterant, alter per honorem turpiſſimum, alter per honeſtiſſimam calamitatem. atq; ut ſciatis non hominibus iſtum, ſed uirtutibus hoſtem ſemper fuiſſe, me expulſo, Catone amandato, in eum ipſum ſe conuertit, quo auctore, quo adiutore, in concionibus, ea quæ gerebat omnia, quæq; geſſerat, ſe feciſſe, & facere, dicebat, Cn. Pompeium, quem omnium indicio longe principem*

*eſſe ciuitatis uidebat,diutius furori ſuo ueniã daturum
non arbitrabatur.qui ex eius cuſtodia per inſidias Regis
amici filiũ hoſtem captiuũ ſurripuiſſet,& ea iniuria ui
rum fortiſſimũ laceſſiſſet,ſperauit iiſdem ſe copijs cũ il=
lo poſſe cõfligere,quibuſcũ ego noluiſſem bonorũ pericu=
lo dimicare : & primo quidem adiutoribus Cõſulibus :
poſtea fregit fœdus Gabinius: Piſo tamen in fide mãſit.
quas iſte tum cædes,quas lapidationes,quas fugas fece=
rit,q̃ facile ferro quotidianiſq; inſidijs,cũ iam à firmiſſi
mo robore copiarũ ſuarũ relictus eſſet,Cn.Pompeiũ fo=
ro curiaq; priuarit,domumq; coniecerit,uidiſtis.ex quo
iudicare poteſtis,quãta uis illa fuerit oriens,& cõgrega
ta,cum hæc Cn.Pompeiũ terruerit iam diſtracta et ex=
tincta.hoc uidit in ſentẽtia dicẽda Calendis Ian.uir pru
dentiſſimus,& cum Reip.tum mihi,tum etiam ueritati
amiciſſimus,L.Cotta,qui legem de meo reditu ferẽdam
non cenſuit; qui me conſuluiſſe Reip.ceſſiſſe tempeſtati,
amiciorem uobis, cæteriſq; ciuibus, q̃ mihi ac meis exti=
tiſſe,ui,armis,diſſenſione hominũ ad cædem inſtituta,no
uoq; dominatu pulſum eſſe dixit,nihil de meo capite po=
* tuiſſe ferri,nihil eſſe inſcriptum,aut poſſe ualere,omnia
cõtra leges,moremq; maiorũ temere,turbulẽte,per uim,
per furorem eſſe geſta : ꝙ ſi illa lex eſſet,nec referre ad
ſenatum Conſules,nec ſententiã dicere ſibi licere : quo=
rum utrunq; cum fieret,non oportere,ut de me lex fer=
retur,decerni,ne illa,quæ nulla eſſet,eſſe lex iudicaretur.
ſententia uerior,grauior,utilior,melior Reip.nulla eſſe
potuit : hominis enim ſcelere,& furore notato,ſimilis
à Rep.labes in poſterum dimouebatur.neq; hoc Cn.Põ=
peius,qui ornatiſſimã de me ſentẽtiam dixit,uoſq; Pon=*

tifices, qui me ueſtris ſententijs, auctoritatibusq́; defendiſtis, nó uidiſtis, illam eſſe nullam, atq; eſſe potius flammam temporis, interdictum ſceleris, uocem furoris: ſed proſpexiſtis, nequa popularis in nos aliquádo inuidia redundaret, ſi ſine populi iudicio reſtituti uideremur. eodemq; cóſilio M. Bibuli fortiſſimi uiri, ſenatus ſententiá ſecutus eſt, ut uos de mea domo ſtatueretis: nó ꝙ dubitaret, quin ab iſto nihil legibus, nihil religióibus, nihil iure eſſet actum, ſed ne quis oriretur aliquádo in tanta ubertate improborũ, qui in meis ædibus aliquã religioné reſidere diceret. nã legem quidem iſtã nullam eſſe, quotieſcunq; de me ſenatus ſententiam dixit, toties iudicauit, quoniá quidem ſcripto illo iſtius ſententiam dicere uetabatur. atq; hanc rem par illud ſimile Piſo, & Gabinius uidit, homines legum iudiciorumq́; metuentes, cum frequentiſſimus ſenatus eos, ut de me referrent, quotidie flagitaret, nó ſe rem improbare dicebant, ſed lege iſtius impediri. erat hoc uerũ: nam impediebátur, uerùm ea lege, quam idem iſte de Macedonia Syriaq; tulerat. hác tu P. Lentule neq; priuatus, neq; Conſul legem eſſe unquá putaſti: nam Tribunis pl. referentibus, ſententiã de me deſignatus Conſul ſæpe dixiſti: ex Calendis Ian. quoad perfecta res eſt, de me retuliſti: legem promulgaſti, tuliſti: quorum tibi, ſi eſſet illa lex, nihil liceret. at etiam Q. Metellus, collega tuus, uir clariſſimus, quam legem eſſe homines alieniſſimi à P. Clodio iudicarent Piſo & Gabinius, eam nullam eſſe frater P. Clodij, cum de me ad ſenatum tecum uná retulit, iudicauit. ſed iſti, qui Clodij leges timuerunt, quemadmodũ cæteras obſeruarunt? ſenatus quidem, cuius eſt grauiſſimum iudicium de iure

eſſe ciuitatis uidebat, diutius furori ſuo ueniā daturum non arbitrabatur. qui ex eius cuſtodia per inſidias Regis amici filiū hoſtem captiuū ſurripuiſſet, & ea iniuria ui rum fortiſſimū laceſſiſſet, ſperauit ijſdem ſe copijs cū illo poſſe cōfligere, quibuſcū ego noluiſſem bonorū periculo dimicare: & primo quidem adiutoribus Cōſulibus: poſtea fregit fœdus Gabinius: Piſo tamen in fide mãſit. quas iſte tum cædes, quas lapidationes, quas fugas fecerit, q̃ facile ferro quotidianiſq; inſidijs, cū iam à firmiſſimo robore copiarū ſuarū relictus eſſet, Cn. Pompeiū foro curiaq; priuarit, domumq; coniecerit, uidiſtis. ex quo iudicare poteſtis, quāta uis illa fuerit oriens, & cōgregata, cum hæc Cn. Pompeiū terruerit iam diſtracta et extincta. hoc uidit in ſentētia dicēda Calendis Ian. uir prudentiſſimus, & cum Reip. tum mihi, tum etiam ueritati amiciſſimus, L. Cotta, qui legem de meo reditu ferēdam non cenſuit; qui me conſuluiſſe Reip. ceſſiſſe tempeſtati, amiciorem uobis, cæteriſq; ciuibus, q̃ mihi ac meis extitiſſe, ui, armis, diſſenſione hominū ad cædem inſtituta, nouoq; dominatu pulſum eſſe dixit, nihil de meo capite potuiſſe ferri, nihil eſſe inſcriptum, aut poſſe ualere, omnia cōtra leges, moremq; maiorū temere, turbulēte, per uim, per furorem eſſe geſta: ꝙ ſi illa lex eſſet, nec referre ad ſenatum Conſules, nec ſententiã dicere ſibi licere: quorum utrunq; cum fieret, non oportere, ut de me lex ferretur, decerni, ne illa, quæ nulla eſſet, eſſe lex iudicaretur. ſententia uerior, grauior, utilior, melior Reip. nulla eſſe potuit: hominis enim ſcelere, & furore notato, ſimilis à Rep. labes in poſterum dimouebatur. neq; hoc Cn. Pōpeius, qui ornatiſſimã de me ſentētiam dixit, uoſq; Pon-

tifices,qui me ueſtris ſententijs,auctoritatibusq; defendiſtis,nó uidiſtis,illam eſſe nullam,atq; eſſe potius flammam temporis,interdictum ſceleris,uocem furoris: ſed proſpexiſtis,nequa popularis in nos aliquãdo inuidia redundaret, ſi ſine populi iudicio reſtituti uideremur. eodemq; cõſilio M. Bibuli fortiſſimi uiri,ſenatus ſententiã ſecutus eſt,ut uos de mea domo ſtatueretis: nó ꝙ dubitaret,quin ab iſto nihil legibus,nihil religióibus,nihil iure eſſet actum,ſed ne quis oriretur aliquãdo in tanta ubertate improborũ,qui in meis ædibus aliquã religioné reſidere diceret. nã legem quidem iſtã nullam eſſe,quotieſcunq; de me ſenatus ſententiam dixit, toties iudicauit, quoniã quidem ſcripto illo iſtius ſententiam dicere uetabatur. atq; hanc rem par illud ſimile Piſo,& Gabinius uidit. homines legum iudiciorumq; metuentes,cum frequentiſſimus ſenatus eos,ut de me referrent,quotidie flagitaret,nó ſe rem improbare dicebant, ſed lege iſtius impediri. erat hoc uerũ: nam impediebãtur,uerum ea lege,quam idem iſte de Macedonia Syriaq; tulerat. hãc tu P. Lentule neq; priuatus,neq; Conſul legem eſſe unquã putaſti: nam Tribunis pl. referentibus,ſententiã de me deſignatus Conſul ſæpe dixiſti: ex Calendis Ian. quoad perfecta res eſt,de me retuliſti: legem promulgaſti,tuliſti: quorum tibi, ſi eſſet illa lex,nihil liceret. at etiam Q. Metellus,collega tuus,uir clariſſimus,quam legem eſſe homines alieniſſimi à P. Clodio iudicarent Piſo & Gabinius,eam nullam eſſe frater P. Clodij, cum de me ad ſenatum tecum unà retulit,iudicauit. ſed iſti,qui Clodij leges timuerunt,quemadmodũ cæteras obſeruarunt? ſenatus quidem,cuius eſt grauiſſimum iudicium de iure

legum,quotieſcunq; de me cõſultus eſt,toties eam nullã eſſe iudicauit. quod idem tu Lentule uidiſti in lege, quã de me tuliſti:nam non eſt ita latum,ut mihi Romam uenire liceret,ſed ut uenirem:nõ enim uoluiſti,id,quod licebat,ferre,ut liceret; ſed me ita eſſe in Repub.magis ut accerſitus imperio populi R.uiderer,quã ad adminiſtrãdam ciuitatem reſtitutus.hunc tu etiam pernicioſa peſtis exulem appellare auſus es,cum tantis ſceleribus eſſes & factis notatus,ut omnẽ locum,quò adiſſes, exilij ſimillimũ redderes?quid eſt enim exul?ipſum per ſe nomẽ calamitatis,nõ turpitudinis.quando igitur eſt turpe? re uera,quãdo eſt pœna peccati; opinione autẽ hominum, etiam ſi eſt pœna damnati.utrum igitur, peccato meo exulis nomen ſubeo,an re iudicata? peccato? iam neq; tu id dicere audes,quem iſti ſatellites tui felicem Catilinam nominant,neq; quiſquã eorum qui ſolebant.nõ modo iam nemo eſt tam imperitus,qui ea,quæ geſſi in Conſulatu,peccata eſſe dicat; ſed nemo eſt tam inimicus patriæ,qui nõ meis conſilijs patriam conſeruatam eſſe fateatur: quod enim eſt in terris cõmune tantum,tantulum'ue conſilium,quod non de meis rebus geſtis ea,quæ mihi eſſent optatiſſima & pulcherrima,iudicarit? ſummum eſt populi R.populorumq;,& gentium omniũ ac Regum cõſilium: ſenatus decreuit,ut omnes,qui Remp. ſaluam eſſe uellent,ad me unum defendendum uenirẽt: oſtenditq;,nec ſtare potuiſſe Remp.ſi ego nõ fuiſſem reſtitutus; nec futuram eſſe ullam,ſi non rediſſem.proximus eſt huic dignitati ordo equeſter: omnes omniũ publicanorum ſocietates de meo Conſulatu ac de meis rebus geſtis ampliſſima atq; ornatiſſima decreta fecerũt.

*ſcribæ,qui nobiſcum in rationibus,monimentiſq; publi=
cis uerſantur,non obſcurum de meis in Remp.beneficijs
ſuum iudicium decretumq; eſſe uoluerūt. nullum eſt in
hac urbe collegium,nulli pagani,aut montani,quoniam
plebi quoq; urbanæ maiores noſtri cōuenticula,et quaſi
conſilia quædam eſſe uoluerunt, qui non amplißime
non modo de ſalute mea, ſed etiā de dignitate decreue=
rint.nam quid ego illa diuina atq; immortalia munici=
piorum & coloniarum & totius Italiæ decreta cōme=
morem? quibus tanq̃ gradibus mihi uideor in cœlum
aſcendiſſe,nō ſolum in patriam reuertiſſe. ille uero dies
quis fuit,cum te P.Lentule legem de me ferentem popu
lus R.ipſe uidit, ſenſitq; quantus & quāta dignitate eſ=
ſes? cōſtat enim,nullis unq̃ comitijs campum Martium
tanta celebritate,tantò ſplendore omnis generis hominū,
ætatum,ordinum floruiſſe.omitto ciuitatum,nationum,
prouinciarum,Regum,orbis deniq; terrarum de meis in
omnes mortales meritis unum iudicium,unumq; conſen
ſum. aduentus meus,atq; introitus in urbem qui fuit?
utrū,me patria ſic accepit,ut lucem ſalutemq; redditam
ſibi ac reſtitutam accipere debuit,an ut crudelem Tyrā
num? quod uos Catilinæ gregales de me dicere ſoleba=
tis.itaq; ille unus dies,quo die me populus R.à porta in
Capitolium,atq; inde domum ſua celebritate,lætitiaq;
comitatū honeſtauit,tantæ mihi iucunditati fuit,ut tua
mihi conſcelerata illa uis non modo non propulſanda,
ſed etiam emenda fuiſſe uideatur. quare illa calamitas
(ſi ita eſt appellanda) excuſſit hoc genus totum male=
dicti,ne quiſquam audeat iam reprehendere Conſula=
tum meum, tot, tantis, tam ornatis iudicijs,teſtimo=*

nijs,auctoritatibus cóprobatum.quòd ſi in iſto tuo ma=
ledicto probrũ nó modo mihi nullum obiectas, ſed etiã
laudem illuſtras meã: quid te aut fieri,aut fingi demen
tius poteſt ? uno enim maledicto bis à me patriã ſerua=
tam eſſe concedis:ſemel,cum id feci,quod omnes non ne=
gent immortalitati, ſi fieri poteſt,mandandum,tu ſup=
plicio puniendum putaſti : iterũ,cum tuũ multorumq;
propter te inflãmatum in bonos omnes impetũ meo cor=
pore excepi,ne eam ciuitatem,quam ſeruaſſem inermis,
armatus in diſcrimen adducerem.eſto : non fuit in me
pœna ulla peccati,at fuit iudicij: cuius ? quis me unquã
ulla lege interrogauit ? quis poſtulauit ? quis diem di=
xit ? poteſt igitur damnati pœnã ſuſtinere indemnatus ?
hoc tribunitium eſt ? hoc populare eſt? quanquã ubi tu
te popularem,niſi cum pro populo feciſti,potes dicere ?
ſcilicet:cum hoc iuris à maioribus proditũ ſit, ut nemo
ciuis R.aut libertatẽ,qui ciuitatem poſſit amittere, niſi
ipſe auctor factus ſit.quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa
diſcere:credo enim,quanquam in illa adoptione legitime
factum eſt nihil,tamen te eſſe interrogatum, auctor ne
eſſes,ut in te P.Fonteius uitæ necisq; poteſtatem haberet,
ut in filio.quæro, ſi aut negaſſes,aut tacuiſſes, ſi tamen
id X X X curiæ iuſſiſſent,num id iuſſum eſſet ratum?
certe non : quid ita ? quia ius à maioribus noſtris , qui
non ficte & fallaciter populares, ſed uere & ſapienter
fuerunt,ita cóparatum eſt, ut ciuis R.libertatem nemo
poſſet inuitus amittere.quin etiam, ſi Decemuiri ſacra=
mentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent,tamen,quo=
tieſcunq; uellet quis,hoc in genere ſe rem iudicatam re=
ferre poſſe uoluerunt.ciuitatem uero nemo unquã ullo

populi iuſſu amittet inuitus. qui ciues R. in colonias Latinas proficiſcebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenq; dederant. qui erant rerũ capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, q̃ erant in eam recepti, quò uertendi, hoc eſt mutandi ſoli cauſa uenerant. id autem ut eſſet faciundum, non ademptione ciuitatis, ſed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. populus R. L. Sylla Dictatore ferẽte, comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademit, ademit ijſdem agros. de agris ratũ eſt (fuit enim populi poteſtas) de ciuitate ne tandiu quidem ualuit, quandiu illa Syllani temporis arma ualuerunt. iam uero Volaterranis, cũ etiam tum eſſent in armis, L. Sylla uictor Rep. recuperata comitijs centuriatis ciuitatem eripere non potuit; hodieq; Volaterrani nõ modo ciues, ſed etiam optimi ciues, fruuntur nobiſcum ſimul hac ciuitate: conſulari homini P. Clodius euerſa Rep. ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non ſolum egentium, ſed etiã ſeruorum, Sedulio principe? qui ſe illo die confirmauit Romæ non fuiſſe. quòd ſi non fuit, quid te audacius, qui in eius nomen incideris? quid deſperatius, qui ne ementiendo quidem potueris auctorem adumbrare meliorem? ſin autem is primus ſciuit, quod facile potuit propter inopiam tecti in foro pernoctans, cur non iuret ſe Gadibus fuiſſe, cum tu te fuiſſe Interamnæ probaueris? hoc tu igitur homo popularis iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtram putas eſſe oportere, ut, ſi Tribuno. pl. rogante, uelitis, iubeatis ne, Sedulij centum ſe uelle & iubere dixerint, poſſit unuſquiſque noſtrum amittere ciuitatem? tum igitur maiores noſtri populares non fuerunt, qui de

ciuitate, & libertate ea iura ſanxerunt, quæ nec uis temporum, nec potentia magiſtratuum, nec res tum iudicata, nec deniq; uniuerſi populi R. poteſtas, quæ cæteris in rebus eſt maxima, labefactare poſſit. at tu etiam ereptor ciuitatis legem de iniurijs publicis tuliſti Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiam, qui tibi ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit, ut locus ipſe in tua tanta iniuria legem, & inſcriptionem ſtatuæ refelleret. quæ res municipibus Anagninis ornatiſſimis multo maiori dolori fuit, q̃ quæ idem ille gladiator ſcelera Anagniæ fecerat. quid? ſi ne ſcriptum quidem unquam eſt in iſta ipſa rogatione, quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius, ut acta tui præclari Tribunatus hominis dignitate cohoneſtes, auctoritatem amplecteris? ſed tametſi nihil de me tuliſti, quo minus eſſem non modo in ciuium numero, ſed etiam in eo loco, in quo me honores populi R. collocauerunt: tamen ne cum tua uoce uiolabis, quem poſt nefarium ſcelus Conſulum ſuperiorum tot uides iudicijs ſenatus, populi R. totius Italiæ honeſtatum? quem ne tum quidem, cum aberam, negare poteras eſſe tua lege ſenatorē? ubi enim tuleras, ut mihi aqua, & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popilio, Saturninus de Metello tulit. homines ſeditioſiſſimi de optimis ac fortiſſimis ciuibus non, ut eſſet interdictum, quod ferri non poterat, tulerunt, ſed ut interdiceretur. ubi cauiſti, ne meo me loco Cenſor in ſenatum legeret? quod de omnibus, etiam quibuſdam damnatis interdictum eſt, ſcriptū eſt in legibus. quære hoc ex Clodio ſcriptore legū tuarum: iube adeſſe: latitat omnino: ſed ſi requiri iuſſeris, inuenient hominem apud ſororem tuam occultantem ſe capite demiſſo. ſed ſi

patrem tuum,ciuem medius fidius egregiũ, diſſimilemq; ueſtri,nemo unquam ſanus exulem appellauit, qui,cum de eo Tribunus pl.promulgaſſet,adeſſe propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit,eiq; imperium eſt abrogatum; ſi in illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter uim temporum: in me,cui dies dicta nunq̃ eſt,qui reus non fui,qui nunquam ſum à Tribuno pl.citatus,damnati pœna eſſe potuit,ea præſertim, quæ ne in ipſa quidem rogatione perſcripta eſt?at uide,quid interſit inter illum iniquiſſimũ patris tui caſum, & hanc fortunam conditionemq; noſtram?patrem tuum,ciuem optimum,clariſſimi uiri filium,qui ſi uiueret, qua ſeueritate fuit,tu profecto nõ uiueres,L.Philippus Cenſor auunculum ſuum præterijt in recitando ſenatu: nihil enim poterat dicere,quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea Rep.in qua ſe illis ipſis temporibus Cenſorẽ eſſe uoluiſſet. me L.Cotta, homo cenſorius,in ſenatu iuratus dixit,ſe,ſi Cenſor tum eſſet,cum ego aberam , meo loco ſenatorem recitaturum fuiſſe.quis in meum locum iudicem ſubdidit?quis meorum amicorũ teſtamentum diſceſſu meo fecit,qui mihi nõ idem tribuerit,quod & ſi adeſſem ? quis me nõ modo ciuis,ſed ſocius recipere contra tuam legẽ, & iuuare dubitauit? deniq; uniuerſus ſenatus multo ante,q̃ eſt lata lex,de me gratias agendas cenſuit ciuitatibus ijs,quæ M.Tullium,tantum'ne ? immo etiam ciuem optime de Rep.meritũ recepiſſent.& tu unus,peſtifer ciuis,cum reſtitutũ negas eſſe ciuem,quem eiectum uniuerſus ſenatus nõ modo ciuem,ſed etiã egregium ciuẽ ſemper putauit?at uero,ut annales populi R. & monimẽta uetuſtatis loquuntur,Cæſo ille Quintius, & M.Furius

Camillus, & M. Seruilius Hala, cũ eſſent optime de Rep. meriti, tamen populi incitati uim, iracũdiamq́; ſubierũt; damnatiq́; comitÿs centuriatis cum in exilium profugiſſent, rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti. ꝙ ſi ÿs damnatis non modo nõ imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriam, ſed etiã honeſtauit (nam etſi optabilius eſt, curſum uitæ conficere ſine dolore, & ſine iniuria, tamen ad immortalitatẽ gloriæ plus affert deſideratum eſſe à ſuis ciuibus, quàm omnino nunquam eſſe uiolatum) mihi ſine ullo iudicio populi profecto, tum ampliſſimis omnium iudicÿs reſtituto, maledicti locum, aut criminis obtinebit? fortis & conſtans in optima ratione ciuis P. Popilius ſemper fuit: tamen eius in omni uita nihil eſt ad laudem illuſtrius, q̃ calamitas ipſa: quis enim iam meminiſſet eũ bene de Rep. meritum, niſi & ab improbis expulſus eſſet, & per bonos reſtitutus? Q. Metelli præclarum imperium in re militari fuit, egregia Cenſura, omnis uita plena grauitatis: tamen huius uiri laudem ad ſempiternam memoriam temporis calamitas propagauit. quòd ſi & illis, qui expulſi ſunt inique, ſed tamen legibus, reducti inimicis interfectis, rogationibus tribunitÿs, non auctoritate ſenatus, nõ comitÿs centuriatis, non decretis Italiæ, non deſiderio ciuitatis, inimicorum iniuria probro non fuit: in me, qui profectus ſum integer, abſui ſimul cum Rep. dicam maxima cum dignitate, te uiuo, fratre tuo altero Conſule reducente, altero Prætore petente, tuum ſcelus meum probrum putas eſſe oportere? ac ſi me populus R. incitatus iracundia, aut inuidia è ciuitate eieciſſet, idemq́; poſtea mea in Remp. beneficia recordatus ſe collegiſſet, temeri=

Pobilio in milior con dotta

redij

tatem atq; iniuriam ſuam reſtitutione mea reprehendiſſet: tamen profecto nemo tam eſſet amens, qui mihi populi tale iudicium non dignitati potius, q̃ dedecori putaret eſſe oportere. nunc uero cum me in iudicium populi nemo omnium uocarit; condemnari non potuerim, qui accuſatus non ſim; deniq; ne expulſus quidem ita ſim, ut, ſi contenderem, ſuperare non poſſem; contráq; à populo R. ſemper ſim defenſus, amplificatus, ornatus: quid eſt, quare quiſquã mihi ſe ipſa populari ratione anteponat? an tu populum R. eſſe illum putas, qui conſtat ex ijs, qui mercede conducuntur; qui impelluntur, ut uim afferant magiſtratibus? ut obſideant ſenatum? optent quotidie cædem, incendia, rapinas? quem tu tamen populum niſi tabernis clauſis frequentare non poteras: cui populo duces Lentidios, Lollios, Sergios præfeceras. ò ſpeciem, dignitatemq; populi R. quam Reges, quam nationes exteræ, quã gentes ultimæ pertimeſcunt, multitudinem hominum ex ſeruis conductis, ex facinoroſis, ex egentibus congregatã. illa fuit pulchritudo populi R. illa forma, quam in campo uidiſti tum, cum etiam tibi contra ſenatus, totiusq; Italiæ auctoritatem & ſtudium dicendi poteſtas fuit. ille, ille populus eſt dominus Regum, uictor, atque imperator omnium gentium, quem illo clariſſimo die ſcelerate uidiſti tum, cum omnes principes ciuitatis, omnes ordinum atq; ætatum omnium ſuffragium ſe non de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute ferre cenſebant, cum denique homines in campum non tabernis, ſed municipijs clauſis uenerunt. hoc ego populo, ſi tum Conſules aut fuiſſent in Rep. aut omnino non fuiſſent, nullo labore, tuo præcipiti furori, atque impio ſceleri reſtitiſſem: ſed publicam cauſam cõ-

tra uim armatam, ſine populi præſidio ſuſcipere nolui: non quo mihi P. Scipionis fortiſſimi uiri uis intima priuati hominis diſpliceret: ſed Scipionis factum ſtatim P. Mutius Conſul, qui in gerenda Rep. putabatur fuiſſe ſegnior, geſta multis S.C. non modo defendit, ſed etiam ornauit. mihi aut, te interfecto, cum Conſulibus; aut, te uiuo, & tecum, & cum illis armis decertandum fuit. erãt eo tempore multa etiam alia metuenda. ad ſeruos mèdius fidius res perueniſſet: tantum homines impios ex uetere illa coniuratione inuſtum nefarijs mẽtibus bonorum odium retinebat. Hic tu me etiam gloriari uetas: negas eſſe ferenda, quæ ſoleam de me prædicare: & homo facetus inducis etiam ſermonem urbanum, ac uenuſtũ, me dicere ſolere, eſſe me Iouem; eundemq; dictitare, Mineruam eſſe ſororem meam. non tam inſolens ſum, qui Iouem eſſe me dicam; non tam ineruditus, qui Mineruam Iouis ſororem, meam eſſe ſororem exiſtimem. ſed tamen ego mihi ſororem uirginem aſciſco: tu ſororem tuã uirginem eſſe non ſiuiſti. ſed uide, ne tu te debeas Iouẽ dicere, quòd tu iure eandem ſororem & uxorem appellare poſſis. & quoniam hoc reprehendis, quòd ſolere me dicas de me ipſo glorioſius prædicare: quis unquam audiuit, cũ ego de me, niſi coactus ac neceſſario, dicerem? nam ſi, cũ mihi furta, largitiones, libidines obyciuntur, ego reſpondere ſoleo, meis conſilijs, periculis, laboribus patriam eſſe conſeruatam, non tam ſum exiſtimandus de geſtis rebus gloriari, quàm de obiectis non confiteri. ſed ſi mihi ante hæc duriſſima Reip. tempora nihil unquam aliud obiectum eſt, niſi crudelitas illius temporis, cum à patria perniciem depuli: quid, me huic maledicto utrum non re-

ſpondere, an demiſſe reſpondere decuit? ego uero etiam Reip. ſemper intereſſe putaui, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſenatus, cõſenſu bonorum omnium pro ſalute patriæ geſſiſſem, ſplendorem uerbis, dignitatemq; retinere: præſertim cum mihi uni in hac Rep. audiente populo R. opera mea hanc urbem, & hãc Remp. eſſe ſaluam iurato dicere fas fuiſſet extinctum eſt iam illud maledictum crudelitatis, q me non ut crudelem Tyrannum, ſed ut mitiſſimum parentem, omnium ciuium ſtudijs deſideratum, repetitum, accerſitum uident. aliud exortum eſt obijcitur mihi meus ille diſceſſus: cui ego crimini reſpondere ſine mea maxima laude nõ poſſum: qd enim Pontifices debeo dicere? peccati me conſcientia profugiſſe? at id, quod mihi crimini dabatur, non modo peccatum non erat, ſed erat res poſt natos homines pulcherrima. iudicium populi pertimuiſſe? at id nec propoſitum ullum fuit, &, ſi fuiſſet, duplicata gloria diſceſſiſſem. bonorum mihi præſidium defuiſſe? falſum eſt: me mortẽ timuiſſe? turpe eſt. dicendũ igitur eſt id, quod nõ dicerem niſi coactus (nihil enim unq̃ de me dixi ſublatius aſciſcendæ laudis cauſa potius, q̃ criminis depellendi) dico igitur, & quàm poſſum maxima uoce dico, cum omnium perditorum, & coniuratorum incitata uis duce Tribuno pl. Conſulibus auctoribus, afflicto ſenatu, perterritis equitibus R. ſuſpenſa ac ſolicita tota ciuitate, non tam in me impetum faceret, quàm per me in omnes bonos; me uidiſſe, ſi uiciſſem, tenues Reip. reliquias; ſi uictus eſſem, nullas futuras. quod cum indicaſſem, defleui coniugis miſeræ diſſidium, liberorum chariſſimorum ſolitudinem, fratris abſentis amantiſſimi, atque optimi caſum, ſubi=

tas fundatiſſime familiæ ruinas: ſed his omnibus rebus uitam antepoſui meorum ciuium; remq́; publicam concidere unius diſceſſu, quàm omnium interitu occidere malui: ſperaui id, quod accidit, me iacentem poſſe à uiuis uiris fortibus excitari; ſi unà cum bonis interijſſem, nullo modo poſſe recreari. accepi Pontifices magnũ, atq; incredibilem dolorem: non nego, neq; iſtam mihi aſciſco ſapientiam, quam non nulli in me requirebant, qui me animo nimis fracto eſſe, atq; afflicto loquebantur. an ego poteram, cum à tot rerum tanta uarietate diuellerer, quas ic circo prætereo, ꝙ ne nunc quidem ſine fletu cõmemorare poſſum, inficiari me eſſe hominem, & cõmunem naturæ ſenſum repudiare? tum uero neq; illud meum factũ laudabile, nec beneficium ullum à me in Remp. profectum dicerem, ſi quidem ea Reip. cauſa reliquiſſem, quibus æquo animo carerem; eamq́; animi duritiam, ſicut corporis, quod cum uritur non ſentit, ſtuporem potius, q̃ uirtutem putarem. ſuſcipere tantos animi dolores, atq; ea, quæ capta urbe accidunt uictis, ſtante urbe unum perpeti, & iam ſe uidere diſtrahi à complexu ſuorum, diſturbari tecta, diripi fortunas, patriæ deniq; cauſa patriam ipſam amittere, ſpoliari populi R. beneficijs ampliſſimis, præcipitari ex altiſſimo dignitatis gradu, uidere prætextatos inimicos non dum morte complorata arbitria petẽtes funeris, hæc omnia ſubire conſeruandorũ ciuium cauſa, atq; ita, ut dolenter abſis, non tam ſapiens, q̃ ij qui nihil curant, ſed tam amans tuorum, ac tui, q̃ cõmunis humanitas poſtulat; ea laus præclara ac diuina: nam qui ea, quæ nunquam chara atq; iucunda duxit, æquo animo Reip. cauſa deſerit, nullã beneuolẽtiam inſignẽ in Remp. declarat:

declarat: qui autem ea relinquit Reip.cauſa, à quibus cum ſummo dolore diuellitur, ei patria chara eſt, cuius ſalutem charitati anteponit ſuorũ. quare diſrumpatur licet iſta furia, atq; audiat hæc ex me, quoniã laceſſiuit. bis ſeruaui; ut Conſul, togatus armatos uicerim; priuatus, Conſulibus armatis ceſſerim: utriuſq; temporis fructum tuli maximum; ſuperioris, ꝙ ex ſenatus auctoritate & ſenatum, & omnes bonos meæ ſalutis cauſa mutata ueſte uidi; poſterioris, ꝙ & ſenatus, & populus R. & omnes mortales & priuatim, & publice iudicarũt, ſine meo reditu Remp. ſaluam eſſe nõ poſſe. ſed hic meus reditus Pontifices ueſtro iudicio cõtinetur. nam ſi uos me in meis ædibus collocatis, id quod in omni mea cauſa ſemper ſtudijs, conſilijs, auctoritatibus, ſententijſq; feciſtis: uideo me planè ac ſentio reſtitutum. ſin mea domus nõ modo mihi nõ redditur, ſed etiã monimẽtum præbet inimico doloris mei, ſceleris ſui, publicæ calamitatis: quis erit, qui hũc reditum potius, ꝙ̃ pœnam ſempiternam putet? in conſpectu præterea totius urbis domus eſt mea Pontifices: in qua ſi manet illud nõ monimentum urbis, ſed ſepulcrum inimico nomine inſcriptũ, demigrandum potius aliquò eſt, ꝙ̃ habitandum in ea urbe, in qua tropæa & de me, & de Rep. uideam cõſtituta. an ego tantam aut animi duritiem habere, aut oculorum impudentiam poſſim, ut cuius urbis ſeruatorem me eſſe ſenatus omniũ aſſenſu toties iudicarit, in ea poſſim intueri domũ meam euerſam nõ ab inimico meo, ſed ab hoſte cõmuni, & ab eodem extructam, & poſitam in oculis ciuitatis, ne unquã conquieſcere poſſit fletus bonorũ? Sp. Melij regnũ appetentis domus eſt cõplanata: ecquid aliud

æquum accidiſſe Melio populus R. iudicauit? nomine ipſo Aequimelij ſtultitiæ pœna comprobata eſt. Sp. Caſsij domus ob eandem cauſam euerſa, atq; in eodem loco ædes poſita Telluris. in Vacci pratis domus fuit M. Vacci, quæ publicata eſt & euerſa, ut illius facinus memoria & nomine loci notaretur. M. Manlius cum ab aſcenſu Capitolij Gallorum impetum repuliſſet, nõ fuit cõtentus beneficij ſui gloria, regnum appetiſſe eſt iudicatus: ergo eius domum euerſam duobus lucis cõueſtitam uidetis. quam igitur maiores noſtri ſceleratis ac nefarijs ciuibus maximam pœnã conſtitui poſſe arbitrati ſunt, eãdem ego ſubibo ac ſuſtinebo, ut apud poſteros noſtros nõ extinctor cõiurationis & ſceleris, ſed auctor et dux fuiſſe uidear? hanc uero Pontifices labem turpitudinis, & incõſtantiæ poterit populi R. dignitas ſuſtinere, uiuo ſenatu, uobis principibus publici conſilij, ut domus M. Tullij Ciceronis cum domo Fuluij Flacci ad memoriam pœnæ publice conſtitutæ cõiuncta eſſe uideatur? M. Flaccus, quia cum C. Graccho contra ſalutem Reip. fecerat, & ſenatus ſententia eſt interfectus, & eius domus euerſa, & publicata eſt: in qua porticum poſt aliquanto Q. Catulus de manubijs Cimbricis fecit. iſta autem fax ac furia patriæ, cum urbem Piſone & Gabinio ducibus cepiſſet, occupaſſet, teneret, uno eodemq; tempore & clariſſimi uiri mortui monimenta delebat, & meam domum cum M. Flacci domo coniungebat, ut qua pœna ſenatus affecerat euerſorem ciuitatis, eadem iſte oppreſſo ſenatu afficeret eum, quem P. C. cuſtodem patriæ indicaſſent. hanc uero in Palatio, atque in pulcherrimo urbis loco porticum eſſe patiemini, furoris tribunitij, ſceleris conſula=

ris,crudelitatis coniuratorum, calamitatis Reip.doloris mei defixum indicium ad memoriam omnium gentium ſempiternam? quam porticum pro amore,quem habetis in Remp.& ſemper habuiſtis, non modo ſententijs, ſed, ſi opus eſſet, manibus ueſtris diſturbare cuperetis. niſi quem forte illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret.ò rem,quam homines ſoluti,à cura liberati ridere non deſinant,triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſint.P.'ne Clodius,qui ex Pontificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit? hunc,inquam,etiam uos,qui eſtis antiſtites cerimoniarum & ſacrorum,auctorem habetis,& magiſtrum publicæ religionis? ò dij immortales (uos enim hæc audire cupio) P.Clodius ueſtra ſacra curat? ueſtrum numen horret? res omnes humanas religione ueſtra contineri putat? hic non illudit auctoritati horum omniũ, qui adſunt, ſummorum uirorum? non ueſtra Pontifices grauitate abutitur? ex iſto ore religionis uerbum excidere,aut elabi poteſt? cum tu eodem ore accuſando ſenatum,quòd ſeuere de religione decerneret,impuriſſime teterrimeq; uiolaſti. aſpicite, aſpicite Pontifices hominem religioſum, &, ſi uobis uidetur, quod eſt bonorum Pontificum, monete eum, modum quendam eſſe religionis,nimium eſſe ſuperſtitioſum non oportere. quid tibi neceſſe fuit anili ſuperſtitione homo fanatice ſacrificium,quod alienæ domi fieret,inuiſere? quæ autem te tanta mentis imbecillitas tenuit, ut non putares deos ſatis poſſe placari, niſi etiam muliebribus religionibus te implicuiſſes? quem unquam audiſti maiorum tuorum, qui & ſacra priuata coluerunt,& publicis ſa=

cerdotijs præfuerunt,cum ſacrificium Bonæ deæ fieret, interfuiſſe ? neminē,ne illum quidē,qui cæcus factus eſt: ex quo intelligitur,multa in uita falſo homines opinari, cum ille,qui nihil uiderat ſciens,quod nefas eſſet,lumina amiſit ; iſtius,qui nō ſolum aſpectu,ſed etiā inceſto fla= gitio,& ſtupro polluit cerimonias,pœna omnis oculorū ad cæcitatem mētis eſt cōuerſa.hoc auctore tam caſto,tā religioſo,tam ſancto,tam pio poteſtis Pōtifices nō cōmo ueri,cum ſuis dicat ſe manibus domū ciuis optimi euer tiſſe,& eā ijſdem manibus cōſecraſſe ? quæ tua fuit con ſecratio ? tulerā,inquit,ut mihi liceret . quid? nō excepe= ras? ut,ſi quod ius non eſſet rogare,ne eſſet rogatū ? ius igitur ſtatuetis eſſe,uniuſcuiuſq; ueſtrū ſedes,aras,focos, deos penates ſubiectos eſſe libidini tribunitiæ? in quem quiſq; per homines cōcitatos irruerit,quem impetu per= culerit,huius domū nō ſolum affligere,quod eſt præſen tis inſaniæ,quaſi tempeſtatis repentinæ,ſed etiā in poſte= rum tempus religione ſempiterna obligare? equidem ſic accepi Pontifices,in religionibus ſuſcipiendis caput eſſe, interpretari,quæ uoluntas deorum immortaliū eſſe ui= deatur : nec eſt ulla erga deos pietas,niſi honeſta de nu mine eorum ac mēte opinio,cum expeti nihil ab ijs,quod ſit iniuſtum ac inhoneſtum,arbitrere.hominem inuenire iſta labes tum,cum omnia tenebat,neminem potuit,cui ædes meas addiceret,cui traderet,cui donaret : ipſe,cum loci illius,cum ædiū cupiditate flagraret,ob eamq; cau= ſam unā una iuſta illa rogatione ſua uir bonus dominū ſe in meis bonis eſſe uoluiſſet,tamē illo ipſo in furore ſuo nō eſt auſus meam domum,cuius cupiditate inflāmatus erat,poſſidere.deos immortales exiſtimatis,cuius labore

& conſilio ſua ipſi templa tenuerunt, in eius domũ afflictam, & euerſam per unius hominis ſceleratiſſimi nefarium latrociniũ immigrare uoluiſſe? ciuis eſt nemo in tanto populo, extra cõtaminatam illam & cruentam P. Clodij manum, qui rem ullam de meis bonis attigerit, qui non pro ſuis opibus in illa tempeſtate defenderit. at, qui aliqua ſe contagione prædæ, ſocietatis, emptionis contaminauerunt, nullius neq; priuati, neq; publici iudicij pœnam effugere potuerunt. ex his igitur bonis, quorum nemo rem ullam attigit, qui non omniũ iudicio ſceleratiſſimus haberetur, dij immortales domum meã concupiuerunt? iſta tua pulchra Libertas deos penates, & familiares meos lares expulit, ut à te ipſa tanq̃ in captiuis ſedibus collocaretur? quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, q̃ domus uniuſcuiuſq; ciuium? hic aræ ſunt, hic foci, hic dij penates, hic ſacræ religionis cerimoniæ cõtinentur: hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas ſit. quo magis eſt furor iſtius ab auribus ueſtris repellendus: qui, quæ maiores noſtri religionibus tuta nobis, & ſancta eſſe uoluerunt, ea iſte nõ ſolum cõtra religionem labefactauit, ſed etiã ipſius religionis nomine euertit. at quæ dea eſt? bonam eſſe oportet, quando quidem eſt abs te dedicata. Libertas, inquit, eſt. eam tu igitur domi meæ collocaſti, quam ex urbe tota ſuſtuliſti? tu, cum collegas tuos ſumma poteſtate præditos negares liberos eſſe; cum in templum Caſtoris aditus eſſet apertus nemini; cum hũc clariſſimum uirum, ſummo genere natum, ſummis populi beneficijs uſum, Pontificem, & conſularem, & ſingulari bonitate & modeſtia præditum, quem quibus oculis aſpicere au-

deas, ſatis mirari non queo, audiente populo R. à pediſequis conculcari iuberes; cum indemnatum exturbares priuilegijs tyrānicis irrogatis; cum principem orbis terræ uirū incluſum domi cōtineres; cum forum armatis cateruis perditorum hominū poſſideres: Libertatis ſimulacrum in ea domo collocabás, quæ domus erat ipſa indicio tui crudeliſſimi dominatus, & miſerrimæ populi R. ſeruitutis? eum'ne potiſſimum Libertas domo ſua debuit pellere, qui niſi fuiſſet, in ſeruorū poteſtatem ciuitas tota ueniſſet? at unde inuenta eſt iſta Libertas? quæſiui enim diligenter. Tanagræa quædam meretrix fuiſſe dicitur. eius non longe à Tanagris ſimulacrū è marmore in ſepulcro poſitum fuit. hoc quidā homo nobilis, non alienus ab hoc religioſo Libertatis ſacerdote, ad ornatū Aedilitatis ſuæ deportauit: etenim cogitarat omnes ſuperiores muneris ſplendore ſuperare: itaq; omnia ſigna, tabulás, ornamentorū quod ſuperfuit in fanis, & cōmunibus locis, tota è Græcia atq; inſulis omnibus honoris populi R. cauſa ſanè frugaliter domū ſuā deportauit. is poſteaquam intellexit, poſſe ſe interuerſa Aedilitate à L. Piſone Cōſule Prætorem renūciari, ſi modo eadem prima litera cōpetitorem habuiſſet aliquem, Aedilitatem duobus in locis partim in arca, partim in hortis ſuis collocauit: ſignū de buſto meretricis ablatum iſti dedit, quod eſſet ſignum magis iſtorum, q̄ publicæ libertatis. hanc deam quiſquā uiolare audeat, imaginem meretricis, ornamentum ſepulcri, à fure ſublatam, à ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet? hæc ultrix afflictæ ciuitatis, Reip. ſpolijs ornabitur? hæc erit in eo monimento, quod poſitum eſt, ut eſſet indicium oppreſſi ſenatus ad memoriam ſempi-

ternam turpitudinis? o' Q. Catule (patrem'ne appellem, an filium? recentior memoria filij eſt, & cum rebus meis geſtis coniunctior) tantum'ne te feſellit, cum mihi ſumma, & quotidie maiora præmia in Rep. fore putabas? negabas fas eſſe duos Conſules eſſe in hac ciuitate inimicos Reip. duo ſunt inuenti, qui ſenatum Tribuno furenti conſtrictum traderent, qui pro me patres conſcriptos deprecari, & populo ſupplices eſſe edictis atq; imperio uetarent, quibus ſpectantibus domus mea diſturbaretur, diriperetur, qui deniq; ambuſtas fortunarum mearum reliquias ſuas in domos comportari iuberent. uenio nunc ad patrem. tu Q. Catule M. Fuluij domum, cum is fratris tui ſocer fuiſſet, monimentum tuarum manubiarum eſſe uoluiſti, ut eius, qui pernicioſa Reip. conſilia cepiſſet, omnis memoria funditus ex oculis hominum ac mentibus tolleretur. hoc ſi quis tibi ædificanti illam porticum diceret, fore tempus, cum is Tribunus pl. qui auctoritatem ſenatus, iudicium bonorum omnium neglexiſſet, tuum monimentum Cõſulibus non modo inſpectantibus, uerum adiuuantibus diſturbaret, euerteret, idq; cum eius ciuis, qui Remp. ex ſenatus auctoritate Conſul defendiſſet, domo coniungeret: non'ne reſponderes, id niſi euerſa ciuitate accidere nõ poſſe? at uidete hominis intolerabilem audaciã cum proiecta quadam & effrenata cupiditate. monimentũ iſte nunq̃ aut religionẽ ullam excogitauit: habitare laxe & magnifice uoluit, duasq; & magnas & nobiles domos cõiungere. eodem puncto temporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam cædis eripuit, à Q. Seio contendit, ut ſibi domum uẽderet. cum ille id negaret, primo ſe luminibus eius eſſe

obſtructurum minabatur. affirmabat Poſthumus, ſe uiuo illam domum iſtius nunq̃ futuram. acutus adoleſcẽs ex ipſius ſermone intellexit, quid fieri oporteret: hominem ueneno apertiſſime ſuſtulit: emit domum litigatoribus defatigatis propè dimidio carius, quã æſtimabat. quorſum igitur hæc oratio pertinet? domus mea illa propè tota uacua eſt: uix pars ædium mearum decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſa fuit ambulatio, & monimentum, & iſta Tanagræa, oppreſſa Libertate libertas. in Palatio, pulcherrimo proſpectu porticum cum cõclauibus pauimentatam trecentũ pedum concupierat, ampliſſimum periſtylum, cætera eiuſmodi, facile ut omnium domos & laxitate & dignitate ſuperaret. & homo religioſus, cum ædes meas idem emeret & uenderet, tamen illis tantis tenebris non eſt auſus ſuum nomen emptioni illi aſcribere: poſuit ſcilicet Statonem illum, hominem ſua uirtute egẽtem, ut is, qui in Marſis, ubi natus eſt, tectum, quod imbris uitãdi cauſa ſuccederet, nullum haberet, ædes in Palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. inferiorem ædium partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteiæ, ſed Clodiæ, quã reliquit: quem in numerũ ex multis Clodijs nemo nomẽ dedit, niſi aut egeſtate, aut ſcelere perditus. hanc uos Pontifices tam uariam, tam nouã in omni genere uoluntatem, imprudentiã, audaciã, cupiditatem cõprobabitis? Pontifex, inquit, affuit. nõ te pudet, cum apud Põtifices res agatur, Pontificẽ, dicere, nõ collegium Pontificũ, affuiſſe? præſertim cum Tribunus pl. uel denunciare potueris, uel etiam cogere? eſto: collegium non adhibuiſti: quid? de collegio quis tandem affuit? poſuerat enim auctoritatem in uno, quæ eſt in his

omnibus.ſed tamen auget & ætas,& honos dignitatem. opus erat etiam ſcientia:quam etſi omnes conſecuti ſunt, tamẽ certe peritiores uetuſtas facit.quis ergo affuit? frater,inquit,uxoris meæ.ſi auctoritatem quærimus,etſi id eſt ætatis,ut non dum conſecutus ſit;tamen quanta eſt in adoleſcente auctoritas,ea propter tantam cõiunctionem affinitatis minor eſt putanda. ſin autem ſciẽtia eſt quæſita,quis erat minus peritus,quàm is, qui paucis illis diebus in collegium uenerat?qui etiam tibi erat magis obſtrictus beneficio recenti,cum ſe fratrem uxoris tuæ fratri tuo germano antelatum uidebat.etſi in eo prouidiſti, ne frater te accuſare poſſet.tunc tu igitur dedicationem appellas,ad quam non collegium, non honoribus populi R.ornatum Pontificem, non deniq; adoleſcentem quenquam,cum haberes in collegio familiariſſimos, adhibere potuiſti?affuit is, ſi modo affuit, quem tu impuliſti: ſoror rogauit,mater coegit.uidete igitur Põtifices,quid ſtatuatis in mea cauſa de omnium fortunis.uerbo'ne Pontifices putatis, ſi is poſtem tenuerit,& aliquid dixerit,domum uniuſcuiuſq; conſecrare poſſe?an iſtæ dedicationes, & templorum, & delubrorum religiones ad honorem deorum immortalium ſine ulla ciuium calamitate à maioribus noſtris conſtitutæ ſunt?eſt inuentus Tribunus pl. qui conſularibus copijs inſtructus,omni impetu furoris in eum ciuem irruerit, quem perculſum ipſa Reſp. ſuis manibus extolleret. quid, ſi quis ſimilis iſtius (neque enim iam deerunt,qui imitari uelint) aliquem mei diſſimilem,cui Reſp.non tantum debeat, per uim afflixerit, domum eius per Pontificem dedicarit:id uos iſta auctoritate conſtituetis ratum eſſe oportere?dicitis, quem repe=

riet Pontificem?quid?& Tribunus pl. idem eſſe non po=
teſt Pōtifex?M.Druſus ille,clariſſimus uir,Tribunus pl.
Pōtifex fuit.ergo,ſi is Q.Cepionis inimici ſui poſtem æ=
dium tenuiſſet,& pauca uerba feciſſet,ædes Cepionis eſ=
ſent dedicatæ?nihil loquor de pontificio iure,nihil de ipſi
us uerbis dedicationis,nihil de religione,cerimonijs:nō diſ
ſimulo me neſcire ea,quæ etiam ſi ſcirem, diſſimularem,
ne alijs moleſtus,uobis etiam curioſus uiderer: etſi efflu=
unt multa ex ueſtra diſciplina, quæ etiam ad noſtras au
res ſæpe permanant.poſtem teneri in dedicatione oporte
re,uideor audiſſe,templi:ibi enim poſtis eſt,ubi templi a=
ditus eſt,& ualuæ.ambulationis poſtes nemo unquam te
nuit in dedicando.ſimulacrum autem aut aram ſi dedi
caſti,ſine religione loco moueri poteſt. ſed iam hoc dice=
re tibi non licebit,quoniam Pontificem poſtem tenuiſſe di
xiſti.quāquam quid ego de dedicatione loquar? aut quid
de ueſtro iure,& religione,contra q̄ propoſueram,diſpu
tabo?ego uero ſi omnia ſolēnibus uerbis ueteribus,& pri
ſcis inſtitutis acta eſſe dicerem,tamē me Reip. iure defen
derem.an,cum tu eius ciuis diſceſſu,cuius unius opera ſe
natus,atq; omnes boni ciuitatem eſſe incolumem toties iu
dicaſſent,oppreſſam teterrimo latrocinio cum duobus ſce
leratiſſimis Cōſulibus Remp.teneres;domum eius,qui pa
triam à ſe ſeruatam perire ſuo nomine noluiſſet,per Pon
tificem aliquem dedicaſſes: poſſet recreata Reſp. ſuſtine=
re?date de hac religione aditum Pontifices : iam nullum
fortunis communibus exitum reperietis.an,ſi poſtem te=
nuerit Pōtifex,& uerba ad religionem deorum immor
talium compoſita ad perniciem ciuium tranſtulerit,uale
bit ad iniuriam nomen ſanctiſſimum religionis: ſi Tribu

nus pl. uerbis non minus priſcis & penè ſolennibus bona ciuis cuiuſpiam conſecrarit, non ualebit? atqui C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum ex ſenatu Cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio conſecrauit foculo poſito in roſtris, adhibitoq; tibicine. quid tum? num ille furor Tribuni pl. ductus ex non nullis ueterum temporum exemplis fraudi Metello fuit ſummo illi & clariſſimo uiro? certè non fuit. uidimus hoc idem Cn. Lentulo Cenſori Tribunum pl. facere: nunquid igitur is bona Lentuli religioni obligauit? ſed quid ego cæteros? tu, tu, inquam, capite uelato, concione aduocata, foculo poſito, bona tui Gabinij, cui regna omnia Syrorum, Arabum, Perſarumq; donaras, conſecraſti. quòd ſi tum nihil eſt actum, quid in meis bonis agi potuit? ſin eſt ratum, cur ille gurges heluatus tecum ſimul Reip. ſanguinem, ad cœlum tamen extruxit uillam in Tuſculano uiſceribus ærarij? mihi meas ruinas, quarum ego ſimilem totam urbẽ eſſe paſſus nõ ſum, aſpicere non licuit? omitto Gabinium. quid? exemplo tuo bona tua non'ne L. Mummius, uir omnium fortiſſimus atque optimus, conſecrauit? quod ſi, quia ad te pertinet, ratum eſſe negas oportere: ea iura conſtituiſti in præclaro Tribunatu tuo, quibus in te conuerſis, recuſares, alios euerteres? ſin iſta conſecratio legitima eſt: quid eſt, quod profanum in tuis bonis eſſe poſſit? an conſecratio nullum habet ius, dedicatio eſt religioſa? quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid priſca uerba uoluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem uoluiſti? nam ſi eſt illud ratũ, mitto Gabiniũ, tua domus certe, & quic=

quid habes aliud, eſt Cereri conſecratum. ſin ille ludus fuit, quid te impurius, qui religiones omneis pollueris aut ementiendo, aut ſtuprãdo? iam fateor, inquit, in Gabinio me nefarium fuiſſe. quippe uides pœnam illam à te in alium inſtitutam, in te ipſum eſſe conuerſam. ſed homo omnium ſcelerum flagitiorumq; documẽtum, quod in Gabinio fateris, cuius impudicitiam pueritiæ, libidines adoleſcentiæ, dedecus & egeſtatem reliquæ uitæ, latrociniũ Conſulatus uidimus, cui ne iſta quidẽ ipſa calamitas iniuria potuit accidere, id in me infirmas: & grauius eſſe dicis, quod uno adoleſcente, quàm quod concione tota teſte effeciſti. dedicatio magnam, inquit, habet religionem. non'ne uobis Numa Pompilius uidetur loqui? diſcite orationem Pontifices & uos Flamines, etiam tu Rex diſce à gentili homine tuo: quanq̃ ille gentem iſtam reliquit: ſed tamen diſce ab homine religionibus dedito, iuſto, tum omnium religionum perito. quid? in dedicatione non'ne, et quis dicit, & quid, & quomodo, quæritur? an tu hæc ita confundis & perturbas, ut, quicũq; uelit, quod uelit, quo modo uelit, poſſit dedicare? quis eras tu, qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exemplo? qua poteſtate? ubi te iſti rei populus R. præfecerat? uideo enim eſſe legem ueterem tribunitiã, quæ uetet iniuſſu plebis ædes, terram, arã conſecrare. neq; tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legẽ rogauit, ſenſit: neq; ſuſpicatus eſt fore periculum, ne domicilia aut poſſeſſiones indẽnatorũ ciuium conſecrarentur: neq; enim id fieri fas erat, neq; quiſquam fecerat: neque erat cauſa, cur prohibendo nõ tam deterrere uideretur, q̃ admonere. ſed quia conſecrabantur ædes, nõ priuatorũ domicilia, ſed quæ ſacræ nominantur; cõſecrabantur

agri,non ita ut noſtra prædia,ſi quis uellet;ſed ut impe-rator agros de hoſtibus captos conſecraret; ſtatuebantur aræ,quæ religionem afferrent,ipſo ſi loco eſſent conſecra tæ: hæc niſi plebs iuſſiſſet,fieri uetuit. quæ ſi tu interpre-taris de noſtris ædibus atq; agris ſcripta eſſe, non repu-gno: ſed quæro,quæ lex lata ſit,ut tu meas ædeis cõſecra res;ubi tibi hæc poteſtas data ſit;quo iure feceris. neque ego nũc de religione, ſed de bonis omnium noſtrum,nec de põtificio,ſed de iure publico diſputo. Lex Papiria ue-tat ædeis iniuſſu plebis conſecrari. ſit ſanè hoc de noſtris ædibus ac non de publicis templis. unum oſtẽde uerbum conſecrationis in ipſa tua lege,ſi illa lex eſt,ac nõ uox ſce leris & crudelitatis tuæ.ꝙ ſi tibi tum in illo Reip.naufra gio omnia in mentẽ uenire potuiſſent,aut ſi tuus ſcriptor in illo incendio ciuitatis non ſyngraphas cum Byzantijs exulibus,& cum Legatis regijs faceret,ſed uacuo animo tibi iſta non ſcita,ſed portenta conſcriberet: eſſes omnia ſi minus re,at uerbis legitimis conſecutus. ſed uno tempo re cautiones fiebant pecuniarum,fœdera feriebãtur pro uinciarum,Regum appellationes uenales erant, ſeruorũ omnium uicatim celebrabatur tota urbe deſcriptio, ini-mici in gratiam reconciliabantur, imperia aſcribebãtur nouæ iuuentuti,Q. Seio uenenum miſero parabatur,de Cn. Pompeio propugnatore & cuſtode imperij interfi-ciendo conſilia inibantur,ſenatus ne quid eſſet,ut lugerẽt boni ſemper,ut capta Reſp.Conſulum proditione,ui tri-bunitia teneretur. hæc cum tot tantaq; agerentur,nõ mi rum eſt,præſertim in furore animi,& cæcitate,multa il lum,& te fefelliſſe.at uidete,quãta ſit uis huius Papiriæ legis in re tali,non qualem tu affers ſceleris plenam, &

furoris. Q. Martius Cenſor ſignum Concordiæ fecerat, idq́; in publico collocarat. hoc ſignum C. Caſſius Cenſor cum in curiam tranſtuliſſet, collegiũ ueſtrum conſuluit, num quid eſſe cauſæ uideretur, quin id ſignum curiamq́; Concordiæ dedicaret? quæſo Pontifices & hominem cum homine, & tempus cum tempore, & rem cum re compa rate. ille erat ſumma modeſtia, & grauitate Cenſor: hic Tribunus pl. ſcelere, & audacia ſingulari. tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatio= ne poſitum ſenatus: tuum porrò tempus libertate populi R. oppreſſa, ſenatus auctoritate deleta. res illa plena iu= ſtitiæ, ſapientiæ, dignitatis: Cenſor enim, penes quem ma iores noſtri (id quod tu ſuſtuliſti) iudicium ſenatus de di gnitate eſſe uoluerunt, Concordiæ ſignum uolebat in cu ria, curiamq́; ei deæ dedicare. præclara uoluntas, atq; o= mni laude digna: præſcribere enim ſe arbitrabatur, ut ſine ſtudijs diſſenſionis ſententiæ dicerentur, ſi ſedẽ ipſam ac templũ publici conſilij religione Cõcordiæ deuinxiſſet. tu, cum ferro, cũ metu, cũ edictis, cũ priuilegijs, cũ præ= ſentibus copijs perditorum, abſentis exercitus terrore, & minis, Conſulũ ſocietate, & nefario fœdere, ſeruitute op preſſam ciuitatẽ teneres, Libertatis ſignũ poſuiſti magis ad ludibriũ impudẽtiæ, q̃ ad ſimulationem religionis. ille in curia, quæ poterat, ſine cuiuſquam incõmodo dedica= bat: tu in ciuis optime de Rep. meriti cruore ac penè oſſi bus ſimulacrum non libertatis publicæ, ſed licentiæ collo caſti. atq; ille tamen ad collegium retulit: tu ad quẽ re= tuliſti? ſi quid deliberares, ſi quid tibi aut piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſtica, tamen inſtituto cæterorum uetere ad Pontificem detuliſſes: nouũ delu=

brum cum in urbis clariſſimo loco, nefando quodam atque inaudito inſtituto inchoares, referendum ad ſacerdotes publicos non putaſti? at ſi collegium Pontificum adhibendum non uidebatur, nemo'ne horum tibi idoneus uiſus eſt, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, ut cum eo dedicationem cõmunicares? quorũ quidem tu non contempſiſti, ſed pertimuiſti dignitatem. an tu auderes quærere ex P. Seruilio, aut ex M. Lucullo? quorum ego cõſilio, atq; auctoritate Remp. Conſul ex ueſtris manibus ac faucibus eripui. quibuſnam uerbis, aut quo ritu, primũ hoc dico, ciuis domum conſecrares; deinde ciuis eius, cui princeps ſenatus, cui etiam ordines omnes, deinde Italia tota, poſt cunctæ gentes teſtimonium huius urbis atq; imperij conſeruati dediſſent? quid diceres ò nefanda & pernicioſa labes ciuitatis? ades, ades Luculle, Seruili, dum dedico domum Ciceronis, ut mihi præeatis, poſtemq; teneatis. es tu quidem cum audacia, tum impudentia ſingulari: ſed tibi tamen oculi, uultus, uerba cecidiſſent, cum te uiri, qui ſua dignitate perſonam populi R. atque auctoritatem imperij ſuſtinerent, uerbis grauiſſimis perterruiſſent, neque ſibi fas eſſe dixiſſent, furori intereſſe tuo, atque in patriæ parricidio & ſcelere. quæ cum uideres, tum te ad tuum affinem non delectum à te, ſed relictum à cæteris contuliſti: quẽ ego tamen credo, ſi eſt ortus ab illis, quos memoriæ proditum eſt ab ipſo Hercule perfuncto iam laboribus ſacra didiciſſe, in uiri fortis ærumnis non ita crudelem fuiſſe, ut in uiui, & iam ſpirantis caput buſtũ ſuis manibus imponeret: qui aut nihil dixit, aut, ſi fecit, omnino pœnam hanc maternæ temeritatis tulit, ut mutã in delicto perſonã, nomenq; præberet: aut, ſi dixit ali-

quid uerbis hæſitantibus, poſtemq; tremebunda manu te tigit, certe nihil rite, nihil caſte, nihil more inſtitutoq; per fecit. uiderat ille Murænam uitricum ſuum, Conſulem deſignatum, ad me Conſulem cum Allobrogibus cõmu= nis exitij indicia afferre: audierat ex illo, ſe à me bis ſalu tem accepiſſe, ſeparatim ſemel, iterum cũ uniuerſis. qua= re quis eſt, qui exiſtimare poſſit, huic nouo Pontifici pri= mam hanc poſt ſacerdotium initum religionem inſtituẽ ti, uocemq; mittenti non & linguam obmutuiſſe, & ma num obtorpuiſſe, & mentem debilitatam metu concidiſ= ſe? præſertim cum ex collegio tãto non Regem, nõ Flami nem, non Pontificem uideret, fieriq; particeps alieni ſcele ris inuitus cogeretur, & grauiſſimas pœnas affinitatis impuriſſimæ ſuſtineret. ſed ut reuertar ad ius publicũ uindicandum, quod ipſi Pontifices ſemper non ſolum ad ſuas cerimonias, ſed etiam ad populi iuſſa accõmodaue= runt, habetis in cõmentarijs ueſtris, C. Caſſium Cẽſorem de ſigno Concordiæ dedicando ad Pontificum collegium retuliſſe, eiq; M. Aemilium Pont. maximum pro collegio reſpondiſſe; niſi eum populus R. nominatim præfeciſſet, atq; eius iuſſu faceret, nõ uideri ea recte poſſe dedicari. quid? cũ Licinia, uirgo Veſtalis, ſummo loco nata, ſanctiſ ſimo ſacerdotio prædita, T. Flaminio, Q. Metello Coſs. a= ram, & ædiculã, & puluinar ſub ſaxo ſacro dedicaſſet, nõ eam rẽ ex auctoritate ſenatus ad hoc collegiũ Sex. Iu lius Præt. retulit? cũ P. Scæuola Põt. max. pro collegio re ſpondit; quod in loco publico Licinia C.F. iniuſſu populi dedicaſſet, ſacrũ nõ uideri eſſe. quã quidẽ rem quanta ſe ueritate quãtaq; diligentia ſenatus ſuſtulerit, ex ipſo S.C. facile cognoſcetis. recita S.C. uidetis'ne Prætori urbano

negocium

negotium datum, ut curaret, ne id ſacrum eſſet? & ut, ſi quæ eſſent inciſæ, aut inſcriptæ literæ, tollerentur? ô tempora, ô mores. tum Cenſorem, hominem ſanctiſſimũ, ſimulacrũ Concordiæ dedicare Pontifices in templo inaugurato prohibuerunt; poſt autem ſenatus in loco auguſto conſecratam eam aram tollendam ex auctoritate Pótificum cẽſuit, neq; ullum eſt paſſus ex ea dedicatione literarũ extare monimentum: tu, procella patriæ, turbo, ac tempeſtas pacis, atq; ocij, quod in naufragio Reip. tenebris offuſis, demerſo populo R. euerſo atq; eiecto ſenatu dirueris, ædificaris; religione omni uiolata, Reip. tantum nomine cõtaminaris; in ciuis huiuſce ædibus, & in urbe, quã ſuis laboribus ac periculis cõſeruaſſet, monimẽtum deletæ Reip. collocaris ad equitum notam, ad dolorem bonorũ omniũ, ſublatoq; Q. Catuli nomine incideris, id ſperaſti Remp. diutius, q̃ quoad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus, eſſe laturam? At ſi Pontifices neq; is, cui licuit, neq; id, quod fas fuit, dedicauit: quid me attinet iam illud tertiũ, quod propoſuerã, docere, nõ ijs inſtitutis, ac uerbis, quibus cerimoniæ poſtulant, dedicaſſe? dixi à principio, nihil me de ſciẽtia ueſtra, nihil de ſacris, nihil de abſcõdito iure Pontificum dicturum. quæ ſunt adhuc à me de iure dedicandi diſputata, non ſunt quæſita ex occulto aliquo genere literarum, ſed ſumpta de medio ex rebus palàm per magiſtratus actis, ad collegiumq; delatis, ex S. C. ex lege. illa interiora iam ueſtra ſunt, quid dici, quid præcipere, quid tãgi, quid teneri ius fuerit. quæ ſi omnia ex Corũcani ſciẽtia, qui peritiſſimus Pontifex fuiſſe dicitur, acta eſſe cõſtarent; aut ſi M. Horatius ille Puluillus, qui, cũ eius dedicatione multi pro-

pter inuidiam fictis religionibus impedirent,reſtitit,& conſtantiſſima mente Capitoliũ dedicauit,huiuſmodi ali cui dedicationi præfuiſſet: tamen in ſcelere religio non ualeret,nedum ualeat id,quod imperitus adoleſcens,nouus ſacerdos, ſororis precibus,matris minis adductus, ignarus,inuitus,ſine collegis,ſine libris,ſine auctore, ſine ſcriptore,furtim,mente,ac lingua titubante feciſſe dicatur: præſertim cum iſte impurus,atq; impius hoſtis omnium religionũ,qui cõtra fas inter uiros ſæpe mulier, & inter mulieres uir fuiſſet,ageret illam rẽ ita raptim, & turbulente,ut neq; mens,neq; uox,neq; lingua cõſiſteret. delatũ tum eſt ad uos Pontifices,& poſt omniũ ſermone celebratũ,quẽadmodũ iſte præpoſteris uerbis,ominibus obſcœnis identidẽ ſe ipſe reuocãdo,dubitãs, timẽs, hæſitans,omnia aliter,ac uos in monimentis habetis, & pronũciarit,& fecerit. quod quidẽ minime mirũ eſt,in tanto ſcelere,tantaq; dementia ne audaciæ quidẽ locũ ad timorẽ cõprimendũ fuiſſe. etenim ſi nemo unquã prædo tã barbarus,atq; immanis fuit,qui,cũ fana ſpoliaſſet,deinde aram aliquã in litore deſerto ſomnijs ſtimulatus,aut religione aliqua cõſecraret,nõ horreret animo, cũ diuinum numen ſcelere uiolatũ placare precibus cogeretur: qua tandẽ iſtũ perturbatione mentis omniũ templorũ, atq; tectorũ,totiusq; urbis prædonẽ fuiſſe cenſetis,cum pro deteſtatione tot ſcelerũ unã arã nefarie cõſecraret. non poterat ullo modo (quanquã & inſolentia dominatus extulerat animos,& erat incredibili armatus audacia) non in agendo ruere,ac ſæpe peccare,præſertim illo Pontifice,& magiſtro,qui cogeretur docere,antequã ipſe didiciſſet. magna uis eſt cum in deorũ immortalium

numine, tum uero in ipſa Rep. dij immortales, ſuorum templorũ cuſtodem ac præſidem ſceleratiſſime pulſum cum uiderent, ex ſuis templis in eius ædes immigrare nolebant: itaq; iſtius uecordiſſimi mentem cura, metuq; terrebant. res uero publica, quanquã erat exterminata mecum, tamen obuerſabatur ante oculos exterminatoris ſui, & ab iſtius inflãmato, atq; ignito furore iam tum me ſeq; repetebat. quare quid eſt mirum, ſi iſte metu, ſi furore inſtinctus, ſcelere præceps, neq; inſtitutas cerimonias perſequi, neq; uerbum ullum ſolenne potuit effari? quæ cũ ita ſint Pontifices, reuocate iam animos ueſtros ab hac ſubtili noſtra diſputatione ad uniuerſam Remp. quã antea cum uiris fortibus multis, in hac uero cauſa ſolis ueſtris ceruicibus ſuſtinetis. uobis uniuerſi ſenatus perpetua auctoritas, cui uoſmet ipſi præſtantiſſimi ſemper in mea cauſa præfuiſtis; uobis Italiæ magnificentiſſimus ille motus, municipiorumq; cõcurſus; uobis cãpus, centuriarumq; una uox omniũ, quarũ uos principes, atq; auctores fuiſtis; uobis omnes ſocietates, omnes ordines, omnes, qui aut re, aut ſpe deniq; ſunt boni, omne uobis erga meã dignitatẽ ſtudiũ, & iudiciũ non modo cõmiſſum, uerũ etiã cõmendatũ eſſe arbitrabantur. deniq; ipſi dij immortales, qui hanc urbem, atq; hoc imperiũ tuentur, ut eſſet omnibus gentibus poſteritatiq; perſpicuũ, diuino me numine eſſe Reip. redditũ, iccirco mihi uidentur fructum ipſum reditus, & gratulationis meæ ad ſuorum ſacerdotum poteſtatem, iudiciumq; reuocaſſe: hic eſt enim reditus Pontifices, hæc reſtitutio, in domo, in ſedibus, in aris, in focis, in dijs penatibus recuperandis. quorum ſi iſte ſuis ſceleratiſſi-

mis manibus tecta, ſedesq; conuellit, ducibusq; Cõſulibus tanq̃ urbe capta hãc unam domum quaſi acerrimi propugnatoris ſibi delendam putauit: tamẽ illi dij penates ac familiares mei, per uos in meã domum mecum erunt reſtituti. quocirca te Capitoline, quem propter beneficia populus R. optimum, propter uim maximum nominauit; teq́; Iuno Regina, & te cuſtos urbis Minerua, quæ ſemper adiutrix cõſiliorum meorum, teſtis laborum extitiſti, precor ac quæſo: uosq́;, qui maxime me repetiſtis atq; reuocaſtis, quorũ de ſedibus hæc mihi propoſita eſt contentio, patrij penates familiaresq́;, qui huic urbi, & Reip. præſides eſtis, uos obteſtor, quorum ego à templis ac delubris peſtiferã illam, & nefariam flãmam depuli: teq́; Veſta mater, cuius caſtiſſimas ſacerdotes ab hominũ amentia, furore, & ſcelere defendi, cuiusq; ignem illum ſempiternũ non ſum paſſus aut ſanguine ciuiũ reſtingui, aut cum totius urbis incendio cõmiſceri: ut ſi in illo penè fato Reip. obieci meum caput pro ueſtris cerimonijs, atq; templis perditiſſimorum ciuium furori, atq; ferro; & ſi iterum, cum ex mea contentione interitus bonorum omniũ quæreretur, uos ſum teſtatus, uobis me ac meos cõmendaui, meq́; ac meum caput ea conditione deuoui, ut, ſi & eo ipſo tempore, & ante in Conſulatu meo cõmodis meis omnibus, emolumentis, præmijs prætermiſſis, cura, cogitatione, uigilijs omnibus nihil, niſi de ſalute meorum ciuiũ, laboraſſem, tum mihi Rep. aliquando reſtituta liceret frui; ſin autem mea conſilia patriæ non profuiſſent, ut perpetuũ dolorem auulſus à meis ſuſtinerem: hanc ego deuotionem capitis mei, cum ero in ſedes meas reſtitutus, tum deniq; conuictam eſſe, & com

miſſam putabo,quam nunc quidem Pontifices non ſolum domo,de qua cognoſcitis,ſed tota urbe careo,in quam ui deor eſſe reſtitutus: urbis enim celeberrimæ et maximæ partes aduerſum illud nó monimentum, ſed uulnus patriæ cótuentur.quem cum mihi cóſpectum morte magis uitandum, fugiendumq; eſſe uideatis: nolite quæſo eũ, cuius reditu reſtitutam Remp.fore putaſtis,nó ſolum dignitatis ornamentis,ſed etiã urbis partibus uelle eſſe priuatum.nó me bonorum direptio,nó tectorum exciſio,nó depopulatio prædiorum,non præda Conſulum ex meis fortunis crudeliſſime capta permouet: caduca ſemper & mobilia hæc eſſe duxi,nó uirtutis,atq; ingenij,ſed fortunæ,& temporum munera: quorum ego nó tam facultatem unq̃ & copiam expetendam putaui, q̃ & in utendo rationem,& in carendo patientiam: etenim ad noſtrum uſum propemodum iam eſt definita moderatio rei familiaris; liberis auté noſtris ſatis amplum patrimonium paterni nominis,ac noſtræ memoriæ relinquemus.domo per ſcelus erepta,per latrocinium occupata, per religionis uim ſceleratius etiam ædificata, q̃ euerſa carere ſine maxima ignominia Reip.meo dedecore,ac dolore non poſſum.quapropter, ſi dijs immortalibus,ſi ſenatui, ſi populo R.ſi cunctæ Italiæ,ſi prouincijs,ſi exteris nationibus, ſi uobiſmet ipſis,qui in mea ſalute principem ſemper locum auctoritatemq; tenuiſtis,gratum & iucundum meum reditum intelligitis eſſe: quæſo, obteſtorq; uos Pontifices,ut me,quem auctoritate, ſtudio,ſententijs reſtituiſtis,nunc,quoniam ſenatus ita uult,manibus quoq; ueſtris in ſedibus meis collocetis.

DE ARVSPICVM RESPONSIS, IN SENATV. ORATIO XXXI.

HEſterno die P.C. cum me & ueſtra dignitas, & frequentia equitum R. quibus ſenatus dabatur, magnopere cómouiſſet, putaui mihi reprimendam eſſe P. Clodij impudicam impudentiã, cum is publicanorum cauſam ſtultiſſimis interrogationibus impediret, & P. Tullioni Syro nauaret operã, atq; ei ſe ſe, cui totus uenierat, etiã uobis inſpectantibus uenditaret. itaq; hominem furentem exultantemq; continui, ſimul ac periculum iudicij intendi: duobus inceptis uerbis omnem impetum gladiatoris ferociamq; compreſſi. attamen ignarus ille, qui Conſules eſſent, exanguis atque æſtuans ſe è curia repente proripuit cum quibuſdã fractis iam atq; inanibus minis, et cum illius Piſoniani temporis Gabinianiq; terroribus. quem cum egredientem inſequi cœpiſſem, cepi equidem fructum maximum & ex conſurrectione omnium ueſtrũ, & ex comitatu publicanorum. ſed uecors repente ſine ſuo uultu, ſine colore, ſine uoce conſtitit, deinde reſpexit; & ſimul ad Cn. Lentulum Cos. aſpexit, concidit in curiæ penè limine, recordatione credo Gabinij ſui, deſiderioq; Piſonis. cuius ego de effrenato & præcipiti furore quid dicam? haud poteſt grauioribus à me uerbis uulnerari, quàm eſt ſtatim in facto ipſo à grauiſſimo uiro P. Seruilio confectus, ac trucidatus. cuius ſi etiam uim, & grauitatem illam ſingularem ac penè diuinam aſſequi poſſem, tamen nõ du-

bito,quin ea tela,quæ coniecerit inimicus,quàm ea,quæ collega patris emiſit,leuiora atq; hebetiora eſſe uideantur. ſed tamen mei facti rationem exponere illis uolo, qui heſterno die dolore me elatum,& iracundia longius propè digreſſum arbitrabantur,quàm ſapientis hominis cogitata ratio poſtularet.nihil feci iratus,nihil impotenti animo,nihil non diu conſideratum,ac multo ante meditatum.ego enim P.C.inimicũ me ſemper eſſe profeſſus ſum duobus,qui me,qui rem meam,cum defendere deberent,ſeruare poſſent, cumq́; ad conſulare officium ipſis inſignibus illius imperij,ad meam ſalutem non ſolum auctoritate,ſed etiam precibus ueſtris uocarentur, primo reliquerunt,deinde prodiderunt, poſtremo oppugnauerunt,præmijsq́; nefariæ pactionis funditus unà cum Rep.oppreſſum,extinctumq́; uoluerunt; quiq́; ſuo ductu & imperio cruento illo atq; funeſto ſupplicia neq; à ſociorum mœnibus prohibere,neq; hoſtium urbibus inferre potuerunt,exciſionem, inflammationem, euerſionem, depopulationem, uaſtitatem eam ſua cum præda meis omnibus tectis, atq; agris intulerunt. cum his furijs & facibus,cum his,inquam, exitioſis prodigijs, ac penè huius imperij peſtibus bellum mihi inexpiabile dico eſſe ſuſceptum, neq; id tamen ipſum tantum,quantum meus ac meorum, ſed tantum, quantum ueſter atq; omniũ bonorum dolor poſtulauit.in Clodium uero non eſt hodie meum maius odium, q̃ illo die fuit, cum illum ambuſtum religioſiſſimis ignibus, cognoui muliebri ornatu,ex inceſto ſtupro,atq; ex domo Pontificis maximi emiſſum. tum,inq̃,tum uidi,ac multo ante proſpexi,quanta tempeſtas excitaretur, quanta impen-

deret procella Reip. uidebam, illud ſcelus tam importunum, audaciã tam immanem adoleſcentis furentis, nobilis, uulnerati nõ poſſe arceri otij finibus; erupturũ illud malum aliquando, ſi impunitum fuiſſet, ad perniciem ciuitatis. nõ multum mihi ſanè poſt ad odiũ acceſſit: nihil enim cõtra me fecit odio mei, ſed odio ſeueritatis, odio dignitatis, odio Reip. nõ me magis uiolauit, q̃ ſenatum, q̃ equites R. q̃ omnes bonos, q̃ Italiam cunctam: nõ deniq; in me ſceleratior fuit, q̃ in ipſos deos immortales: etenim illos eo ſcelere uiolauit, quo nemo antea; in me fuit eodem animo, quo etiam eius familiaris Catilina, ſi uiciſſet, fuiſſet: itaq; eum nunq̃ à me eſſe accuſandum putaui, non plus quàm ſtipitem illum; qui quorum homi num eſſet, neſciremus, niſi ſe Ligurem ipſe eſſe diceret. quid enim hunc perſequar, pecudem ac belluam, pabulo inimicorum meorum, & glande corruptum? qui ſi ſenſit, quo ſe ſcelere deuinxerit, non dubito, quin ſit miſerrimus: ſin autem id non uidet, periculum eſt, ne ſe ſtuporis excuſatione defendat. accedit etiam, quod exſpectatione omnium, fortiſſimo, & clariſſimo uiro T. Annio deuota, & conſtituta iſta hoſtia eſſe uidetur: cui me præripere deſponſam iam, & deſtinatam laudem, cum ipſe eius opera & dignitatem & ſalutem recuperarim, ualde eſt iniquum. etenim ut P. ille Scipio natus mihi uidetur ad interitum exitiumq; Carthaginis, qui illam à multis imperatoribus obſeſſam, oppugnatam, labefactatam, penè captam, aliquando quaſi fatali euentu ſolus euertit: ſic T. Annius ad illam peſtem cõprimendam, extinguendam, funditus delendam natus eſſe uidetur, & quaſi diuino munere donatus Reip.

ſolus ille cognouit, quemadmodum armatum ciuem, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi contineret, qui urbem totam, qui curiam, qui forum, qui templa omnia cæde, incendijsq; terreret, nõ modo uincere, uerum etiam uincire oporteret. huic ego & tali, & ita de me ac de patria merito uiro nunquam mea uoluntate præripiam, eum præſertim reum, cuius ille inimicitias nõ ſolum ſuſcepit propter ſalutem meam, uerum etiam appetiuit. ſed ſi etiam nunc, illaqueatus iam omnium legum periculis, irretitus odio bonorum omnium, expectatione ſupplicij iam non diuturna implicatus, feretur tamen hæſitans, & in me impetum impeditus facere conabitur: reſiſtam, &, aut concedente, aut etiã adiuuante Milone, eius conatũ refutabo: uelut heſterno die, cũ mihi ſtanti tacẽs minaretur, uoce tantum attigi legũ initium, & iudicij. cõſedit ille: cõticui. diem dixiſſet, ut fecerat: feciſſem, ut ei ſtatim tertius à Prætore dies diceretur. atq; hoc ſi moderetur: & cogitet, ſi contentus ſit ijs ſceleribus quæ cõmiſit, iam ſe eſſe conſecratum Miloni; ſi quod in me telum intorſerit, ſtatim me eſſe arrepturum arma iudiciorum, atq; legum. atqui paulo ante P.C. concionem habuit, quæ eſt ad me tota delata: cuius cõcionis primum uniuerſum argumentum ſententiamq; audite. cũ riſeritis impudentiam hominis, tũ à me de tota concione audietis. De religionibus ſacris, & cerimonijs eſt concionatus patres cõſcripti Clodius: P. inquã Clodius, ſacra & religiones negligi, uiolari, pollui, queſtus eſt. non mirũ, ſi hoc uobis ridiculũ uidetur. etiã ſua cõcio riſit, hominẽ, quomodo ipſe gloriari ſolet, ducentis cõfixum S.C. quæ ſunt omnia cõtra illum pro religionibus facta; hominemq; illum, qui

puluinaribus Bonæ deæ ſtuprũ intulerit,eaq; ſacra, quæ uiri oculis ne imprudentis quidem aſpici fas eſt,non ſolũ aſpectu uirili, ſed flagitio,ſtuproq́; uiolarit, in concione de religionibus neglectis conqueri: itaque nunc proxima concio eius expectatur de pudicitia : quid enim intereſt, utrũ ab altaribus religioſiſſimis fugatus,de ſacris,& religionibus cóqueratur,an ex ſororum cubiculo egreſſus, pudorem pudicitiamq́; defendat? reſponſum aruſpicum hoc recens de fremitu in concione recitauit : in quo cum alijs multis ſcriptum etiam illud eſt(id quod audiſtis) loca ſacra & religioſa,profana haberi.in ea cauſa eſſe dixit domũ meam,à religioſiſſimo ſacerdote P. Clodio conſecratã.gaudeo mihi de toto hoc oſtento, quod haud ſcio an grauiſſimum multis his annis huic ordini nũciatum ſit,datam non modo iuſtam,ſed etiam neceſſariã cauſam eſſe dicendi: reperietis enim,ex hoc toto prodigio atq; reſponſo nos de iſtius ſcelere ac furore, ac de impendentibus periculis maximis propè iam uoce Iouis optimi maximi præmoneri . ſed primum expiabo religionem ædium mearum, ſi id facere uere ac ſine cuiuſquam dubitatione potero. ſin ſcrupulus tenuiſſimus reſidere aliquis uidebitur,non modo patienti, ſed etiam libenti animo portentis deorum immortalium,religioniq́; parebo. ſed quæ tandem eſt in hac urbe tanta domus ab iſta religionis ſuſpicione tam uacua atq; pura? quanquam ueſtræ domus P.C.cæterorumq́; ciuium multo maxima ex parte ſunt liberæ religione,tamen una mea domus iudicijs omnibus liberata in hac urbe ſola eſt.te enim appello Lentule, & te Philippe.ex hoc aruſpicum reſponſo decreuit ſenatus, ut de locis ſacris , religioſis ad hunc ordinem referretis.

poteſtis'ne referre de mea domo? quæ (ut dixi) ſola in hac urbe omni religione omnibus iudicijs liberata eſt: quam primum inimicus ipſe in illa tempeſtate ac nocte Reip. *cum cætera ſcelera ſtylo illo impuro* Sex. Clodius *conſcripſiſſet, ne una quidem attigit litera religionis. deinde eãdem domum populus* R. *cuius eſt ſumma poteſtas omnium rerum, comitijs centuriatis, omnium ætatum ordinumq; ſuffragijs eodem iure eſſe iuſſit, quo fuiſſet. poſtea uos* P. C. *nõ quòd dubia res eſſet, ſed ut huic furiæ, ſi diutius in hac urbe, quã delere cuperet, maneret, uox interdiceretur, decreuiſtis ut de mearum ædium religione ad* Pontificum *collegium referretur. quæ tanta religio eſt, qua non in noſtris dubitationibus atq; in maximis ſuperſtitionibus unius* P. Seruilij *ac* M. Luculli *reſponſo ac uerbo liberemur? de ſacris publicis, de ludis maximis, de deorum penatium,* Veſtæq; *matris cerimonijs, de illo ipſo ſacrificio, quod fit pro ſalute populi* R. *q̀ poſt Romam conditam huius unius caſti tutoris religionum ſcelere uiolatum eſt, quod tres* Pontifices *ſtatuiſſent, id ſemper populo* R. *ſemper ſenatui, ſemper ipſis dijs immortalibus ſatis ſanctum, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe uiſum eſt. at uero meam domum* P. Lentulus Cos. & Pontifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Meſſala, L. Lentulus *flamen* Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fãnius, M. Lepidus, L. Claudius *Rex ſacrorum*, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæſar *flamen* Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius, *Pontifices minores, cauſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorum ac ſapientiſſimorum ciuium aſtante, omni religione una mente omnes liberauerunt.*

nego, unquam poſt ſacra conſtituta, quorum eadem eſt antiquitas quæ ipſius urbis, ulla de re, ne de capite quidẽ uirginum Veſtalium, tam frequens collegium iudicaſſe. quanq̃ ad facinoris diſquiſitionem intereſt adeſſe q̃pluri mos: ita eſt enim interpretatio illa Pontificum, ut ijdem poteſtatem habeãt iudicum; religionis explanatio uel ab uno Pontifice perito rectè fieri poteſt. quod idem in iudi cio capitis durum, atq; iniquum eſt: tamen ſic reperietis, frequentiores Pontifices de mea domo, q̃ unquam de ce= rimonijs uirginum iudicaſſe. poſtero die frequentiſſimus ſenatus, te Conſule deſignato Lentule ſententiæ principe, P. Lentulo, & Q. Metello Coss. referentibus, ſtatuit, cum omnes Pontifices, qui erant huius ordinis, adeſſent, cumq́; alij qui honoribus populi R. antecedebant, multa de colle gij iudicio uerba feciſſent, omneſq́; ijdem ſcribendo adeſ ſent, domum meam iudicio Pontificum religione libera= tam uideri. de hoc igitur loco ſacro potiſſimum uidetur aruſpices dicere, qui locus ſolus ex priuatis locis omnibus hoc præcipue iuris habet, ut ab ipſis, qui ſacris præſunt, ſacer non iudicatus ſit? uerum referte, quod ex S.C. face re debetis: aut uobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo ſententiam dixiſtis, & eam religione omni libera= ſtis: aut ſenatus ipſe indicabit, qui uno illo ſolo antiſtite ſacrorum diſſentiente frequentiſſimus antea iudicauit: aut id, quod certe fiet, ad Pontifices reijcietur, quorũ au= ctoritati, fidei, prudẽtiæ maiores noſtri ſacra, religioneſq́; & priuatas, & publicas cõmendarunt. quid ergo hi poſ ſunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? multæ ſunt domus in hac urbe P.C. atq; haud ſcio an penè cunctæ iure opti mo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure aucto

ritatis,iure mancipij,iure nexi. nego eſſe ullam domum aliam æque priuato iure atq; optima lege, publico uero omni præcipuo & humano & diuino iure munitam. quæ primum ædificatur ex auctoritate ſenatus pecunia publica: deinde contra uim nefariam huius gladiatoris tot S.C. *munita,atq; ſepta eſt. primum, negocium ijſdem magiſtratibus eſt datum anno ſuperiore,ut cura rent,ut ſine ui mihi ædificare liceret, quibus in maximis periculis uniuerſa* Reſp.*commendari ſolet:deinde cum il le ſaxis,& ignibus,& ferro uaſtitatem meis ædibus in tuliſſet,decreuit ſenatus,eos, qui id feciſſent, lege de ui, quæ eſt in eos,qui uniuerſam* Remp.*oppugnaſsent, teneri.uobis uero referentibus ò poſt hominum memoriã for tiſſimi atq; optimi* Conſules,*decreuit idem ſenatus frequentiſſimus; qui meam domum uiolaſſet,contra* Remp. *eſſe facturum.nego ullo de opere publico,de monimẽto, de templo tot ſenatus extare cõſulta,quot de mea domo: quam ſenatus unam poſt hanc urbem conſtitutam ex ærario ædificandam,à* Pontificibus *liberãdam,à magiſtra tibus defendendam,à iudicibus puniẽdam putaret.* P. Va*lerio pro maximis in* Remp. *beneficijs data domus eſt in uilla publica: at mihi in* Palatio *reſtituta.illi locus:at mi hi etiam parietes atq; tectum.illi, quam ipſe priuato iure tueretur: mihi,quam publice magiſtratus omnes defenderent.quæ quidem ego ſi aut per me, aut ab alijs ha berem,non prædicarem apud uos,ne nimis gloriari uide rer. ſed cùm ſint mihi data à uobis,cùm ea attententur eius lingua,cuius antea manu euerſa uos mihi,& liberis meis manibus ueſtris reddidiſtis: non ego de meis, ſed de ueſtris factis loquor; nec uereor,ne hæc mea ueſtrorum*

beneficiorum prædicatio nõ grata potius, q̃ arrogans ui deatur. quanq̃ ſi me tantis laboribus pro cõmuni ſalute perfunctum efferret aliquando ad gloriam in refutandis maledictis improborum hominum animi quidam do lor, quis non ignoſceret? uidi enim heſterno die quendam murmurantem: quem aiebant negare ferre me poſſe, quia, cum ab hoc eodem impuriſſimo parricida rogarer, cuius eſſem ciuitatis, reſpondi me probãtibus & uobis, et equitibus R. *eius eſſe, quæ carere me non potuiſſet. ille, ut opinor, ingemuit. quid igitur reſponderem? quæro ex eo ipſo, qui ferre me nõ poteſt: me ciuẽ eſſe* Romanũ? *litera te reſpondiſſem. an tacuiſſem? deſertũ negociũ. po teſt quiſ quam uir in rebus magnis cũ inuidia uerſatus, ſatis gra uiter contra inimici contumeliam ſine ſua laude reſpon dere? at ipſe non modo reſpondet, quicquid poteſt, cum eſt laceſſitus: ſed etiam gaudet, ſe ab amicis, quid reſpondeat, admoneri.* Sed quoniam mea cauſa expedita eſt, ui *deamus nunc quid aruſpices dicant: ego enim fateor me & magnitudine oſtenti, & grauitate reſponſi, & una atq; conſtanti aruſpicum uoce uehementer eſſe commotum: neq; is ſum, qui, ſi cui forte uideor plus quàm cæteri, qui æque atq; ego ſunt occupati, uerſari in ſtudio literarum, ijs delecter, aut utar omnino literis, quæ noſtros animos deterrent, atq; auocant à religione. ego uero primum habeo auctores ac magiſtros religionum colendarum maiores noſtros: quorum mihi tanta fuiſſe ſapiẽtia uidetur, ut ſatis ſuperq; prudentes ſint, qui illorum prudentiã non dicã aſſequi, ſed, quanta fuerit, perſpicere poſ ſint: qui ſtatas ſolẽneiſq; cerimonias,* Pontificatu, *rerum bene gerendarũ auctoritates, augurio, fatorum ueteres*

prædictiones Apollinis,uatum libris; portentorum expla nationes,Hetruſcorũ diſciplina contineri putarunt: quæ quidem tanta eſt,ut noſtra memoria primum Italici be= li funeſta illa principia,poſt Syllani, Cinnaniq; temporis extremum penè diſcrimen,tum hanc recentem urbis in= flammandæ,delendiq; imperij coniurationem non obſcu re nobis paulo ante prædixerint. deinde etiam cognoui multa homines doctiſſimos ſapientiſſimosq; & dixiſſe, & ſcripta de deorum immortalium numine reliquiſſe: quæ quanquam diuinitus perſcripta uideo,tamen eiuſmo di ſunt,ut ea maiores noſtri docuiſſe illos,non ab illis di= diciſſe uideantur: etenim quis eſt tam uecors,qui aut,cũ ſuſpexerit in cœlum, deos eſſe non ſentiat, & ea, quæ tanta mente fiunt,ut uix quiſquam arte ulla ordinem re rum ac uiciſſitudinem perſequi poſſit, caſu fieri putet; aut,cùm deos eſſe intellexerit, non intelligat eorum nu= mine hoc tantum imperium eſſe natum,& auctum,& retentum? q̃ uolumus licet P.C. ipſi nos amemus:tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate te Pœnos,nec artibus Græcos,nec denique hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuoq; ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate,ac religione,atque hac una ſapiẽtia, quòd deorum immortalium numine omnia regi guber= nariq; perſpeximus, omnes gentes nationesq; ſuperaui= mus. quare ne plura de re minime loquar dubia,adhibe te animos,& mentes ueſtras,non ſolum aures,ad aruſpi cum uocem admouete. Quòd in agro Latinienſi auditus eſt ſtrepitus cum fremitu.mitto aruſpices:mitto illam ue terem ab ipſis dijs immortalibus,ut hominum fama eſt, Hetruriæ datam diſciplinam: nos non'ne aruſpices eſſe

poſſumus? exauditus in agro propinquo, & ſuburbano eſt ſtrepitus quidam recõditus, & horribilis fremitus armorum. quis eſt ex gigãtibus illis, quos poetæ ferunt bellum dijs immortalibus intuliſſe, tam impius, qui hoc tam nouo tantoq; motu non magnũ aliquid deos populo R. præmonſtrare, & præcinere fateatur? de ea re ſcriptum eſt, poſtulatiões decretas eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cœleſtibus. audio, quibus dijs uiolatis expiatio debeatur: ſed, hominũ quæ ob delicta, quæro. Ludos minus diligenter factos, pollutosq;. quos ludos? te appello Lentule (tui ſacerdotij ſunt tenſæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæq; ludorum publicorum) uosq; Pontifices, ad quos Epulones Iouis optimi max. ſi quid eſt prætermiſſum aut commiſſum, afferunt, quorum de ſententia illa eadem renouata atq; inſtaurata celebrãtur: qui ſunt ludi minus diligenter facti? quanto, aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro Põtificum collegio, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum; omnia ſolennia ac iuſta ludorum, omnibus rebus obſeruatis ſumma cum cerimonia eſſe ſeruata. quos igitur aruſpices ludos minus diligẽter factos, pollutosq; eſſe dicunt? eos, quorum ipſi dij immortales, atq; illa mater dea te te Cn. Lentule, cuius ab auia manibus eſſet accepta, ſpectatorem eſſe uoluit. ꝙ ni tu Megaleſia illo die ſpectare uoluiſſes, haud ſcio an uiuere nobis atq; his de rebus iam queri liceret: uis enim innumerabilis incitata, ex omnibus uicis collecta ſeruorum ab hoc Aedili religioſo repente fornicibus, oſtijsq; omnibus in ſcenã ſigno dato immiſſa irrupit. tua tũ, tua Cn. Lẽtule eadẽ uirtus fuit, quæ in priuato quondã tuo proauo.

duo. te, nomen, imperiũ, uocem, aſpectum, impetum tuũ ſtans ſenatus, equiteſq; R. & omnes boni ſequebãtur, cũ ille ſeruorũ et ludiorũ multitudini ſenatũ populumq; R. uinctum ipſo cõſeſſu, & cõſtrictum ſpectaculis, atq; im peditum turba & anguſtijs tradidiſſet. an ſi ludius con ſtitit, aut tibicen repente cõticuit, aut puer ille patrimus & matrimus ſi terrã non tenuit, aut tenſam, aut lorum omiſit, aut ſi Aedilis uerbo, aut ſi nutu aberrauit, ludi ſunt nõ rite facti? eaq; errata expiãtur? & mẽtes deo= rum immortaliũ ludorũ inſtauratione placãtur? ſi ludi ab lætitia ad metum traducti ſunt; ſi nõ intermiſſi, ſed perempti atq; ſublati ſunt; ſi ciuitati uniuerſæ ſcelere eius, qui ludos ad luctũ cõferre uoluit, extiterũt dies illi feſti penè funeſti: dubitabimus, quos ludos ille fremitus nũciet eſſe pollutos? ac ſi uolumus ea, quæ de quoq; deo nobis tradita ſunt, recordari, hãc Matrem magnã, cuius ludi uiolati, polluti, penè ad cædem, & ad funus ciuita= tis cõuerſi ſunt, hãc, inq̃, accepimus agros, & nemora cũ quodam ſtrepitu fremituq; peragrare. hæc igitur uobis, hæc populo R. & ſcelerũ indicia oſtendit, & periculorũ ſigna patefecit. nã quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum, in ipſo Matris ma gnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrariq; uoluerũt? qui ſunt more inſtitutiſq; maxime caſti, ſolẽnes, religio= ſi: quibus ludis primũ ante populi cõſeſſum ſenatui lo= cum P. Africanus iterũ Conſul ille maior dedit: ut eos ludos hæc lues impura pollueret? quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur: quò matrona nulla adijt propter uim, conſeſſumq; ſeruorum. ita ludos eos, quorum religio

tanta eſt,ut ex ultimis terris accerſita in hac urbe conſe
derit; qui uni ludi ne uerbo quidē appellabātur Latino,
ut uocabulo ipſo & appetita religio externa,& matris
magnæ nomine ſuſcepta declaretur: hos ludos ſerui fe=
cerunt,ſerui ſpectauerūt,tota deniq; hoc Aedile ſeruorū
Megaleſia fuerūt.prò dij immortales,qui magis nobiſcū
loqui poſſetis, ſi eſſetis,uerſareminiq; nobiſcū? ludos eſſe
pollutos ſignificatis,ac planè dicitis. quid magis defor=
matū,inquinatū,peruerſum,conturbatū dici poteſt,q̄ o=
mne ſeruitiū permiſſu magiſtratus liberatū in alterā ſce
nam immiſſum,alteri præpoſitum,ut alter cōſeſſus pote
ſtati ſeruorū obijceretur,alter ſeruorū totus eſſet? ſi exa
men apū ludis in ſcenā ueniſſet,aruſpices acciēdos ex He
truria putaremus: uidemus uniuerſi repente examina
tāta ſeruorū immiſſa in populū R.ſeptū atq; incluſum,
& nō cōmouemur? atq; in apum fortaſſe examine nos
ex Hetruſcorū ſcriptis aruſpices, ut à ſeruitio cauere=
mus,monerēt: quod igitur ex aliquo diſiūcto diuerſóq;
mōſtro ſignificatū caueremus,id cū ſibi ipſum monſtrū
eſt,& cū in eo ipſo periculum eſt,ex quo periculum por
tenditur,nō pertimeſcemus? iſtiuſmodi Megaleſia fecit
pater tuus? iſtiuſmodi patruus? is mihi etiā generis ſui
mentionē facit,cū Athenionis aut Spartaci exēplo ludos
facere maluerit,q̄ C.aut Appij Claudiorū? illi cum lu
dos facerent, ſeruos de cauea exire iubebāt: tu in alte=
ram ſeruos immiſiſti,ex altera liberos eieciſti. itaq; qui
antea uoce præconis à liberis ſemouebātur,tuis ludis nō
uoce, ſed manu liberos à ſe ſegregabāt. ne hoc quidē ti
bi in mentē ueniebat Sibyllino ſacerdoti,hæc ſacra maio
res noſtros ex ueſtris libris expetiſſe? ſi illi ſunt ueſtri,

quos tu impia mente cõquiris, uiolatis oculis legis, cõtaminatis manibus attrectas. hac igitur uate ſuadẽte quõdam, defeſſa Italia Punico bello, atq; ab Annibale uexata, ſacra iſta maiores noſtri aſcita ex Phrygia Romæ collocauerũt: quæ uir is accepit, qui eſt optimus à populo R. iudicatus, P. Scipio; fœmina autẽ, quæ matronarũ caſtiſſima putabatur, Q. Claudia, cuius priſcã illam ſeueritatẽ ſacrificij tua ſoror mirifice exiſtimatur imitata. nihil te igitur neq; maiores tui cõiuncti cum his religionibus, neq; ſacerdotiũ ipſum, quo eſt hæc tota religio cõſtituta, neq; curulis Aedilitas, quæ maxime hãc tueri religionẽ ſolet, permouit, quo minus caſtiſſimos ludos omni flagitio pollueres, dedecore maculares, ſcelere obligares? ſed quid ego id admiror? qui accepta pecunia Peſſinuntẽ ipſum, ſedẽ domiciliumq; matris deorũ, uaſtaris; & Brogitaro Gallogræco, impuro homini, ac nefario, cuius Legati te Tribuno diuidere in æde Caſtoris tuis operis nũmos ſolebant, totum illum locũ fanumq; uendideris; ſacerdotem ab ipſis aris puluinaribusq; detraxeris; omnia illa, quæ uetuſtas, quæ Perſæ, quæ Syri, quæ Reges omnes, qui Europã Aſiamq; tenuerũt, ſemper ſumma religione coluerunt, peruerteris; quæ deniq; noſtri maiores tam ſancta duxerunt, ut cum refertam urbem atq; Italiã fanorũ haberemus, tamen noſtri imperatores maximis et periculoſiſſimis bellis huic deæ uota facerẽt, eaq; in ipſo Peſſinũte ad illam ipſam principem arã, & in illo loco, fanoq; perſoluerẽt. quod cum Deiotarus religione ſua caſtiſſime tueretur, quem unũ habemus in orbe terrarũ fideliſſimũ huic imperio, atq; amantiſſimum noſtri nominis; Brogitaro, ut ante dixi, addictum pe-

cunia tradidiſti.atq; hunc tamen Deiotarum ſæpe à ſe=natu regali nomine dignũ exiſtimatum,clariſſimorũ im peratorum teſtimonijs ornatum,tu etiã Regem appella=ri cum Brogitaro iubes.ſed alter eſt Rex iudicio ſenatus per nos,pecunia Brogitarus per te appellatus.alterũ pu tabo Regem,ſi habuerit,unde tibi ſoluat quod ei per ſyn grapham credidiſti.nã cum multa regia ſunt in Deiota ro,tum illa maxime,ꝙ tibi nũmũ nullum dedit; ꝙ eam partem legis tuæ,quæ cõgruebat cum iudicio ſenatus,ut ipſe Rex eſſet,nõ repudiauit; ꝙ Peſſinũtem per ſcelus à te uiolatum,& ſacerdote ſacriſq; ſpoliatum recupera=uit,ut in priſtina religione ſeruaret; ꝙ cerimonias ab omni uetuſtate acceptas,à Brogitaro pollui nõ ſinit,ma=uultq; generum ſuũ munere tuo,q̃ illud fanum anti=quitate religionis carere.ſed ut ad hæc aruſpicũ reſpon=ſa redeã,ex quibus eſt primũ de ludis: quis eſt,qui id nõ totum in iſtius ludos prædictũ,& reſponſum eſſe fatea=tur? Sequitur de locis ſacris,religioſis.o impudentiã miram.de mea domo dicere audes? cõmitte uel Conſu=libus,uel ſenatui,uel collegio Põtificum tuã.ac mea qui=dem his tribus omnibus iudicijs, ut dixi antea, liberata eſt.at in ijs ædibus,quas tu Q. Seio equite R.uiro opti mo per te apertiſſime interfecto tenes, ſacellũ dico fuiſ=ſe,aras.tabulis hoc Cenſorum,memoria multorũ firma=bo,ac docebo.agatur modo hæc res,quod ex eo S.C.quod nuper eſt factum,referri ad uos neceſſe eſt: habeo,quæ de locis religioſis uelim dicere.cum de domo tua dixero, in qua tamen ita eſt inædificatum ſacellum,ut alius fe=cerit,tibi tantũmodo ſit demoliendũ: tum uidebo,num mihi neceſſe ſit de alijs etiã aliquid dicere: putant enim

non nulli ad me pertinere armamentarium Telluris aperire. nuper id patuiſſe dicũt, & ego recordor: nunc ſanctiſſimã partem, ac ſedem maximæ religionis priuato dicunt ueſtibulo cõtineri. multa me mouent; ꝙ ædes Telluris eſt curationis meæ; ꝙ is, qui illud armamentariũ ſuſtulit, meam domum Pontificum iudicio liberatam, ſecundum fratrem ſuũ iudicatam eſſe dicebat. mouet me etiã in hac caritate annonæ, ſterilitate agrorum, inopia frugum religio Telluris, & eo magis, ꝙ eodem oſtento Telluri poſtulatio deberi dicitur. uetera fortaſſe loquimur: quanquã hoc ſi minus ciuili iure perſcriptum eſt, lege tamen naturæ, cõmuni iure gentiũ ſancitum eſt, ut nihil mortales à dijs immortalibus uſu capere poſſint. ueruntamẽ antiqua negligimus: etiam'ne ea negligemus, quæ fiunt maxime, quæ uidemus? L. Piſonem quis neſcit his ipſis temporibus maximũ & ſanctiſſimũ Dianæ ſacellũ in Cœliculo ſuſtuliſſe? adſunt uicini eius loci: multi ſunt etiã in hoc ordine, qui ſacrificia gentilitia illo ipſo in ſacello, ſtatuto loco anniuerſaria factitarint. & conquirimus, dij immortales quæ loca deſiderẽt, quid ſignificent, de quo loquantur? à Sex. Serrano ſanctiſſima ſacella ſuffoſſa, incẽſa, inædificata, oppreſſa, ſumma deniq; turpitudine eſſe fœdata neſcimus? tu meã domum religioſam facere potuiſti? ecqua mente? qua inuaſeras: qua manu? qua diſturbaras: qua uoce? qua incendi iuſſeras: qua lege? quã ne in illa quidẽ impunitate tua ſcripſeras: quo puluinari? quod ſtupraras: quo ſimulacro? quod ereptum ex meretricis ſepulcro in imperatoris monimento collocaras. quid habet mea domus religioſi, niſi ꝙ impuri, & ſacrilegi parietem tangit? itaq;,

ne quis meorum imprudens introſpicere poſſit tuã domum, ac te ſacra illa tua facientem uidere, tollam altius tectum, non ut ego te deſpiciã, ſed tu ne aſpicias urbem eam, quã delere uoluiſti. ſed iam aruſpicũ reliqua reſpõſa uideamus. Oratores contra ius faſq; interfectos. *quid eſt hoc? de Alexãdrinis uideo eſſe ſermonẽ: quem ego nõ refuto: ſic enim ſentio, ius Legatorũ, cum hominum præſidio munitum ſit, tum etiã diuino iure eſſe uallatum. ſed quæro ab illo, qui omnes iudices Tribunus è carcere in forum effudit, cuius arbitrio ſicæ omnes nũc, atq; omnia uenena tractãtur, qui cum Hermacho Chio ſyngraphas fecit, ecquid ſciat unũ acerrimum aduerſarium Hermachi Theodoſiũ Legatum ad ſenatũ à ciuitate libera miſſum ſica percuſſum? quod non minus, q̃ de Alexandrinis, indignũ dijs immortalibus eſſe uiſum, certo ſcio. nec confero nũc in te unũ omnia. ſpes maior eſſet ſalutis, ſi præter te nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc & tu tibi confidis magis, & nos propè iure diffidimus. quis Platorem ex Oreſtide, quæ pars Macedoniæ libera eſt, hominẽ in illis locis clarũ ac nobilem, Legatũ Theſſalonicã ad noſtrũ (ut ſe ipſe appellauit) imperatorẽ ueniſſe neſcit? quem ille propter pecuniã, quã ab eo extorquere nõ poterat, in uincula cõiecit, & medicũ intromiſit ſuũ, qui Legato, ſocio, amico, libero fœdiſſime & crudeliſſime uenas incideret. ſecures ſuas cruẽtari ſcelere noluit: nomen quidẽ populi R. tanto ſcelere cõtaminauit, ut id nulla re poſſit, niſi ipſius ſupplicio, expiari. quales hũc carnifices putamus habere, qui etiã medicis ſuis non ad ſalutem, ſed ad necẽ utatur? ſed recitemus, quid ſequatur.* Fidem & iuſiurandũ neglectũ. *hoc quid ſit,*

per ſe ipſum nō facile interpretor: ſed ex eo, quod ſequi-tur, ſuſpicor de tuorū iudicum manifeſto periurio dici: quibus olim erepti eſſent nūmi, niſi à ſenatu præſidiū po ſtulaſſent. quare autē de his dici ſuſpicer, hæc cauſa eſt, quòd ſic ſtatuo, & illud in hac ciuitate eſſe maxime illu ſtre, atq; inſigne periuriū, & te ipſum tamen in periurÿ pœnam ab ÿs, quibuſcum coniuraſti, non uocari. Et uideo in aruſpicum reſponſis hæc eſſe ſubiuncta, ſacri-ficia uetuſta, occultaq; minus diligēter facta, pollutaq;. aruſpices hæc loquuntur, an patrÿ, penateſq; dÿ? mul ti enim ſunt credo, in quos huius maleficÿ ſuſpicio ca-dat. quis præter hunc unum? obſcure dicitur, quæ ſa-cra polluta ſint? quid planius, quid grauius, quid re-ligioſius dici poteſt? Vetuſta occultaq;. nego ulla uer-ba Lētulum, grauem oratorē ac diſertum, ſæpius, cum te accuſaret, uſurpaſſe, quàm hæc, quæ nūc ex Hetruſcis libris in te cōuerſa atq; interpretata dicuntur: etenim quod ſacrificiū tam uetus eſt, quā hoc, quod à Regibus æquale huic urbi accepimus? quod autem tam occultū, q̃ id, quod nō ſolum curioſos oculos excludit, ſed etiā er rantes, quò non modo improbitas, ſed ne imprudentia quidē poſſit intrare? quod quidem ſacrificiū nemo ante P. Clodiū omni memoria uiolauit, nemo unq̃ adÿt, ne-mo neglexit, nemo uir aſpicere nō horruit: quod fit per uirgines Veſtales, fit pro populo R. fit in ea domo, quæ eſt in imperio, fit incredibili cerimonia, fit ei deæ, cuius ne nomen quidem uiros ſcire fas eſt: quam iſte iccirco Bonam dicit, quòd in tanto ſibi ſcelere ignouerit. nō igno uit, mihi crede, non. niſi forte tibi ignotum putas, quòd te iudices dimiſerunt excuſſum & exhauſtum, ſuo iu-

dicio abſolutum, omnium condemnatum; aut quòd oculos, ut opinio illius religionis eſt, non perdidiſti: quis enim ante te ſacra illa uir ſciens uiderat, ut quiſquã pœnam, quæ ſequeretur illud ſcelus, ſcire poſſet? an tibi luminis obeſſet cæcitas plus, q̃ libidinis? ne id quidem ſentis, cõniuenteis illos oculos abaui tui magis optãdos fuiſſe, q̃ hos flagranteis ſororis? tibi uero, ſi diligenter attẽderis, intelliges hominũ pœnas deeſſe adhuc, nõ deorum. homines te in re fœdiſſima defenderunt: homines turpiſſimum nocentiſſimumq; laudarunt: homines propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri illata in ipſos dolori nõ fuit: homines tibi arma alij in me, alij poſt in illum inuictum ciuẽ dederunt: hominum beneficia prorſus cõcedo tibi, ac maiora non eſſe quærenda. à dijs quidem immortalibus quæ poteſt homini maior eſſe pœna furore, atq; dementia? niſi forte, in tragœdijs quos uulnere ac dolore corporis cruciari, ac conſumi uides, grauiores deorum immortalium iras ſubire, q̃ illos, qui furentes inducuntur, putas. non ſunt illi eiulatus, & gemitus Philoctetæ tam miſeri (quanquam ſunt acerbi) quàm illa exultatio Athamantis, et quàm ſomnium matricidarum. tu, cum furiales in concionibus uoces mittis, cum domos ciuium euertis, cum lapidibus optimos uiros foro pellis, cum ardenteis faces in uicinorum tecta iactas, cum ædes ſacras inflãmas, cum ſeruos cõcitas, cum ſacra ludosq; cõturbas, cum uxorem ſororemq; non diſcernis, cum, quod ineas cubile, non ſentis, cum bacchâris, cũ furis, tum das eas pœnas, quæ ſunt ſolæ hominum ſceleri à dijs immortalibus conſtitutæ. nam corporis quidem noſtri infirmitas multos ſubit

caſus per ſe: deniq; ipſum corpus tenuiſſima ſæpe de cauſa conficitur. deorum tela in impiorum mentibus figuntur. quare miſerior es, cum in omnem fraudem raperis oculis, quàm ſi omnino oculos non haberes. ſed quoniam de ijs omnibus, quæ aruſpices commiſſa eſſe dicunt, ſatis eſt dictũ, uideamus, quid ijdem aruſpices à dijs iam immortalibus dicant moneri. Monent, ne per optimatũ diſcordiã diſſenſionemq; patribus principibusq; cædes periculaq; creentur, auxilioq; diminuti deficiantur: quare ad unum imperium prouinciæ redeant, exercitusq; pulſus, diminutioq; accedat. aruſpicũ uerba ſunt hæc omnia: nihil addo de meo. quis igitur hanc optimatium diſcordiam molitur? idẽ iſte, nec ulla ui ingenij, aut conſilij ſui, ſed quodam errore noſtro: quem quidem ille, quòd obſcurus non erat, facile perſpexit: hoc enim etiã turpius afflictatur Reſp. quòd ne ab eo quidem uexatur, ut, tanquam fortis in pugna uir, acceptis à forti aduerſario uulneribus aduerſis et honeſtis cadere uideatur. Ti. Gracchus cõuellit ſtatum ciuitatis, qua grauitate uir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil ut à patris auiq; Africani præſtabili inſigniq; uirtute, præterquam quòd à ſenatu deſciuerat, deflexiſſet. ſecutus eſt C. Gracchus, quo ingenio? quanta ui? quanta grauitate dicendi? ut dolerent boni omnes, nõ illa tanta ornamenta ad meliorẽ mentem, uoluntatemq; eſſe conuerſa. ipſe L. Saturninus ita fuit effrenatus, & penè demens, ut auctor eſſet egregius, & ad animos imperitorum excitandos inflammandosq; perfectus. nam quid ego de P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, iucunditas, tanta breuitas fuit, ut poſſet, uel ut prudentes errarent, uel ut boni minus bene ſentirent, per

ficere dicendo. cum his conflictari, & pro ſalute patriæ quotidie dimicare, erat omnino illis, qui tum Remp. gubernabant, moleſtum: ſed habebat ea moleſtia quandam tamen dignitatem. hic uero, de quo ego ipſe tam multa nunc dico, prò dij immortales quid eſt? quid ualet? quid affert, ut tanta ciuitas, ſi cadet, quod dij omen obruant, à uiro tamen confecta uideatur? qui poſt patris mortẽ primam illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletũ libidines detulit: quorum intemperantia expleta, in domeſticis eſt germanitatis ſtupris uolutatus: deinde iam robuſtus, prouinciæ ſe, ac rei militari dedit, atq; ibi piratarum cõtumelias perpeſſus, etiam Cilicum libidines, barbarorumq́; ſatiauit: poſt exercitu L. Luculli ſolicitato, per nefandum ſcelus fugit illinc, Romæq́; recenti aduentu ſuo cum propinquis ſuis decidit, ne reos faceret: à Catilina pecuniam accepit, ut turpiſſime præuaricaretur. inde cum Muræna ſe in Galliam contulit: in qua prouincia mortuorum teſtamenta conſcripſit, pupillos necauit, nefarias cum multis ſcelerum pactiones ſocietatesq́; conflauit: unde ut redijt, quæſtum illum maxime fœcundũ uberemq́; campeſtrem totum ad ſe ita edegit, ut homo popularis fraudaret improbiſſime populum, idemq; uir clemens diuiſores omnium tribuum domi ipſe ſuæ crudeliſſima morte mactaret. exorta eſt illa Reip. ſacris, religiõibus, auctoritati ueſtræ, iudicijs publicis funeſta Quæſtura: in qua idem iſte deos hominesq́;, pudorem, pudicitiam, ſenatus auctoritatem, ius, fas, leges, iudicia uiolauit. atq; hic ei gradus (ò miſera tempora, ſtultasq́; noſtras diſcordias) P. Clodio gradus ad Remp. hic primus eſt aditus ad popularem iactationem, atq; aſcenſus. nam

T. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, Quæſtor C. Mancini Cos. cum eſſet, interfuerat, & in eo fœdere improbando ſenatus ſeueritas dolori, & timori fuit: iſtaq; res illum, fortem & clarum uirum, à grauitate patrum deſciſcere coegit. C. autem Gracchum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domeſtici ſanguinis pœnas excitauit. Saturninum, ꝙ in annonæ caritate Quæſtorem à ſua frumentaria procuratione ſenatus amouit, eiq; rei M. Scaurum præfecit, ſcimus dolore factum eſſe popularem. Sulpitium ab optima cauſa profectum, C. q; Iulio Conſulatum contra leges petenti reſiſtẽtem, longius, quàm uoluit, popularis aura prouexit. fuit in his omnibus cauſa, etſi non iuſta (nulla enim poteſt cuiquam male de Rep. merendi iuſta eſſe cauſa) grauis tamen & cum aliquo animi & uirili dolore coniuncta. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureiſq; faſciolis, à ſtrophio, à pſaltrio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis. niſi eum mulieres exornatum ita deprehendiſſent, niſi ex eo loco, quò eum adire fas non erat, ancillarum beneficio emiſſus eſſet: populari homine populus R. Reſp. ciue tali careret. hanc ob amentiam in diſcordijs noſtris, de quibus ipſis his prodigijs recentibus à dijs immortalibus admonemur, arreptus eſt unus ex patricijs, cui Tribuno pl. fieri non liceret. quod anno ante frater Metellus, & concors etiam tum ſenatus principi Cn. Pompeio ſententiam dicenti excluſerat, acerrimeq; una uoce ac mente reſtiterat, id poſt diſſidium optimatium, de quo ipſo nũc monemur, ita perturbatum, itaq; permutatum eſt, ut, quod frater Conſul ne fieret obſtiterat, quod affinis

& ſodalis clariſſimus uir, qui illum reum non laudarat, excluſerat, id is Conſul efficeret in diſcordijs principum, qui illi unus inimiciſſimus eſſe debuerat, & eo feciſſe auctore ſe diceret, cuius auctoritatis neminem poſſet pœnitere. iniecta eſt fax fœda, ac luctuoſa Reip. petita eſt auctoritas ueſtra, grauitas ampliſſimorum ordinum, conſenſio bonorum omnium, totus deniq; ciuitatis ſtatus: hæc enim certe petebantur, cum in me cognitorem harum omnium rerum illa flamma illorum temporum conijciebatur. excepi, & pro patria ſolus exarſi, ſic tamẽ, ut nos ijſdem ignibus circumſepti, me primum ictum pro uobis & fumantem uideretis. non ſedabantur diſcordiæ, ſed etiam creſcebat in eos odium, à quibus nos defenſi putabamur. ecce ijſdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam, populum R. deſiderantem, flagitantes uos non auctoritate ſua ſolum, ſed etiam precibus ad meam ſalutem excitauit, reſtituti ſumus. ſit diſcordiarũ finis aliquando: à diuturnis diſſenſionibus cóquieſcamus: non ſinit eadem iſta labes: ea habet conciones: ea miſcet,

* *ac turbat, ut modo uendat illis, nec tamen ita, ut ſe quiſquam, ſi ab iſto laudatus ſit, laudatiorem putet, ſed ut eos, quos non amant, ab eodem gaudeant uituperari. atq; ego hunc non miror: quid enim faciat aliud? illos, homines ſapiẽtiſſimos grauiſſimoſq;, miror: primũ, quòd quẽquam clarum hominem, atq; optime de Rep. ſæpe meritum impuriſſimi uoce hominis uiolari facile patiuntur: deinde, quòd exiſtimãt perditi hominis profligatiq; male dictis poſſe, id quod minime códucit ipſis, cuiuſquam gloriam dignitatemq; uiolari: poſtremo, quòd non ſentiunt id, quod tamẽ mihi iam ſuſpicari uidentur, illius furẽtes*

ac uiolentos impetus in ſe ipſos poſſe conuerti.atq; ex hac nimia non nullorum alienatione,& quibuſdam hærentia tela in Rep.quæ quandiu hærebant in uno me,grauiter equidem,ſed aliquanto leuius ferebam.an iſte,niſi primo ſe dedidiſſet ijs,quorũ animos à ueſtra auctoritate ſeiunctos eſſe arbitrabamur; niſi eos in cœlum ſuis laudibus præclarus auctor extolleret; niſi exercitum C. Cæſaris,in quo fallebat multos, ſed eum nemo redarguebat, niſi eum,inquam,exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe immiſſurum minitaretur; niſi Cn.Pompeio adiutore,M. Craſſo auctore,quæ faciebat,facere clamaret; niſi Conſules cauſam coniunxiſſe ſecum,in quo uno non mentiebatur,confirmaret: tã crudelis mei,tam ſceleratus Reip. uexator eſſe potuiſſet?idem, poſteaquam reſpirare uos à metu cædis,emergere auctoritatem ueſtram à fluctibus illis ſeruitutis,reuiuiſcere memoriam ac deſiderium mei uidit,uobis ſe cœpit ſubito fallaciſſime uenditare.tum,leges Iulias contra auſpicia latas,& hic & in concionibus dicere: in quibus legibus inerat curiata illa lex, quæ totũ eius Tribunatum continebat, quam cæcus amentia non uidebat: producebat fortiſſimum uirum M.Bibulũ,quærebat ex eo; C.Cæſare leges ferente, de cœlo ſemper'ne ſeruaſſet? ſemper ſe ille ſeruaſſe dicebat.Augures interrogabat; quæ ita lata eſſent,recte'ne lata eſſent? illi uitio lata eſſe dicebant. ferebant in oculis hominem quidam boni uiri, et de me optime meriti,ſed illius,ut ego arbitror, furoris ignari.longius proceſſit: in ipſum Cn. Pompeiũ auctorem,ut prædicare eſt ſolitus, conſiliorum ſuorum inuehi cœpit. inibat gratiam à non nullis. tum uero eſt ratus ſe poſſe,quoniam togatum domeſtici belli extincto

rem nefario ſcelere fœdaſſet, illum etiam, illum externorum bellorum, hoſtiumq; uictorem affligere. tum eſt illa in templo Caſtoris ſcelerata & penè deletrix huius imperij ſica deprehenſa. tum ille, cui nulla hoſtium diutius urbs unquam fuit clauſa, qui omnes anguſtias, omneis altitudines, omnium obiecta tela ſemper ui & uirtute perfregit, obſeſſus ipſe eſt domi, meq; non nulla imperitorũ uituperatione timiditatis meæ, conſilio & facto ſuo liberauit. nam ſi Cn. Pompeio, uiro uni omnium fortiſſimo quicũq; nati ſunt, miſerrimum magis fuit, quàm turpe, quandiu ille Tribunus pl. fuit, lucem non aſpicere, carere publico, minas eius perferre; cum in concionibus diceret, uelle ſe in Carinis ædificare alteram porticum, quæ Palatio, reſponderet: certe mihi exire domo mea ad priuatum dolorem fuit luctuoſum, ad rationem Reip. glorioſum. uidetis igitur hominem per ſe ipſum iampridem afflictum ac iacentem, pernicioſis optimatium diſcordijs excitari. cuius initia furoris diſſenſionibus eorum, qui tũ à uobis ſeiuncti uidebantur, ſuſtentata ſunt. reliqua iam præcipitantis Tribunatus, etiam poſt Tribunatum obtrectatores eorum, atq; aduerſarij defenderunt, ne à Rep. Reip. peſtis remoueretur: reſtiterunt etiam, ne cauſam diceret; etiam, ne priuatus eſſet. etiam'ne in ſinu, atq; in delicijs quidam optimi uiri uiperam illam uenenatam, ac peſtiferam habere potuerunt? quo tandem decepti munere? uolo, inquiunt, eſſe, qui in concione detrahat de Pompeio. detrahat ille uituperãdo? uelim ſic hoc uir ſummus, atq; optime de mea ſalute meritus accipiat, ut à me dicitur: dicã quidẽ certe, quod ſentio. mihi mediusfidius tum de illius ampliſſima dignitate detrahere, cũ maximis lau

dibus efferebat,uidebatur. utrũ tandem C.Marius ſplendidior,cum eum C. Glaucia laudabat, an cũ eundem iratus poſtea uituperabat?an ille demens,& iampridem ad pœnã exitiumq; præceps,fœdior atq; inquinatior in Cn. Pompeio accuſando, q̃ in uniuerſo ſenatu uituperando fuit?quod quidem miror,cum alterum gratum ſit iratis,alterum eſſe tam bonis ciuibus non acerbum.ſed ne id uiros optimos diutius delectet,legant hanc eius concionẽ, de qua loquor,in qua Pompeium ornat, an potius defor mat?certe laudat, & unum eſſe in hac ciuitate dignum huius imperij gloria dicit,& ſignificat ſe illi amiciſſimũ eſſe,& reconciliationem eſſe gratiæ factam. quod ego quanq̃ quid ſit,neſcio: tamen hoc ſtatuo,hunc, ſi amicus eſſet Pompeio,laudaturum illum non fuiſſe: quid enim, ſi illi inimiciſſimus eſſet,amplius ad eius laudem minuendam facere potuiſſet?uideant ij, qui illum Cn. Pompeio inimicum eſſe gaudebant,ob eamq; cauſam in tot,tãtisq; ſceleribus conniuebant, & non nũquam eius indomitos, atq; effrenatos furores plauſu etiam ſuo proſequebãtur, q̃ ſe cito inuerterit: nunc enim iam laudat illum; in eos inuehitur,quibus ſe antea uenditabat. quid exiſtimatis eum,ſi reditus ei gratiæ patuerit,eſſe facturum, qui tã libenter in opinionem gratiæ irrepat?quas ego alias optimatium diſcordias à dijs immortalibus definiri putem? nam hoc quidem uerbo neq; P.Clodius,neq; quiſquam de gregalibus eius aut de conſiliarijs deſignatur. habent Hetruſci libri certa nomina,quæ in id genus ciuium cadere poſſunt.deteriores,repulſos(quod iam audietis)hos appellant, quorum & mentes & res ſunt perditæ, longeq; à communi ſalute diſiunctæ. quare cum dij immortales

monent de optimatium diſcordijs, de clariſſimorum & optime meritorum ciuium diſſenſione prædicunt, cũ principibus periculum cædemq́; portendunt; in tuto collocãt Clodium, qui tantum abeſt a principibus, quantum à puris, quantum à religioſis. uobis ò clariſſimi atq; optimi ciues & ueſtræ ſaluti conſulendum, & proſpiciendum uident. cædes principum oſtenditur: id, quod interitum optimatium ſequi neceſſe eſt, adiungitur: etiam, ne in unius imperium res decidat, admonemur. ad quem metum ſi deorum monitis non duceremur, tamẽ ipſi noſtro ſenſu, coniecturáq; raperemur: neq; enim ullus alius diſcordiarum ſolet eſſe exitus inter claros & potẽtes uiros, niſi aut uniuerſus interitus, aut uictoris dominatus, aut regnum. diſſenſit cum Mario clariſſimo ciue Conſul nobiliſſimus & fortiſſimus L. Sylla: horum uterq; ita cecidit uictus, ut uictor idem regnauerit. cum Octauio collega Cinna diſſenſit: utriſq; horum ſecunda fortuna regnum eſt largita, aduerſa mortem. idem iterũ Sylla ſuperauit: tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem, quanquam Remp. recuperauerit. ineſt hoc tempore haud obſcurum odium, atq; id inſitum penitus & inuſtũ animis hominum ampliſſimorũ: diſſident principes: captatur occaſio: qui non tantũ opibus ualent, neſcio quam fortunã tamen ac tempus expectant: qui ſine controuerſia plus poſſunt, hi fortaſſe non nunq̃ conſilia ac ſententias inimicorum ſuorũ extimeſcunt. tollatur hæc è ciuitate diſcordia: iam omnes iſti, qui portendũtur, metus extinguẽtur: iam iſta ſerpẽs, quæ tum hic deliteſcit, tum ſe emergit, & fertur illuc, cõpreſſa, atq; illiſa morietur. monent enim ijdem, ne occultis conſilijs Reſp. lædatur. quæ ſunt occultiora, quàm

eius,qui auſus in concione eſt dicere,iuſtitiũ edici oportere,iuriſdictioné intermitti,claudi ærariũ,iudicia tolli? niſi forte exiſtimatis hác tantam colluuioné illi,tátamq; euerſionem ciuitatis in métem ſubito iñ roſtris nec cogitanti uenire potuiſſe. eſt quidé ille plenus uini,ſtupri, ſomni,plenuſq; incóſideratiſſimæ ac dementiſſimæ temeritatis : ueruntamen nocturnis uigilijs,etiá coitione hominum iuſtitiũ illud cóceptum ac meditatũ eſt. mementote patres cóſcripti uerbo illo nefario tétatas aures ueſtras, & pernicioſam uiá audiendi cóſuetudine eſſe munitam.

Sequitur illud, ne deterioribus,repulſiſq; honos augeatur. repulſos uideamus : ná deteriores qui ſint,poſt docebo. ſed tamen in eũ cadere hoc uerbum maxime,qui ſit unus omniũ mortaliũ ſine ulla dubitatione deterrimus, concedendũ eſt. qui ſunt igitur repulſi? nó,ut opinor,ij, qui aliquádo honorem uitio ciuitatis,nó ſuo,nó ſunt aſſecuti : nam id quidem multis ſæpe optimis ciuibus,atq; honeſtiſſimis uiris accidit. repulſi ſunt ij,quos ad omnia progrediétes,quos munera cótra leges gladiatoria parátes,quos apertiſſime largientes nó ſolum alieni,ſed etiam ſui,uicini,tribules,urbani,ruſtici repulerũt. hi ne honore augeátur,monemur. debet eſſe gratum,quod prædicũt: ſed tamé huic malo populus R. ipſe nullo aruſpicum admonitu ſua ſponte proſpexit. Deteriores cauete. quorum quidem magna eſt natio, ſed tamen eorum omnium hic dux eſt,atq; princeps. etenim ſi unum hominem deterrimum poeta præſtanti aliquis ingenio fictis cóquiſitiſq; uitijs deformatum uellet inducere,nullum profecto dedecus reperire poſſet,quod in hoc non ineſſet,multaq; in eo penitus defixa atq; hærentia præteriret. parentibus,

& dijs immortalibus, & patriæ nos primũ natura conciliat; eodem enim tempore & ſuſcipimur in lucem, et hoc cœleſti ſpiritu augemur, & certam in ſedem ciuitatis ac libertatis aſcribimur: iſte parẽtum nomen, ſacra, memoriam, gentem Fonteiano nomine obruit: deorum igneis, ſolennes menſas, abditos ac penetrales focos, occulta, & maribus nõ inuiſa ſolum, ſed etiã inaudita ſacra inexpiabili ſcelere peruertit: idemq; earũ templum inflãmauit dearum, quarum ope etiã alijs incendijs ſubuenitur. quid de patria loquar? qui primũ eum ciuem ui, ferro, periculis, urbe, omnibus patriæ præſidijs depulit, quem uos patriæ conſeruatorem eſſe ſæpiſſime iudicaueratis: deinde euerſo ſenatus, ut ego ſemper dixi, comite; duce, ut ille dicebat; ſenatum ipſum, principem ſalutis, mentiſq; publicæ, ui, cæde, incendijſq; peruertit: ſuſtulit duas leges, Aeliã, et Fuſiam maxime Reip. ſalutares: Cenſuram extinxit: interceſſionem remouit: auſpicia deleuit: Cõſules ſceleris ſui ſocios ærario, prouincijs, exercitu armauit: reges qui erãt, uendidit; qui nõ erant, appellauit: Cn. Pompeiũ ui, ferro, domum cõpulit: imperatorum monimenta euertit: inimicorũ domos diſturbauit: ueſtris monimẽtis nomen ſuũ inſcripſit. infinita ſunt ſcelera, quæ ab illo in patriã ſunt edita. quid, quæ in ſingulos ciues, quos necauit? ſocios, quos diripuit? imperatores, quos prodidit? exercitus, quos tentauit? quid uero ea, quanta ſunt, quæ in ſe ipſum ſcelera, quæ in ſuos edidit? quis minus unquã pepercit hoſtium caſtris, q̃ ille omnibus corporis ſui partibus? quæ nauis unquã in flumine publico tam uulgata omnibus, quàm iſtius ætas fuit? quis unquã nepos tam libere eſt cum ſcortis, quàm

hic cum ſororibus uolutatus? quam denique tam immanem Charibdim poetæ fingendo exprimere potuerũt, quæ tantos exhaurire gurgites poſſet, quãtas iſte Byzantiorum Brogitarorumq́; prædas exorbuit? aut tam eminentibus canibus Scyllam, tamq́; ieiunis, q̃ quibus iſtum uidetis, Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mãdentẽ? quare, id quod extremum eſt in aruſpicum reſponſis, prouidete ne Reip. ſtatus cõmutetur: etenim uix hæc, ſi undiq; fulciamus, iam labefacta, uix, inq̃, innixa in omniũ noſtrum humeris cohærebũt. fuit quondã ita firma hæc ciuitas & ualens, ut negligentiam ſenatus, uel etiã iniurias ciuium ferre poſſet: iam nõ poteſt: ærariũ nullum eſt: uectigalibus non fruuntur, qui redemerunt: auctoritas principum cecidit: cõſenſus ordinum eſt diuulſus: iudicia perierũt: ſuffragia diſtricta tenentur à paucis: bonorũ animus ad nutum noſtri ordinis expeditus iam nõ erit: ciuem, qui ſe pro patriæ ſalute opponat inuidiæ, fruſtra poſthac requiretis. quare hũc ſtatum, qui nunc eſt, qualiſcũq; eſt, nulla alia re niſi cõcordia retinere poſſumus. nam ut meliore ſimus loco, ne optãdum quidem eſt illo impunito: deteriore autem ſtatu ut ſimus, unus eſt inferior gradus, aut interitus, aut ſeruitutis. quò ne trudamur, dij immortales nos admonẽt, quoniã iampridem humana cõſilia ceciderunt. Atq; ego hanc orationem P. C. tam triſtem, tam grauem non ſuſcepiſſem, non, inq̃, niſi hanc perſonã, & has partes honoribus populi R. ueſtris plurimis ornamentis mihi tributis deberem & poſſem ſuſtinere. ſed tamen facile tacentibus cæteris reticuiſſem: ſed hæc oratio omnis fuit non auctoritatis meæ, ſed publicæ religionis. mea fuerunt uerba

fortaſſe plura, ſententiæ quidem omnes aruſpicum . ad quos aut referri nunciata oſtenta non conuenit, aut eorum reſponſis cómoueri neceſſe eſt. quòd ſi cætera magis peruulgata nos ſæpe & leuiora mouerunt: uox ipſa deorum immortalium nó mentes omnium permouebit? nolite enim id putare accidere poſſe, quod in fabulis ſæpe uidetis fieri, ut deus aliquis elapſus de cœlo cœtus hominũ adeat, uerſetur in terris, cum hominibus colloquatur. cogitate genus ſonitus eius, quem Latinienſes nunciarunt: recordamini illud etiam, quod non dum eſt relatum, ꝗ eodem ferè tempore factus in agro Piceno Potentiæ nũciatur terræ motus horribilis cum quibuſdam multis metuendiſq; rebus: hæc eadem profectò, quæ futura proſpicimus, impédentia pertimeſcetis: etenim hæc deorum immortalium uox, hæc penè oratio iudicanda eſt, cum ipſe mundus, cum agri terræ motu quodam nouo cótremiſcunt, & inuſitato aliquid ſono incredibiliq; prædicunt. in quo conſtituendæ nobis quidem ſunt procurationes, et obſecratio, quemadmodum monemur: ſed faciles ſunt preces apud eos, qui ultro nobis uiam ſalutis oſtendunt: noſtræ nobis ſunt inter nos iræ, diſcordiæq; placandæ.

PRO CN. PLANCIO. ORATIO XXXII.

C Vm propter egregiam & ſingularem Cn. Plancij iudices in mea ſalute cuſtodienda fidem tam multos & bonos uiros eius honori uiderem eſſe fautores, capiebã animo nõ mediocrem uoluptatem, ꝙ, cuius officiũ mihi ſaluti fuiſſet, ei meorũ temporum memoriã ſuffragari uidebã. cum autem audirem meos partim inimicos, partim inuidos huic accuſationi eſſe fauturos, eãdemq; rẽ aduerſariã eſſe in iudicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuiſſet adiutrix: dolebam iudices, & acerbe ferebã, ſi huius ſalus ob eã ipſam cauſam eſſet infeſtior, ꝙ is meã ſalutem atq; uitam ſua beneuolentia, præſidio, cuſtodiaq; texiſſet. nũc autem ueſter iudices cõſpectus, & cõſeſſus iſte reficit & recreat mentem meã, cum intueor & cõtemplor unũquenq; ueſtrũ: uideo enim hoc in numero neminẽ, cui mea ſalus chara nõ fuerit, cuius nõ extet in me ſuũ meritum, cui nõ ſim obſtrictus memoria beneficij ſempiterna. itaq; nõ extimeſco, ne Cn. Plãcio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit, qui me ipſum maxime ſaluũ uidere uoluerunt. ſæpiusq; iudices mihi uenit in mentem, admirãdum eſſe, M. Laterenſem, hominem ſtudioſiſſimũ, & diligentiſſimum ſalutis meæ, reum hũc potiſſimum ſibi delegiſſe; quàm metuendum, ne uobis id ille magna ratione feciſſe uideatur, quanquã mihi non ſumo tantum iudices, neq; arrogo, ut Cn. Planciũ ſuis erga me meritis impunitatem conſecuturum putem. niſi eius integerrimam uitam, modeſtiſſi-

mos mores, ſummam fidem, continentiam, pietatem, in=nocentiam oſtendero, nihil de pœna recuſabo. ſin omnia præſtitero, quæ ſunt à bonis uiris expetenda, petam iudi ces à uobis, ut, cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit, ei uos ueſtrã miſericordiã me deprecãte tribuatis. equi=dem ad reliquos labores, quos in hac cauſa maiores ſuſci pio q̃ in cæteris, etiã hãc moleſtiã aſſumo, ꝙ mihi non ſo lum pro Cn. Plancio *dicendũ eſt, cuius ego ſalutem non ſecus ac meã tueri debeo; ſed etiam pro me ipſo, de quo accuſatores plura penè, quàm de re, reoq; dixerũt. quan quam iudices ſi quid eſt in me ipſo ita reprehenſum, ut id ab hoc alienum ſit, non me id magnopere conturbet: non enim timeo, ne, quia perraro grati homines reperiã=tur, iccirco, cum me nimium gratum illi eſſe dicant, id mihi crimínoſum eſſe poſſit. quæ uero ita ſunt agi=tata ab illis, ut aut merita* Cn. Plancij *erga me minora eſſe dicerent, q̃ à me ipſo prædicarentur; aut, ſi eſſent ſumma, negarent ea tamen ita magni, ut ego putarem, ponderis apud uos eſſe debere: hæc mihi ſunt tractanda iudices & modice, ne quid ipſe offendam; & tum de=niq;, cum reſpondero criminibus; ne nõ tam innocentia reus ſua, quàm recordatione meorum temporum defen ſus eſſe uideatur.* Sed *mihi in cauſa facili atq; expli=cata perdifficilis iudices et lubrica defenſionis ratio pro=ponitur. nam ſi tantũmodo mihi neceſſe eſſet contra* La=*terenſem dicere, tamen id ipſum eſſet in tanto uſu no=ſtro, tantáq; amicitia moleſtum: uetus enim eſt lex illa iuſtæ ueræq; amicitiæ, quæ mihi cum illo iam diu eſt, ut idem amici ſemper uelint: neq; eſt ullum certius amici=tiæ uinculum, q̃ conſenſus, & ſocietas cõſiliorum & uo*

luntatum. mihi autem non eſt in hac re ſolum moleſtũ, contra illum dicere; ſed multo id magis, ꝙ in ea cauſa contra dicẽdum eſt, in qua quædam hominũ ipſorum ui detur facienda eſſe contentio: quærit enim Laterenſis, atque hoc uno maxime urget, qua ſe uirtute, qua laude Plancius, qua dignitate ſuperarit. ita ſi cedo illius ornamentis, quæ multa & magna ſunt, non ſolum huius dignitatis iactura facienda eſt, ſed etiam largitionis recipienda ſuſpicio. ſin hũc illi antepono, cõtumelioſa habenda eſt oratio, & dicẽdum eſt id, quod ille me flagitat, Laterenſem à Plancio dignitate eſſe ſuperatum. ita aut amiciſſimi hominis exiſtimatio offendenda eſt, ſi illam accuſationis cõditionẽ ſequar: aut optime de me meriti ſalus deſerenda eſt. ſed ego Laterenſis cæcum me & præcipitem ferri cõfitear in cauſa, ſi te aut à Plancio, aut ab ullo dignitate potuiſſe ſuperari dixero. itaq; diſcedam ab ea cõtentione, ad quá tu me uocas; & ueniá ad illam, ad quã me cauſa ipſa deducit. Quid? tu nõ inané dignitatis iudicem putas eſſe populum? fortaſſe nõ nunq̃ eſt: utinam uero ſemper eſſet: ſed eſt perraro, &, ſi quãdo eſt, in ijs magiſtratibus eſt mãdandis, quibus ſalutem ſuam cõmitti putat. his leuioribus comitijs, diligẽtia, & gratia petitorũ honos paritur, non ijs ornamentis quæ eſſe in te uidemus. nã quod ad populum pertinet, ſemper dignitatis iniquus iudex eſt, qui aut inuidet, aut fauet. quanquã nihil potes in te Laterenſis cõſtituere, quod ſit proprium laudis tuæ, quin id tibi ſit cõmune cũ Plancio. ſed hoc totum agetur alio loco. nũc tantum diſputo de iure populi: qui & poteſt, & ſolet nõ nunquam dignos præterire: nec, ſi à populo præteritus eſt, quem non oportuit;

à iudicibus condemnandus eſt,qui præteritus nō eſt.nam ſi ita eſſet,quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerūt,ut reprehenſores eſſent comitiorum,id haberēt iudices,uel quod multo etiā minus eſt ferendum : tum enim magiſtratū nō gerebat is qui ceperat,ſi patres au=ctores non erant facti ; nunc poſtulatur à uobis,ut eius exilio,qui creatus ſit,iudiciū populi R.reprehēdatis.itaq; quanq̃,quā uolui,ianua ſim ingreſſus in cauſam,ſperare uideor tātum abfuturā eſſe orationem meam à minima ſuſpicione offenſionis tuæ,te ut potius obiurgem,ꝙ ini=quum in diſcrimen adducas dignitatem tuam, q̃ ut ego eam ulla cōtumelia coner attingere. tu continentiam,tu induſtriam,tu animum in Remp.tu uirtutem, tu inno=centiam,tu fidem,tu labores tuos,ꝙ Aedilis non ſis fa=ctus, fractos eſſe,& abiectos,& repudiatos putas ? ui=de tandem Laterenſis,quantum à te diſſentiā.ſi medius=fidius decem ſoli eſſent in ciuitate uiri boni, ſapientes,iu ſti, graues, qui te indignum Aedilitate iudicauiſſent : grauius de te iudicatum putarem, quàm eſt hoc, quod tu metuis,ne à populo iudicatū eſſe uideatur: non enim comitijs iudicat ſemper populus, ſed mouetur plerunq; gratia,cedit precibus, facit eos,à quibus eſt maxime am bitus : deniq; ſi iudicat,non delectu aliquo aut ſapien=tia ducitur ad iudicandum, ſed impetu non nunq̃ , & quadam etiam temeritate : nō eſt enim conſilium in uul go,non ratio,nō diſcrimen,non diligentia: ſemperq; ſa=pientes ea,quæ populus feciſſet, ferenda,nō ſemper lau=danda duxerūt . quare cum te Aedilem fieri oportuiſſe dicis, populi culpam,non competitoris accuſas . at fue=ris dignior, quàm Plancius : de quo ita tecum conten=

dam paulo poſt, ut conſeruem dignitatem tuam: ſed ut fueris dignior; nō competitor, à quo es uictus, ſed populus, à quo es præteritus, in culpa eſt. in quo primum illud debes putare, comitijs, præſertim ædilitijs, ſtudiū eſſe populi, nō iudiciū; eblandita illa, nō enucleata eſſe ſuffragia; eos, qui ſuffragium ferant, quid deniq; ipſi debeant, conſiderare ſæpius, q̃ quid cuiq; à Rep. uideatur deberi. ſin autem mauis eſſe iudicium, non tibi id reſcindendum eſt, ſed ferendum. male iudicauit populus: at iudicauit. non debuit: at potuit. non fero: at multi clariſſimi, & ſapientiſſimi ciues tulerunt: eſt enim cōditio liberorum populorum, præcipueq; huius principis populi & omnium gentiū domini atq; uictoris, poſſe ſuffragijs uel dare, uel detrahere, quod uelit, cuiq;: noſtrū autem eſt, qui in hac tēpeſtate populi iactemur ac fluctibus, ferre modice populi uoluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas; honores ſi magni nō putemus, non ſeruire populo; ſin eos expetamus, nō defatigari ſupplicādo. Venio nunc ad ipſius populi partes, ut illius contra te oratione potius, q̃ mea diſputem. qui ſi tecum cōgrediatur, & ſi una uoce loqui poſſit, hæc dicat: ego tibi Laterenſis Plancium non antepoſui; ſed, cum eſſetis æque boni uiri, meum beneficium potius ad eum detuli, qui à me contenderat, q̃ ad eum, qui mihi non nimis ſubmiſſe ſupplicarat. reſpondebis, credo, te ſplendore, & uetuſtate familiæ fretum, non ualde ambiendum putaſſe. at uero te ille ad ſua inſtituta, ſuorumq; maiorum exēpla reuocabit. ſemper ſe dicet rogari uoluiſſe, ſemper placuiſſe; M. Seium, qui ne equeſtrem quidem ſplendorem incolumem à calamitate iudicij retinere potuiſſet, homini nobiliſſimo, in-

nocentiſſimo, eloquentiſſimo M. Piſoni *prætuliſſe; prępoſuiſſe ſe* Q. *Catulo in ſumma familia nato, ſapientiſſimo & ſanctiſſimo uiro, non dico* C. Serenum *ſubtiliſſimum hominem (fuit enim & animi ſatis magni, & conſilij) ſed* Cn. Manlium *non ſolum ignobilem, uerum ſine uirtute, ſine ingenio, uita etiam contempta ac ſordida. deſiderarũt te, inquit, oculi mei, cum tu eſſes* Cyrenis: *me enim, quàm ſocios, tua frui uirtute malebam: & quo plus interer at, eo plus aberas à me: certe non uidebam. deinde ſi tiẽtem me uirtutis tuæ deſeruiſti, ac dereliquiſti: cœperas enim petere* Tribunatum *pl. temporibus ijs, quæ iſtã eloquentiam, & uirtutem requirebant. quam petitionem cũ reliquiſſes, ſi hoc iudicaſti, tanta in tempeſtate te gubernare non poſſe, de uirtute tua dubitaui; ſi nolle, de uolũtate; ſin, quod magis intelligo, temporibus te alijs reſeruaſti, ego quoq; inquam & Reſp. ad ea te tempora reuocaui, ad quæ tu te ipſe ſeruaras. pete igitur eum magiſtratum, in quo mihi magnæ utilitati eſſe poſſis.* Aediles *quicunq; erunt, idem mihi, quod oſtẽderas: aut ſi, quod mea minus intereſt, id te magis forte delectat, reddam tibi iſtã* Aedilitatem *etiam negligenter petenti. ſed ampliſſimos honores ut pro dignitate tua conſequare, condiſcas cenſeo mihi paulo diligentius ſupplicare. hæc populi oratio eſt: mea uero* Laterenſis *hæc, quare uictus ſis, non debere iudicem quærere, modo ne largitione ſis uictus. nam ſi, quotieſcunq; præteritus erit is, qui non debuerit præteriri; toties oportebit eum, qui factus erit, condemnari: nihil iam eſt, quòd populo ſupplicetur, nihil quòd direptio, nihil ꝙ ſupplicatio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorum exſpectetur. ſimul ut qui ſint profeſſi, uideo quid dicam:*

hic familia conſulari eſt, ille prætoria: reliquos uideo eſſe ex equeſtri loco: ſunt omnes ſine macula, ſunt æque boni uiri, atq; integri: ſed ſeruari neceſſe eſt gradum. cedat conſulari generi prætorium, nec contendat cum Prætorio equeſter locus: ſublata ſunt ſtudia, extinctæ ſuffragationes, nullæ contentiones, nulla libertas populi in mandandis magiſtratibus, nulla expectatio ſuffragiorum: nihil, ut plerunq; euenit, præter opinionem accidet: nulla erit poſthac uarietas comitiorum. ſin hoc perſæpe accidit, ut & factos aliquos, & non factos eſſe miremur; ſi campus atque illæ undæ comitiorum, ut mare profundum, & immenſum, ſic efferueſcunt quodã quaſi æſtu, ut ad alios accedant, ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu ſtudiorum, & motu temeritatis modum aliquem & conſilium & rationem requiramus? quare noli me ad contentionem ueſtrum reuocare Laterẽſis. etenim ſi populo grata eſt tabella, quæ frontes aperit hominum, mentes tegit, datq; eam libertatem, ut, quod uelint, faciant; promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis, quod non fit in campo? hic, quàm ille, dignior, perquam graue eſt dictu. quomodo igitur eſt æquum? ſic credo (quod agitur, quod ſatis eſt iudici) hic factus eſt. cur iſte potius, q̃ ego? uel neſcio, uel non dico, uel deniq;, quod mihi grauiſſimum eſſet dicere, ſed impune tamen deberem dicere, non recte. nam quid aſſequerer, ſi illa extrema defenſione uterer, populũ, quod uoluiſſet, feciſſe, nõ quod debuiſſet? quid, ſi populi quoq; factum defendo Laterenſis, & doceo Cn. Planciũ non obrepſiſſe ad honorem, ſed eo ueniſſe curſu, qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco: poſſum'ne eripere orationi tuæ

contentionem ueſtrum, quæ tractari ſine contumelia nō poteſt; & te ad cauſam crimenq; deducere? ſi, ꝙ equitis R. filius eſt, inferior eſſe debuit: omnes tecum equitum R. filij petiuerunt. nihil dico amplius: hoc tamen miror, cur tu huic potiſſimum iraſcare, qui longiſſime à te ab= fuit. equidem, ſi quando, ut fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra uia, cum ego ad Fabium fornicem impellar; ſed eum, qui in me ipſum incurrit, at= que incidit. tu neq; Q. Pedio, forti uiro, ſuccenſes, neque huic A. Plotio, ornatiſſimo homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit, potius, q̃ ab ijs, qui in te ipſum incu= buerunt, te depulſum putas. ſed tamen hæc tibi eſt pri= ma cum Plancio generis ueſtri familiæq; contentio, qua abs te uincitur: cur enim non confitear, quod neceſſe eſt? ſed non hic magis, q̃ ego à meis competitoribus & aliàs, & in Conſulatus petitione uincebar. ſed uide, ne hæc ip= ſa, quæ deſpicis, huic ſuffragata ſint: ſic enim cōferamus. eſt tuum nomen utraq; familia conſulare. non dubitas igitur, quin omnes, qui fauent nobilitati, qui id putāt eſſe pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus ueſtris du cuntur, te Ædilem fecerint? equidem non dubito. ſed ſi parum multi ſunt, qui nobilitatem ament: num iſta eſt noſtra culpa? etenim ad caput, & ad fontem utriuſque generis ueniamus. tu es ex municipio antiquiſſimo Tu= ſculano, ex quo plurimæ familiæ ſunt conſulares, in qui= bus eſt etiam Iuuencia, quot è reliquis municipijs omni= bus non ſunt: hic eſt è præfectura Atinati, non tam pri= ſca, non tam honorata, non tam ſuburbana. quantum in tereſſe uis ad rationem petendi? primum, utrum magis fauere putas Atinates, an Tuſculanos ſuis? alteri (ſcire

enim hoc propter uicinitatem facile poſſum) cum huius ornatiſſimi atq; optimi uiri Cn. Saturnini *patrem* Aedi*lem, cum* Prætorem *uiderunt, q̃ primus ille non modo in eam familiam, ſed etiam in præfecturam illam ſellam curulem attuliſſet, mirandum in modum lætati ſunt. alteros (credo quia refertum eſt municipium cõſularibus: nam maleuolos non eſſe certo ſcio) nũquam intellexi uehementius hoſpitum ſuorum honore lætari. habemus hoc nos, habent noſtra municipia. quid ego de me, de fratre meo loquar? quorum honoribus agri propè dicam ipſi, monteſq; fauerunt. num aliquando uides* Tuſculanum *aliquem de* M. Catone *illo in omni uirtute principe, num de* T. Coruncano *municipe ſuo, num de tot* Fabijs *gloria ri? uerbum nemo facit. at in quemcunq;* Arpinatem *incideris, etiam ſi nolis, erit tamen tibi fortaſſe de nobis aliquid, aliquid & de* C. Mario *audiendum. primum igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia: tu tanta, quanta in hominibus iam ſaturatis honoribus eſſe potuerunt. deinde tui municipes ſunt illi quidem ſplendidiſſimi homines, ſed tamen pauci, ſi quidem cum* Atinatibus *conferantur: huius præfectura plena uirorum fortiſſimorũ, ſic, ut nulla tota* Italia *frequentior dici poſſit. quam quidem nunc multitudinem uidetis iudices in ſqualore, & luctu ſupplicem uobis. hi tot equites* R. *tot* Tribuni *ærarij (nam plebem à iudicio dimiſimus, quæ cuncta comitijs adfuit) quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt? non enim tribũ* Terentinam, *de qua dicã alio loco, ſed dignitatem, ſed oculorum coniectũ, ſed ſolidam, & robuſtam, & aſſiduam frequentiam præbuerunt. iã municipia coniunctione etiã uicinitatis uehementer mo=*

uentur.omnia,quæ dico de Plancio, dico expertus in nobis: ſumus enim finitimi Atinatibus.laudanda eſt,uel etiam amanda uicinitas retinens ueterem illum officij morem,non infuſcata maleuolentia,non aſſueta mendacijs, non fucata,non fallax,nõ erudita artificio ſimulationis uel ſuburbano,uel etiam urbano.nemo Arpinas non Plãcio ſtuduit,nemo Soranus,nemo Caſinas,nemo Aquinas: totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Alifanus,tota deniq; noſtra illa aſpera,& mõtuoſa,at fidelis,& ſimplex,& fautrix ſuorum regio ſe huius honore ornari,ſe augeri dignitate arbitrabatur: iiſdemq; nunc à municipijs adſunt equites R.publice cum Legationis teſtimonio; nec minore nunc ſunt ſolicitudine, q̃ tum erant ſtudio: etenim eſt grauius ſpoliari fortunis, q̃ non augeri dignitate.ergo ut alia in te erant illuſtriora Laterenſis,quæ tibi maiores tui reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolum municipij,uerum etiam uicinitatis genere uincebat. niſi forte te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina uicinitas adiuuabat.quibus è municipijs uix iam, qui carnem Latinis petant,inueniuntur.adiungam, ſi uis,id quod tu etiam huic obeſſe putas,patrem publicanũ.qui ordo quanto adiumento ſit in honore,quis neſcit?flos enim equitum R.ornamentum ciuitatis, firmamentum Reip.publicanorum ordine continetur. quis eſt ergo, qui neget ordinis eius ſtudium fuiſſe in honore Plancij ſingulare? neque iniuria: uel quòd erat pater is,qui eſt princeps iandiu publicanorum: uel quòd is ab ſocijs unice diligebatur: uel ꝙ diligentiſſime rogabat: uel quia pro filio ſupplicabat: uel quia huius ipſius in illũ ordinem ſumma officia Quæſturæ,Tribunatuſq; conſtabant: uel quòd illi in hoc or=

nando, ordinem ſe ornare, & conſulere liberis ſuis arbitrabantur. aliquid præterea, timide dico, ſed tamen dicendum eſt: non enim opibus, non inuidioſa gratia, non potentia uix ferenda, ſed commemoratione beneficij, ſed miſericordia, ſed precibus aliquid attulimus etiam nos. appellaui populum: tribubus ſubmiſi me, & ſupplicaui: ultro mehercules ſe mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogaui: ualuit cauſa rogandi, non gratia: nec, ſi uir ampliſſimus, cui nihil eſt quod roganti concedi non iure poſſit, de aliquo, ut dicis, non impetrauit, ego ſum arrogans, quòd me ualuiſſe dico. nam ut omittam illud, quòd ego pro eo laborabam, qui ualebat ipſe per ſeſe: rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima, quæ eſt officio neceſſitudinis coniuncta maxime. neque ego ſic rogabam, ut petere uiderer, quia familiaris eſſet meus, quia uicinus, quia huius parente ſemper plurimum eſſem uſus, ſed ut quaſi parenti & cuſtodi meo. non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione lætatus eſt, nemo iniuria doluit, cui non huius in me miſericordia grata fuerit. etenim ſi ante reditum meum Cn. Plãcio ſe uulgo uiri boni, cum hic Tribunatum peteret, ultro offerebant: cui nomen meum honori fuiſſet, ei meas præſentis preces nõ putas profuiſſe? an Minturnenſes coloni, quòd C. Marium ciuili errore atque ex impijs manibus eripuerunt, quòd tecto receperũt, quòd feſſum inedia fluctibusq; recrearunt, quòd uiaticum congeſſerunt, quòd nauigium dederunt, quòd eum linquẽtem terram eam, quam ſeruauerat, lacrymis uotisq; omnibus proſecuti ſunt, æterna in laude uerſantur: Plancio, quòd me uel ui pulſum, uel ratione cedentẽ tempori receperit, iuuerit,

cuſtodierit,his & ſenatui populoq; R. ut haberent quod reducerent,cōſeruarit,honori hanc fidem, miſericordiā, uirtutem fuiſſe miraris?uitia mehercule res hæ Cn.Plancij,de quibus dixi,tegere potuerunt; ne tu in ea uita, de qua iam dicam,tot & tanta adiumenta huic honori fuiſſe mirere.Hic eſt enim,qui adoleſcētulus cum A.Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo,& ſanctiſſimo,atq; omni laude & honore digniſſimo uiro dilectus eſt,ut & contubernij neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat.ꝗ ſi adeſſet,non minus illo declararet,q̄ hic illius frater patruelis,et ſocer T.Torquatus illi omni uirtute & laude par:qui eſt quidem cū illo maximis uinculis & propinquitatis,& affinitatis cōiunctus,ſed ita magni amoris,ut illæ neceſſitudinis cauſæ leues eſſe uideantur. fuit in Creta poſtea contubernalis Saturnini propinqui ſui,miles huius Q. Metelli.quibus cum fuerit probatiſſimus,hodieq; ſit,omnibus eſſe ſe probatum debet ſperare.in ea prouincia Legatus fuit C. Sacerdos,qua uirtute,qua conſtantia uir?L. Flaccus,qui homo?qui ciuis?qualem hunc putent,aſſiduitate teſtimonioq; declarant.in Macedonia Tribunus militum fuit:in eadem prouincia poſtea Quæſtor. primum Macedonia ſic eum diligit,ut indicant hi principes ciuitatum ſuarū: qui cum miſſi ſint ob aliam cauſam, tamen huius repentino periculo commoti huic aſſident , pro hoc laborant; huic ſi præſto fuerint,gratius ſe ciuitatibus ſuis facturos putant,quàm ſi Legationem,& mandata ſua confecerint.L.uero Apuleius hunc tanti facit, ut morem illum maiorum,qui præſcribit in parentum loco Quæſtoribus ſuis Prætores eſſe oportere,officijs beneuolentiaq; ſuperarit.

rit. Tribunus pl. fuit, non fortaſſe tam uehemens, q̃ iſti, quos tu iure laudas; ſed certe talis, quales ſi omnes ſemper fuiſſent, nunq̃ deſideratus uehemens eſſet Tribunus. omitto illa, quæ ſi minus neceſſaria ſunt, at certe, cũ ſunt prolata, laudantur: ut uiuat cum ſuis, primum cum parente (nam meo iudicio pietas fundamentum eſt omniũ uirtutum) quem ueretur ut Deũ (neq; enim multo ſecus parens liberis) amat uero, ut ſodalem, ut fratrem, ut æqualem. quid dicã cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino, ornatiſſimo uiro? cuius quantã honoris huius cupiditatem fuiſſe creditis, cum uideatis luctus ſocietatem? quid de me dicã? qui mihi in huius periculo reus eſſe uideor. quid de his tot uiris talibus, quos uidetis ueſte mutata? atqui hæc ſunt indicia ſolida iudices, & expreſſa, hæc ſigna probitatis, nõ fucata foréſi ſpecie, ſed domeſticis inuſta notis ueritatis. facilis eſt illa occurſatio, & blanditia popularis: aſpicitur, non attrectatur: procul apparet nõ excutitur, non in manus ſumitur. omnibus igitur rebus ornatum hominem, quem externis, quem domeſticis nõ nullis rebus inferiorem q̃ te generis & nominis dico, ſuperiorem alijs, municipum, uicinorum, ſocietatum ſtudio, temporum meorum memoria, patris uirtute, integritate, modeſtia, Aedilem factum eſſe miraris? hũc tu uitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis? iacis adulteria, quæ nemo non modo nomine, ſed ne ſuſpicione quidem poſſit agnoſcere? maritum appellas, ut uerba fingas, non ſolum crimina. ductum eſſe ab eo in prouinciam aliquem dicis libidinis cauſa: quod non crimen eſt, ſed impunitum in maledico mendacium. raptam eſſe mimulam: quod dicitur Ati-

næ factum à iuuene, uetere quodam in ſcenicos iure, ma ximeq́; oppidano. ò adoleſcētiam traductam eleganter, cui quidē cum, quod licuerit, obijciatur, tamen id ipſum falſum reperiatur. Emiſſus aliquis è carcere. & quidem emiſſus (ut cognoſtis) neceſſarij hominis, optimiq́; adoleſcentis rogatu. idem poſtea præ mandatis requiſitus. atq; hæc, nec ulla alia, ſunt coniecta maledicta in eius uitam, de cuius uos pudore, religione, integritate dubitetis. Pater uero, inquit, etiam obeſſe filio debet. ò uocem durā, atq; indignam tua probitate Laterenſis. pater ut in iudicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarū, pater ut apud tales uiros obeſſe filio debeat? qui ſi eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus, tamen ipſo nomine patrio ualeret apud clementes iudices & miſericordes, ualeret, inq̃, communi ſenſu omniū, et dulciſſima cōmendatione naturæ. ſed cum ſit Cn. Plancius is eques R. ea primum uetuſtate equeſtris ordinis, ut pater, ut auus, ut maiores eius omnes equites R. fuerint, ſummum in præfectura florentiſſima gradum tenuerint & dignitatis, & gratiæ; deinde, ut ipſe in legionibus P. Craſſi imperatoris inter ornatiſſimos homines equites R. ſummo ſplendore fuerit; ut poſtea princeps inter ſuos, plurimarum rerum ſanctiſſimus & iuſtiſſimus iudex, maximarum ſocietatum auctor, plurimarum magiſter: ſi non modo in eo nihil unquam reprehenſum, ſed laudata ſunt omnia, tamen is oberit honeſtiſſimo filio pater, qui uel minus honeſtū & alienum tueri uel auctoritate ſua, uel gratia poſſit? aſperius, inquit, locutus eſt aliquid aliquando. immo fortaſſe liberius. at id ipſum, inquit, non eſt ferendum. ergo hi ferendi ſunt, qui queruntur libertatem equitis R. ſe ferre

non poſſe? ubinam ille mos? ubi illa æquitas iuris? ubi illa antiqua libertas, quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iam caput, & aliquãdo recreata ſe erigere debebat? equitum ego R. etiã in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in Q. Scæuolam, uirum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem, aſpere, & ferociter, & libere dicta cõmemorem? Conſuli P. Naſicæ præco Granius medio in foro, cum ille edicto iuſtitio domum deſcendens rogaſſet Granium, quid triſtis eſſet, an ꝙ auctiones eſſent; immo uero, inquit, ꝙ legiones. idem Tribuno pl. potentiſſimo homini M. Druſo, ſed multa in Remp. molienti, cum ille eum ſalutaſſet, ut fit, dixiſſetq;, quid agis Grani? reſpondit, immo uero tu Druſe quid agis? ille L. Craſſi, ille M. Antonij uoluntatem aſperioribus facetijs ſæpe perſtrinxit impune. nunc uſq; eò oppreſſa ueſtra arrogãtia ciuitas eſt, ut, quæ fuit olim præconi in ridendo, nunc equiti R. in plorando non ſit conceſſa libertas: quæ enim unq̃ fuit Plancio uox contumeliæ potius, quàm doloris? quid eſt autem unq̃ queſtus, niſi cum à ſocijs, & à ſe iniuriam propulſaret? cum ſenatus impediretur, quo minus, id quod hoſtibus ſemper erat tributum, reſponſum equitibus R. redderetur: omnibus illa iniuria dolori publicanis fuit: ſed eum ipſum dolorem hic tulit paulo apertius. cõmunis ille ſenſus in alijs fortaſſe latuit: hic, quod cum cæteris animo ſentiebat, id magis, q̃ cæteri, et uultu promptum habuit, & lingua. quãquam iudices (agnoſco enim ex me) permulta in Plancium, quæ ab eo nunquam dicta ſunt, conferuntur. ego quia dico aliquid aliquando non ſtudio adductus, ſed contentione dicendi, aut laceſſitus;

& quia, ut fit in multis, exit aliquando aliquid, ſi non perfacetum, attamen fortaſſe nõ ruſticum: quod quiſq; dixit, me id dixiſſe dicũt. ego autem, ſi quid eſt, quod mihi ſcitum eſſe uideatur, et homine ingenuo dignum atq; docto, nõ aſpernor, ſtomachor uero cum aliorũ non me digna in me cõferuntur. Nam ꝙ primus ſciuit legem de publicanis, tum cum uir ampliſſimus Conſul id illi ordini per populum dedit, quod per ſenatum, ſi licuiſſet, dediſſet: ſi in eo crimen eſt, quia ſuffragiũ tulit, quis nõ tulit publicanus? ſi quia primum ſciuit, utrum id ſortis eſſe uis, an eius qui illam legem ferebat? ſi ſortis, nullum crimen eſt in caſu: ſi Conſulis, ſplendor etiã Planciȷ, hunc à ſummo uiro principem ordinis iudicatum. Sed aliquando ueniamus ad cauſam. in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitiȷs, omnes ambitus legis cõplexus es: neq; enim quicq̃ aliud in hac lege niſi edititios iudices es ſecutus. quod genus iudiciorum ſi eſt æquũ nulla in re, niſi hac tribuaria: nõ intelligo, quamobrem ſenatus hoc uno in genere tribus edi uoluerit ab accuſatore, neq; eandem editionem trãſtulerit in cæteras cauſas: de ipſo deniq; ambitu, de reiectione fieri uoluerit iudiciũ alternorum: cumq; nullum genus acerbitatis prætermitteret, hoc tamen unum prætereũdum putarit. quid? huius rei obſcura cauſa eſt? an & agitata, cum iſta in ſenatu res agebatur, & diſputata heſterno die copioſius à Q. Hortenſio? cui tum eſt ſenatus aſſenſus. hoc igitur ſenſimus: cuiuſcũq; tribus largitor eſſet, & per conſenſionẽ magiſtratuũ, quæ honeſte ſodalitas nominaretur, quã quiſq; tribum turpi largitione corrũperet, eum maxime his hominibus, qui eius tribus eſſent, eſſe notum.

ita putauit ſenatus, cum reo tribus ederentur eæ, quas is largitione deuinctas haberet, eoſdem fore teſtes & iudices. acerbũ omnino genus iudicij: ſed tamen, ſi uel ſua, uel ea, quæ maxime eſſet cuiq; cõiuncta, tribus ederetur, uix recuſandũ. tu autem Laterenſis *quas tribus edidiſti?* Terentinã, *credo. fuit certe id æquũ, et certe expectatum eſt, & fuit dignum conſtãtia tua. cuius tu tribus uenditorem, & corruptorem, et ſequeſtrem* Planciũ *fuiſſe clamitas, eam tribum profecto, ſeueriſſimorum præſertim hominũ et grauiſſimorum, edere debuiſti. aut* Volitiniã. *libet enim tibi, neſcio quid etiam de illa tribu criminari. hãc igitur ipſam cur non edidiſti? quid* Plancio *cum* Lemonia? *quid cum* Veientina? *quid cum* Cruſtumina? *nam tertiã etiam, nõ quæ iudicaret, ſed quæ reijceretur, eſſe uoluiſti. dubitatis igitur iudices, quin uos* M. Laterenſis *ſuo iudicio nõ ad ſentẽtiam legis, ſed ad ſuã ſpem aliquam de ciuitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas neceſſitudines habet* Plancius, *cũ ille non ediderit, iudicarit officijs ab hoc obſeruatas, nõ largitione? quid enim poteſt dicere, cur iſta editio nõ ſummam habeat acerbitatem remota ratione illa, quã in decernendo ſecuti ſumus? tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut deniq; eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles exiſtimes? tu me ignaro, nec opinãte, inſcio, notes & tuos & tuorum neceſſarios, uel iniquos meos, uel etiam defenſorum meorum? eodemq; adiungas, quos natura putes aſperos, atq; omnibus iniquos? deinde effundas repente, ut ante conſeſſum eorum iudicum uideam, q̃ potuerim, qui eſſent futuri, ſuſpicari? apud eosq; me, ne quinq; quidem reiectis, quod*

in proximo reo de conſilij ſententia conſtitutum eſt, coɡas cauſam de fortunis omnibus dicere? nõ enim, ſi aut Plancius ita uixit, ut offenderet ſciens neminem, aut tu ita erraſti, ut eos ederes imprudens, ut nos inuito te tamen ad iudices, non ad carnifices ueniremus, iccirco iſta editio ꝑ ſe non acerba eſt. an uero nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis non tulerũt, cum ex CXXV iudicibus principibus equeſtris ordinis, quinq; et LXX reus reijceret, L referret; omniaq; potius permiſcuerunt, ꝗ ei legi conditioniq; parerent: nos neq; ex delectis iudicibus, ſed ex omni populo, neq; editos ad reijciendũ, ſed ab accuſatore cõſtitutos iudices ita feremus, ut neminem reijciamus? neq; ego nunc legis iniquitatem queror, ſed factum tuũ ꝺ ſententia legis doceo diſcrepare: & illud acerbum iudicium, ſi, quemadmodum ſenatus cẽſuit, populusq; iuſſit, ita feciſſes, ut in hunc & ſuam & ab hoc obſeruatas ederent, nõ modo non quererer, ſed hũc, iudicibus editis, qui teſtes ijdem eſſe poſſent, abſolutum putarem. neq; nũc multo ſecus exiſtimo: cum enim has tribus edidiſti, ignotis te iudicibus uti malle, ꝗ notis indicauiſti; fugiſti ſentẽtiam legis, æquitatem omnem reieciſti, in tenebris, ꝗ in luce cauſam uerſari maluiſti. Volitinia tribus ab hoc corrupta. Terentinam habuerat uenalem. quid diceret apud Volitinienſes, aut tribules ſuos iudices? immo uero tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum teſtem haberes, aut uero etiam excitares? etenim ſi reus tribus ederet, Volitiniã fortaſſe Plancius propter uicinitatem, ac neceſſitudinem ſuam nõ edidiſſet? & ſi quæſitor edendus fuiſſet, quem tandem potius, ꝗ hunc C. Alfium, quem habet, cui notiſſimus eſſe debet,

uicinum,tribulem,grauiſſimũ hominem,iuſtiſſimumq́;, edidiſſet? cuius quidem æquitas & meæ ſimilis uoluntas erga Cn.Plancij ſalutem,quã ille ſine ulla cupiditatis ſuſpicione præ ſe fert,facile declarat,nõ fuiſſe fugiendum tribulem huic iudicem , cui quæſitorem tribulem exoptandum fuiſſe uideatis. neq; ego nũc conſilium reprehendo tuũ,ꝙ non eas tribus, quibus hic maxime notus erat,edideris: ſed à te doceo conſiliũ non ſeruatum ſenatus: etenim quis te tum audiret illorum? aut quid diceres? ſequeſtrem'ne Planciũ? reſpuerent aures,nemo agnoſceret,repudiaretur.an gratioſum? illi libenter audirent, nos non timide confiteremur: noli enim putare Laterenſis,legibus iſtis, quas ſenatus de ambitu ſancire uoluerit,id eſſe actum,ut ſuffragatio,ut obſeruãtia,ut gratia tolleretur.ſemper fuerũt boni uiri,qui apud tribules ſuos gratioſi eſſe uellent. neq; uero tam durus in plebem noſter ordo fuit,ut eam coli noſtra modica liberalitate noluerit: neq; hoc liberis noſtris interdicendum eſt,ne obſeruent tribules ſuos,ne diligant,ne reficere neceſſarijs ſuis ſuam tribum poſſint,ne par ab his munus in ſua petitione reſpectent: hæc enim plena ſunt officij, plena obſeruantiæ,plena etiam antiquitatis.iſto in genere & fuimus ipſi,cum ambitionis noſtra tempora poſtulabant,& clariſſimos uiros eſſe uidimus,et hodie eſſe uidemus quamplurimos gratioſos. Decuriatio tribulium, deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta ſeueritatem ſenatus,& bonorum omniũ uim ac dolorem excitarunt. hæc doce,hæc profer, huc incumbe Laterenſis, decuriaſſe Plancium,cõſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronunciaſſe, diuiſiſſe: tum mirabor te ijs armis uti, quæ

tibi lex dabat,noluiſſe: tribulibus enim iudicibus,nō mo
do ſeueritatem illorum,ſi iſta uera ſunt, ſed ne uultus
quidem ferre poſſemus.hanc tu rationem cum fugeris,
cumq; hos iudices habere nolueris,quorū in huius delicto
cum ſcientia certiſſima,tum dolor grauiſſimus eſſe de=
buerit: quid apud hos dices,qui abs te taciti requirunt,
cur hoc ſibi oneris impoſueris,cur ſe potiſſimum delege=
ris,cur deniq; ſe diuinare malueris,ꝗ eos,qui ſcirent,iu=
dicare? ego Planciū Laterenſu & ipſum gratioſum eſſe
dico,& habuiſſe in petitione multos cupidos ſui gratio
ſos.quos tu ſi ſodales uocas,officioſam amicitiam nomine
inquinas crimino ſo. ſin,quia gratioſi ſunt,accuſandos
putas,noli mirari te id,quod tua dignitas poſtularit,re=
pudiandis gratioſorū amicitijs non eſſe aſſecutū. iam ut
ego doceo gratioſum eſſe tribulibus Plancium,ꝙ multis
benigne fecerit,pro multis ſpoponderit,in operas pluri=
mos patris auctoritate et gratia miſerit,ꝙ deniq; omni
bus officijs per ſe,per patrem,per maiores ſuos totā Ati
natem præfecturam cōprehenderit: ſic tu doce ſeque=
ſtrem fuiſſe,largitum eſſe,cōſcripſiſſe, tribules decuria=
uiſſe.quod ſi non potes,noli tollere ex ordine noſtro libe=
ralitatem,noli maleficiū putare eſſe gratiā,noli obſeruā
tiam ſancire pœna. itaq; hæſitantem te in hoc ſodalitio=
rum tribuario crimine ad cōmunem ambitus cauſam
cōtuliſti.in qua deſinamus aliquando (ſi uidetur) uul=
gari, & peruagata declamatione contendere: ſic enim
tecum ago.quam tibi cōmodum eſt,unam tribum deli=
ge tu: doce id,quod debes,per quem ſequeſtrem,quo di=
uiſore corrupta ſit: ego,ſi id facere non potueris,quod,
ut opinio mea fert,ne incipies quidem; per quē tulerit,

docebo.eſt'ne hæc uera contentio?placet'ne ſic agi?nõ poſſum magis pedem conferre(ut aiunt) aut propius accedere.quid taces?quid diſſimulas?quid tergiuerſaris? etiam atq; etiam inſto,atq; urgeo,inſector,poſco atq; adeo flagito crimen.quãcunq; tribum inquam delegeris, quam tulerit Plancius,tu oſtẽdito,ſi poteris,uitium,ego,qua ratione tulerit,docebo.nec erit hæc alia ratio Plãcio, ac Laterenſi.nam ut,quas tribus tu tuliſti, ſi iam ex te requiram,poſſis,quorũ ſtudio tuleris,explicare: ſic ego hoc cõtendo,me tibi ipſi aduerſario, cuiuſcunq; tribus rationẽ popoſceris,redditurum. ſed cur ego ſic ago?quaſi nõ comitijs iam ſuperioribus ſit Plancius deſignatus Aedilis. quæ comitia primum habere cœpit Conſul tum omnibus in rebus ſumma auctoritate,tum harum ipſarum legũ ambitus auctor:deinde habere cœpit ſubito,præter opinionem omnium:ut ne ſi cogitaſſet quidem quiſpiam largiri,daretur ſpacium comparandi.uocatæ tribus, latum ſuffragium,deſcriptæ,renunciatæ.longe plurimum ualuit Plãcius.nulla largitionis nec fuit,nec eſſe potuit ſuſpicio.an tandem una centuria prærogatiua tantum habet auctoritatis,ut nemo unq̃ prior eam tulerit, quin renunciatus ſit: tu aut his ipſis comitijs conſularibus, aut certe in illum annum Aedilem Plancium factum miraris,in quo nõ exigua pars populi, ſed uniuerſus populus uoluntatẽ ſuam declararit,cuius in honore nõ unius tribus pars, ſed comitia tota comitijs fuerint prærogata? quo quidem tẽpore,ſi id Laterẽſis facere uoluiſſes, aut ſi grauitatis eſſe putaſſes tuæ, quod multi nobiles ſæpe fecerunt,ut,cum minus ualuiſſent ſuffragijs,q̃ putaſſent,poſtea prolatis comitijs proſternerent ſe,& populo R.fra=

cto animo, atq; humili ſupplicarent: non dubito, quin omnis ad te conuerſura ſe fuerit multitudo : nunq̃ enim nobilitas, integra præſertim atq; innocẽs, à populo R. ſupplex repudiata fuit. ſed ſi tibi grauitas tua, & magnitudo animi pluris fuit, ſicut eſſe debuit, q̃ Aedilitas : noli, cum habeas id, quod malueris, deſiderare id, quod minoris putaris. equidem primum, ut honore dignus eſſem, maxime ſemper laboraui: ſecundo, ut exiſtimarer : tertium mihi fuit illud, quod pleriſq; primum eſt, ipſe honos : qui ijs deniq; debet eſſe iucundus, quorum dignitati populus R. teſtimonium, nõ beneficium ambitioni dedit. Quæris etiam Laterenſis, quid imaginibus tuis, quid ornatiſſimo atq; optimo uiro patri tuo reſpondeas mortuo ? noli iſta meditari, atq; illud caue potius, ne tua iſta querela, dolorq́; nimius ab illis ſapientiſſimis uiris reprehẽdatur: uidit enim pater tuus, App. Claudium, nobiliſſimum hominem, uiuo patre ſuo potẽtiſſimo & clariſſimo ciue C. Claudio Aedilẽ non eſſe factum, & eundẽ ſine repulſa factũ eſſe Conſulẽ: uidit, hominẽ ſibi maxime coniunctũ, egregium uirum, L. Volcatium: uidit, M. Piſonem in iſta Aedilitate offenſiũcula accepta, ſummos à populo R. eſſe honores adeptos. auus uero tuus & P. Naſicæ tibi æditiam prædicaret repulſam, quo ciue neminẽ ego ſtatuo in hac Rep. fortiorẽ; & C. Marij, qui duobus Aedilitatis acceptis repulſis, ſepties Conſul eſt factus; & L. Cæſaris, Cn. Octauij, M. Tullij, quos omnes ſcimus Aedilitate præteritos, Conſules eſſe factos. ſed quid ego æditilias repulſas colligo? quæ ſæpe eiuſmodi habitæ ſunt, ut ijs, qui præteriti eſſent, benigne à populo factum uideretur. Tribunus militum L. Philippus ſumma nobilitate & eloquen-

tia, Quæſtor Q. Celius clariſſimus ac fortiſſimus adoleſcés, Tribuni pl. P. Rutilius Rufus; C. Fimbria, C. Caſſius, Cn. Oreſtes facti non ſunt: quos tamen omnes Conſules factos ſcimus eſſe. quæ tibi ultro pater, et maiores tui nõ conſolandi tui gratia dicerent, neq; uero quo te liberent aliqua culpa, quam tu uereris, ne à te ſuſcepta uideatur; ſed ut te ad curſum iſtum tenendum, quem à prima æta te ſuſcepiſti, cohortentur: nihil eſt enim, mihi crede Laterenſis, de te detractum: detractũ dico? ſi mehercules uere, quod accidit, interpretari uelis, eſt aliquid etiã de uirtute ſignificatum tua: noli enim exiſtimare non magnũ quẽdam motum fuiſſe illius petitionis tuæ, de qua, ne aliquid iurares, deſtitiſti. denunciaſti homo adoleſcens, quid de ſumma Reip. ſentires; fortius tu quidem, quàm nõ nulli defuncti honoribus; ſed apertius, quàm uel ambitionis uel ætatis tuæ ratio poſtulabat. quamobrem in diſſentiente populo noli putare nullos fuiſſe, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautũ fortaſſe nũc tuo loco dimouere potuerunt, prouidentem ante & præcauentem nunquam certe mouebunt. an te illa argumenta duxerunt? dubitabitis, inquit, quin coitio facta ſit, cum tribus pleraſq; cum Plotio tulerit Plancius? an unà fieri potuerunt, ſi unà tribus non tuliſſent? cum non nullas punctis pene totidem: quippe cum iam facti propè ſuperioribus comitijs declaratiq; ueniſſent. quanq̃ ne id quidem ſuſpicionem coitionis habuerit: neq; enim unq̃ maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent ædilitiam, niſi uiderẽt accidere poſſe, ut competitores pares ſuffragijs eſſent. & ais, prioribus comitijs Anienſem à Plotio, Terẽtinam à Plancio tibi eſſe conceſſam; nunc ab utroque eas auul-

ſas,ne in anguſtum uenirent.quam conuenit,non dũ cognita populi uoluntate hos,quos iam tum cõiunctos fuiſſe dicis,iacturam ſuarum tribuum,quo uos adiuuaremini, feciſſe; eoſdem,cum iam eſſent experti quid ualerent, reſtrictos & tenaces fuiſſe?etenim uerebantur, credo,anguſtias,quaſi res in contentionem, aut in diſcrimen aliquod poſſet uenire. ſed tamen tu an Plotium uirum ornatiſſimum in idem crimen uocandum iudicas? an dicis eum te arripuiſſe,à quo nõ ſis rogatus? Nam quod queſtus es,plures te teſtes habere de Volitinia, quàm quot in ea tribu puncta tuleris: indicas,aut eos teſtes te adducere,qui,quia nummos acceperint, te præterierint; aut te ne gratuita quidem eorũ ſuffragia tuliſſe. illud uero crimen de nummis,quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti,caluit re recenti,nũc in cauſa refrixit: neq; enim, qui illi nummi fuerint,nec quæ tribus, nec qui diuiſor, oſtenderis.atq; is quidem adductus ad Conſules, qui tum in crimen uocabatur,ſe inique à tuis iactatum grauiter querebatur.qui ſi erat diuiſor, præſertim eius quem tu habebas reũ,cur abs te reus non eſt factus? cur non eius dãnatione aliquid ad hoc iudiciũ præiudicij comparaſti? ſed neq; tu habes hæc,neq; eis cõfidis.alia te ratio, alia cogitatio ad ſpem huius opprimendi excitauit.magnæ ſunt in te opes: late patet gratia: multi amici, multi cupidi tui,multi fautores laudis tuæ: multi huic inuident: multis etiam pater,optimus uir,nimium retinens equeſtris iuris,& libertatis uidetur: multi etiam cõmunes inimici reorũ omniũ,qui ita ſemper teſtimoniũ de ambitu dicũt, quaſi aut moueãt animos ſuis teſtimonijs,aut gratũ populo R. ſit, aut ab eo facilius ob eam cauſam dignitatẽ,

quam uolunt, conſequantur. quibuſcum me iudices pugnantem meo more priſtino non uidebitis: non ꝙ fas ſit quicq̃ effugere, quod ſalus Plancij poſtulet: ſed quia neq; neceſſe eſt me id perſequi uoce, quod uos mente uideatis; & ꝙ ita de me meriti ſunt illi ipſi, quos ego teſtes uideo paratos, ut eorum reprehenſionem uos ueſtræ prudentiæ aſſumere, meæ modeſtiæ remittere debeatis. illud unum uos magnopere oro atq; obſecro iudices cum huius, quem defendo, tum communis periculi cauſa, ne fictis auditionibus, ne diſſeminato diſperſoq; ſermoni fortunas innocẽtium ſubijciẽdas putetis. multi amici accuſatoris, nõ nulli etiam noſtri iniqui, multi communes obtrectatores atque omnium inuidi multa finxerunt. nihil eſt autem tã uolucre, q̃ maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius diſſipatur. neq; ego, ſi fontem maledicti reperietis, ut negligatis, aut diſſimuletis, unquã poſtulabo. ſed ſi quid ſine capite manabit, aut ſi quid erit eiuſmodi, ut nõ extet auctor, qui audierit; aut ita negligẽs uobis eſſe uidebitur, ut, unde audierit, oblitus ſit; aut ita leuẽ habebit auctorẽ, ut memoria dignũ non putarit: huius illa uox uulgaris auditu ne quid reo innocẽti noceat, oramus. Sed uenio iã ad L. Caſſium familiarem meum, cuius ex oratione ne illũ quidẽ Iuuenciũ tecũ expoſtulaui, quẽ ille omni & uirtute, & humanitate ornatus adoleſcens primũ de plebe Aedilem curulẽ factũ eſſe dixit. in quo Caſſi ſi ita tibi reſpondeã, neſciſſe id populũ R. neque fuiſſe qui id nobis narraret, præſertim mortuo Longino, non, ut opinor, admirere, cum ego ipſe non abhorrens à ſtudio antiquitatis me hic id ex te primum audiſſe confitear. & quoniã tua fuit perelegans ac perſub=

tilis oratio, digna equitis R. uel ſtudio, uel pudore; quo=niamq́; ſic ab his es auditus, ut magnus honos et ingenio, & humanitati tuæ tribueretur: reſpondebo ad ea, quæ dixiſti, quæ pleraq; de ipſo fine fuerũt: in quibus ipſi acu lei, ſi quos habuiſti in me reprehendendo, tamen mihi nõ ingrati acciderunt. Quæſiſti, utrum mihi putarem equi=tis R. filio faciliorem fuiſſe ad adipiſcendos honores uiã, an futuram eſſe filio meo, qui eſſet familia conſulari? ego uero quanq̃ illi omnia malo, q̃ mihi, tamen illi honorum aditus nunquam faciliores optaui, q̃ mihi fuerunt: quin etiam, ne forte ille ſibi me potius peperiſſe iam honores, q̃ iter demonſtraſſe adipiſcẽdorum putet, hæc illi ſoleo præ cipere, quanquam ad præcepta ætas non eſt gnati, quæ il le à Ioue ortus ſuis præcepit filijs: Vigilandum eſt ſem=per: multæ inſidiæ ſunt bonis. noſtis cætera. que nõ ne id, quod multi inuideãt. quæ ſcripſit grauis ille & ingenio=ſus poeta, ſcripſit, non ut illos regios pueros, qui iam nuſ quam erant, ſed ut nos & noſtros liberos ad laborem, & laudem excitaret. Quæris, quid potuerit amplius aſſe qui Plancius, ſi Cn. Scipionis fuiſſet filius? magis Aedilis fieri non potuiſſet; ſed hoc præſtare, quòd ei minus inui=deretur. etenim honorum gradus ſummis hominibus & infimis ſunt pares, gloriæ diſpares. quis noſtrum ſe dicit M. Curio, quis C. Fabritio, quis P. Duellio parem? quis At tilio Calatino? quis Cn. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eoſdem ſumus honorum gradus, quos illi, aſſecuti: eſt enim in uirtute multis aſcenſus, uti is glo ria maxime excellat, qui uirtute plurimum præſtet. ho=norum populi finis eſt Conſulatus: quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. horum, ſi diligenter

quæras,uix decimã partem reperias gloria dignam. ſed nemo unquam ſic egit,ut tu: cur iſte ſit Conſul? quid po tuit amplius,ſi L.Brutus eſſet,qui ciuitatem dominatu re gio liberauit? honore nihil amplius, laude multum. ſic igitur Plancius nihilo minus Quæſtor eſt factus,& Tri bunus pl. & Aedilis, quàm ſi eſſet ſummo loco natus. ſed hæc pari loco orti ſunt innumerabiles alij conſecuti.

Profers triumphos Ti.Gracchi,& C.Marij,& quæris,quid ſimile in Plancio. quaſi uero iſti, quos commemoras,propterea magis laude fuerint digni, quòd triũpharunt,& non quia commiſſi ſunt ijs magiſtratus, in quibus re bene geſta triumpharent. Rogas,quæ caſtra uiderit,qui & miles in Creta Metello hoc imperatore, et Tribunus in Macedonia militum fuerit,& Quæſtor tãtum ex re militari detraxerit temporis, quantum in me cuſtodiendum transferre maluerit. Quæris,num diſertus. immo,id quod ſecundum eſt, ne ſibi quidem uidetur. num iuris conſultus. quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat: omnes enim iſtiuſmodi artes in ijs reprehendũtur,qui,cum profeſſi fuerint, ſatisfacere non poſſunt; non in his, qui abfuiſſe ab his ſtudijs confitentur. uirtus,probitas,integritas in can didato,non linguæ uolubilitas,non ars, nõn ſcientia, requiri ſolet. ut nos in mancipijs parandis, quemuis frugi hominem ſi pro fabro, aut pro textore emimus, fer re moleſte ſolemus, ſi eas artes, quas in emendo ſecuti ſumus, forte neſciuerit; ſin autem emimus, quem uillicum imponeremus,quem pecori præficeremus,nihil in eo niſi frugalitatem,laborem, uigilantiã eſſe curamus: ſic populus R. deligit magiſtratus, quaſi Reip. uillicos: in

quibus ſiqua præterea eſt ars, facile patitur; ſin minus, uirtute eorum, & innocentia contentus eſt: quotus enim quiſq; diſertus? quotus quiſq; iuris peritus eſt, ut eos numeres, qui uolunt eſſe? ꝙ ſi præterea honore dignus nemo, quidnam tot optimis, & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum? Iubes Plancium de uitijs Laterenſis dicere. nihil poteſt, niſi eum nimis in ſe iracundum putabis fuiſſe. Idem effers Laterenſem laudibus. facile patior id te agere multis uerbis, quod ad iudicium non pertineat; & id te accuſantem tandiu dicere, quod ego defenſor ſine periculo poſſim confiteri. atqui non modo confiteor ſumma in Laterenſe ornamenta eſſe, ſed te etiam reprehendo, ꝙ ea non enumeres, alia quædam inania, & leuia conquiras. Præneſte feciſſe ludos. quid? alij Quæſtores non'ne fecerunt? Cyrenis liberalem in Publicanos, iuſtum in ſocios fuiſſe. quis negat? ſed ita multa Romæ geruntur, ut uix ea, quæ fiunt in prouincijs, audiantur. non uereor, ne mihi aliquid iudices uidear arrogaſſe, ſi de Quæſtura mea dixero: quamuis enim illa floruerit, tamen eum me poſtea fuiſſe in maximis rebus arbitror, ut non ita mihi multum ſit ex Quæſturæ laude repetendum. ſed tamen non uereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia Quæſturam aut gratiorem, aut clariorem fuiſſe. uere mehercules hoc dicã. ſic tum exiſtimabam, nihil homines unquã aliud Romæ, niſi de Quæſtura mea, loqui. frumenti in ſumma caritate maximum numerũ miſerã: negociatoribus comis, mercatoribus iuſtus, municipibus liberalis, ſocijs abſtinens, omnibus erã uiſus in omni officio diligẽtiſſimus: excogitati quidã erant à Siculis honores inauditi: itaq; hac ſpe decedebã, ut mihi populũ R. ultro omnia delaturum

laturum

laturum putarem. at ego, cum caſu diebus iis itineris fa ciēdi cauſa decedēs è prouincia Puteolos forte ueniſſem, cum plurimi & lautiſſimi ſolent eſſe in iis locis, concidi penè iudices, cum ex me quidā quæſiſſet, quo die Roma exiſſem, & num quid in ea eſſet noui. cui cum reſpōdiſſem, me è prouincia decedere: etiā, mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa. huic ego iam ſtomachās faſtidioſe, imo ex Sicilia, inq̄. tū quidā, quaſi qui omnia ſciret, quid? tu neſcis, inquit, hunc Syracuſis Quæſtorem fuiſſe? quid multa? deſtiti ſtomachari, & me unū ex iis feci, qui ad aquas ueniſſent. ſed ea res iudices haud ſcio an plus mihi profuerit, q̄ ſi mihi tum eſſent omnes congratulati. nam poſteaq̄ ſenſi populum R. aures hebetiores, oculos acres atq; acutos habere: deſtiti, quid de me audituri eſſent homines, cogitare: feci, ut poſtea quotidie me præſentem uiderent: habitaui in oculis: preſſi forum: neminem à cōgreſſu meo neq; ianitor meus, neq; ſomnus abſterruit. ecquid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne ocium quidem unq̄ ocioſum? nam quas tu cōmemoras Caſſi legere te ſolere orationes, cū ocioſus ſis; has ego ſcripſi ludis & feriis, ne omnino unq̄ eſſem ocioſus. etenim M. Catonis illud, quod in principio ſcripſit Originum ſuarum, ſemper magnificum & præclarum putaui, clarorum uirorum atq; magnorum nō minus ocii, q̄ negocii rationem extare oportere. ita ſi quā habeo laudem, quæ quāta ſit neſcio, parta Romæ eſt, quæſita in foro: meaq; priuata conſilia publici quoq; caſus cōprobauerunt, ut etiam ſumma Reſp. mihi domi fuerit gerenda, & urbs in urbe ſeruāda. eadem igitur Caſſi uia munita Laterenſi eſt, idem uirtutis curſus ad gloriam, hoc

facilior fortaſſe,ꝙ ego huc à me ortus,& per me nixus aſcendi,iſtius egregia uirtus adiuuabitur cõmendatione maiorum.ſed ut redeã ad Plancium,nunq̃ ex urbe abfuit,niſi forte,lege,neceſſitate. non ualuit rebus ijſdem, quibus fortaſſe non nulli: at ualuit aſſiduitate,at ualuit obſeruandis amicis,ualuit liberalitate : fuit in oculis: petiuit: eſt uſus ratione,qua minima inuidia noui homines plurimi eoſdem honores conſecuti ſunt. Nam ꝙ ais Caſſi,nõ plus me Plancio debere,q̃ bonis omnibus,ꝙ ijs æque mea ſalus chara fuerit:ego me debere bonis omnibus fateor : ſed etiam ijs,quibus ego debeo,boni uiri & ciues,ædilitijs comitijs aliquid ſe meo nomine debere,Plãcio dicebant.uerum fac me multis debere,& in ijs Plancio:utrum igitur,me cõturbare oportet,an cæteris,cum cuiuſq; dies uenerit,hoc nomen, quod urget, nunc,cum petitur,diſſoluere ? quanquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam diſſoluit,ſtatim non habet id,quod reddidit ; qui autem debet,is retinet alienum : gratiam autem & ,qui refert,habet ; &, qui habet,in eo ipſo,quod habet,refert. neq; ego nunc Plancio deſinam debere,ſi hoc ſoluero : nec minus ei redderem uoluntate ipſa,ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet. Quæris à me Caſſi,quid pro fratre meo, qui mihi eſt chariſſimus,quid pro meis liberis,quibus nihil poteſt mihi eſſe iucundius,amplius,q̃ pro Plancio facio,facere poſſim:nec uides iſtorũ ipſorum charitate ad huius ſalutem defendendam maxime ſtimulari me atq; excitari : nam neq; illis huius ſalute,à quo meam ſciunt eſſe defenſam,quicquam eſt optatius ; & ego ipſe nunq̃ illos aſpicio, quin per hunc me his conſeruatum eſſe meminerim , huiuſq;

meriti in me recorder. Opimium damnatum eſſe comme=moras, ſeruatorem ipſum Reip: Calidium adiungis, cu=ius lege Q. Metellus in ciuitatem ſit reſtitutus: repre=hendis meas pro Plancio preces, quod nec Opimius ſuo no=mine liberatus ſit, nec Q. Metelli Calidius. de Calidio tibi tantum reſpondeo, quod ipſe uidi: Q. Metellum Pium Conſulem prætorijs comitijs petente Q. Calidio populo R. ſupplicaſſe, cum quidem nõ dubitaret & Con ſul, & homo nobiliſſimus, patronum illum eſſe ſuum, & familiæ ſuæ nobiliſſimæ, dicere. quo loco quæro ex te, num id in iudicio Calidij putes, quod ego in Plancij fa=cio, aut Metellum Pium, ſi Romæ eſſe potuiſſet, aut pa=trem eius, ſi uixiſſet, non fuiſſe facturum. nam Opimij quidem calamitas utinam ex hominum memoria poſſet euelli. uulnus illud Reip. dedecus huius imperij, turpitu=do populi R. non iudicium putandum eſt: quam enim illi iudices, ſi iudices, & non parricidæ patriæ nominan di ſunt, grauiorem potuerunt Reip. infligere ſecurim, quàm cum illum è ciuitate eiecerũt, qui Prætor finitimo, Con ſul domeſtico bello Remp. liberarat? At enim nimis ego magnum beneficium Plancio, &, ut ais, id uerbis exag=gero. quaſi uero me tuo arbitratu, & non meo gratum eſſe oporteat. quod iſtius tantum meritũ, inquit? an quia te non iugulauit? immo uero quia iugulari paſſus non eſt. quo quidé tu loco Caſſi etiã purgaſti inimicos meos, meæq; uitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dixiſti. poſuit hoc idem Laterenſis. quam ob rem de iſto paulo poſt plu ra dicam. de te tantum requiro, utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuiſſe. quod fuit ullorum tan tum? requiro, utrum putes odium unquã barbarorum

tam immane ac tam crudele in hoſtem? an fuiſſe in ijs aliquem aut famæ metum, aut pœnæ, quorũ uidiſti toto illo anno ferrum in foro, flãmam in delubris, uim in tota urbe uerſari? niſi exiſtimas, eos iccirco uitæ meæ pepercíſſe, ꝙ de reditu meo nõ timerent; & quenq̃ putas fuiſſe tam excordem, qui uiuis his, ſtante urbe & curia, rediturum me, ſi uiuerem, nõ putaret. quam ob rem nõ debes is homo, et is ciuis prædicare, uitam meã, quæ fidelitate amicorum cõſeruata ſit, inimicorum modeſtia nõ eſſe appetitam. Reſpondebo tibi nũc Laterenſis, minus fortaſſe uehementer, q̃ abs te ſum prouocatus; ſed profecto nec conſiderate minus, nec minus amice. nã primũ illud fuit aſperius, me, quæ de Plancio dicerem, mentiri, & temporis cauſa fingere. ſcilicet homo ſapiens excogitaui, quã ob rem uiderer maximis beneficij uinculis obſtrictus, cum liber eſſem, & ſolutus. quid enim? mihi ad defendendum Planciũ parum multæ, parũ iuſtæ neceſſitudines erant familiaritatis, uicinitatis, patris amicitiæ? quæ ſi nõ eſſent, uereor credo ne turpiter facerem, ſi hoc ſplendore, & hac dignitate hominem defenderẽ. fingenda fuit mihi iudices cauſa peracuta, ut ei, quẽ mihi debere oporteret, ego me omnia debere dicerẽ. at id etiã gregarij milites faciũt inuiti, ut coronam dent ciuicam, & ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur: non quo turpe ſit protectum in acie hoſtiũ manibus eripi (nam id accidere, niſi forti uiro, & pugnanti cominus, non poteſt) ſed onus beneficij reformidant, ꝙ permagnũ eſt alieno debere idem, quod parenti. ego, cũ cæteri uera beneficia etiam minora diſſimulent, ne obligati eſſe uideantur: eo me beneficio obſtrictum eſſe emẽtiar, cui ne referri quidem

gratia poſſe uideatur? an hoc tu Laterenſis ignoras? qui, cum mihi eſſes amiciſſimus; cũ uel periculum uitæ tuæ mecum ſociare uoluiſſes; cum me in illo triſti, et acerbo luctu, atq; diſceſſu non lacrymis ſolũ tuis, ſed animo, corpore, copijs proſecutus eſſes; cum meos liberos, et uxorem me abſente tuis opibus auxilioq; defendiſſes: ſic mecum ſemper egiſti, te mihi remittere, atq; concedere, ut omne ſtudiũ meum in Cn. Plancij honorem cóſumerem, ꝙ eius in me meritum tibi etiã gratum eſſe dicebas. nihil autem me noui, nihil temporis cauſa dicere, non'ne etiã illa teſtis eſt oratio, quæ eſt à me prima habita in ſenatus? in qua, cũ perpaucis nominatim egiſſem gratias, ꝙ omnes enumerari nullo modo poſſent, ſcelus auté eſſet quenq̃ præteriri, ſtatuiſſemq; eos ſolũ nominare, qui cauſæ noſtræ duces & quaſi ſigniferi fuiſſent, in his Plancio gratias egi. reciteturq; oratio, quæ propter eius magnitudinem dicta de ſcripto eſt, in qua ego homo aſtutus ei me dedam, cui nihil magnopere debeam, & huius tanti officij ſeruitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno. nolo cætera, quæ à me mandata ſunt literis, recitare: prætermitto illa, ne aut proferre uidear ad tempus, aut eo genere uti literarum, quod meis ſtudijs aptius, q̃ cóſuetudini iudiciorũ eſſe uideatur. Atq; etiã clamitas Laterenſis: Quouſq; iſta, dicis? nihil in Criſpio profeciſti? abſolutæ iam ſunt preces tuæ. de Criſpio mihi ne tu obijcies, quem ego de me bene meritum quia te teſte cognouerã, te eodem auctore defendi? & ei dices, quouſq;, quem negas, quod pro Criſpio contenderit, impetrare potuiſſe? nam iſtius uerbi, quouſq;, hæc poterat eſſe inuidia. datus eſt tibi ille, condonatus ille: non facis finem: ferre

non poſſumus. ei quidem, qui pro uno laborarit, & ipſum id non obtinuerit, dici, quouſq;, irridentis magis eſt, q̃ reprehendentis. niſi forte ego unus ita me geſſi in iudicijs, ita & cum his, & inter hos uixi, is in cauſis patronus, is in Rep. ciuis & ſum et ſemper fui, ſolus ut à te cõſtituar, qui nihil à iudicibus debeam unq̃ impetrare. & mihi lacrymulam Criſpiani iudicij obiectas: ſic enim dixiſti, uidi ego tuã lacrymulam. uide, q̃ me uerbi tui pœniteat. non modo lacrymulam, ſed multas lacrymas & fletum cum ſingultu uidere potuiſti. an ego, qui meorũ lacrymis me abſente cõmotus, ſimultates, quas mecum habebat, depoſuiſſet, meaq́; ſalutis non modo nõ oppugnator, ut inimici mei putarant, ſed etiam defenſor fuiſſet, huius in periculo non dolorem meum ſignificarem? tu autem Laterenſis, qui tum lacrymas meas gratas eſſe dicebas, nunc eaſdem uis inuidioſas uideri. negas Tribunatum Plancij quicquã attuliſſe adiumenti dignitati meæ: atq; hoc loco (quod ueriſſime facere potes) L. Racilij fortiſſimi & conſtãtiſſimi uiri diuina in me merita cõmemoras: cui quidem ego, ſicut Plancio, nunq̃ diſſimulaui me plurimum debere, ſemperq́; præ me feram: nullas enim ſibi ille neq; contentiones, neq; inimicitias, neq; uitæ dimicationes nec pro Rep. nec pro me defugiendas putauit. atq; utinã, quàm ego ſum in illum gratus, tam licuiſſet per hominum uim, & iniuriam populi R. ei gratiam referri. ſed ſi non eadem contendit in Tribunatu Plancius, exiſtimare debes, nõ huic uoluntatem defuiſſe, ſed me, cum iam Plancio deberem, Racilij beneficijs fuiſſe contentum. an uero putas iudices iccirco minus mea cauſa facturos, ꝙ me eſſe gratum crimineris? an, cum

populus R. illo S.C. quod in monumento Marij factum eſt, quo mea ſalus omnibus eſt gentibus cõmendata, uni Cn. Plancio gratias egerit (unus enim fuit de magiſtratibus defenſor ſalutis meæ, cui ſenatus pro me gratias agendas putauit) ei ego à me referendam gratiam non putem? atqui, eum cum uides, quo me tandem animo in te putas eſſe Laterenſis? ullum eſſe tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modo pro ſalute tua, ſed etiã pro dignitate defugerem? quo quidem etiàm magis ſum non dicam miſer (natura quidem abhorret à uirtute uerbi) ſed certe exercitus: nõ quia multis debeo (leue enim onus beneficij gratia) ſed quia ſæpe concurrit propter aliquorum de me meritorum inter ipſos cõtentiones, ut eodẽ tempore in omnes uerear ne uix poſſim gratus uideri. ſed ego hoc meis ponderibus examinabo, non ſolum quid cuiq; debeam, ſed etiam quid cuiuſq; interſit, et quid à me cuiuſq; tempus poſcat. agitur ſtudium tuum, uel etiam, ſi uis, exiſtimatio, laus, Aedilitas: at Cn. Plancij ſalus, patria, fortunæ. ſaluum tu me eſſe cupiſti: hic fecit, etiam ut eſſe poſſem. diſtineor tamen, & diuellor dolore, & in cauſa diſpari offendi te à me, doleo: ſed mediusfidius multo citius meã ſalutem pro te obiecero, q̃ Cn. Plancij ſalutem tradidero contentioni tuæ: etenim iudices cum omnibus uirtutibus me affectum eſſe cupiam, tamen nihil eſt quod malim, quàm me & gratum eſſe, & uideri: hæc eſt enim una uirtus non ſolum maxima, ſed etiam mater uirtutum omnium reliquarum. quid eſt pietas, niſi uoluntas grata in parentes? qui ſunt boni ciues, qui belli, qui domi de patria bene merentes, niſi qui patriæ beneficia me-

minerunt? qui ſancti, qui religionum colentes, niſi qui meritā dijs immortalibus gratiam iuſtis honoribus, & memori mēte perſoluūt? quæ poteſt eſſe iucūditas uitæ, ſublatis amicitijs? quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos? quis eſt noſtrū liberaliter educatus, cui nō educatores, cui nō magiſtri ſui, atq; doctores, cui nō locus ille mutus, ubi ipſe altus aut doctus eſt, cum grata recordatione in mēte uerſetur? cuius opes tantæ eſſe poſſunt, aut unq̃ fuerūt, quæ ſine multorū amicorū officijs ſtare poſſint? quæ certe, ſublata memoria, et gratia, nulla extare poſſunt. equidem nil tam propriū hominis exiſtimo, q̃ nō modo beneficio, ſed etiā beneuolentiæ ſignificatione alligari: nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, q̃ cōmittere, ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare. quæ cum ita ſint, iam ſuccumbā Laterenſis iſti tuæ orationi: in eo ipſo, in quo nihil poteſt eſſe nimium, quoniam ita tu uis, nimium me gratum eſſe concedam: petamq; à uobis iudices, ut eum beneficio cōplectamini, quem qui reprehenderit, in eo reprehendit, q gratum præter modum dicat eſſe: neq; enim ad negligendam meam gratiam debet ualere quod dixit idem, uos nec nocentes, nec litigioſos eſſe, quo minus me apud uos ualere oporteret. quaſi uero in amicitia mea nō hæc præſidia (ſi qua forte ſunt in me) parata ſemper amicis eſſe maluerim, quàm neceſſaria. etenim ego de me tantum audeo dicere, amicitiam meam uoluptati pluribus, quàm præſidio fuiſſe: neq; uehementer uitæ meæ pœniteret, ſi in mea familiaritate locus eſſet nemini, niſi litigioſo, aut nocenti. ſed hoc neſcio quo modo frequenter in me congeſſiſti, ſaneq; in eo creber fuiſti,

ſemper,

te iccirco in locos cauſam conijcere uoluiſſe, ne ego mea conſuetudine aliquid de tenſis miſericordiæ cauſa dicerē, quod in alijs Aedilibus ante feciſſem. non nihil egiſti hoc loco: nam mihi eripuiſti ornamentū orationis meæ. deridebor, ſi mentionem tenſarum fecero, cum tu id prædixeris: ſine tenſis autem quid potero dicere? hic etiā addidiſti, me iccirco mea lege ex iſto ambitu traxiſſe, ut miſerabiliores epilogos poſſem elicere. nō uobis uideor cum aliquo declamatore, non cauſa laboris, & fori diſputare? Rhodi enim, inquit, non fui: me uult fuiſſe. ſed fui, inquit, putabam in Nicæis dicturū, bis in Bithynia. ſi locus haberet reprehēſionis anſam aliquam, neſcio cur ſeueriorem Nicæam putes, q̄ Rhodum. ſi ſpectanda cauſa eſt, & tu in Bithynia ſumma cum dignitate fuiſti, et ego Rhodi non minore. Nam ꝙ in eo me reprehendiſti, ꝙ nimium multos defenderim: utinam & tu, qui potes, et cæteri, qui defugiunt, uellent me labore hoc leuare: ſed fit ueſtra diligentia, qui in cauſis ponderandis omnes ferè repudiatis, ut ad nos pleræq; confluant, qui miſeris, et laborātibus nihil negare poſſumus. Admonuiſti etiā, ꝙ in Creta fuiſſes, dictum aliquod in petitione tua dici potuiſſe, me id perdidiſſe: uter igitur noſtrum eſt cupidior dicti, ego'ne, qui, quod dici potuit, non dixerim, an tu, qui etiam ipſe in te dixeris? te aiebas de tuis rebus geſtis nullas literas miſiſſe, ꝙ mihi meæ, quas ad aliquem miſiſſem, obfuiſſent. quas ego mihi obfuiſſe nō intelligo, Reip. uideo prodeſſe potuiſſe. ſed ſunt hæc leuiora: illa uero grauiora, atq; magna, ꝙ meum diſceſſum, quem ſæpe defleras, nūc quaſi reprehendere, & ſubaccuſare uoluiſti: dixiſti enim, nō auxiliū mihi, ſed me auxilio defuiſſe.

ego uero fateor mehercule, ꝙ uiderim mihi auxiliũ non deeſſe, iccirco me illi auxilio pepercíſſe: quis enim ſtatus, quod diſcrimẽ, quæ fuerit in Rep. tempeſtas illa, quis neſcit? tribunitius me terror, an conſularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquijs eorũ, quos ego florentes, atq; integros ſine ferro uiceram. Conſules poſt hominũ memoriam teterrimi, atq; turpiſſimi, ſicut & illa principia, & hi recentes rerum exitus declarant, quorum alter exercitum perdidit, alter uendidit; emptis prouincijs, à ſenatu, à Rep. à bonis omnibus defecerant. qui exercitibus, qui armis, qui opibus plurimum poterant, cum, quid ſentirent, neſciretur, furialis illa uox nefarijs ſtupris, religioſis altaribus effœminata, ſecũ & illos & Conſules facere acerbiſſime perſonabat. egentes in locupletes, perditi in bonos, ſerui in dominos armabantur. aderat mecũ ſenatus, & quidem ueſte mutata, quod pro me uno poſt hominũ memoriam publico conſilio ſuſceptum eſt. ſed recordare, qui tum fuerint Cõſulum nomine hoſtes, qui ſoli in hac urbe ſenatum ſenatui parere nõ ſiuerint, edictoq; ſuo nõ luctum patribus conſcriptis, ſed luctus indicia ademerint. aderat mecũ cũctus equeſter ordo: quem quidem in cõcionibus ſaltator ille Catilinæ Conſul proſcriptionis denunciatione terrebat. ac tota Italia conuenerat: cui quidem belli inteſtini, & uaſtitatis metus inferebatur. hiſce ego auxilijs ſtudentibus, atq; incitatis uti me Laterenſis potuiſſe cõfiteor: ſed erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum (nã profecto, præſertim tam bona in cauſa, nunquam, quo cæteri abundarunt, id mihi ipſi auxilium meum defuiſſet) armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum: qui-

bus à ſeruis,atq; à ſeruorum ducibus cædem fieri ſenatus & bonorum,Reip.exitioſum fuiſſet. uinci autem improbos à bonis,fateor fuiſſe præclarum,ſi finem eũ uincendi uiderem: quem profecto non uidebam : ubi enim præſto fuiſſet mihi aut tam fortis Conſul,q̃ L.Opimius, q̃ C.Marius,q̃ L.Flaccus,quibus ducibus improbos ciues Reſp.uicit armatis;aut,ſi minus fortes,attamen tam iuſti,q̃ P.Mutius,qui arma,quæ priuatus P.Scipio ſumpſerat,ea Ti.Graccho interempto iure optimo ſumpta eſſe defendit?eſſet igitur pugnandum cum Conſulibus. nihil amplius dico,niſi illud: uictoriæ noſtræ graues aduerſarios paratos,interitus nullos ultores eſſe uidebam . hiſce ego auxilijs ſalutis meæ ſi iccirco defui,quia nolui dimicare, fatebor id quod uis,non mihi auxilium,ſed me auxilio defuiſſe: ſin autem quo maiora ſtudia in me bonorum fuerunt,hoc ijs magis conſulẽdum,& parcendum putaui, tu id in me reprehendis quod Q. Metello laudi datum eſt,hodieq; eſt et ſemper erit maximæ gloriæ:quẽ, ut potes ex multis audire,qui tum affuerunt, inuictiſſimis uiris,conſtat bonis ceſſiſſe; nec fuiſſe dubiũ,quin contentione,& armis ſuperior poſſet eſſe.ergo ille cum ſuũ, non cum ſenatus factum defenderet,cum perſeuerantiã ſententiæ ſuæ,non ſalutem Reip.retinuiſſet; tamen ob illam conſtantiam , qua illud uoluntarium uulnus accepit,iuſtiſſimos omnium Metellorum, & clariſſimos triũphos gloriæ laude ſuperauit,ꝙ & illos ipſos improbiſſimos ciues interfici noluit, & , ne quis bonus interiret in eadem cæde,prouidit:ego tantis periculis propoſitis,cum, ſi uictus eſſem,interitus Reip. ſi uiciſſem,infinita dimicatio pararetur: committerem,ut idem perditor Reip.no=

minarer, qui ſeruator fuiſſem? mortem me timuiſſe dicis. ego uero ne immortalitatem quidem contra Remp. accipiendam putarem, nedum emori cum pernicie Reip. uellem. nam qui pro Rep. uitam reddiderunt (licet me deſipere dicas) nunquam mehercule eos mortem potius, q̃ immortalitatem aſſecutos putaui. ego uero ſi tum illorum impiorum ferro ac manu concidiſſem, in perpetuũ Reſp. ciuile præſidium ſalutis ſuæ perdidiſſet. quin etiam ſi me uis aliqua morbi, aut natura ipſa conſumpſiſſet, tamen auxilia poſteritatis eſſent imminuta, ꝙ peremptum eſſet mea morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuiſſet ſenatus populusq; R. an ſi unquam in me uitæ cupiditas fuiſſet, ego menſe Decembri mei Conſulatus omnium parricidarum tela cõmoſſem? quæ, ſi uiginti quieſſem dies, in aliorũ iugulum Cõſulum recidiſſent. quamobrem ſi uitæ cupiditas contra Remp. eſt turpis, certe multo mortis cupiditas mea turpior fuiſſet cum pernicie ciuitatis. Nam ꝙ te in Rep. liberum eſſe gloriatus es, id ego & fateor, & lætor, & tibi etiam in hoc gratulor: ꝙ me autem negaſti, in eo neq; te, neq; quenq̃ diutius patiar errare. nã ſi quis iccirco aliquid de libertate mea diminutũ putat, ꝙ non ab omnibus eiſdem, à quibus antea ſolitus ſum diſſentire, diſſentiam: primum, ſi bene de me meritis gratum me præbeo, non deſino incurrere in crimen hominis nimium memoris, nimiumq; grati: ſin autem ſine ullo Reip. detrimento reſpicio etiã aliquando ſalutem tum meam, tum meorum, certe non modo non ſum reprehendendus, ſed etiam, ſi ruere uellem, boni uiri me, ut id ne facerem, rogarent: res uero ipſa publica ſi loqui poſſet, ageret mecum, ut, quoniam ſibi ſeruiſſem

ſemper,

ſemper, nunquam mihi, fructus autẽ ex ſeſe non, ut opor tuiſſet, lætos, & uberes, ſed magna acerbitate permixtos tuliſſem; ut iam mihi ſeruirem, conſulerem meis; ſe non modo ſatis habere à me, ſed etiam uereri, ne parum mihi pro eo, quod tum à me haberet, reddidiſſet. quid, ſi horũ ego nihil cogito, & idem ſum in Rep. qui fui ſemper: tamen'ne tu libertatem requires meã? quam tu ponis in eo, ſi ſemper cum ijs, quibuſcum aliquãdo contẽdimus, depugnemus. quod eſt longe ſecus: ſtare enim omnes debemus tanq̃ in orbe aliquo Reip. qui quoniam uerſetur, eam deligere partem debemus, ad quã nos illius utilitas, ſalusq; conuerterit. ego autem Cn. Pompeium, non dico auctorẽ, ducem, defenſorem ſalutis meæ (nam hæc priuatim fortaſſe officiorum memoriam, & gratiam quærunt) ſed dico hoc, quod ad ſalutem Reip. pertinet: ego eum non tuear, quem omnes in Rep. principem eſſe concedunt? ego C. Cæſaris laudibus deſim, quas primum populi R. nunc etiam ſenatus, cui me ſemper addixi, plurimis atq; ampliſſimis iudicijs uideam eſſe celebratas? tum hercule me confitear nõ iudicium aliquod habuiſſe de Reip. utilitate, ſed hominibus amicum aut inimicum fuiſſe. an cum uideã nauem ſecundis uentis curſum tenentem ſuũ, ſi non ea eũ petat portũ, quem ego aliquando probaui, ſed aliũ non minus tutũ atq; tranquillũ: cum tempeſtate pugnẽ periculoſe potius, q̃ illi, ſalute præſertim propoſita, obtemperem & paream? neq; enim inconſtantis puto, ſententiam tanq̃ aliquod nauigium, atq; curſum ex Reip. tempeſtate moderari. ego uero hæc didici, hæc uidi, hæc ſcripta legi; hæc de ſapiẽtiſſimis & clariſſimis uiris & in hac Rep. & in alijs ciuitatibus monimẽta nobis literæ prodiderũt;

non ſemper eaſdem ſententias ab iiſdem, ſed quaſcunq; Reip. ſtatus, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtu laret, eſſe defendendas. quod ego & facio Laterenſis, & ſemper faciam, libertatemq́;, quam in me requiris, quam ego neq; dimiſi unq̃, neq; dimittam, non in pertinacia, ſed in quadam moderatione poſitam putabo. Nunc ue nio ad illud extremum, quod dixiſti, dum Plancij in me meritũ uerbis extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemq́; è ſepulcro uenerari pro deo: neq; enim mihi in ſidiarum periculum ullum, neq; mortis fuiſſe. cuius ego temporis rationem explicabo breui, neq; inuitus: nihil e nim ex meis eſt temporibus, quod minus peruagatum, quodq́; minus aut mea cõmemoratione celebratum ſit, aut hominibus auditum atq; notum. ego enim Laterenſis ex illo incendio legum, iuris, ſenatus, bonorum omniũ cedens, cum mea domus ardore ſuo deflagrationem urbi, atq; Italiæ toti minaretur, niſi quieuiſſem; Siciliam peti
* *ui animo, quæ & ipſa erat mihi, ſicut domus una, coniũcta, & obtinebatur à C. Virgilio, quocũ me uno uel ma xime cum uetuſta amicitia, tum mei fratris collegia, tũ Reſp. ſociarat. uide nunc caliginem temporum illorum. cum ipſa penè inſula mihi ſeſe obuiam ferre uellet, Prætor ille eiuſdem Tribuni pl. concionibus propter eandem Reip. cauſam ſæpe uexatus, nihil amplius dico, niſi, me in Siciliam uenire noluit. quid dicam? C. Virgilio, tali ciui & uiro, beneuolentiam in me, memoriam cõmunium tẽ porum, pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? nihil uidelicet eſt eorum: ſed quam tempeſtatem nos uobiſcum non tuliſſemus, metuit ut eam ipſe non poſſet opibus ſuis ſuſtinere. tũ conſilio repente mutato, iter à Vibone Brun*

duſium terra petere contẽdi: nam maritimos curſus præ cludebat hiemis magnitudo. cum omnia illa municipia, quæ ſunt à Vibone Brunduſiũ, in fide mea iudices eſſent, iter mihi tutum multis minitãtibus magno cum ſuo me tu præſliterũt. Brunduſiũ ueni, uel potius ad mœnia acceſſi: urbem unam mihi amiciſſimam declinaui: quæ ſe uel potius excindi, quàm è ſuo complexu ut eriperer, facile pateretur. in hortos me M. Lenij Flacci cótuli: cui cũ omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur, hæc perpeti, ſi acciderent, maluit, quàm cuſtodiam mei capitis dimittere. huius ego, & parentis eius prudentiſſimi atq; optimi ſenis, et utriuſq; filiorum manibus in naui tuta ac fideli collocatus, eorumq́; preces & uota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium, quod erat in fide mea, petere contendi. quò cum ueniſſem, cognoui, id quod audieram, refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorũ hominum ac nefariorum, quorũ impium ferrũ, ignesq́; peſtiferos meus ille Cóſulatus è manibus extorſerat: qui antequam de meo aduentu audire potuiſſent, cum tum abeſſent, aliquorum dierũ uiam in Macedoniam, ad Planciumq́; perrexi. hic uero ſimul atque me mare tranſiſſe cognouit, audi atque attende Laterenſis, ut ſcias quid ego Plancio debeam, confiteareq; aliquando, quod faciam, me & grate, & pie facere, huic, quæ pro ſalute mea fecerit, ſi minus profutura ſint, obeſſe certe non oportere: nam ſimul ac me Dyrrhachium attigiſſe audiuit, ſtatim ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, ueſte mutata profectus eſt. ò acerbam mihi iudices memoriam temporis illius & loci, cum hic in me incidit. complexus eſt, conſperſitq́; lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit. ò

rem cũ auditu crudelem, tum uiſu nefariam: ò reliquas omnes dies, noctesq́; eas, quibus iſte à me non recedens Theſſalonicam me in Quæſtoriumq́; perduxit. hic ego nunc de Prætore Macedoniæ nihil dicam amplius, niſi eũ & ciuem optimum ſemper, & mihi amicum fuiſſe, ſed eadem timuiſſe quæ cæteros; Cn. Plancium fuiſſe unum, non qui minus timeret, ſed, ſi acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea ſubire, & perpeti uellet. qui, cum ad me L. Tubero meus neceſſarius, qui fratri meo Legatus fuiſſet, decedẽs ex Aſia ueniſſet, easq́; inſidias, quas mihi paratas ab exulibus cõiuratis audierat, animo amiciſſimo detuliſſet: in Aſiam me ire propter eius prouinciæ metum, & cum meo fratre necis inſidias comparatas nõ eſt paſſus. ui me inquam Plancius & complexu ſuo retinuit, multosq́; menſes à capite meo non diſceſſit, abiecta quæſtoria perſona, comitisq́; ſumpta. ò excubias tuas Cn. Plãci miſeras, ò flebiles uigilias, ò noctes acerbas, ò cuſtodiã etiam mei capitis infelicem, ſi quidem ego tibi uiuus non proſum, qui fortaſſe mortuus profuiſſem: memini enim, memini, neq; unquam obliuiſcar noctis illius, cum tibi uigilanti, aſſidenti, mœrenti uana quædam miſer atq; inania, falſa ſpe inductus pollicebar; me, ſi eſſem in patriam reſtitutus, præſentem tibi gratiam relaturum; ſin autem uitam mihi ſors ademiſſet, aut uis aliqua maior reditum peremiſſet, hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum præmia pro me perſoluturos. quid me aſpectas? quid mea promiſſa repetis? qđ meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, ſed horum erga me beneuolentiam promittebam, hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro-

meo capite uel uitæ periculo uelle uidebam:de horum deſiderio,luctu,querelis quotidie aliquid tecum ſimul audiebam: nunc timeo,ne nihil tibi præter lacrymas queam reddere,quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudiſti: quid enim poſſum aliud,niſi mœrere?niſi flere?niſi te cũ mea ſalute complecti ? ſalutem tibi ijdem dare poſſunt, qui mihi reddiderunt.huc exurge tamen quæſo : retinebo,& complectar,nec me ſolum deprecatorem fortunarum tuarum, ſed comitem ſociumq́; profitebor: atq;(ut ſpero) nemo erit tam crudeli animo , tamq́; inhumano, nec tam immemor meorum non dicam in bonos meritorum,ſed bonorum in me, qui à me mei ſeruatorem capitis diuellat ac diſtrahat.non ego meis ornatum beneficijs à uobis deprecor iudices, ſed cuſtodem ſalutis meæ : non opibus contendo,non auctoritate,non gratia, ſed precibus, ſed lacrymis, ſed miſericordia : mecumq́; uos ſimul miſerrimus & optimus obteſtatur parens,& pro uno filio duo patres deprecamur.nolite iudices per uos,per fortunas ueſtras,p liberos inimicis meis,ijs præſertim, quos ego pro ueſtra ſalute ſuſcepi,dare lætitiam,gloriantibus uos iam oblitos mei, ſalutisq́; eius, à quo mea ſalus conſeruata eſt,hoſtes extitiſſe: nolite animum meum debilitare tum luctu,tum etiam metu commutatæ ueſtræ uoluntatis erga me: ſinite me,quod uobis fretus huic ſæpe promiſi,id à uobis ei perſoluere.teq́; C. Flaui oro,& obteſtor,qui meorum conſiliorum in Cõſulatu ſocius, periculorum particeps,rerum,quas geſſi,adiutor fuiſti,meq́; non modo ſaluum ſemper,ſed etiã ornatum, florẽtemq́; eſſe uoluiſti;ut mihi per hos cõſerues eum, per quem me tibi,& his conſeruatũ uides.plura ne dicam,tuæ me etiã

lacrymæ impediunt, ueſtræq; iudices, non ſolum meæ: quibus ego magno in metu meo ſubito inducor in ſpem, uos eoſdem in hoc conſeruando futuros, qui fueritis in me, quoniam iſtis ueſtris lacrymis de illis recordor, quas pro me ſæpe, & multum profudiſtis.

BIBL. OTECA NAZ. ROMA VITTONIO EMANUELE

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm
nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz
AA BB CC DD EE FF GG
HH II KK LL MM.

Omnes *quaterniones præter* xx MM *quinterniones*.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. XLI.
MENSE FEBRVARIO.

AL DVS

Digitized by Google